CRONICI TURCEȘTI PRIVIND ȚĂRILE ROMÂNE

EXTRASE

II

VOLUM
ÎNTOCMIT
de Mustafa
A. Mehmet

SFÎRȘITUL SEC. XVI – ÎNCEPUTUL SEC. XIX

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ACADEMIA DE ŞTIINŢE SOCIALE ŞI POLITICE
A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

INSTITUTUL DE ISTORIE „N. IORGA"
INSTITUTUL DE STUDII SUD-EST EUROPENE

Izvoare orientale privind istoria României

IV

CRONICI TURCEŞTI PRIVIND ŢĂRILE ROMÂNE

Extrase

VOL. III

Sfîrşitul sec. XVI — începutul sec. XIX

Volum întocmit de

MUSTAFA A. MEHMET

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Bucureşti
1980

TURKISH CHRONICLES CONCERNING THE ROMANIAN PRINCIPALITIES

EXCERPTS

III

End of the 16th century — beginning of the 19th century

ТУРЕЦКИЕ ХРОНИКИ О РУМЫНСКИХ КНЯЖЕСТВАХ

ВЫДЕРЖКИ

ТОМ III

Конец XVI — начало XIX вв.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
R 79 717, Calea Victoriei 125, Sector 1, București

CUVÎNT INTRODUCTIV

Volumul al III-lea al seriei *Cronici turcești privind țările române* (Extrase) îmbogățește colecția de „Izvoare orientale privind istoria României" [1], care își propune să valorifice sursele narative și documentare turco-islamice referitoare la trecutul poporului român. Volumul de față învederează ritmul susținut în care se desfășoară munca în acest domeniu, ceea ce obligă însă pe specialiști să-și intensifice și mai mult eforturile pentru a face accesibile, cel puțin în traducere, istoricilor și altor cititori, necunoscători ai limbilor turco-islamice, cronicile și documentele de proveniență orientală. În acest domeniu există un cîmp vast de investigații, atît în privința izvoarelor narative, cît și a celor documentare.

În volumul al III-lea, din numărul mare de cronicari consacrați, am fost nevoiți să selecționăm și să includem, din cauza spațiului rezervat unui volum, doar un număr restrîns de autori care au trăit și au scris, în cea mai mare parte a vieții lor, în cursul veacului al XVIII-lea, deși unii dintre ei (de ex. Naima) s-au născut în secolul anterior, iar alții (de ex. Ahmed Asîm) au trăit și au scris și la începutul veacului al XIX-lea.

Cît privește limitele cronologice ale relatărilor, volumul al III-lea cuprinde cronicile care descriu evenimentele otomane începînd din anul 1591 *(1000 H.)*, cum este cronica lui Mustafa Naima, și pînă la anul 1808, dată cu care se încheie opera istoriografului Ahmed Asîm, informațiile lor referindu-se astfel la o perioadă de peste două secole din istoria poporului român, respectiv din preajma înscăunării lui Mihai Viteazul și pînă la primii ani ai războiului ruso-turc dintre 1806 și 1812, care s-a încheiat prin pacea de la București (1812).

Pe de altă parte, se cuvine menționat și faptul că cronicarii selectați pentru acest volum se succed, fiecare tratînd evenimentele în continuare, de la punctul lăsat de predecesor, fără reluarea lor de la începutul istoriei otomane sau de la alte date, așa cum se observă la cronicarii din perioadele anterioare (vezi vol. I și II). Această continuitate strictă se explică prin crearea postului de istoriograf oficial al Curții otomane, cunoscut sub denumirea de *vak'anüvis*, în sensul de *cronicar aulic*.

Este adevărat că și în trecut, pe lîngă unii cronicari care și-au scris operele din inițiativă personală, pentru preaslăvirea faptelor de arme ale turcilor osmanlîi, au existat și cronicari desemnați fie de sultani, fie de marii viziri sau de alți dregători. Aceștia pot fi socotiți printre primii *analiști oficiali* ai Imperiului otoman. Dar alcătuirea de cronici sub această formă a avut multă vreme un caracter sporadic. Putem aminti, de pildă, de Idris Bitlisi (m. 1520), care și-a redactat opera *Heșt Bihișt* (Cele opt Paradisuri) din porunca

[1] Pînă în prezent au apărut: *Cronici turcești privind țările române*, vol. I, București, 1966 (ed. M. Guboglu și Mustafa A. Mehmet); vol. II, 1974 (ed. M. Guboglu); *Documente turcești privind istoria României*, vol. I (*1455—1774*), 1976 (ed. Mustafa A. Mehmed).

sultanului Baiazid al II-lea (1481—1512) [2], sau de Hodja-Sa'adeddin efendi (m. 1599), considerat de unii istorici ai Imperiului otoman ca „primul vak'anüvis" (cronicar oficial) [3].

În disputa pentru întîietate în această funcție participă și Nișandji-Abdurrahman pașa, care ar fi fost numit de sultanul Mehmed al IV-lea (1648—1687), în anul Hegirei 1074 (1663/1664), printr-o „poruncă verbală", să descrie evenimentele epocii sale [4].

Dar titlul de *vak'anüvis* s-a încetățenit și a căpătat un caracter permanent la curtea sultanilor turci odată cu Mustafa Naima, care a fost numit în această funcție în ultimul an al veacului al XVII-lea. Faptul a marcat totodată trecerea la o nouă etapă a istoriografiei otomane, depășindu-se astfel faza așa-zișilor *șahnamedjii* (scriitori de cronici pentru sultani), care au cuprins o adevărată epocă, alături de cronicarii particulari sau de cei desemnați să consemneze diferite evenimente.

Discutînd fazele istoriografiei otomane, îndeosebi trecerea de la titlul de *șahnamedji* la cel de *vak'anüvis*, istoricul turc Mehmed Arif a exprimat încă demult părerea că, „întrucît în majoritatea istoriilor Naima este arătat ca primul *vak'anüvis*, se impune să acceptăm schimbarea de la el încoace a titlului de *șahnamedji* în cel de *vak'anüvis*" [5].

Ținînd seama tocmai de această trăsătură caracteristică a istoriografiei otomane din secolul al XVIII-lea, în volumul de față au fost incluse numai cronicile în care tratarea evenimentelor a fost preluată de un autor de la punctul lăsat de predecesor. Este adevărat că în acest timp și alți cronicari au fost desemnați ca *vak'anüvis*, dar, fie că au deținut această funcție un timp scurt, fie că nu și-au putut desăvîrși însemnările, relatările unor astfel de autori au fost înglobate în cronicile analiștilor mai importanți, așa cum se specifică, dealtfel, și în biobibliografiile consacrate fiecărui cronicar care și-a găsit locul în volumul de față.

Astfel, opera lui Mustafa Naima a fost continuată de Mehmed Rașid, la care Küciük-Celebizade Ismail Asîm Efendi a scris o *anexă (Zeyl-i Rașid)*, urmînd apoi cronica lui Mehmed Subhi, în care au fost incluse și relatările lui Sami și Șakir, iar opera lui Mehmed Subhi a fost preluată de Izzi Suleiman-Efendi, după care a trecut ca *vak'anüvis* Ahmed Vasîf, alternînd cu alți cronicari, ceea ce l-a și determinat să-și completeze opera și cu descrierile acestora, tocmai pentru respectarea continuității relatărilor. Doar între sfîrșitul cronicii lui Ahmed Vasîf (anul 1774) și începutul operei lui Ahmed Asîm (anul 1787) se constată un hiatus de vreo 13 ani în cronicile deja tipărite. Pentru această perioadă există izvoare suficiente, în manuscris, dar ele nu au fost la îndemîna noastră în cursul întocmirii acestui volum.

În notele biobibliografice, deși acestea au mai mult un caracter general, informativ, s-au făcut unele aprecieri asupra autorilor și operelor lor; de aceea nu considerăm necesar să insistăm aici asupra unor detalii.

---

[2] Mustafa A. Mehmed, *Hronika Idrisa Bitlisi v kacestve istocinika po istorii pokorenia Balkanskogo poluostrova turkami*, în „Revue des études sud-est européennes", tome III, 1965, nr. 1—2, p. 97.

[3] J. von Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman* (ed. Hellert), vol. I, p. XXVIII.

[4] Mehmed Arif, *Silsile-i Vukuat-i Devlet-i Aliyede zapt edilmeyen 1142 senesi hâdisâtı* (Evenimentele din anul 1142 (1729—1730) care nu au fost cuprinse în analele dinastiei otomane), în „T.O.E.M.", vol. I, nr. 1(1910), p. 53.

[5] *Ibidem*.

Dacă ar fi să ne referim totuşi la unele trăsături ale izvoarelor narative incluse în volumul de faţă, putem spune că, relatînd evenimentele de la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi pînă la începutul veacului al XIX-lea, ele străbat două faze deosebit de importante din istoria Imperiului otoman: faza eforturilor pentru menţinerea moştenirii rămase de la Soliman Magnificul (1520—1566), caracterizată printr-o stagnare relativă, şi faza decăderii puterii turceşti în Europa pînă la războiul ruso-turc din 1806—1812, ca urmare a declanşării marii retrageri de după dezastrul din faţa Vienei (1683).

În consecinţă, în cronicile din volumul al III-lea, cititorul poate găsi relatări despre campaniile repetate ale turcilor înspre Ungaria şi ţările române la sfîrşitul secolului al XVI-lea, despre războaiele duse cu austriecii, polonii şi ruşii în decursul veacului următor, despre marele asediu al Vienei din 1683, precum şi evenimentele care s-au succedat după aceea pînă la pacea de la Carlowitz (1699), despre campania de la Prut din 1711, războaiele turco-veneţiene şi turco-austriece, încheiate cu pacea de la Passarowitz (1718), ca şi despre primele războaie de proporţii mari duse de Imperiul otoman în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor cu Rusia şi Austria, a căror alianţă capătă o frecvenţă tot mai mare datorită fie unor scopuri politice comune, fie rivalităţii surde faţă de viitorul teritoriilor ce puteau să iasă din sfera influenţei otomane.

Evenimentele de mare anvergură din perioadele amintite au determinat integrarea istoriei otomane în istoria universală, cu implicaţii serioase asupra sorţii poporului român, mai ales că ţările române (Moldova, Ţara Românească şi Transilvania) deveneau adesea teatrul unor operaţiuni militare pustiitoare. În acest cadru general istoric, cronicarii otomani au consemnat aproape toate evenimentele mai semnificative, fie aducînd elemente noi faţă de faptele în general cunoscute, fie confirmînd celelalte izvoare narative sau documentare care amintesc de aceleaşi evenimente sau fapte istorice.

Luate separat, între cronicile din volumul de faţă se constată o disproporţie vizibilă în privinţa cantităţii informaţiilor despre ţările române. Totuşi, în totalitatea lor, ele cuprind relatări ample despre trecutul poporului român, deşi numărul cronicilor din acest volum este relativ mai mic faţă de volumele anterioare.

Pe de altă parte, din lectura cronicilor incluse în acest volum rezultă cu mai multă claritate poziţia autorilor atît faţă de cauzele decăderii Imperiului otoman, cît şi faţă de ştiinţa istorică în general, unii autori mergînd pînă la schiţarea unor concepţii proprii asupra istoriei. Începînd cu Naima, considerat *cel mai mare istoriograf* al Imperiului otoman, şi pînă la Ahmed Asîm, aproape fiecare cronicar a exprimat, într-un fel propriu, necesitatea descrierii evenimentelor aşa cum s-au petrecut ele, străduindu-se totodată să găsească şi cauzele reale ale slăbirii treptate a puterii de altă dată a turcilor osmanlîi pe planul istoriei mondiale.

De relevat este faptul că, deşi o bună parte din explicaţiile lor nu depăşesc în general concepţiile cronicarilor medievali, viziunea istoriografilor otomani din veacul al XVIII-lea, îndeosebi a celor incluşi în volumul de faţă, dovedeşte totuşi efortul acestora de a lua în consideraţie şi o serie de cauze obiective ale decăderii Imperiului otoman, fie de natură social-economică, fie politico-militară. De asemenea, cu toată poziţia lor oficială, mulţi dintre ei (Naima, Vasîf, Asîm ş.a.) şi-au îndreptat adesebri ascuţişul criticii împotriva unor personalităţi politice care răspundeau de destinele Imperiului otoman.

Aceste critici deveneau cu atît mai vehemente cu cît se refereau la personalități a căror activitate avea efecte negative, datorită insucceselor lor politice, militare etc.

★

Din punctul de vedere al limbii, istoriografii otomani din secolul al XVIII-lea se caracterizează printr-o elocvență deosebită, în care plasticitatea expresiilor se îmbină cu retorica orientală, ajunsă la un stadiu de maturizare, în timp ce bogăția ideilor se finalizează adeseori într-o serie de considerații chiar și asupra filozofiei istoriei.

Astfel, istoriografia otomană din secolul al XVIII-lea a lăsat în urmă metoda simplei înregistrări a faptelor într-un stil mai mult sau mai puțin apologetic, cronicarii din această perioadă ajungînd la nivelul interpretării fenomenelor social-politice, în efortul lor de a desluși sensul istoriei, în împrejurări deosebit de complicate, care afectau, direct sau indirect, soarta Imperiului otoman. De asemenea, pe lîngă alte cronici anterioare, mărturii orale sau experiența personală, folosirea pe scară largă și a corespondențelor diplomatice fie prin redarea conținutului lor rezumativ, fie prin transcrierea părților esențiale ale acestora, ca și copierea a numeroase tratate ale Porții cu alte state, tratate numite *ahidname*, conferă cronicilor din veacul al XVIII-lea o importanță deosebită, dîndu-le și o valoare documentară de necontestat. Uneori, ele servesc chiar și la datarea unor documente otomane sau la precizarea altor elemente mai puțin clare din cuprinsul acestei serii de izvoare. Dacă nu toate, cel puțin unele din trăsăturile amintite mai sus pot fi remarcate și în extrasele alăturate, deși ele se referă de obicei la fapte concrete legate mai mult de țările române.

Din punctul de vedere al interpretării evenimentelor istorice, aceasta oglindește poziția oficială de la Curtea otomană.

Ținem să precizăm totodată că în acest scurt *Cuvînt introductiv* nu ne-am propus să facem aprecieri separate pentru fiecare cronicar în parte în privința informațiilor referitoare la trecutul poporului român, acestea fiind amintite în notele biobibliografice consacrate fiecărui cronicar. Subliniem numai faptul că relatările cronicarilor otomani cuprind multiple aspecte ale relațiilor româno-turce din această perioadă, mai cu seamă sub raport politico-militar, juridic și social-economic. Dintre ele se desprind cu mai multă pregnanță: formele de manifestare a dependenței țărilor române față de Poartă, lupta poporului român împotriva oricărei dominații străine, caracteristicile domniilor pămîntene și fanariote, situația și sarcinile ce cădeau asupra țărilor române în timpul diferitelor războaie care s-au succedat în acest interval de timp ș.a.

De asemenea, prin natura condițiilor istorice de atunci, informațiile cronicilor din volumul al III-lea depășesc hotarele țărilor române propriu-zise, relatările referindu-se, într-o măsură mai mică sau mai mare, și la spațiul balcanic, ca și la țările învecinate, cum ar fi Polonia, Rusia sau Austria, și chiar la țări mai îndepărtate, ca Franța, Anglia ș.a. Lărgirea acestui cadru informațional se impune pentru întregirea tabloului relatărilor cronicarilor respectivi cu privire la trecutul poporului român. Faptul în sine învederează desfășurarea permanentă a istoriei poporului român în contextul relațiilor internaționale, pe un plan general european.

Cît priveşte traducerea textelor, s-a căutat ca aceasta să reflecte cît mai fidel conţinutul pasajelor originale corespunzătoare, chiar cu riscul sacrificării, uneori, a formelor literar-artistice, la care se pretează de fapt aproape fiecare cronică, ele cuprinzînd toată bogăţia de stil şi de expresii a celor trei mari limbi islamice orientale: turca, araba şi persana.

Se cuvine să precizăm aici şi faptul că, în principiu, materialele incluse în această serie se bazează pe cronici deja publicate în limba turcă, după un manuscris sau altul, fie considerat de editori ca mai reprezentativ sau mai complet, fie că nu se cunoşteau, la data editării, alte manuscrise mai bune ale aceleiaşi opere. Acest lucru a făcut ca izvoarele narative otomane să aibă în genere o valoare ştiinţifică inegală, inclusiv sub aspectul informaţiilor privitoare la istoria relaţiilor româno-turceşti timp de mai multe secole.

Cu toate acestea, luate în ansamblul lor, cronicile turceşti prezintă, în cadrul izvoarelor narative străine, o importanţă deosebită pentru elucidarea unor aspecte încă mai puţin clare ale istoriei poporului român. Dacă s-ar fi aşteptat să fie descoperite toate manuscrisele unei cronici şi apoi traduse, este mai mult ca sigur că informaţiile furnizate de cele trei volume apărute pînă acum ar fi rămas încă multă vreme necunoscute de majoritatea istoricilor, iar publicul larg de cititori nu ar fi aflat de existenţa unor astfel de izvoare. Introducerea acestor informaţii în circuitul ştiinţei istorice româneşti, cel puţin sub formă de traduceri, înlesneşte un prim contact mai apropiat cu izvoarele narative otomane, atît al istoricilor, cît şi al publicului cititor, necunoscători ai limbii turceşti în general şi ai limbii turco-osmane în special.

Desigur, ar fi fost de dorit publicarea acestor extrase atît în traducere, cît şi în facsimile, după original, dar în condiţiile actuale nu se poate încă depăşi faza „deziderat elor", facsimilele introduse în volumul de faţă, ca şi cele din volumele anterioare, avînd doar un caracter ilustrativ.

Pe de altă parte, numărul destul de mare de cronici incluse în cele trei volume a dus şi la suprapuneri, în sensul că aceleaşi evenimente sînt descrise de doi sau de mai mulţi cronicari, fie datorită faptului că au trăit cam în aceeaşi vreme, fie din cauză că unii au reluat de la început tratarea istoriei otomane. Această constatare este valabilă mai cu seamă pentru volumele I şi II, în care se suprapun perioadele, deci şi informaţiile referitoare la ţările române. În ceea ce priveşte volumul al III-lea, acesta are un dublu caracter. Pe de o parte, el reprezintă o reluare, dar într-o sinteză superioară, a evenimentelor cuprinse în primele două volume, începînd cu ultimul deceniu al veacului al XVI-lea, deci cu epoca lui Mihai Viteazul (vezi Mustafa Naima), iar pe de altă parte oferă cititorului evenimentele în succesiunea lor, datorită continuităţii „cronicarilor aulici".

Dar, în cele mai multe cazuri, urmărirea anumitor evenimente istorice impune totuşi consultarea tuturor cronicilor care se referă la el. Acest lucru este cu atît mai necesar, cu cît aproape fiecare cronică introduce elemente noi în tratarea faptelor istorice.

★

Trebuie menţionat şi aici faptul că, întocmai ca în volumele anterioare, şi în volumul de faţă nu au putut fi învinse toate dificultăţile, mai ales în privinţa identificărilor de persoane, de locuri ş.a., fie din cauza formelor corupte de autori, fie datorită alterărilor la care au fost supuse de editori. Totuşi, acestea nu constituie un impediment pentru înţelegerea relatărilor unuia

sau altuia dintre cronicari. Cercetările viitoare pot aduce, desigur, unele lămuriri şi în aceste privinţe, după cum, pe măsura lărgirii posibilităţilor de consultare a diferitelor manuscrise, vor putea fi extinse investigaţiile şi asupra conţinutului informaţiilor respective. Cazurile îndoielnice au fost indicate prin menţiunea „probabil". iar numele de persoane şi de locuri rămase neidentificate au fost atenţionate prin (?).

Pe de altă parte, dat fiind faptul că seria de *Cronici turceşti* nu cuprinde *Indice* (de persoane, de locuri), s-a considerat util, pentru consultarea volumului de faţă, să fie trecute şi în note denumirile onomastice şi toponimice din text, înlesnind astfel cititorului identificarea lor în ansamblul volumului.

Cît priveşte datele Hegirei, acestea sînt redate în cronici, în cea mai mare parte, în litere, iar într-o serie de cazuri sînt incomplete, în sensul că, în cadrul descrierii evenimentelor dintr-o lună oarecare, autorii menţionează adesea doar ziua (de pildă 15, 20 ş.a.), cu specificaţia „din luna menţionată mai sus", fără a mai indica de fiecare dată luna respectivă, iar asupra anilor corespunzători reveneau şi mai rar. Din aceste considerente, datele Hegirei, de asemenea, au fost coborîte în note, efectuîndu-se totodată şi completările necesare (luna şi anul), pentru a înlesni, în felul acesta, consultarea volumului de faţă şi sub raportul cronologiei.

În această privinţă, pentru a evita, pe cît posibil, unele dificultăţi tehnice de editare, întregirea datelor Hegirei s-a făcut fără a se mai introduce paranteze unghiulare (de pildă *15 muharrem 1050* şi nu *15 ⟨muharrem 1050⟩*), iar tipărirea, în volum, a cronologiei musulmane în caractere cursive o diferenţiază şi mai evident faţă de datele erei noastre.

După cum s-a menţionat, dealtfel, şi în volumele anterioare, la cronicarii otomani denumirea unor ţări şi popoare diferă oarecum de cele cunoscute în general: *Bogdan* sau *Kara-Bogdan* = Moldova, *Eflak* = Ţara Românească, munteni; *Erdel* = Transilvania, transilvăneni; *Leh* = Polonia, poloni; *Nemçe* = Austria, austrieci; *Mosko* = Rusia, ruşi, moscoviţi etc. Acelaşi lucru se poate spune şi despre unele denumiri de localităţi: *Bükreş* = Bucureşti, *Yerkökü* = Giurgiu, *Ibrail* = Brăila, *Kalas* = Galaţi, *Kili* = Chilia, *Akkerman* = Cetatea Albă, *Kule* = Turnu ⟨Măgurele⟩, *Varad* = Oradea ş.a. Aceste denumiri nu au fost repetate de fiecare dată, în paranteze rotunde sau într-alt chip, alături de denumirile obişnuite, pentru a nu îngreuia cursivitatea textului.

Terminologia folosită de cronicarii turci variază şi ea în funcţie de natura raporturilor cu popoarele în cauză. De aceea şi în volumul de faţă pot fi întîlnite cuvinte de laudă la adresa unor principi, domni, regi sau popoare, dar şi expresii dure, ca: răufăcători *(şaki, âk, bed-faal)*, blestemat sau afurisit *(le'în,* în sensul de diavol), ghiaur *(kâfir)*, adică necredincios ş.a., care definesc, în fond, poziţia cronicarilor respectivi faţă de unii domni, principi, regi sau împăraţi, ca şi faţă de popoarele la care se refereau. Dealtfel, asemenea expresii au fost folosite în mod curent de-a lungul epocii medievale atît de către turci faţă de popoarele creştine, cît şi de creştini faţă de popoarele musulmane.

Pe de altă parte, volumul de faţă cuprinde şi o serie de rezumate pentru a se stabili o legătură cauzală între diferite informaţii. Aceste rezumate au fost încadrate în ⟨ ⟩, ca şi cuvintele sau expresiile introduse pentru lămurirea textului.

Pe de altă parte, fiind vorba de izvoare orientale, s-a considerat necesară şi menţinerea unor termeni sau denumiri de instituţii turco-islamice, oferindu-se astfel cititorului elemente mai concrete şi sub acest aspect. În limita posibilităţilor, au fost date şi corespondentele lor în limba română, dar în cele mai multe cazuri denumirile respective au fost lăsate aşa cum s-au încetăţenit ele în limba română (ex. cadiu, capugibaşi ş.a.), dîndu-se în paranteze rotunde şi terminologia originală în turca modernă (ex. *kadı, kapucıbaşı, altı bölük* etc.). Instituţiile mai puţin cunoscute au fost transcrise într-o formă accesibilă cititorului român, pentru o lectură cît mai corectă, cum ar fi, de pildă: zilhidjge *(zilhicce)*, ogeac *(Ocak)*, teşcheregiu *(tezkereci)* ş.a.

De asemenea, dat fiind faptul că extrasele alăturate nu sînt însoţite de facsimile, s-a preferat menţinerea în traducere şi a unor termeni specifici ca: bei *(bey)* sau voievod *(voyvoda)*, pentru domnii români, raiale *(re'aya)*, pentru supuşi, vilaiet *(vilâyet)*, desemnînd şi ţările române, ca şi alte expresii care definesc adeseori chiar poziţia autorului faţă de o situaţie sau alta, faţă de un eveniment sau altul etc.

Pentru a veni în sprijinul cititorului, la sfîrşitul volumului s-a întocmit un *Glosar*, indicîndu-se eventualele variante sau dîndu-se explicaţii în legătură cu termenii şi instituţiile turceşti în cauză. Terminologia turco-islamică cu caracter specific a fost plasată fie în text, fie în subsolul paginilor, pe de o parte pentru a nu îngreuia cursivitatea lecturii, iar pe de altă parte, pentru a nu supraîncărca notele. Astfel, termenii mai simpli au fost lăsaţi în text, în paranteze rotunde (de ex. *ahidname, fetihname, bey* ş.a.), iar expresiile mai complexe au fost trecute în note (de ex. *bina emini, Anadolu muhasebecisi* ş.a.)

★

Cu volumul al III-lea se încheie *primul ciclu* din seria *Cronici turceşti privind ţările române*. Cele trei volume apărute pînă acuma cuprind ştiri despre trecutul poporului român pe o perioadă de peste cinci secole, respectiv, de pe la sfîrşitul veacului al XIV-lea şi pînă la începutul veacului al XIX-lea. Aceasta nu înseamnă însă că au fost epuizate toate cronicile otomane care privesc ţările române. Dimpotrivă, zeci de cronici otomane aşteaptă să fie cercetate, unele fiind publicate demult, iar altele aflîndu-se încă în manuscris. Descriind istoria Imperiului otoman, fie de la început, fie de la o anumită dată, ele cuprind, implicit, relatări şi despre trecutul poporului român.

Aprecierea de mai sus este valabilă şi pentru cronicile referitoare la perioada cuprinsă în volumul de faţă şi care nu au putut fi incluse aici. Nu mai vorbim de celelalte categorii de izvoare narative, cum ar fi: *Münşe'at* (Epistolare), *Fetihname* (Carte de cucerire), *Gazavatname* (Carte de expediţie sfîntă) etc. Orice încercare de a întocmi o listă exhaustivă în această privinţă ar rămîne incompletă[6]. Cade în sarcina specialiştilor ca aceste izvoare să fie cercetate, în măsura posibilităţilor, pentru selectarea şi publicarea informaţiilor privitoare la trecutul poporului român.

De menţionat că unele din aceste izvoare cuprind ştiri pe linia cronicilor publicate în primele trei volume, iar altele dau informaţii suplimentare sau descriu evenimentele într-un chip diferit, aşa cum le-au trăit şi le-au văzut sau aşa cum le-au cules din alte izvoare sau cum le-au auzit autorii respectivi. De aceea alcătuirea unui alt ciclu de extrase din cronici turceşti,

[6] Vezi Anexa de la sfîrşitul *Cuvîntului introductiv* din volumul de faţă.

precum şi din celelalte izvoare narative otomane va impune reluarea informaţiilor referitoare la ţările române de la începuturile raporturilor româno-turce pînă în secolul al XIX-lea, pe baza acestor noi izvoare otomane, unele contemporane, iar altele mai tîrzii, unele mergînd pe urmele ştirilor deja cunoscute, iar altele cuprinzînd relatări noi, adesea, nu lipsite de importanţă.

În consecinţă, turcologilor le revine sarcina permanentă de a pune mereu la îndemîna specialiştilor, ca şi a marelui public cititor, necunoscători ai limbii turce, cît mai multe informaţii din cronicile otomane, care, împreună cu seria: *Documente turceşti*, în curs de editare, alcătuiesc, fără îndoială, unele dintre cele mai importante izvoare străine ale istoriei poporului român.

★

Este cazul să menţionăm aici şi contribuţia altor specialişti la alcătuirea seriei de *Cronici turceşti*. Aşa a fost, de pildă, efortul depus de prof. Seit-Abdullah Muratcea, care a lucrat în acest domeniu timp de mai mulţi ani, traducînd o serie de cronici destul de dificile, mai cu seamă sub aspectul limbii. Aceste traduceri au fost incluse în volumele anterioare: cronica lui Tursun Bey (vol. I); cronica lui Sa'adeddin (vol. I); cronica lui Mehmed Halife (vol. II); cronica lui Fîndîklîlî Silahdar Mehmed Aga (vol. II).

★

Încheiem acest scurt *Cuvînt introductiv* cu convingerea că ambele serii *(Cronici* şi *Documente)* vor fi îmbogăţite în anii următori cu alte volume. Ne exprimăm, cu acest prilej, toată gratitudinea noastră faţă de conducerea Institutului de istorie „N. Iorga", unde a fost iniţiată întocmirea colecţiei de „Izvoare orientale privind istoria României", şi faţă de conducerea Institutului de studii sud-est europene, unde se concretizează, treptat, eforturile pentru valorificarea surselor narative şi documentare de provenienţă turco-islamică. De asemenea, mulţumim cercetătorilor şi specialiştilor care, într-un fel sau altul, au contribuit la definitivarea volumului de faţă: prof. Alexandru Elian, pentru sugestii şi îndrumări, Marina Vlasiu, Maria Alexandrescu-Dersca Bulgaru şi Ioan Matei, pentru referate judicioase, Mihail Guboglu, pentru unele verificări-traduceri (în colaborare).

Totodată, prezentăm recunoştinţa noastră conducerii Editurii Academiei Republicii Socialiste România, precum şi Redacţiei de istorie pentru efortul pe care îl depun în vederea editării în condiţii optime a unor materiale deosebit de dificile prin însăşi provenienţa lor, dar utile, pentru elucidarea unor aspecte încă mai puţin clare din trecutul poporului român şi al relaţiilor sale internaţionale.

MUSTAFA ALI MEHMET

NOTĂ. În timp ce volumul al III-lea din *Cronici turceşti* se afla la Editura Academiei, în pregătire pentru tipar, a apărut, în cadrul Universităţii din Bucureşti, Facultatea de istorie şi filozofie, o *Crestomaţie turcă (multiplicarea după un text dactilografiat)**,

* Mihail Guboglu, *Crestomaţie turcă. Izvoare narative privind istoria Europei orientale şi centrale (1263—1683)*, Bucureşti, 1978, 900 p.

cuprinzînd traducerea unor pasaje din diferite izvoare turco-osmane, unele referitoare la Imperiul otoman, în general, iar altele privind relațiile româno-turce în diferite perioade. Lucrarea este destinată unui cerc restrîns de cititori, după cum se menționează într-o notă specială.

Cititorul găsește în această crestomație și informațiile despre țările române din cronica lui Mustafa Naima, incluse în volumul de față. În crestomația menționată, cea mai mare parte a informațiilor respective au fost atribuite unui alt cronicar, Șarih-ül-Menarzade (p. 403—659), lui Naima revenindu-i doar o parte infimă (p. 660—767), ceea ce nu este îndreptățit, după părerea noastră, din care cauză în volumul al III-lea din *Cronici turcești* toate aceste pasaje sînt considerate ca aparținînd lui Naima.

Precizăm faptul că informațiile din cronica lui Naima despre țările române au fost traduse de noi (M. A. Mehmet) acum mai bine de două decenii, în cadrul obligațiilor de serviciu la Institutul de istorie „N. Iorga" și apoi la Institutul de studii sud-est europene.

M.A.M.

ANEXĂ

CRONICI OTOMANE NECERCETATE PRIVIND ISTORIA POPORULUI ROMÂN

Beşir Celebi, *Tevarih-i Al-i Osman* (Cronica dinastiei otomane), Ms. Bibl Izzet Koyunoğlu, Konya; Istanbul, 1946 (ed. de Ismail H. Ertaylan). Se referă la începuturile raporturilor româno-turce.

Kıvami, *Fetihname-i Sultan Mehmed* (Cartea cuceririlor sultanului Mehmed al II-lea), ed. F. Babinger, Istanbul, 1955 (descrie evenimentele de pe vremea domniei sultanului Mehmed al II-lea: 1451—1481).

Hadidi, *Tarih-i Al-i Osman* (Istoria dinastiei otomane), ms. Istanbul, Bibl. Universităţii, T. 1268; Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2081 (vezi şi *G.O.W.*, p. 59—60).

Sahname-i Nadiri (Cartea Şahului, de Nadiri), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Hazine, nr. 1124 (descrie expediţia sultanului Osman al II-lea la Hotin în 1621) (*G.O.W.*, p. 169—170).

Ibn Kemal *(Kemalpaşazade*, m. 1535), *Tevarih-i Al-i Osman* (Cronica dinastiei otomane), ms. Istanbul, Bibl. Nuruosmaniye, nr. 3078 (despre evenimentele de la începuturile statului otoman).

Abdülkadir Efendi *(Topçularkâtibi*, m. 1645*)*, *Tevarih-i Al-i Osman* (Cronica dinastiei otomane), ms. Bibl. Naţ. Viena, nr. 1053; Istanbul, Türkiyat Enstitüsü, nr. 208/1956; Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2151 (descrie evenimentele începînd cu domnia lui Mihai Viteazul).

Abdurrahman Abdi paşa (m. 1692), *Vekayiname* (Cronica evenimentelor), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Hazine, nr. 1363; Istanbul, Bibl. Baiazid, nr. 5154 (tratează evenimentele dintre anii: 1648 şi 1682 *(1058—1093 H.)* (vezi şi *G.O.W.*, p. 227—228).

Damad Mehmed paşa, *Defterdar* (m. 1717 = *1129 H*)., *Zübdet-ül-vekayi*, ms. Istanbul, Bibl. Universităţii, T. 6048; Bibl. Süleymaniye, fd. Hamidiye, nr. 949 (tratează evenimentele dintre anii: 1656—1704 *(1067—1116 H.)* (vezi şi *G.O.W.*, p. 247—248).

Osmanlı-Rus Tarihçesi (Istoria relaţiilor otomano-ruse), ms. Istanbul, Bibl. Millet, fd. Reşid Efendi, nr. 625 (tratează războiul ruso-turc dintre anii 1768—1774).

Cavid, *Tarih-i Ibretnuma-i Devlet* (Istoria pildelor împărăţiei), ms. Istanbul, Bibl. Universităţii, T. 5943.

Ahmed Resmi *(Giridi)*, *Sefername-i serdar-i-ekrem Yusuf Paşa* (Cronica expediţiei serdarului suprem Iusuf paşa) (descrie războiul turco-austriac dintre anii: 1787—1791).

Ahmed Resmi *(Giridi)*, *Hülâsat-ül-itibar* (Rezumatul consideraţiilor), ed. Istanbul, 1866 *(1282 H.)* (descrie perioada anilor 1768—1774).

Husein Hezarfen, *Tenkih-i tevarih-i mülük* (Istorie universală), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Revan, nr. 1180; Leningrad, Bibl. Institutului de orientalistică, B. 719 turc. (tratează evenimentele pînă în jurul anului 1672).

Ahmed Resmi *(Giridi), Lâyiha* (Memoriu), ms. Istanbul, Bibl. Universității, T. 6182; Bibl. Süleymanyie, fd. Husrev pașa, nr. 886.

Ahmed Resmi *(Giridi), Risale-i Eflakayn* (Opuscul despre cele două Valahii), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Hazine, nr. 445; Galați, Bibl. „V. A. Urechia", nr. II, 60/105 cr.

Hasan Giridi (din Creta) *Tarih-i Moskof. Sene-i 1123* (Istoria Rusiei. Anul 1711 ms. Leningrad, Bibl. Institutului de orientalistică *(G.O.W.*, p. 307).

Keyfiyat-i Rusya der sal 1123 (Starea Rusiei în anul 1711), ms. Istanbul, Bibl. Muz. Topkapî, fd. Hazine, nr. 1627.

Sa'adullah Enveri (m. 1794), *Tarih-i Enveri* (Cronica lui Enveri), ms. Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2089; fd. Halet Efendi, nr. 590; ș.a. (vezi *G.O.W.*, p. 320—322). Descrie evenimentele dintre anii: 1768—1774 *(1182—1187 H.)*.

Șanizade Ataullah Mehmed, *Tarih-i Șanizade* (Cronica lui Șanizade), ms. Istanbul, Bibl. Süleymaniye, fd. Esad Efendi, nr. 2155 (*G.O.W.*, p. 346) (descrie evenimentele dintre anii 1808—1820).

Notă: Pentru unele din titlurile menționate mai sus, ca și pentru altele, care nu sînt amintite aici, vezi și: *G.O.W.*, *Cronici turcești* ..., vol. I și II — *Introducere*, precum și cataloage de manuscrise turco-islamice. Unele din cronicile turcești procurate sub formă de microfilme, prin grija Direcției Generale a Arhivelor Statului din București, sînt în curs de cercetare în vederea întocmirii altor volume din seria *Cronici turcești privind țările române*.

ABREVIERI

E.I.	=	*Encyclopédie de l'Islam* ..., tome I—IV, Leyden- Paris, 1908—1936 + 5 fasc., 1937—1938.
G.O.W.	=	Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke* ..., Leipzig, 1927.
I.A. (Isl. Ansikl.)	=	*Islâm Ansiklopedisi* (Enciclopedia islamică), ed. turcă, Istanbul, vol. I—XV, 1950—1972 (neterminată).
O.M.	=	Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Scriitorii otomani), Istanbul, vol. I—III+*Index. (1914—1928)*.
O.T.M.	=	Djemaleddin *(Cemaleddin), Osmanlı Tarihi ve Müverrihleri* (Istoria otomană şi scriitorii ei) sau *Ayna-i zürefa* (Oglinda celor preţioşi), Istanbul, 1896 *(1314 H.)*.
T.K.S.M.	=	Topkapı Sarayı Müzesi (Muzeul Palatului Topkapî), Istanbul (Turcia).
T.O.E.M.	=	*Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası* (Revue historique publiée par l'Institut d'Histoire Ottomane), Istanbul, 1910—1931.
T.T.E.M.	=	*Türk Tarih Encümeni Mecmuası* (Revue historique publiée par l'Institut d'Histoire Turque) (continuă *T.O.E.M.*-ul).

★

a	=	arab.
Evl.	=	*evail*, prima decadă a unei luni.
Evr.	=	*evahîr (evahır)*, ultima decadă a unei luni.
Evt.	=	*evasît (evasıt)*, a doua decadă a unei luni.
H.	=	*Hegira (Hicret)*, fuga lui Mahomed (Muhammed) de la Mecca la Medina în anul 622 e.n. (Reprezintă începutul anilor musulmani).
loc.	=	localitate.
m.	=	mort.
ms., mss.	=	manuscris, manuscrise.
pr.	=	persan.
T, t.	=	Türk, turc, turcesc.

LUNILE MUSULMANE

1. Muharrem = **M.**
2. Safer = **S.**
3. Rebi-ul-evvel = *Rebi I* = **Ra.**
4. Rebi-ul-ahîr = *Rebi II* = **R.** *(Rebi-ul-ahır)*
5. Djemazi-ul-evvel = *Djemazi I* = **Dja.** *(Cemazi-ul-evvel = Cemazi I* = **Ca.**)
6. Djemazi-ul-ahîr = *Djemazi II* = **Dj.** *(Cemazi-ul-ahır=Cemazi II*=**C.**)
7. Regeb = **B.** *(Receb)*
8. Şaban = **Ş.**
9. Ramazan = **N.**
10. Şevval = **L.**
11. Zilka'de = **Za.**
12. Zilhidjge = **Z.** *(Zilhicce)*

PARTICULARITĂŢI ALE ALFABETULUI TURC MODERN

â = *a* (lung)
c = *dj* (internaţional)
ç = *č* „
ğ = *g* (apropiat de *h*)
ı (*i* fără punct) = *î* rom.

î = *i* (lung)
ö = ca *ö* (germ.)
ü = *ü*
y = „ la Yemen

I

MUSTAFA NAIMA

Născut la Alep în anul Hegirei 1065 (1654/1655), Mustafa Naima a venit la Istanbul după terminarea studiilor în orașul său natal, iar în anul 1688 a intrat ca halebardier în Seraiul Vechi. Mai tîrziu, el a trecut printre scribii Divanului imperial, unde s-a atașat de Kalaylî-Koz Ahmed pașa, devenind divan-efendiul acestuia. Se crede că, potrivit obiceiului din cancelariile otomane, Mustafa Naim efendi a fost poreclit *Naima*, nume sub care a rămas cunoscut pînă astăzi. Nu se exlude însă nici posibilitatea ca această poreclă să i se fi dat chiar de către cei din familia lui sau s-o fi adoptat el însuși. Cînd Amudjazade Husein pașa a fost desemnat mare vizir (1697), acesta l-a folosit pe Naima ca mektupciu în divanul său. După 28 septembrie 1704 a fost numit în Contabilitatea provinciei Anatolia[1]. A îndeplinit și diferite alte funcții, mai mult sau mai puțin importante, ca: intendent de arhive[2], scrib în Contabilitatea generală *(Bașmuhasebe)*, secretar de silahdari, încît viața de slujbaș a lui Naima a cunoscut faze ascendente și descendente, într-un timp fiind chiar surghiunit (1706—1707) de marele vizir Ciorlulu Ali pașa. În 1715 a participat la expediția marelui vizir Damad-Ali pașa în Moreea, în calitate de intendent al arhivei oștii otomane, și a murit la Patras (Grecia) în primăvara sau vara (aprilie-iulie) anului 1716.

★

Naima s-a preocupat de problemele politice și sociale ale Imperiului otoman din vremea sa și s-a străduit să le cunoască îndeaproape. El și-a îmbogățit cunoștințele și cu studii de literatură, manifestîndu-se deopotrivă și în domeniul științelor naturii, mai cu seamă în chimie. Totuși, Naima a rămas cunoscut ca unul dintre cei mai vestiți istoriografi otomani, cu el reluîndu-se, totodată, la un nivel superior, și misiunea de *cronicar oficial* al Imperiului otoman sub denumirea de *vak'anüvis*. El a fost numit în această funcție în anul Hegirei 1111 (1699/1700), iar cei care l-au urmat în mod oficial în acest post au purtat titlul special de *vak'anüvis*.

Opera istorică a lui Naima, cunoscută în genere sub numele de *Naima Tarihi* (Cronica lui Naima), poartă titlul: *Ravzat-ül-Hüseyin fi hülasat-ül-ahbar al-hafikayn* (Grădina lui Husein în centrul evenimentelor dintre Orient și Occident), fiind dedicată principalului său protector, care a fost marele vizir Amudjazade Husein pașa (m. 1702), semnatarul păcii de la Carlowitz în 1699 și de la care Naima primise conspectele cronicii lui Șarih-ül-Menarzade Ahmed efendi, principalul său izvor de informație.

Partea cunoscută a cronicii lui Naima cuprinde istoria Imperiului otoman dintre anii 1591 *(1000 H.)* și 1660 *(1070 H.)*. S-a stabilit însă că unele manuscrise încep din anul Hegirei 982 (23 aprilie 1574), dar această primă parte (pînă la anul 1000 H.) prezintă un caracter sintetic, evenimentele a peste două decenii fiind rezumate doar în opt foi de manu-

---

[1] *Anadolu mahasebecisi.*

[2] *Defter emini.*

scris[3]. De asemenea, există şi dovezi precum că Naima a tratat evenimentele pînă în anul Hegirei 1110 (1698/1699), dar ultima parte, respectiv de la 1660 încoace, a rămas doar în formă de „concept" [4]. În unele studii se indică chiar manuscrisele care conţin informaţiile nepublicate pînă acum [5].

După cum s-a amintit mai sus, în alcătuirea cronicii sale Naima a avut ca bază opera istoriografului Şarih-ül-Menarzade Ahmed (fiul lui Mehmed sau Abduülhalim) efendi (m. 1656), care scrisese o istorie universală „de la Adam", iar un capitol special, intitulat *Vakayiname* (Cronica evenimentelor), trata istoria osmanliîilor pînă în anul 1655 *(1066 H.)*. În această operă, Ahmed efendi utilizase şi cronicari vestiţi ca Mustafa Ali (m. 1600) şi Hasan-beyzade[6], ale căror informaţii au trecut astfel şi în cronica lui Naima. Dar Naima nu s-a mulţumit cu relatările lui Şarih-ül-Menarzade Ahmed efendi, ci a apelat şi la alţi autori de cronici, printre care se numără: Karacelebizade Abdülaziz efendi[7], Ibrahim Pecevi[8], Kiatip Celebi (zis şi Hadji-Halifa)[9], Husein Vedjihi[10], Abdi paşa[11] ş.a., precum şi la informaţii orale care au servit la îmbogăţirea operei sale fie sub formă de expuneri paralele, fie prin prezentări comparative ale diferitelor evenimente istorice. Printre izvoarele lui Naima trebuie menţionată şi cronica lui Mehmed Halife, intitulată *Tarih-i Gılmanî* (Cronica lui Gîlmani), care tratează evenimentele osmanlîilor între 1632 şi 1665[12].

Cronica lui Naima a fost editată în mai multe rînduri. Prima ediţie datează din 1734 *(1147 H.)*, în două volume (Istanbul), şi se datorează lui Ibrahim Muteferrika[13], originar din Cluj-Napoca, fondatorul tipografiei cu caractere arabe în Imperiul otoman în prima jumătate a veacului al XVIII-lea (1729). În celelalte ediţii (*1259 H.* = 1843; *1280 H.* = 1863/1864 şi *1281/1283 H.* = 1864/1867), opera istorică a lui Naima a fost împărţită în şase volume. În ultima vreme a mai apărut încă o ediţie turcă, cu caractere latine, păstrîndu-se mai departe titlul obişnuit de *Naima Tarihi* (Cronica lui Naima) [14]. Caracteristica ultimei ediţii constă în faptul că ea se îndepărtează de original prin simplificarea textului şi adaptarea lui la limba turcă modernă, sacrificîndu-se astfel limbajul lui Naima, pentru a se introduce cuvinte şi expresii pe înţelesul generaţiilor de astăzi. Pe de altă parte, ea se bazează pe ediţiile vechi, iar acestea din urmă oferă mult mai multe posibilităţi de control cu originalul.

Deşi nu a îndeplinit pînă la sfîrşitul vieţii sale sarcina de *vak'anüvis*, totuşi Naima a reluat mai tîrziu descrierea unor episoade, oprindu-se cu deo-

[3] M. Münir Aktepe, *Naima Tarihi'nin yazma nüshaları hakkında* (Cu privire la manuscrisele cronicii lui Naima), în „Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi", vol. I, nr. 1/1949, p. 35—52 (vezi p. 36—37).

[4] Bursalı Mehmed Tahir, *O.M.*, vol. III, p. 151 şi urm.

[5] Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarihinin kaynakları hakkında bazı düşünceler* (Unele reflecţii asupra izvoarelor istoriei otomane), în „Türkiyat Mecmuası", Istanbul, vol. XII, 1955, p. 148.

[6] Cronicar otoman din secolul al XVII-lea.

[7] Vezi *Cronici turceşti...*, vol. I, p. 527 şi urm.

[8] *Ibidem*, p. 469 şi urm.

[9] *Ibidem*, vol. II, p. 25 şi urm.

[10] *Ibidem*, p. 166 şi urm. *(Hasan Vecihi)*.

[11] Abdurrahman (Abdi) paşa *(m. 1102 H.* = 1690—1691). A fost caimacam şi *nişandji* (sau *tevkii*). Cronica lui se intitulează *Tarih-i Nişanci Abdurrahman paşa* şi tratează evenimentele dintre anii 1644 şi 1682 *(1054—1093 H.)*.

[12] Această cronică a fost editată de Ahmed Refik în „T.O.E.M.", nr. 1 (78), 1924; 7(84), 1925 (Supplement).

[13] *I.A.*, vol. V, 1950, p. 896—900.

[14] *Naima Tarihi*, vol. I—VI (ed. Zuhuri Danışman), Istanbul, 1967—1969.

sebire asupra *răscoalei din 1703*, care izbucnise ca urmare a unor împrejurări complexe de la sfîrşitul veacului al XVII-lea, inclusiv condiţiile păcii de la Carlowitz din 1699. Această relatare izolată se află anexată la sfîrşitul volumului al VI-lea al operei sale.

Naima a redactat şi unele opuscule cu caracter politic, intitulate *Resail-i siyasiyye (Opuscule politice)*, rămase însă pînă azi în manuscris.

Informaţiile despre ţările române cuprinse în cronica lui Naima sînt dintre cele mai bogate, începînd cu marea mişcare de eliberare condusă de Mihai Viteazul şi pînă la evenimentele din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania de pe vremea vizirului Köprülü Mehmed paşa (m. 1661), perioadă în care şi raporturile Porţii otomane cu Austria au cunoscut o serie de oscilaţii, ceea ce a avut profunde repercusiuni asupra istoriei poporului român.

★

De remarcat este faptul că Naima şi-a format o metodă proprie în aprecierea evenimentelor sociale şi politico-militare, formulînd şi unele consideraţii asupra ştiinţei istorice în general. De pildă, el consideră că o serie de oameni, deşi cunosc faptele, le denaturează totuşi datorită pornirilor lor spre imaginaţie, răspîndind astfel multe neadevăruri. De aceea, din punctul său de vedere, istoriograful nu trebuie să se mulţumească doar cu însuşirea părerilor răspîndite, ci să caute adevărul istoric din surse demne de încredere şi să-l respecte întocmai. Prin aceasta Naima se împotrivea de fapt acceptării necritice a relatărilor orale sau scrise despre evenimentele istorice.

De asemenea el mai cerea ca istoricul să nu fie fanatic, nici părtinitor, iar pentru înţelegerea faptelor recomanda să se ţină seamă şi de factorii social-economici.

Naima a respectat în mare măsură principiile formulate de el, numărîndu-se astfel printre primii istoriografi otomani care s-au străduit să explice fenomenele istorico-sociale şi prin cauze materiale, pe lîngă unele reflexii asupra filozofiei istoriei. De aceea opera sa, scrisă într-un stil viu şi atrăgător, abundă în critici la adresa celor care contribuiau la decăderea puterii otomane din perioadele descrise de autor. Deşi o bună parte din vioiciunea stilului sau din spiritul critic al operei lui Naima se atribuie, în genere, însuşirii textului cronicii lui Şarih-ül-Menarzade, totuşi noutatea şi valoarea ştiinţifică a acestei opere poartă amprenta capacităţii sale intelectuale, ca om de cultură şi ca observator atent al societăţii în care a trăit şi s-a format. De fapt, acest lucru rezultă şi din alte opere de valoare scrise de Naima, ca filozof şi ca om de cultură, el cunoscînd îndeaproape mai ales filozofia de factură islamică a marelui gînditor al Orientului musulman Ibn Haldun (Khaldun). De aceea, diminuarea contribuţiei lui Naima[15] în alcătuirea cronicii care poartă denumirea de *Naima Tarihi* (Cronica lui Naima) nu se justifică, mai cu seamă dacă se ia în considerare ansamblul creaţiei intelectuale a acestui cărturar, creaţie care se ridică la un număr apreciabil de opere din cele mai variate domenii. Astfel, Naima a depăşit cu mult misiunea sa de a „trece pe curat" *(tebyiz)* şi de a „organiza" *(tertib)* conspectele *(müsvedde)* rămase de la Şarih-ül-Menarzade, oferindu-ne o operă specifică personalităţii sale proprii, în care însemnările autorului anterior i-au servit ca material faptic.

---

[15] Pentru unele concluzii în acest sens, vezi M. Guboglu, *Cronica lui Naima*, în „Revista de referate şi recenzii (istorie-arheologie)", Bucureşti, vol. VIII, 1971, p. 264—280 (recenzie la *Naima Tarihi*, ed. Zuhuri Danışman, vol. I—VI, Istanbul, 1967—1969).

Aceasta rezultă și din comparațiile pe care le face adeseori Naima între Șarih-ül-Menarzade și alți cronicari în legătură cu aceleași fapte sau evenimente descrise. Este adevărat că Naima reproduce multe pasaje din conspectele autorului pe care l-a luat ca bază pentru alcătuirea cronicii sale, dar în asemenea împrejurări îi citează numele aproape de fiecare dată, ceea ce nu ar fi fost cazul dacă ar fi fost vorba de o simplă copiere integrală a izvorului.

Naima însuși a ținut să facă următoarea precizare deosebit de sugestivă în această privință: „Pe lîngă faptul că au fost adăugate și aranjate la locurile lor—notează Naima—evenimentele cuprinse în *Fezleke* și în cronicile lui Aziz și Vedjihi, dar care nu se găseau în acest conspect *(müsvedde)*, au mai fost anexate, de asemenea, numeroase alte povestiri ciudate și din alte culegeri (*macmua*)"[16].

Tocmai din considerentele expuse mai sus cronica lui Naima a trezit de timpuriu interes în lumea occidentală. Astfel, ea a fost tradusă fragmentar de Antoine Galland (1646—1715) în limba franceză[17], iar Charles Fraser a tradus și a editat în limba engleză primul volum al acestei opere[18]. De asemenea, o serie de turcologi au reprodus pasaje importante din cronica lui Naima (M. Norberg, 1822; V. D. Smirnov, 1903; J. Karacson, 1916 ș.a.).

Prin intermediul unora din aceste traduceri, cronica lui Naima a putut fi cunoscută și în istoriografia română mult mai devreme decît alte izvoare orientale. Ea a fost menționată încă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, de Ienăchiță Văcărescu în a sa *Istorie a pre puternicilor înperați othomani*[19], iar Nicolae Bălcescu s-a referit adeseori la Naima, prin intermediul traducerilor europene, mai cu seamă în analiza evenimentelor legate de bătălia de la Călugăreni (1595), în *Românii sub Mihai-Vodă Viteazul*. De asemenea, N. Iorga[20] a publicat extrase din cronica lui Naima, după traducerea lui A. Galland, fără să mai amintim de alți istorici (P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu ș.a.), care au reprodus pasaje din această valoroasă operă.

Prin punerea în circuitul istoriografiei a tuturor informațiilor din cronica lui Naima referitoare la trecutul poporului român, specialiștii, ca și publicul larg de cititori, vor găsi noi posibilități de a investiga acest izvor, care a suscitat interes atît în istoriografia universală, cît și, mai ales, în istoriografia română.

Traducerea alăturată s-a efectuat după ediția din anul Hegirei 1280 (1863/1864) a cronicii lui Naima.

BIBLIOGRAFIE:

O.T.M., p. 43—44; *O.M.*, vol. III, p. 151 și urm.; AHMED REFIK, *Alimler ve San'atkârlar* (Învățați și artiști), Istanbul, 1924, p.256 și urm.; *G.O.W.*, p. 245—246; *Türkiye Ansiklopedisi*, Ankara, vol. IV, 1957, p. 248; *I.A.*, fasc. 90(1960), p. 44—49 (art. *Naima*); I. H. UZUNÇARȘILI, *Osmanlı Tarihi* (Istoria otomană), Ankara, vol. IV/2, 1959, p. 594—597; ASAF HALET ÇELEBI, *Naima. Hayatı, San'atı ve Eserleri* (Naima. Viața, arta și operele), Istanbul, 1953.

---

[16] Bibl. TKSM, Istanbul, Revan Köşkü, ms. nr. 1169, fol. 674. Arhivele Statului—București, Microfilme—Turcia, rola 26, cadrul 1 058.

[17] Bibl. Nat. Paris, Fonds Français, nr. 12197.

[18] *Annals of the Turkish Empire from 1591 to 1659 from the Cristian aera, by Naima*, translated from the Turkish by Charles Fraser, I, London, 1832, XVII + 467.

[19] În *Tezaur de monumente istorice* (ed. A. Papiu-Ilarian), vol. II, București, 1863, p. 246.

[20] *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. I, București, 1895, p. 55—63.

NAIMA TARIHI SAU RAVZAT-UL-HÜSEYIN FI HÜLASAT-ÜL-AHBAR VE-L HAFIKAYN

ed. Istanbul, 1863/1864 *(1280 H.)*

Volumul I (442 p.)

65 EVENIMENTELE ANULUI O MIE[1]

69 ‹Se descrie încordarea relațiilor dintre beilerbeiul de Bosnia, Telli-Hasan pașa, și căpeteniile creștine din jur, care erau ațîțate de Austria›.

DESCRIEREA BĂTĂLIEI ȘI ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR

În luna djemazi-ul-evvel din anul amintit mai sus[2], cînd începuse să se împrimăvăreze, Hasan pașa[3], ridicînd iarăși oștile și raialele Bosniei și pornind cu oaste mare spre partea ghiarurilor, a pus de au construit o cetate pe rîul Kupa, în apropiere de Yeni-Hisar[4], și a trecut apoi în ținutul Croației *(Hırvat)*.

Beii vestiți ai acelui serhat[5] și stăpînii de cetăți și banul Transilvaniei[6] și guvernatorul Croației, adunîndu-se la un loc, l-au întîmpinat cu oaste mare. După o vreme de luptă, oastea islamică a obținut biruință, iar ostașii ghiauri au fost înfrînți. Urmărindu-i puțin, au nimicit mulți ghiauri. Toate taberele lor fiind prădate, li s-au luat munițiile și șase tunuri colonborna, precum și celelalte avuții și provizii, care au intrat în posesia musulmanilor. După aceea, făcînd incursiune în ținuturile Croației, au luat nenumărați robi și multe avuții.

De asemenea, luîndu-se 2 000 de tigve și punîndu-se în lanțuri 200 de ghiauri vii, aceștia au sosit la Poarta fericirii împreună cu tunurile.

‹Avertismentele lui Telli-Hasan pașa de a se lua măsuri nu au fost ascultate la Poartă›.

74 ȘEIHUL MEHMED EL-BUHARI

‹Originar din Buhara, el a intrat în ordinul religios musulman numit Nakșibendi, iar după o vreme a venit la Istanbul›.

... Apoi, stabilindu-se la Silistra, din Rumelia, a murit pe la sfîrșitul anului 1000 al Hegirei. Este înmormîntat în bazar, într-un mausoleu *(türbe)* special ...

---

[1] *1000 H.* = 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.
[2] *Cemazi-ul-evvel 1000* = 14 februarie — 14 martie 1592.
[3] Telli-Hasan pașa, beilerbei de Bosnia.
[4] *Yeni-Hisar*, Noua Palanka (?).
[5] E vorba de căpeteniile creștinilor (de la margine de țară).
[6] *Erdel banı*. În Transilvania domnea principele Sigismund Báthory (mai 1581 — 1597).

75
EVENIMENTELE ANULUI O MIE UNU[7]

78
MAZILIREA MARELUI VIZIR SIAVUŞ PAŞA[8] ŞI VIZIRATUL LUI KODJA-SINAN PAŞA[9]

⟨Mazilirea lui Siavuş paşa a avut loc la 25 rebi-ul-ahîr 1001[10], iar Kodja-Sinan paşa a devenit mare vizir pentru a treia oară la 1 cemazi I 1001⟩[11].

79 ⟨Descriindu-se isprăvile lui Telli-Hasan paşa, beilerbeiul Bosniei, se arată că, pe vremea viziratului lui Siavuş paşa, acesta din urmă îi promisese ajutor împotriva Austriei⟩.

... Dînd lui Kirli-Hasan paşa eialetul Rumeliei, ⟨Siavuş paşa⟩ îl desemnase să meargă în ajutor. Dar cînd sus-numitul paşă a intrat în sangeacul Sirmium *(Serem)* cu oştile Rumeliei, dincoace[12], Sinan paşa a devenit mare vizir.

<Din pricina unor neînţelegeri din trecut cu Telli-Hasan paşa, marele vizir Kodja-Sinan paşa a plănuit o schimbare>.

80 De aceea, pe la sfîrşitul lui ramazan[12], el l-a transferat pe Kirli-Hasan paşa, cu rang de vizir, din Rumelia la Timişoara şi a trimis pe propriul său fiu, Mehmed paşa, numindu-l beilerbei de Rumelia.

81 ⟨La un atac al creştinilor, conduşi de Zirin-oglu[14], comandant de Kanizsa, Telli-Hasan paşa, beilerbeiul Bosniei, lipsit de ajutor, a fost înfrînt şi a murit în timpul luptelor, înecîndu-se împreună cu alţi bei⟩.

SERDARIATUL LUI SINAN PAŞA ÎN PARTEA UNGARIEI

82 ... Pregătindu-se în cincisprezece zile, el a plecat la expediţie cu orgoliu nespus şi a pornit cu mare alai în ziua de joi, a douăsprezecea zi a lunii şevval din anul 1001[15].

83 ⟨El a trecut prin Sofia şi a ajuns la Belgrad⟩.

83
EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOI[16]

90
ASEDIEREA STRIGONIULUI[17] DE CĂTRE AUSTRIECI

⟨În timp ce se desfăşurau lupte la Strigoniu⟩, în veneratul ramazan[18] 91 au venit cu multe oşti, din partea serdarului ⟨Kodja-Sinan paşa⟩, valiul de Timişoara *(Temeşvar)* şi valiul de Bosnia şi s-au aşezat lîngă Pesta. De la 92 Strigoniu se auzeau bubuiturile de tunuri.

⟨Urmează descrierea unor ciocniri în localitatea asediată⟩.

---

[7] *1001 H.* = 8 octombrie 1592 — 26 septembrie 1593.
[8] Siavuş paşa, mare vizir (4 aprilie 1592 — 28 ianuarie 1593; al treilea vizirat).
[9] Kodja-Sinan paşa, mare vizir (28 ianuarie 1593 — 16 februarie 1595; al treilea vizirat).
[10] *25 rebi II 1001* = 29 ianuarie 1593.
[11] *1 cemazi I 1001* = 3 februarie 1593.
[12] La Poartă.
[13] *Ramazan 1001* = 1 iunie — 30 iunie 1593.
[14] *Zirin-oglu*, „fiul lui Zrinyi"; Zrinyi György (?).
[15] *12 şevval 1001* = 12 iulie 1593.
[16] *1002 H.* = 27 septembrie 1593 — 15 septembrie 1594.
[17] În text: *Estergon*, Estérgom (rom. Strigoniu), Gran.
[18] *Ramazan 1002* = 21 mai — 19 iunie 1594.

... Într-un cuvînt, pînă ce marele serdar ⟨Kodja-Sinan pașa⟩ nu s-a apropiat de Buda, ghiaurii nu au părăsit Hatvanul[19] și Strigoniul. Apoi, ridicîndu-se de acolo, au venit și s-au adunat la Komran[20]. În timpul acesta, cînd valiul de Timișoara, sosit pentru ajutor, se afla la Pesta, a venit vestea că s-a răsculat populația unei palănci din ținutul său. Atunci, sus-numitul pașă, ajungînd în mare grabă, i-a ucis pe toți răsculații.

94—95 ⟨Asediul cetății Yanîk[21] și luptele cu creștinii, în frunte cu Mathias, fratele împăratului Rudolf al II-lea⟩.

97 ÎNCEPUTUL RĂSCOALEI LUI MIHAI[22], VOIEVODUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI (EFLAK)

Voievozii Țării Românești dădeau încă din trecut care de tunuri și cai pentru munițiile necesare expedițiilor. Mai înainte, el trimisese[23] pentru expediția din Veszprém[24] două-trei sute de cai. Totuși, mergînd din Belgrad oameni trimiși de marele serdar[25], i-au cerut din nou cai, zaherea și bani *(hazine)*. Neavînd grijă să ajungă la timp la Belgrad, i se făcuseră reproșuri[26].

Apoi, a făcut să ajungă patru sute de cai, vistierie și daruri lîngă ⟨cetatea⟩ Yanîk, dar, spunîndu-se că „nu au sosit la timp", s-a dat firman ca omul său să fie ucis. Fiind salvat prin mijlocirea fiului său[26a], Mehmed pașa, i s-au refuzat darurile. Serdarul a zis: „De ce trebuie ca astfel de țări să fie în mîna unor ghiauri nepăsători? Cu ajutorul preaînaltului Allah, în primăvara aceasta expediția noastră va fi asupra Țării Românești!". De aceea oamenii lui fuseseră închiși; ei au fost eliberați la Belgrad, la întoarcere. Astfel, fuseseră trimise ⟨lui Mihai⟩ porunci înalte și drastice. Rătăcitul de Mihai însă era un ghiaur cu gîndul de a se pregăti pentru răscoală. Acest fel de a-l trata, cu mînie, a fost un pretext de răscoală pentru el. Acestea vor fi povestite printre evenimentele anului următor.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREI[27]

100 PIERDEREA UNOR AVANTAJE PRIN MĂSURILE NECHIBZUITE, PRIN NEPĂSAREA ȘI PRIN LIPSURILE SERDARULUI[28]

⟨Enumerîndu-se unele măsuri greșite, se arată că serdarul Sinan pașa a permis distrugerea unor localități, ai căror locuitori s-au transformat în haiduci, și că a luat haraci pentru morile din Belgrad⟩.

Marea greșeală a fost și aceea că, nesimulînd prietenie față de voievozii din Țara Românească și Moldova *(Bogdan)*, i-a persecutat pe aceștia. Deși sosiseră darurile sale[28a], totuși el nu le-a primit și a vrut să omoare pe oamenii lui ⟨Mihai⟩. Era o greșeală nechibzuită să-i răscoale prin mînie nepotrivită și nefolositoare.

[19] *Hatvan*, localitate în Ungaria.
[20] *Komran*, Komorn, Komaron, Komárom, Komárno (R. S. Cehoslovacă).
[21] *Yanîk (Yanık)*, Raab sau Győr.
[22] *Mihal*, Mihai Viteazul, domnul Țării Românești (1593—1601).
[23] Mihai Viteazul.
[24] *Besprem*, oraș în Ungaria.
[25] Kodja-Sinan pașa, mare vizir.
[26] Lui Mihai Viteazul.
[26a] Al lui Kodja-Sinan pașa (mare vizir).
[27] *1003 H.* = 16 septembrie 1594 — 5 septembrie 1595.
[28] Sinan pașa (pe atunci mare vizir).
[28a] Ale lui Mihai Viteazul.

RĂSCOALA VOIEVODULUI MOLDOVEI [29]

101 Începînd expedițiile ungurești, cezarul[30] trimisese tuturor căpeteniilor ghiaure scrisori. Și papa[31] invitase cele patruzeci de neamuri creștine la atac asupra musulmanilor. De aceea Transilvania *(Erdel)*, Țara Românească și Moldova, unindu-se, au hotărît să se răscoale și au început să atace localitățile de pe malurile Dunării *(Tuna)*. Domnul Moldovei de atunci era o creatură numită de Sinan pașa. Ferhad pașa[32], dorind mazilirea acestuia, a trimis în locul lui pe un tînăr cunoscut sub numele de „beizadea de Bogdan"[33]. Acest tînăr fusese crescut la curtea sa și se spunea chiar că trecuse la islamism. Potrivit obiceiului, el l-a trimis cu capugibașî și cu un ceauș de înscăunare[34]. Dar predecesorul său, răsculîndu-se, i-a întors înapoi pe cei veniți. Cînd ceruseră ajutor de la Poartă, ⟨Ferhad pașa⟩ îl numise pe Mustafa pașa, care fusese mazilit de la beilerbeilicul de Maraș[35], fiind trecut la acest post din rangul de chehaia al lui Sinan pașa. Îl trimisese atașîndu-i 2 000 de ieniceri și un număr oarecare de ostași, precum și pe agalele sale cu zeamete mari, spre a-i scăpa de dările poruncite. Cînd au ajuns, Dunărea fiind înghețată, s-au așezat în șesul Rusciucului. În timp ce treceau tunurile spre partea Giurgiului *(Yerkökü)*, ostașii ghiaurilor, dînd un atac neașteptat, l-au omorît pe Mustafa pașa, cu încă mulți oameni. Pe mulți i-au făcut prizonieri. După aceea răscoala din Moldova[36] s-a întețit din zi în zi.

VESTEA RĂSCOALEI LUI MIHAI, VOIEVODUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

În Țara Românească fiind multe oi și vite, miere și sare, ori de cîte ori se schimbau voievozii, negustorii și bogătașii din Istanbul dădeau bani și apoi mergeau și adunau de la raiale, pentru banii lor, oi și miere și seu. Și cerînd aceste lucruri pentru cîștiguri mari *(murabaha)*, se iscau nenumărate certuri. Negustorii, cerînd bani, îi persecutau pe domni *(bey)* cu injurii și afurisenii.

În București *(Bükreș)*, capitala sus-numitului Mihai, erau peste 4 000 102 de creditori. Cei mai mulți erau ieniceri și cămătari bogați. În fiecare zi, aceștia atacau și aruncau cu pietre în palatul său și, luînd toate bunurile care încăpeau în mîinilor lor, îi băteau pe oamenii care se aflau la poarta lui ⟨Mihai⟩. Persecuțiile și opreliștile lor l-au scos din răbdări. De aceea, într-o zi, i-a invitat pe aceștia și, dîndu-le sfaturi, le-a arătat generozitatea sa

[29] Aron Tiranul (14 octombrie 1592—24 aprilie 1595). Evenimentele se referă la Țara Românească.
[30] Rudolf al II-lea, împăratul Austriei (1576—1612).
[31] Clement al VIII-lea (1592—1605).
[32] Ferhad pașa, mare vizir (1591—1592; februarie — iulie 1595). Era caimacam.
[33] *Bogdan beyzadesi*. Este vorba de „Bogdan vodă, fecior Iancului vodă" (Sasul), pretendent la scaunul Țării Românești sau de Ștefan Surdul, pretendent în Moldova.
[34] *Iskemle çavuşu;* în alte izvoare: *iskemle ağası*.
[35] *Maraş*, oraș și provincie în Anatolia.
[36] Din context rezultă că este vorba de Țara Românească și de Mihai Viteazul.

1. *Cronica lui Naima*. Începuturile mișcării de eliberare condusă de Mihai Viteazul (vol. I, p. 97).

اکرکی محاصره اولنوب صول آینده فتحی میسر اولیجه دوکلشدر
(مقدمهٔ عصیان میخال ویودهٔ افلاق) افلاق ویوده لری مهمات
سفر ایچون طوب عربه سی وبارکیرلر ویره کلمشلردر سابقا بیرم
سفرینه ایکی اوچیوز بارکیر کوندرمشیکن تکرار بغداددن بارکیر
وذخیره طلبنه وخزینه تحصیلنه صدر اعظم طرفندن آدملر
واروب بغدادده محلیله ایرشدرمکله مصاتب اولمشیدی بعده دربیوز
بارکیر وخزینه وهدایاسی یانق آلتنده یتشدرمکله وقتیله کلدیکی دیو
آدمیسنه قتل فرمان اولنوب اوغلی محمد پاشا شفاعتیله قورتیلوب
هدیه سی رد اولندی واولیه ممالک برایکی مهمل کافر الندا اولمق
ه لازم ان شاء الله تعالی اول بهارده سفر بغدان افلاق اوزرینه د
دیوب آدملری محبوس ودنشده بلغرادده اطلاق اولنوب مؤکد
اوامر علیه کوندرلشیدی میخال ضال ایسه عصیانه منهی برکافر
اولمغله بونهور وغضب معامله سی طغیاننه سبب اولدیکه سال آتیده
ذکر اولنسه کرکدر وبو سفره کلورکن غازی کرای خان کفار
ملکندن اباق باصمامش یرلرده کاروب نیجه غزای عظیم ایتمشدرکه
تعبیر اولنمازسنه ثلاث والف وقایعندندر ربیع الاول اواسطنده
کریمهٔ شاه جهان فاطمه سلطان وزیر خلیل پاشایه عقد اولنوب
اسکی سرایده جمعیت نسا عده خلوت وقت مسا اولدی وربیع
الاولده ماوراء النهر سلطانی عبدالله خان طرفندن ایلچی کلدی
وبو اثناده قپودان جغاله زاده دونتمای همایون ایله عسنده
قلعه سی اطرافنی اوروب برقاچ قالیونلرین آلوب ترسانه یه کلمشدر
کفره ویهود کوك وصاری دلبند صاررلردی تذلیل مراد اولنوب
سیاه وقرمزی چوقه دن طاقیه لر کیمك فرمان اولندی

وقایع سنه ثلاث والف

(فتح قلعهٔ یانق) چون سنهٔ ثلاث والف دخول ایلدی یانق

în cîteva cuvinte: „Dacă mă omorîţi pe mine — le-a spus el — avuţiile voastre se vor pierde. Veniţi şi ascultaţi cuvîntul meu! Duceţi-vă cu oamenii care sînt numiţi prin ţinuturile Ţării Româneşti şi aduceţi bunurile strînse şi apoi luaţi din ele banii voştri". După multe îndoieli şi împotriviri, aceştia s-au învoit. Lucrurile strînse şi aduse nu erau îndeajuns pentru toate datoriile; ei cereau şi dobînzile. Atunci ⟨Mihai⟩ l-a chemat pe cadiul de Giurgiu să le facă socotelile. Acesta fiind găsit bolnav, a plecat naibul Alidjan efendi, deoarece, dacă în Ţara Românească era nevoie de o judecată cu musulmanii, mergeau cadiii de Giurgiu, fiind însărcinaţi cu aplanarea lor. Alidjan le-a făcut socotelile precum urmează: omul care pretindea 60 de poveri *(yük)* de aspri prezenta dovada. ⟨Creştinul zicea⟩: „Într-adevăr, actul este al meu". ⟨Musulmanul spunea⟩: „Dar arată-mi felul şi preţul obiectelor pe care mi le dai!".

Atunci, după multe cereri şi certuri, se învoia cu ceea ce i se arăta. De exemplu, i se dădeau 10 poveri de aspri bani, un hanger împodobit în valoare de 20 de poveri de aspri, un harnaşament de cinci poveri de aspri. Toate se ridicau la 60 de poveri ⟨de aspri⟩.

Dar musulmanul spunea: „Lucrurile pe care mi le-ai dat, ia-le cu un preţ de patru ori mai ieftin. Ceea ce îmi dai cu cinci poveri, să ţi-l dau cu o povară. Ia-l!" După mii de certuri şi gîlcevi, ⟨Mihai⟩ îl făcea pe om să accepte 30 de poveri în loc de 60 de poveri. Apoi îl punea pe cadiu să înregistreze şi să sigileze. De asemenea, punea şi pe diacii lui să scrie. Ceea ce era mai puţin de zece poveri nu punea la socoteală, spunînd că „acestea sînt mărunţişuri". În felul acesta, a făcut ca toată datoria să-i scadă la 6 000 de ⟨poveri⟩ aspri.

De la naibul mai sus amintit, Alidjan, s-au transmis următoarele: „Am ieşit afară. Un vechi prieten ghiaur, apropiindu-se de mine mi-a zis: « Alidjan-Hodja, de douăzeci de ani îmi eşti prieten. Să pleci chiar acum şi să nu mai rămîi pînă la chindie; să nu stai nici la Giurgiu, ci să cauţi să-ţi arunci sufletul la Rusciuc. Totul s-a sfîrşit!». Spunînd acestea, el a plecat. 103 Într-adevăr, am văzut că în oraş este mare vîlvă, iar cete de ghiauri străini erau adunaţi în diferite colţuri. Atunci, urcîndu-mă imediat în trăsură *(koçi)*, am sosit în grabă la Giurgiu. Pînă ce l-am anunţat pe cadiu şi pînă ce ne-am sculat să plecăm, în timpul acesta afurisiţii uciseseră pe toţi creditorii şi pe musulmanii care se aflau acolo[37] şi, venind în cete, atacau Giurgiul. Nemairămînînd altă posibilitate şi fiind un bun înotător, am trecut Dunărea înot pe malul celălalt. A mai trecut încă un om. Dar numai noi amîndoi ne-am salvat. Ei au ucis majoritatea bărbaţilor şi femeilor musulmane din cele peste 4 000 de suflete care erau la Giurgiu. Mulţi au fost făcuţi prizonieri; apoi l-au incendiat".

Acest eveniment s-a întîmplat în anul 1002, luna djemazi-ul-evvel[38]. Cei care se aflau prin părţile Moldovei au trecut în părţile Chiliei *(Kili)* şi Akkermanului şi Hîrşovei *(Korsova)*. Din Rusciuc au trimis la Poartă veşti cu mahzaruri şi au făcut cunoscută situaţia. Populaţia Rusciucului s-a ridicat şi s-a împrăştiat prin munţi şi păduri şi în împrejurimi. Fiind timp de iarnă, nu s-a adunat în grabă oaste la Poartă, ci a rămas pentru primăvară ...

---

[37] La Bucureşti.

[38] *Cemazi I 1002* = 23 ianuarie — 21 februarie 1594. Aici este o greşeală: *1002 H.*, în loc de *1003 H.*

114 TULBURĂRILE GHIAURILOR DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ ŞI MOLDOVA ŞI ATACUL LOR ASUPRA BRĂILEI *(IBRAIL)* ŞI AKKERMANULUI

115 Mai înainte, voievodul Moldovei venise asupra Benderului. I s-a opus Ahmed bei, emirul de Bender, luptîndu-se împreună cu gazii. Apoi, venind din nou asupra Chiliei şi Akkermanului, el a asediat Akkermanul. Locuitorii vilaietului ceruseră mai înainte ajutor de la Gazi Ghirai han[39]. Sosind Adil Ghirai[40] cu un număr oarecare de ostaşi, cînd i-a atacat ‹pe ghiauri›, aceştia au schimbat şederea lor în fugă. Unii dintre afurisiţi au fost ucişi, alţii au fugit şi mulţi au căzut prizonieri.

Voievodul Ţării Româneşti, afurisitul de Mihai, trimiţînd la Brăila pe comandantul său cel răufăcător[41], acesta a atacat-o prin surprindere. Populaţia intrînd în cetate, ghiaurii au distrus şi au ruinat oraşul *(varoş)* cetăţii. Apoi, aşezînd tabăra lor, au început să asedieze ‹cetatea›. Trei-patru mii de ostaşi tătari, iuţi ca vîntul, trecînd din nou Dunărea, pe ghiaţă, şi dînd ajutor, tabăra lor s-a stricat şi au murit peste o mie de ghiauri. Afurisiţii răufăcători, adunînd iarăşi aproape 20 000 de ostaşi dintre rebelii unguri, transilvăneni şi valahi, au venit cu tunurile la Brăila. Cînd au atacat cu gîndul de a o asedia, locuitorii cetăţii le-au ieşit în faţă şi s-au luptat cu ei un timp oarecare. Dar ghiaurii umili fiind mulţi şi rezistenţa fiind grea şi dificilă, ‹locuitorii cetăţii› au intrat în cetate şi au început să lupte de acolo. Afară de faptul că, datorită dezgheţului Dunării, era greu să se dea ajutor, ghiaurii afurisiţi, la rîndul lor, au intrat în metereze şi au început să bată cetatea. Săpînd şanţuri subterane şi dînd lupte mari, locuitorii au fost cuprinşi de disperare. Atunci s-au sfătuit între ei să iasă prin capitulare condiţionată *(vire)*. Kara-Çavuş Mehmed bei şi Mustafa Çavuş fiind mijlocitori, ‹ghiaurii› au jurat în legea lor faţă de beii maghiari[41a] şi au făgăduit că nimeni nu va suferi pagube. S-au înţeles ca locuitorii cetăţii să fie trecuţi cu corăbiile în partea cealaltă ‹a Dunării›. Dar, pe cînd mahomedanii erau transportaţi, ghiaurii i-au scos cu forţa, reţinînd lucrurile lor în valoare de aproape o mie de poveri *(yük)*, în timp ce ţipetele şi suspinele populaţiei umpleau văzduhul.

Ghiaurii, înconjurîndu-i, au făcut prizonieri pe cei mai renumiţi dintre musulmani. De asemenea, pe unii i-au dezbrăcat, iar pe alţii au început să-i omoare. Kara-Çavuş, văzînd această situaţie, le-a spus: „Bre, mincinoşilor, unde a rămas jurămîntul vostru? Se poate aşa ceva la o naţie?". Atunci beii maghiari, împiedicîndu-i pe ghiauri cu sabia, au ucis pe cîţiva dintre ei şi au trecut populaţia dincolo de Dunăre şi au trimis-o.

116 Aşa cum s-a povestit mai înainte, afurisitul de Mihai şi-a mărit răzvrătirea prin uciderea lui Mustafa paşa[42], beilerbei de Maraş, şi a început să facă răutăţi în toate părţile. Aproape 4 000 de ghiauri din oastea sa au mers spre Silistra pentru devastări[42a]. Mustafa bei, mirvala de Silistra, fiind anunţat, a adunat oaste şi a făcut zid în calea afurisiţilor. Din 4 000 de ghiauri nu au scăpat nici o sută, iar ceilalţi au fost trecuţi prin sabie, el răzbunîndu-se astfel pe deplin.

[39] Gazi Ghirai al II-lea (1588—noiembrie 1596 şi 1596—1608).
[40] Adil Ghirai, calgai.
[41] Banul Manta (era paharnic). La Kiatip Celebi: „Banul Mihalcea" (vezi *Cronici turceşti ...*, vol. II, p. 36).
[41a] Comandaţi de Albert Király.
[42] Mai sus se afirmase că acesta fusese ucis de domnul Moldovei.
[42a] Conduşi de Banul Mihalcea.

SERDARIATUL LUI FERHAD PAŞA[43] ÎN PĂRŢILE ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI MOLDOVEI

Mai înainte, cînd a fost distrus Giurgiul, au sosit la Poarta fericirii scrisori de chemare în ajutor. Afurisitul Mihai, cerînd sprijin de la ţările ghiaure, vecine cu el, a provocat distrugeri, cu aproape 100 000 de soldaţi purtători de nenorociri, în toate tîrgurile aflate pe malul Dunării şi a pricinuit stricăciuni celor ce se roagă lui Allah. Cînd aceste ştiri au ajuns la auzul împăratului, marele vizir a fost numit serdar şi însărcinat să meargă în primăvară în acele părţi.

<Se descriu pregătirile de expediţie şi poruncile date emirilor din Silistra, Nicopole şi Vidin în vederea construirii unui pod pe Dunăre>.

119

PLECAREA LUI FERHAD PAŞA SPRE ŢARA ROMÂNEASCĂ

Pregătindu-se arme pentru expediţia împotriva Ţării Româneşti, în anul 1003, în ziua de 17 a lunii şaban[44], marele vizir Ferhad paşa a ieşit cu mare alai din capitala împărăţiei şi a descins la Davud-Paşa[45].

Ibrahim paşa, care era al doilea vizir, a fost numit caimacam şi Iemişci-
120 Hasan, agă de ieniceri, a rămas la Poartă, iar pentru expediţia împărătească a fost însărcinat zagargibaşî-aga cu 10 000 de ieniceri. Cu zece galere *(kadirga)* s-au trimis la Rusciuc, pe Dunăre, tunuri şi alte arme de luptă.

Dar Damad-Ibraim paşa, care era caimacam, arăta numai de formă interes pentru terminarea pregătirilor şi, pentru că nutrea o duşmănie ascunsă faţă de Ferhad paşa, trecea cu vederea pregătirile şi neglija aranjarea celor necesare.

Pe drum, Ferhad paşa trimisese scrisori padişahului cerînd ajutor. El făcuse cunoscut de nenumărate ori că: „duşmanul este pregătit în faţa Bucureştiului, iar noi ne-am apropiat de Rusciuc, care este graniţa noastră. Puţinii ostaşi care se găsesc lîngă noi sînt bolnavi. Pentru a-l pedepsi pe duşman avem nevoie de multă oaste şi, în acest scop, ostaşii trebuie îndreptaţi în aceste părţi".

<Se arată felul în care Ibrahim paşa l-a discreditat pe Ferhad paşa în faţa sultanului>.

121 ... În acest timp, la 5 ramazan[46], Moldova şi Ţara Românească fiind transformate în eialet[47], Moldova a fost dată lui Djafer paşa, fost beilerbei de Şirvan[48], iar Ţara Românească a fost dată lui Satîrdji-Mehmed paşa. Toate ţinuturile Moldovei şi Ţării Româneşti fiind înregistrate ca *mukataa*, defterdarlîcul lor a fost dat lui Mehmed bei din Ienişehir[49] S-a dat firman să fie recrutaţi 12 000 de ostaşi activi[50].

---

[43] Ferhad paşa era mare vizir.

[44] *17 şaban 1003* = *27* aprilie *1595*.

[45] *Davud-Paşa*, loc de popas la marginea Istanbulului.

[46] *5 ramazan 1003* = 14 mai *1595*.

[47] *Eyalet;* aici în sensul de „paşalîc turcesc", „provincie otomană", care nu s-a putut realiza, oastea otomană fiind înfrîntă de Mihai Viteazul.

[48] *Şirvan*, oraş şi provincie în Caucaz.

[49] *Ienişehir (Yenişehir)*, oraş în Anatolia.

[50] *Muvazzaf kul.*

SOSIREA LUI FERHAD PAŞA LA DUNĂRE

La sfîrşitul veneratei luni şevval[51], cînd marele vizir a intrat în Rusciuc, cheresteaua pentru pod era pregătită.

Sosind tonbazuri de la Nicopole, la 1 zilka'de[52] s-a început construirea podului.

Prinzînd nişte limbi[53], s-a obţinut ştirea că ghiaurul răufăcător Mihai se afla cu oastea sa la Bucureşti şi că i-au sosit ajutoare de la transilvăneni 122 şi maghiari vreo 70 000 de oameni. La începutul lunii zilka'de, Hasan paşa, beilerbei de Rumelia, prezentîndu-şi alaiurile, s-a ataşat oştirii cu cei aproape 500 de prizonieri şi 4 000 de tigve luate de la valahi şi maghiari. Marele vizir supraveghea construirea podului stînd sub un umbrar susţinut de opt stîlpi. În cinci-şase zile podul a ajuns pînă în mijlocul fluviului, la insula din faţa Rusciucului. Cealaltă parte, pînă la Giurgiu, fiind largă, se putea completa cu 500 de tonbazuri. O porţiune din apropierea cetăţii fiind mai puţin adîncă, acolo au fost numiţi sangeacbeii pentru fixarea stîlpilor mari. În felul acesta, podul se construia, iar fostul defterdar, Ibrahim paşa, stătea la Belgrad cu cele patru bölük-halkî, dîndu-le soldele. De asemenea şi marele vizir Ferhad paşa se gîndea să plece la Belgrad, după îndepărtarea nenorocirilor pricinuite de răufăcătorul Mihai.

MAZILIREA VIZIRULUI FERHAD PAŞA ŞI VIZIRATUL LUI SINAN PAŞA[54]

... El a fost învinuit că „are înţelegere, pe ascuns, cu răzvrătitul de Mihai; este de acord cu el în privinţa nimicirii oştilor islamice şi a trecut la greşeala de a deveni ghiaur şi răzvrătit, prin nepăsare".

⟨Urmează numirea lui Sinan paşa ca mare vizir şi întoarcerea lui Ferhad paşa la Istanbul pentru a cere iertare. Între timp se emite firman ca Ferhad paşa să fie ucis⟩.

123 ... În legătură cu sentinţa, se dă amănuntul că, venind la Ferhad paşa jeluitori, de la cei mai mulţi dintre locuitorii de pe malurile Dunării, aceştia i-ar fi spus: „Afară de faptul că familiile noastre au intrat în robie la ghiauri, aceştia pun în adunările lor ca soţiile noastre să-i şi servească cu pahare. Nu există oare zel pentru Islam?". Atunci el ar fi spus cu asprime: „Dar e plăcut cînd voi luaţi soţiile lor în robie?"

⟨Ferhad paşa, ajuns la Istanbul, obţine pentru un timp iertare, dar mai tîrziu este ucis⟩.

125 DESCRIEREA AMĂNUNŢITĂ A EXPEDIŢIEI LUI KODJA-SINAN PAŞA ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ

⟨Pornirea lui Sinan paşa de la Poartă în calitate de mare vizir şi serdar⟩.

... El a sosit la ordie pe la sfîrşitul lui zilka'de[55]. Mai sus pomenitul pod se întinsese pînă aproape de cetatea Giurgiu. După ce a fost terminat, pe la mijocul lui zilhidjge[56], marele vizir a trecut cu toată oastea. Hasan

[51] *Şevval 1003* = 9 iunie — 7 iulie 1595.
[52] *1 zilka'de 1003* = 8 iulie 1595.
[53] *Dil tutulub.*
[54] Această schimbare a avut loc la 7 iulie 1595.
[55] *Zilka'de 1003* = 8 iulie — 6 august 1595.
[56] *Zilhicce 1003* = 7 august — 5 septembrie 1595.

paşa, valiu de Rumelia, a fost numit să plece ca cerhagi cu oastea eialetului său, iar Satîrdji — Mehmed paşa[57], împreună cu oastea siriacă, *(Şam)*, a fost numit la aripa dreaptă, în timp ce beii de Salonic şi de Nicopole au fost numiţi la paza podului. Cele şapte galere sosite de la Poartă, cu muniţii şi arme, au acostat la Rusciuc. La 17 zilhidjge[58] s-a pornit, de asemenea, şi de la Giurgiu.

S-a descins la capul văii Călugăreni *(Kalugeran)*, care era o vale plină de stejari. Dincolo se întindea Valea Bucureştiului. De acolo, Bucureştiul era la o depărtare de patru mile. S-a poposit lîngă pădurea aceea de stejari.

Pe cînd ostaşii stăteau liniştiţi, iar caraulele se duseseră la gura văii, 126 s-a văzut ridicîndu-se praf dinspre valea Bucureştiului şi au apărut alaiurile de ghiauri. Îngrijitorii de cai[59], speriindu-se, au venit la corturi. Ostaşii, încălecînd pe cai, au ieşit în faţa ghiaurilor, iar marele vizir, aranjînd rîndurile, a pus de au întins scînduri, în mlaştina care era în faţă. Ienicerii au intrat în pădure şi, scoţînd zece tunuri mari *(şahi)* la marginea pădurii, au tras asupra ghiaurilor. Pe drumul de mijloc mergea oastea islamică. Respingîndu-i pe afurisiţi, au aranjat tunurile şi au obţinut unele succese. O parte din ghiauri au fost distruşi, iar cei rămaşi s-au postat după-amiază în faţa văii, în stare de împrăştiere.

Toată oastea ⟨turcă⟩ era pregătită. Vizirul a rămas la capătul celălalt al văii Călugărenilor. Ghiaurii, aprinzînd focuri în valea Bucureştiului, duceau în timpul nopţii, cu strigăte şi cu zarvă şi cu steaguri, cirezi de bivoli.

În *Behdjet-üt-Tevarih*[60] este scris că „în apropierea podului Călugăreni era un loc păduros şi mlăştinos. Cînd ⟨turcii⟩ au descins acolo, apărînd un alai de ghiauri, au început să se lupte. Punîndu-se tunuri şi puşcaşi la intrarea în pădure, Satîrdji-Mehmed paşa, Haydar paşa, Husein paşa, Ayaspaşazade Mustafa paşa au trecut podul cu oaste nenumărată şi l-au întîmpinat pe duşman. De la amiază şi pînă la chindie s-au dat lupte crîncene. Capturîndu-se 12 tunuri de la duşman, se întrezărise, într-adevăr, victoria. Dar locul mai sus pomenit era un drum mlăştinos şi păduros. Mai sus amintitul ⟨Satîrdji⟩ Mehmed paşa a fost rănit, pe cînd fugea, iar Husein paşa, Haydar paşa şi Mustafa paşa şi-au găsit moartea de martiri, înecîndu-se în mlaştini".

Potrivit zicalei: „Cine seamănă discordie culege nenorocire", în anul acela plin de necazuri, măria-sa marele serdar ⟨Sinan paşa⟩ însuşi, fugind de atacul acesta al duşmanului, a nimerit într-o băltoacă. Căzînd de pe calul său, ieşea dintr-o băltoacă şi cădea într-alta, stătea jos şi iar se scula. Ajun-127 gîndu-l unul dintre vitejii Rumeliei, cu numele de Hasan, l-a luat în spinare şi l-a scos din mlaştină. Mai sus-amintitul Deli-Hasan a rămas renumit cu numele de Batakci şi apoi a devenit delibaşiul lui Kodja-Murad paşa[61].

---

[57] Acesta a condus expediţia împotriva Oradiei în 1007 H. (1598). Vezi şi mai departe.

[58] *17 zilhicce 1003* = 23 august 1595.

[59] *At oğlanları.*

[60] De fapt: *Nuhbet-üt-tevarih* (Cronică aleasă), de Mehmed bin Mehmed (cf. *Cronici turceşti* ..., vol. I, p. 418 şi urm.)

[61] Kodja-Murad paşa (Kuyudju-Murad paşa) a fost vizir pe vremea sultanului Ahmed I (1603—1617). A participat la expediţiile din Orient şi Occident. A murit pe la 1611. El a contribuit la încheierea păcii de la Zsitvatorok (1606).

FUGA GHIAURILOR JOSNICI

În noaptea aceea s-a produs un zgomot asurzitor, datorită faptului că, fitilul unui ienicer atingînd pulberea de la un tun darbzen, s-a aprins praful de pușcă și focul a cuprins pulberea întinsă în apropiere. Oastea speriindu-se, voci de rugă s-au înălțat în văzduh. Ostașii ghiauri, crezînd că oastea islamică a dat un atac peste noapte, s-au învălmășit între ei și au rupt-o la fugă. Răufăcătorul de Mihai s-a dus în grabă la București și un număr oarecare de ostași ghiauri a plecat spre Moldova. Apoi, ridicîndu-și oștile, ⟨ghiaurii⟩ s-au stabilit la București.

În ziua luptei, fiind vreme de strîmtoare și fiind greu de ajuns pe șesul de dincolo de pădure, ⟨turcii⟩ s-au întors și s-au așezat. Făcîndu-se un popas de două zile, au adus prinși de la ghiauri.

Ei dînd de știre că ghiaurii au ajuns la București, la 18 zilhidjge [62], Hasan pașa a trecut trecătoarea cu oastea sa și a descins la șes. Akîngiii, împrăștiindu-se în împrejurimi, au adus cu ei prizonieri, zaherele și animale. Mihai, evacuînd Bucureștiul, s-a dus la Tîrgoviște *(Tergovişte)*. Dar, nestînd nici acolo, s-a dus spre pădurile greu de străbătut din partea graniței Transilvaniei. Marele vizir, trecînd și el trecătoarea la 20 zilhidjge, a ajuns cu oastea la București și a descins în șes.

În bisericile din București instalîndu-se *mihrab*-uri și *minber*-uri, s-au făcut rugăciuni. Au spart bulele strălucitoare și crucile puse deasupra cupolelor și au stricat chipurile ⟨din biserici⟩.

SFATUL SERDARULUI PENTRU ÎNLĂTURAREA GHIAURILOR ȘI PENTRU CONSTRUIREA UNEI CETĂȚI

În cortul marelui vizir s-au adunat notabilii și marii demnitari. S-a spus că „vilaietele Țării Românești și Moldovei fiind date ghiaurului, nenumăratele lor stricăciuni și răzvrătiri pricinuiesc greutăți. Înlăturîndu-i imediat pe aceștia, să se construiască, de azi înainte, o cetate puternică și ele să fie transformate în eialet *(eyalet)* separat [62a]. De asemenea, la trecătoarea Tîrgoviște să se construiască o cetate".

28

Cei prezenți considerînd binevenită această părere, au hotărît ca atare. De aceea au scris un raport *(telhis)*, care a fost trimis la Poartă. Eialetul a fost acordat lui Satîrdji-Mehmed pașa. Marele vizir mergînd cu toți demnitarii în orașul București, constructorii au măsurat întăriturile cu etaje ale mănăstirii voievodului Alexandru [63], care era locul cetății vechi, și au început să le construiască. S-a poruncit pregătirea cherestelei și a celorlalte lucruri necesare. La sfîrșitul lui zilhidjge s-a început clădirea cetății și a fost terminată în 12 zile. Amănuntele vor fi povestite în ⟨cursul evenimentelor din⟩ anul următor.

---

[62] *18 zilhicce 1003* = 24 august 1595.

[62a] Vezi mai sus, nota 47.

[63] Este vorba de biserica construită de Alexandru al II-lea Mircea. Azi: Biserica „Radu Vodă".

POVESTIREA FAPTELOR GHIAURILOR DE LA GRANIŢA UNGUREASCĂ

⟨După 1 şevval [64], Mehmed paşa, fiul lui Sinan paşa, soseşte la Kirez-Ilyas pentru paza graniţei ungureşti⟩.

Beilerbeiul de Anatolia, beilerbeii de Bosnia, de Karaman, de Sivas, de Buda *(Budin)*, de Timişoara, de Alep şi de Sighetvar, precum şi intendenţii de ieniceri şi spahiii şi silahdarii şi cetele de lefegii de dreapta şi de stînga au stat adunaţi la vechea Buda.

⟨Urmează descrierea asedierii Strigoniului de către austrieci⟩.

129

PLECAREA OŞTIRII ISLAMICE SPRE STRIGONIU ŞI TOTALA EI ÎNFRÎNGERE

... La începutul lui zilhidjge [65], ⟨Mehmed paşa⟩, fiul lui Sinan paşa, care era serdar, şi beilerbeiul de Buda, Sofu-Sinan paşa, şi beilerbeiul de Timişoara, Ahmed paşa din Mihalici, ⟨şi alţii s-au dus asupra austriecilor din Strigoniu, unde au dat lupte cu ei⟩.

131

EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRU [66]

OCUPAREA CETĂŢILOR BUCUREŞTI ŞI TÎRGOVIŞTE DE CĂTRE MIHAI (MIHAL) CEL RĂTĂCIT

132

Marele vizir Sinan paşa, construind o cetate din lemn, a pregătit tunurile şi muniţiile necesare şi a pus acolo o mie de ieniceri şi o mie de kuloglîi. La 13 muharrem 1004 [67] a ajuns la şesul Tîrgovişte. Populaţia ⟨Tîrgoviştei⟩ fugind încă dinainte, ea a fost găsită pustie. Şi aici, ca şi la Bucureşti, s-a început construirea unei cetăţi din lemn. Ea a fost terminată într-o lună, săpîndu-se şi un şanţ adînc. A fost construită cu două caturi. S-au pus în ea tunuri, muniţii şi oşti. Apoi, dîndu-li-se zaherele şi solde, s-au întors de acolo la 12 ale norocosului safer [68]. În ziua cînd au descins la menzilul din faţa lor, răufăcătorul de Mihai a ieşit din pădure şi a împresurat Tîrgoviştea. La oaste se auzeau bubuiturile de tunuri. Luînd oraşul cu lovituri tari, în trei zile, el i-a prins pe Ali paşa şi pe Koci bei, care rămăseseră înăuntru. Băgînd în ei suliţa, i-a fript în faţa focului, făcîndu-i chebab. Ceilalţi ostaşi au fost făcuţi robi, iar cetatea a fost distrusă. Apoi, ⟨Mihai⟩ s-a retras şi a plecat.

În ziua aceea, cînd i-a sosit serdarului ştirea asediului şi i s-a cerut ajutor, ostaşii islamici s-au întristat. Pe cînd ei stăteau aşa, au ieşit din pădurea aflată în apropierea menzilului lor 300 de ghiauri. Cei din oastea de Rumelia ducîndu-se acolo, toţi s-au întors răniţi şi înfrînţi. Oastea a fost cuprinsă de mare frică şi de nenorocirea urmăririi. S-au sfătuit să se întoarcă din nou în cetate. Neavînd însă posibilitatea să ia nici un fel de măsuri, în cele din urmă au venit la Bucureşti. Dîndu-se poruncă să rămînă acolo 15 zile, oastea şi ceilalţi negustori s-au grăbit să treacă ⟨spre Giurgiu⟩ care mai de care mai înainte. Atunci au fost numiţi, cu porunci severe, oameni ca să nu lase să treacă nici

---

[64] *1 şevval 1003* = 9 iunie 1595.
[65] *Zilhicce 1003* = 7 august — 5 septembrie 1595.
[66] *1004 H.* = 6 septembrie 1595 — 24 august 1596.
[67] *13 muharrem 1004* = 18 septembrie 1595.
[68] *12 safer 1004* = 17 octombrie 1595.

o persoană. Cînd s-a văzut că spaima celor din oaste crește tot mereu, au fost încărcate în harabale munițiile și au fost retrase tunurile care se aflau la București. După ce l-au evacuat, au distrus cetatea pe care o construiseră
133 și, nemaifiind chip să mai rămînă, au pornit pe la miezul nopții spre pod. Trecînd în grabă trecătoarea [69], au ajuns la Giurgiu și au rămas acolo trei zile. Din cauza buimăcelii, au luat unele măsuri nechibzuite. Astfel, au fost numiți la pod oameni ca să încaseze pendjik *(pencik)* pentru cele aproape zece mii de harabale și pentru robi, deoarece mai înainte ostașii islamici, făcînd incursiuni la granița Transilvaniei, aduseseră mai multe mii de harabale, robi și animale și le vînduseră în oaste la preț ieftin. În timp ce negustorii, luînd turmele de oi, treceau podul și cu celelalte lucruri ale lor, eminii și scribii stăteau și adunau aspri *(akçe)* de la cei care treceau, zicîndu-le să dea a cincea parte din prăzi [70].

În timpul acesta s-a aflat că rătăcitul de ghiaur, Mihai, a venit cu oastea sa în apropiere. Renunțîndu-se la acea dare, Sinan pașa a trecut podul noaptea și apoi s-a dat liber pentru trecerea întregii oști. Pînă dimineața au trecut ienicerii, tunurile și o parte din muniții. Celelalte bagaje au rămas aruncate pe loc. În timp ce oamenii, din cauza încurcăturii, nu știau unul de altul și se mirau, ca la locul de adunare din lumea de apoi, au apărut pe vremea chindiei alaiurile de ghiauri și și-au așezat tabăra în șesul Giurgiului. Atacînd poverile ⟨turcilor⟩, ei au început să le prade și să le devasteze. O ceată de pedestrași, tîrîndu-se ca porcii, a mers pe malul Dunării și, trăgînd de pe deal cu tunuri și cu puști, a tăiat podul pe la mijloc. Ostașii și bagajele care se aflau pe pod au căzut în Dunăre. Unii strigau de pe pod: „Allah, ajută-ne!". Fiind duși de cursul Dunării, strigătele lor de deznădejde au cutremurat lumea. De astă dată, trecerea musulmanilor din partea cealaltă a apei în partea de dincoace fiind împiedicată, ghiaurul i-a trecut prin sabie fără cruțare. Neiertînd nici un suflet, le-a vărsat sîngele ca un torent. Multe mii de suflete au fost distruse și au pierit. Majoritatea ostașilor de akîngii, aflîndu-se în partea cealaltă, n-a mai scăpat nici un om. Fiind tăiați atunci din rădăcină, akîngiii au decăzut. Tunurile și cea mai mare parte a munițiilor au intrat în mîinile dușmanilor.
134 Afurisiții, incendiind tîrgul Giurgiului, au început să bată cetatea.

Nenorocire și pierdere mai mare ca de astă dată nu s-au întîmplat niciodată, iar o astfel de înfrîngere nu s-a văzut nicicînd.

OCUPAREA CETĂȚII GIURGIU DE CĂTRE GHIAURI

În timpul acela se închisese în cetate un număr oarecare de ostași. Ghiaurii josnici, bătînd-o timp de trei zile, au cucerit-o prin iureș în ziua de 10 a lunii safer [71]. Omorîndu-i pe toți musulmanii care se aflau în ea, au întors tunurile și au început să tragă către oaste.

SUPUNEREA MOLDOVEI DE CĂTRE HANUL TĂTĂRESC

În timpul acesta au sosit agale de la hanul tătăresc, măria-sa Gazi Ghirai han [72]. Scrisoarea sa cuprindea că hanul, venind cu oaste în Moldova, a garantat să supună raiaua și să pună mîna pe Mihai, cauza tulburărilor, și

[69] *Boğaz*, e vorba tot de Valea Călugăreni.
[70] *Mal-ı hums.*
[71] *10 safer 1004* = 15 octombrie 1595.
[72] Gazi Ghirai al II-lea.

pe renegatul Răzvan [73]. De asemenea, el cerea ca, de azi înainte, ⟨moldovenilor⟩ să le fie numit domnitor unul din emirii tătari. Le-au explicat pe acestea și agalele sale prin viu grai. Dar, nefiindu-se de acord cu aceste propuneri, ele au fost trecute cu vederea ...

135

MAZILIREA LUI SINAN PAȘA ȘI NUMIREA LUI LALA-MEHMED PAȘA [74]

Au sosit știri că, datorită măsurilor proaste ale lui Sinan pașa, oastea islamică a fost înfrîntă în părțile Țării Românești și că, din pricina lașității fiului său [75], ghiaurii au obținut victoria asupra Strigoniului, iar el, fugind, s-a închis la Buda, nefiind bun de nici o treabă.

⟨Urmează descrierea mazilirii lui Sinan pașa și închiderea acestuia⟩.

138

CEARTA LUI HODJA-SA'ADEDDIN EFENDI [76] CU ȘEIH-UL-ISLAMUL [77]

Cînd lui Ibrahim pașa [77a] i s-a acordat sigiliul viziratului, a treia zi Hodja ⟨Sa'adeddin⟩ Efendi a venit la felicitare și s-a întîlnit cu marele vizir În timpul acela au sosit scrisori de la Mehmed-pașazade Hasan pașa, care se afla la paza malurilor Dunării, precum și mahzarurile și scrisorile de umilire ale șiretului Mihai și ale celorlalți boieri ai Țării Românești. Cînd Hodja cel renumit și gloriosul vizir au început să le citească, a venit pe neașteptate la felicitare și muftiul cu numele de Bostanzade.

⟨Încep discuții contradictorii asupra felului în care trebuia să se răspundă scrisorilor lui Mihai Viteazul⟩.

139 Hodja-Sa'adeddin Efendi răspunse: „Deoarece boierii valahi și Mihai au cerut iertarea vinovățiilor lor, se cuvine să nu se dea răspuns potrivnic, ci, drept semn al sincerității lor, să fie cerut fiul lui Mihai ca ostatic. În felul acesta să fie scrise scrisorile !". Mufti-Efendi, negăsind deloc potrivită părerea lui Hodja-(Efendi, a pornit împotriva acestuia și a spus: „De azi înainte nu trebuie să se creadă nici în legămîntul *(ahd)* lui Mihai și nici în convertirea lui la Islam".

---

[73] Ștefan Răzvan (24 aprilie — august 1595).
[74] Lala-Mehmed pașa, mare vizir (4—15 noiembrie 1595).
[75] Mehmed pașa, beilerbei de Buda (era fiul lui Kodja-Sinan pașa).
[76] Hodja-Sa'adeddin Efendi, istoriograf otoman (m. 1599). Vezi *Cronici turcești ...*, vol. I, p. 297 și urm.
[77] *Șeih-ul-islam;* se numea și „muftiu" *(Müftü)*. Pe atunci era Bostanzade Mehmed Efendi.
[77a] Damad-Ibrahim pașa, mare vizir (4 aprilie — 27 octombrie 1596; 5 decembrie 1596 — 3 noiembrie 1597; 6 ianuarie 1599 — 10 ianuarie 1601).

---

2. *Cronica lui Naima.* Cearta dintre Sa'adeddin Efendi, dascălul sultanului, și șeih-ul-islamul Bostanzade Mehmed Efendi, în legătură cu răspunsul care urma să fie dat lui Mihai Viteazul (vol. I, p. 138).

وزير اعظم سنان پاشا احضار مهماته مجدوساعى ايكن عمرى آخر
اولوب ضد صدورى يسى فرهاد پاشا قتلندن صكره كندونك
عمرى دخى برسنه يه وارميوب سنه اربع والف شعبانك بشنجى كونى
يوم اربعاده وفات ايدوب نمازى ايا صوفيه ده قلنمق اثناسنده
قپوجيلر كتخداسى احمد اغا مهر صدارتى كتوروب جامع شريفده
شهزاده اوزرنده ايكن ابراهيم پاشايه تسليم ايلدى يانلرنده بولنان
علماى عظامدن خواجه سعد الدين افندى وغيريلر و بعض
وزرا اول محلده مصافحة تهنيت ايتديلر نمازى قلندقدنصكره
سنان پاشانى پرمق قپوقرينده بنا ايلديكى تربه سنده دفن ايتديلر
وزير اعظم جديد ابراهيم پاشا كندو سراينه كلدى اعيان دولت
واركان سلطنت اوچ كون مراسم تهنيتى اجرا ايتديلر
(نزاع خواجه سعد الدين افندى باشيخ الاسلام) ابراهيم پاشايه
مهر صدارت احسان اولنديغنك اوچنجى كونى خواجه افندى
تهنيه يه كلوب صدر اعظم ايله همنشين اولدى اولمحلده طونه يالیلرى
محافظه سنده اولان محمد پاشازاده حسن پاشادن مكتوب ايله
ميخال مخذولك وسائر افلاق بويارلرينك محضرلرى وضراعت
نامه لرى كلوب حاضر اولمغله خواجه جهان ايله وزير عاليشان
اوقومغه باشلرنده ايكن ناكاه مفتى الانام بوستانزاده دخى تهنيت وزيره
چيقه كلدى مجلسه مصادف اولوب وزيرك ايكى جانبنده اول ايكى طورعلم
جبل اسمعكبى قرار ايدوب الت يانلرنده اول ايكى صاحب سماحتك
اولاد كراملرى دخى على الترتيب اوتوروب كلن كاغدلر خواجه افندى
يدنده بولنمغله صوت اعلا ايله قرائته اغاز و بو بهانه ايله باب مشاوره يى
بازاتدكله خواجه جهان مناسب كورديكى تدبير صائبك مفتى افندى
خلافنه ذاهب ونتيجه مقدمات اراسى مناقضه ومعارضه ايله سالك
اولوب طرفيندن سؤال وجوابده تكرر و معارضه ومناقشه ده تكثر

⟨De teama continuării disputei, muftiul Bostanzade s-a sculat și a plecat, iar Sa'adeddin s-a supărat pentru aceasta⟩.

Apoi, luînd el singur măsurile necesare, l-a pus pe reis-efendiul [78] Musa Celebi să scrie răspunsul cuvenit atît lui Mihai, cît și boierilor, După aceea s-a sculat și a plecat la locuința sa ...

142

SFATUL DEMNITARILOR ÎMPĂRĂȚIEI PENTRU ALEGEREA DRUMULUI DE EXPEDIȚIE

... Agria [79] constituie o fortăreață importantă, îndeosebi printre ținuturile austriece și ale Transilvaniei.

⟨Turcii au ales drumul spre Agria și sultanul a trecut la Seghedin⟩.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCI [80]

⟨Sosirea austriecilor și aliaților lor, inclusiv transilvăneni, la Tokay și Mohács⟩.

Maximilian [81], fiind un împărat orb și șchiop, dăduse coroana fratelui său herțogul Mathias [82] și îi încredințase acestuia oastea.

În unele cronici se scrie că acesta, la rîndul său, unindu-se cu Transilvania, băuse mult cu gîndul de a ataca oastea. În altele se scrie că a fost numit cu el și Nadajdy, cel „cu piciorul de argint" [83], care era sfetnicul *(vezir)* cel mai de seamă al craiului ⟨Austriei⟩.

152

PORNIREA OȘTIRII ISLAMICE ÎMPOTRIVA GHIAURILOR RĂUFĂCĂTORI

⟨La un popas al turcilor, Fetih Ghirai [84] a adus sultanului vreo 63 de ghiauri legați, pentru a obține *informații*⟩.

153

Apoi au făcut ca cei prinși să vorbească. Ei au arătat în mod amănunțit că ghiaurii înaintează, că au multe arme de luptă, că toți craii s-au unit ca să distrugă sămînța Islamului și că împreună cu ei era și principele *(ban)* Transilvaniei, afurisitul Sigismund [85].

---

[78] *Reis-ül-küttab.*

[79] *Egri*, Eger, Erlau (rom. Agria), oraș în Ungaria. Participa însuși sultanul Mehmed al III-lea.

[80] *1005 H.* = 25 august 1596 — 13 august 1597.

[81] Maximilian, împăratul Austriei (1563—1576). De fapt, domnea Rudolf al II-lea (1572, rege al Ungariei; împărat: 1576—1612).

[82] Mathias; era arhiduce. A fost împăratul Austriei între anii 1612—1619.

[83] *Gümüș-Ayak;* Nadajdy Ferenc (?).

[84] Fetih Ghirai era fratele hanului Gazi Ghirai al II-lea și participa la expediție. La întoarcere el a fost numit han, dar a fost ucis de Gazi Ghirai al II-lea (în același an).

[85] *Jigmund.* Sigismund Báthory.

---

3. *Cronica lui Naima.* Cearta dintre Sa'adeddin Efendi, dascălul sultanului, și șeih-ul-islamul Bostanzade Mehmed Efendi, în legătură cu răspunsul care urma să fie dat lui Mihai Viteazul (vol. I, p. 139)

شیوع ووقوع بولوب تغیرهیأت ایله رفع اصوات وخلاف ومکابرات متمادی اولدی خواجه افندی بووجهله جواب ویرمشیدیکه چونکه افلاق بویارلری ومیخال استعفای جرایم ایتمشلر مناسب بودرکه جواب یأس ویرلیوب صدق وندامتلرینه دلالت ایچون میخالك اوغلی رهن طلب اولنسه بومنوال اوزره مکتوبلر یازیله مفتی افندی خواجه افندینك رأیی چدامناسب کوروب بو طرف خلافنه ذاهب اولوب من بعد میخالك نه عهدی ونه اسلامی مقبول اولمق کرکدر دیوب نزاع وجدال باشلدیلر آخر موافقت ممکن اولمیوب خلاف وشقاق متمادی اولیجق مغاپرامر عادی حرکت صدوری احتمالی ایله مفتی افندی یرندن قالقوب وزیره متوجه اولوب برنتمنیه یه کلدك منافشه یه کلدك للّه تعالی مقامکزی مبارك ایلیه دیو خانه سنه روانه اولدی مفتی افندینك بووجهله مشاوره دن اعراضنه خواجه افندی زیاده بیحضور اولوب بن رئیس الکتاب باقی ایدوب کلن کاغدلری قراءت واظهار صواب ایچون مشورت مراد اولنمشیکن ابتدا ده رأیمزه مخالفت بعده ترك مشورت ایلمك لایقمیدی دین ودولت مصلحتی اولمغله غرضی قویوب حسن مشاورت ایله اتمام خدمت اولنسه اولمازمیدی مشیخت اسلامیه یه بووضع مناسبمیدر دیو خیلی کلات ایدوب صکره تدبیری یا الکز کندوسی ایدوب اکر میخاله واکر بویارلره لازم کلن اجوبه یی رئیس الکتاب موسی چلبی یه یازدردی آندن قالقوب منزلنه کتدی.

(توجه پادشاه اسلام بغزوه‌ء کری) چون لوازم سفر سیاق محرر اوزره حسب الفرمان مهیا قلنوب فصل بهار داخل اولدی ماه رمضان شریفك اون بشنده طوغلر نصب اولنوب شوالده بعد العید آتلر چایردن کلوب اوتاغ همایون داود پاشا صحراسنه قورلدی

După ce au spus acestea, toţi cei prinşi au fost omorîţi.

<Apoi, la 4 rebi-ul-evvel 1005 [86] turcii pornesc la atac>.

De asemenea, carele şi tunurile au fost legate cu lanţuri în faţa padişahului. Hasan paşa, valiu de Rumelia, şi beilerbeiul de Timişoara s-au aşezat într-o parte ....

<Urmează descrierea luptelor de la Agria>.

172 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞASE [87]

<Intenţia turcilor de a recuceri Strigoniul>.

175 ... În ziua de 12 a lunii mai sus menţionate [88] a sosit Tiryaki-Hasan paşa. În acest timp s-a adus ştirea că principele Transilvaniei [89] a asediat cetatea Timişoara. S-au trimis porunci ca Mahmud paşa, beilerbei de Sivas, şi Ali paşa, beilerbei de Rak'a, şi Mehmed paşa, beilerbei de Adana [90], care nu intraseră încă în oastea imperială, să meargă cu oştile aflate lîngă ei în ajutorul Timişoarei.

<În acest timp, sosind vestea că oastea ghiaură a venit la Vadj *(Vac)*, turcii au pornit într-acolo în frunte cu serdarul Satîrdji — Mehmed paşa>.

178 În acest loc (spre Pesta) au sosit strigătorii după ajutor, spunînd că principele Transilvaniei asediază Timişoara de mai multă vreme. S-a luat măsura ca să fie trimis Mahmud paşa, beilerbei de Sivas, ataşîndu-i-se oastea de Bosnia, precum şi unii dintre emirii din Rumelia. El a pornit spre Timişoara în a doua zi a lunii rebi-ul-ahîr [91] ...

184 ÎNCEPUTUL EXPEDIŢIEI ASUPRA CETĂŢII ORADEA (VARAD)

... Avînd loc un sfat mare la Poarta fericirii, cei cunoscători ai treburilor de la hotare au spus: „Prin uzurpările principelui Transilvaniei la graniţa 185 Timişoarei, ghiaurii au luat fortăreţele Lipova şi Ineu *(Yanova)* şi Oradea şi Cenad, aşa că, dacă, de astă dată, nu se va face expediţie într-acolo, Timişoara, de asemenea, va scăpa din mîinile noastre". De la graniţele Timişoarei au sosit mahzaruri în acest sens şi au fost aduse şi telhisurile serdarului [91a].

Djerrah-Mehmed paşa [92] a spus: „Este mai bine ca situaţia acelor părţi să fie dată pe seama serdarului; atît timp cît tabăra ghiaurilor se află prin părţile Strigoniului şi la Raab *(Yanık)*, se vede că paza acelor părţi este importantă". Au căzut de acord că în acest an, dîndu-se cetăţilor zaherele şi oşti îndestulătoare, este nevoie să se facă expediţie şi că, pînă ce vilaietul Transilvaniei nu va fi devastat cu armele, Ţara Românească şi Moldova nu vor fi stăpînite. Scriindu-se telhis în acest sens, s-a emis un hatt-i-şerif cu

[86] *4 rebi I 1005* = 26 octombrie 1596.

[87] *1006 H.* = 14 august 1597 — 3 august 1598.

[88] *12 rebi I 1006* = 23 octombrie 1597.

[89] *Erdel-oglu*, domnea Sigismund Báthory.

[90] *Sivas, Raka, Adana*, oraşe şi provincii în Anatolia.

[91] *2 rebi II 1006* = 12 noiembrie 1597.

[91a] Satîrdji-Mehmed paşa (se afla la Belgrad).

[92] Djerrah-Mehmed paşa a fost vizir, caimacam şi mare vizir (aprilie—decembrie 1598). Este cunoscut şi sub numele de Djerrah paşa.

astfel de cuprins. În această privință, totul fiind lăsat pe seama serdarului, i-a fost trimis cu caftan *(hil'at)*. De asemenea, capugibașî Ali agă, potrivit legii, a fost trimis la Gazi Ghirai han cu scrisori și cu bani de cheltuială. S-a dat firman ca, împreună cu oști numeroase, hanul să se unească cu serdarul.

⟨Urmează descrierea adunării oștilor turcești din diferite părți și a pregătirilor pentru plata soldelor⟩

Hotărîndu-se expediție în vilaietul Transilvaniei, în ziua de 9 zilhidjge [93]
186 s-a început construirea unui pod peste fluviul Dunărea, mai la vale de Belgrad, la locul numit Tașlîk-Burnu. Cu mari sforțări, în 18 zile s-a terminat un pod lung de vreo 1 850 de zira. Oastea islamică a început să treacă în ținutul Transilvaniei. În ziua aceea sosind om din partea hanului tătăresc, a dat de știre că hanul a ajuns la Rusciuc. După sărbătoarea sacrificiilor [94], beilerbeii și ostașii eilaieturilor de Karaman și Maraș, care erau însărcinați cu paza Budei, au pornit din șesul Belgradului într-acolo.

În ultima decadă a lunii zilhidjge [95] și serdarul musulman a trecut podul și a descins în șesul Panciova ...

188

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAPTE [96]

DESCRIEREA SITUAȚIEI EXPEDIȚIEI DE LA ORADEA (VARAD)

Anul trecut, Satîrdji-Mehmed pașa, care era serdar la serhaturile ungurești, fusese însărcinat cu porunci severe și i se trimisese un hatt-i-șerif ca să-l pedepsească pe afurisitul numit Sigismund, voievodul Transilvaniei, care, în anul acela, călcînd tratatul, se aliase, în timpul evenimentelor de la Agria, cu regii și se unise cu ei pentru a pricinui pierderi musulmanilor. Satîrdji-Mehmed pașa fusese însărcinat ca, intrînd în țara Transilvaniei, s-o incendieze, s-o devasteze și s-o ruineze, nearătînd bunăvoință față de nici o fortăreață și față de nici o cetate.

⟨Se descrie plecarea oștirii turcești și amînarea expediției din cauza întîrzierii hanului tătăresc (55 de zile), pînă la 26 muharrem 1007 [97]⟩.

189 După citirea scrisorii imperiale, în care timp hanul și serdarul și ceilalți au stat în picioare, și după slujbă au ținut un sfat mare cu bătrînii *(ihtiyar)* de la graniță și cu cunoscătorii hotarelor, pentru a ști pe care drum anume să meargă în vederea devastării țării Transilvaniei [98]. Cunoscătorii serhatului au spus: „Sînt trei drumuri de intrare în Transilvania: unul din drumuri este prin Lipova, unul prin Sebeș [99] și Lugoj, iar altul este prin Oradea". Gazi Chirai han a zis: „Să se meargă pe un drum bun, încît să fie cu putință transportarea bagajelor, harabalelor și a demnitarilor. Și dacă ne va întîmpina dușmanul, să se poată da și lupta".

190 Atunci, unul dintre bătrînii de la serhat a grăit; „Stăpînul meu, drumurile prin ⟨Caran⟩ Sebeș și Lugoj și prin Lipova fiind prăpăstioase, nu pot

---

[93] *9 zilhicce 1006* = 13 iulie 1598.
[94] *10 zilhicce 1006* = 14 iulie 1598.
[95] *21—30 zilhicce 1006* = 25 iulie — 3 august 1598.
[96] *1007 H.* = 4 august 1598 — 23 iulie 1599.
[97] *26 muharrem 1007* = 29 august 1598.
[98] *Erdelistan* (cu terminația persană *-istan*).
[99] *Sebeș*, Caransebeș.

fi trecute așa cum se cere. Dacă apare dușmanul, nu ne putem gîndi la luptă și la rezistență. Însușirile cerute le are drumul dinspre Oradea, care este drum larg și deschis". Gazi Ghirai han a întrebat: „Ghiaurii care se află în cetatea Oradiei sînt în stare să iasă și să provoace pagube, împiedicînd oastea din drumul ei? Dacă există această posibilitate, este nevoie ca întîi să se cucerească cetatea și apoi să se meargă mai departe? Dacă vom asedia cetatea, va fi necesar să zăbovim mult timp"? Atunci, cîțiva lingușitori, din respect față de serdar și de hatîrul lui, au arătat că: „Cetatea poate fi cucerită cu două-trei lovituri de tun; e de preferat ca întîi să se cucerească fortăreața și apoi să se meargă asupra lui Sigismund". De aceea au hotărît potrivit acestui sfat.

Pornirea în partea aceea fiind hotărîtă, defterdarul oștirii, Etmekçi-zade [100] a început să pregătească cele necesare și să aranjeze armele de luptă pentru a lovi cetatea. În timpul acesta, de la ieșirea din Belgrad și pînă la sosirea hanului trecînd aproape două luni, se apropiase jumătatea timpului de expediție [101].

La Becicherec [102] poposiseră 55 de zile și mai rămăsese timp puțin. La începutul lunii safer [103] unul dintre agalele Timișoarei, cu numele de Yogun aga, a fost numit călăuză pentru oastea islamică și s-a pornit ⟨la drum⟩. Ajungînd lîngă cetatea Cenad, de pe malul rîului Mureș, au asediat-o. Cînd au tras cîteva tunuri, ghiaurii dinăuntru au lăsat cetatea și au fugit în munți și în pădurile din împrejurimi. Fortăreața Cenad fiind supusă fără osteneală, cei din oastea tătărească i-au urmărit pe ghiaurii fugari. Pe unii i-au omorît, iar pe cei mai mulți i-au făcut prizonieri. În ziua aceea, în fața cortului serdarului au fost omorîți vreo 150 de ghiauri, iar conducerea Cenadului a fost dată atunci lui Șakșaki-Ibrahim bei, care era nazîr de Belgrad ...

191 ... Apoi au descins lîngă cetatea numită Dilagoș [104], dar cînd au ajuns la cetatea Arad, ea a fost cucerită, fiind găsită pustie.

În timpul acesta, a sosit sol de la principele Transilvaniei *(Erdeloglu)* care a adus scrisori în care se spunea: „Măria-sa hanul să ne împace pe noi cu măria-sa padișahul!". În acest timp căzînd ploi mari, ele dăduseră oștirii multă osteneală. La 9 a lunii safer [105], Mustafa pașa, beilerbei de Erzurum, a sosit cu oastea eialetului său. În ziua de 11 a lunii safer [106], oastea islamică, trecînd apa Mureșului cu mii de greutăți, a descins, după ce a mers cîteva conace de-a lungul malului, la capătul unui pod din apropierea unei pălănci virane, numită Ordubek [107]. Acolo i-a întîmpinat serdarul oștirii din Gyula și s-au pregătit două padalușka, una din Gyula și alta din Timișoara.

La 24 și 25 ale lunii mai sus arătate [108], trecînd cu mii de greutăți peste cîteva rîuri și mlaștini, ⟨oastea⟩ a descins, la menzilul al optulea, în șesul Oradiei. În acel loc a sosit Iusuf pașa, beilerbei de Van. De la menzilul Cenad, hanul, despărțindu-se, s-a dus pe un alt drum, devastînd ținuturile ghiaurilor. El a venit și s-a alăturat ⟨oștirii turcești⟩ în apropiere de Oradea. În ziua de

---

[100] *Etmekcizade* (fiul brutarului) Ahmed pașa.

[101] Turcii obișnuiau să înceapă expedițiile la 23 martie și să le termine la 26 octombrie. Restul anului era socotit ca nepotrivit pentru expediție.

[102] *Beçkerek;* localitate în Banat.

[103] *Safer 1007* = 2 septembrie — 30 septembrie 1598.

[104] *Dilagoș, Vilagoș;* Șiria.

[105] *9 safer 1007* = 11 septembrie 1598.

[106] *11 safer 1007* = 13 septembrie 1598.

[107] *Ordubek*, în alte cronici apare sub forma: *Ererkik.*

[108] *24—25 safer 1007* = 26 — 27 septembrie 1598.

29 a norocosului safer [109] au descins lîngă cetatea Oradea. Cetatea mai sus amintită era, între Transilvania și Austria, o fortăreață întărită și, de jur împrejur, avea orașe *(varoș)*. Rezistența și întinderea ei erau în așa măsură, încît putea să adăpostească 20 000 de ostași. De la oraș și pînă la podgorii, casele și locuințele se întindeau, în afară, cam cît de la zidul Constantinopolului *(Kostantiniyye)* și pînă la grădina din menzilul Davud-Pașa. Viile și grădinile se întindeau ca o trecătoare mare, încît nu pot fi descrise. Mai înainte, intrînd în cetate cîteva mii de ostași austrieci, aceștia deveniseră, de cîțiva ani încoace, o pacoste. Cei de neam maghiar stăteau în comune și prin sate.

LUPTA ȘI ASEDIUL ORADIEI

Sosind mai întîi oastea tătărească în dreptul orașului, i-au ieșit înainte
192 ghiaurii care se aflau acolo. Luptînd o zi și o noapte, la sfîrșitul bătăliei tătarii au distrus și au incendiat orașul. Ghiaurii și-au pus în trăsuri familiile și copiii și, scoțîndu-i prin alte părți, au fugit. Tătarii, ajungîndu-i din urmă, pe cei mari i-au omorît, iar pe cei mici i-au oprit cu ei. Pe scurt, s-au umplut de prăzi nenumărate. După aceasta, hanul tătăresc și serdarul, făcînd sfat cu cei renumiți din oaste, au întrebat dacă va fi deajuns să devasteze împrejurimile sau e mai bine să depună sforțări pentru supunerea Oradiei. Toți, într-un glas, au spus că Oradea este o cetate atît de puternică, în apropierea Imperiului otoman[109a], încît constituie cheia Transilvaniei și Austriei și că, pe drumul de trecere, este zidul zidurilor afurisiților și că nu este bine să se meargă înainte lăsînd-o la o parte. Căzînd de acord asupra acestor păreri, în prima zi a lunii rebi-ul-evvel [110] — era zi de vineri — au intrat în casele solide de piatră și împodobite ale orașului. Nu a fost nevoie să fie săpate meterezuri. Au început să bată cetatea cu cele trei tunuri pe care le aveau cu ei. De la început au făcut greșeala mare că, fiind însărcinați cu distrugerea ținuturilor, nu aduseseră cu ei tunuri și alte lucruri necesare ca să lovească cetățile fără a întîmpina greutăți. De asemenea, timpul fiind scurt, era clar și sigur că nu vor putea lua atît de repede o astfel de cetate întărită. De aceea au făcut mare greșeală că, alăturîndu-se serdarului, s-au apucat să urmeze părerea sa încîlcită, cu gîndul ca să treacă numai timpul. Cînd au început să bată cetatea, ea fiind foarte întărită și nu așa cum se dăduse știrea, a început să se răspîndească zvonul că, mai înainte, asediind-o unul dintre crai timp de 45 de zile, nu putuse s-o cucerească și se întorsese rușinat. Nefiind deajuns trei tunuri, i se trimiseseră porunci lui Sofu-Sinan pașa, căruia i se dăduse eialetul Anatoliei și care era beilerbei de Agria, dîndu-i-se firmanul: „Să vii la ordie. Să aduci la timp, împreună cu cele necesare, și zece tunuri din cele existente la Agria *(Egri)*".

193 Văzînd că se neglijează răspunsul, ori de cîte ori se adresau capuchehăi sale, cunoscut sub numele de Bayîrtilkisioglu [111], acesta răspundea, mințind: „A sosit știrea că tunurile au fost puse în harabale și au fost înjugați bivolii adunați din satele Agriei". Alteori el înșela <oastea>, arătînd scrisori false.

Nesosind ajutoare de la Agria, ghiulelele care se aflau în împrejurimi, precum și pulberea din palănci au fost adunate și consumate puțin cîte puțin.

---

[109] *29 safer 1007* = 1 octombrie 1598.
[109a] *Memalik-i mahruse*.
[110] *1 rebi I 1007* = 2 octombrie 1598.
[111] *Boyırtilkisioğlu*, „fiul vulpoiului de deal".

Acestea nu au folosit la nimic. Au săpat şi cîteva tuneluri, dar nu au ajutat la nimic, căci cetatea era întărită. În acest răstimp, ori de cîte ori oastea tătărească cerea să plece la incursiune, serdarul spunea: „Cu ajutorul lui Allah, după cucerire, plecăm împreună" şi astfel el nu dădea voie oştirii tătăreşti şi akîngiilor să meargă în vilaietul Transilvania. Şi din porunca lui Allah, în zilele acelea au căzut ploi timp de peste 40 de zile fără întrerupere. De aceea şesul şi văile s-au umplut cu torenţi mari. Împrejurimile cetăţii fiind din pămînt moale şi cele mai multe părţi fiind peste măsură de mlăştinoase, oastea a fost cuprinsă de mirare. Meterezurile ienicerilor, fiind inundate de torenţi, s-au umplut cu noroi. Cei mai mulţi au venit la corturi. Căpeteniile se necăjiră foarte mult. Rîul care trecea prin oraş, umflîndu-se în fiecare zi, începuse să împiedice trecerea ⟨dintr-o parte în alta⟩ şi, astfel, în oaste nu se mai putea merge de la un cort la altul, iar vîntul era aşa de puternic, încît nici corturile cu pari puternici nu puteau fi ţinute pe loc şi erau duse de vînt. Animalele intrau cu picioarele în pămînt pînă la pîntece. În sfîrşit, timp de cîteva zile oastea s-a săturat de carne de vită şi de oaie, iar o oaie s-a cumpărat cu un aspru sau cu doi aspri *(akçe)*. Cele mai multe din ele erau aduse din raiaua Solnoc [112] şi o parte era luată de la raiaua duşmană, încît şesul Oradiei se umpluse de turme şi de cirezi. Însă, afurisitul din Transilvania se întărise, 194 intrînd în păduri greu de străbătut. Cînd oastea islamică, din cauza torenţilor şi băltoacelor, era copleşită de greutăţi şi cînd fiecare era sătul de viaţa sa, au sosit pe neaşteptate, din partea Budei, strigători aducînd arzumahzaruri precum că 80 000 de ghiauri au venit şi au distrus Buda-Veche, ucigînd şi persecutînd populaţia, că au asediat cu tunuri mari cetatea Buda şi dacă vor întîrzia trimiterea de ajutoare, Buda va scăpa în mod sigur din mîini. De asemenea, înainte de aceasta, veneau zilnic strigătorii de ajutor, aducînd jalbe în care se spunea: „Tabăra ghiaurilor a sosit la Raab *(Yanık)* şi este gata să pornească de acolo spre Vadj şi spre Buda Veche. Duşmanul care vine este un duşman puternic; nu se poate ⟨opri⟩ cu trimiterea a 2 000—3 000 de ostaşi. De aceea trebuie să vină serdarul în persoană". Din pricina acestor evenimente, serdarul şi ostaşii erau cuprinşi de groază şi, din cauza greutăţilor, oastea islamică rămăsese prin părţile Oradiei, iar ghiaurii sosiseră asupra Budei.

În timpul acesta s-a răspîndit ştirea că răufăcătorul Mihai, la rîndul său, trecînd cu viclenie Dunărea, l-a atacat pe vizirul Hafîz ⟨Ahmed⟩ paşa [113], care era de pază prin partea Nicopolei şi că, alungîndu-l pe acesta, a pricinuit mari stricăciuni. Îndată după aceasta, a sosit şi vestea tristă că ghiaurii au invadat cetăţile Tata, Veszprem şi Papa [114], din apopierea Budei, cucerite mai înainte ⟨de turci⟩.

⟨În faţa acestor situaţii, turcii hotărăsc să trimită cîteva mii de tătari, care să răspîndească vestea că vin hanul şi serdarul, pentru ca ghiaurii să se sperie şi să fugă⟩.

195 Nenorocirile abătute asupra oştilor islamice urmînd unele după altele, şi-au luat speranţa de a-şi realiza cele propuse. În timp de 20 de zile nu au mai rămas provizii în comunele şi în împrejurimile Oradiei. De accea tătarii au fost nevoiţi să aducă zaherele din mari depărtări. O chilă de orz începuse să se vîndă cu 3—5 galbeni. Mai înainte, ori de cîte ori hanul cerea învoire

---

[112] *Solnoc (Solnok)*, Szolnok.

[113] Hafiz-Ahmed paşa, muhafîz de Buda, Vidin, Nicopole, çaimacam ş.a. A murit în 1613/14 (*1022 H.*)

[114] Cetăţi în R. P. Ungară.

pentru incursiune cu oastea tătară în vederea distrugerii Transilvaniei *(Erdelistan)*, serdarul pierdea vremea cu speranța că, „cu ajutorul lui Allah, terminînd cucerirea cetății într-o zi sau două, vom merge împreună". Nici cetatea nu a fost luată și nici nu s-a făcut incursiune așa cum se dorea, iar din cauza frigului, începuseră să nu-i mai țină mîinile și picioarele.

ÎNTOARCEREA OȘTIRII ISLAMICE SPRE BELGRAD

Neputînd să cucerească Oradea în scurt timp, ⟨turcii⟩ au pornit de acolo spre ținutul Solnocului, ca să meargă la Pesta în vederea salvării Budei.

Pe drum, din cauza ploilor mari, văile deveniseră ca ⟨Marea de⟩ Oman. Pașa de Timișoara, Ismail pașa, fusese sfătuit la plecare să construiască poduri, dar, neinteresîndu-se deloc, el nu pregătise nici măcar un pod. La plecarea spre Oradea trecuseră doar trei ape și numai una din ele avea pod. La întoarcere au fost nevoiți să treacă cu bărcile peste 12 rîuri mari și peste fiecare au trecut cu mii de greutăți. Nenumărate vite ale celor din oaste au pierit în ape, iar ei înșiși s-au îmbolnăvit din cauza frigului. Din pricina lipsei de zaherele, mîncînd numai grîu prăjit, cei mai mulți dintre ostași s-au îmbolnăvit de „boală de zaherea" [105] și au rămas risipiți ⟨pe drumuri⟩. Tunurile au fost trase și trecute cu funii peste apele mai sus pomenite. Kodja-Murad pașa, care în această expediție era beilerbei de Diarbekir, Mahmud pașa, beilerbei de Alep, și Sofu-Sinan pașa au tras tunurile, intrînd fiecare la cîte un jug. Pentru a încuraja oastea, ei au preferat să treacă prin greutăți. În timp ce de la Gyula la Oradea ajunseseră în trei zile, de data aceasta însă s-au întors cu mii de greutăți în 12 zile. Datorită frigului, foametei și a lipsei de zaherele, rămîneau în mlaștini, la fiecare conac, sute de oameni.

196

⟨Urmează relatări despre răscoala ienicerilor, potolirea lor și stabilirea oștirii prin părțile Seghedinului⟩.

197

SCRISOAREA LUI HODJA-SA'ADEDDIN CĂTRE SERDARUL SATÎRDJI-MEHMED PAȘA

198

„... Construind podul în partea Transilvaniei, după ce l-ați trecut, ați stat și ați poposit 55 de zile, așteptîndu-l pe măria-sa hanul. De aceea dușmanul s-a informat încotro anume veți merge și, deoarece nu ați depus eforturi să mergeți, ați făcut ca dușmanul să afle despre semnele de ezitare și slăbiciune ale oștirii. Rămînînd la trecătoare mult timp, fără motiv, ați făcut ca oastea să se strice, fiind ținută ca în temniță, iar dușmanii, aflînd aceasta, și-au retras proviziile în munți și au reapărut cu bagaje ușoare, făcînd să se creadă că sînt apărătorii lui Mihai. Deși s-a scris și s-a trimis în repetate rînduri ⟨de la Poartă⟩ că nu este anul să se ia cetăți și cu toate că se poruncise să intrați în Transilvania și să distrugeți, făcînd incursiuni, totuși voi ați zăbovit cu două cetăți și, sosind vreme de iarnă, nu ați stins și nu ați îndepărtat din ținuturile islamice focul intrigii dușmanului. Nu era timpul să luați una sau două cetăți de-ale lor".

⟨Se arată că dușmanul nu slăbește prin ocuparea de cetăți⟩.

---

115 *Zahire marazı.*

...„Se expediase hatt-i-humaiun ca să trimiteţi în Transilvania oastea islamică, cete după cete, precum şi pe luptătorii osmanlîi. De asemenea, trebuia să trimiteţi valuri de ostaşi tătari care, făcînd incursiuni, să distrugă cerealele şi semănăturile, să pîrjolească şi să ruineze locuinţele şi să nimicească familiile celor de acolo".

⟨În scrisoare se aduce acuzaţia că nu s-a făcut nimic din toate aceste porunci⟩.

199 ...„V-aţi dus cu trei tunuri asupra unei cetăţi puternice ca Oradea. De la începutul descinderii şi pînă la întoarcerea din expediţie ploaia a istovit alaiurile musulmane, iar neglijarea apărării graniţelor a avut drept urmare distrugerea Budei şi a împrejurimilor ei. Ţinînd oastea islamică lîngă Oradea şi reţinîndu-i pe tătari şi interzicîndu-le să facă incursiune, acelora care o cereau, interiorul Transilvaniei a rămas liniştit şi nevătămat. Aţi scăpat prilejul cînd voievodul Transilvaniei [116] era neputincios şi cînd oastea noastră era victorioasă şi astfel ţinuturile lor au rămas liniştite. Mihai, răufăcătorul, de asemenea, văzînd că oastea e reţinută cu cetatea ⟨Oradea⟩ şi fiind asigurat din partea Transilvaniei, a pornit în ţinuturile noastre şi locuitorii acelor ţinuturi au fost jupuiţi. În acest timp, pagubele şi stricăciunile dinastiei otomane au fost fără măsură. Allah să ne păzească de mai rău ! Cînd este acuzat măria-sa hanul, acesta scrie răspunsuri bine motivate. Cucerirea cetăţii nu e treabă tătărească. Sarcina tătarului este să facă incursiuni, să distrugă şi să prade ţinuturi şi să adune ghiauri, robi şi zaherele ...".

202 DESCRIEREA OCUPĂRII DE CĂTRE GHIAURI A CETĂŢILOR VESPREM, POLATA PAPA ŞI TATA ŞI ÎNCEPUTUL ASEDIERII BUDEI

Cînd s-a hotărît pornirea expediţiei islamice asupra vilaietului Transilvaniei, Maximilian, care era comandantul ghiaurilor, a adunat lîngă Ianîk pe cei 5 000 de călăreţi veniţi de la frînci în ajutorul său, în anul trecut. La fel, el a adunat şi pe cei 12 000 de ostaşi italieni puşcaşi. De asemenea, a venit şi fratele său, arhiducele Mathias, cu peste 60 000 de pedestraşi şi călăreţi, ostaşi adunaţi dintre austrieci *(Nemçe)*, nemţi *(Alaman)*, unguri *(Macar)* şi alţi ghiauri. Ei s-au sfătuit să ajungă în ajutorul principelui Transilvaniei, dar, serdarul ⟨Satîrdji — Mehmed paşa⟩ asediind cetatea Oradea, iar cel din Transilvania ascunzîndu-se în munţi prăpăstioşi, au spus că nu este cu putinţă ca el să fie ajutat. Şi au mai spus că, părţile graniţei dinspre Buda rămînînd goale, este momentul potrivit să asedieze această cetate. Ei şi-au zis: „Ori o luăm, obţinînd victorie, ori, dacă nu vom reuşi, prin această diversiune va fi salvată, cel puţin, Oradea".

⟨Urmează descrierea asedierii cetăţilor mai sus amintite⟩.

203 Luptătorii islamici asediaţi la Buda stăteau în poziţie de apărare şi se bizuiau pe soartă, îndeplinind porunca de apărare a cetăţii. Ei au trimis serdarului şi hanului tătar de lîngă Oradea, unul după altul, strigători cu scrisori de ajutor şi le-au spus: „Dacă nu veţi veni personal, cetatea ne va scăpa sigur din mîini". În felul acesta ei au cerut ajutoare.

⟨Turcii au trimis o ceată de tătari care să-i sperie pe ghiauri cu zvonul sosirii serdarului şi a hanului⟩.

---

[116] *Erdel voyvodası.*

Locul lui Sinan paşa ⟨beilerbei de Maraş⟩, care a devenit martir în lupta din oraş, a fost acordat lui Mihalidjli-Ahmed paşa, beilerbei de Buda, iar Buda a fost dată lui Dev-Suleiman paşa, beilerbei de Timişoara, care se 204 afla acum la ordie. Ataşîndu-i-se acestuia şapte sangeacbei şi cîteva sute de oameni din oastea de bölük-halkî, cu solde mărite, ei au fost trimişi unul după altul.

⟨Unii sfătuiau ca Pesta să fie părăsită, pentru a apăra Buda⟩.

Kulaksîz-Osman bei, care era bei de Solnoc şi care făcuse multe vitejii la Porţile de Fier, sosind la timp cu gaziii serhatului de Solnoc, a împrăştiat acest gînd rău...

⟨Buda a fost salvată⟩.

ÎNFRÎNGEREA LUI HAFÎZ-AHMED PAŞA LA NICOPOLE DE CĂTRE AFURISITUL MIHAI

Mai înainte, beilerbeiul de Bosnia, Hafîz-Ahmed paşa, fiind însărcinat cu paza malurilor Dunării, pornise la graniţa Vidinului. În luna rebi-ul-evvel a acestui an ⟨1007⟩ [107], Ramazanzade ⟨Mehmed paşa⟩, comandant de Adana, care fusese numit pe lîngă el pentru pază, pornise din Vidin cu cîţiva sangeacbei. În timp ce mergea spre părţile Rusciucului şi Silistrei, cu scopul de pază el a descins, în drumul său, spre şesul cunoscut sub numele de Senadin, din apropiere de Nicopole. În timpul expediţiei în Transilvania, răufăcătorul de Mihai, prefăcîndu-se că regretă răscoala sa, încercase să-i inducă în eroare ⟨pe turci⟩. Îndată ce a aflat de situaţia oştirii din Oradea, el a început să ducă la îndeplinire viclenia sa. Trimiţînd cu solie, la Hafîz ⟨Ahmed⟩ paşa, 205 pe afurisitul numit Dimu [118], el a cerut învoire să se închine şi s-a grăbit să ceară primirea închinării printr-un nou legămînt *(ahd)*. Cînd solul viclean, întîlnindu-se cu Hafîz ⟨Ahmed⟩ paşa, i-a făcut cunoscută această situaţie, paşa, potrivit înţelegerii dintre ei, şi-a aşezat în ziua promisă cortul său pe malul Dunării. Rătăcitul de Mihai trebuia să se închine la picioarele gloriosului vizir. Pregătindu-se diferite lucruri frumoase, împodobite şi ornate, paşa a aşteptat sosirea corăbiei cu care trebuia să treacă Mihai. La apariţia, de la distanţă, a unor trăsuri acoperite cu postav roşu, l-au întrebat despre ele pe afurisitul de Dimu, solul lui Mihai. Acesta a răspuns că sînt carele de vistierie şi de peşcheş. Pe cînd ei stăteau şi aşteptau, oastea duşmană a apărut deodată dintr-o parte nebănuită şi s-a aruncat asupra oamenilor care stăteau, fără muniţii şi fără arme, gata să privească.

Oastea rătăcitului de Mihai era de peste 20 000, iar lîngă Hafîz paşa se aflau doar 3 000 de oameni; majoritatea lor fără arme de luptă. Harabalele de daruri, care apăruseră, fiind, de fapt, care de tunuri, ghiaurii afurisiţi au atacat pentru luptă. Dîndu-se un timp bătălie, dar rezistenţa fiind cu neputinţă, ⟨turcii⟩ au ales fuga. Datorită apariţiei neaşteptate a acestei oşti nenorocite, paşa s-a buimăcit şi, aruncîndu-se pe gîtul calului, s-a dus înfrînt spre Tîrnova [119]. Mulţi mahomedani au murit ca martiri şi multe lucruri au intrat în mîinile ghiaurilor. După această victorie, rătăcitul Mihai a asediat cetatea

[117] *Rebi I 1007* = 2 octombrie — 31 octombrie 1598.
[118] *Dimu*, capuchehaiaua lui Mihai Viteazul.
[119] *Tîrnovo*, localitate în Bulgaria.

Nicopole. Dintre populația Dobrogei *(Broca)* și Zagrei [120] adunîndu-se mulți ostași, ei au pornit să-l înlăture și să-l îndepărteze ⟨pe Mihai⟩. Văzînd că sînt
206 atacați din afară, după o luptă de 20 de zile cu populația cetății, ⟨ghiaurii⟩, părăsind asediul, au trecut Dunărea și s-au dus spre București. Se vorbește că ei devastaseră și prădaseră toată averea lui Hafîz pașa. Cînd i s-au adus turbanul și hainele pe care le îmbrăca ⟨pașa⟩, atunci Mihai, afurisitul, pornit spre răutate, a îmbrăcat cu veșmintele și cu turbanul pașei o femeie de moravuri ușoare și rîdea, bucurîndu-se de nenorocirea altora, și o arăta ostașilor săi, spunîndu-le: „Uitați-vă, l-am prins pe serdar! Nu este deosebire între aceasta și el"...

208 OMORÎREA FOSTULUI SERDAR SATÎRDJI ⟨MEHMED⟩ PAȘA ȘI ÎNCHIDEREA LUI ETMEKCIZADE ⟨AHMED PAȘA⟩

⟨Omul hanului [120a] a dat de știre că⟩ Satîrdji Mehmed pașa acordase eialetul Silistrei, ca arpalîk, sus-numitului han tătărăsc, ⟨Gazi Ghirai⟩.

213 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPT [121]

PORNIREA MARELUI SERDAR IBRAHIM PAȘA ÎN PĂRȚILE UIVARULUI

214 ... În ziua a șaptea a lui safer [122], ajungîndu-se la Banosek, [123] a venit acolo ceaușul Balîkcizade Mustafa, împreună cu solul Transilvaniei ...

216 ... În a doua zi a lui rebi-ul-ahîr [124], trecînd peste apa Abeiul [125] și Varad (?), în ziua a cincea [126] au descins lîngă lacul Sekmehal [127], din șesul din apropierea Uivarului ...

217 În a douăzeci și cincea zi a lunii rebi-ul-ahîr [128], s-a ajuns la menzilul numit Egri-Azmak [129]. S-a poruncit să se oprească acolo timp de cîteva zile, pentru a-i îndepărta pe ghiaurii adunați în drumul corăbiilor care se aflau pe insula din apropierea acelei localități. Atunci s-a răspîndit și vestea ocupării Transilvaniei de către afurisitul de Mihai.

218 La 29 ⟨rebi II⟩ [130], cînd s-a ajuns la Szombor *(Sonbor)*, au sosit din partea sus-numitului Mihai om [131] și scrisoare, prin care el făcea cunoscut că a ocupat vilaietul Transilvaniei și că își menține supunerea ⟨față de Poartă⟩...

---

[120] *Zagra*, Zagora, localitate în Bulgaria.
[120a] Abdülaziz ağa; a declarat noului serdar, Ibrahim pașa (marele vizir).
[121] *1008 H.* = *24 iulie 1599* — *12 iulie 1600*.
[122] *7 safer 1008* = *29* august 1599.
[123] *Banosek* (?).
[124] *2 rebi II 1008* = 22 octombrie 1599.
[125] *Abeiul* (?).
[126] *5 rebi II 1008* = 25 octombrie 1599.
[127] *Sekmehal* (?).
[128] *25 rebi II 1008* = 14 noiembrie 1599.
[129] *Egri-Azmak* (?).
[130] *29 rebi II 1008* = 18 noiembrie 1599.
[131] *Adam*, în sens de *sol*.

219 DIN POVESTIRILE LUI HASAN-BEYZADE [132] ŞI ABDULKADIR [133]

220 ... Cînd sultanul Osman ⟨al II-lea⟩ se dusese la expediţia de la Hotin, cîteva sute de frînci, care formau restul acelei oşti [134], însoţiseră alaiul împărătesc şi, la bătălia de la Hotin, nu pierduseră nici un minut ⟨1621⟩ ...

CALITĂŢILE DEMNE DE LAUDĂ ALE SERDARULUI IBRAHIM PAŞA

Pecevi [135] spune:

... „Toţi tinerii, supuşi nemusulmani, capabili de luptă, care se aflau în sangeacul Semendria şi în partea Timişoarei, venind la el, au luat steaguri şi s-au unit ca să-i înlăture pe rebeli. Raialele au luat un covoraş de Salonic, împodobit cu o figură de leu, care se acordase ca favoare căpeteniilor lor, şi au mers, fălindu-se cu el. În timpul acesta raialele, bucurîndu-se de răsfăţ, l-au atacat pe cadiul de Pojega [136] şi l-au ucis. Dar serdarul, considerînd acest rău mai mic decît celălalt, ⟨al răsculaţilor⟩, le-a dat în mînă un act în care se spunea: « Eu am poruncit şi el a fost sacrificat». Celor care îi obiectau că « a le da act înseamnă a le da permisiune», el le spunea: « Cercetînd raialele de la serhat, să le facem să fugă în ţara duşmană ?». Mai tîrziu această simulare de prietenie a dat multe roade". 221

⟨Raialele îi exterminară pe rebelii haiduci care pustiau şi împiedicau circulaţia în acele părţi⟩.

MIHAI ARATĂ SUPUNERE

După înfrîngerea lui Hafîz-Ahmed paşa, comandant al oştirii islamice a fost numit Güzeldje-Mahmud paşa, care a condus oastea asupra lui Mihai. Răufăcătorul de Mihai, fiind sfătuit de raialele Ţării Româneşti, a început, în luna rebi-ul-ahîr [137], să ceară mijlocirea sus-amintitului paşă, rugîndu-l ca domnia să-i fie acordată lui. El promite că va trimite îndoit haraciul pe care şi-l luase mai înainte asupra sa ca să-l plătească an de an ...

226 EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂ [138]

227 ...În timpul acesta, sosind solul răufăcătorului de Mihai, numit Dimu, 228 adusese scrisori şi daruri. Mai sus amintitul sol a fost trimis la Poarta fericirii după ce, în ziua a şaisprezecea a lui safer [139], a trecut podul împreună cu reis-efendiul Hamza efendi [140] ...

---

[132] *Hasan-beyzade*, cronicar otoman (m. 1636).

[133] *Abdulkadir*, Topçular-Kâtibi, cronicar otoman (m. 1645), contemporan cu Mihai Viteazul şi participant la campania lui Sinan paşa. El a lăsat o cronică contemporană deosebit de interesantă, ale cărei informaţii privind ţările române vor fi traduse şi incluse în volumul următor din prezenta serie.

[134] Vreo 2—3 mii de francezi veniseră prin 1599 în ajutorul austriecilor, dar, ulterior, trecuseră de partea turcilor. Austriecii, văzînd trădarea lor, au ucis o mare parte din ei. Cei care au reuşit să se salveze au participat la campania de la Hotin (1621).

[135] *Pecevi*, istoriograf otoman (vezi *Cronici turceşti* ..., vol. I, p. 469 şi urm.).

[136] *Pojega*, localitate în R.S.F. Iugoslavia.

[137] *Rebi II 1008* = 21 octombrie — 18 noiembrie 1599.

[138] *1009 H.* = 13 iulie 1600 — 1 iulie 1601.

[139] *16 safer 1009* = 27 august 1600.

[140] Hamza efendi, Iazîdjizade, reis-efendi (1599—1600).

238

MOTIVUL MAZILIRII CAIMACAMULUI

Mai înainte de aceasta, cînd Hafîz ⟨Ahmed⟩ paşa mergea în expediţia de la Kanizsa *(Kanija)*, venise la marele serdar şi marele vizir Ibrahim paşa solul rătăcitului Mihai, afurisitul numit Dimu, pentru situaţia cetăţilor Ineu şi Lipova. Marele serdar îl trimisese la Sublima Poartă cu unele arzuri şi împreună cu Iazidjizade ⟨Hamza efendi⟩, care era reis-efendi. Serdarul cel 239 binevoitor, recomandase să se arate prietenie formală faţă de Mihai, pentru a salva cele două cetăţi din mîna sa. Cînd cei amintiţi mai sus au intrat la Curtea împărătească, atunci era caimacam Hafîz-Ahmed paşa, care a fost pomenit mai înainte. Pe cînd acesta se afla la paza cetăţii Nicopole, Mihai venise asupra lui cu viclenie şi-l făcuse să fugă înfrînt. Atunci mai sus-amintitul Dimu, venind ca sol din partea lui Mihai, îl înşelase pe paşă, spunîndu-i că vine vistieria, dar carele acoperite cu postav roşu, pe care ⟨Dimu⟩ le arătase ca fiind harabale cu vistierie, se dovediseră a fi carele de tunuri ale lui Mihai. De asemenea şi Mihai, atacîndu-l repede pe acesta, prădase avuţia paşei şi ucisese multe suflete. Acest junghi stătea în inima paşei. De data aceasta, cînd ⟨Dimu⟩ veni în persoană, paşa a vrut să se răzbune pe acest afurisit şi a cerut o sentinţă *(fetva)* de la şeih-ul-islamul Sun'ullah efendi şi acesta a dat un fetva amănunţit în care spunea: „Atît Mihai, cît şi solul său cel afurisit sînt plini de răutate, iar legămintele *(ahd)* şi amanul [141] lor nefiind admise sub nici un motiv de şeriat, trebuie ca ei să fie omorîţi şi nimiciţi". Ca urmare, Hafîz ⟨Ahmed⟩ paşa l-a executat ⟨pe Dimu⟩ fără întîrziere, spînzurîndu-l de mijloc.

⟨Acest Hafiz-Ahmed paşa avusese şi alte neînţelegeri cu marele vizir la Kanizsa⟩.

... De asemenea, adăugîndu-se la acestea şi întîmplarea cu Dimu, marele vizir fusese martor la aceste două trădări ⟨ale lui Hafîz-Ahmed paşa⟩.

⟨Marele vizir a scris la Poartă⟩: „Deşi, potrivit raţiunii şi după şeriat, cei cu mintea întreagă resping persecutarea solului, totuşi el [142] l-a ucis pe Dimu, ceea ce a fost o trădare faţă de sărmanul de mine. Afară de aceasta, 240 de atunci încoace nu a mai sosit sol în partea aceasta, iar poarta păcii s-a închis. De asemenea, nici din partea aceasta nu s-a dus nimeni la ⟨Mihai⟩, craiul *(kıral)* cel răufăcător. De aceea va trebui să se renunţe la menţinerea legămintelor. Aceasta înseamnă ca de acum încolo părerile serdarului să nu mai fie luate în seamă şi să nu i se dea crezare că este vechilul padişahului. Astfel, de acum încolo, cum va fi cu putinţă întărirea păcii şi cum să fie aranjate treburile serdarlîcului?"

⟨Urmează descrierea altor greşeli ale lui Hafîz-Ahmed paşa şi mazilirea lui⟩.

ÎNFRÎNGEREA OŞTIRII LUI MIHAI CEL RĂTĂCIT [142a]

Provocînd de mulţi ani încoace mari răscoale prin părţile Ţării Româneşti, Transilvaniei şi Moldovei, el luase prin viclenie şi înşelăciune vilaietele acelea în stăpînirea sa. Intriga şi gîlceava răufăcătorului Mihai nu mai con-

---

[141] *Aman*, „iertare". Mai sus a fost vorba de *islamı;* „trecerea sa la islamism".
[142] Hafiz-Ahmed paşa, pe atunci caimacam la Poartă.
[142a] Mihai Viteazul.

teniseră. Mai înainte de aceasta, serdarul vizir Mahmud paşa, fiind trimis în acele părţi, mersese cu oastea ce se afla lîngă el. De asemenea şi beilerbeiul
241 de Cipru *(Kıbrıs)*. Şaban paşa, care se afla cu flota de pază pe malurile Dunării, trecuse cu galerele în partea Ţării Româneşti. Mai sus numitului paşa i se dăduse firman să repare şi să întărească foarte puternic cetatea Giurgiului şi să facă pod peste fluviul Dunărea.

În timp ce începură să le construiască, gaziii purtători de victorii, pornind din toate părţile în incursiuni în vilaietul Ţării Româneşti, au stricat şi au devastat reşedinţa şi ţara răufăcătorului Mihai. Oastea islamică ajungînd în oraşele numite Bucureşti şi Tîrgovişte, rătăcitul de Mihai a trimis asupra oştirii călăuzite de victorie pe serascherul şi pe vizirul său afurisit, ban de Craiova [143], numit banul Calotă *(Kalita)*, cu oaste numeroasă. Cu ajutorul lui Allah, oastea islamică devenind victorioasă, cei mai mulţi dintre afurisiţi au devenit pradă săbiilor strălucitoare. De asemenea, serdarul lor trecînd în lumea cealaltă, oastea islamică a venit la Divanul împărătesc, luînd capul său şi ţimbalele şi tobele şi steagurile cu vîrfuri aurite. Afurisitul Mihai, la rîndul său, fiind înfrînt de două ori în luptă, norocul său s-a întors. Cei mai mulţi dintre afurisiţii care se aflau lîngă el fiind nimiciţi, i s-au luat toate tunurile şi pulberea şi muniţiile, iar el, pierzîndu-şi speranţa în viaţă, a dispărut ...

285 EVENIMENTELE ANULUI O MIE UNSPREZECE [144]

287 DESCRIEREA EXPEDIŢIEI SERDARULUI ÎN PARTEA TRANSILVANIEI [144a]

Contrar obiceiului, voievodul Transilvaniei [145], pătrunzînd cu forţa în cetatea beiului numit Moise Secuiul [146], care era unul dintre beii independenţi ai ţării Transilvaniei, uzurpase multe lucruri din vistieria sa şi din depozitele sale de muniţii, ucigînd, de asemenea, şi pe oamenii săi. Bătrînul mai sus amintit, fugind în timp de iarnă, se adăpostise lîngă serdarul ⟨Iemişci-Hasan paşa⟩ şi-i ceruse ajutorul, luînd asupra sa cucerirea Transilvaniei.

Serdarul, la rîndul său, crezînd în cuvîntul bătrînului pomenit mai sus, hotărîse să plece. Dar cucerirea Üstüni-Belgradului [147] fiind mai importantă, îi dădus întîietate acestuia. Cu ajutorul lui Allah, după ce a reuşit cucerirea cetăţii, în gîndul său nu a rămas nimic altceva care să-l împiedice. De aceea, cu gîndul de a supune Transilvania, el a mers la Buda şi a trecut peste pod în şesul Pestei ...

⟨Turcii auzeau bubuiturile tunurilor creştinilor⟩.

288 ... ⟨Iemişci⟩ Hasan paşa a răspuns şi i-a consolat [148a] astfel: „Noi, de asemenea, auzim tunurile ghiaurilor. Dar Erdel-oglu [148], luînd atîtea cetăţi din eialetul Timişoarei, a cucerit şi Lipova şi Ineul. Nu este drept ca el să fie lăsat. În tabără fiind prezenţi doar 6 000—7 000 de ghiauri, ei fac viclenii încontinuu, numai ca musulmanii să nu meargă în Transilvania.

---

[143] *Kraçu banı*, în loc de *Krayova banı*.
[144] *1011 H.* = 21 iunie 1602 — 10 iunie 1603.
[144a] Iemişci-Hasan paşa, mare vizir.
[145] Gheorghe Basta, general austriac, guvernatorul Transilvaniei (1602—1603).
[146] *Moriş Sekel;* apare ca principe al Transilvaniei în mai — iulie 1603.
[147] *Üstüni-Belgrad*, Stolni-Belgrad, Alba Regală, Székesfehérvár sau Stuhlweissenburg.
[148] *Erdel-oglu*, Sigismund Báthory.
[148a] Pe cei care îl sfătuiau să nu plece din Pesta, duşmanii fiind aproape.

Ei nu au putere să se lege de nici o localitate. De aceea fiţi veseli". Ali paşa [149] a dat următoarea ştire: „Stăpînul meu, în noaptea aceasta a venit spionul meu. În tabără sînt peste 80 000 de ghiauri cu 40 de tunuri. Scopul lor este să asedieze Buda. Habil efendi să înregistreze aceste cuvinte şi dacă va ieşi altfel să mi se vină de hac. Iemişci ⟨Hasan paşa⟩ fiind însă un albanez *(arnavud)* îndărătnic, nu şi-a retras cuvîntul său şi a spus: „Viclenia ghiaurilor a devenit ceva obişnuit. Ea se face pentru a împiedica această oaste de a pleca în Transilvania. Ei nu au putere nici să asedieze şi nici să dea lupte". Potrivit acestor cuvinte, ⟨Lala⟩, Mehmed paşa, beilerbei de Rumelia, a spus: „Pe mine să mă trimiteţi la atac şi să fiu uşor echipat. Să fac incursiune la Fűlek şi la Sebham (?) şi la Rasen (?) şi să devastez ţinuturile ghiaurilor". Nedîndu-i permisiune nici acestuia, a doua zi ⟨Hasan paşa⟩ a pornit spre Solnoc. După patru menziluri, în prima zi a lui rebi-ul-evvel [150], a intrat la Solnoc cu cinci tunuri ⟨mici⟩ şi cu o sută de tunuri împărăteşti *(şahi)*. În patru zile a trecut peste podul de pe Tisa. La 14 ale lunii mai sus arătate [151] s-au aşezat la palanca Sarvaş. De asemenea şi oştile din Gyula şi Timişoara au venit şi au intrat în oaste. Cînd se pregăteau să ţină sfat, au sosit strigători de ajutor de la Buda şi de aceea s-au întors într-acolo ...

⟨Urmează descrierea luptelor, insuccese, răscoala oştilor etc.⟩

314

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOISPREZECE [152]

SERDARIATUL LUI MEHMED PAŞA ÎN PARTEA UNGARIEI. EXPEDIŢIA LA CILADA ŞI ÎNTOARCEREA HANULUI TĂTAR

⟨50 000 de ghiauri stăteau lîngă Pesta la Cil-Ada şi-i împiedicau pe turci să transporte zaherele la Buda. Turcii au ţinut sfaturi şi au zis⟩:

316

„Nu este potrivit să pornim înainte de a pune zaherele la Buda. Zaherelele să fie împărţite ostaşilor şi să fie transportate la Buda cu care şi cu cămile şi să plecăm după aceea". De data aceasta unii nu au fost de acord, presupunînd că imediat ce Iemişci va pleca în Transilvania, ghiaurul va asedia Buda.

⟨Turcii iau diferite măsuri de a-i împiedica pe ghiauri⟩:

352

MARII VIZIRI

⟨Se vorbeşte de al treilea vizirat al lui Sinan paşa, care a fost mazilit⟩.

... Ferhad paşa a devenit vizir pentru a doua oară. Serdarul a fost mazilit în timp ce, mergînd în expediţie împotriva Ţării Româneşti, construia podul. El a fost ucis în anul 1004 [153]. Sinan paşa a devenit mare vizir în anul 1003 [154] pentru a patra oară. Ieşind în grabă la expediţie, el a căzut în mlaştină

---

[149] Ali paşa, *(kadizade)*, beilerbei de Buda.
[150] *1 rebi I 1011* = 19 august 1602.
[151] *14 rebi I 1011* = 1 septembrie 1602.
[152] *1012 H.* = 11 iunie 1603 — 29 mai 1604.
[153] *1004 H.* = 6 septembrie 1595 — 24 august 1596.
[154] *1003 H.* = 16 septembrie 1594 — 5 septembrie 1595.

în lupta cu Mihai și s-a întors la Rusciuc dezonorat și cu fața înnegrită. În 1004 (1595/96) Lala-Mehmed pașa a devenit mare vizir în locul lui Sinan pașa...

353 ... Satîrdji ⟨Mehmed⟩ pașa este cel care, făcînd expediție la Oradea,
354 a fost ucis la Belgrad ...

365 DESCRIEREA ÎNTÎMPLĂRILOR LUI DELI-HASAN DIN BOSNIA [155]

368 ... Pașa [156], la rîndul său, trimițîndu-l pe ruznamegiul său Mehmed efendi, a încercat să-l atragă ⟨pe Deli-Hasan⟩ și, explicînd situația la Poarta fericirii, a intervenit ca Deli-Hasan să fie mutat în eialetul Timișoarei.

⟨Deli-Hasan a fost mutat din Bosnia la beilerbeilicul din Timișoara⟩.

374 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREISPREZECE [157]

382 ... Hafîz-Ahmed pașa a refuzat de data aceasta serdarlîcul, căci mai înainte, în Bosnia și în special în lupta cu Mihai, el băuse șerbetul de serdarlîç și îi pierise pofta.

385 ⟨De aceea mare vizir a fost desemnat Lala-Mehmed pașa⟩.

RĂSCOALA LUI ȘTEFAN BOCSKAI [158], UNUL DINTRE NOTABILII DIN TRANSILVANIA

386 ... Austriecii, întărindu-se, au cucerit toate cetățile Transilvaniei și Ungariei. După aceea, afară de faptul că, lovind și bruscînd, au supus pe cei care aveau averi, pe ostași, pe călăreți și pe cei slabi; ei i-au și persecutat și terorizat în diferite feluri. Oprimate și atacate, familiile celor care erau de neam unguresc și transilvănenii s-au supus de formă în fața neamului austriac, căci nu mai aveau posibilitatea de a se mai apăra; dar dușmănia lor ⟨față de austrieci⟩ era în ultimul grad. Austriecii îi urau de multă vreme pe unguri, iar demnitarii maghiari erau priviți cu dispreț și cu răutate chiar și de austriecii de rînd. De pildă, cînd ungurii treceau pe drum, austriecii îi ghionteau, iar cînd veneau din urma lor, le ridicau șepcile și îi scuipau pe obraz. Ei se purtau astfel, deoarece, mai înainte, ungurii se răsculaseră de cîteva ori împotriva lor, luaseră vilaietele lor și le trăseseră multe săbii. De aceea, între ei era dușmănie și răutate. Atunci, unul dintre beizadelele de viteji unguri, cu numele de Bocskai, adunînd pe demnitarii ghiauri de același neam cu el, le-a spus: „Pînă cînd vom suporta noi persecuțiile și oprimările acestui neam austriac? Pînă cînd vom trăi sub stăpînirea lor învinși și cu cinstea pătată? Mulțumiți lui Allah, căci padișahii dinastiei otomane sînt din timpurile vechi binefăcătorii noștri. Craiul Ianoș [159], refugiindu-se la sultanul Suleiman han [160] — locul să-i fie în rai —, a salvat țara de la pieire și ea a rămas veșnic în mîinile fiilor
387 și urmașilor săi. Nu este oare mai bine ca și noi, luînd pilda înaintașilor noștri.

---

[155] Deli-Hasan, fratele lui Kara-Yazîdji, conducători de răscoale ale gelaliilor în Anatolia.
[156] Mehmed pașa, serdar.
[157] *1013 H.* = 30 mai 1604 — 18 mai 1605.
[158] *Boçkayi Istvan*, principele Transilvaniei (1604—1606).
[159] *Ianoș*, Ioan Zápolya (1526—1540).
[160] Suleiman Magnificul (1520—1566).

și sprijinindu-ne pe puternica Poartă, să ne răzbunăm asupra dușmanului nostru? Nu e mai bine pentru noi?".

Demnitarii de același neam cu el au dat dreptate acestor vorbe ale lui Bocskai și au socotit că, intrînd sub aripa ocrotitoare a sultanului, avuțiile și familiile lor vor fi salvate. Unindu-se între ei, au trimis pe la sfîrșitul anului mai sus amintit scrisori către serdar cu scopul de a-l alege pe cel amintit mai sus ca serdar și crai peste ei. Astfel, ei scriau serdarului: „Vă rugăm să arătați la Poarta fericirii adevărul despre situația noastră; ne luăm angajamentul ca, fiind prieteni cu prietenii și dușmani cu dușmanii padișahului, să primim supunerea și să intrăm sub aripa sa ocrotitoare. Astfel, vom servi cu trup și suflet pe padișahul Islamului și vom scoate sabia împotriva vechilor noștri dușmani, ghiaurii austrieci, sub stăpînirea cărora ne aflăm de nevoie".

⟨Poarta aprobă această supunere și serdarul, marele vizir Lala-Mehmed pașa, primește poruncile cuvenite⟩.

LUPTA DINTRE UNGURI ȘI AUSTRIECI

În ziua de 27 a lunii djemazi-ul-evvel[161], din anul mai sus arătat, cele două neamuri de ghiauri au dat o mare luptă între ele. Deoarece Bocskai se unise cu oastea islamică, el i-a învins pe austrieci și a trimis pe oamenii săi la Poarta împărătească cu peste zece mii de tigve ghiaure, cu mulți prinși și cu cîteva steaguri. Serdarul, la rîndul său, pentru a-l atrage, i-a trimis sabie și caftan. Bocskai, prinzînd curaj, a luat cu asediu cetatea Oradea, care făcea parte mai înainte din cetățile Transilvaniei. Austriecii o cuceriseră prin victorie. O asediase și Satîrdji-Mehmed pașa. Bocskai, după ce i-a ucis pe toți austriecii care se aflau în ea, le-a desființat oastea. De asemenea, afară de faptul că el a distrus acolo mulți austrieci, a făcut cunoscut prin scrisori 388 că a cucerit și cetatea Tokay, că a luat cetatea Cașovia *(Kașa)* și multe ținuturi austriece, că majoritatea Ungariei i s-a supus lui și că, dacă va fi ajutat, va lua și de azi înainte în mod sigur multe ținuturi ale austriecilor. În scrisori el se ruga și pentru un mic ajutor. A trimis apoi un mare număr de beizadele prizonieri. Renumitul serdar, la rîndul său, l-a trimis pe Bektaș pașa, beilerbei de Buda, care a fost amintit mai înainte. ⟨Serdarul⟩ i-a atașat lui Bektaș pașa un număr oarecare de ostași din oastea de Bölük-halkî, cu condiția măririi soldelor, și 4 000 de tătari dintre acei care erau cu Tohtamîș Ghirai, numind comandant peste ei pe fiul sorei lui Tohtamîș. Lui Bocskai i-a trimis actul de numire ca crai al Transilvaniei, precum și hilat și üsküf și steag, acordate din partea Porții. Povestea lui urmează în continuare:

RĂSCOALA LUI BOCSKAI

Pecevi[162] spune: „Emirul[163] care devenise renumit prin relațiile sale cu Bocskai, căzînd prizonier la ghiauri, nimerise la Bocskai. Într-o zi, în timp ce lucra grădina sa, Bocskai a început să-i vorbească despre slăbiciunea lor în fața austriecilor. Emirul, la rîndul său, i-a spus: « Trimite-mă pe mine la serdar ca să aduc toată oastea islamică în ajutorul tău și să fiu chezaș ca tu

---

[161] *27 cemazi I 1013* = 21 octombrie 1604.
[162] Ibrahim Pecevi, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești* ..., vol. I, p. 469 și urm.).
[163] Mai departe se pomenește de un oarecare Seid-Mehmed din Belgrad.

să fii numit crai în Transilvania ». El[163a] se gîndea de fapt la aceasta încă de mai înainte. De aceea, cînd se comunicase împăratului creştin că e posibil să se ivească răscoală, el fusese vîrît în temniţă, dar, negăsindu-se nici un semn sigur care să întărească această afirmaţie, fusese eliberat. În răspunsul său, el i-a grăit emirului: « Populaţia Transilvaniei este în întregime creştină şi nu se supune turcului; altfel, ne-am supune ». Emirul i-a spus: « Pe timpul sultanului Suleiman[164], supunîndu-se, ei au fost liberi. Acum de ce să nu fie ⟨liberi⟩? ». Şi după multe discuţii contradictorii, el l-a trimis pe emir la vizir. Pe atunci Kayin-Mehmed paşa era tălmaciul lui Bektaş paşa. Aducîndu-l pe emir la vizir, după ce au vorbit separat, toţi trei, o zi-două, l-au trimis pe emir înapoi. După ce a venit şi s-a întors de vreo trei-patru ori, ⟨Bocskai⟩ s-a răsculat, prinzînd curaj prin înţelegere. Luînd în stăpînirea sa cetăţile 389 din cele două părţi ale fluviului Tisa, care intraseră în stăpînirea cezarului, el a cerut ajutor de la musulmani. Cezarul, aflînd adevărul despre intenţiile sale, a trimis în grabă asupra lui pe serdarul său numit Gheorghe Basta[165], cu oastea austriacă. După luptă, oastea austriacă dezorganizîndu-se, marele vizir a trimis în ajutorul lui Bocskai un număr oarecare de tătari, precum şi oastea din Timişoara. Bocskai, întărindu-se, a pus să se devasteze comunele şi satele supuse austriecilor, a dat ospăţuri cu prăzi nenumărate şi a cinstit oastea islamică în diferite feluri. Vizirul, la rîndul său, luîndu-şi angajamentul să-l numească pe Bocskai crai cu coroană peste toată ţara ungurească, s-a ţinut de cuvînt atunci cînd a ajuns la Poartă. Aceasta va fi povestită mai departe".

395 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PAISPREZECE[166]

402 OCUPAREA FORTĂREŢEI UIVAR DE CĂTRE BOCSKAI

Cînd Bocskai s-a întărit cu oastea Înaltei împărăţii, el a pornit în toate părţile. Devenind învingător, în a doua decadă a lunii rebi-ul ahîr a anului 1014[167], în timp ce marele serdar asedia Strigoniul, Bocskai a cerut ajutor de la oastea islamică, gîndindu-se să solicite învoire pentru asediul cetăţii Uivar.

⟨Cetatea este cucerită cu ajutorul dat de turci şi predată lui Bocskai⟩.

403 În acest timp, fiind mazilit beilerbeiul de Buda, Boşnak-Mustafa paşa, în locul său a fost numit Kadîzade Ali paşa, mutasarrîful de Silistra. Oştile sangeacurilor de Semendria, de Nicopole, de Silistra, de Cirmen şi de Vize au fost însărcinate cu paza Budei. Apoi, după repararea cetăţilor, serdarul cel glorios ⟨marele vizir Lala-Mehmed paşa⟩ s-a pregătit să pornească spre Belgrad.

VENIREA LUI BOCSKAI LA SERDAR

În anul trecut, cînd marele vizir se dusese la Poartă, arătase în faţa sultanului situaţia înţelegerii cu Bocskai. La întoarcere, adusese cu el o coroană scumpă, împodobită cu pietre preţioase, de vreo 3 000 de galbeni. Seid-

163a Ştefan Bocskai.
164 Suleiman Magnificul (1520—1566).
165 *Basta Yorgi;* generalul Gheorghe Basta, guvernatorul Transilvaniei.
166 *1014 H.* = 19 mai 1605 — 8 mai 1606.
167 *Evasıt rebi II 1014* = 26 august — 13 septembrie 1605.

Mehmed din Belgrad, despre care s-a pomenit mai înainte, fiind prizonier la Bocskai, devenise mijlocitor între serdar și Bocskai și discutase chestiunile 404 tratatului. Fiind trimis mai sus arătatul Seid, fusese invitat Bocskai. Cînd serdarul a descins pe partea Pestei, sosind știrę despre venirea lui Bocskai, s-au făcut tronuri îmbodobite cu perdele, iar oastea islamică, înarmată și împodobită, a stat aranjată în rînduri.

Punîndu-se sub umbrare tronuri (sandali), după ce s-au făcut pregătiri de zaiafet, potrivit obiceiului lor, a venit Bocskai cu grofii *(bey)* lui renumiți și cu vreo 10 000 de ostași unguri. Cînd el s-a întîlnit cu mărețul serdar, acesta i-a pus pe cap tadj *(tâc)*-ul împodobit cu aur, pe care ei îl numeau *coroană (korona)*, și l-a încins cu o sabie încrustată. Așa cum i s-a promis mai înainte, acordîndu-i-se ⟨lui Bocskai⟩ crăiia Ungariei, i-au predat și drapelul *(alem)* și steagul *(sancak)*, trimise din partea padișahului [167a]. Bocskai, la rîndul său, sărutînd mîna, a spus: „Acum noi am devenit supușii padișahului. De obicei, supușii cumpărați cu bani *(akçe)* slujesc cu sila, de frica bătăii, dar noi, închinîndu-ne de bunăvoie, vom sluji cu trup și suflet, cu toată supunerea și cu toată bucuria". Apoi, discutînd acolo despre toate treburile, au întărit tratatul și alianța. S-au tras salve de tunuri și el a plecat, luîndu-și rămas bun, după ce s-au făcut mari petreceri și s-au dat zaiafeturi ... ⟨Bocskai⟩ a făcut și după aceasta mari servicii religiei islamice, încît ghiaurii austrieci, rămînînd neputincioși și nefiind în stare să se răzbune prin lupte deschise, au uneltit să-l distrugă pe ⟨Bocskai⟩ cu otravă. În cele din urmă, cu un prilej oarecare, dîndu-i mîncare cu otravă, l-au omorît pe acel sărman și, în felul acesta, și-au atins scopul dorit [168]. Cînd moartea sus-arătatului ⟨Bocskai⟩ a fost raportată la Poarta fericirii, a fost numit crai în Transilvania, cu üsküf și cu steag, Gabriel Báthory [169], tot din neamul nobililor din Transilvania. Dar răscoala celui amintit mai sus produsese nemulțumiri și neliniște în acele părți și, de nevoie, și-au plecat [170] grumazul pentru pace.

⟨În continuare se aduc elogii pentru victoriile obținute de turci în această perioadă⟩.

405 ÎNCEPUTUL TRATATIVELOR DE PACE CU AUSTRIA

Întrucît Bocskai a pricinuit foarte multe pagube și distrugeri austriecilor, fratele împăratului Austriei, herțogul Mathias, care era duce de Ungaria [171] și care stătea la Viena *(Bec)* și se lupta cu musulmanii și vedea puterea oștirii islamice și îndîrjirea lui Bocskai, știind că Transilvania, care era stîlpul oștirii sale, va fi pierdută, a trimis oameni la serdar și a deschis poarta păcii. Afară de asta, trimițînd scrisoare și fratelui său [172], în orașul Praga, aflat în Boemia, adică Cehia, i-a adus la cunoștință următoarele: „Dacă în zilele acestea nu se acceptă pacea cu musulmanii, țara ne va scăpa din mînă pe nesimțite, dar în mod sigur. O parte va intra în rîndul țărilor islamice și altă parte va fi călcată de caii celui din Transilvania". Acesta, la rîndul său, știind că e mai potrivită pacea, a fost de acord cu părerea fratelui său în această privință.

[167a] Ahmdd I (1603—1617).

[168] La 29 decembrie 1606.

[169] *Batori Gabor*, Gabriel Báthory; a devenit principe abia în martie 1608. Autorul anticipează unele evenimente.

[170] E vorba de austrieci.

[171] Mathiaș; devine duce de Ungaria în 1608, iar împărat în 1612.

[172] Împăratul Rudolf al II-lea.

⟨Ei au luat legătura cu papa de la Roma în vederea pregătirilor de pace. Papa răspunde negativ. La aceasta Mathias răspunde⟩:

406 „Eu am pregătit începutul acestei păci, găsind-o potrivită stării noastre, și, de azi încolo, nu voi da înapoi".

Cezarul a murit[173] în timp ce ⟨Mathias⟩ mergea spre Praga cu gîndul de a se lupta, fiind aliat cu Ungaria și luînd cu el o oaste mare, formată din ostașii veniți în ajutorul Transilvaniei, precum și dintre transilvăneni și unguri.

Deoarece, potrvit obiceiurilor lor, chestiunile de întronare depindeau de părerile acelui nelăudat căruia îi ziceau papă, și deși mai sus arătatul Mathias era dispus să devină împărat, totuși nu i-a fost dat acestuia, pentru că acceptase pacea.

⟨Certurile din Austria pentru domnie; se încheie cu turcii un armistițiu pe 20 de ani, cu obligația de a plăti în anul acela 200 000 de guruși, urmînd ca în anii următori să se dea unele daruri turcilor⟩.

412

LUPTELE LUI SARHOȘ-IBRAHIM PAȘA [174] ÎN CROAȚIA (HIRVAT)

Cînd Bocskai își luase sarcina de a ajuta oastea islamică, marele vizir Mehmed pașa, după cucerirea Strigoniului, trimisese în ziua a cincea a lunii djemazi-ul ahîr, anul mai sus arătat [175], ca să distrugă ținuturile ghiaure, pe nepotul său de soră, Sarhoș-Ibrahim pașa, beilerbei de Kanizsa, cu multă oaste, în total aproape 20 000, formată din oastea din Bosnia, din Ungaria și cu un număr oarecare de tătari, precum și cu un serascher din partea lui Bocskai.

⟨Urmează descrierea unor lupte cu austriecii. Se arată supunerea majorității ungurilor și victoriile asupra austriecilor⟩.

Majoritatea notabililor unguri, supunîndu-se, veniseră și intraseră în 413 oastea lor. Rămăseseră numai Zirin-oglu [176] și Bakian-oglu [177], deoarece comandantul de oaste al mai sus arătatului Bocskai fiind de rang inferior față de ei, nu i s-au supus și au trimis pe baș-căpitanii lor ...

421

OMORÎREA LUI DELI-HASAN LA TIMIȘOARA

Se arătase că, la început, lui Deli-Hasan, fratele lui Kara-Yazîdji, i se acordase vilaietul Bosniei și fusese apoi mutat de acolo la Timișoara. De asemenea, se pomenise și de nelegiuirile pe care le făcuse el în Bosnia. El a fost valiu la Timișoara timp de aproape doi ani. Purtările sale nepotrivite făcuseră necesar să i se pună capăt. De aceea, într-o zi, după cucerirea Strigoniului, la un semn din partea lui Mehmed pașa [178], mare serdar, către populația din Timișoara, unii nemulțumiți de acolo, care așteptau ocazia, l-au atacat și au omorît pe cei din suita sa, în timp ce acesta, ieșind din cetate, mergea la

---

[173] Rudolf; de fapt neglija treburile imperiului, fiind încă în viață. A murit în 1612.

[174]. Sarhoș-Ibrahim pașa. A luptat împotriva austriecilor pînă aproape de Viena. A fost beilerbei de Kanizsa.

[175] *5 cemazi II 1014* = 18 octombrie 1605.

[176] *Zirin-oglu*, Zrinyi György (?).

[177] *Bakian-oglu*, Batthyáni Boldizsár (?).

[178] Lala-Mehmed pașa, mare vizir (5 august 1604 — 21 iunie 1606).

vîntăoare. Deli-Hasan a fugit la Belgrad. Acolo, serdarul caimacam Gazi-Hasan paşa l-a dus la conacul său şi apoi l-a pus în cetate. Arătînd situaţia la Poartă, s-au trimis fetva, potrivit şeriatului, şi porunci ca să fie omorît. De aceea el [179] i-a omorît pe Deli-Hasan, precum şi pe Küçük-bei, fiul fratelui său.

Se spune că, pe cînd mai sus arătatul ⟨Deli-Hasan⟩ se afla în Bosnia, pusese la cale o mare intrigă. Trimiţînd scrisoare la veneţieni *(Venedig)* şi la papă, le-a spus: „Voi să veniţi cu flota voastră de la Nova la cetatea Resen *(Resne)* şi să staţi pregătiţi, iar eu să vă dau cetatea mai sus arătată. Apoi să vă dau şi celelalte cetăţi de pe malurile Mării Mediterane *(Akdeniz)*. Dar să-mi daţi acum, în faţa cetăţii Resen, 100 000 de galbeni". Apoi, deoarece nu-i venise răspuns în Bosnia, el a trimis din Timişoara pe un blănar *(kürkçü)*, supus nemusulman *(zimmi)*, dîndu-i 100 de galbeni. La rîndul său, mai sus arătatul blănar s-a dus la Kodja-Murad paşa, care pe atunci era serdar, şi, arătîndu-i scrisoarea, l-a înştiinţat despre toată întîmplarea. Paşa, de asemenea, ca să vadă ce se poate întîmpla, l-a sfătuit astfel:

422 „Să te duci şi să le duci scrisoarea lui, dar cînd te întorci în aceste părţi va trebui să vii întîi pe la noi". Apoi, cînd mai sus menţionatul blănar, supus nemusulman, s-a dus şi a predat scrisoarea lui Deli-Hasan, atunci craiul Spaniei a dat un om lîngă el. De asemenea şi papa i-a dat un om. Aceştia, venind cu un om de pază *(yasakcı)*, de la graniţa cetăţii Kilis, la Zemun, au intrat într-o casă. Blănarul a venit şi a dat de ştire. Conţinutul scrisorilor era următorul: „Oamenii trimişi sînt oamenii noştri de încredere; să credeţi în vorbele lor ca şi cum le-aţi auzi din gura noastră. Să nu vă îndoiţi deloc".

⟨Creştinii aceia au fost omorîţi, după ce au spus cuvintele papei⟩.

423 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCISPREZECE [180]

424 ⟨Lala-Mehmed paşa se plîngea către sultan, spunîndu-i⟩:

„Cel puţin, dacă m-aş fi dus cu titlul de serdar la Össek [181] şi apoi trecînd în partea Mekomorei [182], dacă şi Bocskai, la rîndul său, ar fi trecut rîul de lîngă Pojon, din partea cealaltă, şi dacă cele două oşti s-ar fi întîlnit lîngă Viena *(Bec)*, ar mai fi rămas oare ţară şi putere la austrieci? Acum, teama mea adevărată este aceea că nu vor arăta prietenie faţă de Bocskai şi faţă de populaţia maghiară şi, cu purtări nepotrivite, îi vor face să se răscoale şi iarăşi se vor duce în vînt cei 12 ani de osteneală".

Făcînd din nou telhis padişahului i-a spus: „Cel puţin, să mă duc în expediţie în Ungaria şi, mergînd acolo, să îndeplinesc sarcina păcii ..."

⟨Sultanul voia însă să-l însărcineze cu expediţie în Orient⟩.

435 DESPRE ÎNCHEIEREA PĂCII CU GHIAURII AUSTRIECI

... S-au dus [183] la trecătoarea Zsidva [184], aflată între Komoran şi Strigoniu. Beii şi împuterniciţii austrieci şi unguri, la rîndul lor, veniseră acolo mai înainte. Bocskai, de asemenea, s-a învoit şi a acceptat ⟨pacea⟩. Pe partea

[179] Gazi-Hasan paşa.
[180] *1015 H.* = 9 mai *1606* — 27 aprilie *1607*.
[181] *Össek*, Eszsék, Aussig, Esseg, Osjek (pe Drava).
[182] *Mekomora* (?), Komran (?), Moravia (?).
[183] Împuterniciţii Porţii.
[184] *Zsitva-Török*, unde s-a încheiat pacea între turci şi austrieci (11 noiembrie 1606).

cealaltă stînd ei, iar în partea Strigoniului stînd musulmanii, au vorbit, în prima zi a lui regeb din anul mai sus arătat[185], despre starea păcii, pe Dunăre, urcîndu-se în nişte bărci. După multe discuţii şi gîlcevi, au hotărît pacea, din ambele părţi, în felul următor:

Pacea este cea încheiată acum şi intră în vigoare la această dată, deoarece, mai înainte, potrivit tratativelor cu Bocskai şi ⟨Lala⟩ Mehmed paşa, populaţia maghiară, aflată toată în stăpînirea lui Bocskai, precum şi cetăţile Fülek şi Yanîk şi toate celelalte, unde se citise odată hutbe, erau pe punctul de a fi cedate.

Discutîndu-se şi hotărîndu-se astfel, ele rămăseseră pe atunci în stare de armistiţiu. După moartea marelui vizir ⟨Lala⟩ Mehmed paşa, Bocskai, de asemenea, nu a mai putut depune eforturi, iar ⟨Kodja⟩ Murad paşa a încheiat pacea după dorinţa celeilalte părţi ....

436

REZUMATUL TRATATULUI DE PACE

....

Clauza a şasea. Este următoarea: Zicîndu-se ca, în timpul acestei păci, să nu fie atacate cetăţi şi ele să nu fie lovite sau luate prin viclenie, iar dacă vor fi luate, într-un fel oarecare, să fie înapoiate, cetăţile care îi sînt date principelui Bocskai să-i rămînă lui, aşa cum s-a hotărît la Viena ....

Clauza a opta. Dacă la graniţele Timişoarei, Bosniei, Agriei şi Kanizsei se vor ivi situaţii care să prejudicieze pacea, să se facă arzuri către căpeteniile lor. Dacă nu se vor putea rezolva, atunci să se apeleze la beilerbeiul de Buda, care va fi numit başbug peste toţi; acesta să facă dreptate ....

⟨Pacea a fost încheiată pe timp de 20 de ani⟩

440

MOARTEA LUI BOCSKAI

Popa Petros de la Caşovia *(Kaşa)*, din vilaietul Transilvaniei, şi Aromandi, sfetnicul *(musahib)* craiului, trimiţînd scrisoare la Poartă, arătaseră că craiul Ştefan Bocskai a plecat din lumea aceasta în ziua de 5 ramazan din anul mai sus arătat[186] şi că, înainte de a muri, i-a invitat lîngă el pe cei arătaţi mai sus, zicîndu-le că în ahidnameaua dată mai înainte era menţionat ca, după el să fie crai ginerele sorei sale şi sfetnicul său, numit Hemun[187], care era unul dintre bravii demnitari unguri.

441

Acesta fiind desemnat crai în locul său, i s-a trimis noului crai hilat şi buzdugan *(topuz)*, precum şi un steag *(sancak)*, împreună cu porunca împărătească adresată notabililor *(bey)* şi căpitanilor *(kapudan)* maghiari. Mai sus numitul Hemun-Báthory[188] fiind unul dintre urmaşii fiilor de crai, din trecut, ai vilaietului Transilvaniei, el fusese preferat. Membrii acelei familii sînt încă numiţi, unii după alţii, de către împărăţie crai independenţi.

---

[185] *1 receb 1015* = 2 noiembrie 1606.

[186] *5 ramazan 1015* = 4 ianuarie 1607. După izvoare europene, Bocskai a murit la 29 decembrie 1606.

[187] *Hemunnami*, se poate citi şi Homonnay; Valentin (Balind) Homonnay, pretendent la tronul Transilvaniei.

[188] Aici cronica prezintă unele confuzii. De fapt, era neclară însăşi situaţia din Transilvania, unde apăruseră trei pretendenţi: Valentin Homonnay, Sigismund Rákóczi şi Gabriel Báthory. De aceea cronicarul a preferat să menţioneze numele a doi dintre ei (vezi şi *Cronici turceşti ...*, vol. I şi II).

Volumul al II-lea (450 p.)

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAISPREZECE[1]

2 DESCRIEREA CETELOR DE DJELALII

Mai înainte, pe vremea răposatului sultan Mehmed[2] se depuseseră mereu sforţări pentru înlăturarea răutăţilor şi intrigilor pornite din partea ghiaurilor din Ţara Românească şi Ungaria împotriva ţinuturilor islamice. Totuşi, dată fiind proasta conducere a luptelor, oastea n-a dat dovadă de îndîrjire. Din cauza unui du-te-vino neîntrerupt timp de 15 ani şi din pricina absenţei
3 oştii islamice din patrie, răscoalele şi răzvrătirile fiind puternice, raialele blestemate au găsit goală Anatolia şi au pornit pe drumul prădării şi devastării.

⟨Autorul se referă apoi la răscoalele conduse de Karayazîdji, Deli-Hasan, Kalenderoglu ş.a.⟩

20 ... Djelaliii stăteau liniştiţi în tîrguri şi sate, pe cînd Nakkaş ⟨Hasan⟩ paşa, împreună cu oastea islamică, stătea la şes. Astfel, ostaşii au îngheţat şi au slăbit din cauza iernii puternice. În acest timp Dalgîci-Ahmed paşa, guvernator *(mutasarrıf)* de Silistra, a trecut prin Galipole, fiind însărcinat să se alăture oştirii lui Nakkaş paşa, împreună cu oastea sangeacului său şi cu voluntarii din Dobrogea. Cînd a ajuns la Günan[3], i-a ieşit în faţă Kalenderoglu[4] şi s-au războit. Fiind cu neputinţă să vină ajutor din partea serdarului, sărmanul Dalgîci-Ahmed s-a luptat pînă ce n-au mai rămas locuri nevătămate pe corpul său. În cele din urmă, retrăgîndu-se într-o parte, el şi-a dat sufletul.

⟨Urmează descrierea întăririi răsculaţilor⟩.

21 DESCRIEREA SITUAŢIEI LUI IBNI-DJANPULAD[5]

... Apoi, mai sus arătatul Djanpulad-zade Ali paşa a fost trimis la serhat, acordîndu-i-se beilerbeilicul de Timişoara. Dar, după un an de şedere, datorită
22 apucăturilor sale rele, a ieşit la iveală firea de scorpion care se ascundea în

---

[1] *1016 H.* = 28 aprilie 1607 — 16 aprilie 1608.
[2] Mehmed al III-lea (1595—1603).
[3] Sau *Kevnan, Gevnan* (?).
[4] *Kalenderoglu*, conducător de răscoale din Anatolia, ca şi Karayazîdji şi Deli-Hasan, menţionaţi mai sus.
[5] *Ibni-Djanpulad*, Djanpulad-zade (fiul lui Djanpulad), conducător de răscoale din Anatolia.

sufletul său. El a început să persecute și să oprime raiaua și oastea de Poartă[6]. Ostașii, săturîndu-se de el, s-au răsculat și au vrut să-l ucidă. Fugind, el s-a dus lîngă Kadîzade Ali pașa, care se afla la paza graniței ungurești. Ali pașa, la rîndul său, l-a închis pe mai sus arătatul ⟨Djanpulad-zade⟩ în cetatea Belgrad, sub pretextul salvării și apărării lui din mîna celor din Timișoara.

⟨Ulterior, el a fost ucis⟩.

23

ÎNSCĂUNAREA HANULUI TĂTĂRESC

⟨Descrierea luptelor interne după moartea lui Gazi Ghirai al II-lea în 1608⟩.

... Pentru a-și slava viața, ⟨hanul Tohtamîș⟩[7] a pornit îndată la drum

24

cu fratele său Sefer Ghirai. El s-a pregătit pentru a merge la Poarta fericirii. Trecînd apa Ozu[8], cînd au ajuns la Akkerman, ei s-au întîlnit pe neașteptate cu calgaiul Mehmed Ghirai, care fusese trimis pe uscat[9], din precauțiune față de cel arătat mai sus. Cînd s-au orînduit de luptă, supușii săi împrăștiindu-se, Tohtamîș han și fratele său, Sefer Ghirai, au aruncat arcurile și săgețile.

⟨După ce o ceată a lor a fost nimicită, amîndoi au fost uciși de Mehmed Ghirai. Han a devenit Selamet Ghirai: 1608—1610⟩.

25

SOSIREA SOLULUI LEȘESC LA POARTĂ ȘI REÎNNOIREA PĂCII

Craiul leșesc, Sigismund[10], trimițînd sol la Poarta fericirii, s-a rugat pentru aceeași prietenie de mai înainte, prin manifestarea sincerității și devotamentului lor ...

26

... Toate condițiile fiind aprobate de împărat, în anul 1016, a 20-a zi a lui rebi-ul-evvel[11] s-a emis un ahidname, potrivit condițiilor ahidnamelei acordate pe vremea sultanului Mehmed han al III-lea ...

⟨Din condițiile tratatului⟩:

„Dacă vreun dușman va pune în primejdie pe crai și acesta va cere ajutorul hanului, acesta îl va ajuta, dacă i se va da firman. Locuitorii din Moldova și Țara Românească nu vor ataca vilaietul leșesc. Eminii și vameșii[12] de schele ale beilor de Silistra și Akkerman nu vor lăsa pe nimeni în vilaietul leșesc, afară de negustorii celor două părți".

⟨Alte clauze ale tratatului se referă la negustori poloni și turci⟩.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAPTESPREZECE[13]

61

... Beiul sangeacului ⟨Herțegovinei⟩ fiind plecat în expediție împotriva Transilvaniei, a sosit în grabă defterdarul Bosniei și, intrînd în cetate ⟨Nova⟩, a tras cu tunuri.

⟨30 de corăbii spaniole care veniseră împotriva cetății s-au întors și au plecat⟩.

---

[6] *Kul taifesi.*
[7] Fiul lui Gazi Ghirai al II-lea; ocupase tronul după moartea tatălui său.
[8] *Ozu*, în sensul de Nipru (uneori se referă la Bug).
[9] De la Istanbul.
[10] *Zigmun*, Sigismund al III-lea Wassa (1587—1632).
[11] *20 rebi I 1016* = 15 iulie 1607.
[12] *Emin ve badjdar (bâcdar).*
[13] *1017 H.* = 17 aprilie 1608 — 5 aprilie 1609.

99

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ŞI DOI[14]

107

OCUPAREA UNOR CETĂŢI ŞI DISTRUGEREA GHIAURILOR DE CĂTRE EMIRII DE MARGINE

Mai înainte, Ketendji-Omer paşa, mergînd în Moldova şi în Ţara Românească, îi instalase pe voievozii[15] numiţi de Poarta fericirii şi pusese ordine în acele părţi, unde, de pe vremea răufăcătorului Mihai încoace, nu lipseau răscoale. De asemenea, şi cel din Transilvania, din cauza acelor răscoale, ocupase unele cetăţi de prin părţile Timişoarei. Cînd marele padişah a sosit 108 la Adrianopole, cel din Transilvania, la rîndul său, speriindu-se, a evacuat cetăţile Lipova şi Ineu *(Yanova)*, iar emirii de margine s-au dus şi le-au ocupat. Apoi, cînd s-a aflat sigur că ghiarurii leşi au atacat Moldova, a fost trimis Deli-Ibrahim paşa, valiu de Silistra, care a înfrînt tabăra leşească ...

113

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ŞI TREI[16]

117 ⟨Cazacii, după ce au atacat şi prădat cetatea Sinop, au fugit pe mare⟩.

Şakşaki-Ibrahim paşa, care mai înainte fusese însărcinat cu 60 de corăbii să păzească malurile Dunării şi ale Mării Negre *(Karadeniz)*, aflînd de aceste întîmplări, şi-a trimis corăbiile şi, intrînd pe fluviul pe unde treceau afurisiţii 118 aceia, i-a cercetat cu atenţie. Dar afurisiţii, aflînd de această urmărire, au ieşit pe ţărmul Mării Negre, dintr-un loc oarecare, şi, urcîndu-şi lotcile pe sănii, s-au gîndit să le treacă de pe uscat în partea de sus a fluviului.

⟨Cetele tătăreşti i-au distrus şi i-au forţat să lase tot ce capturaseră. De asemenea şi paşa simţind gîndul lor, i-a urmărit şi i-a făcut prizonieri⟩.

POVESTIRE DESPRE CONSTRUIREA CETĂŢII PE RÎUL OZU

În acest timp, ⟨Hafîz⟩ Ahmed paşa, beilerbei de Rumelia, fusese însărcinat printr-un firman ca, trecînd cu oastea sa pe Dunăre şi prin Moldova, să construiască cîte o cetate pe ambele părţi ale apei Aksu[17], care era trecătoarea rebelilor cazaci.

⟨Cetăţile nu au fost construite, din lipsă de materiale⟩.

131

DESCRIEREA SITUAŢIEI LUI GABRIEL (GABOR) BETHLEN

Mai sus arătatul Gabriel Bethlen era dintre urmaşii Bathoreştilor, principi ai Transilvaniei. Gabriel Báthory, care, mai înainte de el, fusese crai în Transilvania, era cunoscut cu numele de Deli-Kîral[18]. Fiind fără de minte, el ataca averile căpeteniilor şi demnitarilor *(a'yan)* Transilvaniei. Cei care i se opuneau erau ucişi sau alungaţi. Unii fugiseră de teama de a fi legaţi. Gabriel Bethlen, de asemenea, fugise pe vremea lui Iemişci-Hasan[19] şi venise la Belgrad. Iemişci-Hasan paşa îi fixase 120 de akcele ca leafă de

---

[14] *1022 H.* = 21 februarie 1613 — 10 februarie 1614.

[15] Radu Mihnea în Ţara Românească (1611—1616), iar Ştefan Tomşa în Moldova (1611 — 1615).

[16] *1023 H.* = 11 februarie 1614 — 30 ianuarie 1615.

[17] *Aksu*, se referă la Bug.

[18] *Deli-Kral*, „Craiul cel nebun".

[19] Iemişci-Hasan paşa, mare vizir (1601—1603).

muteferrika. În iarna aceea el rămăsese la Semendria. Apoi se întorsese din nou în Transilvania. În anul 1021[20] el se refugiase din nou la Poartă, de frica celui mai sus arătat. Pe cînd Iskender paşa era chehaiaua lui Hasan paşa, el venise la Poarta fericirii împreună cu solul austriac cu numele de Nekron[21], care vorbea limba arabă şi cea persană, şi Nasuh paşa îi dăduse ⟨lui Iskender paşa⟩ vilaietul Kanizsei. Atunci, mai sus arătatul Gabriel Bethlen, mergînd la Nasuh paşa, prin mijlocirea lui Iskender paşa, căpătase
132 sfaturi de la Înalta Poartă. Vorbind despre situaţia rea a duşmanului său, care era „craiul cel nebun", demnitarii împărăţiei, la rîndul lor, spuseseră că trebuie începute pregătirile pentru înlăturarea şi îndepărtarea acelui netrebnic, ⟨Gabriel Báthory⟩. De aceea s-au trimis porunci înalte la graniţă, spunîndu-se că este necesar să se adune multă oaste pentru repararea unor mahalale ale cetăţii Buda. Iskender paşa, mergînd la Sirmuium *(Serem)*, a adunat oaste şi apoi, pornind şi de acolo, s-a dus la Timişoara. El a intrat în Transilvania prin Porţile de Fier[22]. Nasuh paşa l-a numit pe Ketendji-Omer paşa serdar asupra oştii acelei părţi, desemnînd şi pe Şahin Chirai[23], precum şi pe beii din Ţara Românească[24] şi din Moldova[25]. Aceştia, la rîndul lor, au trecut prin Ţara Românească şi au intrat în Transilvania. De asemenea şi „craiul cel nebun", la rîndul său, a intrat şi s-a întărit în cetatea Oradea. Într-adevăr, Iskender paşa s-a dus şi l-a înscăunat pe Gabriel Bethlen la Alba Iulia[26]. Dar cît timp trăia acel afurisit era greu ca această poruncă să se menţină. De aceea Iskender paşa, prin mijlocirea lui Bethlen, a atras, cu mii de mijloace, de partea lui Bethlen cîteva căpetenii *(voyvoda)* renumite din Transilvania.

De asemenea, întrucît populaţia din Transilvania se săturase ⟨de Báthory⟩, după ce Iskender paşa s-a ridicat şi a plecat cu ceata sa, unul dintre căpitani *(voyvoda)* a stat de pîndă la o trecătoare. Punînd cîţiva puşcaşi, ei l-au ucis cu arma „pe craiul cel nebun" la mai sus arătata trecătoare, în timp ce acesta, ieşind din cetatea Oradea, mergea să se pregătească împotriva lui Gabriel Bethlen.

Apoi, Bethlen, rămînînd independent în crăiie, a trimis vestea lui Iskender paşa. Această ştire îmbucurătoare a sosit în timp ce ⟨Iskender paşa⟩ era încă la Porţile de Fier. Întrucît Bethlen a rămas independent în crăiie, el a salvat cetăţile şi ţinuturile Transilvaniei şi le-a anexat, aşa cum erau mai înainte.

TRATATUL (AHIDNAME) C TRANSILVANIA

Gabriel Bethlen adusese în trecut Înaltei împărăţii multe servicii, cu sinceritate. Fiind totdeauna prieten cu prietenii şi duşman cu duşmanii
133 ⟨Imperiului otoman⟩, el arătase sinceritate şi prin purtările sale, afară de faptul că dăduse şi act scris *(temessük)* de mîna sa proprie. Rugîndu-se pentru acordarea unui ahidname, ca cel dat pe vremea răposatului sultan Suleiman han, s-a scris un ahidname în ziua de 23 a lui djemazi-ul-evvel

---

[20] *1021 H.* = 4 martie 1612 — 20 februarie 1613.

[21] *Nekron*, Andreas Negroni. Cf. Hammer, *Histoire de L'Empire Ottoman* (ed. Hellert), vol. XVII, p. 136.

[22] Prin Banat. *Demir-Kapu*.

[23] Şahin Ghirai nu a ajuns han, ci numai calgai.

[24] Radu Mihnea (1611—1616).

[25] Ştefan Tomşa (1611—1615)

[26] *Erdel Belgradı*, „Belgradul transilvan". Înscăunarea a avut loc la 23 octombrie 1613

din anul mai sus arătat[27]. Condiţiile erau următoarele: „Dacă, prin moartea principelui sau printr-o situaţie oarecare, va fi nevoie de reînnoirea ‹principelui›, atunci să fie ales, potrivit înaltului firman, unul crescut din spiţa principiilor din Transilvania şi care să fie unul dintre cei pe care îl doresc şi-l recunosc toţi nobilii *(bey)* din Transilvania şi demnitarii *(ayan)* celor trei naţii[27a]. La arzul lor, el să fie numit principe din partea Înaltei Porţi şi domnia să nu fie acordată altcuiva, fără voia demnitarilor şi raialei. De asemenea, să nu fie lăsaţi cei care vor îndrăzni să-o ocupe prin forţă. Dacă principele, nobilii şi demnitarii şi raialele vor sta în supunere, nici un bei sau altă oaste din vecinătate să nu atace deloc ţara Transilvaniei. Dacă robii luaţi vor fi găsiţi în legea creştină, să fie restituiţi. Satele şi oraşele de la serhaturile de la Solnoc, Gyula, Ineu, Lipova şi Timişoara, care, pînă la răscoala lui Sigismund Báthory, dăduseră odată haraci şi dări către Solnoc, Gyula, Ineu, Lipova şi Timişoara şi se supuseseră şi, de asemenea, şi oraşul Dirsek[28], dependent de Solnoc, care dăduse mai înainte darea sa, pînă la răscoala Transilvaniei, toate atîrnă de partea aceasta, ca şi mai înainte, şi de aceea să-şi dea dările lor potrivit obiceiului şi să nu se facă deloc intervenţii şi să nu se pună piedici din partea Transilvaniei. De asemenea, să nu se facă deloc incursiuni din partea Transilvaniei în comunele Salmaş[29] şi în comunele din Sima-Dima, Iarfart[30], care se află în stăpînirea căpeteniilor de serhat. Dacă unele dintre raialele Imperiului otoman[31], ridicîndu-se din ţările islamice, au plecat în Transilvania, acestea să fie trimise înapoi la locurile lor. De asemenea, ei[32] să-şi trimită la timp, ca şi mai înainte, haraciurile pe care le dau, potrivit angajamentului, din trecut şi pînă acum. De asemenea, unindu-se cu voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei şi fiind de acord cu ei, să respecte condiţiile de 134 bună vecinătate. La apariţia duşmanului, răul să fie îndepărtat cu ajutorul care se va da aşa cum se cuvine. De asemenea, dacă va fi nevoie de anumite servicii la graniţa Imperiului otoman şi dacă beii le vor face cunoscut, ei să ajute şi să facă aceste servicii cu sinceritatea cuvenită. Graniţele dintre partea austriacă şi voievozii Transilvaniei să fie stabilite, iarăşi, aşa cum fuseseră fixate mai înainte, potrivit tratatelor de pace şi convenţiilor din trecut. Să nu se dea atacuri şi acele hotare să nu fie încălcate. De asemenea, nimeni să nu împiedice pe acei emiri maghiari care se supun principelui *(hakim)* Transilvaniei".

CELĂLALT TRATAT

Deşi mai înainte, adică pe vremea sultanului Suleiman han, nobili maghiari de mai sus se supuseseră în această parte, mai tîrziu însă arătaseră, de nevoie, supunere faţă de împăratul Austriei şi apelau la el. Dar, în anii trecuţi, apăruse dintre ei craiul Bocskai, care îi părăsise pe austrieci, împreună cu toţi beii maghiari de mai sus, arătînd supunere faţă de statul osmanlîilor. De aceea mai sus-arătatului Bocskai i se trimiseseră şi i se acordaseră: actul său de domnie şi o coroană şi un steag *(sancak)*, precum şi drapel *(alem)*.

---

[27] *23 cemazi I 1023* = 1 iulie 1614.
[27a] *Üç millet;* unguri, saşi, secui (fără români).
[28] *Dirsek*, Diosig (?).
[29] *Salmaş*, Solmoş, la nord de Mureş.
[30] *Sima-Dima* şi *Iarfart* (?), Rima-Szombath şi Gyarmat (?).
[31] *Memalik-i mahruse.*
[32] Transilvănenii.

Salvînd cetăţile care se aflau în mîinile craiului austriecilor, ei apelau la Poartă şi i se supuneau, fiind în duşmănie cu austriecii. În această stare murind craiul Bocskai, a intrat între ei discordie şi s-au supus din nou împăratului de la Viena. Austriecii, afară de faptul că i-au tratat fără respect pe cei arătaţi mai sus, au rîvnit şi la cetăţile care se aflau în mîinile lor şi s-au străduit să-i convertească cu forţa la religia lor. Aceştia, la rîndul lor, au manifestat duşmănie făţişă şi au pornit din nou să se supună Porţii, aşa cum se supuseseră mai înainte de aceasta. Ei l-au trimis pe Gabriel Bethlen, unul dintre oamenii lor renumiţi, care, după nenorocitul de Sigismund, este încă principele Transilvaniei, şi s-au rugat pentru un nou tratat. De aceea la data mai sus arătată s-a scris şi s-a trimis un ahidname cuprinzînd unele clauze.

135 *Clauzele sînt următoarele:* „De vreme ce căpeteniile maghiare, precum şi ceilalţi demnitari ai lor, supunîndu-se din toată inima, vor fi prieteni cu prietenii şi duşmani cu duşmanii noştri şi de vreme ce vor fi în unire şi în înţelegere cu Gabriel Bethlen şi, de asemenea, vor depune sforţări pentru îndepărtarea duşmanului care va apare, atunci, pentru a dovedi supunerea lor, ei să trimită anul acesta la Poartă peşcheşurile lor, potrivit recoltei pe care o produce ţara lor şi în unire şi în înţelegere cu toţi.

Fiind ajutaţi, la nevoie, în orice privinţă, nimeni să nu atace cetăţile şi ţinuturile care sînt în mîinile lor şi ei să fie liniştiţi. De la vilaietul mai sus arătat să nu se ceară dare mai multă decît aceea care era în trecut. Dacă craiul leşesc, precum şi domnii *(hakim)* Ţării Româneşti şi ai Moldovei vor dori să cumpere cetăţi dintre cetăţile Transilvaniei, să nu se dea aprobare. Dacă vreunul dintre voievozii Ţării Româneşti şi ai Moldovei, răzvrătindu-se, va pleca în Transilvania, el să nu fie lăsat acolo, iar dacă va porni în altă parte, să fie reţinut şi trimis la Poartă. Prizonierii să fie sloboziţi fără bani. Cînd principii Transilvaniei vor fi noi, steagul *(sancak)* şi drapelul *(alem)* şi buzduganul şi caftanul *(hil'at)*, care se dădeau de la Poartă, să se acorde ca şi mai înainte ...“ Scriindu-se astfel, s-a trimis în taină ...

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ŞI PATRU

137

DESPRE TRATATUL DE PACE CU CEZARUL ROMAN[34]

În anul acesta[35] încheindu-se o pace nouă cu Mathias, cezarul Austriei, rezumatul ahidnamelei date s-a scris aici:

Muteferrika Ahmed aga, intendentul lui Ali paşa, muhafîz de Buda, şi Gaspar Graţiani[36] s-au întîlnit la Viena cu primul şi cu al doilea vizir al împăratului *(imperator)* şi cu marele sfetnic *(servezir)* şi cu defterdarul vilaietului maghiar şi cu oamenii săi renumiţi, precum şi cu împuterniciţii *(vekil)* săi. Ei au discutat acolo despre reînnoirea păcii încheiate mai înainte la trecătoarea Zsidva, pe timpul lui Murad paşa[36a].

⟨Tratatul a fost reînnoit pe 20 de ani⟩.

---

[33] *1024 H.* = 31 ianuarie 1615 — 19 ianuarie 1616.
[34] *Roma Çasarı*, împăratul roman Mathias (1612—1619).
[35] *1615.*
[36] *Gaşir Garaciyan*, Gaşpar Graţiani. A domnit în Moldova în anii: 1619 — 1620.
[36a] Pacea de la Zsidva—Török (1606).

140 EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ŞI CINCI[37]

146 DESPRE ÎNTĂRIREA PĂCII CU AUSTRIA

Din partea împăratului Mathias, împreună cu Ahmed paşa beilerbeiul de Kanizsa, au venit la Poarta fericirii şi Gaşpar Graţiani[38], căruia i se acordase ducatul insulei Naxos[39], precum şi comandantul oraşului Praga. Ei aveau în mînă scrisori pentru sultan şi pentru marele vizir.

<S-au discutat condiţiile de respectare a graniţelor>.

148 SERDARIATUL LUI ISKENDER PAŞA ÎMPOTRIVA CAZACILOR ŞI TRIMITEREA UNEI SCRISORI ÎN TRANSILVANIA

<Iskender paşa, beilerbeiul de Bosnia, a fost trimis pentru îndepărtarea cazacilor din Marea Neagră>.

În acest timp, venind solul Transilvaniei, a făcut cunoscut că, mai înainte de aceasta, beii numiţi Homonnay şi Şerban,[40] care veniseră din partea austriecilor, devastînd graniţele Transilvaniei, fuseseră pedepsiţi straşnic, dar, întorcîndu-se ruşinaţi la cetăţile lor, au răspîndit ştirea că vor veni din nou cu oaste la graniţă, iar transilvănenii, la rîndul lor, s-au dus cu un număr oarecare de oşti la graniţă, în vederea apărării ţării lor. De aceea s-a scris şi s-a trimis o scrisoare arătîndu-se următoarele:

„Unul din cele două articole de pace, încheiată mai înainte cu împăratul, era acela de a nu se ataca ţara Transilvaniei. De aceea nu este cu putinţă să se intervină din partea aceea în nici un fel. Îndeosebi atunci cînd au fost întrebaţi ambasadorii *(elçi)* celui mai sus arătat, care se află la Poarta fericirii, ei au răspuns că împăratul lor nu ar avea cunoştinţă de această chestiune. De aceea plecarea voastră la graniţă în această clipă, cu tunuri şi cu oşti grele, înseamnă aprinderea focului tulburării. Nu se dă învoire împărătească în această privinţă! Iskender paşa, fiind numit serascher împotriva cazacilor, s-a îndreptat către locul destinat. Să mergeţi în grabă şi să vă alăturaţi lui cu 15 000 de puşcaşi, pedestraşi şi călăreţi, adunaţi dintre supuşii voştri. Ei să fie conduşi de propria voastră persoană sau de un serascher vestit, care să vă ţină locul. Să vă îngrijiţi şi de predarea cetăţii Ineu *(Yanova)*".

În cronica lui Pecevi *(Peçevili)*[41] se scrie că Doamna[42], soţia lui Ieremia[43], fostul voievod al Moldovei, avea în ţara leşească proprietăţi şi cetăţi. 149 Unul dintre nobilii leşi şi ruşi, cu numele de Korecki[44], era ginerele acestei femei. Pentru a face ca fiul cel mic al lui Ieremia[44a] să stăpînească Moldova

[37] *1025 H.* = 20 ianuarie 1616 — 8 ianuarie 1617.

[38] *Gradjban Gaşpar.*

[39] *Nakşa-Bara.*

[40] *Humtabi* şi *Şebhat;* Gheorghe Homonnay şi Radu Şerban; al doilea fusese domn în Ţara Românească.

[41] Vezi *Cronici turceşti...*, vol. I, p. 516 şi urm.

[42] Elisabeta, soţia lui Ieremia Movilă.

[43] *Eremiya;* Ieremia Movilă (1600—1606).

[44] *Koreska,* Samuel Korecki, hatman polon; ginerele lui Ieremia Movilă şi al Elisabetei. Se căsătorise cu Ecaterina Movilă.

[44a] Constantin Movilă, apoi Alexandru Movilă.

prin forţă, ea a ridicat numai de la rebelii ruşi aproape 20 000 de ostaşi, iar de la leşi tot atîţia. Venind în Moldova, ea a cucerit-o, iar pe voievodul Ştefan[45], care era numit de împărăţia ⟨otomană⟩, l-a alungat[45a]. Pentru a face ca ⟨Moldova⟩ să fie stăpînită din nou de către voievodul Ştefan, au fost numiţi: guvernatorul Silistrei, Sarhoş-Ibraihm paşa, şi beii de Bender şi Akkerman, precum şi oastea tătărească. Aceştia, la rîndul lor, ajungînd acolo, s-au întors înfrînţi. Pe atunci Iskender paşa era mazilit de la Agria şi se afla la Poartă în calitate de candidat *(mülâzim)*. Caimacamul Gürdji-Mehmed paşa[46], acordînd mai sus amintitului eialetul Bosniei, i-a ataşat pe Ibrahim paşa şi oştile din Bosnia, Sirmium *(Serem)*, Semendria, Cruşevăţ[47] şi Velcetrin, precum şi oastea eialetului de Silistra şi, astfel, l-a trimis în acea parte. Mai sus arătatul paşă, mergînd cu oastea norocoasă, s-a întîlnit cu Doamna amintită mai sus şi cu oastea ei în apropierea unuia dintre oraşele Moldovei, numit oraşul Ştefăneşti *(Istefanes)*. Cu sprijinul lui Allah, devenind victorios, el a luat-o în captivitate pe Doamna mai sus arătată, împreună cu cei doi fii ai ei[48], precum şi cu ginerele ei, Korecki, trimiţîndu-i la Poarta fericirii, împreună cu vreo 500 de puşcaşi cazaci, ferecaţi în lanţuri. În ultimele vremuri nu mai venise în faţa Divanului împărătesc un număr atît de mare de ghiauri vii. Lui Iskender paşa, populaţia i-a adus laude. Domnia Moldovei a fost acordată din nou voievodului Ştefan[49], pe care Iskender paşa l-a dus şi l-a instalat la locul său de domnie. În timpul luptei, fiica Doamnei, soţia lui Korecki, o femeie foarte frumoasă, căzuse în mîinile tătarilor şi nu fusese cu putinţă ca ea să fie găsită. Ea a apărut mai tîrziu în schimbul a 30 000 de guruşi. Rămînînd însărcinată de tătari şi născînd două fete, povestea ei a circulat un timp prin ţara leşească. Ea a devenit vestită în lume prin cîntecele cîntate despre ea.

150 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ŞI ŞASE**[50]

151 **ARANJAREA PĂCII DE CĂTRE ISKENDER PAŞA**

Pentru înlăturarea cazacilor rebeli, care pricinuiau pagube la ţărmurile Mării Negre, fuseseră numite mai înainte oştile norocoase ale vilaietelor de Rumelia şi de Buda şi de Kanizsa, avînd ca serdar pe Iskender paşa. Pornind din Bosnia cu astfel de oaste şi alăturîndu-i-se, cu oştile lor, principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, precum şi voievozii Moldovei[51] şi Ţării Româneşti[52], serdarul a descins în faţa palăncii numite Bodila[53] care se afla la marginea fluviului Nistru *(Turla)* din vilaietul Moldovei. În acest timp, hatmanul ţării leşeşti şi serdarul şi împuternicitul oştirii lui Sigismund[54], craiul leşesc, Stanislar Silkoş[55], se apropia ca să intre în localitatea numită Bazodja[56].

---

[45] Ştefan Tomşa.
[45a] Este vorba de evenimentele din 23 noiembrie 1615 (lupta de la Tătăreni).
[46] Gürdji-Mehmed paşa; a fost şi mare vizir (1622—1623).
[47] *Aladja-Hisar*, Kruševać.
[48] Alexandru şi Bogdan. Lupta de la Drăcşani (3 august 1616).
[49] *Istefan*; de fapt, Radu Mihnea (1616—1619) şi nu Ştefan Tomşa.
[50] *1026 H.* = 9 ianuarie—28 decembrie 1617.
[51] Radu Mihnea.
[52] Alexandru Iliaş (1616—1618).
[53] *Bodila* sau *Budila*, Movilău (Moghilău).
[54] *Jigmun*, Sigismund al III-lea Wassa.
[55] *Stanislar Silkoş*, Stanislaw Zólkiewski, hatman polon.
[56] *Bazodja;* la Hammer: *Boussa (Histoire de l'Empire ottoman*, ed. Hellert, vol. VIII, p. 219).

Tocmai cînd urmau să înceapă lupta și măcelul, s-a făcut schimb de solii între cele două părți, care au discutat situația cazacilor. Tătarii și cazacii 152 rebeli fiind pricina stricării păcii, era nevoie de înlăturarea și de îndepărtarea acestora. Mai sus arătatul hatman, la rîndul său, potrivit păcii de mai înainte, a garantat că rebelii de cazaci nu vor mai coborî, pe apa Nipru (Ozu), la Marea Neagră și astfel raialele vor fi liniștite.

De asemenea, hatmanul și beii aflați în tabără s-au rugat pentru pace, ca și mai înainte, zicînd că vilaietele Transilvaniea, Moldova și Țara Românească nu vor fi atacate și călcate, iar dacă Hotabi-oglu[57] și Șirnan[58] și alții, din dorința lor de domnie, vor voi să vină asupra acestor trei țări, nu li se va da drum prin vilaietul ⟨leșesc⟩. De asemenea, hanului ⟨tătăresc⟩ i se vor da peșcheșurile care i se dădeau pînă acum.

Ei au dat două acte cu sigiliile lor, unul scris în limba turcească, iar altul în limba leșească, urmînd ca solul cel mare să meargă la Poartă cu sigiliul personal ⟨al hatmanului⟩.

Iskender pașa, la rîndul său, a scris un act de pace și l-a dat în ziua de 26 ramazan a anului mai sus arătat[59]. El a garantat că, de azi înainte, nici neamul tătăresc nu va mai pricinui pagube și stricăciuni țării leșești și că negustorii se vor duce și se vor întoarce...

155 ... Șehzade-sultan Mehmed, ⟨fiul sultanului Ahmed I⟩, este cel care, în timpul expediției la Hotin, a fost făcut martir datorită cruzimii sultanului Osman ⟨al II-lea⟩.

170

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI OPT[60]

172

SOSIREA ȘI ÎNTOARCEREA LUI BETHLEN

În anul trecut, cînd Gabriel Bethlen cucerise și luase în stăpînire ținu-173 turile Transilvaniei, Iskender pașa, pregătindu-se de luptă cu ghiaurii leși, îl invitase și pe mai sus arătatul Bethlen. La rîndul său, Bethlen pornise aproape cu 13 000 de pedestrași și 12 000 de călăreți și venise lîngă cetatea numită Soroca[61], dintre cetățile Moldovei. Dar, sosind solul craiului leșesc și încheindu-se pace, el s-a întors și a plecat în vilaietul său.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE DOUĂZECI ȘI NOUĂ[62]

174

ÎNFRÎNGEREA TABEREI GHIAURILOR LEȘI ÎN LUPTA CU ISKENDER PAȘA

Cauza acestei lupte împotriva ghiaurilor, Kiatib-Celebi[63] o descrie astfel 175 în *Fezleke:* „Un ghiaur dintre ghiaurii frînci *(Efrenc)*, cu numele de Gașpar[64], făcea negoț prin cumpărarea și eliberarea musulmanilor aflați robi în țările frînce. Fiind considerat ca un mare om de afaceri, el a fost trimis de cîteva ori la austrieci cu învoirea lui Iskender pașa. Ca răsplată pentru serviciul

[57] *Hotabi-oglu*, corect: *Homonnay-oglu*, Gheorghe Homonnay.

[58] *Șirnan*, Radu Șerban, fost domn al Țării Românești.

[59] *26 ramazan 1026* = 27 septembrie 1617.

[60] *1028 H.* = 19 decembrie 1618—7 decembrie 1619.

[61] *Sordokna.*

[62] *1029 H.* = 8 decembrie 1619—25 noiembrie 1620.

[63] Kiatip *(Kâtip)* Celebi (sau Haci-Halife), istoriograf otoman (vezi și *Cronici turcești...*, vol. II, p. 25 și urm.).

[64] Gașpar Grațiani a devenit domn al Moldovei (februarie 1619—septembrie 1620).

lui de solie, i se dăduse titlul de duce al insulei Naxos *(Nakşa)*. Apoi, dorind domnia *(voyvodalık)* Moldovei, el a luat-o cu multe cheltuieli de averi. Beilerbeiul de Ozu, Iskender paşa, garantase că mai sus arătatul ⟨Gaşpar⟩ va sluji cu cinste. Stăpînind timp de aproape doi ani, după aceea domnia a fost dată altcuiva. De aceea el a ridicat steagul răscoalei, fiind speriat de anumiţi intriganţi. El a cerut ajutor de la leşi şi a adunat oaste numeroasă, aşezîndu-se în localitatea numită Ţuţora *(Çoçora)*, care se afla în faţa Tîrgului Iaşi, capitala Moldovei. În trecut, pe cînd Gazi Ghirai han[65] mergea la expediţia de la Raab *(Yanık)*, vestitul serdar al ţării leşeşti, numit Kîcila[66], dăduse mult timp lupte în localitatea mai sus amintită, după care făcuse pace, cu condiţia să dea hanului, în fiecare an, cîte 10 000 de galbeni şi piei de lei şi zibeline. De aceea el a ales în mod voit localitatea aceea. Iskender paşa, cînd a auzit, în ramazan[67], despre răscoala lui Gaşpar, avea peste 1 000 de oameni ai săi. După ce i-a adunat şi i-a ridicat şi pe tătarii de la Akkerman, pe ostaşii a cinci sangeacuri, pe Devlet Ghirai, fratele şi calgaiul hanului, a pornit cu numeroase oşti asupra lui Gaşpar. Mergînd şi dînd lupte mari şi fără contenire timp de peste 30 de zile, în cele din urmă oastea islamică a obţinut biruinţă. Ghiaurii înfrînţi au pornit la fugă, dar s-au gîndit să meargă punînd în jurul lor cîte trei rînduri de harabale, iar pe lîngă cei aproape 20 000 de ghiauri pedestraşi au descălecat şi cei aproape 30 000 de călăreţi, devenind 176 şi ei pedestraşi. Din harabale au făcut metereze. În timp ce mergeau, ei trăgeau în jurul lor cu puştile. Tătarii nu s-au uitat la puştile lor şi, dînd atacuri mari, i-au împrăştiat pe ghiauri. Tătarii au capturat 120 de tunuri şi mii de harabale încărcate şi alte zaherele, precum şi multe mărfuri. În această oaste leşii aveau peste o sută de nobili renumiţi. Unii dintre ei au fost prinşi, iar alţii ucişi. Serdarul lor cel mare *(başserdar)*, Zolkiewski[68], a fost omorît, iar al doilea serdar, Koniecpolski[69], căzînd prizonier, a fost trimis în lanţuri la tronul împărătesc".

... Din povestirea mai sus arătatului ⟨serdar Koniecpolski⟩ reiese că oastea ghiaurilor era de 53 000 de ostaşi, pe cînd oastea lui Iskender paşa avea cam 10 000 de oameni ...

... În istoria pe care o trecem pe curat se povestesc astfel cele auzite din gura lui Hasan agazade Ahmed aga: Mai înainte, în timp ce Iskender paşa era beilerbei de Bosnia, el a mers o dată la expediţie împotriva ⟨neamului⟩ sakallübe[70] şi a cucerit renumita palancă cu numele de Preşkova[71], care se află între Moldova şi ţara leşească. A doua expediţie a lui asupra neamului sakallübe a avut loc în anul 1029[72] şi au fost luaţi prizonieri şi omorîţi foarte mulţi ghiauri.

Apoi, înainte de expediţia de la Hotin, voievodul Moldovei se numea 177 Constantin[73]. Mama acestui tînăr şchiop, numită Doamnă[74], femeie necurată,

---

[65] Gazi Ghirai al II-lea (1588—1596 şi 1596—1608).

[66] *Kıçila* (?), la Kiatib Celebi: *Kapçalad*. Stanislaw Koniecpolski (?), hatman polon.

[67] *Ramazan 1028* = 12 august—10 septembrie 1619.

[68] *Zilekovski;* Stanislaw Zolkiewski, hatman polon.

[69] *Konispolski;* Stanislaw Koniecpolski. Se referă la evenimentele din anul 1620.

[70] *Sakallübe,* denumire dată de musulmani popoarelor slave.

[71] *Preşkova,* Raşcov. Se referă la evenimentele din 1616. Vezi mai sus.

[72] *1029* H. = 8 decembrie 1619—25 noiembrie 1620.

[73] Constantin Movilă (1607—1611).

[74] Elisabeta, soţia lui Ieremia Movilă. Cronicarul se referă la evenimentele de după anul 1611.

fiind vestită prin vicleşugurile ei, a luat toate averile negustorilor care se aflau lîngă ea, precum şi ale tuturor celor ce se găseau în acele ţinuturi şi se ocupau cu negoţul de miere. Afurisita Doamnă, luîndu-şi pe fiul ei şchiop şi încărcîndu-şi averea în harabale, a fugit la slavi şi s-a refugiat la craiul leşesc. Cerînd de la acesta oşti în ajutor, ⟨craiul⟩, la rîndul său, i-a dat aproape 80 000 de ostaşi, pe care i-a trimis, împreună cu unul dintre fiii lui Kanşir[75], să distrugă Rumelia. Acesta, încă din trecut, era unul dintre prinţii nenorociţi ai crailor slavi, iar afurisitul de atunci era stăpînul tuturor. Vizirul Iskender paşa, valiu de Silistra ..., fiind informat, a făcut cunoscută aceasta la Sublima Poartă. S-a emis atunci firman împărătesc ca el să meargă asupra lor împreună cu voievozii din Moldova şi Ţara Românească, precum şi cu oştile ţărilor lor. De asemenea, s-a poruncit ca mai sus amintitului ⟨paşă⟩ să i se ataşeze şi beilerbeiul Rumeliei, cu oastea eialetului său.

Iskender paşa a pornit cu oastea pomenită mai sus şi s-a dus la Oceacov *(Ozu)*. De acolo a trecut la Akkerman. Aranjîndu-şi oastea, el a pornit împotriva duşmanului şi l-a ajuns la al treilea menzil de la Akkerman. Cînd a văzut că ghiaurii josnici şi-au aranjat trăsurile în formă de tabără şi s-au pregătit cu tunuri şi cu puşti şi cu arme de luptă desăvîrşite, Iskender paşa şi-a ridicat oastea şi s-a ciocnit cu ghiaurii. Parcă intrase foc în magazia de pulbere. Lupta fiind dîrză şi sus-numitul paşă arătîndu-şi tot efortul, ghiaurii au fost înfrînţi cu ajutorul lui Allah.

Capul lipsit de noroc al fiului lui Kanşir, care părea puternic şi era chipul rău al duşmanului, a căzut sub săbiile împrăştietoare de sînge[76]. De asemenea, afurisita Doamnă, cunoscută sub numele de crăiasă *(Kraliçe)*, a căzut în mîna unei persoane cu numele de Omer aga, care era unul dintre spahii de Bosnia. De asemenea, a fost prins şi fiul ei, Constantin cel Şchiop, iar peste 50 000 de ghiauri au fost trecuţi prin sabie. Osemintele lor au stat mulţi ani în acel şes unele peste altele. Cînd Doamna a fugit cu fiul ei, din turnul Galata, păzitorul *(dizdar)* a fost spînzurat.

178

În acest timp, emirul vestit dintre fiii lui Mansur, renumitul şi puternicul Kantemir Mîrza[77] al nogailor, continuînd lupta sfîntă, ucidea şi lua în robie nenumăraţi ghiauri. Pe atunci, afurisitul Gaşpar, voievodul Moldovei, răsculîndu-se împotriva dinastiei osmanlîilor, ceruse ajutor de la craiul leşesc pentru distrugerea graniţei musulmanilor. Craiul răufăcător, la rîndul lui, a trimis pe vizirul său, nebunul de Kanşir[77a], care era stăpînul tuturor ţinuturilor sale. Gaşpar, de asemenea, s-a ataşat lui, împreună cu adepţii săi din Moldova. Auzindu-se că ⟨ghiaurii⟩ au pornit cu peste 60 000 de ostaşi, serdarlîcul şi eialetul Silistrei au fost acordate lui Iskender paşa, cu titlul de vizir, şi apoi a fost trimis ⟨în Moldova⟩.

Au fost însărcinaţi cu această expediţie şi beilerbeiul de Rumelia, Iusuf paşa, şi Cerkez Husein paşa şi mutasarrîful de Nicopole, Tiryaki Mehmed

---

[75] *Kanşir;* se pare că este vorba de Ştefan Potocki, Samuel Korecki sau Stanislaw Zolkiewski, mare hatman polon.

[76] Autorul simplifică descrierea evenimentelor. Din relatarea faptelor reiese că este vorba de expediţia din anul 1616, cînd doamna Elisabeta, soţia lui Ieremia Movilă, şi fiii ei, Alexandru şi Bogdan, au căzut în captivitatea turcilor, ca şi ginerele ei, Samuel Korecki. În cronică se vorbeşte de „Constantin cel Şchiop" (Constantin Movilă), care de fapt, fusese prins în 1612, împreună cu Ştefan Potocki, un alt ginere al lui Ieremia Movilă.

[77] Kantemir Mîrza, conducătorul tătarilor nogai. El a participat la luptele de la Hotin (1621) şi, pentru vitejia sa, i s-a acordat eialetul Silistrei. A dus lupte împotriva hanilor Crimeii pentru supremaţie.

[77a] Vezi nota 75. Aici este vorba de Zolkiewski.

paşa, poreclit „Sarîmsak", şi mutasarrîful sangeacului de Vidin, Kodja-Hîzîr paşa, care era unul dintre Mihaloglii, hanul tătăresc Djanbek Ghirai[78] han, precum şi ceata de nogai. La această expediţie hanul a fost însărcinat împreună cu calgaiul şi fratele său prinţul Develt Ghirai şi cu nepotul de fiică al lui Mehmed Ghirai, numit Nebred Ghirai. De asemenea, a fost desemnat şi vestitul Kantemir Mîrza, împreună cu fiii lui Mansur şi cu Orak-Mîrza şi cu Selman-Şah şi cu Inaiet-Şah şi cu Veli-Şah, precum şi cu toţi ceilalţi demnitari mari şi vestiţi ai tătarilor. Ei au venit şi au intrat în oastea lui Iskender paşa şi, pornind de acolo, au trecut apa Prutului şi au ajuns pe marginea fluviului Nistru *(Turla)*, dincolo de care se află ţara leşească. La stînga lor se vedea Tîrgul Iaşi. Sosind la Iskender paşa ştirea că ghiaurii şi-au instalat
179 taberele lor în localitatea aceea şi că sînt pregătiţi pentru luptă, el i-a anunţat pe tătari. Tătarii, la rîndul lor, vestind unii pe alţii: „Veniţi, veniţi, au apărut ghiaurii!", s-au scurs din toate părţile ca nişte valuri de fluvii. Cînd a sosit ştirea că au ieşit afară din tabără cam 3 000 de călăreţi şi pedestraşi ghiauri, au trimis înainte ca avangardă *(çerhacı)*, pe Mihalzade Hîzîr paşa cu vreo 500 de gazii uşor înarmaţi. Iskender paşa, la rîndul său, a început să-şi aranjeze rîndurile, bătînd din tobe şi cîntînd din zurnale şi ţimbale. La dreapta lui a stat Iusuf paşa, beilerbeiul de Rumelia, iar mai încolo de el, aripa era formată de cei din sangeacurile Rumeliei. Tot acolo, la capătul aripii, a stat cu oastea sa şi prinţul Devlet Ghirai. În partea stîngă s-au aşezat: Kör-Hüsein paşa şi Sarîmsak-Mehmed paşa, mutasarrîful de Nicopole. Mai încolo de el s-a aşezat Eş-Mehmed paşa, iar mai jos de el s-au aşezat ceilalţi emiri. La capăt a stat Kantemir-Mîrza cu ceata de nogai ... În acest timp, ⟨Kodja⟩ Hîzîr paşa, care se afla în avangardă *(cerhacı)*, se lupta cu ghiaurii. A sosit vestea că, aceştia obţinînd victorie, Hîzîr paşa a rămas împresurat de duşmani. Atunci Sarîmsak-Mehmed paşa, fără să aştepte sosirea poruncii de la vizir, a pornit asupra duşmanului, luîndu-şi securea în mînă şi pe cei aproape 500 de gazii care se aflau lîngă el, şi, distrugînd avangarda duşmanului, a ajuns ca un salvator lîngă Hîzîr paşa şi l-a scăpat. Cînd au ajuns în faţa vizirului, Iskender paşa a început să-i reproşeze ⟨în glumă⟩ lui Sarîmsak-Mehmed paşa, zicîndu-i: „De ce te-ai dus fără poruncă?". Atunci Sarîmsak-Mehmed paşa, la rîndul său, i-a dat cîteva răspunsuri „usturătoare", iar la urmă ⟨serdarul⟩ l-a mîngîiat. După trecerea nopţii, dis-de-dimineaţă, s-au aranjat rîndurile. Era zi de vineri. Ghiaurii, ieşind din tabără cete după cete, s-au împrăştiat pe cîmpie şi, aranjîndu-şi alaiurile, au umplut lumea cu „văleleu!". Afurisiţii, aranjîndu-şi rîndurile lor încetul cu încetul, s-au aşezat în formă
180 de semicerc, ca nişte coarne de bou. Atunci, serdarul l-a numit pe Kör-Husein paşa cerhagi, iar Husein paşa, la rîndul său, lăudînd numele lui Allah, a desfăşurat steagul în culori de smarald şi a pornit înainte. După el a pornit ⟨Mihalzade⟩ Hîzîr paşa, după el şi Sarîmsak-Mehmed paşa, după el şi Eş-Mehmed paşa şi ceilalţi emiri aşezaţi în rînduri. Tunurile din amîndouă taberele au început să tragă, iar războinicii se amestecau între ei. Atunci Iskender paşa, arătîndu-şi înalta sa mîndrie, a trimis ştire prinţului Devlet Ghirai ⟨ca paşa să atace primul. Are loc discuţia între ei pentru atac⟩. În cele din urmă, prinţul Devlet Ghirai spune: „Dacă ⟨serdarul⟩ mă va împiedica de la atac, atunci mă voi întoarce înapoi cu toţi tătarii". Atunci serdarul a rămas lîngă steag, iar Devlet Ghirai a pornit cu ostaşii tătari, distrugători de duşmani.

---

[78] Djanbek Ghirai, hanul Crimeii (1610—1623 şi 1628—1635). A ocupat tronul şi în 1624.

La rîndul său, a înaintat și Kantemir Mîrza împreună cu nogaii. În partea cealaltă, ghiaurii, de asemenea, și-au aranjat rîndurile. Atunci, ⟨Kör⟩ Husein pașa și ceilalți emiri, din rîndurile din față, l-au atacat pe dușman și au aprins focul luptei. Atunci, un număr mare de dușmani au mers și au [181] înconjurat, pe la spate, pe gaziii hărțuitori. Husein pașa și Hîzîr pașa și Sarîmsak-Mehmed pașa fiind încercuiți, vitejii aceia au rămas între dușmani. De lupta lor s-a mirat și zeul lumii, Marte [79]. Cei peste 12 000 de pușcași pedestrași, aflați în fața oștii tătărești și conduși de prințul calgai, s-au ocupat cu aruncarea de ghiulele. Tunurile și puștile ghiaurilor, de asemenea, împroșcau fără întrerupere. Oștenii tătari, depășind cete după cete pe pușcașii ⟨din fața lor⟩, i-au înconjurat pe la spate pe ghiaurii care încercuiseră pe cerhagii și au dat o luptă și o bătălie așa de mare, încît, de dimineață pînă la chindie, i-au distrus pe ghiauri și i-au pus pe fugă, salvînd pe pașii ⟨încercuiți⟩. Pînă la fluviul Nistru, au trecut prin sabie, fără îndoială, 10 000 de ghiauri. După aceea ghiaurii, intrînd în taberele lor, s-au ocupat cu apărarea și cu întărirea lor. Afurisiților prinși în luptă li s-au tăiat capetele în fața cortului serdarului. Kanșir și Gașpar s-au înspăimîntat în lupta aceea. Din cauza spaimei foarte mari, Gașpar s-a despărțit de tabără și a fugit în Moldova. Afurisitul său chehaia cu numele de Bucioc [80] a căzut ⟨prizonier⟩. Kanșir, văzînd că situația a ajuns la disperare, a trimis de frică un sol cu scrisoare, cuprinzînd următoarele angajamente: „Gașpar ne-a înșelat pe noi și ne-a adus aici spunîndu-ne că tătarii, vechii noștri dușmani, sînt singuri. Dar nici nu aveam vreo dușmănie cu dinastia osmanlîilor și nu făceam cusururi în respectarea obligațiilor noastre. Noi nu știam că venise și serdarul dinastiei osmane. Acum Gașpar a fugit. Noi nu ne războim cu oastea padișahului. De asemenea, atîtea măceluri puteau fi evitate. Dacă ne veți trimite drept zălog pe Kantemir-Mîrza și pe Cerkez-Husein pașa, noi, la rîndul nostru, vă vom trimite drept ostateci pe fiul sorei mai mici a craiului nostru [81] și pe unii dintre renumiții noștri beizadele. În felul acesta, noi să pornim și, ajungînd la trecătoarea de la apă, să trecem apa Nistrului. Acolo să schimbăm din nou ostatecii și apoi noi să pornim sănătoși și voi la fel. Să dăm serdarului [82] 100 000 de florini roșii [83], iar padișahului mulți bani și haraci, precum și dări". Cînd solul a venit la întîlnire, [182] serdarul i-a spus: „Atunci și noi, la rîndul nostru, să ne sfătuim". Vorbind cu prințul calgai și cu ceilalți emiri și demnitari, ei au fost pentru pace, din pricina mulțimii ghiaurilor și din dorința de a-i bucura pe viteji prin pace. În momentul acela a sosit Kantemir Mîrza și a intrat în cort cu o căciulă stufoasă pe cap, ce semăna cu un elefant răsturnat. El era un viteaz și părea un pui de balaur și, fiind ca un munte, inspira teamă și respect.

Potrivit obiceiului său, zicînd cu voce înaltă serdarului: „Bun găsit", a trecut pe lîngă toți emirii și s-a așezat chiar lîngă serdar. De înfățișarea acestuia solul a început să tremure din tot trupul, fără să vrea. El s-a ridicat în picioare și apoi iar s-a așezat cu teamă. Kantemir a aruncat solului o privire pătrunzătoare și apoi, aplecîndu-se spre vizir, l-a întrebat: „Ce-i cu acest ghiaur?". Pașa i-a spus: „Este sol, cer pace și aman și se angajează să dea dări și să plătească haraciul. Pînă la trecerea apei, v-au cerut, drept chezași,

---

[79] Marte, zeul războiului în mitologia antică.
[80] Bucioc, vornicul lui Gașpar Grațiani.
[81] Sigismund al III-lea Wassa (1587—1632).
[82] Iskender pașa.
[83] *Kırmızı filori.*

pe tine și pe Husein pașa". La aceste vorbe, ochii lui Kantemir s-au umplut de sînge, devenind ca niște cești roșii. Privindu-l pe serdar cu foarte mare asprime, i-a zis: „Tu, plecîndu-te în fața averii ghiaurului, ai devenit ghiaur. Eu, de 30 de ani încoace, lovindu-i cu sabia, am ucis mamele și copiii acestora. De ce să mă predau în mîinile lor? Ca să mă distrugă pe mine, înfigînd în mine suliți și făcîndu-mă chebab de viu? Aceștia sînt ghiauri, noi nu avem pace cu ei! Noi îi lovim numaidecît cu sabia. Nu avem altă vorbă cu ei!" Spunînd acestea, el a sărit și a ieșit afară, mormăind ca un guzgan. De asemenea, și Husein pașa a refuzat să plece. Pe sol l-au băgat în închisoare. Pe chehaia Bucioc, care căzuse prizonier mai înainte, l-au spînzurat de stîlp. După aceea, trimițînd ghiaurului vestea de război, i-au supus pe afurisiții la chinuri mari. Ei și-au încărcat în liniște trăsurile și s-au retras, apărîndu-se, pînă la trecătoarea cunoscută sub numele de subașî[84]. Serdarul, la rîndul său, a pornit cu oaste în urmărirea lor și a înaintat, luptîndu-se cu ei. Ghiaurii din trăsuri, fiind obosiți, mînau harabalele pe jumătate adormiți. În întunericul nopții, vitejii tătari legau puternic de cozile cailor un capăt al funiilor de la căpestre, iar celălalt capăt îl înnodau și-l făceau ham. Apoi, apropiindu-se, îl puneau pe 183 gîtul ghiaurului de pe trăsură, care își continua somnul. După aceea loveau cu biciul caii care aveau funia legată ⟨de coadă⟩. Cînd ei se îndreptau în goana cailor spre oastea islamică, nenorociții de pe trăsuri erau trîntiți cu forța la pămînt de funiile care le erau trecute pe după gît. În felul acesta, afurisiții cădeau cu fața la pămînt și erau aduși tîrîș, trași de funii. Cînd au ajuns lîngă apă, Gașpar nu a putut trece mai departe. Gîndindu-se că acolo le va curge sîngele pe gît, inimile lor s-au umplut de spaimă. De la prima întîlnire încoace, nu au lipsit între ei, timp de 22 de zile, nici cearta, nici gîlceava pentru apărare și pentru îndepărtarea loviturilor. Îndeosebi atacurile tătarilor i-au făcut să se sature de viață. Într-o zi, din întîmplare, un număr oarecare de ghiauri, intrînd într-un stufăriș de pe marginea Nistrului, se pregăteau să treacă și să se salveze. Atunci, Kantemir-Mîrza, care se afla acolo cu oastea tătărească, a dat foc stufărișului și i-a ars pe ghiaurii care intraseră prin stuf. Ei i-au distrus, de asemenea, și pe cei care găseau drum de ieșire. După primele evenimente, au pierit astfel încă vreo 20 000 de ghiauri. Afurisiții au rămas puțini. Kanșir, de asemenea și-a pierdut curajul. Cînd au văzut că nu e cu putință să treacă apa, s-au gîndit să treacă numai călăreții, iar pedestrașii să fie sacrificați. Pedestrașii, aflînd aceasta, au intrat în luptă cu călăreții și, astfel, s-au măcelărit cumplit între ei. Această stare fiind adusă la cunoștința serdarului și tătarilor, ei au atacat din toate părțile pe dușmani, socotind aceasta ca un bun prilej. S-au năpăstuit mai ales Kantemir-Mîrza și calgai și tătarii săi. În acel cîmp de bătălie au fost tăiate capetele lui Kanșir și ale tuturor celorlalți ⟨ghiauri⟩ renumiți. Toți cei care au scăpat de săbii au devenit prizonieri. După cum spun povestitorii, prieteni ai profetului[85], în timpul acelei expediții victorioase, dintre ghiauri, care erau în total peste 60 000, au scăpat doar 400, reușind să treacă apa, iar ceilalți au fost trecuți 184 cu toții prin săbiile, nimicitoare. Multe provizii, parale, mîncăruri, obiecte interesante, arme și cuirase și nenumărate pungi pline cu florini roșii au fost norocul musulmanilor și ei s-au îmbogățit. Moldovenii[86], de asemenea, uci-

---

[84] *Subașı* înseamnă „lîngă apă", „la capătul apei". Este vorba de malul Nistrului.

[85] Se referă la oamenii de încredere.

[86] E vorba de boierii moldoveni.

gîndu-l pe afurisitul Gaşpar, au pus capăt răscoalei lui. Serdarul s-a întors la Silistra. Calgai şi Kantemir s-au întors la vetrele lor cu foarte mare belşug şi cu faimă desăvîrşită ...

185

EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI [87]

186

ÎNCEPUTUL EXPEDIŢIEI ASUPRA HOTINULUI ŞI VIZIRATUL LUI HUSEIN PAŞA [88], DUPĂ MOARTEA LUI ALI PAŞA [89]

Marele vizir Ali paşa l-a atras pe padişah la lupta împotriva ghiaurilor şi l-a aţîţat pentru expediţia contra leşilor, arătîndu-i că mulţi cazaci trimit mereu pe cei din neamul lor cu vase în Marea Neagră şi devastează şi distrug ţinuturile de pe ţărm.

⟨La sfat, deşi unii s-au opus, totuşi sultanul Osman al II-lea a hotărît expediţia. Ali paşa moare, iar locul lui este acordat lui Husein paşa⟩.

187

PORNIREA SULTANULUI OSMAN [90] HAN ÎN EXPEDIŢIE LA HOTIN

⟨Plecarea are loc la 7 cemazi-ul-ahır anul 1030⟩ [91].

Pornind pe neaşteptate de la menzilul Davud-Paşa [92], începerea unei expediţii aşa de mari era considerată ca nepotrivită. Dar soarta trebuia să-şi îndeplinească porunca. Mulţi cunoscători ⟨ai situaţiei⟩ au spus pe atunci

188 că „este greu ca la această expediţie să se obţină vreun rezultat".

⟨Deplasarea oştirii şi greutăţile întîmpinate în Balcani. La 20 şaban [93], trei prinşi aduşi din partea lui Kantemir au anunţat că ghiaurii au tabere în trei locuri⟩.

189

GENEROZITATEA PADIŞAHULUI ISLAMULUI LA ISACCEA

La 22 şaban [94] ajungîndu-se la Isaccea, locul unde se afla podul, s-a descins pe malul Dunării. Au stat acolo pînă la terminarea construirii podului.

190 ⟨Urmează ceremonia împărţirii bacşişului la ostaşi de către sultan⟩.

La 28 şaban [95] sosind beilerbeiul de Anatolia, şi-a prezentat alaiul său. Sultanul s-a dus de cîteva ori în partea cealaltă a Dunării şi s-a întors cu o corabie din Belgrad. După aceea unul dintre corturile împărăteşti fiind instalat în faţa podului, ⟨padişahul⟩ stătea acolo ziua, iar noaptea trecea în mijlocul oştirii ...

ÎNFRÎNGEREA CAZACILOR PE APA OZU [96]

În acest timp, sosind un om din partea lui Husein paşa, beilerbeiul de Oceacov, a făcut cunoscut că, 18 corăbii de-ale ghiaurilor cazaci ieşind să devasteze împrejurimile Oceacovului, oastea de acolo s-a urcat în corăbii

---

[87] *1030 H.* = 26 noiembrie 1620—15 noiembrie 1621.
[88] Husein paşa (Dilaverzade, Ohrili), mare vizir (martie—august 1621).
[89] Güzelce-Çelebi Ali paşa, mare vizir (ianuarie 1620—9 martie 1621).
[90] Osman al II-lea (26 februarie 1618—20 mai 1622).
[91] *7 cemazi II 1030* = 29 aprilie 1621.
[92] *Davud-Paşa*, loc de popas lîngă Constantinopol.
[93] *20 şaban 1030* = 10 iulie 1621.
[94] *22 şaban 1030* = 12 iulie 1621.
[95] *28 şaban 1030* = 18 iulie 1621.
[96] *Ozu.* În afară de cetatea Oceacov *(Ozu)*, însemna şi Nipru. Uneori se referea la Bug.

şi i-a ajuns din urmă pe cazaci. Dîndu-se o mare bătălie, cu ajutorul lui Allah musulmanii au ieşit biruitori. Una dintre corăbiile ⟨cazacilor⟩ s-a scufundat, iar celelalte au fost luate ⟨de turci⟩. Fiind trimişi zece ghiauri vii, ei au fost ucişi în faţa împăratului prin felurite torturi.

În prima zi de ramazan [97] a fost adus un prins şi a spus că fiul craiului [98], trecînd încoace, la 28 şaban, [98a] apa Nistrului cu 40 000 de ostaşi, s-a aşezat la graniţa Moldovei, iar craiul însuşi şi-a organizat o tabără cu ostaşii săi la reşedinţa sa. A treia zi podul fiind terminat, s-a dat firman să treacă oastea. ⟨La expediţie au participat şi Iusuf paşa, beilerbei de Rumelia, Tayyar, fiul lui Mustafa paşa, bei de Urfa ş.a.⟩. De asemenea, şi ceilalţi bei trecînd cete după cete ...

⟨Urmează descrierea unei noi ciocniri cu vasele căzăceşti şi înfrîngerea cazacilor la 5 ramazan [99]⟩.

191

FAPTELE PADIŞAHULUI LUMII LA ISACCEA

Marele împărat se ocupa de cele necesare războiului sfînt şi de pregătirea uneltelor de luptă. El însuşi se obişnuise să folosească arma în aşa măsură, 192 încît nu se văzuse un trăgător mai bun. El a tras din menzilul mai sus arătat [100] o săgeată care a trecut Dunărea şi a căzut la patru paşi dincolo de ea. În locul acela construindu-se un piedestal *(sofa)*, s-a pus ca semn o coloană de marmură în picioare. La 8 ramazan [101] s-a dat firman pentru construirea unei noi cetăţi la Isaccea. Demnitarii împărăţiei adunîndu-i îndată pe meşteri în cîmpia aceea, aceştia au început să construiască într-un loc potrivit o cetate puternică. S-au dat porunci în împrejurimi pentru a se strînge var, piatră şi cherestea. Marele padişah a dat sfaturi cu privire la lungimea şi lăţimea cetăţii mai sus arătate.

TRECEREA PESTE POD A OŞTIRII NOROCOASE

Lîngă pod au stat 18 zile. După terminarea pregătirilor de expediţie, au pornit de la Isaccea în ziua de 10 ramazan [102] şi, trecînd podul cel mic, aflat pe malul celălalt al fluviului Dunărea, au descins în apropiere de Yeni-Köy [103]. La 12 ramazan [104] a venit iüzbaşî *(yüzbaşı)* cu mai mult de 300 de ghiauri, pe care îi capturase mai înainte beilerbeiul de Caffa, distrugîndu-i pe cazaci. Peste o sută dintre ei au fost omorîţi prin tăierea capului. Cei rămaşi, de asemenea, fiind predaţi pe la corturile ienicerilor, au fost înecaţi peste cîteva zile.

⟨La 13 ramazan [105], hanul [106] Crimeii anunţa că a trecut Niprul *(Ozu)* cu vreo 50 000 de tătari şi că aşteaptă porunci ca să vină la oaste şi să stea într-un loc, aproape de tabăra ghiaură. A doua zi, după omorîrea a zece ghiauri trimişi de Husein paşa, beilerbei de Oceacov, oastea primeşte soldă⟩.

---

[97] *1 ramazan 1030* = 20 iulie 1621.
[98] Pe atunci în Polonia domnea Sigismund al III-lea Wassa.
[98a] *28 şaban 1030* = 18 iulie 1621.
[99] *5 ramazan 1030* = 24 iulie 1621.
[100] Isaccea.
[101] *8 ramazan 1030* = 27 iulie 1621.
[102] *10 ramazan 1030* = 29 iulie 1621.
[103] *Yeni-Köy* (Satul Nou), la stînga Dunării.
[104] *12 ramazan 1030* = 31 iulie 1621.
[105] *13 ramazan 1030* = 1 august 1621.
[106] Djanbek Ghirai.

193 SOSIREA LUI DILAVER PAȘA[107] ȘI A OȘTIRII ȚĂRII ROMÂNEȘTI

La 20 ramazan[108], cînd s-a descins la menzilul numit Tătărani[109], a sosit Dilaver pașa, beilerbei de Diyarbekir, cu un mare alai. Majoritatea oștirii sale era îmbrăcată în zale. După el a venit și a prezentat alaiul său și beiul Țării Românești[110] cu vreo 6 000 de ghiauri înarmați. La 24 ramazan[111] au fost aduși cîțiva prinși. Cînd au fost cercetați, ei au spus următoarele: „Ghiaurii fac șanțuri și metereze în fața cetății numite Hotin. Ei au pus acolo 50—60 mii de pușcași. De asemenea, și fiul craiului <polon> este pe cale de a sosi. Alegîndu-se un număr oarecare de cazaci, ei au fost trimiși asupra Oceacovului *(Ozu)*". Atunci a fost trimis îndată în partea aceea Hadjiki pașa cu un număr oarecare de ostași.

ÎNFRÎNGEREA OȘTILOR DE AJUTOR AUSTRIECE ÎN LUPTA CU BETHLEN[112]

În timpul acesta, sosind scrisori de la Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei[112a], acesta explica următoarele: „Cînd am aflat că cezarul a trimis pe ascuns craiului leșesc, pentru ajutor, un număr oarecare de ghiauri, i-am ajuns din urmă și i-am trecut pe toți prin sabie. Acum v-am trimis steagurile și tigvele luate". Oamenii săi, aducînd steagurile și tigvele mai sus pomenite, s-au bucurat de favoarea împărătească.

Pecevi spune: „În anul acesta, mai sus arătatul Bethlen, ridicîndu-se cu oaste mare și luînd lîngă el și pe musulmanii de la margine, s-a dus asupra cetății Pojon[113] și a asediat-o. Instalînd tunuri, a bătut-o. Oastea care se afla lîngă el, făcînd incursiune în împrejurimi, a incendiat și a distrus totul. Venind asupra lui tabăra austriacă, au dat lupte mari. Bethlen a devenit victorios. Beiul Transilvaniei a trimis pe serascherul său, Hamoș Yorghi[114], la granița Kanizsei. Bakian-oglu[115] și oastea ungurească din acele părți, trecînd cu toții de partea lui, au prădat multe localități dintre satele croate și austriece. Și venind în fața Vienei *(Pec)*, i-au atacat împrejurimile, iar apoi s-au întors, luînd prăzi uimitoare și devastînd prin partea de sus a Vienei".

CEREREA HANULUI[116] PENTRU INCURSIUNE

Mai înainte, se considerase potrivită ideea ca tătarii să întreprindă incursiune în ținuturile ghiaurilor. Cînd au ajuns în apropierea menzilului 194 numit Deghirmen[117], au sosit zilele de sărbătoare. A doua zi, venind Mîrza bei, vizirul hanului, a cerut învoire pentru incursiune. Dorința hanului fiind deopotrivă cu dorința padișahului, i s-a trimis, împreună cu hilat, și o scrisoare de învoire. Au venit și și-au prezentat alaiurile: beilerbeii de Ahisha și de Silistra, precum și voievodul Moldovei[118].

---

[107] Dilaver pașa, mai tîrziu a devenit mare vizir (17 septembrie 1621— 19 mai 1622).
[108] *20 ramazan 1030* = 8 august 1621.
[109] *Tataran*, localitate în Moldova, lîngă Vaslui.
[110] Radu Mihnea (1620—1623).
[111] *24 ramazan 1030* = 12 august 1621.
[112] Gabriel Bethlen.
[112a] *Erdel hakimi*.
[113] *Pozon*, Pozsony (Bratislava).
[114] *Hamoș Yorghi*, Haller György.
[115] *Bakian-oglu*, „Fiul lui Batthyani".
[116] Djanbek Ghirai.
[117] *Deghirmen (Değirmen)*, are sensul de „moară"; Morăreni?
[118] Alexandru Iliaș (10 septembrie 1620—octombrie 1621).

CONTROLUL IENICERILOR

În a şasea zi din şevval [119], cînd s-a descins la menzilul numit Bogdăneşti [120], s-a răspîndit vestea că ienicerii nu au mai rămas nici pe jumătate. Dîndu-li-se cîte o jumătate de guruş, ei au trecut unul cîte unul prin faţa padişahului. Din pricina acestui control, căpeteniile din oaste *(Ocak)* s-au supărat.

SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Domnul Moldovei [121] neglijase curăţirea drumurilor şi trecătorilor şi repararea podului şi pregătirea zaherelelor. De asemenea, el întîrziase şi la întîmpinare. Răspîndindu-se vestea că a trimis ajutor în partea leahului, el a fost închis, iar locul său a fost dat lui Ştefan [122].

LUPTA TĂTARILOR CU TABĂRA CĂZĂCEASCĂ

La 8 şevval [123], cînd se aflau la menzilul numit Conceşti [124], sosind un om de la hanul tătăresc, a adus vestea următoare: „Cazacii trecînd apa Nistrului şi venind cu două conacuri mai încoace, tătarii i-au atacat noaptea, în timp ce ei dormeau. Unii au fost ucişi, iar harabalele lor au fost devastate. Cei rămaşi au făcut tabără pe o cîmpie. A apărut şi çavaleria lor. În ziua aceea, dîndu-se o bătălie mare, au fost ucişi vreo mie de cazaci". El cerea şi cîteva tunuri. De aceea au fost trimişi, cu 25 de tunuri, Nogai paşa [125] cu oastea siriacă şi Hasan paşa din Ilbasan [126], precum şi beiul de Aidin. Pînă să ajungă aceştia, cazacii au prins de veste şi au fugit la tabăra lor cea mare. Vreo sută de ghiauri cazaci se întorceau, devastînd şi capturînd din Moldova nişte zaherele. Hadjiki paşa s-a dus asupra lor şi a luat 60 de robi. Pe ceilalţi i-a prefăcut în tigve şi apoi i-a trimis în faţa padişahului.

195

ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR ÎN LUPTA DIN MOLDOVA ŞI A CELOR DIN PEŞTERĂ

Înainte de aceasta, voievodul [127] anunţase că vreo 5 000 de ghiauri ⟨poloni⟩ plecaseră să devasteze Moldova. Fuseseră trimişi îndată, la miezul nopţii, cîţiva sangeacbei şi Cerchez-Husein paşa şi voievodul Ţării Româneşti [128], cu oşti nenumărate. Cînd au ajuns acolo, s-a dat o mare luptă. Ghiaurii fiind înfrînţi, majoritatea lor au fost trecuţi prin sabie. Prinşii şi tigvele luate au fost prezentate ⟨sultanului⟩. În a 11-a zi a lui şevval [129] s-a descins pe valea unde se dăduse lupta aceea. Pe drum, aflîndu-se prin munţi o peşteră îngustă, s-au aşezat în ea vreo 90 de ghiauri cu puştile lor şi au început să se lupte cu cei care veneau asupra lor. Padişahul, sosind repede lîngă peşteră, a aşezat acolo corturi şi a poruncit ca peştera să fie umplută cu fum. Cei care ieşeau erau ucişi.

---

[119] *6 şevval 1030* = 24 august 1621.
[120] *Bogdăneşti*, localitate în jud. Suceava.
[121] Alexandru Iliaş.
[122] Ştefan Tomşa (octombrie 1621—august 1623). Datele menţionate în text diferă.
[123] *8 şevval 1030* = 26 august 1621.
[124] *Konçan*, în jud. Botoşani.
[125] De fapt Hadji paşa (vezi mai departe).
[126] *Ilbasan (Elbasan)*, cetate în Albania.
[127] Ştefan Tomşa, domn al Moldovei (sau predecesorul său: Alexandru Iliaş).
[128] Radu Mihnea (28 iulie 1620—august 1623).
[129] *11 şevval 1030* = 29 august 1621.

La menzilul mai sus arătat, vreo 200 de cazaci, de pe malul celălalt al rîului Prut, se întăriseră într-o pădure de stejari. Din partea aceasta a fost trimis asupra lor, cu tunuri, Hadjiki paşa, care s-a luptat cu ei pînă seara. Dar ghiaurii întărindu-se în pădure, tunurile şi puştile nu ajutau la nimic. Seimenii [130] au fost trecuţi pe malul celălalt. Ei s-au dus şi i-au atacat. Padişahul, instalînd umbrare într-un loc însemnat al rîului pomenit mai sus, acorda binefaceri acelora care îi aduceau prinşi *(dil)* şi tigve. ⟨Cerkez⟩ Husein paşa, trecînd ⟨Prutul⟩ în partea cealaltă, a continuat lupta. La sosirea nopţii, ghiaurii au intrat în pădurea de stejari. În timpul apusului de lună, ei s-au împărţit în două bulucuri. Un buluc fugea în sus, iar celălalt în jos. În acest timp, unii din ei au scăpat, iar ceilalţi au fost ucişi. A doua zi ⟨turcii⟩ s-au mutat de acolo. În a 12-a zi au sosit din partea hanului 200 de ghiauri şi 200 de tigve. De asemenea, şi din partea lui Husein paşa s-au adus 30 de prinşi cazaci şi multe tigve.

SOSIREA OŞTIRII LA HOTIN

La 15 şevval [131] s-a descins într-un menzil păduros din apropierea Hotinului. Lîngă cetate se afla un pod, iar în faţa ei o palancă. Chiar lîngă cetate era tabăra leşească, iar în partea de jos ⟨a cetăţii⟩, pe fluviul Nistru, se aşezase tabăra căzăcească. Cazacii nu intraseră în tabără şi se aflau încă în pădurea mai sus arătată. Ei au fost atacaţi repede de către oastea siriacă, aceasta respingîndu-i în tabără. Padişahul, pornind în zorii zilei din menzilul mai sus menţionat, şi-a instalat cortul său într-un loc de unde se vedea tabăra şi a urmărit lupta mai de aproape. În ziua aceea s-a dat o mare bătălie între avangărzi. ⟨Turcii⟩ au luat vreo 40—50 de prinşi şi capete. Spre seară, ghiaurii, aducînd oaste pedestră, au dat multe lupte. Vitejii au adus tigve şi au fost lăudaţi. Ghiaurii înşiraseră pe harabale sangeacuri şi steaguri pentru ca cei care le văd să le ia drept ostaşi.

196

SOSIREA HANULUI [132]

⟨Sosirea hanului tătăresc. Acesta, după ce a fost onorat cu daruri din partea sultanului, s-a întors la oastea sa⟩.

ASEDIEREA TABEREI

În ziua de 16 a lui şevval [133] s-a descins într-un loc aproape de tabăra ghiaurilor. Respingîndu-i cu luptă pe ghiauri din locul de bătălie, au deschis terenul. Pe marginea fluviului Nistru s-a aşezat beilerbeiul de Diyarbekir. Mai sus de el s-au aşezat: ⟨beilerbeiul⟩ de Anatolia, apoi cel de Karaman şi de Sivas şi apoi ienicerii. La capătul lor ⟨au stat⟩ spahiii şi apoi oastea de centru. Mai sus de ei s-au aşezat oştile din Damasc *(Şam)* şi din Alep şi cele de muteferrika şi grămăticii *(küttab)*. Ceva mai departe de ei s-au aşezat, rînd cu rînd, beiul Ţării Româneşti [134] şi apoi, la marginea pădurii, hanul tătăresc. Astfel, au pornit la luptă prin locurile păduroase. La sosirea

---

[130] *Segban* sau *sekban* (popular: *seymen*).
[131] *15 şevval 1030* = 2 septembrie 1621.
[132] Djanbek Ghirai.
[133] *16 şevval 1030* = 3 septembrie 1621.
[134] Radu Mihnea.

nopţii, cele două tabere s-au despărţit una de alta. În ziua aceasta ghiaurii nu au ieşit afară. Trăgînd dinăuntru cu tunuri şi cu puşti, ei au făcut martiri mulţi oameni. Beilerbeiul de Bosnia a căzut martir, fiind lovit cu un glonte 197 prin gură.

METEREZELE ŞI LUPTA

La 17 şevval [135], reluîndu-se lupta, au fost aşezate repede tunurile, iar ienicerii au intrat în metereze. Ghiaurii, la rîndul lor, ieşind cu învălmăşeală între ei, au dat un timp mîna unii cu alţii [136]. Sultanul, aşezîndu-şi cortul împărătesc într-un loc înalt, privea mersul bătăliei. Vitejii au adus opt tigve şi patru prinşi. Bucurîndu-se, ⟨sultanul⟩ s-a întors spre cort; şi oastea, de asemenea, ⟨s-a întors⟩. În timp ce tunurile rămase erau aduse la locurile lor, s-a lăsat noaptea. Pe cînd ienicerii mergeau de la metereze spre corturi, ghiaurii au ieşit din tabără şi s-au năpustit asupra lor. Ei au dus mulţi cai. Nesosind ostaşi din ordie, ⟨ghiaurii⟩ s-au întors şi au dus coşurile *(sepet)*, cu care au alcătuit încă o tabără. Dar ostaşii din bölük halkî, care sosiseră mai înainte, s-au prefăcut că fug, în timp ce dădeau lupta. Ei i-au îndepărtat astfel pe ghiauri de tabără. Apoi, întorcîndu-se, au măcelărit 800 de cazaci, au tăiat multe capete şi au prins multe „limbi" şi au luat trei steaguri de alai. Ceilalţi au fugit în tabără. În ziua mai sus arătată, în timp ce aduceau cîteva tunuri balimezza, ghiaurii josnici i-au atacat din tabără. Sosind însă marele vizir Husein paşa şi oastea din Damasc *(Şam)*, i-au trecut prin sabie pe cei mai mulţi dintre ei. În timpul acesta, unul dintre pagii *(içoğlan)* lui Dilaver paşa [137] a fugit la ghiauri, devenind renegat. La 19 şevval [138] s-au recrutat ostaşi de sacrificiu *(serdengeçti)*. De asemenea, s-a dat firman să se construiască un pod pe apa Nistrului. Voievodul Ţării Româneşti şi-a luat asupra sa această sarcină. S-a mai anunţat că „a doua zi va fi iureş!".

ATACUL OŞTIRII ISLAMICE ASUPRA TABEREI

În ziua de 21 a lui şevval [139], în zorii zilei, fiecare fiind pregătit, s-a dat firman ca silahdarii şi steagul alb să însoţească pe ieniceri, iar beilerbeii să meargă în faţă. Vreo mie de serdenghecitii şi restul oştirii au atacat tabăra ⟨ghiaură⟩. Spre amiază, s-a încins focul luptei şi al măcelului. S-a tras cu 198 tunurile dintr-o tabără şi alta pînă la apusul soarelui. Tabăra ghiaură fiind învăluită de foc, de la un capăt la altul, nu era cu putinţă să se înainteze deloc. În cele din urmă, spre seară, gazii musulmani, depunînd eforturi, au înaintat din aripa oştii din Rumelia. În faţa lor se aflau ghiaurii care veniseră în ajutor de la austrieci. Ocupînd cîteva corturi ale taberei ⟨duşmane⟩, au nimicit cîteva sute de ghiauri. Au luat şi au adus douăsprezece şaklozuri [139a], 30 de steaguri şi două drapele mari şi mulţi ghiauri vii dintre austrieci şi leşi. Dar luptătorii, asemănători cu leii, ocupîndu-se de pradă, ghiaurii au înaintat şi i-au respins. De asemenea, şi ienicerii au dat un iureş prin poarta de jos a taberei şi erau pe punctul de a înfige steagul. Dar, din cauza piedicilor, a

---

135 *17 şevval 1030* = 4 septembrie 1621.
136 Adică s-au război.
137 Dilaver paşa, mai tîrziu mare vizir.
138 *19 şevval 1030* = 6 septembrie 1621.
139 *21 şevval 1030* = 8 septembrie 1621
139a Un gen de tun de calibru mare.

trecut timpul, a sosit seara şi s-au întors fără a putea înfige steagul. Cînd prizonierii au fost întrebaţi asupra situaţiei luptei date, ei au răspuns: „Dacă aţi fi continuat lupta încă puţin şi dacă nu v-aţi fi luat după pradă şi după avuţie, nu încape nici o îndoială că noi, cu toţii, am fi lăsat tabăra şi am fi fugit". În această luptă au fost trecuţi prin săbii vreo mie de ghiauri. A doua zi tunurile au bătut tabăra fără răgaz; de nevoie, <ghiaurii> au făcut alături încă o tabără şi s-au întărit în ea.

ACORDAREA EIALETULUI OCEACOV LUI KANTEMIR-MÎRZA

199 <Kantemir trecuse apa Nistrului şi făcuse o incursiune în ţinutul ghiaurilor, aducînd prăzi şi robi>.

Al doilea atac. La 22 şevval[140] s-a strigat din nou iureş. Toată oastea, pedestraşii şi călăreţii, mergînd şi-a îndreptat atenţia asupra taberei. După-amiază s-a dat un atac şi s-a înaintat. Dar ochii ostaşilor înfricoşîndu-se de focul ghiaurilor, cu cît înaintau, cu atît erau întorşi înapoi de tunuri şi de puşti. De aceea nu s-a obţinut nici un rezultat.

Al treilea atac. La 24 şevval[141], cînd s-a dat firman să se facă iureş asupra taberei, au înaintat valuri după valuri pe la aripa de sus. Întîi a mers valiul de Diarbekir, cu oastea eialetului său, pe malul Nistrului, apoi s-au dus cei din Anatolia, din Karaman şi din Sivas şi apoi ienicerii. Ei erau însoţiţi de oastea de „bölük-halkî"; mai sus de ei se aflau cei din Damasc *(Şam)* şi Alep şi oastea de müteferrika. Dincolo de ea se afla beiul Ţării Româneşti[142]. Mai încolo, oastea hanului tătăresc se înşirase în apropierea pădurii. Ghiaurii, aflînd că atacul va fi din partea de sus, puseseră în partea aceea oastea lor mai bună. Războinicii, sosind pe cîmpul de bătălie, s-au luptat spre amiază. Atunci, în partea de jos, la aripa unde se afla Dilaver paşa, oastea a înaintat o bună bucată de loc şi s-a făcut un mare măcel. După-amiază înaintînd steagul cel mare al spahiilor şi silahdarilor, aceştia au dat multe bătălii. De asemenea, şi Dogandji-Ali paşa a tras din tunuri nenumărate de pe malul celălalt al apei. Totuşi, nu s-a obţinut nimic cu folos. Lăsîndu-se noaptea, s-au întors şi au venit la corturi.

PRĂDAREA ZAHERELELOR GHIAURILOR DE CĂTRE TĂTARI

Un mîrzac, fiind trimis din partea hanului asupra Cameniţei, s-a dus şi a atacat aproape o sută de harabale de zaherele. El a adus la oaste robi fără număr. Împrejurimile ghiaurilor fiind împresurate şi drumurile lor fiind tăiate, aceştia erau chinuiţi de foame. Prinşii spuneau că fugiseră din cauza
200 foametei. La 25 şevval, aga de ieniceri fiind mazilit, în locul său a fost numit Ali aga, ginerele lui Istikamet efendi.

AL PATRULEA IUREŞ ŞI MOARTEA DE MARTIR A LUI KARAKAŞ-MEHMED PAŞA

La 27 şevval[143] a venit beilerbeiul de Buda, Karakaş-Mehmed paşa, şi s-a aşezat în faţa taberei. Împreună cu el se afla şi beiul de Zwornik

---

[140] *22 şevval 1030* = 9 septembrie 1621.
[141] *24 şevval 1030* = 11 septembrie 1621.
[142] Radu Mihnea.
[143] *27 şevval 1030* = 14 septembrie 1621.

(Izvornik). A doua zi, dîndu-se firman să se depună eforturi pentru cucerirea taberei, s-au aranjat rîndurile.

În timp ce se încinsese focul măcelului, s-a dat firman lui Karakaș-Mehmed pașa să înainteze din aripa oștii de Rumelia. Acesta, înaintînd din aripa de sus, a intrat în tabără și, luptînd, a pătruns foarte mult. Oamenii săi au înfipt steagul și erau pe punctul de a cuceri ⟨tabăra⟩. Atunci el a căzut martir, fiind lovit cu arma în piept, în două locuri. Cei din suita sa i-au luat corpul și l-au scos cu mare greutate. Restul oștirii întorcîndu-se, ghiaurii au strigat: „Hei, hei!". Sultanul, de asemenea, s-a întors la cortul său cu mare necaz și întristare. După aceasta, în ultima zi a lunii, i-au atacat pe ghiauri și au prădat zaherelele lor, iar un număr de o mie de ghiauri, ieșind din tabără, au fost măcelăriți cu toții de către Cerkez Husein pașa și de Kantemir Mîrza, care se aflau pe malul din față. În timp ce aproape o mie de ghiauri veneau în ajutorul taberei cu o sută de care, ei au fost atacați de Kantemir ⟨Mîrza⟩ cu gazii tătari și o parte din ei au fost nimiciți. Ghiaurii rămași au intrat într-o palancă din apropierea acelui loc, iar ⟨Kantemir⟩ a cerut ajutor pentru cucerirea ei. De aceea au fost trimiși Husein pașa, oastea din Siria și Hadjiki pașa, cu șapte tunuri.

MAZILIREA LUI HUSEIN PAȘA ȘI VIZIRATUL LUI DILAVER PAȘA

201 ⟨Urmează descrierea unor schimbări de serdari și bei⟩.

Husein pașa a fost numit serdar peste oastea de dincolo de Nistru.

ATACUL DAT DE GHIAURI ÎN TIMPUL NOPȚII

⟨În timp ce unii viziri se aflau încercuiți pe malul celălalt al Nistrului⟩, 202 au ieșit vreo 800 de ghiauri și, venind pe cursul de jos al apei, au atacat la ceasurile cinci noaptea [144]. Timp de trei ore s-a dat o mare bătălie. Dogandji-Ali pașa și-a găsit moartea de martir, iar beiul de Bolu a fost rănit. Sosind gazii musulmani, ei au luat cîteva tobe și țimbale și au prins ghiauri vii. Husein pașa a fugit încălecînd pe un cal acoperit cu o pătură. Voievodul Țării Românești [145], aflîndu-se pe pod, nu a suferit pagube,

Al cincilea iureș. ⟨La 8 zilka' de [146] turcii au mai dat un atac, dar tot nu au putut cuceri cetatea Hotin⟩.

Al șaselea iureș. ⟨Și la acest atac turcii s-au întors seara fără a reuși să o cucerească. 203 Au murit și au fost răniți mulți turci și cai. Prizonierii luați de turci fiind vreo 100 000, ei se vindeau foarte ieftin în oastea turcească⟩.

CEREREA DE PACE A GHIAURILOR

Cea mai mare parte a ținuturilor ghiaurilor din tabără a fost călcată prădată și ruinată. Ei sufereau mult din cauza foametei și a scumpetei. De aceea, neavînd încotro, s-au sfătuit ca să ceară pace. La 13 ale lunii mai sus arătate [147], un alai de aproape 100 de ghiauri au venit cu steagul lor la voie-

---

[144] Circa orele 23.
[145] Radu Mihnea.
[146] *8 zilka'de 1030* = 24 septembrie 1621.
[147] *13 zilka'de 1030* = 29 septembrie 1621.

vodul Ţării Româneşti şi s-a răspîndit vestea că se încheie pace. La 14 [148], au fost trecute peste apa Nistrului 31 de tunuri şi au fost trimise lui Kantemir Mîrza, care era ocupat cu asediul palăncii din apropierea locului unde se împotmoliseră mai înainte harabalele cu zaherele. Husein paşa, la rîndul, său, s-a dus şi a incendiat şi a devastat oraşul, după care s-a întors la oaste. În ziua de 20 zilka'de [149] au venit cîţiva soli dintre ghiaurii renumiţi, spunînd următoarele: „Ne supunem şi acceptăm firmanul fericitului padişah. Să ne ierte vina şi greşeala pe care le-am făcut. Să scuze greşeala şi răscoala noastră".

⟨Sultanul a acceptat cererea lor de pace, potrivit condiţiilor de pe timpul lui Suleiman Magnificul [150]⟩.

204

ÎNCHEIEREA PĂCII ŞI ÎNTOARCEREA ⟨LA POARTĂ⟩

Radul, voievodul Moldovei [151], era unul dintre beizadelele vestite ale demnitarilor Moldovei. Prin mijlocirea lui, au venit şi s-au dus oameni din ambele părţi. Cetatea Hotinului fiind o fortăreaţă întărită era cuprinsă în hotarele Moldovei încă din trecut. Cînd se răsculase Gaşpar [152], o dăduse craiului leşesc şi leşii puseseră în ea cîteva sute de oameni. Cetatea mai sus amintită a fost înapoiată Moldovei. De asemenea, rebelii de cazaci urmau să nu mai devasteze ţinuturile binepăzite [152a]. Cu aceste condiţii, s-a încheiat tratatul de pace. Pînă la trimiterea dărilor lor, au venit ca ostatici cîţiva ghiauri dintre oamenii lor de vază. Sosind iarna, au pornit din acel loc în ziua de 23 zilka'de [153] şi s-au întors la Poartă ...

206

EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ŞI UNU [154]

INTRAREA PADIŞAHULUI ÎN CAPITALĂ ŞI ÎMPODOBIREA ORAŞULUI

Cînd padişahul s-a întors de la Hotin şi cînd, la 12 rebiul-evvel [155] al anului mai sus arătat, a intrat cu alai la Istanbul, s-a dat firman ca în timpul acesta oraşul să fie împodobit trei zile.

207 ⟨Aici se vorbeşte de cauzele nereuşitei expediţiei de la Hotin: căderea lui Karakaş-Mehmed paşa, inspectarea ienicerilor de către sultan şi nemulţumirea lor, duşmănia dintre diferiţi bei etc.⟩.

211 ⟨Descrierea unor răscoale în oastea turcească din Istanbul şi urcarea pe tron a sultanului Mustafa [156], în locul sultanului Osman [157]. Oastea răsculată eliberează pe cei din închisori. Uciderea sultanului Osman etc.⟩.

223 După urcarea pe tron a sultanului Osman, ⟨lui Davud paşa [158]⟩ i se acordase eialetul Rumeliei, iar apoi eialetul Silistrei ...

---

[148] *14 zilka'de 1030* = 30 septembrie 1621.
[149] *20 zilka'de 1030* = 6 octombrie 1621.
[150] Suleiman Magnificul (1520—1566).
[151] Radu Mihnea; era de fapt domn al Ţării Româneşti (1620—1623). În Moldova domnise între 1616—1619.
[152] Gaspar Graţiani, fost domn în Moldova.
[152a] *Memalik-i mahruse* (Imperiul otoman).
[153] *23 zilka'de 1030* = 9 octombrie 1621.
[154] *1031 H* = 16 noiembrie 1621—4 noiembrie 1622.
[155] *12 rebi I 1030* = 25 ianuarie 1622.
[156] Mustafa I, sultan otoman (1622—1623).
[157] Osman al II-lea, sultan otoman (1618—1622).
[158] Davud paşa, mare vizir (20 mai—13 iunie 1622).

234 În timpul răscoalelor, Derviş aga arătase drumul pentru găsirea sultanului Mustafa. Lui i se acordase funcţia de aga de ieniceri. Apoi i se acordase eialetul Timişoarei. Apoi, căzînd de pe cal, îi rămăsese gîtul pe calul său ...

235 VICTORIA LUI GABRIEL BETHLEN LA GRANIŢA AUSTRIACĂ

Marele vizir Merre-Husein paşa [159], acordînd lui Sarboş-Ibrahim paşa [160] eialetul Bosniei, îl trimisese în ajutorul lui Gabriel Bethlen.

236 Cînd Sofu-Mehmed paşa [161] era la Buda, iar solul se afla lîngă el, oastea trecuse peste pod. Solul întrebînd <despre trecerea oştirii peste pod>, i s-a răspuns că oastea trece ca să facă cercetări.

Cînd au ajuns acolo, ostaşii au primit poruncă să-l ajute pe Gabriel Bethlen. Ei au devastat ţara ghiaurilor şi i-au pricinuit mari pagube. Tabăra austriacă venise lîngă localitatea numită Sakolom [162] şi se aşezase în apropiere. Bethlen, mergînd asupra ei, a bătut-o cu tunurile. Austriecii dezorganizîndu-se, unii au intrat în cetate, iar alţii s-au împrăştiat în împrejurimi. Bethlen s-a întors în vilaietul său cu prăzi nenumărate şi cu mulţi prizonieri şi cu bogăţii ...

243 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ŞI DOI [163]

<Sosirea la Istanbul a solilor poloni şi ruşi pentru a cîştiga pe sultan de partea lor, în urma luptelor dintre ruşi şi poloni>.

244 VICTORIA LUI KANTEMIR-MÎRZA ASUPRA GHIAURILOR LEŞI

Mai înainte de aceasta, ghiaurii leşi trimiseseră vreo 20 000 de ostaşi pentru devastarea Ţării Româneşti şi a Moldovei. Cînd voievozii lor [164] auziseră de aceasta, ceruseră ajutor de la Kantemir-Mîrza, paşa de Silistra. Sosind cu oastea tătară, el făcuse o incursiune în vilaietul leşesc, după ce îi înfrînsese pe ghiauri.

Luînd prizonieri fără număr, <Kantemir> Mîrza s-a întors teafăr şi sătul. Leahul, de asemenea, a trimis sol la Poartă, cerînd îndepărtarea lui Kantemir de la Silistra [165]. Marele vizir nu l-a ascultat <pe sol>, deoarece, aducînd unele lucruri ca peşcheş, nu a adus haraciul pe care îl promiseseră la încheierea păcii.

<Dar Kantemir-Mîrza a cerut reţinerea acestor soli pînă la venirea haraciului>.

– 279 <Răscoala oştirii de ieniceri şi de spahii, care a cerut pe ucigaşii sultanului Osman. Răscoala lui Abaza-Mehmed paşa>.

280 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE TREIZECI ŞI TREI [166]

296 ... La înapoierea din expediţia de la Hotin, <Abaza-Mehmed paşa> fusese beilerbei de Rumelia ...

---

[159] Merre-Husein paşa, mare vizir (13 iunie—3 iulie 1622 şi 5 februarie—3 august 1623).

[160] Sarhoş-Ibrahim paşa; era nepotul lui Lala-Mehmed paşa.

[161] Sofu-Mehmed paşa. A devenit mare vizir (august 1648—21 mai 1649) pe vremea sultanului Mehmed al IV-lea (1648—1687).

[162] *Sakolom* (?). În alte cronici: *Sakundja.* Probabil, Szeghalom.

[163] *1032 H.* = 5 noiembrie 1622—24 octombrie 1623.

[164] Radu Mihnea în Ţara Românească şi Ştefan Tomşa în Moldova.

[165] Pentru meritele sale, lui Kantemir-Mîrza i se acordase eialetul Silistrei.

[166] *1033 H.* = 25 octombrie 1623—13 octombrie 1624.

325 ## RĂSCOALA LUI MEHMED GHIRAI [167] ȘI ACORDAREA HANATULUI LUI DJANBEK GHIRAI [168]

⟨Hanii tătari erau maziliți și numiți de sultan⟩.

Mehmed Ghirai și fratele său Șahin Ghirai[169], așezîndu-se în șesul Akkermanului, stăteau liniștiți într-un loc, aproape de ruși *(Rus)*. Ei făceau totdeauna incursiune asupra ghiaurilor ruși, cu ceata de tătari care se afla sub stăpînirea lor. Luînd robi, ei își scoteau soldele prin vînzarea lor. Apoi, din cauza prăzilor îmbelșugate, prinzînd puteri, se adunaseră lîngă ei mulți ostași din neamurile tătărești, cu speranța de a lua prăzi și bogății. Ei ajunseseră la o astfel de stare încît înclinase spre ei chiar și oastea hanului tătăresc. De aceea hanul Djanbek Ghirai începu să se îngrijoreze. Însă ei, fără a ține seama de aceasta, luau mereu robi de la ruși și de la slavi *(sakallab)* și îi vindeau la Akkerman. Hanul Djanbek Ghirai a raportat că ei se răscoală și a obținut de la Poartă poruncă pentru ca să meargă și să-i distrugă. Djanbek Ghirai
326 s-a dus asupra lor cu o oaste nenumărată dintre neamurile tătărești. Mehmed Ghirai și Șahin Ghirai, la rîndul lor, și-au adunat oștile și, pe șesul Akkermanului, au dat o luptă așa de mare cum nu se poate descrie.

⟨Hanul tătăresc Djanbek Ghirai a învins⟩

329 În anul 1030 [170], cînd s-a mers la expediția de la Hotin, Mehmed Ghirai[171] venise cu oastea tătărească și mersese alături de scara măriei-sale sultanului Osman han. De asemenea, Kantemir, care era unul dintre emirii neamului nogai, popor din spița hanului Djudji [172], adusese multe servicii însemnate în timpul acelei expediții. De aceea, acordîndu-i-se beilerbeilic, el fusese numit Kantemir pașa. Dar Mehmed Ghirai, care era în dușmănie cu Kantemir-Mîrza, îl invidia și pentru faptul că i se acordase acestuia eialetul Silistrei ...

331 ## NUMIREA LUI REGEB PAȘA [173] ȘI LUPTA LUI MEHMED GHIRAI

⟨În scrisoarea de răspuns către Regeb pașa, Șahin Ghirai arăta că frații lui Kantemir-
332 **Mîrza vor veni împreună cu toți ceilalți mîrzaci asupra lui. Se descriu cîteva lupte ale turcilor cu tătarii, care erau ajutați și de cazaci⟩.**

334 ## ÎNFRÎNGEREA FLOTEI ⟨TURCEȘTI⟩ ÎN ȘESUL CAFFEI

339 ... După aceste nelegiuri [174], ⟨Mehmed Ghirai⟩ s-a dus cu o oaste mare de la Caffa în Rumelia. Trecînd, ca un torent agitat apa Dunării, el a pornit cu atac și cu răscoală să cucerească din țările otomane localități ca: Akkermanul și Chilia și Ismailul și Giurgiul, care se aflau pe malurile Dunării.

[167] Mehmed Ghirai al III-lea, hanul Crimeii (1623—1628, cu o scurtă întrerupere în 1624) Vezi și nota 78. Pe atunci era calgai.
[168] Djanbek Ghirai.
[169] Șahin Ghirai; acesta nu a ajuns han. Șahin și Mehmed erau fiii lui Saadet Ghirai.
[170] *1030 H.* = 26 noiembrie 1620—15 noiembrie 1621.
[171] De fapt, Djanbek Ghirai (1610—1623).
[172] Djudji, fiul cel mai mare al lui Ginghiz Han.
[173] Regeb pașa, originar din Bosnia; a fost bostangibași și, cu titlu de vizir, a fost trimis pe Marea Neagră. În 1623 a fost capudan-pașa, în 1626 caimacam, iar în 1631 a devenit mare vizir. A fost omorît în 1632.
[174] Victoria de la Caffa și alte fapte ale lui Mehmed Ghirai.

El a pus pe tătari să prade şi a coborît la marginea Dunării, avînd gînduri rele ⟨de a merge⟩ asupra Adrianopolei.

LUPTA LUI KANTEMIR PAŞA CU ŞAHIN GHIRAI ŞI ÎNFRÎNGEREA LUI ŞAHIN GHIRAI ÎN DOBROGEA *(Dobrica)*

Cînd Kantemir a aflat despre nimicirea dinastiei sale, a venit la Poartă pentru a se plînge. Instalîndu-se în partea numită Ebu-Eyyub-i-Ensari [175] s-a jeluit şi s-a plîns la Poartă padişahului împotriva lui Şahin Ghirai şi a luat un firman de învoire pentru nimicirea lui prin luptă. El a luat oastea sangeacului de Silistra, unde era mutasarrîf, şi s-a aşezat pe întinderea numită Dobrogea, adunînd aproape 30 000 de tătari. De partea lui au fost, de asemenea, şi Hadjiki paşa, unul dintre emirii Rumeliei, precum şi mulţi alţi emiri renumiţi. Ei şi-au propus să se răzbune. Cînd Şahin Ghirai s-a hotărît să distrugă Babadagul, locuitorii acelei regiuni s-au sfătuit între ei şi s-au hotărît să se opună. Au mai hotărît să aştepte şi sosirea firmanului împărătesc. De la Înalta Poartă a sosit poruncă ilustră în sensul ca: „toate oştile Babadagului şi ale Dobrogei, unindu-se cu Kantemir paşa, să lupte împreună pentru înlăturarea duşmanului răuvoitor". Apoi, oştile Babadagului şi ale Dobrogei i s-au alăturat lui Kantemir. Kantemir paşa, la rîndul său, aranjîndu-şi oastea, 340 s-a dus asupra lui Şahin Ghirai care se afla pe malul Dunării. Şahin Ghirai, de asemenea, şi-a aranjat oastea. S-a dat o luptă mare, ca a lui Rustem [176].

⟨Şahin Ghirai, fiind înfrînt, a trecut Dunărea şi a fugit⟩.

OCUPAREA LOCALITĂŢII YENI-KÖY [177] DE CĂTRE CAZACI

⟨Cazacii au atacat strîmtoarea Bosforului, ceea ce nu se pomenise pînă atunci, devastînd cartierul zis Yeni-Köy⟩.

SITUAŢIA LA GRANIŢA CU AUSTRIECII

În anul acesta, sosind scrisoare de la Gabriel Bethlen, se arăta că au venit la el oameni de la craii Olandei *(Felemenk)*, Danemarcei *(Danya)* şi Suediei *(Isvec)* şi că l-au rugat să le mijlocească prietenia cu Înalta împărăţie. Fiecăruia ⟨dintre aceştia⟩ i s-au trimis scrisori. De asemenea, s-au dat porunci şi scrisori şi lui Sofu-Mehmed paşa, vizir şi serdar şi beilerbei de Buda, ca să se sfătuiască cu Bethlen şi cu oastea de acolo, referitor la reînnoirea păcii ...

356

EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ŞI CINCI [178]

ÎNFRÎNGEREA CAZACILOR ÎN LUPTA DE LA KARA-HARMAN [179]

⟨Regeb paşa soseşte la Varna cu 43 de corăbii⟩.

Pornind de acolo şi trecînd prin Kelgrad [180] şi Balcic şi Mangalia şi Kara-Harman şi Soluna [181] şi Chilia şi prin strîmtoarea Akkerman, ei au ajuns

[175] *Ebu-Eyyub-Ensari*, un cartier din Istanbul. Cartierul Eyub.
[176] *Rustem*, rege legendar la popoarele islamice.
[177] *Yeni-Köy*, cartier la Istanbul.
[178] *1035 H.* = 3 octombrie 1625—21 septembrie 1626.
[179] *Kara-Harman*, localitate la nord de oraşul Constanţa, azi Vadu.
[180] *Kelgrad*, e vorba de Capul Caliacra.
[181] *Soluna*, Sulina.

în fața cetății Kîlburnu [182] de lîngă Oceacov. Cînd populația acelei localități a fost întrebată despre situația șăicilor căzăcești, s-a dat știrea că: „Noi am văzut cam 300 de șăici; ele se plimbă pe aceste maluri".

357 — 359 ⟨Turcii au stat pe acolo cam o lună și jumătate. Apoi au venit spre Kara-Harman, unde au întîlnit șăicile căzăcești. Din cauza lipsei de vînt unele corăbii turcești rămăseseră în urmă. Vasele căzăcești atacă și, la început, devin victorioase, 20—30 de vase căzăcești atacînd un vas turcesc. După un timp, apare vîntul care determină ca turcii să obțină victoria. Din 350 de vase căzăcești au scăpat abia 30. Mulți cazaci au pierit și mulți au fost răniți. Afară de cele scufundate, turcii au capturat 172 de vase căzăcești și 781 de prizonieri. Cînd au sosit la Balcic, un vînt contrar a distrus patru vase. Corăbiile și prizonierii au fost prezentați sultanului⟩.

397

CONSTRUIREA DE CETĂȚI PE APA OZU [182a]

⟨La trecătoarea Togan de pe Ozu sultanul Suleiman Magnificul construise o cetate care, în decursul timpului, se ruinase. Se consideră necesară construirea unor cetăți pe malurile apei
398 Ozu. Este trimis capudanul Hasan pașa⟩.

De asemenea, s-au trimis porunci ilustre ca și voievozii din Țara Românească și din Moldova [183] să pregătească cele necesare, iar tătarii, de asemenea, să fie prezenți la toate serviciile. Spunîndu-se că fostul valiu de Bosnia, Mehmed pașa, este capabil de pregătiri și de măsuri bune, eialetul Oceacov a fost acordat celui arătat mai sus. Pentru ca părțile Oceacovului să fie o „poartă" independentă, a fost desființat Defterdarlîcul de Dunăre [184] și s-a numit la Oceacov un alt defterdar. Pentru construirea cetăților era necesar să fie umplut rîul aflat în partea crimeiană a Oceacovului și cunoscut sub numele de apa Belega [185], iar apele acesteia trebuiau să fie făcute să cotească. De aceea s-au trimis porunci beilerbeiului de Caffa pentru ca din satele eialetului Caffa să scoată cîte zece raiale cu cazmale și lopeți. După plecarea flotei, s-au trimis din nou lui Mehmed Ghirai și Șahin Ghirai scrisori, săbii și hilate pentru construirea cetăților.

SITUAȚIA FRONTIEREI AUSTRIECE

Gabriel Bethlen, mergînd cu oastea maghiară la minele din partea de nord de Menlek [186], luase avuții nemăsurate. Murtaza pașa, pornind cu oaste de la Buda, asediase Novigradul. La sosirea taberei austriece, l-a lăsat și s-a așezat lîngă palanca Virekil (?). Ajungîndu-i din urmă tabăra austriacă, amîndouă părțile s-au împrăștiat, și ⟨turcii⟩ au fugit. Toate carele și poverile au rămas pe loc. A venit apoi ghiaurul și le-a luat. Oastea a ajuns la Buda, fugind. Din îndemnul lui Bethlen au fost omorîți Ahmed pașa, beilerbei de Agria, și fiul lui Nasreddin din Buda și cîțiva zaimi din Aladja-Hisar și cîțiva timarioți din Buda. Nu se știa în mod clar vina lor. Bethlen a pornit spre Transilvania, luînd cu el prăzi multe și prețioase. Strădiunța mai sus arătatului ⟨Bethlen⟩ nu era pentru a ajuta și a sluji pe musulmani, ci pentru cîș-

[182] *Kîlburnu*, i se spunea Kinburn, cetate în nordul Mării Negre.

[182a] Vezi n. 96.

[183] Alexandru Coconul (1623—1627) și, respectiv, Miron Barnovski (20 ianuarie 1626—1629).

[184] *Tuna Defterdarlığı*.

[185] *Belega* (?).

[186] *Menlek*, în alte cronici: *Deghirmenlik* (vezi *Cronici turcești...*, vol. II); poate în loc de *Fülek*.

399 tigurile şi afacerile sale proprii. În *Fezleke* [187] se scrie că Pecevi ar fi spus următoarele: „De nenumărate ori am auzit din gura lui Bethlen: « Ajutorul meu faţă de musulmani nu este nici de dragul credinţei lor şi nici din dragoste pentru ei, ci este numai pentru propriile mele interese şi pentru înlăturarea pagubelor mele». Nu toţi ghiaurii sînt din inimă şi din suflet prieteni ai musulmanilor. La timpul potrivit ei îşi arată duşmănia lor".

<În continuare, autorul îşi exprimă neîncrederea faţă de sinceritatea creştinilor. Naima consideră ca folositoare învrăjbirea creştinilor între ei>.

SITUAŢIA GRANIŢEI LEŞEŞTI

<Soseşte la Poartă un ambasador polon care cere prietenie, şi arată în ce fel cazacii au fost bătuţi de ei>.

Mai înainte, cînd cazacii ieşeau la Marea Neagră şi cînd tătarii şi Kantemir, care locuia cu tătarii săi prin părţile Chiliei şi Akkermanului, loveau vilaietul leşesc, <leşii> ceruseră de nenumărate ori ridicarea tătarilor. De
400 aceea padişahul a trimis scrisoare hanului tătăresc şi, astfel, Kantemir şi toţi tătarii din Bugeac, deşi se stabiliseră de mulţi ani în acele ţinuturi, au fost ridicaţi, vrînd-nevrînd, şi trimişi în Crimeia, pentru ca raialele ambelor părţi să fie liniştite.

<După cîteva ciocniri, cazacii au fost distruşi pe mare şi au acceptat pacea, ca şi haraciul pe care-l dădeau hanului, încă de pe vremea lui Suleiman Magnificul>.

401

EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ŞI ŞASE [188]

413

SITUAŢIA GRANIŢEI AUSTRIECE

Bethlen, principele Transilvaniei, trimiţînd caimacamului o scrisoare, l-a anunţat că în anul acesta austriecii porniseră cu 30 de tunuri mari şi cu o oaste de 50—60 de mii de soldaţi, în stare să poarte sabie, dintre care 30 000 erau puşcaşi pedestraşi şi 20 000 călăreţi austrieci, cunoscuţi sub numele de filorsan [189]. De asemenea, se aflau şi cîteva mii de soldaţi maghiari şi croaţi. Ei
414 rămăseseră în iarna aceea în sangeacurile din ţinuturile binepăzite, ca: Hatvan, Solnoc, Seghedin şi Pesta. În primăvara aceea veniseră cu tabăra lor în apropiere de o milă de Strigoniu, cu gîndul de a face mari răutăţi, şi atacaseră satele şi oraşele padişahului, luînd în robie populaţia acestora. Murtaza paşa, la rîndul său, adunase oastea islamică pe şesul Pestei. De asemenea a sosit în grabă şi Bethlen. După adunarea lor, s-au dus în faţa taberei şi au dat lupte. După ce au fost ucişi mii de austrieci, au săpat metereze în jur şi tabăra lor a intrat în metereze.

<Prin asediu şi prin foamete, austriecii au fost înfrînţi şi forţaţi să accepte pacea>.

ÎNCHEIEREA PĂCII

<Turcii şi austriecii au făcut schimb de acte pentru armistiţiu>.

---

[187] *Fezleke*, opera lui Kiatib Celebi (vezi *Cronici turceşti...*, vol. II).
[188] *1036 H.* = 22 septembrie 1626—11 septembrie 1627.
[189] *Filorsan*, în alte cronici apare expresia: *fiküreş*, cu acelaşi sens. Corect: *fegyveres* (din limba maghiară).

Murtaza paşa s-a întors cu oastea de serhat din localitatea numită Karmusban [190] şi s-a dus la Buda. De asemenea, şi Bethlen, după ce a scris şi a trimis scrisoarea aceasta din localitatea mai sus arătată, la rebi-ul-evvel 1036 [191] s-a întors în ţara sa. Oastea austriacă venită de astă dată nu fusese văzută de 7—8 ani încoace. După ce Bethlen a ajuns în vilaietul său, a trimis pe capuchehaia sa cu scrisoare prin care, datorită faptului că nu avea moştenitori, cerea ca, prin unirea celor trei neamuri [191a], principatul Transilvaniei să fie acordat soţiei sale numită Caterina de Brandenburg [192]. Potrivit acestei
415 dorinţe, i s-a scris şi i s-a trimis ahidname în ziua de 8 regeb a anului mai sus arătat [193]. ...

EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ŞI ŞAPTE [194]

424

ACORDAREA HANATULUI LUI DJANBEK GHIRAI

〈Se descrie din nou răscoala hanului Mehmed Ghirai şi a fratelui său Şahin Ghirai〉.

... Şahin Ghirai, fratele său, mergînd asupra Dobrogei şi luptîndu-se cu Kantemir, fugise. După aceea, acordîndu-i-se din partea Porţii lui Kantemir sangeacul Gömüldjine [195], acesta fusese sfătuit să se pregătească pentru nimicirea hanului tătar.

〈La sfîrşitul lui ramazan 1037 [196] a fost numit han Djanbek Ghirai [197], iar capudanul Hasan paşa a fost însărcinat să-l instaleze. Pe uscat au fost trimişi: Husein paşa, Kenan paşa şi Kantemir Mîrza. Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai au fost bătuţi la Caffa, iar Djanbek Ghirai a fost numit han〉.

425 Hasan paşa a venit lîngă apa Nipru (*Ozu*) şi, fiind graniţa ţării islamice, a construit acolo o cetate pentru apărare împotriva afurisiţilor ruşi. Dîndu-se provizii şi oşteni, Husein paşa a rămas acolo pentru paza Oceacovului ...

〈Mehmed Ghirai se uneşte cu polonii şi cu cazacii, dar, în lupta dusă, ei sînt învinşi de Djanbek Ghirai şi de Kantemir Mîrza〉.

427

TRIMITEREA UNEI SCRISORI CĂTRE LEŞI

În acest timp a sosit din partea leahului solul numit Korihka [198]. S-a scris următoarea scrisoare de răspuns: „Mai înainte, beii de Oceacov şi de Akkerman şi de Bender şi de Silistra şi de Nicopole, precum şi beii de akîngii [199] şi tătarii din Bugeac fuseseră anunţaţi cu porunci ca nimeni să nu facă incursiune în vilaietul leşesc. Craiul leşesc aflîndu-se de trei ani în luptă cu Suedia iar anul trecut hatmanul şi fiul său fiind în expediţie, împreună cu el, se încheiase un tratat precum că nu vor mai ieşi cazacii pe Marea Neagră Totuşi, sosind strigători de prin părţile Anatoliei şi Rumeliei, anunţaseră

---

[190] *Karmusban* (?).
[191] *Rebi I 1036* = 20 noiembrie—19 decembrie 1626.
[191a] *Üç millet:* unguri, saşi, secui (românii erau excluşi).
[192] *Katerina Brandivurg.*
[193] *8 receb 1036* = 25 martie 1627.
[194] *1037 H.* = 12 septembrie 1627—30 august 1628.
[195] *Gömüldjine*, ţinut şi localitate în Macedonia grecească.
[196] *Ramazan 1037* = 5 mai—3 iunie 1628.
[197] Djanbek Ghirai a treia domnie (1628—1635).
[198] *Korihka, Korycki*, a fost sol şi în 1629.
[199] *Akdji*, greşeală de grafie, în loc de *akîngi (akıncı)*.

ieşirea în mare a rebelilor de cazaci, precum şi stricăciunile provocate de ei. Trimiţîndu-se oameni şi prinzînd limbi dintre ei, cînd au fost întrebaţi, aceştia au răspuns că ieşirea lor în Marea Neagră nu era după voia lor, ci mii de cazaci
428 au fost trimişi, din partea leşilor, în ajutorul lui Şahin Ghirai. De aceea, după trimiterea capudanului Hasan paşa cu flotă în Marea Neagră, au fost trimişi olaci în părţile Oceacovului şi Caffei pentru confirmarea ştirii mai sus arătate. Aceştia, la rîndul lor, au adus vestea dată de beii de margine precum că sosiseră ajutoare de la leşi pentru Şahin Ghirai şi că, zilnic, cazacii vin prin părţile Oceacovului. Atunci au fost trimişi pe uscat, pentru paza Oceacovului, Kenan paşa [200] şi oastea a 14 sangeacbei şi toţi akîngiii şi oastea de Dobrogea şi alte oşti, ca să nu se provoace pagube vilaietului leşesc. Dacă Şahin Ghirai şi cei care au fugit cu el vor merge în partea aceea, ei să fie legaţi şi trimişi la Poarta fericirii. Să li se vină de hac şi cazacilor care vor merge lîngă el [201]. În caz contrar, oastea tătărească, cu Kantemir paşa, şi comandanţii de serhat vor merge acolo unde va merge Şahin Ghirai. Ce va urma după aceea să nu ne atribuiţi nouă". O astfel de scrisoare a fost trimisă ⟨craiului leşesc⟩ ...

SITUAŢIA DE LA SERHATUL AUSTRIAC

⟨Se repetă conţinutul scrisorii anterioare a lui Gabriel Bethlen cu privire la intenţiile rele ale austriecilor şi înfrîngerea lor⟩.

429 ÎNCHEIEREA PĂCII DE LA ŞESUL SONBOR [202] ŞI COPIA TRATATULUI *(ahidname)*

Murtaza paşa, serdarul-vizir care se afla la paza Budei, datorită titlului său de împuternicit absolut [203] şi potrivit înaltului firman, i-a numit ca împuterniciţi pe Mehmed paşa, beilerbeiul de Agria, pe mevlana Isa efendi, muftiul de Buda, pe Ahmed bei, beiul sangeacului de Strigoniu, pe Muharrem bei, beiul de Solnoc, şi pe Djihan aga, agă al azapilor de Buda, iar din partea principelui Transilvaniei, Gabriel Bethlen, l-a delegat pe omul său numit Mihail *(Mihal)*. Ei s-au întîlnit pe şesul Sonbor cu împuterniciţii împăratului [204]: palatinul *(platonoş)* vilaietului Ungariei, episcopul de Vadj [205] şi al doilea general al părţii de dincolo a Dunării şi alţii şi alţii.

⟨Aici, la 1 maharem 1037 [206] au adăugat unele clauze la tratatele de pace încheiate mai înainte la Buda, Vadj, Komoran şi Gyarmat. După aceea a sosit la Poartă un sol austriac, prin care s-a trimis tratatul *(ahidname)* Porţii, pentru 25 de ani⟩.

431 CUPRINSUL SCRISORII LUI BETHLEN

În ramazanul anului mai sus arătat [207], Bethlen, în timp ce se afla la cetatea Alba Iulia [208], capitala sa, a trimis o scrisoare la Poartă, scriind că,

[200] Kenan paşa *(Sari)*, unul dintre vizirii sultanului Murad al IV-lea. A fost trimis pentru înlăturarea cazacilor şi pentru expediţie în Polonia. El a dus lupte şi cu ungurii. A fost de două ori caimacam.
[201] Adică lîngă Şahin Ghirai.
[202] *Sonbor*, Szömbor, Szönyi.
[203] *Velik-i mutlak.*
[204] Ferdinand al III-lea (1625—1657).
[205] *Udj*, grafiat greşit; recte: *Vadj*, Vacs.
[206] *1 muharrem 1037* = 12 septembrie 1627.
[207] *Ramazan 1037* = 5 mai—3 iunie 1628.
[208] *Erdel-Belgradı.*

nefiind de acord cu cusurul săvîrşit de împăratul Austriei în preamărirea padişahului lumii în actul de capitulare *(vire)*, i-a trimis hîrtiile înapoi şi că pacea s-a obţinut prin sforţările sale, dar că serviciul său nu este recunoscut de către demnitarii Porţii. Plîngîndu-se de acest lucru, el scria că a 432 trimis actul de pace scris de mîna craiului austriac însuşi şi sigilat cu sigiliul său propriu, printr-unul din oamenii săi renumiţi, numit Lazăr Croatul. El mai spunea: „Să o traduceţi şi să aflaţi cuprinsul ei, dar cel care o va traduce trebuie să fie un bun cunoscător al limbajului diacilor *(diyak)*". El arăta apoi că dregătorii împărăţiei l-au făcut arz la padişah cu învinuire de lipsuri în această privinţă. El îşi mărturisea durerea sa şi părerea sa de rău pentru faptul că ⟨împuterniciţii padişahului⟩ au lăsat ca austriecii să ia înapoi coroana Ungariei şi că, potrivit acestei păci, ţinutul Estrehia [209], care avea herţog *(Hersek)* şi care dădea în fiecare an produse în valoare de 100 000 guruşi, va trebui să fie dat Austriei şi că craiul Austriei, care dădea principelui Transilvaniei, anual, cîte şase mii de guruşi, nu-i va mai da nici pe aceştia, iar locurile date zaimilor şi timarioţilor, care serveau de opt ani în ţara ungurească, vor trebui să fie înapoiate ⟨austriecilor⟩ şi, de asemenea, ostaşii din cele „Şapte comitate" [210], din ţara ungurească, ce erau stăpînite împreună cu ţinutul Caşoviei *(Kaşa)* şi care se supuneau Transilvaniei, vor trebui să fie siliţi să nu scoată sabia împotriva austriecilor şi că de aceştia depinde prietenia Austriei cu padişahul şi că această pace, încheiată cu pierderi şi cu lipsuri, se datoreşte măsurilor rele ale demnitarilor de la Poartă şi că, deşi prilejul era în mîna lor, totuşi nu l-au îndeplinit şi că, deşi Austria era învinsă din toate punctele de vedere, totuşi, cauzele renunţării la luptă se datoresc poruncilor nechibzuite care s-au emis de la Istanbul şi că efendiii cărturari *(ulema)* de la Istanbul, în loc să-şi vadă de poruncile legate de credinţă, s-au amestecat în altfel de treburi, deşi nu cunoşteau situaţia războiului, şi că starea de acuma se datoreşte iniţiativei nefolositoare a acestor efendii şi că, dacă nu ar fi sosit astfel de porunci aspre, acum lupta ar fi fost în ţările austriece şi, obţinîndu-se foloase peste aşteptări, s-ar fi încheiat o pace trainică, 433 aşa cum se dorea, dar acum s-a întîmplat contrariul şi că prilejul a intrat în mormînt. La urmă, el cerea scuze.

---

[209] *Esteria (Esteriya)*, Styriae.
[210] *Yedi nahiye.*

Volumul al III-lea (435 p.)

2 EVENIMENTELE ANULUI O MIE TREIZECI ŞI NOUĂ [1]

40 PLECAREA LUI KENAN PAŞA PE MAREA NEAGRĂ

Răufăcătorii cazaci, ieşind în Marea Neagră, au provocat stricăciuni pe coastele de la Chilia, Ismail, Midia, Balcic, Varna şi Suze-Bolu[2]. Acestea fiind auzite de padişah, iar capudanul Hasan paşa aflîndu-se în Marea Mediterană, s-a poruncit să fie pregătită flotă şi pentru Marea Neagră. A fost numit serdar Kenan paşa, care era unul dintre viziri. Cu oştenii veterani *(oturak)* şi de pază şi cu celelalte oşti aflate la Istanbul, precum şi cu ostaşii rămaşi la arsenal formîndu-se o flotă de 14 galere, a fost trimisă în Marea Neagră. Ieşind în ziua de duminică, ultima zi a lunii safer[3], din schela Poyraz[4] cu un vînt potrivit de sud *(Lodos)*, au ajuns la insula Manastîr şi au ancorat acolo. Cazacii avînd vreo 300 de şăici, în fiecare din ele se aflau cîte 350 de cazaci neascultători. Încărcînd lucrurile şi prizonierii, ei porniseră spre Sarî-Kamîş[5].

〈După ce se dau lupte maritime între turci şi unele corăbii căzăceşti răspîndite pe mare, la 28 octombrie 1629 *(20 rebi I 1039)* paşa se întorsese la Poartă〉.

46 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI [6]

63 SITUAŢIA TĂTARILOR FAŢĂ DE NENOROCIŢII GHIAURI RUŞI

〈Lupta dintre prinţul calgai şi ruşi şi înfrîngerea lui calgai. Lupta lui Kantemir cu ruşii şi înfrîngerea lui *(1039 H. = 1629/30)*. Pregătirea tătarilor împotriva ruşilor şi dorinţa sultanului de a merge şi tătarii la expediţia din Orient〉.

64 REÎNNOIREA PĂCII CU GHIAURII LEŞI

Serdarul Murtaza paşa, care se afla la paza 〈cetăţii〉 Oceacov, încheiase
65 în anul acesta tratat de pace cu serdarii vilaietului leşesc şi trimisese 〈tratatul〉 la Poartă cu o scrisoare de răspuns din partea primului hatman Istaslav Korsa[7].

Acest tratat de pace cuprindea şapte articole...

---

[1] *1039 H.* = 21 august 1629—9 august 1630.
[2] *Suze-Bolu*, Suzopol, localitate pe malul Mării Negre (R. P. Bulgaria).
[3] *Safer 1039* = 20 septembrie—18 octombrie 1629.
[4] *Poyraz;* are şi sensul de „vînt de nord".
[5] *Sarî-Kamîş*, ţinut şi localitate în nord-estul Anatoliei.
[6] *1040 H.* = 10 august 1630—29 iulie 1631.
[7] *Istaslav Korsa*, Stanislaw Korska (?).

Articolul 7: Kantemir şi Aytemir şi Orak *(Ovak)* mîrzale, precum şi locuitorii Akkermanului vor fi sfătuiţi să nu pricinuiască pagube vilaietului leşesc. S-a scris în felul acesta la întîi safer[8], punîndu-se şi sigiliul de supunere al mîrzacilor arătaţi mai sus.

66 **LUPTA LUI HASAN PAŞA PE MAREA NEAGRĂ ŞI MOARTEA LUI ÎN TIMPUL PREGĂTIRII OŞTIRII PENTRU A DOUA EXPEDIŢIE**

În lunile venerate *(şuhur)* ale anului 1039[9] capudanul Hasan paşa plecase cu flota imperială în Marea Neagră pentru a se lupta cu ruşii. Ajungînd la Chilia, i se ataşase capudanului şi Murtaza paşa, muhafîzul de Oceacov. Hasan paşa îl îmbrăcase pe acesta cu hilat. ⟨Murtaza paşa⟩, prinzînd patru limbi *(dil)* de la ghiauri, îi adusese lui Hasan paşa.

⟨Urmează sosirea lui Kantemir, lupta cu unele vase căzăceşti şi înfrîngerea lor⟩.

67 De asemenea, capudan-paşa a construit şi a reparat cetatea Oceacov şi, punînd ordine la graniţa aceea, s-a întors la Istanbul.

⟨Neînţelegerile dintre Hasan paşa, Murtaza paşa şi caimacamul Regeb paşa⟩.

Lîngă Oceacov, Hasan paşa, simţind ura lui Murtaza paşa împotriva sa, voise chiar să-l prindă şi să-l omoare, dar Murtaza paşa, fiind un om pre-
68 văzător, nu căzuse la poalele lui, ci fugise din timp spre Akkerman.

⟨Mai tîrziu, Hasan paşa, mazilit de la capudănie, este însărcinat cu pregătirea oştii în Rumelia, unde îşi găseşte sfîrşitul⟩.

127 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ŞI DOI[10]**

136 Lui Hadji-Ayvaz Suleiman aga, intendentul lui Husrev paşa[11], i s-a acordat beilerbeilicul de Timişoara ...

137 **EVENIMENTELE DE LA POARTĂ ŞI SCHIMBĂRI ⟨ÎN FUNCŢII⟩**

⟨Se produc o serie de schimbări în rîndurile demnitarilor Porţii⟩.

Capudanul Djafer paşa[12] a ieşit în Marea Mediterană cu patruzeci de galere şi a ocolit ţărmurile. Lui Abaza paşa acordîndu-i-se eilaetul Ozu, acesta a raportat că raialele Ţării Româneşti se plîng de beiul lor[13]. Fiind trimis la Poarta fericirii un capugibaşî, după ce s-a prezentat şi s-a aflat adevărul, a fost numit şi trimis voievodul dorit de raiale[14] ⟨înainte de luna rebi-ul-ahîr[15]⟩.

[8] *1 safer 1040* = 9 septembrie 1630.
[9] *1109*, în loc de *1039 H.* = 21 august 1629—9 august 1630.
[10] *1042 H.* = 19 iulie 1632—7 iulie 1633
[11] Hüsrev paşa, mare vizir (1628—1630).
[12] *Djafer paşa*, capudan *(kapudan)*.
[13] Radu Iliaş (iulie-septembrie 1632).
[14] Matei Basarab (1632—1654).
[15] *Rebi II 1042* = 16 octombrie—13 noiembrie 1632.

139 UCIDEREA ÎN CAPITALA ÎMPĂRĂŢIEI A VOIEVODULUI (BAN) MOLDOVEI, BARNOVSCHI [16]

Aceasta face parte din evenimentele anului mai sus arătat. Potrivit tuturor angajamentelor şi după legea moştenită din moşii şi strămoşii ghiaurilor din Moldova şi de la padişahul Djem[17] încoace, domnii lor[18] erau numiţi din partea înaltei împărăţii[19]. Din cauza intrigilor zurbagiilor, uzurpatorii găsiseră prilej. De aceea şi ghiaurii din Moldova au mazilit pe domnul lor *(banların)* numit din această parte. Afurisitul numit Barnovschi era dintre cei apropiaţi ai voievodului numit Radu *(Radula)*, care, în anii trecuţi, pe vremea sultanului Osman, fusese voievodul Moldovei[20].

El făcuse bravuri şi fusese primul care luase limbi de la leşi în expediţia de la Hotin. La moartea lui Radu şi la recomandarea acestuia, el ocupase tronul Moldovei şi fusese trei ani domn *(ban)* al Moldovei. Cînd a ieşit la iveală trădarea lui, el a fugit la craiul leşesc, marele prinţ al slavilor. Apoi, întorcîndu-se iarăşi şi fiind momentul potrivit, în timpul tulburărilor, s-a înţeles cu cei care erau partizanii lui şi, alungîndu-l pe voievodul numit de 140 la Poartă, s-a aşezat el însuşi prin uzurpare pe scaunul voievodatului şi al băniei Moldovei. Pe atunci Abaza-Mehmed paşa, fiind însărcinat cu paza malurilor Dunării, era serdar de Vidin. Pentru interesele împărăţiei, el reînnoise şi numise pe voievodul Valahiei Negre[21]. Voievodul cel numit de Abaza paşa, închinîndu-se Porţii fericirii, fusese onorat cu un hilat din partea împărăţiei ⟨otomane⟩ şi cu o bonetă *(üsküf)* din partea ogeacului de ieniceri[22]. Mai sus arătatul Barnovschi, la rîndul său, se aşezase la domnia Moldovei şi, arătîndu-se din partea împărăţiei nepăsare în privinţa lui, el îşi puse în gînd să se răscoale şi să provoace distrugeri. În anul acesta norocos el a venit în capitala împărăţiei, bizuindu-se pe voievodul Ţării Româneşti. Deoarece răscoala lui de mai înainte era sigură şi ştiută, el a fost închis la Yedi-Kule pentru vinovăţiile sale din trecut.

Fiind un afurisit cu sufletul plin de intrigi, el a fost adus în luna zilhidjge[23] la Divanul împărătesc şi condamnat la ucidere cu sabie ...

157 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ŞI TREI [24]

165 ... Suleiman paşa[25] fiind mazilit de la Timişoara, locul său a fost acordat lui Ridvan paşa, care ieşise din funcţia de bostangibaşî. ⟨El a fost ucis cînd 191 a ajuns oastea la Alep⟩. Acordîndu-i-se ⟨lui Abaza Mehmed paşa⟩ sangeacul Vidin pentru paza malurilor Dunării, el plecase în partea aceea. Apoi fusese însărcinat cu paza Silistrei şi Oceacovului.

⟨Abaza paşa, la rîndul său, se pregătise să-i atace pe poloni⟩.

---

[16] *Bratoska*, Miron Barnovschi-Movilă (1626—1629 şi 1633).
[17] *Djem*, rege legendar în mitologia persană, turcă şi a altor popoare islamice.
[18] *Ban*, în sensul de domn, voievod.
[19] *Devlet-i aliyye.*
[20] Radu Mihnea (1616—1619; a doua oară: 1623—1626).
[21] *Kara Eflak;* uneori se referea şi la Moldova, dar în special desemna Oltenia. Aici e vorba însă de toată Ţara Românească. Radu Iliaş (?).
[22] *Eflak* (Ţara Românească), în loc de ogeac *(ocak)*, în sensul de ienicerime.
[23] *Zilhicce 1042* = 9 iunie 1633—7 iulie 1633.
[24] *1043 H.* = 8 iulie 1633—26 iunie 1634.
[25] Chehaiaua lui Husrev paşa, mare vizir (1628—1630).

192 El desemnase pentru expediţie pe emirii de sangeacuri, pe zaimi şi timarioţi, precum şi pe ceilalţi spahii purtători de victorie, care mergeau sub steagul său. De asemenea, numise şi celelalte cete de ostaşi şi pe acei care erau capabili de expediţie, ca şi pe cei din populaţia Dobrogei care aveau putere să călărească şi să ţină arma. El dăduse poruncă să plece în expediţie şi fiii lui Kantemir, Orak-Mîrza şi Husein Mîrza, care veniseră cu cetele lor de nogai, precum şi cu restul marii oşti de tătari prădalnici. De asemenea, desemnase şi pe voievozii Moldovei şi ai Ţării Româneşti[26], care veniseră să slujească potrivit obligaţiilor lor. Pornind cu toată această oaste nenumărată, el trecuse Dunărea şi mersese spre ţinuturile nordice. În ziua de 15 rebi-ul-evvel a anului 1043[28] el descinse pe întinderea numită Tabăra Veche[27], aflată în faţa cetăţii Cameniţa, din dreapta cetăţii Hotinului, aşezată pe marginea fluviului Nistru[29]. Acolo dăduse luptă cu ghiaurii leşi răposatul gaziu, sultanul Osman, Aici se instalase cortul.

⟨După un schimb de vederi pentru un tratat, turcii îi atacaseră pe poloni şi în 4—5 ore îi puseseră pe fugă spre tabăra lor din Cameniţa⟩.

193 S-a aflat că unii cazaci, răi din fire, i-au atacat pe at-oglanii care mergeau pentru solde şi zaherele şi că au ucis şi au luat prizonieri pe mulţi dintre ei. Paşa se ridicase cu oastea şi plecase în grabă, urmînd partea moldoveană a fluviului Nistru *(Turla)*. Spre seară, el ajunse într-un loc. În apropierea acelui loc se aflau munţi ⟨atît de înalţi⟩, încît vîrfurile lor ajungeau la cer.

⟨Între Nistru şi ţara leşească se afla o palancă cu opt turle, unde erau adunaţi creştinii. Turcii au atacat această palancă-insulă⟩.

194 De asemenea, şi oştile din Ţara Românească şi din Moldova nu s-au dat îndărăt din luptă. Dar ghiaurii ⟨poloni⟩, ieşind pe furiş prin poartă, se apărau atacînd pe oamenii care aduceau paie *(sap)*. Astfel, ei împiedicau apropierea de palancă şi îngrămădirea de paie. Fiind cu neputinţă ducerea lor cu harabale şi aranjarea lor lîngă palancă, gaziii au fost cuprinşi de zel.

⟨Palanca a fost cucerită cu lupte grele⟩.

195 Cînd s-a făcut dimineaţa, paşa, pornind cu oastea sa, a mers împotriva unei alte palănci, urmînd, ca şi mai înainte, malul fluviului Nistru, prin partea Moldovei. Dar ghiaurii cei nenorociţi, împrăştiindu-se, lăsaseră totul pustiu.

⟨Incursiunile tătarilor şi intenţia paşei de a ataca şi alte cetăţi polone⟩.

Dar voievozii Moldovei şi ai Ţării Româneşti l-au adus la supunere pe craiul leşesc cel răufăcător. El şi-a luat obligaţia să trimită la Poartă, cu daruri, pe solul mare al său şi a luat asupra sa sarcina încheierii păcii, zicînd că „numai în aceasta să constea ameninţarea şi primejdia".

⟨Abaza-Mehmed paşa se întoarse la Silistra, unde rămăsese în timpul iernii. De acolo el comunicase situaţia la Poartă⟩.

---

[26] Moise Movilă (25 iunie 1633—aprilie 1634) şi Matei Basarab.
[27] *Eski.-Tabur.*
[28] *15 rebi I 1043* = 19 septembrie 1633.
[29] *Tuna* (Dunărea), în loc de *Turla* (Nistru).

SOSIREA SOLULUI LEŞESC

⟨Sosind solul[30] craiului leşesc, acesta ceruse să se încheie pace ca pe vremea sultanului Suleiman[31], cînd ei dădeau bani mai puţini⟩.

196 Dar Abaza paşa dăduse solului un răspuns de jale. El i-a făcut cunoscut că se cer dări potrivit tratatului sultanului Osman han din anul expediţiei la Hotin, că nu se poate altfel şi că, pe atunci, craiul leşesc luase asupra sa plata unor sume mari. De asemenea, el i-a mai făcut cunoscut că pacea va fi posibilă numai dacă vor da şi banii şi haraciul rămaşi la ei de zece ani încoace, ceea ce fac o vistierie mare. Tot în acest sens făcuse el arz şi către Poartă ...

206 EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ŞI PATRU[32]

210 ⟨Hasan paşa, valiu de Bosnia⟩ a fugit în munţii Bosniei şi s-a stabilit într-o peşteră din muntele Erigan(?). Din întîmplare, într-o zi, un vlah *(Eflak)*, mergînd în pădure, în timp ce îşi vedea de treburile lui, l-a văzut pe Hasan paşa, precum şi peştera în care se adăpostea. El a venit şi i-a comunicat lui Suleiman paşa[33]. Acesta a trimis o ceată, punîndu-l pe vlah călăuză. Cînd s-au apropiat de acel loc, vlahul a lăsat în urmă pe oamenii aceia, iar el s-a dus din nou înainte pentru cercetare. Hasan paşa urmărea totdeauna cu binoclul drumurile din împrejurimi. Cînd el s-a apropiat de peşteră, Hasan paşa a arui cat o săgeată şi, fiind un arcaş renumit, l-a străpuns pe acel necurat în piept, iar acesta a căzut la pămînt.

211 **⟨Primăvara, Hasan paşa s-a dus la Istanbul şi a obţinut iertare⟩.**

212 SERDARIATUL LUI MURTAZA PAŞA ÎN PARTEA LEŞEASCĂ

Şahin aga, care fusese trimis mai înainte în părţile leşeşti, spusese că craiul se supune de formă. După terminarea schimbărilor ⟨de posturi la Poartă⟩, pe la începutul lunii safer[34] a fost numit serdar împotriva ţării leşeşti viteazul Murtaza paşa fie pentru pace, fie pentru război.

El a fost trimis cu 25 de tunuri. I s-au ataşat şi Suleiman paşa cu 20 000 de ostaşi bosnieci şi vizirul Djanpulad-zade Mustafa paşa cu oastea din Rumelia, precum şi oştile de ieniceri *(Kapukulu)* şi altele, aflate la Semendria, precum şi în celelalte părţi ale Rumeliei. Mahmud efendi, fiind defterdar de oaste, a pornit să pregătească podul şi zaherelele şi altele. Murtaza paşa, la rîndul său, pornind cu oastea care i-a fost încredinţată şi parcurgînd repede distanţe, a ajuns la Rusciuc şi a descins pe malul Dunării. Construind podul, după trecerea în şesul Giurgiului a venit beiul Ţării Româneşti[35] şi a fost îmbrăcat cu hilat. Sosind din nou scrisori de la Şahin aga, acesta spunea că supunerea ⟨leahului⟩ este sigură şi cerea să se mai zăbovească cîteva zile. De aceea au poposit acolo ...

---

[30] Alexandr Trzebinski.
[31] Suleiman Magnificul (1520—1566).
[32] *1044 H.* = 27 iunie 1634—16 iunie 1635.
[33] Numit valiu de Bosnia.
[34] *Safer 1044* = 27 iulie—24 august 1634.
[35] Matei Basarab.

213

UCIDEREA RENUMITULUI ABAZA-MEHMED PAȘA

<Se enumeră motivele pentru care a fost ucis Abaza-Mehmed pașa>.

219 Șeihzade efendi, numit pentru fetvale, povestește că în timp ce Abaza <pașa> era serdar în partea Țării Românești, se făcuseră plîngeri din cauza tiraniei sale. Atunci padișahul se gîndise să-l omoare. Acesta arătînd însă credință și luîndu-și angajamente, îi fusese zgîriată numai ceafa de însuși mîna sultanului, pentru ca jurămîntul să fie îndeplinit. Vindecîndu-i-se rana, el își făcu mulți prieteni la Adrianopole.

<Abaza pașa era un om căruia îi plăcea fastul și-l imita la îmbrăcăminte chiar și pe sultan>.

237

EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI CINCI [36]

262

ALTE EVENIMENTE DE LA POARTĂ

În timpul pregătirilor ce se făceau pentru venirea padișahului musulmanilor, a fost spînzurat, pentru afacerile sale lumești, un nenorocit nemusulman *(zimmi)* numit Kurd[37], care era capuchehaia voievodului Țării Românești[38].

<Urmează descrierea unor serii de schimbări în funcții>.

264

OCUPAREA CETĂȚII REVAN [39] DE CĂTRE ȘAHUL PERSIEI

<Se face cunoscut la Poartă că șahul persan intenționează să atace Erevanul. Turcii se pregătesc pentru a rezista>.

265 Kenan pașa a fost trimis în eialetul Silistra ca să adune oaste din partea dreaptă[40] și de pe malurile Dunării. Patru viziri au fost numiți în patru părți pentru recrutare de oști.

<După luptele care s-au dat, turcii au cedat cetatea Erevan>.

271

EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ȘI ȘASE [41]

285

DESPRE LUPTELE DINTRE TĂTARI

<Se descriu dușmăniile vechi dintre nogai și hanii tătari. Nogaii erau împărțiți în trei ramuri: 1) Nogaii mari *(ziși Ulu nogay)*, 2) Nogaii mici și 3) Nogaii *Mansuri*>.

Kantemir-Mîrza era beiul acelei cete care se numea „fiii lui Mansur". Se arătase că, la expediția de la Hotin făcînd vitejie și servicii, i se dăduse post și fusese introdus în rîndul beilerbeilor.

<Acești nogai au dus multe lupte cu hanii crimeieni. Cînd Inaiet Ghirai a devenit han [42], el a numit calgai pe Hüssam Ghirai, fratele său, iar ca nureddin l-a desemnat pe Saadet Ghirai, fratele său mai mic. La tătari rangul de calgai e mai mare decît nureddin. Hüssam Ghirai l-a îndemnat pe han să distrugă neamul lui Kantemir>.

---

[36] *1045 H.* = 17 iunie 1635 — 4 iunie 1636.
[37] Kurd Celebi, grec influent la Poartă.
[38] Matei Basarab.
[39] *Revan*, Erevan, astăzi capitala R.S.S.Armeană.
[40] *Sağ kol.* De-a lungul Mării Negre, spre Dobrogea.
[41] *1046 H.* = 5 iunie 1636 — 25 mai 1637.
[42] Inaiet Ghirai (1635—1638).

286 ⟨Kantemir⟩, punînd toată averea şi familia sa în cetatea Chilia, a venit la Poarta fericirii şi apoi s-a întors.

⟨Cînd hanul a mers asupra lui Kantemir, acesta s-a sfătuit cu fraţii săi, dar văzînd că nu pot rezista, au cerut aman. Hanul i-a iertat; totuşi, oastea de tătari a prădat ţinuturile lui Kantemir⟩.

287 ... Măria-sa hanul a distrus părţile Akkermanului, hotărînd să ducă în Crimeea satele tătăreşti supuse lui Kantemir şi a ucis pe mulţi supuşi de ai lui Kantemir. Venind asupra cetăţii Chilia, el a cerut averea şi familia lui şi a tras cu tunuri în cetate. Cînd a vrut s-o asedieze, populaţia cetăţii, neavînd încotro, i-a dat avuţia şi familia mai sus arătatului ⟨Kantemir⟩ ...

289 ... Dacă măria-sa padişahul[42a] nu ni-l va da pe Kantemir[43], atunci vom trece Dunărea şi, mergînd personal în apropierea Porţii, voi cere pe păgînul şi stricatul căruia i se zice Kantemir. Dacă vor spune că „acordîndu-i-se eialetul Ozu şi Silistra, Kantemir a devenit unul dintre beii noştri", aceste cuvinte vor fi motive de gîlceavă.

⟨El a cerut garanţii de la Poartă pentru a slobozi oastea sa. Nogaii s-au răsculat între apa Ozu şi cetatea Ozu şi au venit la trecătoarea Ozu, eliberîndu-se de sub tătari. Hanul, auzind aceasta, s-a mirat şi nu i-a rămas altă posibilitate decît să se refugieze la Poartă⟩.

292

SITUAŢIA DIN TRANSILVANIA ŞI RĂSCOALA LUI RÁKÓCZI[44]

Să se ştie că vilaietele populaţiei creştine numite Orta-Madjar[45] se află între Austria şi Transilvania. Ţinuturile şi oraşele, precum şi teritoriile aflate în mîinile lor sînt mănoase şi aveau alţi crai. În faţa unei primejdii ei se supuneau şi ascultau de craii austrieci. De asemenea, şi în restul timpului ei trăiau supunîndu-se austriecilor. Dar ei nu respectau deloc tratatele de pace dintre cezar şi osmanlîi. Craii lor încheiau şi respectau alte tratate de pace. Atunci cînd se răsculau, nu-i supunea cezarul austriac. Un astfel de popor erau ei. Ţinuturile lor fiind învecinate cu ţinuturile musulmane, cetele şi caraulele lor umblau mereu şi nu lipseau din acea graniţă. În vilaietul Transilvania fiind crai bătrînul numit Kodja-Bethlen[46], el trăia ca supus faţă de înalta împărăţie. El respecta tratatele şi trimitea în fiecare an sol şi peşcheş. După cum hanul tătăresc era mijlocitor ⟨între Poartă⟩ şi craii din Moscova, tot aşa pentru el mijloceau vizirii mari care se aflau la paza Budei. Cînd, din întîmplare, a murit principele Transilvaniei, Kodja-Bethlen, şi cînd în locul său a devenit crai fratele său Ştefan *(Istvan)* Bethlen[47], acesta a fost mult timp crai în aceleaşi condiţii. Apoi, din anumite pricini, iscîndu-se neînţelegeri între căpeteniile populaţiei transilvănene, acestea i s-au împotrivit lui Ştefan Bethlen. Nu i s-a supus nici fiul său mai mare, ieşind din ascultarea sa. De asemenea, şi comandanţii de cetăţi şi oastea sa întreagă nu l-au ascultat. De aceea Ştefan Bethlen s-a dovedit neputincios în a-i mai stăpîni. El a luat atunci legătura cu principele Ungariei de Mijloc, cu numele de Rákóczi, care era unul dintre beizadelele de Orta-Madjar şi care devenise vestit printre
293 ghiauri prin tăria sa şi prin curajul său. Ştefan Bethlen s-a înţeles cu el şi

[42a] Murad al IV-lea (1623—1640).
[43] Spune hanul Crimeii, Inaiet Ghirai.
[44] Gheorghe Rákóczi I (1630—1648).
[45] *Orta-Macar*, Ungaria Centrală.
[46] Kodja Bethlen. Gabriel Bethlen (1613—1629).
[47] Ştefan Bethlen (1630).

au simulat un act de înţelegere în sensul că el va preda crăiia sa lui Rákóczi, considerîndu-se pe sine mazilit, iar Rákóczi va supune pe fiul său şi pe adversarii săi şi-i va pedepsi pe cei care i se împotriveau şi, după ce va pune în ţară orînduială, va preda crăiia din nou lui Ştefan Bethlen, iar ca răsplată pentru acest serviciu, Bethlen îi va preda lui Rákóczi cîteva cetăţi şi i le va da în proprietate. Rákóczi, fiind viteaz şi brav, cînd a văzut că este o treabă folositoare şi că i se creează o crăiie fără nici un fel de osteneală, a primit această propunere. De aceea, Bethlen s-a retras şi Rákóczi a ajuns crai. Cîştigînd inimile oamenilor prin curajul său, el a prins pe fiul lui Bethlen şi l-a închis. Ceilalţi, care se împotriveau ⟨lui Bethlen⟩, s-au supus cu toţii. Deşi Rákóczi era numai principele de Orta-Madjar, el a pus totuşi stăpînire şi pe ţinuturile Transilvaniei[48]. Apoi, cînd naivul numit Bethlen i-a spus că „înţelegerea a luat sfîrşit" şi a cerut tronul său, Rákóczi i-a dat următorul răspuns aducător de jale: „Bre nepriceputule şi prostule, ţara şi stăpînirea ţării şi a eialetului se cuvin celui deştept şi victorios prin sabie. Vrei să-ţi dau în gură ca o halva ţara în care am pus ordine prin forţă? Cum poate să-ţi treacă prin minte una ca asta?" El a vrut să-l prindă pe Bethlen şi să-l închidă. Bethlen, văzînd în ce fel de nenorocire a căzut cu propriul său gînd de intrigă, a fugit şi a venit la Agria cu cîteva sute de căpetenii dintre supuşii săi. Stînd acolo vreo zece zile, s-a dus la Buda şi apoi, rămînînd un timp la Pesta, s-a plîns muhafîzului de Buda, Nasuh paşazade Husein paşa[49], şi a cerut ajutor pentru a-şi salva tronul din mîna lui Rákóczi, promiţînd multe daruri. Cînd Husein paşa i-a trimis scrisoare lui Rákóczi, acesta a dat un răspuns chibzuit, cu următoarea ştire de refuz: „Cei din Orta-Madjar nu l-au vrut pe el şi l-au gonit pentru că era slab şi nu era capabil să stăpînească ţara şi să aranjeze treburile populaţiei. Ţara aceea se află acum în stăpînirea mea prin unirea şi prin voia tuturor ungurilor. Nici o persoană din neamul unguresc nu mi se împotriveşte în această privinţă. De asemenea, nu am nici un cusur în ceea ce priveşte prietenia şi supunerea faţă de măria-sa padişahul lumii. Tot ce este, peşcheş sau haraci, trimit la Poartă. Eu nu am nici o tîrguială cu muhafîzul Budei. Supunerea mea o arăt personal padişahului. Domnia-voastră să aduceţi la cunoştinţă situaţia lui Bethlen. Eu nu sînt răzvrătit. Ţara aceasta mi-au predat-o locuitorii[49a] unguri prin unire. Ei nu-l doresc ⟨pe Bethlen⟩. Nu este bine ca, rîvnind la averea unui om slab, să-l faci să devină o pacoste pentru cel puternic". Husein paşa, mîniindu-se, a raportat la Poarta fericirii situaţia lor şi a cerut învoire pentru pregătirea expediţiei în vederea îndepărtării lui Rákóczi şi a numirii lui Ştefan Bethlen ca principe în Transilvania.

294

Începînd pregătirea expediţiei pentru pedepsirea lui Rákóczi, el a împrăştiat porunci ilustre ca să fie adunate oştile din Bosnia şi Timişoara, precum şi oştile din acele serhaturi.

EVENIMENTELE DE LA SALONTA

Cînd arzul lui Husein paşa a sosit la Poartă, unii dintre demnitarii împărăţiei au arătat învoire. De aceea, potrivit părerii mai sus amintitului paşă, s-a emis şi s-a trimis firman, căruia i se supune toată lumea, pentru

---

[48] *Erdelistan*. „Ţara Ardealului", adică Transilvania.

[49] *Nasuh paşazade Husein paşa;* a participat şi el la evenimentele din Salonta, în calitate de comandant al oştii turceşti.

[49a] Adică nobilii.

ca Rákóczi să fie înlăturat, iar Bethlen să fie numit crai în Transilvania. Dacă Rákóczi se va îndărătnici şi se va opune, atunci să i se vină de hac. Nasuh paşazade, la rîndul său, a adunat oaste potrivit firmanului. Bekir paşa, beilerbei de Timişoara, şi Salih paşa, beilerbei de Bosnia, au pornit spre Buda cu oştile eialetelor lor. Salih paşa a ajuns la Buda în patru zile, mergînd prin cîmpia Mohács. Husein paşa era prezent acolo. Ieşind din Buda, ei au condus repede oastea şi, în patru zile, au ajuns lîngă cetatea numită Solnoc[50]. Rákóczi era însă un afurisit prevăzător şi nu a stat nepăsător. El 295 s-a aşezat în oraşul numit Alba Iulia[51], care era reşedinţa Transilvaniei, şi a cerut ajutor de la toţi creştinii. Aducînd de la fiecare ceată necurată un număr oarecare de ostaşi, el se pregătise cu grijă. Cînd Nasuh paşazade a ajuns la Gyula, oastea pe care o chemase s-a adunat în localitatea aceea. Şesurile Gyulei şi Lipovei se umpluseră de oşti. Husein paşa a rămas în acea localitate, iar pe Bekir paşa, beilerbei de Timişoara, l-a trimis în partea Transilvaniei, numindu-l serdar asupra oştii, ca fiind cel mai bătrîn. El i-a ataşat şi pe beilerbeiul de Bosnia şi pe ceilalţi emiri de sangeacuri. De asemenea, le-a dat drept călăuză pe Ştefan *(Istvan)* Bethlen, cel care era cauza tulburărilor, împreună cu supuşii săi ghiauri. Aceştia, la rîndul lor, au pornit la drum într-un ceas bun. Pentru a fi odihniţi la locul de luptă, ei au pornit punînd în căruţe pe ienicerii din Buda şi oastea pedestră. Locurile acelea erau drepte, iar din pricina unor ape şi a unor lacuri erau foarte numeroase terenurile greu de umblat şi stufăriile. Existau mlaştini în care se putea pierde un călăreţ, dacă ar fi nimerit în ele. Fără călăuză, drumul a fost foarte greu pentru oaste. Din cauza braţelor de ape şi a lacurilor care se întindeau, drumurile lungi de mai multe zile au fost parcurse numai prin mlaştini şi stufăriş. De pildă, ei mergeau ce mergeau şi, negăsind drum, veneau din nou la locul de unde plecaseră. Era un loc de trecere pe unde se putea ajunge la locul dorit, dar în ambele părţi se afla o întindere periculoasă de noroi, asemenea unui ocean. Trecătoarea aceea fiind găsită cu mii de greutăţi, au trecut-o şi au ajuns la palanca ghiaură numită Salonta, care se afla între Gyula şi Timişoara. De asemenea, aproape de localitatea aceea se găsea şi cetatea Oradea *(Varat)*, care fusese asediată mai înainte[52] de Satîrdji ⟨Mehmed⟩ paşa. Cînd colo, Rákóczi îşi adunase oastea în cetatea Salonta şi se pregătise acolo. Apariţia duşmanului fiind sigură, Bekir paşa a dat sfaturi oştii, care s-a aranjat în rînduri. Ghiaurii, la rîndul lor, venind împotriva lor, şi-au orînduit alaiurile, potrivit obiceiului unguresc, în formă de coarne de bou şi au apărut ca nişte turme de porci. Ei au atacat îndreptîndu-şi lăncile *(nize)* lor numite *kostanidje*(?). Pornindu-se din partea 296 aceasta cu pieptul deschis, s-au ciocnit puternic. La primul atac, respingînd oastea islamică, ei au ucis mulţi gazii. Cînd au ajuns la oştile paşalelor, acestea s-au năpustit zicînd „Allah, Allah" şi au împroşcat nenumărate gloanţe pe feţele ghiaurilor. Afurisiţii nu s-au întors şi cei mai mulţi dintre ei au căzut la pămînt, din cauza rănilor pricinuite de puşti. Vitejii ieniceri, aruncînd din nou gloanţe, ca ploaia, i-au întins pe ghiauri la pămînt. Afurisiţii, neavînd încotro, s-au retras.

Ştefan Bethlen legase cîte un şervet de braţele celor 5—6 sute de ghiauri care se aflau cu el, pentru că, fiind îmbrăcaţi la fel cu duşmanii, era nevoie să fie semn în luptă precum că ei nu sînt dintre ghiaurii potrivnici.

---

[50] *Sonlok*, Szolnok.

[51] *Erdel-Belgradı*.

[52] În 1598.

Afurisitul de Rákóczi, văzînd această situație, a legat și el șervete de brațele multor sute de ostași ai săi pentru ca aceștia să nu poată fi deosebiți de supușii lui Bethlen. Afurisiții aceia cu șervete [53] au pîndit rîndul ⟨oștenilor⟩ lui Bethlen și s-au amestecat cu ei. Ostașii lui Bethlen, văzîndu-i cu aceleași semne, au crezut că sînt de-ai lor și nu s-au grăbit să se apere. Atunci, năpustindu-se cu săbiile, ei au trecut prin sabie aproape toată oastea lui Bethlen. Acest eveniment s-a întîmplat în anul 1046 în djemazi-ul-evvel [54], în ziua de miercuri. Lupta se dăduse după-amiază. Într-adevăr, din partea musulmanilor mulți oameni au devenit martiri, dar și peste 2 000 de ghiauri căzînd pe cîmpul de bătălie, prin loviturile de săbii și puști, sufletele lor au fost trimise în iad. Pe scurt, oastea islamică i-a respins pe ghiauri, distrugîndu-i. Se spune că dacă i-ar fi urmărit nu ar fi putut scăpa de la ei nici un om. Cînd s-a lăsat noaptea, cele două oști, neputîndu-se distinge una pe alta, s-au retras. Deși oastea islamică se așezase cu mîndrie și deși oastea ghiaurilor fugise de la luptă, totuși, din întîmplare, diavolul a scos din gura unor proști și renegați strigătul: „În noaptea aceasta Rákóczi va trebui să vină și să dea un atac!".

Din pricina acestui zvon, oastea s-a înfricoșat și s-a produs învălmășeală. 297 În astfel de împrejurări, chiar dacă sosirea dușmanului ar fi fost sigură, cel care era serdar de oaste trebuia să se ferească de împrăștiere în timpul nopții și trebuia să rămînă pe loc, înnoptînd acolo cu oastea sa. Mai ales cînd dușmanii, învinși, o luaseră la fugă și nu se părea probabilă strîngerea lor din nou, nu era deloc sănătos să se dea crezare unui simplu zvon. Dar Bekir pașa, dînd crezare acestor cuvinte ale oștii, s-a gîndit să se întoarcă de acolo și să vină la locul unde se aflau corturile și poverile. Îndată ce a rostit vorbele: „întoarcere!" și „vedeți-vă de cai!", s-a răspîndit în oaste vestea că serdarul a și fugit. De aceea ostașii, agitîndu-se în zadar, s-au împrăștiat valuri după valuri și au pornit să fugă. Nu au avut timp să spună: „Bre, nu este adevărat, pașa se află aici!", ostașii, lăsîndu-și caii și bagajele, au și început să se reverse înapoi ca un rîu, grupuri după grupuri și cu frica în suflet. Serdarul, văzînd această învălmășeală și neavînd încotro, a încălecat împreună cu cei din suita sa și a venit înapoi, la locul unde se aflau corturile.

Tocmai cei care dau zvon despre o întîmplare o iau la fugă! Ca dovadă a nenorocirii date de Allah, ostașii au fost cuprinși toată noaptea de mare spaimă, încît, pînă dimineața, au umblat cete după cete buimăciți prin locurile acelea prăpăstioase și cu păduri dese.

Cînd s-a făcut ziuă, oastea era distrusă de oboseala luptei din ziua trecută și de nesomnul din timpul nopții, precum și de spaima pătrunsă în suflete. Neștiind drumurile și neavînd călăuze, ostașii au umblat și s-au învîrtit în locuri muntoase și prăpăstioase. Oricît umblau prin locuri străine, drumul, lor nimerea într-o mlaștină și, neavînd încotro, se întorceau înapoi. Cei care, din întîmplare, au dat peste trecătoare sau cei care, găsind călăuze, au fost conduși la trecătoare, au venit la oaste. Nenumărate suflete de pedestrași și călăreți, care, negăsind trecătoarea, au nimerit cu caii lor în mlaștini, au rămas împotmoliți în noroaie. De aceea au pierit foarte mulți musulmani. Ghiaurii acelor locuri, care dădeau și haraci în partea aceasta, prindeau pe cei care rămîneau împotmoliți în acele mlaștini și, dezbrăcîndu-i, îi duceau 298 cu mîinile lor proprii și-i predau ostașilor lui Rákóczi. Pe cei care nu se lăsau prinși și se opuneau, îi ucideau. Într-adevăr, puțini oameni au nimerit pe dru-

[53] Oamenii lui Gheorghe Rákóczi I.
[54] *Cemazi I 1046* = 1 octombrie—30 octombrie 1636.

mul salvării. Din cei rămaşi, unii au murit ca martiri, iar alţii au pierit în mlaştini. Cei mai mulţi au căzut prizonieri. Cei care erau bogaţi au scăpat cu timpul, dînd avuţii. Paşalele şi ostaşii împrăştiaţi, care au scăpat, au venit la Nasuh paşazade ⟨Husein paşa⟩ şi i-au explicat situaţia întocmai. Paşa, mîndrindu-se, de formă, de distrugerea duşmanului, i-a îmbrăcat pe paşale cu hilaturi. Dar pe Bekir paşa, căruia îi purta ură încă dinainte, l-a pîrît padişahului, aruncînd pe seama acestuia întîmplarea nenorocită, ca şi spaima şi fuga. Apoi, pornind de acolo, el a venit la Lipova şi s-a aşezat în partea de dincoace a apei Mureş. Din zi în zi, cei rămaşi din oaste au venit miraţi şi cu inimile înfricoşate. Deşi, distrugîndu-se oastea lui Rákóczi, situaţia lui se schimbase în rău, totuşi, cînd el a aflat despre situaţia oştirii islamice, s-a lăcomit şi, pregătind o oaste grea lîngă Salonta, a pornit asupra ⟨cetăţii⟩ Lipova. Unii dintre gaziii viteji au vrut să meargă şi să dea mîna cu ei [55], dar vizirul, văzînd neliniştea ostaşilor, i-a împiedicat să treacă apa Mureşului şi să meargă la duşman. Scopul lui era să meargă el cu oastea, dar, din întîmplare, căzînd ploi multe, pămîntul a devenit un ocean de noroi.

Aşa cum se întîmplase şi în oastea lui Bekir paşa [55a], într-o noapte s-a răspîndit zvonul că vizirul a atacat şi el pe ostaşii ghiaurilor, iar aceştia, la rîndul lor, s-au împrăştiat fără motiv în timpul nopţii şi au luat-o la fugă. Cei din oastea islamică, prinzînd de veste, au trecut cu toţii apa şi au văzut că ⟨ghiaurii⟩ au fugit în grabă, lăsînd mulţi cai şi multe muniţii şi arme şi corturi şi alte lucruri. Fugiseră lăsînd chiar şi vinurile şi chebaburile lor în frigare şi găinile şi celelalte mîncăruri pregătite, pe care nu le putuseră mînca. 299 Ciudată întîmplare! Ostaşii islamici, petrecînd cu acele bogăţii, s-au întors îmbelşugaţi, după ce au prădat oştile lor.

Unii spun că Nasuh paşazade era un vizir meşter în arta vicleniei. Un alaibei din sangeacurile Budei, care ştia limba neamurilor ghiaure, se îmbrăca în haina lor şi, intrînd între ei, îi iscodea. El l-ar fi chemat pe acel alaibei şi i-ar fi promis, pe ascuns, 1 000 de guruşi ca să ridice oastea ghiaură, cu un vicleşug oarecare, spre a ocoli lupta. Atunci, alaibeiul, împreună cu cîţiva oameni, care ştiau limba ghiaurilor, îmbrăcîndu-se în hainele lor, s-ar fi amestecat spre seară, într-un fel oarecare, în oştile lor. În timpul nopţii, dezlegînd frîurile cîtorva cai şi lăsîndu-i să intre printre ostaşi, ar fi început să strige fiecare dintr-o parte în limba lor: „Bre, ne-a călcat vizirul, sîntem pierduţi! De ce staţi?". Crezînd că este adevărat, ghiaurii ar fi fugit. Nu este exclus ca această măsură înţeleaptă să fie a unuia dintre vitejii isteţi din serhat, care cunosc limba ghiaurilor. De acolo, Nasuh paşazade s-a întors la Buda şi a slobozit oastea. Salih paşa a venit şi s-a aşezat la Benaloka [56] iar Bekir paşa la Timişoara.

OMORÎREA LUI BEKIR PAŞA

Arzul lui Nasuh paşazade ⟨Husein paşa⟩ fiind aprobat, nenorocirea a căzut asupra lui Bekir paşa şi s-a dat firman pentru întoarcerea lui. Venind capugiii, l-au luat pe Bekir paşa din Timişoara şi, punîndu-l în lanţuri de fier, l-au adus cu căruţa la Poartă. Sărmanul Bekir paşa zicea: „Dacă padişahul

[55] Adică să se războiască.

[55a] Despre întîmplarea cu Bekir paşa vezi paginile anterioare.

[56] *Benaloka*, Banya-Luka, oraş în R.S.F.Iugoslavia.

mă va lăsa să vorbesc, eu îi voi face cunoscut care este originea intrigii". Dar, nefiind lăsat să vorbească deloc, i-au tăiat gîtul îndată ce a venit la Divanul împărătesc. Mai sus arătatul fusese mare imbrohor *(mirahor)*. Era un bătrîn încercat şi servise mult în trecut. De asemenea, el fusese şi valiu de Bosnia.

Nimerind peste o astfel de nenorocire, dată de Allah, a pierit printr-o întîmplare ciudată. În locul lui, eialetul Timişoarei a fost dat lui Ali paşa şi

300 apoi lui Hasan paşa ...

Completare. Autorul cronicii [57], în comentariul său, spune: „Cînd Ştefan Bethlen, fugind la Buda, se refugiase la Nasuh paşazade, acesta ticluise un arz fals, ca din gura ghiaurilor din Transilvania, zicînd că: « Noi îl vrem crai pe Bethlen; Rákóczi a ocupat ţara noastră prin forţă şi uzurpare. Rugăm ca Rákóczi să fie înlăturat şi să fie numit Bethlen».

Acel arz şi mahzarul lui ⟨Nasuh paşazade⟩ Husein paşa fuseseră trimise la Istanbul prin zaimul numit Ateşi-Mehmed aga, din Belgrad, renumit prin iuţeala şi prin abuzurile sale. Cînd mai sus arătatul predase padişahului cererea paşei şi mahzarul acela, tălmaciul Zülfikar se uitase la ele şi spusese: « Cererea paşei este bună, dar această jalbă *(mahzar)* este falsă». Nu se dăduse însă crezare spuselor tălmaciului. Ateşi-Mehmed, intrînd în vorbă, ceruse: « Padişahul meu porunceşte ca Bethlen să fie numit. Dacă eu nu-l voi distruge pe afurisitul căruia i se spune Rákóczi, atunci să mi se taie capul». Zicînd acestea, el îl convinsese pentru emiterea firmanului. Cînd întîmplarea nu a reuşit, padişahul l-a adus pe Ateşi-Mehmed, l-a predat lui Kara-Ali şi a pus să fie omorît, făcîndu-l chebab *(kebab)* la flacăra focului ...".

302

EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ŞI ŞAPTE [58]

... În prima zi a lunii rebi-ul-evvel [59] fostul vizir ⟨Tabanîyassî⟩ Mehmed paşa a fost onorat din nou cu chemare la Serai şi, după ce s-a discutat cu el despre treburile împărăţiei, i s-a acordat eialetul Oceacov. El a fost numit serascher pentru paza acelor părţi. În ziua a zecea [60], cînd a ieşit şi a plecat cu alai, i s-au dat şi hassurile sale de vizir ...

OMORÎREA FOSTULUI HAN INAIET GHIRAI [61]

⟨Inaiet Ghirai, fiind mazilit pentru luptele lui cu Kantemir, fusese înlocuit cu Bahadîr Ghirai [62], fiul lui Selamet Ghirai [63]. Kantemir Mîrza şi Inaiet Ghirai au venit, amîndoi, la Istanbul⟩.

303 Măria-sa padişahul lumii, adresîndu-se lui Inaiet Ghirai, i-a spus: „Vezi, Inaiet Ghirai, noi nu ţi-am făcut nici un rău, dimpotrivă, ţi-am dat tron şi devlet şi eialet. Ca răspuns, tu te-ai răsculat şi, nerecunoscînd binefacerea pe care ţi-am făcut-o, ai asediat şi ai distrus din împărăţia mea cetăţile Caffa şi Chilia şi ai omorît, pentru nimic, un beilerbei şi un cadiu şi mulţi musulmani".

---

[57] Naima nu precizează de care autor este vorba aici. El se referă, desigur, la principalul său izvor, care este cronica lui Şarih-ül-Menarzade.

[58] *1047 H.* = 26 mai 1637—14 mai 1638.

[59] *1 rebi I 1047* = 24 iulie 1637.

[60] *10 rebi I 1047* = 2 august 1637. Este vorba de Tabanîyassî Mehmed paşa.

[61] Inaiet Ghirai (1635—1638).

[62] Bahadîr Ghirai (1638—1642).

[63] Selamet Ghirai, fost han (1608—1610).

Padişahul a poruncit şi Inaiet Ghirai a fost strangulat. De asemenea, a fost omorît Kantemir, pentru curmarea neînţelegerilor dintre tătari şi nogai⟩.

OCUPAREA CETĂŢII AZOV (AZAK) DE CĂTRE GHIAURI

304 Sub pretextul de a-i invita la expediţie, Hussam Ghirai adunase pe tătarii-nogai care locuiau de mai înainte prin părţile cetăţii Azov, pentru a duce la îndeplinire propria sa răscoală. Aducîndu-i prin părţile Akkermanului, părţile Azovului rămăseseră goale. De aceea rebelii cazaci, pornind cu ajutorul craiului de Moscova, au asediat cetatea Azov. Musulmanii care 305 se aflau înăuntru s-au luptat. Cei mai mulţi au murit ca martiri, iar unii au căzut prizonieri ...

308 ## SITUAŢIA DE LA POARTĂ

⟨Apariţia unei epidemii la Istanbul şi unele schimbări în funcţii⟩.

Mai înainte, în timpul apariţiei răscoalei hanului, Kenan paşa fusese trimis la paza cetăţii Oceacov. După ce Mehmed paşa [64], care fusese mazilit de la vizirat, s-a dus acolo, Kenan paşa şi Nasuh paşazade au venit amîndoi şi au stat la Divanul împărătesc. Ivindu-se unele fapte rele ale lui Iani [65], care era voievodul Ţării Româneşti, se emisese firman pentru prinderea şi uciderea lui, iar Mehmed paşa, aşezîndu-se în localitatea numită Tulcea, l-a invitat la el. Acesta a pornit, dar cînd a ajuns la o distanţă de un menzil, a auzit de la populaţie despre unele uneltiri. De aceea s-a întors şi a plecat în vilaietul său. Cînd au văzut că nu poate fi adus, i-au dat, ca act de atragere, o scrisoare de rămînere, mai departe, la domnie. Mehmed paşa, la rîndul său, s-a dus şi a iernat la Silistra ...

309 ... Musa paşa, beilerbeiul de Buda, fiind însărcinat cu paza capitalei împărăţiei, locul său a fost acordat lui Mehmed paşa [65a] care se afla la paza ⟨eialetului⟩ Oceacov, iar Silistra [66] a fost dată lui Nasuh paşazade [66a]. ⟨Prima decadă a lunii şevval 1047 [67]⟩.

311 ## EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ŞI OPT [68]

326 ... În sfîrşit, mai sus arătatul Piri paşa a devenit apoi valiu de Herţegovina *(Hersek)* şi apoi din nou valiu de Kilis. Mai tîrziu, în timpul răscoalei hanului tătăresc, a fost mazilit şi s-a dus la Silistra, unde s-a pus în slujba lui Kenan paşa pentru paza Oceacovului ...

395 ## EVENIMENTELE ANULUI O MIE PATRUZECI ŞI NOUĂ [69]

397 ## EXPEDIŢIA LUI CHEHAIA PIALE

398 ... Mai sus arătatul chehaia, potrivit poruncii sultanului, a ieşit pe mare şi, mergînd mai întîi la cetatea Oceacov, a reparat-o în întregime. După ce a pregătit cele necesare, prinzînd de veste că unele ţărmuri ale ţinuturilor

[64] Mehmed paşa, Tabaniyassî, mare vizir (1632—1637).
[65] *Iani*, greşeală de grafie, în loc de *Matei*. E vorba de Matei Basarab.
[65a] Tabaniyassî Mehmed paşa.
[66] Silistra sau Oceacov se referă la una şi aceeaşi provincie.
[66a] Nasuh paşazade Husein paşa.
[67] *Şevval 1047* = 16 februarie—16 martie 1638.
[68] *1048 H.* = 15 mai 1638—3 mai 1639.
[69] *1049 H.* = 4 mai 1639—22 aprilie 1640.

islamice au fost devastate, iar populația exterminată de către zece șăici ⟨căzăcești⟩, a pornit în partea aceea. Întîlnindu-le la insula numită Tenza[70], le-a luat pe toate zece.

⟨În ziua de Kasîm 1049[71] el s-a întors la Poartă⟩.

OMORÎREA CAIMACAMULUI TABANÎYASSÎ MEHMED PAȘA

În timp ce se afla mai înainte la Oceacov, mai sus arătatul pașă, datorită lăcomiei sale de avuție, încercase să dea domnia Țării Românești fiului voievodului Moldovei[72], dar nu fusese în stare de aceasta. Devenind caimacam, pentru a-și realiza dorința, el a încercat să atragă pe padișah de partea sa, făcîndu-l să numească pe mirahorul cel mic, Siavuș aga, pentru instalarea noului voievod. Mirahor aga, luîndu-l pe noul voievod, a pornit cu oastea moldoveană în Țara Românească. Voievodul mazilit, neavînd încotro, a pornit să se opună de frică. Într-o noapte, el a atacat oastea moldoveană 399 și a împrăștiat-o. După aceea l-a trimis pe mirahor aga la Poarta fericirii cu cinste și cu onoruri, pentru a se ruga ca domnia să-i fie lăsată tot lui. Padișahul, neliniștit de ivirea noii situații, în ziua de 20 a lui șaban[73] l-a trimis pe pașă la Yedi-Kule și a pus ca în noaptea aceea să fie gîtuit. Pînă la venirea marelui vizir, caimacam a fost, timp de vreo 20 de zile, Husein pașa. Aceste povestiri sînt cele scrise în *Fezleke* de Kiatib Celebi[74]. Dar răposatul Vedjihi[75], care era muhurdarul lui Kara-Mustafa pașa, devenit și el mare vizir ⟨din funcția⟩ de capudan și rămas la Bagdad, scrie în Cronica *(Tarih)* sa contrariul, zicînd că, pe cînd sus-numitul vizir Tabanîyassî ⟨Mehmed⟩ pașa se afla la paza Silistrei, voievozii Țării Românești și ai Moldovei nu i se închinau atît cît ar fi dorit el, fiind un vizir mazilit de la posedarea sigiliului *(mühr)*[76]. De aceea, supărîndu-se, pentru a se răzbuna pe ei, el a determinat să fie schimbat mai întîi voievodul Țării Românești. Cînd capuchehaia beiului mazilit al Țării Românești, promițînd bani mulți lui Silahdar pașa, a cerut să rămînă mai departe ⟨Matei Basarab⟩, ⟨Silahdar pașa⟩, fiind supărat pe faptul că și mai înainte se făcuse caz la împărăție în legătură cu mazilirea, fără să se fi cerut părerea lui, a răspuns astfel capuchehăilor amintiți mai sus: „Acum nu e cu putință să fie convins padișahul, dar cînd va veni cel care este numit, ⟨Matei Basarab⟩ să nu-i dea voie să-i ia domnia și să-l trimită pe mubașirul mirahor aga cu daruri scumpe și pompoase și cu scrisori de închinare, pentru a se ruga să rămînă tot el[77]. Atunci se pot depune sforțări ca să rămînă tot el. În felul acesta se poate obține ceea ce se dorește. Atît timp cît noi sîntem de partea lui, să nu-i fie teamă că va fi păgubit". De asemenea, ar fi dat, pe ascuns, și scrisoare. De aceea aceștia, la rîndul lor, nepermițînd ⟨noului voievod⟩ să ocupe scaunul Țării Românești, ar fi îndrăznit să-l trimită pe mirahor aga cu daruri scumpe și cu scrisori de rugăminți. Cînd padișahul a auzit că voievodul Țării Românești nu a primit mazilirea,

[70] *Tenza* sau Teneza.
[71] *Kasım 1049* = 26 octombrie/7 noiembrie 1639.
[72] Ioan, fiul lui Vasile Lupu.
[73] *20 șaban 1049* = 16 decembrie 1639.
[74] Cronicar (vezi *Cronici turcești...*, vol. II).
[75] *Ibidem.*
[76] În sensul că fusese mazilit din postul de mare vizir.
[77] Matei Basarab.

a hotărît să se facă pregătiri pentru numirea de serdari și pentru trimiterea
400 de oști în vederea pedepsirii lui. Atunci Silahdar ⟨Mustafa⟩ pașa, pentru a liniști mînia padișahului, a spus în mod amănunțit următoarele: „De cîțiva ani încoace oastea islamică, fiind ocupată cu lupte pe uscat și pe mare, n-a mai avut zile de odihnă. De aceea să fie pedepsiți cei care au prezentat în fața împărăției voastre astfel de tulburări și să-i mențineți ⟨pe voievozi⟩ la posturile lor, mai ales că au făcut arz pentru ascultare și supunere. În felul acesta, pe de o parte se poate înlătura gîlceava, iar pe de altă parte se poate păstra în întregime și cinstea înaltei împărății". Liniștind astfel mînia padișahului, Silahdar pașa l-a aruncat în foc pe sărmanul ⟨Tabanîyassî⟩ Mehmed pașa. Atunci s-au scris numaidecît scrisorile de rămînere pe loc pentru voievozii mai sus arătați și ei au dat împărăției dările lor fixate, după ce măria-sa Silahdar pașa a înghițit cei 50 000 de florini.

Dar cronicarul Șarih-ül-Menaroğlu·[78], dînd ceva mai multe amănunte despre acest eveniment, spune următoarele cu privire la omorîrea lui Tabanîyassî Mehmed pașa: „Mai sus arătatul pașă a fost un vizir renumit. El a luat din nou sub control ținutul Egiptului, iar cînd a devenit mare vizir, chiar și atunci el a slujit din suflet și cu sinceritate pe măria-sa padișahul, omorîndu-i pe zurbagii".

401 — 402 ⟨Fiind mazilit de la vizirat, Tabanıyassî Mehmed pașa a fost trimis în partea Budei După cucerirea Bagdadului, el devine caimacam la Poartă. Silahdar Mustafa pașa urmărea uciderea marelui vizir Kara-Mustafa pașa, însă Mehmed pașa fiind întrebat de padișah, acesta îi spune să fie chemat ⟨Kara-Mustafa pașa⟩ la Istanbul și să fie întrebat. Silahdar pașa era în dușmănie cu Kara-Mustafa pașa, care se temea că acesta îi va lua locul. Mehmed pașa, fiind caimacam, îl apăra pe marele vizir Kara-Mustafa pașa, aflat în Orient. Amîndoi fiind albanezi, ceilalți, Silahdar Mustafa pașa și partizanii lui, erau neliniștiți de renumele lor. De aceea au căutat să-l omoare cît mai repede, cel puțin, pe Mehmed pașa⟩.

403 ⟨Silahdar pașa⟩ l-a rugat astfel ⟨pe Mehmed pașa⟩: „Este important ca Aga Matei [79], banul Țării Românești, să fie mazilit, deoarece se opune predării avaieturilor și zaherelelor fixate pentru bucătăria noastră și se scuză față de omul nostru care s-a dus acolo. Să-l maziliți pe acesta și să numiți pe cine credeți de cuviință". El știa că mazilirea lui Matei Basarab [80] și numirea fiului voievodului Moldovei se plănuiau în taină și că se căutau motive pentru realizarea acestor gînduri. De aceea și-a început intriga prin a sprijini dorințele lui [81]. Caimacamul, fiind un naiv, a considerat că satisfacerea dorinței lui Silahdar poate determina rămînerea sa în post, dar s-a păcălit, deoarece acesta era doar un motiv pentru realizarea propriului său scop [82]. Astfel, el a făcut arz padișahului, așa cum s-a spus, și l-a pus de l-a mazilit ⟨pe Matei Basarab⟩. Silahdar pașa, atașînd pe omul său, numit Tatar-Suleiman, pe lîngă mirahor aga, care era trimis pentru instalarea noului voievod, i-a scris în taină lui Aga Matei și o scrisoare, corespunzătoare sfaturilor date capuchehăii acestuia și în care îi făcea cunoscute următoarele: „Să nu accepți mazilirea și, trimițîndu-l pe mubașir mulțumit, să te rogi pentru o scrisoare de rămînere".
404 Cînd Aga Matei i-a alungat pe cei care se duseseră, padișahul s-a mîniat de

[78] Șarîh-ül-Menaroğlu Ahmed efendi, istoriograf otoman (vezi și nota biobibliografică despre Naima).
[79] *Aga Matei*, Matei Basarab.
[80] În text: „Caimacam", în loc de „Aga-Matei", adică Matei Basarab.
[81] Ale caimacamului Tabanîyassî Mehmed pașa.
[82] Silahdar Mustafa pașa.

aceasta, iar Silahdar paşa a găsit prilejul să-i vorbească. El i-a spus: „Padişahul meu, abia s-a înlăturat pericolul persan. Cît timp în partea Transilvaniei se află un aţîţător afurisit ca Rákóczi, este mai potrivit să fie ucişi cei care au condus şi au pus la cale astfel de intrigi"[83]. Ce o mai fi spus, dar pe ⟨Tabanîyassî⟩ Mehmed paşa l-a trimis la Yedi-Kule. Se spune că în hatt-i-şeriful emis pentru întemniţarea lui Mehmed paşa, acesta era insultat şi ameninţat pentru această treabă şi se mai scria: „Ce mare trădare este ca, în astfel de timpuri, să fiu pus să mazilesc pe voievodul Ţării Româneşti!" Se mai spune că neputinciosul Mehmed paşa păstra în buzunarul său teşcherelele sosite în acest sens[84] de la Silahdar paşa.

⟨El s-a rugat să fie dus la sultan, dar nimeni n-a îndrăznit. Silahdar paşa, cînd a aflat că Mehmed paşa este închis, a poruncit să fie gîtuit de îndată⟩.

407 COMPLETARE ŞI DESPRE ÎNTOARCEREA OŞTIRII ISLAMICE

408 ... După trei menziluri, ⟨de la Musul spre Diyarbekir⟩, a sosit la oaste müteferrika-başî al marelui vizir, care plecase cu vestea cuceririi[85] în Ţara Românească şi Moldova.

Auzindu-se de abuzurile lui peste măsură, pe drumuri, el a fost omorît ⟨între 27 safer şi 15 rebi-ul-evvel 1049[86]⟩.

420 COMPLETAREA EVENIMENTELOR

424 ... În luna şaban[87], din pricina voievodului Ţării Româneşti, vîntul mîniei l-a lovit pe fostul vizir, caimacamul Tabanîyassî Mehmed paşa. Cînd a fost trimis la Yedi-Kule, mai sus arătatul paşă păstra anume în buzunarul său teşcherelele lui Silahdar ⟨Mustafa⟩ paşa, sosite în această privinţă, ca să le trimită padişahului. S-a străduit şi a depus eforturi pentru îndeplinirea acestei îndatoriri a sa, dar nu i-a fost cu putinţă. Prin uneltirile şi aţîţările lui Silahdar paşa, el a fost ucis fără întîrziere. Silahdar paşa, punînd să i se aducă acele acte, a scăpat de primejdie ...

428 ÎNTRONAREA SULTANULUI IBRAHIM HAN[87a]

432 CELELALTE EVENIMENTE DIN ACELAŞI AN ⟨1049⟩

În zilka'de[88] eialetul Budei a fost acordat lui Musa paşa. Silahdar ⟨Mustafa⟩ paşa a fost transferat la Timişoara. Ibşir ⟨Mustafa⟩ paşa a fost trimis la Silistra, iar Djendi-Halil paşa a fost mazilit ...

433 MAZILIREA LUI CAPUDAN-PAŞA[89]

⟨Deli⟩ Husein paşa, devenind capudan, ieşise în Marea Neagră. Luînd 30 de vase din cele ale afurisiţilor ruşi, el ieşise cu faţa curată. De asemenea, punînd în lanţuri pe cazacii prinşi, îi trimisese la Poartă. În timp ce el se

[83] În sensul de a-l mazili pe Matei Basarab.
[84] Pentru mazilirea lui Matei Basarab.
[85] Bagdadului.
[86] *27 safer—15 rebi I 1049* = 29 iunie—16 iulie 1639.
[87] *Şaban 1049* = 27 noiembrie—25 decembrie 1639.
[87a] Ibrahim I, sultan otoman (1640—1648).
[88] *Zilka'de 1049* = 23 februarie—23 martie 1640.
[89] Deli-Husein paşa (pe la *4 cemazi I 1050* = 22 august 1640).

afla încă pe Marea Neagră, capudanlîcul a fost acordat lui Siavuş aga, care era silahdarul padişahului şi care, mai înainte, se înălţase la această demnitate cu titlul de vizir. ⟨Deli⟩ Husein paşa a fost însărcinat cu paza Oceacovului.
434 Cînd a sosit ştirea de mazilire, el a lăsat flota pe seama intendentului Piale şi a plecat, potrivit poruncii, la locul unde a fost trimis ...

REÎNNOIREA MONEDEI

⟨Reforma monetară s-a făcut la sfîrşitul lunii ramazan [90]⟩.

435 ... Sosind solul lui Rákóczi, principele Transilvaniei, el a adus 15 000 de galbeni, haraciul Transilvaniei. El a fost înapoiat în luna ramazan [91], dîndu-se lîngă el muteferrika Ismail aga cu o scrisoare de răspuns din partea Porţii fericirii ...

---

[90] *Ramazan 1050* = 16 decembrie 1640—13 ianuarie 1641.

[91] *Ramazan 1050* = 16 decembrie 1640—13 ianuarie 1641. Au fost două solii (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. X, p. 13).

Volumul al IV-lea (459 p.)

4 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI UNU[1]

În luna muharrem[2], ⟨Deli⟩ Husein pașa, care se afla la paza cetății Oceacov, a fost numit serdar pentru cucerirea Azovului[3]. De asemenea, s-a dat firman să meargă cu el și hanul ⟨Crimeii⟩ și capudanul ⟨Siavuș pașa⟩.

... Ibșir ⟨Mustafa⟩ pașa, care era mazilit de la Silistra, se afla la Filipopol *(Filibe)* ca beilerbei de Rumelia. De data aceasta, mergînd la Istanbul, mazilit, i s-a dat eialetul Maraș ...

5 ... Vizirul Husein pașa, cu oastea de Silistra, hanul tătăresc Bahadîr Ghirai, cu oastea tătărească, și pașa de Caffa, Iusuf pașa, toți au fost însărcinați pentru expediția aceea. Fiind sub comanda lui ⟨Husein pașa⟩, ei au asediat cetatea Azov. ⟨Turcii nu au putut cuceri cetatea asediată⟩.
9 ⟨Deli⟩ Husein pașa a fost trimis de la Silistra în eialetul Bosniei ...

10 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI DOI[4]

OMORÎREA LUI SILAHDAR ⟨MUSTAFA⟩ PAȘA

Potrivit relatării răposatului Vedjihi[5], pe cînd Silahdar ⟨Mustafa⟩ pașa, beilerbei de Timișoara, se afla, mai înainte, la Haremul împărătesc, el era un om de încredere al padișahului lumii[6] și i se răspîndise faima în popor.

⟨Datorită acestei încrederi, el făcea multe abuzuri și, la îndemnul marelui vizir, a fost sugrumat în cetatea Timișoarei⟩.

18 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ȘI TREI[7]

51 ... Apoi, la urcarea pe tron a sultanului Ibrahim[8], ⟨Kara-Mustafa pașa⟩[9], devenind mare vizir, l-a aruncat pe Silahdar ⟨Mustafa⟩ pașa la Timișoara ..

---

[1] *1051 H.* = 12 aprilie 1641—31 martie 1642.
[2] *Muharrem 1051* = 12 aprilie—11 mai 1641.
[3] *Azak*, cetate la Marea de Azov.
[4] *1052 H.* = 1 aprilie 1642—21 martie 1643.
[5] Husein Vedjihi, istoriograf otoman (vezi *Cronici turcești*..., vol. II).
[6] Murad al IV-lea (1623—1640).
[7] *1053 H.* = 22 martie 1643—9 martie 1644.
[8] Ibrahim I (1640—1648).
[9] Kara-Mustafa pașa, mare vizir (1639—1644).

52 ... Dar Silahdar paşa nu stătea liniştit, ci, dorind să scape de Timişoara şi să vină la Poartă, trimitea pe ascuns hîrtii la Haremul *(Enderun)* împărătesc. Pentru a-şi menţine postul de mare vizir şi din teama de a-şi pierde propriul său cap, ⟨marele vizir Kara-Mustafa paşa⟩ l-a omorît ⟨pe Silahdar paşa⟩ ...

62 SITUAŢIA DE LA SERHATURILE CU AUSTRIA ŞI POLONIA

În anul acesta, în luna şevval [10], împăratul Ferdinand ⟨al III-lea⟩, trimiţînd scrisoare capuchehăii sale de la Poartă, îi scrisese cîteva clauze cu privire la discutarea din nou a situaţiei păcii. Trecuseră şase ani [11] de la pacea încheiată mai înainte, pe timp de 17 ani, în şesul Son [12] şi mai rămăseseră încă unsprezece ani [13]. De aceea el spunea să se mai adauge încă nouă ani [14] la ce a mai rămas şi să se discute din nou situaţia păcii pentru o durată de 20 de ani.

Mai sus amintitul, la rîndul său, a prezentat-o ⟨la Poartă⟩. În acest articol, el se plîngea de faptul că Gheorghe Rákóczi [15], voievodul Transilvaniei, era în duşmănie cu el şi se ruga ca Rákóczi să înapoieze cetăţile luate de la austrieci şi să fie îndepărtat din acel vilaiet.

De asemenea, a sosit scrisoare, adresată marelui vizir, şi de la ţarul *(hakim)* Moscovei, Mihail Feodorovici [16]. În cuprinsul acestei scrisori, el arăta bunăvoinţa cazacilor de a fi lăsat cetatea Azov. De asemenea, se plîngea că oastea tătărească şi cei din Caffa, atacînd cîteva tîrguri din vilaietul rusesc, au luat robi.

Şi de la craiul leşesc a sosit scrisoare cu articole. Cînd a fost tălmăcită, s-a văzut că el se plîngea de hanul tătăresc şi cerea îndepărtarea tătarilor din Bugeac şi mai scria şi alte cîteva articole.

Şi despre hîrtia lui Gheorghe Rákóczi, prinsă pe drum în şevval [17], se scriau cîteva lucruri: Unul este acesta că, sosindu-i scrisori *(kâğıt)* din partea Franţei şi Suediei, ele cereau ⟨lui Rákóczi⟩ să ia învoire ⟨de la Poartă⟩ ca să pornească din Transilvania cu oaste şi să facă expediţie asupra lui Ferdinand [18], împăratul roman, şi că îl vor ajuta pe el. De asemenea, îi cereau să meargă asupra vilaietului Ungariei Superioare [19].

Austriecii, simţind aceasta, arătaseră situaţia la Poarta fericirii cu scrisoare şi se rugaseră pentru îndepărtarea lui Rákóczi, precum şi pentru reînnoirea păcii.

---

[10] *Şevval 1053* = 13 decembrie 1643—10 ianuarie 1644.
[11] De fapt 16 ani.
[12] *Son*, Szonyi (cf. Antal Gévay, *Az 1627 Szept.—13 dikan Költ Szöny Békekötés cikkelyei* (Articolele tratatului de pace încheiat la Szony), Becz, 1837.
[13] De fapt mai rămăsese un an.
[14] Ar trebui 19 ani.
[15] Gheorghe Rákóczi I (1630—1648).
[16] *Mihanlo Kodoroz, bey*, Mihail Feodorovici Romanov (1613—1645).
[17] *Şevval 1053* = 13 decembrie 1643—10 ianuarie 1644.
[18] Ferdinand al III-lea (1625—1657). Era perioada războiului de 30 de ani.
[19] *Yukaru Macar;* pe baza alianţei din 16 noiembrie 1643, semnată la Alba Iulia cu Franţa şi Suedia.

63 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ŞI PATRU[20]

68 ALTE EVENIMENTE

69 ... Djendi-Halil paşa a fost mazilit de la Timişoara şi locul său a fost dat lui Sarî-Siavuş paşa, care era cunoscut cu porecla de Kamalak şi care era mazilit din Alep. El a venit împreună cu noul arhitect ⟨Meremetci Mustafa aga⟩ şi au îmbrăcat hil'aturi la grădina din Davud-Paşa, sărutînd mîna ⟨padişahului⟩ ...

70 ... Mostari-Mustafa paşa a fost mazilit de la Silistra, iar în locul său a fost numit vizirul Iusuf paşa ...

74 SITUAŢIA UNGARIEI

⟨Lupta dintre unguri şi austrieci şi înfrîngerea ungurilor. Măsurile luate de turci pentru paza frontierei⟩.

Djendi-Halil paşa era renumit cu titlul de *musahib*. El fusese numit valiu de Timişoara în locul lui Husein, fiul lui Serhoş Ibrahim paşa, care era valiu de Timişoara în locul răposatului Silahdar ⟨Mustafa⟩ paşa. După opt luni, a fost mazilit de aici şi, dîndu-i-se ca arpalîk sangeacul Tire, a trecut prin trecătoarea Galipoli şi a plecat la Tire. Timişoara a fost dată lui Siavuş paşa ...

90 [GÎLCEAVA DINTRE TRANSILVANIA ŞI AUSTRIA

Mai înainte, împăratul de la Viena dăduse lui Gabriel *(Gabor)* Bethlen, din pămînturile ţinuturilor austriece, şapte comitate[20a] aflate la graniţa Transilvaniei. În tratatul lor de pace se pusese condiţia ca ele să fie înapoiate austriecilor după ce el le va fi stăpînit cît va trăi. După moartea lui Bethlen, Rákóczi îşi întinsese acum mîna asupra acelor comitate. Împăratul nefiind de acord cu aceasta, Rákóczi s-a înţeles cu oastea suedeză şi a trimis la Poarta fericirii oameni şi scrisori, una după alta, cerînd următoarele: „Este momentul potrivit. Serdarul suedez [21], sosind pe drumul principal cu oaste grea şi cu 70 de tunuri, a împrăştiat oastea rară a austriecilor între oraşele Tirburgdem [22] şi Bersakom [23]. Pe de altă parte, deşi beiul palatinus [24], care este unul din 91 cei şapte electori şi serdar asupra ţinuturilor Transilvaniei, venise cu oaste grea, totuşi a fost nevoit să se întoarcă înapoi. Oastea transilvăneană, mergînd după ei, îi distruge şi îi goneşte în fiecare zi. Dacă s-ar da ajutor cu o mică oaste, s-ar obţine multe lucruri".

La rîndul său şi împăratul, scriind scrisori la Poarta fericirii, se plîngea de Rákóczi şi făcea cunoscut că e gata să trimită din nou sol pentru reînnoirea păcii. Sosind iarăşi scrisori de la Rákóczi, acesta spunea: „Împăratul nu cere în zadar pace. Deşi serdarul oştilor sale venise o dată în partea aceasta cu 3 000 de puşcaşi şi cu 7 000 de călăreţi şi ajunsese pînă la cetatea Semendra[25],

---

[20] *1054 H.* = 10 martie 1644—26 februarie 1645.
[20a] *Yedi nahiye.*
[21] Torstenson sau Drozenthal.
[22] *Tirburgdem*, Juterbock (?), Magdeburg (?).
[23] Bersakom (?); e vorba de bătălia de la Kolding.
[24] *Palatinus*, Jean Rudolf de Puhaimb (?); e vorba de palatinul Ungariei.
[25] *Semendra*, Szendrov (Hammer, *op. cit.*, vol. X, p. 115).

una din cetăţile celor Şapte comitate, totuşi, cînd oştile din Transilvania s-au adunat pe marginea Tisei, cam 10 000 de pedestraşi şi călăreţi, beiul-palatin s-a sculat şi a plecat la Ak-yaylak, deoarece oastea suedeză i-a împrăştiat pe austrieci şi a iernat în vilaietul lor; şi suedezul va trimite scrisori la Poarta fericirii. Tocmai de aceea împăratul cere pace". Se dăduse ajutor cu vreo 1 500 de călăreţi dintre cei din oastea de serhat şi, în luna de mijloc a toamnei, transilvănenii se înfruntaseră cu austriecii. Din oastea austriacă căzuseră mulţi oameni cunoscuţi, iar mulţi alţii porniseră, ca şi înfrînţi, pe drumurile înguste ale pădurilor, aruncînd pe drumuri nenumărate poveri. Deşi palatinul, trimiţînd oaste, asediase una din cetăţile Transilvaniei, numită Pecena [26], totuşi Rákóczi ajunsese şi o salvase. Serdarul suedez Druzendul [27] mersese cu 9 000 de puşcaşi şi cu 1 800 de călăreţi, ⟨iar⟩ comandantul oştirii Danemarcei *(Danya)*, numit Ostavuş [28], pornise cu 10 000 de pedestraşi şi cu 7 000 de călăreţi. De aceea împăratul îşi ridicase familia din cetatea Viena şi, trecînd Dunărea, înapoi, intrase în cetatea numită Londja [29]. De asemenea, şi suedezii pătrunseră adînc în ţinuturile austriece. De aceea Rákóczi se aprindea şi fierbea în scrisoarea sa, spunînd: „Să nu se aprobe dorinţa ce-
92 zarului, ci el să fie împiedicat de la aceasta. Să vedem ce se va întîmpla. S-ar putea, cel puţin, ca, în felul acesta, în situaţia lui slăbită, să se încheie o pace victorioasă". Dar, în partea aceasta, din cauza neînţelegerilor şi certurilor, nu a fost cu putinţă ca el să fie ascultat. ⟨Ungurii⟩ au prins pe căpitanul pus de palatin în cetatea Pence [30], una din cele Şapte comitate, împreună cu opt oameni ai săi, iar pe ceilalţi i-au ucis. În timpul acesta, a sosit scrisoare din Ungaria Centrală, în care se jeluiau că „Rákóczi vrea cu acest pretext să se răscoale şi a distrus 50—60 de sate de la graniţă". Acest lucru a fost folositor pentru cezar. În cele din urmă, oastea austriacă s-a întărit şi a stat în cetatea numită Leva *(Lipva)*, care avea în trei părţi şanţuri mari şi mlaştini, iar într-o parte se afla cetatea. Oastea transilvană, neputînd obţine victorie, s-a întors. Cezarul, la rîndul său, l-a pus ca mijlocitor pe craiul leşesc, Ladislau Laioş [31], şi a cerut pace cu Transilvania. Voievodul Rusiei [32], venind din partea leşească în Transilvania, a adus vorba despre pace. S-a hotărît ca cele Şapte comitate să rămînă Transilvaniei [33].

⟨Urmează alte evenimente referitoare la Suedia şi Austria. Cu privire la aceste lupte Naima arată că descrierile sînt mai detaliate în Cronica lui Şarih-ül-Menarzade decît în *Fezleke*, opera lui Kiatib-Celebi⟩.

93

SOSIREA SOLULUI AUSTRIAC

98 ... Cuprinsul scrisorii sale era că Rákóczi, principele Transilvaniei, nu se mulţumea cu cele Şapte comitate care i se dăduseră. El se ruga să se trimită un om cu poruncă împărătească specială, pentru ca ⟨Rákóczi⟩ să oprească persecuţiile şi atacurile pe pămîntul Austriei. De asemenea, el se rugase să se încheie pace ca cea de mai înainte. Din partea padişahului s-a dat învoire pentru îndeplinirea dorinţei sale.

---

[26] *Pecena* (?), la alţi cronicari: Iaicea *(Yayça)*.
[27] *Druzendul*, Drozenthal (?).
[28] *Ostavuş*, în loc de Gustav (?).
[29] *Londja*, Linz.
[30] Mai sus: *Pecena*.
[31] *Ladislav Laioş*, Vladislav al IV-lea Wassa (1632—1648).
[32] *Rusya voyvodası*, ţarul Rusiei.
[33] Pacea de la Linz, din 29 august 1645.

SITUAŢIA LEAHULUI

De asemenea, craiul leşesc, Ladislav, trimiţînd scrisoare la Poarta fericirii, se plîngea de hanul tătăresc[33a]. El spunea: „Cazacii care făceau nelegiuiri au fost stăpîniţi în partea aceasta. De asemenea, şi tătarii să fie stăpîniţi acolo, pentru ca pacea să nu se strice. Darea faţă de han nu este datoria noastră, dar ea s-a dat din trecut şi pînă acum, după promisiunile strămoşilor noştri". El s-a rugat ca tătarii din Bugeac să fie ridicaţi, spunînd că „deşi au fost trimişi mai înainte în Crimeea, totuşi ei au venit înapoi şi s-au aşezat din nou".

HARACIUL TRANSILVANIEI

În trecut, sultanul Suleiman hanul[34] fixase pentru vilaietul Transilvaniei un haraci de 10 000 galbeni. În timpul sultanului Selim[35] s-au luat cîţiva ani cîte 15 000 ⟨de galbeni⟩. Cînd s-au cerut din nou 15 000 ⟨de galbeni⟩, Rákóczi a trimis în această privinţă o scrisoare de umilire şi a spus: „Este adevărat că timp de cîţiva ani s-au dat cîte 15 000 ⟨de galbeni⟩, dar în timpul domniei lui Gabriel Bethlen se renunţase la 5 000 şi se hotărîse să se dea din nou 10 000". În felul acesta el se rugase să se ierte 5 000 ⟨de galbeni⟩. Neprimindu-se aceasta de către Poarta fericirii, a sosit din nou scrisoare de la el şi a cerut amînare pînă la Sf. Gheorghe[36], spunînd că „atunci se vor întîlni cu toţii şi se va lua hotărîre în această privinţă". Deoarece iarăşi s-au rugat cu toţii pentru iertare, a rămas la 10 000 de galbeni.

99 COPIA SCRISORII SUEDEZULUI

Traducerea scrisorii pe care serdarul Suediei a trimis-o lui Rákóczi, principele Transilvaniei, şi pe care acesta, la rîndul lui, a trimis-o la Poartă.

⟨În această scrisoare se aduceau la cunoştinţă principelui Transilvaniei luptele de la Magdeburg *(Mardeburgum)* şi victoria suedezilor asupra austriecilor. De asemenea, se mai arăta că în primăvară suedezii doresc să pornească asupra Vienei⟩.

106 SCHIMBĂRILE DE DREGĂTORII

107 ... Iusuf paşa, muhafîz de Silistra, părăsind eialetul său, a venit în patru menziluri la Istanbul ca să prezinte arz. Pentru acest fapt el a fost închis două zile. Fiind din nou iertat, el a rămas în viziratul său. Apoi, după sărbătoare *(Iyd)*[37], lui Ibşir ⟨Mustafa⟩ paşa i s-a acordat Timişoara, dar tot în ziua aceea i s-a luat înapoi şi a fost lăsată mai departe lui Siavuş paşa ....

112 EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ŞI CINCI[38]

161 ... Mostari-Mustafa paşa fiind mazilit de la Silistra, aceasta i s-a acordat lui Siavuş paşa care a fost mazilit din Anatolia ⟨între safer şi cemazi II 1055[39]⟩.

[33a] Mehmed Ghirai al IV-lea (1641—1644) sau Islam Ghirai al III-lea (1644—1654).
[34] Suleiman Magnificul (1520—1566).
[35] Selim al II-lea (1566—1574).
[36] *Ruz-ı-Hızır.*
[37] În anul respectiv a coincis cu 8 februarie 1645: *Kurban-Bayramı.*
[38] *1055 H.* = 27 februarie 1645—16 februarie 1646.
[39] *Safer — cemazi* II *1055* = 29 martie—22 august 1645.

174 DESCRIEREA SITUAŢIEI DE LA GRANIŢA UNGUREASCĂ

Aşa cum s-a spus mai înainte, din cauza certurilor dintre Franţa şi Austria cu privire la împărăţie, neamul suedez, prin aţîţarea Franţei, a pornit cu oşti în ţinuturile crailor Germaniei, adică ale Austriei, şi, din anul 1040 [40] încoace, nu încetau deloc devastările şi stricăciunile lor. Din cauza aţîţărilor Suediei şi Rákóczi, voievodul Transilvaniei, la rîndul său, s-a pus în mişcare şi nu înceta deloc atacurile şi persecuţiile sale asupra ţinuturilor austriece.

Cînd s-a arătat şi s-au primit ştiri, la începutul anului mai sus arătat [41], că el a asediat cetatea Semendra [42], din apropierea Agriei, care se afla sub administraţia împăratului Austriei, atunci nu s-a dat învoire ca el să pătrundă pe pămîntul Austriei, nemulţumindu-se cu cele Şapte comitate, care, după cum se arătase în pacea încheiată din nou cu Austria, se aflau sub administraţia principelui Transilvaniei. De aceea a fost trimis, din partea marelui vizir [42a], Beyzadeçavuş Mehmed cu scrisori care conţineau diferite sfaturi şi avertismente. În a 18-a zi a lunii rebi-ul-evvel [43], ceauşul mai sus arătat a sosit la Buda, de unde Husein paşa l-a trimis la Agria, dîndu-i şi un om cu scrisoare. Paşa din Agria, la rîndul său, l-a trimis mai departe, dînd lîngă el şi pe aga de călăreţi *(farisan)* Muhtar aga.

Rákóczi, după ce distrusese oraşul Semendra, pe care-l asediase mai înainte, renunţase ⟨la asediu⟩ şi pornise cu gîndul de a asedia cetatea austriacă

175 numită Fülek. El a distrus, de asemenea, şi a incendiat varoşul acestei cetăţi. Ceauşul mai sus menţionat l-a ajuns pe Rákóczi în apropierea cetăţii numită Rima-Soynob [44], care se afla la vreo două mile de localitatea mai sus arătată. Acolo i-a predat personal scrisoarea cu sfaturi şi i-a explicat ceea ce se poruncise. El a motivat în diferite feluri şi s-a scuzat spunînd: „Am înţelegere şi alianţă cu suedezii. Între noi existînd multe angajamente, mă duc să mă întîlnesc cu ei". Şi, pornind numaidecît, a venit în localitatea numită Sendjan [45] care se afla la vreo cinci mile de Buda. De acolo, trecînd prin Kiarmat şi Lipva, s-a dus la Uivar [46]. Husein paşa a arătat ⟨la Poartă⟩ că, venind de dincolo şi oastea suedeză, dacă se întîlnesc [47], atunci nu va fi bine nici pentru această parte. Trei-patru sute de comune, supuse cetăţilor Agria, Hatvan, Novigrad, Solnoc şi Sendjan, care dădeau dări în partea aceasta şi erau în stare de supunere, au fost ruinate din pricina oştilor celui arătat mai sus, iar raialele lor au fugit. De aceea, din soldele ostaşilor de Agria şi de Buda au lipsit peste o sută de poveri *(yük)* de aspri *(akçe)*, iar veniturilor zaimilor şi timarioţilor s-au adus mari pagube.

---

[40] *1040 H.* = 10 iulie 1630—29 iulie 1631.
[41] *1055 H.* = 2 februarie 1645—16 februarie 1646.
[42] *Semendra*, la Hammer *Szendrov (op. cit.*, vol. X, p. 115).
[42a] Mehmed paşa (31 ianuarie 1644—17 decembrie 1645).
[43] *18 rebi I 1055* = 14 mai 1645.
[44] *Rima-Soynob*, Rima-Szombath.
[45] *Sendjan*, Szeczény.
[46] *Kiarmat*, Gyarmat; *Lipva*, Liva (Leva); *Uivar*, Ersekujvar, Neuhäusel.
[47] Oastea lui Rákóczi şi cea suedeză.

SITUAȚIA AUSTRIEI

〈Sosirea la Viena, ca sol, a lui Iusuf ceauș, trimis de la Poartă〉.

Potrivit povestirii și scrisorii ceaușului arătat, oastea suedeză asediase cetatea austriacă numită Berim [48], situată cam la vreo opt mile de cetatea Vienei, de pe partea cealaltă a Dunării, și o bătea de multă vreme.

176 De asemenea, și Iakoș[49], serdarul oștii lui Rákóczi, se plimba în țara craiului din Viena dincolo de Ak-yaylak. Datorită persecuțiilor sale, populația satelor fugise, iar Rákóczi, la rîndul său, era gata să adune oști și să pornească.

Împăratul fiind foarte uimit și necăjit, a pus să se sape șanțuri zdravene în jurul fortăreței Vienei și să se construiască din nou în jurul cetății porți și ziduri de pămînt.

Mai înainte de aceasta, fratele său se retrăsese de bună voie. Aducîndu-l, în înțelegere cu demnitarii, l-a numit comandantul armatei și i-a poruncit ca, trecînd Dunărea cu vreo 25 000 de ostași, să meargă asupra oștirii suedeze.

De asemenea, numind comandant împotriva lui Bukas [50] pe groful Buham [51], care era căpitan de Komoran, i-a atașat vreo 20 000 de ostași dintre austrieci și maghiari și croați. Împăratul a poposit pe șesul Pozsony, Fiul lui Bakian [52] și fiul lui Zirin [53] și fiul lui Nadajli [54] au venit lîngă crai. Ei au ales din oștile lor vreo 12 000 de oameni, care au stat pregătiți pe cîmpia Pojon *(Boron)* pentru a merge asupra ostașilor lui Rákóczi, în caz că aceștia nu vor ieși și nu vor pleca în vilaietele lor. Rákóczi a stat două zile lîngă cetatea Nova, apoi a pornit spre localitatea numită Sependik [55], care este un ținut cu minereuri. De aceea oștile austriece s-au împărțit în trei și au stat gata pentru orice împrejurare. Ele fiind în picioare, s-a dat firman pentru adunarea oștirii de Bosnia la Eszek *(Össek)*. Iakaș [56], la rîndul său, a trecut în partea cealaltă a cetății Ak-yaylak, în Moravia, și s-a întîlnit cu vreo 2 000 de ostași din neamul suedezilor și au venit la cetatea numită Netre [57]. Rákóczi nu a dat nici o ascultare poruncilor cu avertismente care i-au fost trimise de la Poarta fericirii și nu a încetat persecuțiile sale împotriva austriecilor. Forgacs, comandantul *(kapudan)* cetății Uivar, fiind serdar asupra oștii maghiare, a venit lîngă generalul austriac, groful Bohan [58], comandantul ce-

177 tății Komoran. Oastea acestuia, trecînd Dunărea, a pornit asupra cetății Fülek. În luna dejmazi-ul-ahîr [59], trimițînd scrisoare lui Hasan pașa [59a], el a făcut cunoscute faptele lui Rákóczi, contrare păcii, și numirea lui ca serdar pentru apărarea țării, cerînd să nu se judece altfel. Ca urmare, au sosit oameni și scrisori cu sfaturi severe din partea lui Husein pașa, beilerbei de Buda, către Rákóczi, precum și la mai sus arătatul 〈grof〉, după care s-a încheiat pace între ei. În luna regeb [60], Rákóczi întorcîndu-se la Cașovia *(Kașa)*, a pornit și groful ...

---

[48] *Berim*, Brno (?).
[49] *Iakoș*, mai departe apare sub forma de *Bukaș*.
[50] *Bukaș*, mai sus; *Iakoș*, comandantul oștilor lui Rákóczi.
[51] *Bohan*, Jean Rudolf de Puhaimb(?).
[52] *Bakian-oglu*, „fiul lui Batthyani".
[53] *Zirin-oglu*, „fiul lui Zrinyi".
[54] *Nadajli-oglu*, „fiul lui Nadajdy".
[55] *Sependik* (?), poate în loc de *Sendjan*, Szeczeny.
[56] *Iakaș*, mai sus a fost Bukas, de fapt *Iakoș*.
[57] *Netre*, Nytra.
[58] *Boham* sau *Buham*, Puhaimb (vezi mai sus, nota 51).
[59] *Cemazi II 1055* = 25 iulie—22 august 1645.
[59a] Probabil, *Husein pașa*, beilerbei de Buda.
[60] *Receb 1055* = 23 august—21 septembrie 1645.

180

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ŞI ŞASE [61]

217

SITUAŢIA HANULUI TĂTĂRESC ŞI A PĂRŢILOR AZOVULUI

218 ⟨Sosirea solului rusesc cu plîngeri împotriva hanului. Veşti despre adunarea oştilor ruseşti⟩.

De asemenea, au fost trimise ⟨la Azov⟩, cu vizirul Hasan paşa, care fusese mazilit de la Trablus [62], două bulucuri dintre cele din bulucurile inferioare [63] şi un număr de zece odale de ieniceri, cu căpeteniile lor, dîndu-li-se firman să stea la paza Silistrei.

⟨Hasan paşa şi hanul tătăresc au dus lupte cu oastea rusească venită la Azov, pînă ce au distrus-o⟩.

220 *Povestire* ... Apoi, renunţîndu-se la banii [63a] ceruţi de la Derviş-Mehmed 221 paşa, el a fost numit serascher în părţile Silistrei şi a fost înlăturată răscoala aceea. Silistra a fost acordată lui Derviş-Mehmed paşa, iar Siavuş paşa, care a fost mazilit de la Silistra, a primit Anatolia ...

244

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ŞI OPT [64]

279

SITUAŢIA CAZACILOR

În prima zi a lunii rebi-ul-ahîr [65] venise un om din partea hanului Crimeii. Cei din neamul căzăcesc, care în trecut locuiau în locurile numite Sarî-Kamîş şi care, trecînd cu vasele lor prin Bug *(Aksu)*, căruia ei îi spun apa Ozu, şi ieşind în Marea Neagră, devastau şi distrugeau şi provocau pagube ţinuturilor mărginaşe, iar în expediţia de la Hotin se luptaseră cu oastea musulmană, intrînd în tabără, trăiseră pînă acum în supunere faţă de craiul leşesc.

⟨Ulterior, cazacii s-au supus hanului tătăresc şi au pornit la luptă cu tătarii împotriva ruşilor. După aceste lupte sultanul a cerut socoteală hanului pentru faptul de a fi dus lupte cu ruşii cînd ei se aflau în pace. Hanul, motivînd atacurile neîntrerupte ale ruşilor, a spus următoarele⟩:

280 „Dacă vom fi răbdat şi anul acesta, ei, ocupînd în întregime vilaietul Akkermanului, ar fi luat în stăpînire, în mod sigur, şi toate ţinuturile Moldovei. În cele din urmă, 3 000 de cazaci, incendiindu-şi şăicile, ne-au devenit călăuze. Cînd am făcut incursiune, ni s-au supus 40 000 de cazaci. Am luat prizonieri mulţi ghiauri, împreună cu un mare hatman de-al lor. Ei vroiau să facă şiretlicuri. Cu voia lui Allah, scopul meu este să fac astfel încît craiul rusesc să fie numit din partea împărăţiei, ca şi în Moldova.

⟨Hanul tătăresc a motivat incursiunile sale în Rusia şi prin faptul că, dacă tătarii nu fac incursiuni, nu au cu ce să se întreţină⟩.

---

[61] *1056 H.* = 17 februarie 1646—5 februarie 1647.
[62] *Trablus (Trablus Şam)*, Tripoli de Damasc.
[63] *Aşağı-bölük.*
[63a] Era vorba de 20 000 de guruşi.
[64] *1058 H.* = 27 ianuarie 1648—14 ianuarie 1649.
[65] *1 rebi II 1058* = 25 aprilie 1648.

281

SCHIMBĂRILE DE DEMNITARI

În rebi-ul-evvel [66], Hamza paşazade, fiind suferind şi nefolositor, a fost mazilit de la Buda. În eialetul Buda a fost numit Siavuş paşa care venise de la Silistra şi care fusese în trecut capudan ...

341 ⟨Dogangibaşi este numit valiu de Silistra... 1648⟩.

370 ... Dar pentru că se răspîndise vorba, bătrînul ⟨mare⟩ vizir ⟨Sofu-Mehmed paşa⟩, nefiind sigur ⟨de vizirul Fazîl paşa⟩ [67], i-a acordat eialetul Timişoara şi, poruncindu-i să plece în grabă, l-a scos în ziua aceea din Istanbul...

375

COMPLETAREA EVENIMENTELOR

La sărbătoarea sacrificiilor [68] a sosit vestea că hanul tătăresc a luat peste 40 de cetăţi de-ale neamului leşesc căruia i se spunea slav *(sakallübe)* şi l-a adus în stare de nenorocire, că 40 000 de cazaci, care erau ostaşii săi proprii, au trecut în partea aceasta [69] şi că prinţul calgai a iernat pe malul Dunării, în tîrgul Chilia ...

377

EVENIMENTELE ANULUI O MIE CINCIZECI ŞI NOUĂ [70]

384 ... Lui Dervîş ⟨Mehmed⟩ paşa, care venise la Poartă, schimbat din eialetul Bosniei, i s-a acordat în acest timp eialetul Silistrei şi a fost însărcinat să treacă oastea prin Strîmtoare.

⟨Descrierea luptei maritime cu ghiauri în Marea Mediterană: 24 rebi-ul ahîr 1059 [71]...⟩

454

VEŞTI DIN MIAZĂNOAPTE

⟨Lupta hanului tătăresc cu polonii şi întoarcerea lui de la expediţie. Între timp, unele corăbii ruseşti atacaseră coastele tătăreşti⟩.

Cînd hanul tătăresc s-a întors din expediţie şi a auzit de această întîmplare, a trimis ţarului Moscovei următoarea ştire:

„Ce înseamnă această răutate şi lipsă de bunăcuviinţă? E timpul să 455 te pregăteşti, deoarece vom merge sigur asupra voastră cu tot neamul lui Ginghiz!".

Spunînd aceasta, s-a poruncit pregătirea expediţiei asupra Moscovei *(Mosko)*. De asemenea, au anunţat şi în Dobrogea şi la Nicopole şi au pornit la mari pregătiri spre a merge asupra ruşilor, ⟨în zilhicce [72]⟩.

---

[66] *Rebi I 1058* = 26 martie—24 aprilie 1648. S-a urcat pe tron Mehmed al IV-lea (8 august 1648—8 noiembrie 1687).

[67] Fazîl paşa. A fost omorît în luna *safer 1068* = februarie-martie 1658.

[68] În anul respectiv a căzut la 25 decembrie 1648.

[69] La tătari, de la poloni.

[70] *1059 H.* = 15 ianuarie 1649—3 ianuarie 1650.

[71] *24 rebi II 1059* = 8 mai 1649.

[72] *Zilhicce 1059* = 6 decembrie 1649—3 ianuarie 1650.

Volumul al V-lea (439 p.)

2 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI[1]

26 OMORÎREA LUI HUSEIN EFENDI, ŞEFUL ASTROLOGILOR

32 ... Luînd mulţi bani de la capuchehăile ţării leşeşti şi Moldovei, precum şi de la patriarhii creştini, toate treburile acelor neamuri erau aranjate de el. Pe lîngă acestea, el se amesteca şi în treburile beilerbeilor şi ale vizirilor ...

44 ... Mai înainte, pe timpul marelui vizirat al lui Djivancapugibaşî ⟨Sofu⟩ Mehmed paşa, fusese adusă la Poartă fiica beiului Moldovei numită Ioana [2]. Apoi, ori de cîte ori o ceruseră ghiaurii, ezitaseră s-o trimită. Cînd ⟨Kara⟩ Murad paşa devenise vizir [3], se înţelesese cu Bektaş aga şi, luînd de la ghiaurul numit Pavlachi 200 000 de guruşi, trimiseseră fata aceea cu învoirea de a o căsători cu craiul Ungariei. A sosit ştirea că, pe cînd Pavlachi, predînd suma promisă şi luînd fata, o ducea la unguri, i-a ieşit în faţă hatmanul celor 40 000 de cazaci, care se supuseră hanului tătarilor şi care umblau în acele părţi, şi că, luînd fata de la Pavlachi, a luat-o el în căsătorie [4].

Cînd soarta a făcut ca fata să fie a cazacilor, beiul Moldovei [5] a trimis la Istanbul o sumă de bani, rugîndu-se pentru omorîrea lui Pavlachi, dar chehaiabei a făcut să fie trecută cu vederea ...

45 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI UNU[6]

95 ... ⟨Agalele de ogeacuri şi unii dregători⟩ trimiteau oameni la Erzurum şi în alte părţi ale Anatoliei, precum şi în Rumelia şi în Ţara Românească şi Moldova ca să aducă oi din acele părţi. Toţi banii existenţi la cadiii din acele părţi, precum şi la cei care se aflau în slujbă în acele ţinuturi erau banii agalelor. Totul se dădea pe oi şi tot ce era, viu sau mort, se vindea după dorinţa lor, iar banii li se cuveneau lor, cu cîştiguri cu tot ... ⟨Răscoală la Istanbul⟩.

---

[1] *1060 H.* = 4 ianuarie — 24 decembrie 1650.

[2] Ioana; nu se ştie de o fiică a lui Vasile Lupu cu acest nume; se ştie însă de Maria, căsătorită cu Ianusz Radziwill (1645), marele hatman al Lituaniei, şi de Ruxanda, căsătorită cu Timuş, hatman căzăcesc, fiul lui Bogdan Hmelniţki. Din text reiese că de această fată este vorba. Căsătoria Ruxandei a avut loc în 1652.

[3] Kara-Murad paşa, mare vizir (21 mai 1649—5 august 1650).

[4] De fapt Timuş, fiul lui Bogdan Hmelniţki.

[5] Vasile Lupu.

[6] *1061 H.* = 25 decembrie *1650*—14 decembrie 1951.

139 [OMORÎREA FOSTULUI AGĂ, KARA-ÇAVUŞ ⟨AGĂ DE IENICERI⟩

Lui Mustafa aga, căruia i se spunea Karaçavuş, acordîndu-i-se eialetul Timişoarei, acesta fusese necăjit şi scos din oraş în ziua fixată.

⟨El a fost prins pe drum şi ucis, fiind acuzat de unele intrigi la Poartă⟩.

150 ... Lui Melek-Ahmed paşa [7], care fusese mazilit de la vizirat, i se acordase eialetul Silistrei, iar Derviş ⟨Mehmed⟩ paşa fusese transferat în Anatolia. Acum Melek-Ahmed paşa, fiind întors, a fost exilat la Malgara ...

161 ... Lui Derviş ⟨Mehmed⟩ paşa, care fusese mazilit de la Silistra, i s-a acordat eialetul Anatoliei şi i s-a dat firman ca, trecînd cu oastea prin Galipoli, să meargă şi să păzească cetatea Bursa ...

180 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI DOI[8]

223 ⟨Se spune că Timişoara a fost acordată lui Gürdjü-Mehmed paşa, fost mare vizir⟩.

227 SITUAŢIA DE LA SERHAT]

În timpul acesta au sosit scrisori din Silistra şi Nicopole, trimise de Melek-Ahmed paşa, cu ştiri despre situaţia hanului tătăresc. El scria că hanul tătăresc, Islam Ghirai han [9], în înţelegere cu cazacii, făcuse expediţie asupra leahului şi, ducînd luptă mare, uciseseră cam 30 000 de ghiauri şi luaseră nenumăraţi robi. De asemenea, îi venise şi muftiului scrisoare de la Murad paşa, muhafizul Budei, care scria: „Paşa de Kanizsa, Şeyhoglu-Ismail paşa, şi paşa de Agria, Selim paşa, sînt nişte oameni neîncercaţi în lupte şi defăimaţi. La fel este şi valiul de Timişoara, Ahmed paşa, care este şi soţul prinţesei Gülsüm. Stînd nepăsători, din această cauză, o ceată din neamul unguresc a ieşit la pradă şi a venit pe neaşteptate pe drumuri neumblate şi prin munţi. Parcurgînd un menzil de vreo două sangeacuri, ei au atacat Cenadul [10], pe neaşteptate şi fără ştirea nimănui. Prinzîndu-l pe beiul de Cenad, l-au dus viu şi au omorît mulţi ⟨musulmani⟩ şi au pricinuit multe stricăciuni. Este
228 bine ca eialetele mai sus arătate să fie acordate unor persoane potrivite şi cu experienţă. ⟨Luna regeb 1062 [11]⟩.

257 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI TREI[12]

SITUAŢIA DE LA NORD

În cursul acestei luni [13] a sosit scrisoare de la hatmanul cazacilor către muftiu. Persoana care a adus-o a spus adevărul în felul următor: „Am vorbit separat cu hatmanul [14]; el mi-a deschis toată inima sa. El ar fi fost, mai înainte, robul uneia dintre căpeteniile arsenalului, care locuia la Kasîm Paşa [15]. Fiind

---

[7] Melek-Ahmed paşa, mare vizir (5 august 1650 — 21 august 1651).
[8] *1062 H.* = 14 decembrie 1651 — 1 decembrie 1652.
[9] Islam Ghirai al III-lea (1644—1654).
[10] Cenad, localitate în Banat.
[11] *Receb 1062* = 8 iunie—7 iulie 1652.
[12] *1063 H.* = 2 decembrie 1652—21 noiembrie 1653.
[13] *Muharrem 1063* = 2 decembrie—31 decembrie 1652.
[14] Timuş Hmelniţki sau Bogdan Hmelniţki.
[15] Kasîm-Paşa, cartier la Istanbul.

un cazac cu ştiinţă de carte şi voinic şi iscusit, ar fi găsit ocazia şi ar fi fugit în vilaietul său, convingînd şi cîţiva robi. La origine ar fi progenitura unui mare nenorocit [16]. Datorită iscusinţei sale, a devenit, cu timpul, hatman.
258 Dar, în timpul robiei sale în partea aceasta, ar fi trecut la islamism şi dragostea pentru credinţa mahomedană ar fi pătruns în inima sa. De aceea ar fi pornit să slujească sincer credinţa şi împărăţia. Dar, ca să facă un serviciu prin puterea afurisiţilor adunaţi pe capul său, nu le-ar fi spus că el este musulman. El ar folosi neamul căzăcesc cu mare atenţie. Apoi, ar fi făcut cunoscută situaţia sa hanului, iar cînd s-ar fi întîlnit cu hanul, acesta nu l-ar fi crezut. Dar cînd a făcut slujba de seară împreună cu hanul şi a citit din Coranul cel măreţ, atunci hanul, la rîndul său, l-ar fi crezut. Apoi, cazacii care i se supuneau, aflînd că mai sus arătatul este musulman, s-ar fi răsculat împotriva lui şi ar fi vrut să-l omoare. Păcălindu-i cu mii de viclenii şi depunînd jurămînt după dorinţa lor şi construind anume pentru ei o biserică şi pornind să facă lucruri care i-ar convinge şi care ar fi pentru necredincioşi, i-ar fi făcut pe cazaci să se convingă aşa cum trebuie".

Cuprinsul scrisorii sale şi ultimul cuvînt adresat celui care aducea scrisoarea erau: „Avînd aproape 300 000 de cazaci, am pornit să slujesc pe padişahul musulmanilor. Să-mi poruncească îndată servicii. Mă voi strădui din trup şi suflet".

Scrisoarea mai sus arătatului era scrisă astfel: „Fiul hatmanului [17], care acum a devenit ginerele voievodului Moldovei [18], posedă 40 000 de puşcaşi". Mai sus se pomenise că fiica unuia dintre beii Moldovei [19] se afla mai înainte cu ostatică la Poarta fericirii, iar beiul Moldovei [20], cerînd fata, promisese avuţii. Nu i se dăduse voie, socotindu-se că ar duce la unire cu duşmanul. Chiar şi ⟨Melek⟩ Ahmed paşa, setos de bogăţii, deşi îngăduise să fie atacate atîtea bedestanuri *(bezazistan)* şi să se ia cu sila obiecte şi animale de la negustori şi de la bogătaşi, nu socotise totuşi bine ca fata să fie trimisă, luîndu-se bani de la cel din Moldova. De asemenea, ei promiseseră multe avuţii şi în timpul viziratului lui Mevlevi-Mehmed paşa [21], dar acesta nu primise. Apoi, cînd devenise vizir Murad paşa [22], voievodul Moldovei ceruse din
259 nou fata, prezentînd pungi întregi de bani. Atunci, Bektaş aga [23], sfetnicul lui Murad paşa, trimisese fata, înghiţind multă avere necinstită. Cînd ajunsese acolo, fata fusese dată fiului hatmanului şi, astfel, Moldova [24] şi cazacii deveniseră aliaţi. Atît voievodul Moldovei, cît şi hatmanul fiind mulţumiţi de Bektaş, îi soseau acestuia totdeauna daruri şi corespondau între ei, aşa încît Bektaş devenise un fel de capuchehaia al acelor afurisiţi. Acum, persoana care a adus scrisoarea a răspîndit vestea că hatmanul, care se hotărîse pentru slujirea Înaltului Devlet şi pentru supunere, cînd a auzit de omorîrea lui Bektaş, s-a îngrijorat şi a lăsat să se înţeleagă că ar vrea să se răzbune. Mai

---

[16] *Hınzır*, avînd sensul de „porc".

[17] Timuş Hmelniţki.

[18] *Eflak* (Ţara Românească), în loc de *Bogdan* (Moldova). Căsătoria Ruxandei cu Timuş Hmelniţki avusese loc la 14 august 1652 la Iaşi.

[19] *Eflak beyi*. Corect: Vasile Lupu, domnitorul Moldovei.

[20] *Idem*.

[21] Mevlevi (Sofu) Mehmed paşa, mare vizir (1648—1649).

[22] ⟨Kara⟩ Murad paşa, mare vizir (1649—1650).

[23] Bektaş aga. A fost aga de ieniceri pe timpul sultanului Mehmed al IV-lea (1648—1687). Era un om influent pe lîngă *Valide-Sultan* şi se amesteca în treburile împărăţiei.

[24] *Eflak*, în loc de *Bogdan*, ca şi mai sus.

înainte de aceasta, i se trimisese hanului tătăresc, prin stegarul[25] Ahmed aga, sabie și caftan. În timpul acesta sosind și Ahmed aga, a povestit astfel: „Cînd sabia și caftanul au fost puse în fața hanului, el stătea cu contoșul său pe umeri; mîneca stîngă o îmbrăcase, iar mîneca dreaptă și gulerul le lăsase mai jos de umăr. Nu s-a sculat deloc și nu a arătat nici un respect. Nici măcar contoșul nu și l-a pus pe umăr. El nu a arătat nici un respect și nici o cinste. I-am pus sabia în față. Nici nu s-a uitat la ea și, adresîndu-se nouă, ne-a spus: «Eu aveam în cetate doi robi ghiauri renumiți. Aceștia, fugind din cetate, s-au dus la Istanbul cu corăbiile și s-au ascuns la Galata. Cînd demnitarii împărăției au aflat de ei, i-au prins și i-au eliberat, vînzîndu-i ghiaurilor pe multe pungi de bani. Se cuvine oare ca robii să fie ai mei, iar banii să-i ia ei, vînzîndu-i? Mai ales că, renumiți mîrzaci de ai mei fiind prinși de ghiauri, eu mă înțelesesem cu ei să salvez din robie, cu cei doi robi, 200 de musulmani vestiți»".

260

⟨Ahmed aga povestește mai departe cele spuse de han în sensul că dacă nu i-ar opri el pe cazaci, aceștia ar distruge lumea etc.⟩.

Mai sus arătatul Ahmed aga a mai spus:

„El și-a adunat oastea la locul numit Kîlburun. Afară de faptul că îi sînt supuși și cazacii și Țara Românească *(Eflak)*, aproape 200 000 de tătari așteaptă și ei firmanul său. Mai cu seamă, trecînd în partea ceastălaltă a Dunării un număr de peste 40 000 de diavoli din neamul calmucilor, care nu se supuneau niciodată hanilor, el îi respectă și pe ei. Toți levenzii[26] din împrejurimi, care doresc să lovească și să devasteze, se alătură oștii sale. Deși i se poruncise: «să nu-l jignești pe moldovean», totuși, nerespectînd aceste porunci sosite de la Poartă, el arată dorința de a lovi Moldova. Dacă va îngheța Dunărea, e posibil să fie rău și primejdie. El a dat sfaturi de mai multe ori cu deosebire în privința robilor".

Chestia robilor, care-l supăra pe han, este următoarea: Doi robi, dintre fiii posesorilor de averi ai slavilor, fuseseră capturați în timpul luptei cu tătarii și hanul îi ținea închiși pe acești robi într-una din cetățile de pe coastă. El se înțelesese cu ghiaurii să-i schimbe cu mîrzale și cu alți mulți musulmani care erau robi la ghiauri. În timpul acesta, cînd ienicerul numit Mehmed, reisul *(reis)*, stătea cu corabia sa la marginea acestei cetăți, i-a furat prin vicleșug ⟨pe acești robi⟩ și i-a adus cu corabia sa la Istanbul. Cînd acest lucru s-a aflat de către oamenii de afaceri ai împărăției, a intrat în această treabă și solul ghiaur care stătea la Dragomanat. Acesta s-a angajat să-i dea vizirului Tarhondju[27] vreo 200 de pungi ⟨de aspri⟩, cheltuind de asemenea, mulți

261

aspri și pentru cei care erau mijlocitori. Astfel, robii au fost eliberați pe ascuns. Unii spun că, în realitate, dînd acelui reis mulți bani, furtul și aducerea acelor robi ar fi fost de fapt viclenia acelui sol. Cînd s-ar fi aflat ⟨toate acestea⟩, el ar fi cheltuit multă avere și ar fi făcut ca demnitarii să tacă din gură. Robii, fugind, ar fi ajuns în Moldova. Beiul Moldovei, de frica hanului, i-ar fi scris acestuia o scrisoare, spunîndu-i: „S-a primit știrea că robii au sosit în partea

---

[25] *Mir-i-alem.*

[26] *Levend*, marinar; aici în sens de *mercenar*.

[27] *Tarhondju Ahmed pașa.* A fost mare vizir (1652—1653) pe vremea sultanului Mehmed al IV-lea. A stat ca valiu în Egipt. A fost omorît în anul 1653 *(1063 H.)*.

aceasta". Cînd hanul a închis drumurile, tot beiul Moldovei, din viclenie, i-ar fi slobozit pe robi ca unul care nu ştia nimic, Dar, în timp ce fugeau, robii ar fi devenit pradă tătarilor care închiseseră drumurile.

⟨Ceartă între tătari pentru robi şi motivul duşmăniei hanului faţă de Poartă⟩.

262 ... Mai înainte, Siavuş paşa fusese mutat din Rumelia la Silistra ...

274

STAREA DE LA MIAZĂNOAPTE

Din partea hatmanului renumit cu numele de „cazacul frate"[28] şi care arată acum supunere faţă de han au venit patru soli *(elçi)* blonzi şi cu ochi albaştri, aducînd o scrisoare de intervenţie, în care se spunea: „Hatmanul este robul padişahului; orice serviciu care i se porunceşte el este gata să-l îndeplinească. Este sigur că puterea şi oastea lui sînt mai mari decît ale Ţării Româneşti şi Moldovei. Acum, el a pornit cu hanul la expediţie împotriva leşilor. El roagă să i se trimită şi să i se acorde cu berat: tobă *(tabl)* şi steag *(alem)*, precum şi o bucată de pămînt de la graniţa Moldovei, ca eialet". 275 Într-o zi de sîmbătă, după sfat, toţi cei patru soli ai săi au fost îmbrăcaţi cu hilaturi şi s-a găsit de cuviinţă să se aprobe dorinţa sa. Cu titlul de eialet, i s-au acordat tot locurile sale de mai înainte şi nu s-a găsit de cuviinţă să fie atacat pămîntul Moldovei. Dîndu-i-se în acest fel beratul de eialet şi tobă şi steag, supunerea, de bunăvoie, a balaurului s-a considerat o mare victorie. Mai înainte, hanul prezentase rugămintea sa de a se da cîrmuirea epitropiei *(tevliyet)* Ismailului unuia dintre supuşii săi. Pe atunci epitropia mai sus arătată se afla în mîna agalei eunucilor Palatului[29], S-a răspîndit vestea că agaua eunucilor, Bayram aga [29a], a acordat-o acum unuia dintre baltagii, pe care îl dorise el, şi că, astfel, a împiedicat împlinirea dorinţei hanului. Cînd hanul a aflat că rugămintea lui n-a fost luată în seamă, a trimis un iarlîc *(yarlig)* cadiului din Ismail, spunîndu-i: „Dînd epitropia aceea în stăpînirea cutărui om de-al meu, să alungi pe omul numit din partea lui kîzlaragasî. Dacă vei face contrariul, atunci mergînd repede din partea aceasta şi ajungînd acolo, te voi spînzura pe tine şi pe cel care e mütevelli. Să ştii acest lucru!". Cadiul, la rîndul său, punînd-o în arzul său propriu, trimisese această poruncă prin solii sosiţi din partea hatmanului. Solii, după ce au îmbrăcat hilaturile şi după ce au luat beratul de acordare a eialetului, au dat vizirului arzul ⟨cadiului⟩ şi iarlîcul ⟨hanului⟩. Vizirul, la rîndul său, spunînd: „Să vedem", n-a mai zis nici o vorbă.

⟨În timpul acesta, Suleiman paşa, fost agă de ieniceri, promitea pentru postul de mare vizir 500 de pungi *(kise)*, dar, nefiind om de treabă, nu i s-a aprobat⟩.

297

SCHIMBĂRI

În prima zi a acestei luni djemazi-ul-evvel[30], care corespunde cu 1 aprilie, defterdar-paşa fiind mazilit, i s-a dat eialetul Timişoarei ...

Vizirul, la rîndul său, fiind nemulţumit de strădania şi de serviciul lui, l-a trimis la Timişoara, iar pe Emir paşa, fost defterdar, care era la Timişoara l-a trimis la Kanizsa ...

---

[28] *Kardeş kazağı.*
[29] *Darüssaade-ağası.*
[29a] La I. H. Uzunçarşılı *(Osmanlı Tarihi*, vol. III 1, p. 276*): Behram ağa).*
[30] *Cemazi I 1063* = 30 martie—28 aprilie 1653.

300 ... Mai înainte, venind cîţiva cazaci din partea „hatmanului frate", acesta se rugase pentru tobă şi steag şi pentru o bucată de pămînt de la graniţa Moldovei. Fiind vremea <viziratului >lui Ahmed paşa[31], ei fuseseră îmbrăcaţi cu hilaturi şi se hotărîse ca hatmanului mai sus arătat să i se dea, cu titlul de eialet, vechiul său pămînt, dar nu se dăduse încă hotărîrea definitivă. Cînd Derviş paşa[32] devenise <mare> vizir, <hatmanul> luase pentru fiul său pe fata beiului Ţării Româneşti[33]. Rugămintea cazacului ghiaur, care se înrudea prin căsătorie, a fost respinsă, spunîndu-se că „a-i da ghiaurului cazac pămînt din ţările binepăzite ar însemna ca un străin să-şi pună piciorul în ţară şi ar fi semn de slăbire a împărăţiei". De aceea, la cererea acestuia, i s-a răspuns astfel: „Pînă acum tu depinzi de măria-sa hanul. Îţi ajung pămînturile pe care le-ai luat de la lehi. Respectul tău trebuie să se arate tot prin mijlocirea hanului. Nu se cuvine să ceri ţinut din partea aceasta[34]. Să te mulţumeşti cu locurile unde stai şi să apelezi la han! ...".

349 ZILKA'DE[35]. SITUAŢIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI A MOLDOVEI

De nenumărate ori s-a arătat că, pentru a cere fiica domnitorului Moldovei, care se afla la Istanbul ca ostatică, se oferiseră vizirilor, de mai multe ori, mari avuţii. Deşi nu se îngăduise să se ia bani, totuşi, pe vremea viziratului lui <Kara> Murad paşa, şeful astrologilor fiind orînduitorul treburilor ţării, datorită lăcomiei acestuia fuseseră trimise şi se luaseră multe avuţii. Apoi, ea fiind dată hatmanului „cazacului frate", Moldova se bucurase, prin căsătorie, de sprijinul neamului căzăcesc. Din întîmplare, afurisitul care era diacul[36] beiului Moldovei, fugind din slujba acestuia, s-a dus în serviciul voievodului Ţării Româneşti, Aga Matei[37]. Acesta era un vechi ghiaur bătrîn. Datorită unor motive, diacul a băgat atîta intrigă între ei, încît Aga Matei s-a hotărît să pornească cu oaste şi să ducă luptă împotriva Moldovei. Este adevărat că beiul Moldovei era vecin şi avea legături cu beii cazacilor şi leşilor. Totuşi, <Matei Basarab>, zicînd că „de vreme ce în momentul de faţă există duşmănie între leşi şi cazaci, victoria asupra Moldovei va fi sigură", s-a lăcomit şi a pornit împotriva Moldovei. Beiul Moldovei, la rîndul său, a numit serdar pe unul dintre boieri *(bey)* şi i-a ataşat oşti. Dar Aga Matei a trimis pe ascuns scrisori acelui boier care fusese numit serdar şi l-a atras de partea sa, promiţîndu-i că „dacă voi obţine victoria asupra beiului Moldovei, te voi numi domn *(bey)*". Acesta, la rîndul său, rîvnind la domnie, a pornit la trădare faţă de domnul *(efendi)* său.

350 În felul acesta, ei au făcut de cîteva ori schimb de scrisori şi au dat de ştire unul altuia. Una dintre scrisori intrînd în mîna beiului Moldovei şi în ea fiind pomenite atît numele serdarului, pe care-l numise, cît şi numele altor trei ghiauri, el a aflat de trădarea lor. Chemîndu-l pe serdar şi arătîndu-i

[31] Tarhondju Ahmed paşa, mare vizir (20 iunie 1652—29 martie 1653).
[32] Derviş-Mehmed paşa, mare vizir (29 martie 1653—28 octombrie 1654).
[33] De fapt al Moldovei, Vasile Lupu. Mai sus s-a spus că această căsătorie a avut loc pe vremea viziratului lui <Kara> Murad paşa (1649—1650).
[34] De la turci; respectiv, din Moldova.
[35] *Zilka'de 1063* = 23 septembrie—22 octombrie 1653.
[36] Gheorghe Ştefan, marele logofăt al lui Vasile Lupu.
[37] *Aga Tatay*, Matei Basarab (1632—1654).

scrisoarea, el l-a omorît fără iertare[38]. De asemenea, i-a ucis şi pe cei ale căror nume erau amintite în scrisoare. El s-a gîndit astfel: „Oastea Ţării Româneşti este o oaste mare şi între boierii *(a'yan)* ţării mele a intrat zîzanie. De aceea nu este potrivit să mă lupt, încrezîndu-mă într-o oaste cu păreri împărţite". Aşa că el a ridicat toată bogăţia şi vistieria sa şi, pornind cu suita sa în vilaietul leşesc, a ajuns pînă la Hotin. Aga Matei, la rîndul său, a venit cu oastea sa, dar, aflînd de plecarea beiului, s-a întristat şi s-a întors, după ce a numit bei pe acel diac[39] care băgase zîzanie între ei. Trimiţînd scrisoare la Poartă, ⟨Matei Basarab⟩ a arătat următoarele: „Voievodul Moldovei era răzvrătit şi tulburător atît faţă de voi, cît şi faţă de noi. Fiind aliat cu neamul leşesc, care încă se află în duşmănie cu hanul, el a fugit la leah, ca urmare a trădării sale. De aceea am numit în locul lui pe un supus bun şi credincios". El s-a rugat să i se trimită, ca semn de numire, un berat, üsküf şi un steag. După ce voievodul Moldovei s-a refugiat la ginerele său, hatmanul cazacilor[40], el s-a întors apoi în Moldova cu 40 000 de ostaşi cazaci, precum şi cu fiul hatmanului. Atunci a fugit ghiaurul care fusese numit, iar Moldova a intrat din nou în stăpînirea celui de mai înainte. El i-a scos cu sila şi cu bătaie pe muntenii *(Eflakli)* care se aflau în Tîrgul Iaşi şi în alte ţinuturi ale sale. Cetatea Suceava[41], pe care o cucerise mai înainte răposatul sultan Suleiman[42] şi care este o cetate mare, el a acordat-o fiului hatmanului, ginerele său. Fiul hatmanului, la rîndul său, a lăsat în cetatea aceea, cu toată avuţia, pe soţia sa, care era cunoscută şi care plecase de la Poartă, iar el a pornit cu oastea căzăcească cu gîndul de a ruina Ţara Românească. El a incediat şi a dărîmat satele valahe peste care a nimerit. Aga Matei, la rîndul său, cînd a auzit că cei numiţi de el sînt alungaţi, a adunat din nou oastea Ţării Româneşti. Cînd s-au întîlnit la graniţă
351 şi au dat o luptă mare, Aga Matei a ieşit victorios şi, din 40 000 de cazaci, aproape 8 000 au căzut prizonieri. Cei mai mulţi au fost nimiciţi. Fiul hatmanului a fugit, salvîndu-şi viaţa cu greu.

Aga Matei a venit la Iaşi cu oastea ungurească şi cu cea a Ţării Româneşti şi l-a numit din nou domn *(bey)* pe acel diac. Toţi boierii Moldovei au fost supuşi cu forţa, iar rebelii au fost trecuţi prin sabie. El a pus stăpînire cu forţa pe toată Moldova. De acolo, mergînd asupra cetăţii Suceava, a cerut-o pe soţia fiului hatmanului, precum şi toate lucrurile şi averea acestuia. ⟨Cei din cetate⟩ nu le-au predat şi el a asediat-o.

Fiul hatmanului, la rîndul său, venind în grabă şi pe neaşteptate, intrase în cetate pentru a-i întări pe cei asediaţi. Tatăl său, fiind nevoit să meargă în expediţie în ţara leşească, n-a putut să-l ajute. Acestea vor fi descrise mai departe. Fiul hatmanului a rămas asediat cu fiul său şi cu familia sa. Afurisiţii valahi şi unguri, incendiind oraşul ⟨cetăţii⟩, au ucis şi au prădat pe cei care se aflau în afara zidurilor. Cei care rămîneau în viaţă fugeau în cetate şi, astfel, asediul a durat mai multe zile.

Fapte curioase: Fiul voievodului Radul[43] se plimba la Istanbul în haine de musulman şi dorea locul tatălui său, decedat. Se ştia că după Radu n-a

[38] De fapt, Gheorghe Ştefan, cel care fusese numit serdar, a devenit domn în Moldova (1653), cei ucişi fiind complici: Logofătul Costin Ciogolea, spătarul Pătraşcu Ciogolea şi serdarul Ştefan.

[39] Gheorghe Ştefan.

[40] Autorul confundă pe Bogdan Hmelniţki cu fiul său, Timuş.

[41] *Südjar*, Suceava. În alte izvoare apare *Südjav (Sücav)*.

[42] Suleiman Magnificul, în 1538.

[43] Mihnea al III-lea Radu; se dădea drept fiul lui Radu Mihnea. A domnit în Ţara Românească (1658—1659).

rămas nici un alt fiu de-al său. Totuşi, cînd muhafîzul Silistrei, Siavuş paşa, fost vizir[44], a auzit că un ghiaur necunoscut, dintre haiducii de lîngă Nipru *(Ozu)*, se dădea drept fiul lui Radu, l-a chemat lîngă el pe haiducul mai sus arătat.

Respectîndu-l, de nevoie, l-a îmbrăcat şi l-a împodobit şi i-a dat înfăţişare de om serios. Auzind această poveste şi ⟨fiul lui Radu⟩ fiind împotriva ghiaurului diac[45], care fusese numit de el[46] în Moldova, Aga Matei s-a gîndit că, ⟨Moldova⟩ fiind avuţia tatălui său[47], dacă ar cere [48] domnia Moldovei, aceasta ar da naştere la tulburări în treburile ei. De aceea, temîndu-se, i-a trimis lui Siavuş paşa aur în valoare de 8 000 de guruşi şi multe ⟨piei de⟩ zibeline şi alte daruri, cerîndu-l pe cel cu pricina. Siavuş paşa, din politeţe, i-a trimis pe un alt ghiaur haiduc, îmbrăcat bine, ca şi cum acesta ar fi fost 352 fiul lui Radu. După sosire, Aga Matei l-a cercetat cu atenţie şi acel ghiaur i-a spus adevărul, informîndu-l că el este haiduc. Atunci ⟨Aga Matei⟩ l-a izgonit şi, trimiţînd paşei veste, i-a spus: „Se cuvine oare să ne fie trimis un alt ghiaur, fals?". Paşa, arătînd iarăşi politeţe, i-a scris o scrisoare în care spunea: „Adevăratul fiu al lui Radu se află lîngă mine, iar cel pe care vi l-am trimis se gîndea să fie fiul lui Radu. Socotind că pe acela l-aţi cerut, vi l-am trimis. Oare se cuvine să fie trimis adevăratul fiu al lui Radu?". De asemenea, a pus şi pe cel care era mijlocitor între ei să scrie o scrisoare, în care se spunea: „E greu să fie luat din mîna măriei sale paşei fiul lui Radu, care se află lîngă dînsul. Doar să se mai trimită lucruri ceva mai multe!". În felul acesta, l-a pus şi pe el să fie mijlocitor. Aga Matei, la rîndul său, trimiţînd 5 000 de guruşi, paşa i-a trimis şi pe acel ghiaur.

La sosirea acestuia şi la cercetarea cu grijă, a reieşit că nici acesta nu era fiul lui Radu. ⟨Aga Matei⟩ s-a mîniat din pricina că, datorită unor născociri, i s-au pierdut atîţia bani şi l-a ucis pe ghiaurul care venise la el. Apoi, Aga Matei făcuse şi arz la Poarta fericirii cu rugămintea de a se trimite üsküf şi steag aceluia care fusese pus de el în Moldova[49], însă nu se dăduse nici un răspuns din partea Înaltului Devlet, aşteptîndu-se să se vadă ce va ieşi din această situaţie. Între timp, pentru aranjarea rugăminţii sale, el a trimis la Poarta fericirii 20 000 de florini care au fost distribuiţi, prin capuchehaiaua sa, celor care se aflau la cîrma treburilor. Zicînd: „Nu vă grăbiţi, să dăm rugăminţii sale un răspuns înţelept!", demnitarii împărăţiei au considerat bineveniţi acei florini şi i-au înghiţit. Potrivit vorbei: „Averea ghiaurului se purifică în mîna credincioşilor", să le fie de bine!...

OCUPAREA ŢINUTURILOR LEŞEŞTI DE CĂTRE TĂTARI

⟨Hanul Crimeii, Islam Ghirai[50], trimite pe Sefer aga la hatmanul cazacilor din Oceacov, care-l informează despre pregătirile de luptă ale polonilor. Hanul şi hatmanul pornesc în expediţie. A venit şi hatmanul mare cu un număr oarecare de călăreţi⟩.

[44] Siavuş paşa, mare vizir (septembrie—noiembrie 1651). El a devenit mare vizir şi 1656.

[45] Gheorghe Ştefan.

[46] De Matei Basarab.

[47] A lui Radu Mihnea, socotit tatăl lui Mihnea al III-lea Radu.

[48] Mihnea al III-lea Radu.

[49] Lui Gheorghe Ştefan.

[50] Islam Ghirai al III-lea, hanul tătarilor (1644—1654). În alte cronici apare ca sol Osman aga (vezi *Cronici turceşti* ..., vol. II, p. 104).

El s-a întîlnit cu hanul, aducîndu-l și pe Lupul[51], care fusese mai înainte voievodul Moldovei și fusese mazilit. Sărutînd mîna, beii cazaci și bătrînii care veniseră au îmbrăcat hilaturi și apoi s-au întors la oastea lor. Ei au discutat situația popasurilor și a drumurilor ...

⟨Urmează descrierea devastării ținuturilor polone de către tătari și cazaci, pînă ce polonii cer pace, deși se apăraseră lîngă Hotin⟩.

365

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ȘAIZECI ȘI PATRU[52]

403

VEȘTI DIN NORD

404 ⟨Atacul cazacilor asupra Varnei și trimiterea unor șăici împotriva lor⟩.

Cînd cazacii au atacat granița de la Balcic, Siavuș pașa de la Silistra s-a dus în grabă și i-a atacat pe ghiaurii care ieșiseră pe uscat. Au prins o corabie și un număr oarecare de ghiauri, iar ceilalți au fugit pe mare ...

405 ... Și în acest ramazan[53] au sosit și au intrat în vistierie 700 de pungi *(kise)*[54], tributul *(hazine)* nenorocitului de Aga Matei[55], care se prăpădise ca voievod al Țării Românești. 450 ⟨de kise⟩ au fost date ca solde *(mevacib)*.

---

[51] Vasile Lupu.
[52] *1064 H.* = 22 noiembrie 1653—10 noiembrie 1654.
[53] *Ramazan 1064* = 16 iulie—14 august 1654.
[54] La Kiatip Celebi: 1000 kise *(Cronici turcești ...*, vol. II, p. 104).
[55] *Aga Tatay*, adică Matei Basarab (m. la 9 aprilie 1654).

Volumul al VI-lea (429 + 54 p.)

2 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI CINCI[1]

28 ... Mai sus arătatul Dervіş ⟨Mehmed⟩ paşa devenise amiral *(kapudan)* după ce fusese guvernator în eialetele: Bagdad, Anatolia, Alep, Bosnia şi Silistra ,..

122 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI ŞASE[2]

132 SITUAŢIA CANDIEI ŞI A INSULEI CRETA (GIRID)

⟨Turcii asediaseră Candia şi raportau că situaţia e grea pentru ei, deoarece oastea slăbise⟩.

Sfatul s-a terminat, astfel că Siavuş paşa, în prezent valiu de Silistra, 133 fost mare vizir, va merge la Creta cu titlul de serascher[3], trecînd prin Binefşa[4]. De asemenea, cu el vor merge şi oştile zise „aşagî-bölük". S-a hotărît ca Husein paşa, care era serdar la Creta, să vină la Poarta fericirii cu corăbiile statului, care vor trece aceste oşti la Creta, iar după ce se vor face toate pregătirile de plecare a flotei, să pornească, cu titlul şi cu onoarea de capudan, în Marea Mediterană. Eialetul Silistrei a fost acordat vizirului Sarî-Kenan paşa[5] ...

154 SOSIREA MARELUI VIZIR SIAVUŞ PAŞA LA ÎNALTA POARTĂ

Vizirul Siavuş paşa, sosind în grabă din partea Silistrei doar cu 40—50 de oameni, a intrat la Poartă în a 19-a zi a lunii mai sus arătate[6], în ziua de joi ...

161 ⟨După 9 receb⟩[7] amiralitatea a fost acordată beilerbeiului de Silistra, vizirul ⟨Sarî⟩ Kenan paşa ...

---

[1] *1065 H.* = 11 noiembrie 1654—30 octombrie 1655.
[2] *1066 H.* = 31 octombrie 1655—19 octombrie 1656.
[3] Siavuş paşa e numit din nou mare vizir (5 martie—30 aprilie 1656).
[4] *Binefşa*, Benefşe sau Menekşe, vechea Menemvasia (în estul Moreii).
[5] Sarî-Kenan paşa, ginerele lui Siavuş paşa. A fost valiu de Buda, de Silistra şi amiral *(kapudan)*.
[6] *19 cemazi I 1066* = 15 martie 1656.
[7] *9 receb 1066* = 3 mai 1656.

170 REÎNNOIREA CAIMACAMULUI

Cînd Siavuş paşa devenise ⟨mare⟩ vizir, conducerea eialetului Silistrei, unde fusese el guvernator, fusese dată ginerelui său Sarî-Kenan paşa. Dar cînd Firari-Mustafa paşa, care era capudan, obţinuse postul de guvernator
171 de Egipt, predînd 400 de pungi, Sarî-Kenan paşa devenise iarăşi capudan, înainte de a trece în guvernarea Silistrei. Atunci, un generos, cu numele de Gürdji-Osman paşa, obţinuse postul Silistrei cu mari sume de bani, luate pe datorie, dar, înainte de a-l ocupa, zicînd că acesta nu face cît Rumelia, fusese schimbat, de curînd, din Silistra în eialetul Rumeliei.

⟨După ce Kodja-Iusuf paşa, caimacamul marelui vizir[8]⟩ a fost schimbat şi mutat în eialetul Silistrei, a fost numit caimacam Haydar-agazade Mehmed paşa[9] ...

174 ... Cu scopul de a-l face pe acel vînat sălbatic să cadă în capcana răzbunării[10], i s-a acordat eialetul Silistrei.

... Dar Seidi-Ahmed paşa, speriindu-se de pedeapsă pentru nelegiurile şi pentru vinovăţiile sale din trecut, se gîndea că acordarea eialetului Silistrei este tocmai pentru a-l face să cadă în capcană.

⟨Mai tîrziu el a fost iertat pentru vinovăţiile sale⟩.

175 Kodja-Iusuf paşa, care fusese mazilit de la căimăcămie, pornise spre Silistra. Dar cînd Silistra a fost acordată lui Seidi-Ahmed paşa, lui Iusuf paşa i s-a dat firman să se întoarcă din drum şi să stea la Malgara[11] ...

185 ... Seidi-Ahmed paşa pornise spre Silistra cu întreaga lui suită. În apropiere de Vize[12] i-a sosit ştirea înfrîngerii flotei imperiale.

⟨El a pornit fără poruncă împărătească asupra ghiaurilor şi i-a distrus pe cei care ieşiseră pe uscat pentru devastări. Pentru vitejiile sale, el a fost onorat cu daruri de la sultan şi, fiind desemnat amiral *(kapudan)*, a fost sfătuit să aibă grijă de pază⟩.

198 ... Lui Haydar-agazade Mehmed paşa, care a fost mazilit de la căimăcămie, i s-a acordat postul Silistrei, care rămăsese liber după Seidi-Ahmed paşa.

232 ⟨Haydar-agazade Mehmed paşa fiind scos din oraşul Istanbul, cu titlul de guvernator al Silistrei, a fost ucis la ciftlicul său de către bostangibaşî⟩.

235 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI ŞAPTE[13]

252 SPÎNZURAREA PATRIARHULUI[14]

S-a pus mîna pe scrisoarea falsă şi cu un cuprins plin de minciuni a intrigantului patriarh grecesc de la Istanbul, trimisă unui necurat cu numele de Constantin[15], voievodul Ţării Româneşti. În cuprins, el căuta să-l înşele

---

[8] Siavuş paşa.

[9] Haydar-agazade Mehmed paşa, caimacam la Poartă. Omorît în anul Hegirei 1066 (1656), înainte de a pleca spre Silistra, unde era numit beilerbei.

[10] Seidi-Ahmed paşa. A fost mare amiral *(kapudan)* pe vremea sultanului Mehmed al IV-lea. A condus expediţii în Transilvania. De asemenea, a fost şi valiu de Bosnia. A fost ucis de Köprülü-Mehmed paşa.

[11] *Malkara* sau *Malgara*, localitate în Rumelia.

[12] *Vize*, oraş în Rumelia, în apropiere de Constantinopol.

[13] *1067 H.* = 20 octombrie 1656—8 octombrie 1657.

[14] Partenie al III-lea (1656—1657).

[15] Constantin Şerban (1654—1658).

pe voievod. Astfel, s-a aflat de trădarea lui. Cînd i s-a arătat ⟨scrisoarea⟩ şi cînd a fost întrebat, ⟨patriarhul⟩ a răspuns: „În fiecare an am trimis mereu astfel de scrisori pentru a se strînge daruri". Susţinînd aceasta, el a fost spînzurat la Parmak-Kapu. Cuprinsul scrisorii afurisitului era următorul: „A rămas puţin pentru pieirea musulmanilor. Strigătul pentru credinţa lui Iisus va cuprinde din nou lumea. Să fiţi pregătiţi pentru aceasta. În scurt timp va trebui ca toate vilaietele să intre în mîinile creştinilor, iar adoratorii de cruci şi de clopote vor deveni stăpînii tuturor ţărilor".

⟨Acest patriarh se amesteca în toate intrigile din Istanbul şi umbla în haine de ienicer. În casa lui s-au găsit 40—50 de rînduri de fesuri cu turbane şi alte lucruri pe care el le utiliza în scopuri de intrigă⟩.

257 ... Hatmanul[16] neamului rebel care devenise renumit cu porecla de
258 „cazacul frate" a trimis sol la scaunul Curţii milostive a sultanului şi, arătîndu-şi supunea, s-a rugat să i se dea şi lui din partea Înaltei Curţi: cucă *(bürk)* împodobită cu aur şi tui *(tug)* şi steag, aşa cum se făcea pentru voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei. Dar nu s-a dat deloc crezare în supunerea arătată, de formă, de cel cu sfîrşit nenorocit. Era clar că favorurile pentru el l-ar fi supărat pe hanul tătăresc. De aceea cererea sa nu a fost aprobată. I s-a răspuns îndată ca să se poarte bine cu hanul şi că prietenia lui cu tătarii se întoarce tot în partea aceasta ....

289

LUPTA HANULUI TĂTĂRESC ÎN TRANSILVANIA

Din pricina duşmăniei pe care craiul leşesc o purtase fostului han tătăresc[17], se făcuseră expediţii asupra lui timp de aproape zece ani. Ţările sale fuseseră distruse şi ruinate, raialele sale căzuseră în robie, iar oastea sa fusese împrăştiată. De aceea starea lor devenise jalnică, iar plămînii lor se umpluseră de sînge.

Încheind pace cu Mehmed Ghirai[18], care este acum han la tătari, fuseseră liniştiţi un timp oarecare, prin ocrotire. Dar, afurisitul numit Rákóczi[19], craiul Transilvaniei, se gîndise astfel: „Din cauza tulburărilor şi pîrjolului din ţara leşească, prin sforţări ar fi cu putinţă supunerea ei". De aceea el se înţelesese cu voievozii Ţării Româneşti[20] şi Moldovei[21] şi, pentru a deveni stăpîn independent, a cerut ajutor şi de la craiul suedez. El pornise din reşedinţa sa cu 60 000 de ghiauri renumiţi şi se dusese asupra ţărilor leşeşti. Cînd această ştire fusese anunţată la Pragul împărăţiei, s-a emis mai întîi o poruncă imperială pentru ca gloriosul han tătăresc[22] să plece în expediţie asupra mai sus arătatului Rákóczi şi să-l pedepsească pe cît va fi posibil. Gloriosul han, la rîndul său, îndeplinînd obligaţiile arătate în firman, pornise cu 200 000 de tătari vînători de duşmani şi ajunse la graniţa Imperiului otoman. Rákóczi tocmai venea asupra ţării leşeşti revărsîndu-se ca un torent de apă. Cînd a aflat de pornirea hanului cu oaste nenumărată, el şi-a aşezat tabăra

[16] Bogdan Hmelniţki.
[17] Islam Ghirai al III-lea (1644—1654).
[18] Mehmed Ghirai al IV-lea, hanul Crimeii (1642—1644 şi 1654—1665).
[19] Gheorghe Rákóczi al II-lea (1648—1660).
[20] Constantin Şerban (1654—1658).
[21] Gheorghe Ştefan (1653—1658).
[22] Mehmed Ghirai al IV-lea (1654—1665, a doua oară).

în locul unde ajunsese şi a avut convingerea că a tras zid în faţa tătarilor înfuriaţi ca marea.

290 Pentru a-i risipi pe cei neştiutori, întinşi pe şes, hanul l-a însărcinat pe prinţul calgai, cu peste 100 000 de ostaşi, să devasteze şi să prade vilaietul lui Rákóczi, iar populaţiei să-i pricinuiască pagube. De aceea oastea distrugătoare a pornit în ţara Transilvaniei şi a intrat prin casele şi ţinuturile lor ca un şuvoi aducător de nenorociri.

Rákóczi, aflînd de această măsură bună ⟨a hanului⟩, s-a gîndit să-şi apere vilaietul şi, scoţîndu-şi din cap dorinţa de a deveni crai leşesc, a părăsit tabăra pe care o pregătise pentru a-i servi ca întăritură şi a pornit în apărarea ţării sale.

Faţa şi spatele fiindu-i închise de oştile prinţului calgai şi de ale hanului, el nu mai avea cum să scape de cele două oşti. Îndată ce s-au întîlnit, ei s-au ciocnit în luptă şi măcel ca valurile unui ocean.

Potrivit versurilor:

„Săgeţile oştii tătăreşti, care curg ca lumina,
Au prefăcut, cu sînge de duşman, şesul întins într-o grădină de lalele", zefirul cuceririi şi victoriei a suflat din partea musulmanilor şi copitele cailor vitejilor au călcat pe acel cîmp de bătălie oastea duşmană. Astfel, cu mîna rece şi vitează, ei au devenit victorioşi ca în epopeea bătrînului Rustem[23].

Deşi în luptă ⟨oştile⟩ transilvane nu puteau fi atinse măcar, totuşi ele s-au făcut de ruşine în această bătălie. Din partea oştirii musulmane au rămas pe loc, prin rănile produse de săgeţi, doar nouăzeci de tătari, pe cînd din partea ghiaurilor au fost trecuţi prin sabie aproape 20 000 ⟨de ostaşi⟩. Alţi 20 000, împreună cu peste 700 de ghiauri renumiţi, au fost ferecaţi în lanţuri. Afurisitul care le era căpetenie a scăpat doar cu vreo 300 de oameni; ceilalţi au fost distruşi, au căzut prizonieri sau au fost risipiţi. Pungi pline de drahme şi dinari, multe mii de care pline de provizii şi 150 de tunuri mari de cetăţi, toate au trecut în mîinile gloriosului han. După aceea, oastea leşească a devastat vilaietul lui Rákóczi-oglu şi l-a prădat, dărîmînd pînă la pămînt multe sute

291 de cetăţi vestite. Această ştire a ajuns la Poarta fericirii împreună cu un prizonier renumit şi cu vestea că pentru eliberarea unei rude apropiate a lui Rákóczi-oglu au dat hanului 300 000 de guruşi. Pentru a înveseli inimile oamenilor s-au făcut mari petreceri, iar ca răsplată pentru acest serviciu s-au trimis gloriosului han, prin chehaiaua capugiilor, scrisoare împărătească de felicitare şi hilat împărătesc şi hanger şi sabie şi brîu împodobit cu aur, precum şi pietre preţioase. Ele fiindu-i acordate, i s-a trimis şi un cort împărătesc tot atît de preţios. Această luptă cu cel din Transilvania s-a relatat după povestirea lui Aziz efendi[24] şi Vedjihi[25].

Isazade efendi[26] şi Mehmed Halife[27] tot aşa au povestit în cronicile lor această întîmplare. Ei au povestit şi o măsură bună a hanului tătarilor în această expediţie: Mai înainte de aceasta, murind principele Transilvaniei[28], în locul lui domnia *(banlığı)* Transilvaniei se acordase unui nedemn cu numele de Rákóczi-oglu Gheorghe[29], care era închis la Yedi-Kule. Cînd acesta s-a

---

[23] *Rustem*, erou legendar în mitologia orientală.
[24] Aziz efendi, Karacelebizade, istoriograf otoman (vezi *Cronici turceşti* ..., vol I).
[25] Husein Vedjihi, istoriograf otoman (vezi *Cronici turceşti*, vol. II, p. 166—188).
[26] Isazade Abdullah efendi, istoriograf otoman (cf. *G.O.W.*, p. 278).
[27] Mehmed Halife, istoriograf otoman (vezi *Cronici turceşti*..., vol. II, p. 189—202).
[28] *Erdel banı*, Gheorghe Rákóczi I.
[29] Gheorghe Rákóczi al II-lea.

așezat la reședința sa de guvernare, gîndul său fiind la intrigi, a dezvăluit cu amănunte cetelor de ghiauri veștile întîmplate în timpul cît a fost închis, precum și tulburările intervenite în orînduială și le-a spus: „Eu cunosc starea oștii și situația vistieriei Dinastiei otomane. Le lipsește, în mod sigur, puterea de rezistență, iar situația lor este tristă datorită neînțelegerilor și dușmăniilor existente între ostași și demnitari. În timp ce ei se ocupă în partea mării cu veneţienii, noi să-i atacăm de pe uscat. Pînă la Istanbul nu există oaste care să vină în fața noastră și să ni se opună". Spunînd astfel, el s-a înțeles și a încheiat alianță cu ghiaurii din jur. Cunoscîndu-se îndeosebi înțelegerile și hotărîrile sale cu voievozii Țării Românești și ai Moldovei, fusese însărcinat hanul tătăresc, Mehmed Ghirai, pentru a-l învăța minte și pentru a-l pedepsi. Numai că voievozii Țării Românești și Moldovei nu erau împreună cu el, ci trimiseră, cu toate oștile lor, numai pe boierii lor curajoși și renumiți. Cînd
292 oastea tătărească a venit în apropiere ca la vreo două conacuri de locul unde Rákóczi-oglu își făcuse tabăra, cu cetele sale de ghiauri, <hanul> a luat o înțeleaptă măsură și anume: prinseseră de la ghiauri cîteva limbi. Îmbrăcînd cîteva mii de viteji din oastea tătară în înfățișare de ostași osmanlîi, el i-a trimis, în timpul nopții, în afara oștii sale. Și în zori de zi, ducîndu-i pe prinși *(dil)* la locul de execuție, i-a pus să spună <tot ce știu>. Tocmai în momentul cînd urmau să fie omorîți, au venit în grabă cîțiva vestitori tătari și, intrînd la Divanul gingizid, au anunțat astfel: „Hanul meu, să-ți fie o veste bună că s-a trimis din partea padișahului o oaste de 15 000 de oameni echipați ușor. Au sosit acum". Ca și cum ar fi drept mulțumire, prinșii au fost iertați. Aceștia, ieșind din Divanul hanului, au privit oastea care apărea cete după cete în înfățișare de osmanlîi și apoi au trecut în partea taberei lor.

Spunînd lui Rákóczi-oglu care este situația, ei au grăit că, afară de atîtea mii de ostași tătari, au sosit în ajutor 15 000 de ostași și din partea osmanlîilor și că în noaptea aceasta sau în noaptea următoare vor da, în mod sigur, un atac asupra oștii. La această veste, Rákoczi-oglu a fost cuprins de groază, dar pentru ca ostașii să nu se risipească și să nu fie urmăriți de oastea musulmană, el nu a răspîndit această veste. El le-a zis: „Unul dintre beii cetății din cetățile apropiate m-a invitat pe mine. De aceea mă duc la zaiafet". Și luînd cu el cîțiva nenorociți, în care avea încredere și care îl ascultau, s-a despărțit de oastea sa și a fugit în timpul nopții. În ziua următoare sosind oastea tătărească și nedînd nici un răgaz ghiaurilor, i-a ucis. Tătarii au luat robi vreo 40-50 mii dintre ei, neajutați de nimeni. Majoritatea căpeteniilor Transilvaniei au pierit în această bătălie sau au căzut prizonieri. Vestea acestei victorii și a întoarcerii oștirii tătărești, norocoasă și biruitoare, sosise mai înainte de vestea cuceririi insulei Bozdja[30]. Iscîndu-se evenimentele din Transilvania, povestite mai sus, iar supunerea ghiaurilor Țării Românești și ai
293 Moldovei față de <transilvănean> fiind sigură, s-au adeverit știrile cuprinse în arzurile și mahzarurile care veneau de la serhat. De aceea a devenit necesară restabilirea ordinii în acele părți și pentru aceasta s-au trimis marelui vizir[31] hatt-i-șerif, sabie și hilat. Cînd s-a întors vistiernicul Solak-Mehmed aga, care i le dusese, marele vizir a trimis prin mai sus arătatul aga un arz

---

[30] *Bozdja-Ada (Bozcaada).*
[31] Köprülü Mehmed pașa (1656—1661).

către tronul împărătesc şi a făcut cunoscut că pentru îndepărtarea mai sus arătatei răscoale din ţinuturile de miază-noapte este necesar ca padişahul să pornească la Adrianopol, vechea reşedinţă. Prin urmare, hotărîndu-se plecarea padişahului în capitala Adrianopol, s-a început pregătirea celor necesare ...

302

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI OPT [32]

PORNIREA ÎMPĂRATULUI SPRE ADRIANOPOL [32a]

Printre evenimentele anului trecut s-a povestit că, pentru a porni o expediţie pe uscat împotriva veneţienilor şi pentru a pune ordine în situaţia Ţării Româneşti şi Moldovei şi a altor ţări nordice, care fuseseră tulburate datorită intrigilor lui Rákóczi-oglu, se hotărîse ca măria-sa padişahul, ocrotitorul lumii, să se îndrepte spre Adrianopol *(Edirne)*.

〈Padişahul a pornit spre Adrianopol în ziua de joi, 25 zilhicce, anul 1067[33] şi a sosit în ziua de duminică, 20 muharrem 1068[34]〉.

308

SCHIMBAREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI AL MOLDOVEI ŞI SERDARIATUL LUI FAZÎL *(Fazlı)* PAŞA ÎMPOTRIVA ACESTORA

Se scrisese mai sus că, mai înainte, cînd Rákóczi-oglu, craiul Transilvaniei, pornise din reşedinţa sa de domnie cu 60 000 de ostaşi asupra ghiaurilor leşi, el fusese zdrobit de hanul tătăresc, care îşi făcuse datoria faţă de firmanul împărătesc. Atunci ieşise la iveală că voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, care arătau faţă de înalta împărăţie supunere de formă, se înţeleseseră şi făcuseră alianţă pe ascuns cu afurisitul mai sus arătat. Cînd măria-sa padişahul lumii, podoaba feţei pămînteşti, pornise să-şi ia revanşa asupra ghiaurilor veneţieni, se trimiseseră de cîteva ori şi voievozilor din Ţara Românească şi Moldova ilustre porunci de acest fel: „Să vă pregătiţi cu oştile voastre pe cît va fi cu putinţă şi să veniţi la expediţia victorioasă!". Afurisiţii, pricinuitori de stricăciuni, fiind mîndri de vistieriile lor, se apucaseră să prezinte scuze neîntemeiate şi nu se conformaseră, dînd răspunsuri cu pretexte şi că vor întîrzia. Era lege din trecut ca atunci cînd marii sultani ai dinastiei otomane, stăpînii lumii, onorau cu prezenţa lor norocoasă capitala Adrianopole, voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei să vină să se închine cu peşcheşuri multe la scara împărătească şi să slujească cu oştile lor în expediţiile la care pornea împăratul. De aceea ei fuseseră poftiţi la Adrianopol. Dar fiind hotărîţi pentru gîlceavă, ei au pornit din nou pe calea scuzelor şi motivărilor şi nu au venit. Mai mult, voievodul Ţării Româneşti, ghiaurul fricos căruia i se spunea Constantin, s-a agitat nebuneşte aruncînd cuvinte ca: „Dacă mă duc, mă duc cu sabia mea!"

309

Astfel, aţîţîndu-se zelul, a devenit necesară schimbarea lui. Lui Fazîl paşa, aflat la Strîmtori, i s-au acordat sangeacurile Silistra şi Nicopole şi a fost trimis în acele părţi.

---

[32] *1068 H.* = 9 octombrie 1657 — 28 septembrie 1658.
[32a] Mehmed al IV-lea (1648—1687).
[33] *25 zilhicce 1067* = 4 octombrie 1657.
[34] *20 muharrem 1068* = 28 octombrie 1657.

Potrivit alianței lor din trecut, afurisiții, despre care s-a spus mai sus, au cerut din nou ajutoare unul de la altul și au pornit la răscoală. Acestea fiind cunoscute de împărat, s-a trimis mai întîi gloriosului han un hatt-i-humaiun pentru ca să trimită un serdar renumit cu 30—40 mii de ostași tătari, și, potrivit ilustrului firman, să aștepte prin părțile Chiliei și Akkermanului. În al doilea rînd, s-a dat firman lui Fazîl pașa, care se afla la paza Silistrei, să se pregătească cu oastea de serhat pe care o avea. De asemenea, au fost trimiși, în partea mai sus arătatului pașă, și cîțiva bei dintre emirii Rumeliei. Potrivit ilustrului firman al împăratului, măria-sa hanul tătăresc a numit pe prințul calgai Gazi Ghirai [35] serdar peste o oaste de vreo 30 000 de ostași tătari și i-a trimis în localitățile poruncite. Fazîl pașa, la rîndul său, s-a dus la Rusciuc cu oastea sa de gardă, ridicînd și pe ienicerii și pe zaimii și pe timarioții, împreună cu serdarii și cu chehăile și cu alaibeii și cu ostașii din vilaiet, care se aflau printre populația din Dobrogea și prin acele împrejurimi. Ei s-au adunat acolo și așteptau firmanul. În timpul acesta au fost maziliți voievodul Țării Românești, Ștefan [36], care era unul dintre necredincioșii maghiari, și voievodul Moldovei, Constantin [37], iar în locurile lor, voievodatul Țării Românești a fost acordat, din partea Curții, ocrotitoarea lumii, supusului creștin numit Radul-oglu Mihnea [38], iar voievodatul Moldovei a fost acordat supusului creștin numit Ghica [39].

Potrivit ceremoniilor din trecut, după ce au fost îmbrăcați la Divanul împărătesc cu hilate și cu üsküf-uri, ei au fost trimiși împreună cu Ismail aga, ceaușbașî, pentru a fi instalați la reședințele lor de domnie. Cînd au ajuns la Silistra, predecesorii lor, aflînd de mazilirea lor, au adunat oști, făcînd mari pregătiri și, intrînd în tabere, stăteau gata de luptă și măcel. În timpul acesta, ostașii tătari, fiind însărcinați să devasteze acele părți și să pricinuiască stricăciuni, au măcelărit cu sabia pe cei care li s-au opus, au luat robi și au ferecat în lanțuri pe cei care au cerut aman. Un alai <de ghiauri> se întărise în tabără cu vistieria purtătoare de nenorociri și cu multe muniții. De aceea, oastea împrăștiată nu a putut să meargă asupra lor fără pregătire. Dar, devastînd și prădînd împrejurimile și distrugînd și dărîmînd satele și cîmpiile, nenorociseră toate colțurile. Fazîl pașa, care era serdar, mergea însă încet, spunînd că a merge cu un număr mic de oaste asupra taberei și a da luptă nu ar însemna decît înfrîngere și distrugere. Așa cum s-a arătat, din pricina prădărilor și devastărilor și stricăciunilor, raialele țării s-au necăjit și s-au supus cerînd aman. De asemenea, și cei care se aflau în tabără s-au împrăștiat treptat, iar afurisitul [40] cel fără de credință, neputînd să mai stea, a fugit cu rudele sale în partea Transilvaniei. Punînd pe tron, la reședința sa, pe noul voievod [41], după ce grijile de aici au fost îndepărtate, ei au pornit asupra Țării Românești. De asemenea, nici pregătirile voievodului mai sus arătat [42] nu au folosit la nimic, deoarece boierii și cei renumiți dintre raialele sale, venind, s-au supus și s-au închinat. Atunci el, la rîndul său, ridicîndu-și avuția și familia, a fugit în partea lui Rákóczi-oglu. De asemenea, și voie-

310

[35] În text: „pe prințul calgai și pe Gazi Ghirai".
[36] Gheorghe Ștefan, de fapt al Moldovei.
[37] Constantin Șerban, de fapt al Țării Românești.
[38] *Erdel-oglu*, în loc de *Radul-oglu*, Mihnea al III-lea Radu (martie 1658—noiembrie 1659).
[39] *Lika*, Gheorghe Ghica (martie 1658—noiembrie 1659).
[40] Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei.
[41] Gheorghe Ghica, în martie 1658.
[42] Constantin Șerban.

vodul Țării Românești fiind instalat la locul său[43], s-a raportat la Pragul califatului că grijile pricinuite de ambii ⟨voievozi⟩ au fost îndepărtate cu ușurință. Atunci, serdarul oștii tătărești, prințul calgai Gazi Ghirai, a obținut favoruri din partea șahinșahului lumii și i s-a trimis cu chehaiaua de capugii, Kadri ağa, un lanț de aur și hanger împodobit.

Ceea ce s-a scris pînă aici este descrierea lui Vedjihi, dar descrierea 311 amănunțită a lui Isazade este următoarea: „Lui Fazil pașa[43a] i se emisese o scrisoare imperială severă, spunîndu-i-se: « Cu orice preț, să pui mîna pe afurisitul de Constantin, voievodul Țării Românești»". Noul voievod, venind la Rusciuc cu ischemle-agasî, sosise și știrea că oastea tătărească venise în apropiere. Atunci, deși era necesar ca oștile ghiaurilor să fie atacate din toate părțile, totuși, Fazîl pașa, fiind naiv și lipsit de priceperea de a lua măsuri și de a face pregătiri, a pornit cu întîrziere, deși Bucureștiul *(Bükreș)* se afla la un menzil de Giurgiu, iar Tîrgoviște la două menziluri. El motiva că, de frica pregătirilor sale mari, oștile lor vor fi nimicite cu ușurință.

Abia după ce ghiaurul numit Constantin a trecut cu averea și cu familia sa la granița maghiară[43b], el a ajuns, cu mare greutate, în 17 zile, la Tîrgoviște și, găsind pustiu orașul, l-a incendiat și l-a dărîmat. Povestitorii spun că ⟨Fazîl pașa⟩ nu s-a dus asupra taberei și nu s-a luptat cu ea, deoarece ar fi primit din mîna ghiaurului care era tălmaci între ei cei 20 000 de galbeni promiși 312 pe ascuns, ca să întîrzie cu oastea sa pînă ce Constantin va fugi cu averea și cu familia sa și că, pentru lăcomia și lașitatea sa, el ar fi reținut oastea în loc. Armata tătărească, lovind satele lor, a luat în robie populația. Atunci, serdarul mai sus arătat a pus oameni la trecători și a luat robii de la tătari, cîți a putut, și a oprit pentru el pe cei care erau buni pentru creștinătate[44]. De aceea, oastea tătară fiind nemulțumită de el, intrase dușmănie între prințul calgai și serdar. Numindu-l pe Mihnea[45] voievod la București, cînd s-au întors la Giurgiu, veniseră acolo Kadri aga, chehaiaua capugiilor, cu lanț și cu hanger pentru prințul calgai, precum și haseki Ibrahim aga, cu spadă împodobită și cu hilat împărătesc pentru serdar. Atunci, zaimii și timarioții, precum și restul oștirii, care se afla lîngă serdar, jeluindu-se lui haseki Ibrahim aga, i-au spus: « Dacă ar fi dorit serdarul nostru, nu încape îndoială că s-ar fi pus mîna pe Constantin. Dar el a dat dovadă de nepăsare. Un menzil de două zile l-a parcurs în 17 zile și astfel, ca și vbit, i-a permis lui Constantin să fugă cu averea sa și cu lucrurile sale. În timp de iarnă am dormit atîtea zile pe zăpadă. Cei mai mulți dintre noi ne-am îmbolnăvit și cu toții sîntem istoviți de oboseală. Oricare ar fi situația, acum misiunea e terminată, dar el tot nu ne dă voie și ne persecută, cerîndu-ne bani *(akçe)* pentru slobozire ...»".

316

OMORÎREA LUI FAZÎL PAȘA, VALIU DE SILISTRA

Așa cum s-a povestit mai înainte, Fazîl pașa, care fusese însărcinat cu numirea voievozilor în Țara Românească și Moldova, pentru prinderea foștilor voievozi, precum și pentru rînduială în acele ținuturi, mișcîndu-se încet și cu nepăsare, oastea fusese nemulțumită de el, datorită măsurilor

[43] Mihnea al III-lea Radu, în martie 1658.
[43a] Era valiu de Silistra (Oceacov).
[43b] Adică în Transilvania.
[44] *Küfrete*, (?), probabil, în sens de „creștini destoinici"!
[45] Mihnea al III-lea Radu.

sale proaste. Ibrahim aga a povestit marelui vizir, cu amănunte, halul acestuia, iar din cauza prizonierilor luaţi din mîinile tătarilor şi din alte motive, intrase duşmănie între el şi prinţul calgai. De asemenea, el călcase şi hatîrul hasekiului Ibrahim aga, care îi dăduse hilat şi sabie, şi nu-l respectase. El a povestit, de asemenea, şi tot ce auzise de la oaste cu privire la situaţia acestuia.

Chehaiaua capugiilor, care se dusese la prinţul calgai, a povestit şi el, la rîndul său, atît în faţa marelui vizir, cît şi în faţa padişahului învinuirile pe care le auzise. În scrisorile trimise de prinţul calgai se vorbea de bine despre Kadri aga. De asemenea, el fiind un om de treabă şi relatînd ştirile pe care le obţinuse în legătură cu situaţia acelor părţi şi arătînd şi sinceritate, în ziua de 16 a lunii regeb [46] i s-a acordat eialetul Silistrei. Pentru Fazîl paşa, predecesorul său, fusese numit un capugibaşî spre a fi adus la Adrianopol. La începutul lunii ramazan [47], chiar în ziua cînd a sosit la Adrianopol, a fost dus în faţa împăratului, care l-a dojenit astfel: „Eu te-am numit serdar împotriva Ţării Româneşti. De ce nu ai pus mîna pe ghiaurul Constantin? 317 Un drum de două conacuri parcurgîndu-l în 17 zile, ai împiedicat oastea de la luptă şi ai necăjit-o cu greutăţile iernii aspre. Ai permis ca Constantin să fugă cu averea şi cu suita sa. Eu te credeam om, tu însă ai fost un laş! Cînd oastea islamică a trecut Dunărea pe ghiaţă, cadiul din Rusciuc tocmai dormea, fiind un om care nu se deranja. Dar, deşteptîndu-se la bătăile tobelor, el s-a suit pe cal şi, alergînd pe ghiaţă, a trecut pe partea cealaltă ca să te treacă pe tine. Bre afurisitule, tu eşti serdar? Fără a-ţi fi ruşine, te-ai urcat într-o barcă, ai legat-o cu funii şi ai trecut ⟨Dunărea⟩ punîndu să ţi se tragă barca pe ghiaţă.

⟨După o serie de alte acuzaţii el a fost ucis imediat, din porunca sultanului⟩.

PORNIREA EXPEDIŢIEI ÎN TRANSILVANIA

Mai înainte, cînd voievozii Ţării Româneşti [48] şi ai Moldovei [49] fuseseră invitaţi la expediţia victorioasă ⟨împotriva veneţienilor⟩, se trimisese, de asemenea, poruncă împărătească şi lui Rákóczi-oglu [50], care era principele Transilvaniei. Principatul mai sus arătat era o crăiie independentă. Cînd răposatul sultan Suleiman han — locul să-i fie în rai! — cucerise cetatea 318 Buda şi dărîmase şi devastase ţările austriece şi germane, atunci fuseseră supuse şi acele ţinuturi [51]. Ei luaseră asupra lor haraciul, cu condiţia ca principii lor să fie numiţi din partea Înaltului Devlet. De atunci pînă acum ei trimiteau în fiecare an 10 000 de galbeni haraci şi, potrivit obiceiurilor din trecut, trimiteau anual daruri şi peşcheşuri vizirilor şi demnitarilor împărăţiei. Ca şi voievozii din Ţara Românească şi Moldova, cînd murea unul din principii lor, cel care urma să fie principe, potrivit legilor lor, apela la Poarta fericirii. I se trimiteau hilat şi surguci, iar din partea ogeacului de ieniceri i se trimitea üsküf. Din partea Înaltului Devlet mergea un capugibaşî cu rangul de ischemle-agasî [52] şi, astfel, erau puşi pe tron la reşedinţa lor de

---

[46] *16 receb 1068* = 19 aprilie 1658.
[47] *1 ramazan 1068* = 2 iunie 1658.
[48] Constantin Şerban.
[49] Gheorghe Ştefan.
[50] Gheorghe Rákóczi al II-lea.
[51] Ţinuturile Transilvaniei.
[52] *Iskemle-agası.*

domnie. Fiind numit pe timpul domniei măriei-sale sultanul Ibrahim han [53], răposatul, Rákóczi-oglu, care se afla pînă acuma la domnie, potrivit firii sale de hain, pornind la intrigă, dorise, mai înainte de aceasta, crăiia țării leșești, pentru a-l face pe fiul său principe în Transilvania. El adunase oaste mare, cerînd ajutor și din Suedia *(Isveç)*, Țara Românească și Moldova. Cînd el a mers asupra țării leșești, craiul leșesc [53a] a apelat la Pragul cel înalt și a cerut ajutorul acestuia. Se povestise mai sus că, pentru a-l lovi fără cruțare, fusese desemnat hanul Crimeii și i se dăduse mai sus arătatului afurisit pedeapsa cuvenită. Neastîmpărîndu-se și neascultînd nici poruncile înalte care i se emiteau, el trimisese răspunsuri false și scuze neîntemeiate. De asemenea, și voievozii fugiți din Țara Românească și Moldova, refugiindu-se lîngă el, i s-a trimis acestuia pentru a treia oară ilustru firman în care i se spunea: „Pe mai sus arătații ⟨voievozi⟩ să-i trimiți la Poarta cea ocrotitoare a lumii, iar tu să te închini personal la Pragul împărăției pentru reînnoirea domniei". Dar el nu a respectat nici această ⟨poruncă⟩. De aceea s-a amînat atunci expediția asupra veneților și s-a hotărît expediție pentru restabilirea ordinii în Țara Românească și Moldova și pentru răzbunare, prin pedep-
319 sirea celui pomenit mai sus.

Astfel, în a zecea zi a lui regeb din anul mai sus arătat [54], cînd primăvara vestea semne de bun augur, cortul împărătesc a fost așezat în șesul Adrianopolei ...

INTRIGA LUI NAKKAȘ-HASAN ȘI UCIDEREA LUI, PRECUM ȘI A UNOR PROVOCATORI DE TULBURĂRI

⟨Nakkaș-Hasan aga fusese iertat prima dată, fiind doar mazilit⟩.

320 ... În timpul acesta, cînd oastea islamică fusese desemnată pentru a merge în expediția din Transilvania, el s-a gîndit să ia o slujbă folositoare...

321

VENIREA PADIȘAHULUI, OCROTITORUL LUMII, LA CORTUL IMPERIAL ȘI SERDARIATUL MARELUI VIZIR KÖPRÜLÜ MEHMED PAȘA [55] ÎN EXPEDIȚIA ÎMPOTRIVA TRANSILVANIEI

În a douăzeci și doua zi a lunii ramazan [56], sultanul [57] a plecat de la Adrianopole la cortul său din șes. El l-a numit serdar și l-a onorat cu daruri pe marele vizir Köprülü Mehmed pașa. În vederea expediției, mulți au fost îmbrăcați cu hilaturi și cu veșminte scumpe ...

339

DESCRIEREA PLECĂRII MARELUI SERDAR ÎN VILAIETUL TRANSILVANIEI ȘI CUCERIREA CETĂȚII INEU (YANOVA)

Așa cum s-a scris mai înainte, în ziua de 22 ramazan a anului 1068, marele vizir se ridicase din Adrianopole cu oastea musulmană și pornise asupra Transilvaniei. Înainte de aceasta, se trimisese o ilustră scrisoare imperială

---

[53] Ibrahim I (1640—1648).
[53a] Jean-Cazimir (Jean II) Wassa (1648—1669).
[54] *10 receb 1068* = 13 aprilie 1658.
[55] Köprülü Mehmed pașa, mare vizir (1656—1661).
[56] *22 ramazan 1068* = 23 iunie 1658.
[57] Mehmed al IV-lea (1648—1687).

pentru ca și gloriosul han tătăresc [58] să pornească repede cu oastea tătară și cazacă și să se grăbească în drum spre Transilvania. Marele serdar, parcurgînd distanțe, a intrat la Belgrad. Fuseseră însărcinați să meargă la lupta 340 sfîntă, alături de serdar, și muhafîzul Budei, Kenan pașa, cu oastea de serhat, și beilerbeiul de Silistra, Kadri pașa, cu oastea eialetului său propriu și cu levenzii din Dobrogea și hanul tătăresc, cu nenumărați tătari, precum și peste 12 000 de ostași din partea craiului leșesc. Făcînd slujba de Bayram [59] la Filipopol [60], ei s-au îndreptat spre Transilvania. Cînd au sosit cu oastea purtătoare de victorie la granița dușmanului, au construit din nou un pod peste fluviul numit ...[61], care curge în acea parte. Oastea asemănătoare unui ocean, trecînd, ca un torent ce se agită, peste podul trainic, a intrat în țara dușmană. Cetatea puternică numită Ineu, care se află în acel loc, era cheia țărilor ghiaure. Ea fusese anexată țărilor osmane și fusese stăpînită de comandanți ai împărăției încă de cînd răposatul sultan Suleiman han se îndreptase în expedițiile împotriva țărilor austriece *(Nemçe)* și germane *(Alaman)*. În timpul nenorocirilor din expedițiile împotriva maghiarilor, care avuseseră loc pe vremea sultanului Mehmed [62], ea căzuse, pe o cale oarecare, în mîinile ghiaurilor și, din neglijența serdarilor de margine, rămăsese la ei pînă în clipa aceea.

Cucerirea și întărirea acelei cetăți fiind mai importantă decît toate, s-a descins în partea aceea. Beilerbeii care fuseseră însărcinați cu distrugerea, cu devastarea și prădarea împrejurimilor au distrus în grabă, prin incendii, orașul ⟨cetății⟩. Afară de cetate, nu au lăsat nici o bucurie. Dușmanii credinței, întărindu-se în cetate, se pregătiseră pentru luptă și măcel. În noaptea aceea s-a dat firman ca ienicerii să intre în metereze și, pe la miezul nopții, ei au intrat în ele. După ce fiecare s-a pregătit în șanțul său, au fost aranjate în jurul ei tunuri mari și grele. De asemenea, pe locurile pe unde se putea umbla, au fost așezați, după porunci, pușcași și, folosindu-se toate mijloacele, ⟨cetatea⟩ a fost asediată de jur împrejur. După aceea, cînd, dis-de-dimineață, ostașii nenorociți au văzut că sînt asediați din toate părțile de oastea asemănătoare unui ocean, ei și-au pierdut, de frică, mințile și, pentru a se salva, nu au văzut altă ieșire decît aceea de a preda cetatea. De aceea au trimis pe cîțiva oameni vestiți dintre ei cu rugămintea de aman. Potrivit conținutului versetului „iertare din partea celor victorioși!", rugămintea lor a fost acceptată cu măreție și li s-a dat aman, cu condiția ca pînă seara să iasă ⟨din cetate⟩. Era prima zi a lunii zilka'de [63] cînd intraseră în metereze, iar în ziua următoare cetatea a fost cucerită și ocupată. După aceea s-a dat permisiune ca cetele de ostași să pornească cete după cete asupra acelor pîlcuri nedemne pentru devastarea și prădarea ținuturilor inamice. Dar cînd hanul tătăresc, potrivit ilustrului firman emis mai înainte, a călcat granița dușmană cu mai mult de 200 000 de ostași tătari și cazaci, aceștia au devastat și au prădat pe unde au nimerit, pe unii locuitori luîndu-i prizonieri, iar pe alții ucigîndu-i. Îndată ce au sosit în orașul numit Belgrad [64], care era capitala afurisitului mai sus arătat, ostașii cazaci nu au ținut seamă de tunurile și

---

[58] Mehmed Ghirai al IV-lea (1654—1666).
[59] *Bayram* (rom. Bairam). Aici e vorba de *Ramazan Bayramı*, din *1 şevval 1068*(2 iulie 1658).
[60] *Filibe;* azi Plovdiv, oraș în R. P. Bulgaria.
[61] Spațiu liber. E vorba de rîul Mureș.
[62] Mehmed al III-lea (1595—1603).
[63] *1 zilka'de 1068* = 31 august 1658.
[64] Alba Iulia.

puştile lor şi au intrat repede sub zidurile cetăţii. În mai puţin de 3—4 ore de luptă ei s-au urcat cu scările deasupra ‹zidurilor› cetăţii şi au deschis porţile oraşului. Atunci, ostaşii tătari, care erau însărcinaţi cu distrugerea şi cu dărîmarea, intrînd în cetate, au prădat oraşul în sus şi în jos şi din colţ în colţ. Ei au smuls prăzi dintre lucrurile preţioase şi demne de admirat. Necredincioşii, neputînd să stea în acele părţi, fugiseră pînă la o cetate puternică aflată în apropiere de graniţa austriacă. Cei care rămăseseră, ca ostaşi, de asemenea, neavînd căpetenii, nu au putut să stea pe loc şi au fugit spre a se adăposti în munţii greu de străbătut. De aceea, în ţinuturile arătate, nefiind nici ostaşi şi nici comandanţi ‹ghiauri›, oastea ‹musulmană› se plimba în voie. Tătarii, vînători de duşmani, căutîndu-i şi distrugîndu-i fără frică, i-au trecut prin sabie pe cei mai mulţi dintre ei, iar familiile lor au fost luate în robie. Acei care se numeau raiale, suferind din cauza persecuţiilor oştii, au cerut să se umilească şi să-şi rănească inimile prin supunere şi închinare. Ele au cerut aman, iar cînd au intrat în oastea victorioasă, rugămintea lor a fost ascultată şi primită. După ce oastea devastatoare a fost oprită de a mai lua prăzi, a fost numit principe în Transilvania un beizade cu numele de Acaţiu Barcsai[65], care era unul dintre beizadelele Transilvaniei şi care, mai 342 înainte, fusese în serviciul de defterdar al lui Rákóczi-oglu. La cei 15 000 de galbeni, pe care-i dădeau anual ca haraci către înalta împărăţie, s-au adăugat încă 25 000 de galbeni, completîndu-se cei 40 000 de galbeni. După ce ‹Acaţiu› a acceptat şi a luat asupra sa ca să trimită la Curtea împărătească, numai în anul acela, 1 000 de pungi *(kise)*, drept semn pentru acordarea principatului, i s-au dat hilat, cucă şi buzdugan *(topuz)* în ziua de 15 a lunii zilhidjge[66]. În ziua de 11 a lui zilhidjge[67] Timişoara a fost acordată lui Cenghizade Ali paşa, care era mazilit de la Agria. Condiţia era ca cel care va fi valiu de Timişoara să stea acolo. Se hotărîse să se meargă asupra cetăţii Yeni-Kale, pe care o întărise afurisitul cel mai sus arătat. Dar tocmai în momentul începerii asediului cetăţii sosise, din partea padişahului, haseki-aga cu un hatti-i-şerif prin care îl invita ‹pe vizir› să se întoarcă în grabă. Dar marele vizir nu răspîndise ştirea invitaţiei, ascunzînd-o. După ce a reuşit cucerirea Ineului a fost necesar să dea ascultare invitaţiei împărăteşti şi să se întoarcă la Adrianopole pentru îndepărtarea necazurilor provocate de djelalii.

Nefiind cu putinţă zăbovirea la acea margine, a fost anume lăsat împotriva lui Rákóczi-oglu, cu oastea de serhat, Kenan paşa, valiu de Buda, pentru paza Ineului, iar treburile acelor ţinuturi au fost date tot pe seama vizirului cel arătat mai sus. Marele serdar, hotărînd să pornească cu oastea islamică spre Adrianopole, l-a însărcinat pe telhisciul Mustafa aga să ducă vestea cuceririi cetăţii Ineului ...

343 ‹La primirea acestei veşti se fac petreceri şi unele schimbări în dregătorii›.

---

[65] *Barçigay Akoş*, principe al Transilvaniei (1658—1660).
[66] *15 zilhicce 1068* = 13 septembrie 1658.
[67] *11 zilhicce 1068* = 9 septembrie 1658.

344

AICI S-AU COPIAT TELHISUL ŞI SCRISOAREA, AŞA CUM AU SOSIT ELE LA SCARA ÎMPĂRĂTEASCĂ ÎN ZIUA DE SÎMBĂTĂ, A TREIA ZI A LUNII ZILHIDJGE[68]

Mai înainte de aceasta veniseră la oastea împărătească vechili numiţi din partea demnitarilor celor trei neamuri ale vilaietului Transilvaniei, împreună cu ghiaurul numit Barcsai [69], care era reprezentantul şi banul ţării. Discuţiile fuseseră lăsate pe seama lui Kenan paşa, muhafîzul Budei. Întrebările şi răspunsurile din ambele părţi, la prima adunare *(meclis)*, au fost pentru precizări. După aceea s-au ţinut încă cîteva medjlisuri şi domnia Transilvaniei a fost luată de la hainul Rákóczi-oglu. Dar bănuindu-se că el va fi menţinut, raialele şi beraialele s-au tulburat. În cele din urmă, s-a ţinut sfat cu toţi vizirii şi cu mirimiranii şi cu emirii şi cu cei din ogeacul de ieniceri şi cu cei din cele „Şase bulucuri" [70] şi cu oamenii mai mari şi mai mici de la graniţă şi cu bătrînii care cunosc situaţia. Aici s-au luat angajamente şi s-au pus următoarele condiţii: „Afară de faptul că s-au luat în seamă priceperea şi gîndurile mai sus arătatului ban [71], s-au adăugat încă 25 000 de galbeni la haraciul de 15 000 de galbeni, care se dădea în fiecare an, astfel că transilvănenii şi-au luat asupra lor obligaţia să dea anual, drept haraci, 40 000 de galbeni. Deoarece ei au fost cauza acestei expediţii, s-au angajat, de asemenea, să dea la vistieria împărătească, numai în anul acesta, 1 000 de pungi *(kise)* pentru cheltuielile făcute.

345 Mai înainte, din două cetăţi, cu numele de Sebeş [72] şi Lugoj, care erau stăpînite de valiii de Timişoara, se adunau în fiecare an 3 500 de galbeni pentru sărăcimea celor două oraşe sfinte [73]. Ghiaurii, care puseseră stăpînire prin victorie pe cele două cetăţi numite Sebeş şi Lugoj, s-au obligat să le înapoieze împreună cu tunurile şi cu muniţiile care se află în ele, precum şi cu toate satele din împrejurimile lor. De asemenea, vor înapoia şi toate raialele care au plecat din satele de la serhat şi s-au supus celui din Transilvania. Luînd astfel de angajamente şi toţi care se aflau la adunarea aceea fiind de acord, principele Transilvaniei a fost îmbrăcat cu hilat şi, în felul acesta, s-a luat hotărîrea definitivă. Atunci cînd Kenan paşa, valiu de Buda, a făcut medjlisuri şi a avut discuţii cu banul Transilvaniei, Barcsai, întrebările şi răspunsurile din timpul discuţiilor, precum şi hotărîrile luate se refereau la următoarele:

Primul: Kenan paşa s-a adresat astfel: „Cetatea Oradea va fi evacuată şi predată padişahului. De asemenea, şi localităţile Sebeş şi Lugoj şi locurile lui Ferendj [74] alipindu-se împărăţiei padişahului, fixarea graniţei în partea aceea va fi după dorinţa împărătească şi această treabă va fi astfel aranjată". Atunci ei au răspuns:

„Porunca este a celui care dă firman. Toată ţara Transilvaniei este a măriei-sale gloriosului şi marelui padişah, ocrotitorul lumii. Raialele Transilvaniei sînt tributare şi noi sîntem supuşii sultanului, cu cîte o mînă legată.

---

[68] 3 *zilhicce 1068* = 1 septembrie 1658.
[69] Acaţiu Barcsai. Era ban de Lugoj şi Caransebeş.
[70] *Altı-bölük.*
[71] Acaţiu Barcsai.
[72] *Sebeş,* Caransebeş.
[73] *Haremeyn* (Mecca şi Medina).
[74] *Ferenc yerleri.* Este vorba de ţinuturile aparţinînd lui Bebek Ferencs.

Dar în tratatul imperial de pe vremea măriei-sale gloriosului şi răposatului sultan Suleiman han [75], prin care se acordau cinste şi onoare sărăcimii transilvane, se află scrise înţelegerea şi hotărîrea ca: «De azi înainte să nu se mai ceară cetăţi şi pămînt din vilaietul Transilvaniei», iar noi nu am apelat pînă acum la această clauză. Afară de aceasta, este ştiut de demnitarii împărăţiei că în fiecare an se adună de la raialele ⟨Caran⟩ sebeşului şi Lugojului 3 500 346 de galbeni pentru venerata Medina. Ne rugăm pentru aceste cetăţi şi pentru aceste pămînturi, şi vom fi recunoscători de la pămînt pînă la cer dacă veţi avea milă de aceşti robi şi să nu se ceară ceea ce nu putem îndeplini, deoarece vom greşi dacă vom spune că le vom da şi nu vom fi în stare să îndeplinim obligaţiile pentru care ne-am angajat. Dacă cetăţile şi pămînturile pomenite mai sus vor fi date, atunci ne vom face de rîs fiind atacaţi de hainul de Rákóczi-oglu, precum şi de toate popoarele creştine din jurul nostru. Sperăm că măria-sa fericitul mare vizir şi mare serdar va înţelege aceste împrejurări. În schimb, vrem să sprijinim, în limita puterilor noastre, mărirea haraciului. Potrivit ilustrului firman, vom depune toate eforturile noastre, dînd pînă şi cămăşile de pe noi, pentru ajutorarea vistieriei. Aşteptăm în această privinţă înaltul firman".

Articolul doi: Cînd au fost întrebaţi: „Care este răspunsul vostru în privinţa satelor supuse din trecut cetăţii Ineu şi menţionate în registrele Casei otomane, şi vor trebui să fie stăpînite de azi înainte de înalta împărăţie"?, ei au răspuns:

„În această privinţă nu avem nici o împotrivire. Cetatea Ineu este din trecut proprietatea prin moştenire a puternicului şi marelui nostru padişah. Nu ne priveşte şi nu ne amestecăm nici la raialele ei. Rugămintea noastră este doar ca, respectînd graniţa vilaietului din trecut, scrisă în condicile vistieriei imperiale, să nu se permită şi să nu se dea voie de a o depăşi".

Articolul trei: „Majoritatea satelor din sangeacul Solin [76] şi din cetatea Ineu, care erau înregistrate din trecut la zeametele şi la timarele şi la vakîfurile din vilaiet, nu s-au supus. De aceea dorinţa padişahului este ca de acum încolo ele să se supună ca şi mai înainte. În această privinţă care este răspunsul vostru?"

„Şi în această privinţă nu avem nici un cuvînt contrar faţă de voinţa împăratului. Într-adevăr, locuitorii acestor sate aparţin neamului haiduşak. Aceştia sînt cei care au tulburat Transilvania totdeauna. Ei sînt cei care 347 atacă. Le vom trimite şi scrisori şi sfaturi drastice, cerîndu-le să se supună faţă de Poarta fericirii măriei-sale padişahului cel fericit, aşa cum ne supunem sărmanii de noi, şi să facă în aşa fel ca stăpînii de acolo să-şi păstreze satele mai sus arătate. Dacă vor respecta cuvîntul nostru şi-l vor asculta pe sultan, atunci vor fi fericiţi, iar dacă, de acum înainte, vor face contrar firmanului împărătesc şi nu vor primi sfaturi, îi priveşte pe ei. De asemenea şi noi, întorcîndu-ne faţa de la ei, vom arăta Înaltei Porţi fericite că ei sînt împotrivă, pentru ca, după aceea, să se facă aşa cum cere zelul padişahului".

Articolul patru: „Dorinţa împărătească a padişahului este de a-l nimici pe necredinciosul Rákóczi-oglu. Care dintre voi este în stare să facă acest lucru?".

---

[75] Suleiman Magnificul (1520—1566).
[76] *Solin*, Solnoc, Szolnok (?).

Cînd s-a pus această întrebare, mai sus arătatul ban [77] a răspuns astfel: „Afară de mine, nimeni nu este în stare să facă acest lucru. Dacă stăpînirea Transilvaniei va fi considerată potrivită pentru robul de mine şi dacă, cu ajutorul lui Allah, ea îmi va fi acordată prin înţelegerea împuterniciţilor neamurilor [78], atunci voi lua asupra mea obligaţia de a-l nimici pe Rákóczi-oglu". De asemenea, împuterniciţii celor trei neamuri, care se aflau lîngă el, au întărit cuvintele lui, grăind: „aşa cum a spus, e capabil şi poate s-o facă".

Articolul cinci: „Ştiţi că pentru această expediţie s-au făcut multe cheltuieli din vistieria măriei-sale gloriosului şi marelui nostru padişah. Cheltuielile fiind făcute din cauza voastră, e necesar ca despăgubirile să fie luate tot de la voi. Care este răspunsul vostru în această privinţă?"

Cînd li s-a adresat în felul acesta, ei au răspuns: „Porunca şi firmanul sînt ale măriei-sale fericitului mare vizir! Oricare va fi înaltul firman, vom servi atît cît vom fi în stare şi nu ne vom da în lături, atît cît vor suporta puterile noastre. În orice caz rugăm să aveţi milă de noi".

Această situaţie, descrisă mai sus, a fost raportată la scara împărătească şi padişahul a fost înştiinţat despre toate.

⟨Însă, din cauza ameninţărilor djelaliilor din Anatolia, marele vizir fusese invitat să se întoarcă în grabă la Poartă⟩.

356 Fazîl paşa era originar din Bosnia. Ieşind din Haremul împărătesc, el devenise mutasarrîf în eialetele Buda, Bosnia şi Silistra ...

357 ... Cînd el a fost serdar împotriva Ţării Româneşti, încetineala cu care s-a mişcat, din cauza lăcomiei, a dus la omorîrea lui.

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAIZECI ŞI NOUĂ [79]

⟨Întoarcerea marelui vizir de la Ineu *(Yanova)* la Edirne în 20 de zile⟩.

389 ... Eialetul Bosniei fiind acordat lui Melek-Ahmed paşa, Seidi-Ahmed paşa, care era în Bosnia, a fost numit la Buda şi a fost însărcinat cu paza ⟨cetăţii⟩ Ineu ...

401

SOSIREA SOLULUI AUSTRIAC

În ziua de marţi, 23 a lunii mai sus arătate [80], s-a făcut Divan în faţa cortului împărătesc şi solul [81] care venise din partea craiului austriac s-a închinat la înaltul tron cu peşcheşuri, cu daruri şi cu scrisoarea sa. Apoi, cînd scrisoarea a fost tradusă şi rezumată, s-a văzut că în ea se făcea cunoscut că hainul zis Rákóczi-oglu, care fusese principele Transilvaniei şi care se răsculase, l-ar fi rugat pentru mijlocire. Această mijlocire nu s-a găsit potrivită pentru credinţa şi gloria padişahului, ocrotitor al lumii, şi nu s-a acceptat scrisoarea de mijlocire. I s-a dat răspunsul următor: „Dacă gîndul cezarului [81a] este de a respecta pacea încheiată între noi, atunci să pună mîna pe acel necredincios şi să-l trimită la Poarta fericirii".

402 Apoi, i s-a dat voie solului să se întoarcă. S-a emis firman împărătesc în ceea ce priveşte pregătirile pentru o nouă expediţie în Transilvania, în primăvară ...

---

[77] Acaţiu Barcsai.
[78] Este vorba de unguri, secui şi saşi.
[79] *1069 H.* = 29 septembrie 1658—17 septembrie 1659.
[80] *23 zilka'de 1069* = 12 august 1659.
[81] August de Mayern (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XI, p. 85—86).
[81a] Leopold I (1658—1705).

409 MAREA VICTORIE A LUI MEHMED GHIRAI HAN ÎN LUPTA CU OASTEA GHIAURILOR MOSCOVIŢI

În afară de faptul că înalta împărăţie nu înlăturase năpasta de mai bine de zece ani a ghiaurilor veneţieni, fusese nevoită să ducă expediţii şi împotriva djelaliilor din Anatolia, precum şi împotriva maghiarilor. De aceea, o parte a oştirii islamice se afla în Arhipelag, altă parte la paza ţărmurilor. De ase-
410 menea, ea era împrăştiată cu asedii şi cu lupte şi în cetăţile de margine.

Craiul Moscovei [82], socotind că din aceste motive adunarea lor nu va fi posibilă, a crezut că este momentul potrivit. De aceea, pe de o parte, recruta oaste nenumărată, iar pe de alta stăruia în dorinţa greşită de a tulbura împărăţia cea veşnică otomană prin distrugerea ţinuturilor sale. Pentru aceasta, el aduna oşti de mai bine de doi ani şi pregătea arme pentru expediţie. Potrivit adevărului că „neamurile ghiaure se unesc" şi datorită necazurilor provocate de voiezovii din Ungaria şi din Ţara Românească şi Moldova, el şi-a pierdut răbdarea şi a trecut la fapte pentru a conduce la victorie oastea sa şi pentru a ocroti credinţa şi ţările neamurilor sale.

⟨Ţarul se gîndea să distrugă oastea tătărească şi să devasteze ţinuturile turceşti, precum şi pe cele ale cazacilor de Oceacov, care nu-i trădau pe tătari. La porunca sultanului, hanul porneşte cu o oaste mare şi îl înfrînge pe ţarul Rusiei, devastîndu-i ţinuturile⟩.

416 SITUAŢIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI A MOLDOVEI

Mai înainte de aceasta, Gürdji-Kenan paşa, valiu de Buda, şi Djan-Arslan paşa, beilerbeiul de Silistra, fuseseră însărcinaţi să stea prin părţile Transilvaniei pentru a face ascultate poruncile noului ban care fusese numit
417 în vilaietul Transilvania [83]. Mihnea [84], voievodul Ţării Româneşti, cerînd învoire de la Kenan paşa să meargă în vilaietul său, nu apelase la Djan-Arslan paşa pentru această învoire. După ce luase permisiune, în momentul de adio, Djan-Aslan paşa dăduse de ciudă un picior în burta bietului Mihnea şi, chiar în faţa sa, îl trîntise pe spate, insultîndu-l: „Bre, afurisitule, eu sînt valiu de Silistra şi nu te cobori ca să apelezi la ocrotirea mea, cerînd învoire?". Mihnea ieşise indignat şi plecase în vilaietul Transilvania [85], spunînd cu înfumurare: „Jur că nu voi ierta această ocară! Va vedea el cum se loveşte cu piciorul!". Apoi, Djan-Arslan paşa, la rîndul său, fiind învoit de către Kenan paşa să meargă la postul său, cînd a intrat în vilaietul Ţării Româneşti, Mihnea i-a arătat de formă ceremonie de sinceritate şi prietenie, dar apoi s-a răsculat, atacîndu-l pe Djan-Arslan paşa cu populaţia Ţării Româneşti. Rezistenţa fiind cu neputinţă, Djan-Arslan paşa a ales fuga, neavînd încotro. El a trecut Dunărea, cu mii de greutăţi, prin faţa Şiştovului [86] şi a arătat situaţia la Poarta fericirii. De asemenea, Mihnea, primind ajutor de la unguri, a adunat multă oaste, iar Constantin [87], care era mai înainte voievodul Ţării Româneşti şi care fugise, venind, la rîndul său, cu ajutoare de la Rákóczi-oglu, puse stăpînire cu forţa pe Moldova şi dădu naştere la tulburări. De aceea,

---

[82] Alexei Mihailovici Romanov (1645—1676).
[83] Acaţiu Barcsai.
[84] Mihnea al III-lea Radu.
[85] De fapt, în Ţara Românească.
[86] *Ziştovi*, azi Sviştov.
[87] Constantin Şerban.

a sosit ştire despre stricarea şi tulburarea ordinii în acele serhaturi. Afară de aceasta, aşa cum s-a arătat mai înainte, Köprülü Mehmed paşa, mare vizir al acelui timp, cucerind Ineul, numise din partea Înaltului Devlet crai în Transilvania pe ghiaurul dintre transilvăneni cu numele de Acaţiu Barcsai, în locul craiului Transilvaniei, Rákóczi-oglu, care se răsculase şi fugise,

418

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAPTEZECI [88]

... În ziua de vineri, 10 djemazi-ul-ahîr [89], al doilea mirahor cel mic, ⟨Merzifonlu Kara⟩ Mustafa aga [89a], a fost numit în eialetul Silistrei ...

419

EVENIMENTELE DIN NORD

Cînd măria-sa padişahul, ocrotitorul lumii, venise de la Bursa la Adrianopole, îl sfătuise sever pe măria-sa marele vizir să facă pregătiri în vederea îndepărtării răscoalelor din ţinuturile nordice. După sfat, valiul de Bosnia, vizirul Seidi-Ahmed paşa, fusese mutat în eialetul Buda, fiind totodată numit şi pentru paza cetăţii Ineu. Acum, înlăturarea intrigii hainului, zis Rákóczi-oglu, precum şi aducerea în Transilvania a lui Barcsai şi numirea acestuia la domnia Transilvaniei fuseseră lăsate pe seama mai sus arătatului vizir Seidi-Ahmed paşa. De aceea i s-a trimis straşnică poruncă împărătească.

De asemenea, considerîndu-se potrivit ca oastea tătărească să fie trimisă, ca un vînt, asupra voievozilor din Ţara Românească şi Moldova, i s-au trimis şi hanului cel glorios poruncă împărătească, sabie şi hilat. Ahmed bei, guvernator în sangeacul Ilbasan, cel care făcuse mai înainte multe servicii, arătînd vitejie pe cîmpiile de luptă din Ţara Românească şi din Moldova, şi căruia, drept răsplată, i se acordase sangeacul respectiv, fusese sfătuit să aştepte la Silistra, cu 1 000 de viteji rumelioţi, sosirea oştii tătare şi, alăturîndu-se, să depună sforţări şi să slujească în vederea distrugerii duşmanului credinţei şi pentru victoria sprijinitorilor padişahului. Cu acest scop, el fusese trimis la acele serhaturi. Lui Ghica [90], care anul trecut fusese numit din partea înaltei împărăţii domn în Moldova şi care, la ocuparea ei de către Constantin [91], fugise şi venise la Adrianopol, i-a fost acordată domnia Ţării Româneşti [92]. (420) De asemenea, domnia Moldovei a fost dată fiului voievodului Lupu [93], care mai înainte fusese timp de 20 de ani domnitor în vilaietul mai sus arătat şi care stătea închis la Iedi-Kule. Aceştia au fost trimişi ⟨în Ţara Românească şi Moldova⟩. Cînd ei au venit, Gazi Ghirai, care era calgaiul gloriosului han, sosise în apropiere, potrivit firmanului împărătesc, cu vreo 50 000 de ostaşi. De asemenea, şi leşii trimiseseră în ajutor un număr oarecare de oşti, care se ataşaseră oştii tătare. Ghiaurii josnici, la rîndul lor, formaseră în faţa oraşului numit Iaşi şapte tabere şi, afară de alţi luptători, puseseră în tabără şi vreo 13 000 de puşcaşi şi aşezaseră în faţa lor douăsprezece tunuri, fiind gata pentru luptă şi măcel. Nenumărate raiale şi oşti din partea populaţiei

---

[88] *1070 H.* = 18 septembrie 1659—5 septembrie 1660.
[89] *10 cemazi II 1070* = 22 februarie 1660.
[89a] Viitorul mare vizir Kara-Mustafa paşa, asediatorul Vienei în 1683.
[90] Gheorghe Ghica, domnul Moldovei (martie 1658—noiembrie 1659).
[91] Constantin Şerban Basarab (noiembrie 1659).
[92] În noiembrie 1659, Mihnea al III-lea Radu fiind mazilit.
[93] *Gupul* (Vasile Lupu); fiul lui era Ştefăniţă Lupu (noiembrie 1659—1661).

vilaietului au venit şi s-au supus noului voievod, fiul lui Lupu *(Kupul)*. Luînd măsuri pentru înlăturarea taberelor duşmane, cu învoirea oştilor islamice au pus să meargă înainte oştile căzăceşti şi leşeşti. Ele însele au pornit după acestea asupra taberei. Ajungînd şi venind faţă în faţă, au început îndată lupta şi măcelul. În timpul luptei, au distrus şi au împrăştiat majoritatea oştilor leşeşti şi căzăceşti, care se aflau în faţă. Cînd şi ceilalţi ostaşi i-au atacat, lupta în tabără cu afurisiţii a devenit foarte grea. De aceea oastea islamică s-a prefăcut că este înfrîntă şi s-a retras pe de cîmpul de luptă în şes, pentru a-i despărţi de tabără şi pentru a-i scoate la cîmp deschis. Dar ghiaurii netrebnici nu s-au pus pe urmele lor, ci s-au întors în taberele lor. Cu aceasta s-a renunţat la luptă în ziua aceea. Atunci, afurisiţii necredincioşi, aruncînd din tunuri şi puşti, au făcut ca locul unde se dădea lupta să pară îngust în faţa ochilor tătarilor şi nu i-au lăsat să se apropie de ei. Şi ziua aceea a trecut în felul acesta. A treia zi au pornit iarăşi din toate părţile la luptă şi la măcel. Ori de cîte ori ghiaurii josnici se aruncau în luptă, oastea 421 islamică, la rîndul ei, se prefăcea că este înfrîntă şi se dădea înapoi. De aceea ghiaurii, condamnaţi focului din infern, înaintau mereu atacîndu-i şi, în felul acesta, s-au despărţit de taberele lor. Oastea islamică, la rîndul ei, potrivit versetului „foloseşte în luptă şiretlicul", a luat măsuri pentru a-i împrăştia cu viclenie pe cei arătaţi mai sus, urmînd ca apoi, după ce se vor fi prefăcut că fug, să-i prindă şi să-i nimicească cu uşurinţă. De aceea Ialî-agasî Mehmed bei a plecat îndată în altă parte cu 3 000 de viteji care i se supuneau, pornind spre munţii din apropierea terenului de luptă. De asemenea, a plecat în altă parte şi oastea de Rumelia, împreună cu Ahmed bei. De asemenea, şi renumitul Gazi Ghirai, care era căpetenia oştirii tătare, a pornit cu restul oştii spre şes, ca şi cum ar fi fost înfrînt. Atunci, duşmanii, cu gînduri rele, socotind că sînt în culmea biruinţei, au sărit cete după cete să-i prindă din urmă şi au căzut în ispita de a vîna oastea împrăştiată. Astfel, oastea lor s-a risipit, iar în momentul în care erau împrăştiaţi pe şes şi prin munţi, vitejii şi curajoşii războiului sfînt s-au întors şi au tras spada setoasă de sînge asupra duşmanului credinţei. Venind din toate părţile, ca nişte lei, duşmanul răufăcător a fost înfrînt şi călcat într-o clipă, iar şesurile şi munţii s-au umplut de cadavrele lor. Cu ajutorul şi cu grija lui Allah adeverindu-se versetul: „biruinţa este cu Allah", duşmanii credinţei au fost învinşi şi distruşi, iar gaziii musulmani au devenit victorioşi şi triumfători. Voievodul cel josnic fugind în părţile Ţării Româneşti cu un număr mic de creştini *(zimmi)* răufăcători, oastea care pornise pe urmele lor i-a ajuns şi i-a trecut prin sabie fără cruţare. Ostaşii islamici, fiind onoraţi cu prăzi nenumărate, au pus la reşedinţa sa pe noul voievod, ⟨Ştefăniţă Lupul⟩.

După ce au rămas cîteva zile, ei au pornit spre Ţara Românească pentru a pune la locul său şi pe voievodul acesteia. Voievodul intrigant al Ţării Româneşti, căruia i se zicea Mihnea [94], în zilele tinereţii sale, fusese un băiat cuminte şi, timp de peste 20 de ani, fusese educat împreună cu pajii 422 *(içoğlan)* lui Kodja-Kenan paşa, cuceritorul cetăţii Ahisha. El se împodobea cu căciulă de samur şi cu haine de musulman şi, fiind sătul de sare şi pîine, citea şi scria din cărţi în limbile arabă şi persană şi turcă şi spunea: „Voi fi un musulman adevărat!".

---

[94] Mihnea al III-lea Radu.

Pe vremea răposatului Murad [95] han gaziul, el se străduise pentru a obține eialetul Țării Românești. Apoi, cu timpul, fiind onorat cu beilic [96], se hrănise din binefacerea dinastiei înaltului Devlet otoman. Totuși, el s-a răsculat și s-a răzvrătit provocînd multe intrigi și gîlcevi. În timpul răscoalei sale, el a pus să fie uciși peste 1 000 de negustori care se aflau în țara sa și a îndrăznit să se opună cu o ceată de ghiauri care se adunaseră lîngă el, dintre maghiari și croați. El a aflat că voievodul Moldovei nu a putut să se lupte cu atîta oaste și că a fost înfrînt. Cînd a fost înștiințat că oastea islamică va veni îndată și asupra sa, el s-a zăpăcit și și-a pierdut voința. Neputînd să rămînă pe loc nici o clipă, și-a ridicat vistieria *(hazine)* și avuția sa și, împreună cu suita sa, a fugit lîngă Rákóczi-oglu. Sosind îndată oastea islamică, nu s-a găsit nici o urmă de afurișiți. Au căutat cete după cete șesurile și munții, pînă la graniță, și au trecut prin sabie pe cei care îi întîlneau și aflau de la ei ceea ce cunoșteau despre suita celui mai sus arătat. Ei au curățat țara aceea de răzvrătiți, distrugînd în total 12 700 ⟨de ghiauri⟩ și au așezat în reședința sa pe noul voievod al Țării Românești [97].

⟨Sultanul, aflînd toate acestea, l-a onorat cu daruri pe emirul tătarilor și apoi i-a dat voie să se întoarcă la reședința sa⟩.

⟨Uciderea lui Kadri pașa, fost valiu de Silistra⟩.

425

LUPTELE LUI SEIDI-AHMED PAȘA CU OASTEA UNGUREASCĂ

Rákóczi-oglu, care în trecut era principele Transilvaniei, fusese mai înainte cuprins de dorința domniei ținuturilor leșești. De aceea, în prima parte

426

a anului 1067 [98], pornise din reședința sa, avînd cu el vreo 60 000 de ostași călăuziți de diavoli. Totuși, oastea lui fusese distrusă și supusă cu loviturile sabiei tătărești. Toate acestea au fost arătate la locul lor.

Afurisitul numit Ioan Kemény [99], orînduitorul țării sale, căzuse în luptă în mîinile oștii tătărești și stătuse închis mult timp. Apoi el se rugase să fie eliberat dînd 100 000 de galbeni. Cînd el îi arătase gloriosului han situația sa, hanul aprobase și dăduse voie să trimită un om în vilaietul său ca să ia banii pentru slobozirea celui mai sus arătat. În timp ce rudele și prietenii acestuia se străduiau să adune banii arătați, aflase aceasta voievodul Țării Românești căruia i se spunea Djivan-bei [100] și, avînd legături din trecut, trimisese știre gloriosului han și-l ceruse pe Kemény, în schimbul promisiunii sale de a-i trimite despăgubirea de 100 000 de galbeni. Hanul, la rîndul său, crezîndu-l, i-l trimisese ⟨pe Kemény⟩ cu cîțiva ostași tătari renumiți. Dar afurisitul care se numea Ioan Kemény părea un ghiaur priceput în viclenii și plin de răutăți diavolești. De aceea, cînd Kemény a venit lîngă voievodul Țării Românești, l-a întors pe acesta, cu felurite sfaturi, de la supunere față de padișah și a devenit astfel cauza răscoalei și a răzvrătirii pe care și le plănuia de mai înainte în sufletul său. Voievodul Țării Românești, după ce i-a ucis pe tătarii care veniseră să ceară banii, precum și pe cei peste o mie de negustori turci, care se aflau în acele ținuturi, l-a trimis pe Kemény lîngă Rákóczi-oglu și apoi, pregătindu-se cu vreo 10 000 de ghiauri haini, a făcut cunoscută

---

[95] Murad al IV-lea (1623—1640).
[96] Cu domnia.
[97] Gheorghe Ghica (noiembrie 1659—septembrie 1660).
[98] *1067 H.* = 20 octombrie 1656—8 octombrie 1657.
[99] *Kelbanoș* (pentru Kemény Ianoș).
[100] *Djivan bei (Civan Bey)*, Mihnea al III-lea Radu.

nesupunerea sa față de Înaltul Devlet, precum și unirea și înțelegerea sa ⟨cu Rákóczi-oglu⟩. Afurisitul Kemény, ajungînd lîngă Rákóczi-oglu, l-a ațîțat și pe acesta, îndemnîndu-l să ceară ținuturile sale de moștenire. În felul acesta, ei au început să adune oști. În scurt timp, ⟨Rákóczi-oglu⟩ a pornit asupra noului voievod, Acațiu Barcsai, cu vreo 20 000 de ghiauri afurisiți bine pregătiți și înarmați. Mai sus arătatul, neavînd putere să reziste, adusese la cunoștința 427 Înaltului Devlet în cel hal ajunsese. Atunci, Seidi-Ahmed pașa a fost mutat din Bosnia la Buda, fiind însărcinat cu paza ⟨cetății⟩ Ineu și cu înlăturarea răscoalei prin Transilvania. Noul voievod [101], trimițînd om care să anunțe sosirea în apropiere a lui Rákóczi-oglu, ceruse ajutor de la Seidi-Ahmed pașa. Vizirul cel mai sus arătat, la rîndul său, alegînd vreo 4 000 de viteji și oameni renumiți din oastea de serhat, care se aflau lîngă el, i-a trimis în ajutorul celui menționat mai sus, împreună cu Sarî-Husein pașa, fratele lui Siavuș pașa. De asemenea, și el, pregătindu-și cele necesare, a pornit îndată ⟨spre Transilvania⟩. La rîndul său, necredinciosul, care era căpetenia ghiaurilor, fiind informat de faptul că Husein pașa a venit în apropierea sa cu o oaste vitează de vreo 4 000 de oameni, precum și de faptul că renumitul serdar, la rîndul său, va veni îndată cu o oaste nenumărată, a trimis un număr oarecare de ostași necredincioși și afurisiți la paza unei trecători greu de trecut, care se afla în drum, pentru a împiedica trecerea oștii islamice. Husein pașa a aflat de această viclenie și a trimis în grabă serdarului o știre, făcîndu-i cunoscut că dacă nu va trece înainte de sosirea oștii ghiaurilor, nu va scăpa nici unul dintre gaziii musulmani care se află lîngă el și că toți vor fi distruși de sabia dușmană.

La rîndul său, serdarul, viteaz ca Rustem, încălecînd chiar în ceasul sosirii acestei știri, a trecut, cu ajutorul lui Allah, prin trecătoarea mai sus arătată înainte de sosirea ghiaurilor. El adusese vreo 5 000 de ostași care i se supuneau și venise asupra cetăților ... [102], unde se afla noul voievod. Însă cei care se aflau în cetate pregătiseră toate cele necesare și ambele părți au pornit la luptă și la măcel.

428 Oastea musulmană, care se afla în adăpost, ieșea necontenit spre tabăra dușmană și dădea atacuri fără frică. Cu ajutorul lui Allah, ea nu a fost învinsă de dușmani. În felul acesta, lupta a continuat aproape cinci luni. Oamenii care erau trimiși de către măria-sa renumitul pașă, ca să ceară ajutor, veniseră de multe ori și arătaseră situația. Dar, datorită iernii grele nefiind posibilă nici o acțiune, amînaseră ⟨ajutorul⟩ pentru primăvară. Cînd au sosit zilele de primăvară, pașa cel viteaz și-a scos corturile sale pe șes. După ce s-au pregătit pentru a porni în ținuturile ghiaurilor, s-a ținut cu oastea de serhat un sfat privind lupta.

Atunci, unii au spus cu tărie: „Populația Transilvaniei este de trei feluri. Un grup fiind înzestrat cu calități războinice și de răzbunare, dă cu sabia și distruge. Ceata aceea este renumită prin porecla de haidușak. După ce vor fi prădate și stricate ținuturile acelui neam și după ce cetățile și celelalte localități ale lor vor fi distruse, iar avuțiile și lucrurile lor vor fi devastate și prădate, abia după aceea va fi ușor, cu ajutorul lui Allah, să se răspundă celorlalți".

Această părere fiind socotită mai dreaptă și mai potrivită, au pornit în partea aceea. Plecînd cu gaziii de la granița glorioasă și cu vitejii care se

[101] Acațiu Barcsai.
[102] Loc alb.

aflau în slujba sa, au parcurs distanțe și au intrat cu toții în ținuturile haidușacilor. Cei din ceata mai sus arătată, la rîndul lor, aflaseră că vor veni oștile musulmane. De aceea afurisitul zis Barkoci [103], unul dintre apropiații lui Rákóczi-oglu, care era comandantul unei cetăți din acele ținuturi, numită Oradea *(Varat)*, renumită prin întăriturile și prin șanțurile ei, adunînd peste 20 000 de ostași, pornise în grabă să ia trecătoarea unei văi înguste care se afla la graniță și să împiedice intrarea oștii islamice în țara lor. În momentul cînd ⟨turcii⟩ treceau pe valea mai sus arătată, au sosit și afurisiții. Văzînd trecerea oștii musulmane prin trecătoare, inimile lor au fost cuprinse de spaimă și, cunoscînd tăria lor de rezistență, s-au pregătit să fugă. Socotind că sforțările lor se vor termina cu înfrîngere, s-au întors pe drumul pe care
429 veniseră. Ostașii viteji, la rîndul lor, pornind în grabă pe urmele lor, i-au trecut prin sabie pe cei pe care i-au ajuns. Pe mulți alții i-au prins și i-au făcut prizonieri. De asemenea, au fost luate și tunurile din alaiul lor și munițiile lor. Apoi ⟨turcii⟩ au descins cu hotărîre asupra vestitei cetăți cu numele de Boceai [104], devastînd satele și tîrgurile peste care dădeau și incendiind și stricînd fortărețele și palăncile lor.

---

[103] *Barkoçi*, Barkóczy; veche familie ungurească. Pe la 1660 se afla în viață Barkóozy Istvan al II-lea, care s-a luptat în două rînduri cu turcii (m. 1679).

[104] *Boçay*, sau *Poçay*, Pocsaj, Poceai.

II

MEHMED RAŞID

Istoriograful otoman Mehmed Raşid s-a născut la Istanbul, unde tatăl său, molla Mustafa, originar din Malatya, era cadiu. Anul naşterii acestui cronicar nu se cunoaşte. În orice caz, el s-a născut pe la mijlocul celei de-a doua jumătăţi a veacului al XVIII-lea. La început a îndeplinit diferite funcţii cărturăreşti (1692—1714), care au continuat şi mai tîrziu, concomitent cu alte slujbe. Astfel, în anul 1714 *(1126 H.)* Raşid a fost numit istoriograf oficial *(vak'anüvis)* al Imperiului otoman, continuîndu-l pe Mustafa Naima, deşi între timp postul respectiv fusese acordat pentru scurtă vreme lui Rif'at efendi. Raşid a ocupat această funcţie pînă în anul 1722 *(1134 H.)*, cînd a fost trimis la Alep în calitate de cadiu, dar nu a stat mult, fiind mazilit. Mai tîrziu, Mehmed Raşid a plecat ca sol în Persia (1728/1729 = *1141 H.*)[1] cu rangul de beilerbei de Rumelia, cînd a purtat şi titlul de paşă[2], iar în anul 1729 *(1142 H.)* a fost numit cadiu de Istanbul. Din cauza unor intrigi urzite în jurul lui Raşid, în timpul răscoalei din 1730, el a fost exilat în insula Kos *(Istanköy)*, dar în scurt timp a fost pus în libertate. Cu toate acestea, adversarii lui Raşid au reuşit să-l exileze din nou la Bursa, de unde a fost trimis în insula Lemnos. El a scăpat din surghiun abia în 1733/1734 *(1146 H.)*, după trecerea lui Ali paşa în postul de mare vizir (1732). Spre sfîrşitul vieţii sale, Raşid a îndeplinit şi funcţia de cadiasker de Anatolia (1734 = *1147 H.)* şi a murit la Istanbul în iulie 1735 *(safer 1148)*.

★

Mehmed Raşid este cunoscut atît ca poet, cît şi, mai ales, ca istoriograf. El se numără printre poeţii de seamă ai literaturii turce din epoca otomană. A compus o colecţie de versuri, intitulată *Divan*. A scris o serie de cărţi de cucerire *(Fetihname)* şi alte corespondenţe oficiale. În calitatea sa de istoriograf oficial al imperiului, a redactat o cronică numită *Tarih-i Raşid* (Cronica lui Raşid), în care povesteşte evenimentele începînd din anul 1660 *(1071 H.)* şi pînă la 1722 *(1134 H.)*.

---

[1] Cf. şi M. Cavid Baysun, *Müverrih Raşid Efendi'nin Iran elçiliğine dair* (Despre solia cronicarului Raşid efendi în Persia), în „Türkiyat Mecmuası", Istanbul, vol. IX, 1951, p. 145—150.

[2] M. Münir Aktepe, *Vak'a nüvis Raşid Mehmed Efendi'nin Eşref Şah nezdindeki elçiliği ve buna tekaddüm eden siyasî muhabereler* (Solia cronicarului Mehmed Raşid Efendi la Eşref han şi relaţiile politice care au precedat-o), în „Türkiyat Mecmuası", vol.XII 1955, p. 155—179.

Limba folosită de Raşid în opera sa istorică este relativ uşoară faţă de aceea a altor cronicari. În ceea ce priveşte conţinutul acestei cronici, autorul ei a tratat evenimentele şi faptele demnitarilor otomani punînd accentul mai mult pe elogierea diferiţilor conducători ai imperiului. Străduindu-se să scrie o operă nepărtinitoare, Raşid a căutat să împace diferitele tabere ale căror interese economice sau politice se ciocneau între ele. De aceea, cronica sa pierde mult din obiectivitate. Cu toate acestea, opera istorică a lui Raşid reprezintă una din sursele principale pentru cercetarea istoriei otomane dintre anii: 1660 şi 1722 *(1070—1134 H.)*.

Cronica lui Raşid conţine relatări deosebit de ample şi despre trecutul poporului român, ele referindu-se mai ales la perioadele critice ale istoriei otomane, cînd războaiele succesive turco-austriece, turco-polone şi turco-ruse au culminat cu marele asediu al Vienei de către turci în 1683, iar dezastrul otoman din faţa capitalei austriece a favorizat prelungirea stării de război cu „Liga sfîntă", care a durat peste un deceniu şi jumătate, afectînd profund şi situaţia din ţările române pînă la pacea de la Carlowitz (1699).

Această cronică reprezintă unul din puţinele izvoare narative turceşti pentru desfăşurarea campaniei de la Prut din 1711[3], ca şi pentru războiul turco-austro-veneţian care s-a încheiat cu tratatul de la Passarowitz (1718), adîncind tot mai mult criza orientală declanşată după asediul Vienei.

Pe lîngă o serie de documente oficiale sau informaţii orale, studiile comparative au arătat că printre izvoarele folosite, dar nespecificate, de Raşid se numără şi cronica lui Fîndîklîlî Mehmed aga (Silahdar)[4], mai cu seamă partea intitulată *Nusretname* (Cartea gloriei)[5], precum şi conceptele cronicii lui Rif'at efendi, care fusese numit pentru o vreme cronicar oficial după Naima.

S-a folosit şi de cronica lui Sarî-Mehmed paşa *(Defterdar* — m. 1717), *Zübdetü'l-Vekayi* (Esenţa informaţiilor).

Cronica lui Raşid a fost editată de două ori: prima ediţie a apărut în 1740/1741 *(1153 H.)* la Istanbul, în 2 volume, iar a doua, tot la Istanbul, în 1865/6 *(1282 H.)*, în 5 volume. Extrasele alăturate privind ţările române sînt date după ediţia a doua.

Din cronica lui Raşid s-au făcut şi unele traduceri în diverse limbi europene. De ex.: M. Norberg, *Turkiska rikets annaler*, Hernösand, 1822, III, 653—1079 ş.a.

BIBLIOGRAFIE:

Raşid, *Tarih*, vol. V, p. 449—454; *O.T.M.*, p. 44—45; *O.M.*, III, p. 55—57; *E.I.*, III, 1936, p. 1200 (art. Rashid); *G.O.W.*, p. 268—270; Ahmed Refik, *Alimler ve san'atkârlar* (Învăţaţi şi artişti), p. 302—328; M. Şakir, *Raşid*, în „Ülkü", nr. 19/1948, p. 13—14; Ali Kemal, *Mehmet Raşit müverrih mi, şair mi?* (Mehmed Raşid este cronicar sau poet?), Istanbul, 1334 H., 112 p.; *Türkiye Ansiklopedisi* (Enciclopedia Turciei), vol. VI, Istanbul, 1958, p. 170; *I.A.* (art. *Raşid* de M. Kemal Özergin).

[3] Vezi şi Mustafa A. Mehmet, *Cronica lui Mehmed Raşid ca izvor pentru campania de la Prut (1711)*, în „Studii, Revistă de istorie", 1961, nr. 4, p. 920—933.

[4] Cronicar otoman (vezi *Cronici turceşti*..., vol. II).

[5] Orhan F. Köprülü, *Raşid Tarihi'nin kaynaklarından biri: Silâhdar'ın Nusretnâmesi* (Unul din izvoarele Cronicii lui Raşid: *Nusretname* a lui Silahdar), în „Belleten", Türk Tarih Kurumu, Ankara, nr. 43/1947, p. 473—487.

TARIH

ed. Istanbul, 1865/66 *(1282 H.)*, 5 vol.

Volumul I (532 p.)

11

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI UNU[1]

A sosit ştirea îmbucurătoare că măria-sa generosul vizir Ali paşa ...[2], numit serdar în părţile ungureşti, mergînd cu un număr oarecare de distinşi ostaşi viteji, a împrăştiat ⟨ceata⟩ duşmanilor şi apoi, asediind şi forţînd cetatea Oradea *(Varat)*, o astfel de fortăreaţă puternică a devenit proprietatea sultanului credinţei, cu tot ce avea în ea şi cu tot ce depindea de ea.

OCUPAREA TRANSILVANIEI DE CĂTRE OASTEA AUSTRIACĂ

Mai înainte de aceasta, măria-sa marele vizir Köprülü Mehmed paşa[3], cucerind şi supunînd cetatea Ineu *(Yanova)*, trimisese, după aceea, craiului numit Akoş[4], pe care-l numise din partea Înaltului Devlet crai în Transilvania, repetate firmane pentru ca demnitarii Transilvaniei să i se supună.

Dar afurisitul cel lacom numit Ioan Kemény[5], care era conducătorul treburilor lui Rákóczi-oglu[6], cel pierit în lupta de mai înainte cu vizirul viteaz Seidi-Ahmed paşa, şi care fugise din cîmpul de bătălie şi care, de atunci încoace, stătea şi locuia în vilaietul austriac, aflînd de plecarea în Transilvania a mai sus menţionatului Acaţiu *(Akoş)*, numit crai, precum şi de pornirea serdarului Ali paşa spre locul de iernare, a adunat pe capul său vreo 30 000 de austrieci şi a început să distrugă cetăţile transilvane, pe care le întîlnea în calea sa, fiind numit din partea austriacului[7] crai în Transilvania cu condiţia ca austriecii să ocupe toate cetăţile Transilvaniei.

Mai sus numitul Ioan Kemény, fiind în trecut conducătorul treburilor lui Rákóczi-oglu, era respectat şi renumit printre transilvăneni. De aceea, cei mai mulţi supunîndu-i-se lui, el a aşezat oastea austriacă în cetăţile ocupate, iar apoi a pornit asupra lui Acaţiu, care era crai. Mai sus numitul Acaţiu, neavînd putere să-l întîmpine şi să i se opună, s-a întărit într-o cetate. Ioan

12

Kemény, la rîndul lui, asediind cetatea timp de cîteva zile, a luat-o prin capitulare. Dar cînd Acaţiu a ieşit afară, el l-a omorît pe acesta, nedîndu-i aman, şi a pornit să ocupe toată Transilvania ...

---

[1] *1071 H.* = 6 septembrie 1660—26 august 1661.
[2] S-a renunţat la unele formule. Este vorba de vizirul Köse-Ali paşa.
[3] Köprülü Mehmed paşa, mare vizir (1656—1661).
[4] *Akoş*, Acaţiu Barcsai (1658—1660).
[5] *Kemeanoş;* pentru scurt timp principe al Transilvaniei (ianuarie 1661—ianuarie 1662).
[6] Gheorghe Rákóczi al II-lea.
[7] *Leopold I* (1655—1705).

13

ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR MUTASARRÎFULUI DE SILISTRA

⟨Kara⟩ Mustafa paşa, fostul beilerbei de Silistra, obţinînd mai înainte glorie prin serviciile sale faţă de tronul împărătesc, ⟨a fost numit vizir în eialetul Diarbekir⟩.

14

OMORÎREA RENUMITULUI VIZIR SEIDI-AHMED PAŞA

Măria-sa marele vizir, avînd ură pe vizirul viteaz Seidi-Ahmed paşa, a cărui bravură şi vitejie deveniseră cunoscute peste tot, căuta motive pentru distrugerea şi nimicirea acestuia. De această dată, acuzîndu-l de nepăsare şi de unele cusururi în măsurile de prevedere, s-a emis către vizirul Ali paşa, serdar asupra Transilvaniei, firman pentru omorîrea lui ⟨Seidi-Ahmed paşa⟩. Acesta s-a grăbit să-l omoare şi i-a trimis capul tăiat la Curtea de la Poarta împărăţiei ...

NUMIREA LUI KÖPRÜLÜZADE AHMED PAŞA ÎN POSTUL DE CAIMACAM LA POARTĂ

Înrăutăţindu-se sănătatea măriei-sale marelui vizir Köprülü Mehmed paşa şi eforturile sale fiind îndreptate pentru expediţie în Ungaria, el l-a adus pe fiul său, gloriosul vizir Ahmed paşa[8], care era valiu de Siria[9] şi pe care dorea mult să-l întîlnească, şi l-a numit caimacam la Poarta fericirii tocmai în momentul plecării ...

15

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI DOI[10]

20

SITUAŢIA TULBURĂRILOR ŞI A RĂSCOALEI DIN TRANSILVANIA

Ioan Kemény *(Kimyanoş)*, care ocupase crăiia Transilvaniei prin rebeliune şi uzurpare, după ce pusese stăpînire pe toată Transilvania, îi scrisese serdarului Ali paşa, rugîndu-l ca el să fie confirmat la locul său de către Înalta împărăţie. Acesta îi dăduse răspunsul următor: „Să-şi trimită fiul ca ostatic *(rehin)* ca să avem încredere în supunerea lui şi în serviciul lui devotat şi pentru ca, în felul acesta, să fie realizată dorinţa lui". De aceea, din partea lui Kemény nu venise nici o ştire.

La sosirea primăverii, mai sus numitul serdar se îndreptase spre Transilvania împreună cu oastea norocoasă, desemnată să meargă cu el. El prădase şi ruinase satele şi tîrgurile întîlnite în calea lui, pentru faptul de a i se fi supus lui Kemény, şi luase în robie populaţia lor. După ce majoritatea demnitarilor Transilvaniei se grăbiseră să se supună şi să ceară scuze şi se rugaseră pentru iertare, de aceea, cu ruga şi cu sprijinul lor, Ali paşa numise din partea Înaltului Devlet crai în Transilvania pe ghiaurul zis Mihail Apafi[11].

Prin supunerea demnitarilor Transilvaniei, partizanii sus numitului Mihail Apafi s-au înmulţit din ce în ce mai mult. Văzînd aceasta, Kemény s-a grăbit să fugă, cu supărare şi cu necazuri, în partea austriacă.

21

---

[8] Köprülüzade Fazîl Ahmed paşa; a devenit mare vizir în 1661 şi a ocupat acest post pînă în 1676.

[9] *Şam* (Damasc).

[10] *1072 H.* = 27 august 1661—15 august 1662.

[11] *Mihal*, Mihail Apafi I (1661—1690).

Serdarul Ali paşa,după ce a pus rînduială în crăiia Transilvaniei, a vrut să se întoarcă spre locul de iernare de la Timişoara, împreună cu oastea norocoasă care se afla lîngă el. Atunci, mai sus numitul crai, Apafi Mihail, de teama vicleniei predecesorului său Kemény, nu a avut curajul să rămînă singur în Transilvania. De aceea, pentru a-l linişti pe cel amintit mai sus, a fost numit un beilerbei spre a-l păzi.

Într-adevăr, Kemény, văzînd că serdarul mai sus arătat s-a întors la iernat, a venit cu nişte afurisiţi într-un loc apropiat de cetatea care era reşedinţa lui Mihail Apafi. Luîndu-se măsuri de prevedere, beilerbeiul de Ineu, Küçük-Mehmed paşa, fusese numit pentru paza craiului mai sus arătat. Aflînd de atacul lui Kemény, el a mers în grabă asupra lui şi cînd a început să se lupte cu el, Kemény Ianoş şi-a găsit beleaua în timpul bătăliei, bînd din cupa morţii[12].

În felul acesta Mihail Apafi a rămas singurul crai independent al Transilvaniei. Atunci, cerîndu-se şi de la el cei 1 000 de pungi *(kise)*, pe care îşi luase angajamentul să le plătească Acaţiu, numit mai înainte crai din partea Înaltului Devlet, el a motivat că nu are putere să procure suma mai sus arătată şi s-a hotărît să se facă arz către Înaltul Devlet ca să se reducă cu 500 de pungi. Restul de 500 de pungi au fost împărţite pe cetăţile din Transilvania şi, după ce au fost strînse, au fost predate la locul cuvenit ...

24 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI TREI**[13]

26 **NUMIREA SERDARULUI SUPREM ÎN PARTEA AUSTRIEI**

Ori de cîte ori ghiaurii austrieci atacaseră unele cetăţi şi întărituri din ţinutul Transilvaniei, care erau dintotdeauna anexate la ţinuturile padişahului, li se scrisese să renunţe la aceste gînduri şi să se ferească de a face contrar păcii. Dar, afară de faptul că ei s-au îndărătnicit şi au continuat să atace şi să provoace pagube ţării amintite mai sus, au sosit de la valii *(vüllât)* şi de la judecători *(hükkâm)* arzuri şi mahzaruri, arătîndu-se că ⟨austriecii⟩ au început să persecute şi unele hotare islamice. De aceea, potrivit hatt-i humaiunului purtător de glorie, emis pentru discutarea acestor stări de lucruri, s-a convocat un medjlis în faţa măriei-sale marelui vizir, iar gîndurile austriecilor de a călca tratatul, precum şi chestiunea pornirii unei expediţii asupra lor au fost discutate cu demnitarii prezenţi ai împărăţiei.

Ei au început să vorbească în sensul dorinţei măriei-sale marelui vizir, spunînd astfel: „De vreme ce atacul şi încălcările ghiaurilor austrieci la hotarele islamice sînt sigure, nu se cuvine deloc să se pornească spre partea veneţienilor *(Venedik)*, întrucît ghiaurii veneţieni nu sînt în stare să pregătească oşti, dinspre uscat, încît să provoace teamă şi îngrijorare, şi nu sînt în stare să pricinuiască pagube şi stricăciuni la hotarele islamice. Pe cînd ghiaurii austrieci sînt duşmani puternici. De aceea, în aceste vremuri, chestiunea cea mai importantă este să se depună toate eforturile pentru apărare faţă de austrieci".

Astfel, luîndu-se hotărîre în acest sens, discuţiile au fost încheiate cu o rugă, iar situaţia a fost făcută arz şi comunicată la scara împărătească ...

⟨Marele vizir Köprülüzade Fazîl-Ahmed paşa a fost desemnat serdar împotriva Austriei⟩.

---

[12] Bătălia de la Seleuşul Mare din 22 ianuarie 1662.

[13] *1073 H.* = 16 august 1662—4 august 1663.

28

DISCUTAREA STĂRII DE PACE ŞI RĂZBOI CU SOLII AUSTRIECI[13a]

⟨Se menţionează faptul că, în afară de internunţiul imperial de la Poartă, care fusese dus împreună cu oastea otomană, în timpul expediţiei, mai venise un sol, care fusese reţinut 29 la Timişoara de serdarul Ali paşa, iar un alt sol fusese trimis spre Belgrad de către imperiali, după ce aceştia aflaseră de pornirea oştii otomane împotriva Austriei. Toţi trei soli şi-au exprimat dorinţa de a se întîlni cu marele vizir Köprülüzade Fazil-Ahmed paşa la Belgrad; dorinţa lor a fost acceptată⟩.

Cînd măria-sa serdarul suprem[14] i-a întrebat, prin mijlocirea tălmaciului: „Cu ce treabă aţi venit?", ei au răspuns: „Am venit din partea cezarului nostru ca să reînnoim pacea pe care o avem cu Înaltul Devlet şi să întărim temelia prieteniei dintre noi".

Atunci măria-sa serdarul suprem li s-a adresat astfel: „Dacă împăratul vostru doreşte să continue şi să întărească pacea şi prietenia, atunci de ce, de doi ani încoace, contrar tratatului de pace, a construit o cetate nouă pe pămîntul padişahului nostru şi, punînd oştile austriece şi maghiare în cetăţile 30 Transilvaniei, a pricinuit pagube mari prieteniei? ...

Dar nu s-a pierdut încă nimic. Dacă împăratul vostru doreşte într-adevăr pace şi dacă aveţi în mîinile voastre împuternicirile cuvenite, atunci, potrivit celor vorbite la Poartă, să distrugeţi cetatea nouă, construită în faţa Kanizsei, contrar clauzelor păcii, să izgoniţi şi să scoateţi din Transilvania oastea austriacă şi, în felul acesta, să încheiem definitiv pacea. Capuchehaiaua răspunzînd că: „noi sîntem însărcinaţi din partea împăratului nostru ca să nu încheiem pace cu Casa osmană pînă ce nu vom lua vestita cetate Sekelbed[15], precum şi alte cîteva oraşe din Transilvania", s-a suspendat medjlisul, iar solul care venise la Belgrad s-a rugat să se întoarcă cu o scrisoare, scrisă către primul ministru *(başvekil)*, conţinînd cele discutate ...

31

SOSIREA SCRISORII PRIMULUI MINISTRU AUSTRIAC, ADRESATĂ SERDARULUI SUPREM

Sosind o scrisoare din partea primului ministru, în cuprinsul ei plin de înşelăciuni se scria:

„... Înainte de a se scrie ceea ce s-a vorbit la Poarta fericirii, între cele două părţi, ni s-a scris şi ni s-a pus în vedere să evacuăm cetăţile din Transilvania, care se găsesc în mîinile noastre, şi să distrugem cetatea construită lîngă Kanizsa. Prinţul meu, noi ne-am mirat de faptul cum pot fi oare înfăptuite astfel de lucruri înainte ca ele să fie discutate şi hotărîte între cele două părţi ? ...

Dar dacă pacea şi prietenia dorite de noi, între cele două state, nu vor fi acceptate din partea înălţimii-voastre, pe baza celor ce există în realitate, atunci toată lumea să fie martoră că nu noi vom fi cauza tuturor faptelor rele care vor apărea de acum încolo" ...

Atunci măria-sa marele vizir i-a trimis pe solii ⟨austrieci⟩ în cortul lui kethuda-bei şi a dat firman ca să se discute acolo. Cînd s-a pornit la discuţii,

[13a] Baron de Goes şi Simon Reniger von Reninger.
[14] Köprülüzade Fazil-Ahmed paşa, mare vizir (1661—1676).
[15] *Sekelbed*, Szekelhyd (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XI, p. 137); Săcueni.

chehaia-bei, potrivit instrucţiunilor primite din partea măriei-sale serdarului suprem, le-a spus:

„Retrăgîndu-vă din Transilvania şi distrugînd cetatea pe care aţi construit-o în faţa Kanizsei, sînteţi nevoiţi să daţi anual padişahului nostru şi cei 30 000 de galbeni, pe care v-aţi obligat să-i plătiţi potrivit păcii încheiate pe vremea măriei-sale răposatului sultan Suleiman"[16]. De asemenea, solii au răspuns:

33 „Nu e deloc cu putinţă de acceptat din partea împăratului nostru ca, renunţînd la Transilvania şi luîndu-ne angajamentul distrugerii cetăţii de lîngă Kanizsa, să dăm anual şi 30 000 de galbeni". Şi, zicînd că „această cerere o întăriţi cu cît vă apropiaţi de vilaietul nostru", ei s-au îndîrjit în acceptarea articolului trei. De aceea s-a dat firman pentru trimiterea solilor spre Buda ...

SFATUL ÎNALTULUI SERDAR CU DEMNITARII ÎMPĂRĂŢIEI

După ce măria-sa serdarul suprem şi oastea islamică şi-au instalat corturile în şesul Budei, el a ţinut un medjlis în ziua de 10 zilhidjge a anului respectiv[17], cu toţi vizirii mari, emirii glorioşi, cu agale de ogeacuri[18] şi cu ceilalţi oameni încercaţi, care se aflau în oastea împărătească. El le-a zis şi i-a întrebat:

„Iată că ne-am apropiat de ţara duşmanului credinţei noastre. Acum problema se pune din ce parte trebuie să pătrundem şi să atacăm ţara inamicului. Dintre cetăţile Raab *(Yanık)*, Komoran şi Uivar, care se află în faţa noastră, asupra căreia dintre ele să mergem?" ...

<Marele vizir motivează că nu se poate merge asupra cetăţilor Yanîk şi Komoran, ele fiind neimportante şi avînd drumuri mlăştinoase. El a spus>:

„... Dar cetatea Uivar este o fortăreaţă care merită osteneală şi este reşedinţa celui de-al doilea sfetnic de oaste al cezarului austriac. Cele patru părţi ale ei sînt renumite cu cetăţi şi tîrguri supuse ei. De asemenea, este 35 vestită şi prin bogăţiile ei de minereuri în argint şi aur. Sperăm să anexăm ţărilor padişahului o astfel de cetate, cu toate cetăţile şi fortificaţiile existente în ţinutul ei, precum şi cu celelalte sate şi cu raialele ei. De asemenea, sperăm ca oastea islamică să aibă parte de prăzi din împrejurimile ei. De aceea ar fi bine să se hotărască pornirea asupra Uivarului".

Cînd el a arătat toate acestea în faţa celor prezenţi la medjlis, toţi au fost de părerea arătată mai sus.

NOI DISCUŢII DESPRE PACE ŞI PRIETENIE CU SOLII ÎMPĂRATULUI AUSTRIEI

36 <În timpul convorbirilor> Ali paşa, la rîndul său, le-a spus: „Sînteţi de acord cu pacea încheiată pe vremea măriei-sale sultanului Suleiman sau cu aceea încheiată cu serdarul Ali paşa?[19] Nu va fi cu putinţă o nouă pace pînă ce nu veţi retrage oastea austriacă din Transilvania şi, după ce veţi

[16] Suleiman Magnificul (1520—1566).
[17] *10 zilhicce 1073* = 16 iulie 1663.
[18] Căpetenii de ieniceri.
[19] Mai departe: Kodja-Murad paşa (zis şi Kuyudju-Murad paşa), care contribuise la încheierea păcii de la Zsitvatorok (1606).

distruge cetatea construită lîngă Kanizsa, nu vă veți lua angajamentul să dați banii pe care-i plăteați către Înaltul Devlet, potrivit actului imperial cu privire la păcile anterioare, menționate mai sus". Atunci solii au spus:

„Nici gînd nu poate fi de bani, dar dați-ne un răgaz de 15 zile. În acest timp, voi să stați cu oastea pe șesul Budei, iar noi să mergem să-i scoatem pe austrieci din Transilvania și să dărîmăm noua cetate din apropierea cetății Kanizsa". Atunci Ali pașa le-a zis:

„Ce treabă ați avut pînă acuma? După ce am ajuns aici cu o oaste atît 37 de numeroasă, mai cereți cîteva zile de răgaz, ca să-i înșelați pe gaziii musulmani de a supune cetatea pentru care au pornit?".

În timpul acesta, cînd cele două părți se certau și nici una nu se lăsa, măria-sa marele vizir auzea din dosul cortului, fără a fi văzut de cei din medjlis, toate discuțiile deșarte. Văzînd că se pierde vreme, el n-a mai putut răbda și, onorînd cortul cu prezența sa, s-a adresat solilor astfel:

„Zicînd că « sîntem desemnați cu încheierea păcii », ați pierdut pînă acuma vremea cu atîtea vorbe zadarnice. Dacă într-adevăr doriți reînnoirea păcii, atunci să dați un act *(temessük)* precum că, scoțîndu-i pe austrieci din Transilvania și dărîmînd și distrugînd cetatea din apropierea Kanizsei, veți achita fie cei 30 000 de galbeni pe care v-ați angajat să-i dați la pacea cu sultanul Suleiman han, fie cei 300 000 de aspri pe care v-ați angajat să-i dați către Înaltul Devlet la pacea încheiată cu Kodja-Murad pașa ..." ⟨în 1606⟩.

⟨Solii, nefiind de acord cu plata sumei arătate decît sub forma unui dar oarecare, au fost trimiși spre Buda⟩.

39 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ȘAPTEZECI ȘI PATRU[20]

ÎNCEPUTUL ASEDIERII CETĂȚII UIVAR ...

43 SOSIREA PRINȚULUI AHMED GHIRAI, FIU DE HAN, CU OASTEA TĂTARĂ

... El a fost dus la un înalt cort împodobit și pregătit la ordia împără-44 tească. După el și-a prezentat alaiul și fratele său, prințul Mehmed Ghirai, cu vreo 15—20 mii de ostași cazaci ...

... După ei, tot în ziua aceea, și voievodul Moldovei[21] a arătat alai cu oastea sa de moldoveni. La sosirea lor, a intrat o mare spaimă în ghiaurii josnici care vedeau aceste alaiuri de printre zidurile cetății ⟨Uivar⟩ ...

SOSIREA AJUTORULUI DIN PARTEA CEZARULUI ȘI ÎNFRÎNGEREA

45 ⟨Cucerirea și supunerea cetății Uivar de către turci prin capitulare condiționată *(vire)*⟩

49 SOSIREA CRAIULUI TRANSILVANIEI LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

Din ziua cînd măria-sa serdarul suprem pornise de la Poartă în expediție împărătească, el poruncise, de cîteva ori, cu scrisori, lui Mihail Apafi, care era craiul Transilvaniei, să vină cît mai repede și să se atașeze oștii împărătești.

[20] *1074 H.* = 5 august 1663—24 iulie 1664.
[21] Eustratie Dabija (1661—1665).

4. *Cronica lui Rașid.* Sosirea principelui Transilvaniei, Mihail Apafi, la oastea marelui vizir, în timpul expedițiilor din 1663—1664 (vol. I, p. 49).

شهریار عالی تبار اولوب انقره‌ جه غیله رکاب کامیابدن طرد وتبعید ودفیندہ صادر اولان خط همایون موجبنجه بابا نام قصبه‌ده جزاسی ترتیب اولندی

(توجیه منصب والای وزارت بتوقیعی جعفر افندی) نشانجی جعفر افندی خدمات دولت علیه‌ده امکار و پیر واختیار اولمغله عواطف علیهٔ شهریاریدن ماه رجب المرجبك یکرمی ایکنجی کونی رتبهٔ عالیهٔ وزارت ایله اکرام اولندی

(آمدن قرال اردل بجانب اردوی همایون) سردار اکرم حضرتلری آستانه‌دن سفر همایونه حرکت ایلدیکی کوندنبرو برکون مقدم کلوب اردوی همایونه ملحق وملاقی اولمه‌سی بابنده اردل قرلی اولان اپافی میخاله برقاچ دفعه مکتوب امر اسلوب ارسال ایتمشیدی قرال مسفور بعض قرناسی انها سیله سردار اکرم طرفندن قتل واعدامنه اقدام اولنمق خوفیله سفره کیدنك خزینهٔ پادشاهی تحصیل اولنمدیغندن غیری استیلای اعدا ایله مملکت خراب اولوردیو بسط اعذار وبای حال سفره کلمه‌سیچون مکاتیب واوامر اصداری تکرار اولندقجه اعتذارده اصرار ایلمشیدی بوکونه حرکتنه باعث عدم اطاعت اولمیوب مطلق خوفه تبعیتدن ناشی اولدوغین سردار اکرم حضرتلری فراستله حس ایتمکله اویوزفنجند نصکره قرال مسفورك اردوی همایونده اولان قپو کتخداسنی حضوره کتوردوب قرال نیچون بوکونه امره امتثال خصوصنده مسامحه واهمال ایدر مرفزدن امین اولوب دیوسوء قصد اولدیغنه یمین ایدوب کندوبی طلبدن مراد یره‌طلق انکله بعض امور مذاکره ایتمکدر دیو افادهٔ حقیقت حال وتکرار بومضمون مکتوب ایله اغالردن محرم اغا ایله قپو کتخداسنی اردله ارسال ایلدی

Dar craiul mai sus arătat, temîndu-se că, datorită unor arzuri de curînd, va fi omorît de către serdarul suprem, şi-a cerut scuze şi şi-a menţinut scuzele ori de cîte ori se emiteau scrisori şi porunci pentru venirea sa la expediţie. El zicea: „Dacă merg la expediţie, afară de faptul că tezaurul padişahului nu va fi adunat, ţara poate fi ruinată prin ocuparea ei de către duşmani". Măria-sa serdarul suprem, cel ager la minte, simţind că pricina unei astfel de purtări provine nu din nesupunere, ci din frica acestuia, a chemat în faţa lui, după cucerirea Uivarului, pe capuchehaiaua craiului mai sus arătat, care se afla la oastea împărătească, şi i-a zis: „De ce craiul tărăgănează şi întîrzie, în felul acesta, să dea ascultare poruncii? În privinţa supunerii sale, el să fie sigur de noi".

Jurînd că nu are nici un fel de gînd rău <faţă de crai>, el i-a mai spus: „Scopul invitaţiei noastre este de a discuta cu el numaidecît unele chestiuni". Spunîndu-i în felul acesta situaţia adevărată, el a trimis în Transilvania, cu o nouă scrisoare cu acest cuprins, pe capuchehaiaua sa împreună cu Muharrem aga, unul dintre agalele sale[22].

50 De astă dată, Mihail Apafi s-a grăbit să se supună, cu două-trei sute de călăreţi, fără nici un fel de întîrziere. Cînd el a anunţat că a sosit într-un loc apropiat de oastea împărătească, a fost întîmpinat de cîţiva ceauşi de divan, de deliii şi voluntarii marelui vizir, precum şi de voievozii Ţării Româneşti[23] şi Moldovei[24]. El a fost întîmpinat cu mare alai şi i s-a trimis un cal împodobit. Fiind adus în cortul marelui vizir, după ce a fost aşezat pe scaunul pregătit, marele vizir a onorat cortul cu prezenţa sa şi l-a tratat pe crai cu prietenie şi cu bunăvoinţă. Craiul, la rîndul său, a sărutat de cîteva ori poala marelui vizir şi, prezentîndu-şi cu mare ruşinare scuzele sale pentru faptul de a fi întîrziat să arate supunere pînă acum faţă de porunci, cusurul său a fost iertat, iar după ce a fost îmbrăcat cu o blană de samur, i s-a acordat învoire să meargă în corturile pregătite anume pentru crai, dîndu-se şi firman în vederea procurării tuturor proviziilor şi zaherelelor sale ...

COMPLETAREA MUNIŢIILOR NECESARE PENTRU CETATEA UIVAR ŞI ÎNTOARCEREA ORDIEI ÎMPĂRĂTEŞTI

Reparîndu-se locurile ruinate din cetatea Uivar, pe care reuşiseră a o cuceri şi supune, iar cu ajutorul oştilor din Ţara Românească şi Moldova săpîndu-se şi şanţurile sale, aşa cum trebuie, s-a hotărît întoarcerea la locul de iernare *(kışla)*, după ce au fost pregătite şi aşezate în ea şase tunuri mari balimezza, precum şi alte muniţii de luptă şi de distrugere ...

52 ... Oricum, cînd au putut fi aşezate corturile pe malul rîului Izu[25], s-a reuşit, cu sprijinul oştii Ţării Româneşti, să se construiască, într-o zi şi o noapte, trei poduri peste rîul mai sus arătat, dar din cauza numărului mare de oşti, abia s-a putut trece în două zile şi două nopţi ...

---

[22] Ale marelui vizir, Köprülüzade Fazil-Ahmed paşa.
[23] Grigore Ghica (1660—1664).
[24] Eustratie Dabija.
[25] *Isu* sau *Aza* (?)

54

ÎNTOARCEREA DIN BUDA A CRAIULUI TRANSILVANIEI ŞI A VOIEVOZILOR ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI MOLDOVEI

Măria-sa serdarul suprem, străbătînd cu oastea împărătească distanţe peste distanţe şi sosind la cîmpia Budei, a acordat lui Mihail Apafi, craiul Transilvaniei, precum şi voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei permisiune şi învoire de a se întoarce acum în ţinuturile lor şi le-a dat firman să vină cu oşti multe la expediţia victorioasă care s-a hotărît şi s-a stabilit pentru anul următor. Craiul a fost îmbrăcat cu o blană *(kürk)* de samur, iar voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei li s-au dat hilaturi.

〈Trimiterea înapoi, prin părţile Timişoarei, cu o scrisoare, a solului austriac, care venise la Belgrad şi care fusese închis pînă atunci în cetatea Buda, deoarece nu se ajunsese la o înţelegere〉

59

PLECAREA DUŞMANULUI CREDINŢEI PENTRU ASEDIEREA CETĂŢII SIGETVAR

〈Primindu-se vestea că în ziua de 25 decembrie 1663 *(26 cemazi-ul-ahır)* austriecii, împreună cu Zrinyi-oglu[25a] şi Batthyani *(Yekânoglu)*, au asediat Sigetvarul, marele vizir Fazil-Ahmed paşa a poruncit diferiţilor comandanţi de oşti să i se supună〉.

60 ... Înlăturîndu-se necazurile provocate de duşmanul care, în timpul unei astfel de ierni puternice, făcuse ca oastea islamică să treacă la fapte, 61 serdarul a numit pentru pază pe Mehmed paşa la Sigetvar, pe Kaplan 〈Mustafa〉 paşa la Pozsega, iar pe capudanul de Behke, alaibeiul de Bosnia şi mutesellimul de Buda la Koman[26] şi Cluj[27], iar pe paşa de Timişoara, precum şi cîteva cete de ieniceri la Pecs[28]. De asemenea, cetele de oşti adunate au fost numite pentru paza cetăţilor şi palăncilor aflate în împrejurimile serhatului ... 〈februarie 1664〉.

SOSIREA SCRISORILOR CU VORBE VICLENE, DIN PARTEA AUSTRIECILOR, CĂTRE SERDARUL SUPREM

... În cuprinsul ei se scria: „După salutul adresat fericitului nostru prieten, se face cunoscut că, sosind scrisoarea voastră ilustră, pe care aţi trimis-o prin Djivan-Guyos[29], solul stăpînului meu împăratul, ne-am mirat cînd am aflat că în conţinutul ei aruncaţi asupra noastră stricarea păcii şi cauza războiului, care a fost început din partea voastră, precum şi urmările care au decurs de aici. Afară de faptul că noi ne socotim nevinovaţi în faţa acestor acuzaţii, este limpede pentru toată lumea şi faptul că, de cînd au început certurile din Transilvania, am trimis în partea voastră fie oameni, fie scrisori cu fiecare prilej. Ceea ce scriam era aceea ca, înlăturîndu-se din ambele părţi neînţelegerile şi tulburările care au apărut la graniţă, să se restabilească liniştea în vilaietul nostru ...".

[25a] Zrinyi Nicolae (1616—1664) sau Petre (1621—1671).

[26] *Koman*, Kopan.

[27] Cluj-Napoca.

[28] *Pecevi*, Fünfkirchen.

[29] *Djivan Guyos*, Baron de Goes (Cf. Hammer, *op. vcit.*, vol. XVII, p. 137).

62

SOSIREA SCRISORII CU VEŞTI ÎMBUCURĂTOARE DIN PARTEA CRAIULUI TRANSILVANIEI

Sosind chehaiaua craiului Transilvaniei, a adus o scrisoare în care se scria că Clujul, precum şi unele din celelalte palănci dintre cetăţile Transilvaniei, care fuseseră ocupate de ghiaurii austrieci, au fost smulse şi supuse ⟨de transilvăneni⟩, unele cu forţa, iar altele prin măsuri chibzuite, şi că, de aceea, dintre cetăţile mai sus arătate, numai două cetăţi au rămas în stăpînirea austriacă şi că, după cum s-a aflat, şi căpitanii lor au de gînd să se supună. Aceste ştiri au bucurat oastea islamică ...

SOSIREA ŞTIRII DESPRE ASEDIEREA CETĂŢII TATRA ŞI TRIMITEREA DE AJUTOARE PUTERNICE

... Atunci a fost emisă o înaltă poruncă, iar drept urmare serdarul suprem i-a scris o scrisoare straşnică lui Husein paşa, ⟨muhafîz de Uivar⟩, ca să pornească asupra duşmanului credinţei pentru salvarea de la asediu a cetăţii mai sus arătate. De asemenea, s-a cerut ca beilerbeiul de Oradea, Küçük-Mehmed paşa, să meargă cu oastea eialetului său, beilerbeiul de Ineu, Kasîm paşa, să meargă cu ienicerii *(kul)* din Ineu şi Timişoara, beilerbeiul din Agria, Halil paşa, să meargă cu ienicerii Agriei, ialî-agasî, Ahmed aga, să meargă cu oastea tătară, care se afla la iernare la Bacika, iar de la Buda şi Strigoniu să fie numiţi un număr oarecare de ostaşi în ajutorul vizirului mai sus menţionat, împreună cu ienicerii din Uivar.

⟨Cetatea Tatra a fost predată între timp austriecilor de către unguri⟩.

65 ... În acest timp, sosind o scrisoare din partea paşei de Kanizsa, Husein paşa, se făcea cunoscut că ghiaurii austrieci, venind cu toată oastea lor, au pornit la asedierea cetăţii Kanizsa ...

Făcîndu-se cunoscut lui Mihail Apafi, craiul Transilvaniei, că atacurile duşmanului asupra cetăţilor de margine s-au înteţit, aşa cum s-a arătat mai sus, s-a cerut printr-o scrisoare, scrisă de către serdarul suprem, ca el să pornească cu o zi mai devreme cu oastea din Transilvania şi să se îndrepte spre părţile cetăţii Tatra. Totodată, el a fost sfătuit să se grăbească pentru a sosi în părţile serhaturilor islamice.

SOSIREA UNEI ALTE SCRISORI DIN PARTEA PRIMULUI MINISTRU (BAŞVEKIL) AL ÎMPĂRATULUI AUSTRIEI

⟨La 3 şevval[80] marele vizir are o nouă discuţie cu capuchehaia Austriei, căruia i -a spus printrele altele:⟩

67 „... Şi de astă dată, în timp ce pacea şi liniştea, semnate în trecut, erau respectate aşa cum trebuie de către Înaltul Devlet, voi aţi construit, contrar clauzelor păcii, o nouă cetate în faţa Kanizsei, care este graniţa islamică, aţi aşezat oastea austriacă în Transilvania, care face parte din ţările dependente de împărăţia otomană, şi aţi îndemnat pentru ivirea unor tulburări în Transilvania. Datorită faptului că aţi creat aceste motive de duşmănie şi vrăjmăşie şi deoarece, ori de cîte ori vi s-au trimis ştiri în care vi se cerea

---

[80] *3 şevval 1074* = 9 aprilie 1664.

să renunţaţi la această dorinţă şi să nu călcaţi angajamentul luat şi să puneţi capăt răutăţilor pe care le-aţi început, voi, neascultînd deloc cuvîntul nostru, v-aţi arătat duşmănia şi aţi continuat afuriseniile voastre, de aceea, neavîndu-se încotro, s-a pornit la această expediţie obositoare ...".

74

NUMIREA VALIULUI ÎN SILISTRA PENTRU TRANSPORTAREA TUNURILOR DIN CETATEA ESZEK (ÖSSEK)

75 ... În vederea transportării, cu o zi mai devreme, la oastea împărătească, a celor 20 de tunuri mari, reţinute la Eszek, s-a emis în grabă firman în acest sens către vizirul ⟨Hadji⟩ Husein paşa, valiul de Silistra, şi vizirul Mustafa paşa, valiul de Maraş ...

76

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI CINCI[31]

82

ÎNTOARCEREA OŞTIRII ÎNSĂRCINATĂ CU ASEDIEREA CETĂŢII LEVA

În momentul plecării la expediţia împărătească fusese trimis din Uivar valiul de Buda, gloriosul vizir Husein paşa, spre a asedia cetatea Leva. Acesta, mergînd cu beilerbeiul de Agria şi cu 1 000 de ostaşi tătari şi cu ostaşi din aşagî-bölük, cu voievodul Ţării Româneşti[32] şi cel al Moldovei[33], care fuseseră trimişi cu el, asediase cetatea mai sus arătată, dar a sosit din spate murdarul serdar numit Juje[34] cu vreo 30—40 mii de ostaşi austrieci şi, pornind la luptă pentru a salva cetatea de asediu, s-au pregătit armele de luptă de ambele părţi şi s-au războit între ele. Oştile din Ţara Românească şi Moldova au zis: „Noi nu putem să dăm şi haraci şi să luptăm în acelaşi timp şi cu duşmanul" şi s-au retras din luptă. Atunci serascherul Husein paşa a fugit, de nevoie, spre cetatea Uivar, neavînd putere să reziste cu restul oştilor rămase. Astfel, au lăsat să cadă în mîinile ghiaurilor multe şi multe harabale şi hazerele.

⟨Urmează relatări despre înaintarea austriecilor şi încheierea păcii⟩.

87

SURETUL SCRISORII ÎMPĂRĂTEŞTI DE PACE CĂTRE CEZARUL AUSTRIAC[34a]

88 ... Sultanul Mehmed[35] han, fiul sultanului Ibrahim han[36], fiul sultanului Ahmed han[37], şahinşahul de ţări şi padişahul Timişoarei, al Budei, care este capitala ţării ungureşti, al cetăţilor şi întăriturilor supuse ei, al Transilvaniei, al Ţării Româneşti, al Moldovei, precum şi al atîtor altor cetăţi şi ţinuturi, care nu pot fi descrise ..., aflînd că în acest an 1075, cu începere din ziua de 16 muharrem cel venerat[38], s-a încheiat pace şi prietenie pe timp de 20 de ani ...

⟨Urmează clauzele păcii cu Austria⟩.

---

[31] *1075 H.* = 25 iulie 1664—13 iulie 1665.
[32] Grigore Ghica.
[33] Eustratie Dabija.
[34] *Juje*, Contele de Souche (?).
[34a] Leopold I (1655—1705).
[35] Mehmed al IV-lea (1648—1687).
[36] Ibrahim I (1640—1648).
[37] Ahmed I (1603—1617).
[38] *16 muharrem 1075* = 9 august 1664.

97 SCHIMBAREA CAIMACAMULUI DE LA POARTĂ

Vizirului Uzun-Ibrahim paşa, caimacamul de la Poartă, acordîndu-i-se eialetul Bagdad, acesta a fost trimis prin înaltă poruncă împreună cu Kürd-Hasan aga, mirahorul cel mic, iar pentru Suleiman paşa, fost mare vizír şi muhafîz de Akkerman, s-a emis în grabă o poruncă să vină cu o zi mai devreme ⟨la Poartă⟩, fiind desemnat caimacam ...

102 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE ŞAPTEZECI ŞI ŞASE[39]

117 MOARTEA MUHAFÎZULUI DE BUDA

⟨După moartea vizirului Kodja-Gürdji Mehmed paşa, care era muhafîzul Budei⟩, s-a hotărît ca eialetul mai sus arătat să fie acordat lui Kasîm paşa, muhafîzul de atunci al Timişoarei şi fostul ciohodar împărătesc. Deoarece eialetul Buda se acorda încă din trecut vizirilor, s-a dat sfat ca paşei mai sus arătat să i se acorde rangul de vizir.

128 ⟨Moartea lui Cil-Ahmed paşa şi a lui Gürdji-Ibrahim paşa⟩.

S-a emis un hatt-i-humaiun pentru ca elaietul ⟨Erzurum⟩ să fie dat actualului vizir de boltă şi fostului mare vizir Suleiman paşa, iar Silistra, ⟨unde se aflase Suleiman paşa⟩, să fie acordată lui Iusuf aga, în prezent bostangibaşî la Istanbul ...

137 EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAPTEZECI ŞI OPT[40]

138 ⟨Căsătoria lui Fatma-Sultan cu Iusuf paşa, muhafîzul de Silistra⟩.

148 Arătîndu-se bunăvoinţă împărătească în privinţa lui Karakaş-Ali aga, care era ceauşbaşi la înalta scară împărătească, i s-a acordat beilerbeilicul 149 eialetului Silistrei .... .

EVENIMENTELE ANULUI O MIE ŞAPTEZECI ŞI NOUĂ[41]

156 ACORDAREA EIALETELOR CAIRO, DIN EGIPT, SILISTRA ŞI TIMIŞOARA

În a şaisprezecea zi a lunii regeb[42], prin înalta bunăvoinţă împărătească, 157 eialetul Cairo, din Egipt, a fost acordat beilerbeiului de Silistra, Karakaş-Ali paşa, iar eialetul Silistra a fost acordat lui Mehmed paşa din Kavala *(Kabalalı)*, care se afla la Timişoara, şi locul acestuia s-a dat vizirului Iusuf paşa ...

250 ⟨Numirea lui Şeyh-Mehmed paşa ca valiu de Timişoara, în *1081 H.* = 1670/71⟩.

260 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ŞI TREI[43]

261 TRADUCEREA SCRISORII LEŞEŞTI

⟨Polonii contestă acuzaţiile care li se aduceau de către turci pentru călcarea angajamentelor de pace⟩.

262 ⟨Polonii trimiseră şi un grup de oaste pentru îndepărtarea tătarilor de la Akkerman⟩.

---

[39] *1076 H.* = 14 iulie 1665—3 iulie 1666.
[40] *1078 H.* = 23 iunie 1667—10 iunie 1668.
[41] *1079 H.* = 11 iunie 1668—31 mai 1669.
[42] *16 receb 1079* = 20 decembrie 1668.
[43] *1083 H.* = 29 aprilie 1672—17 aprilie 1673.

266

PORNIREA SULTANULUI LA ADRIANOPOL ŞI DESCRIEREA AMĂNUNŢITĂ A EVENIMENTELOR CU OCAZIA EXPEDIŢIEI ÎN ŢARA LEŞEASCĂ

268 ... În ziua de 27 ⟨safer⟩[44] cortul a sosit la menzilul Hadji-oglu-Bazarî[45], în ziua de 28 în satul Musa-bei[46], în ziua de 29 la Kurnalî-Dere, iar în ziua de 30 ⟨safer⟩ cortul a ajuns la menzilul Karasu[47], numit Tekfur-Suyu[48]. În prima zi a lunii rebi-ul-evvel s-a poposit în localitatea aceea. A doua zi, înaltul cort a fost aşezat în localitatea numită Valea lui Uzun-Ali[49], a treia zi în localitatea Mufti-Yaylasî, iar în a patra zi înaltul cort a fost aşezat cu mare alai în şesul Babadag. S-a dat firman ca în ziua următoare să se poposească acolo şi, potrivit obiceiului, aga de ieniceri a pornit înainte. După aceea, valiul de Bosnia, vizirul Ibrahim paşa, care fusese însărcinat să participe la expediţia împărătească, prezentînd alai în faţa cortului împărătesc, împreună cu oastea sa de gardă, precum şi cu oastea eialetului său, a fost îmbrăcat cu o blană de samur, atunci cînd s-a prezentat în faţa padişahului. Apoi, cînd a fost onorat cu o întîlnire şi din partea măriei-sale marelui vizir, el a primit încă o blană de samur, iar paisprezece dintre oamenii săi mai renumiţi au fost îmbrăcaţi cu hilate.

Sultanul lumii considerînd potrivit ca măria-sa sultana favorită[50] să stea la Babadag şi, socotind că este potrivit pentru ea, s-a dat firman ca vizirul de boltă[51], Ibrahim paşa, care era desemnat în serviciul ei de gardă şi de pază, să-şi păstreze în continuare slujba de pază. În ziua a şasea a lunii mai sus arătate[52], pornindu-se din şesul Babadagului, cortul împărătesc a fost deschis la menzilul Cataloi, iar în a şaptea zi s-a ajuns la menzilul Isaccea.

269 Mai înainte, cînd se hotărîse expediţie împărătească în această parte, pregătirea unor corăbii, în vederea construirii de poduri pe Dunăre, fusese dată pe seama zaimului numit Iusuf aga, un bătrîn chibzuit. Din îndemnul celui mai sus arătat, lîngă oraşele Garadaşka [53] şi Pojega, aflate pe malurile rîurilor Sava şi Drava, s-a terminat construirea de pontoane numite tonbazuri, iar după ce celelalte lucruri trebuincioase au fost pregătite şi procurate din Moldova şi Ţara Românească, s-a construit, cu ajutorul lui Osman paşa, matusarrîful sangeacului de Nicopole, un pod pe fluviul Dunărea, la schela Isaccea, cu peste 57 de tonbazuri. Podul avea lungimea de 750 arşini *(zira)* şi lăţimea de 10 arşini.

Deoarece podul era pregătit, s-a poposit pe şesul Isaccei, iar în a opta zi a lunii mai sus arătate, potrivit firmanului împărătesc care a fost emis, au trecut beilerbeii peste acel pod. În a noua zi, a trecut podul, în partea cealaltă, aga de ieniceri. De asemenea, şi măria-sa padişahul cel norocos, în ziua de joi, 11 a lunii mai sus arătate, pornind din şesul Babadagului, cu noroc şi fericire şi cu toată oastea purtătoare de noroc, a ajuns cu înalta sa suită la

---

[44] *27 safer 1083* = 24 iunie 1672.

[45] *Bazargic*. Azi Tolbuhin, oraş în R. P. Bulgaria (nord-est).

[46] *Musa-bei*, sat în R. P. Bulgaria.

[47] *Karasu*, vechea denumire a văii care se întinde de la Cernavodă spre Medgidia. Vechea denumire a oraşului Medgidia, jud. Constanţa.

[48] *Tekfur-Suyu* (Apa monarhului), ar fi Tekirghiol, dar din text reiese că şi Karasu se mai numea *Tekfur-Suyu*. Aşa apare şi în documente.

[49] *Uzun-Ali Çayırı*, azi Remus Opreanu (lîngă Medgidia).

[50] *Haseki-sultan*.

[51] *Kubbe veziri*.

[52] *6 rebi I 1083* = 2 iulie 1672.

[53] *Garadaşka*, *Gradişka* (cf. Hammer, *op. cit.*, vol. XI, p. 301).

menzilul Cartal. Voievodul mai sus arătat [54], socotind ca duşmanul să nu treacă la distrugerea şi la ocuparea Moldovei, a înştiinţat Înaltul Devlet că el nu are putere să se opună atacului din partea inamicului. De asemenea, cei trei prinşi *(dil)*, trimişi de el, confirmînd cele scrise de voievodul mai sus pomenit, au fost numiţi: valiul de Bosnia, vizirul Ibrahim paşa, şi beilerbeiul de Anatolia, Ali paşa, împreună cu oştile eialetelor lor, ca să meargă mai înainte spre a feri părţile Moldovei de mîna tiranică a duşmanului şi spre a păzi menzilurile din împrejurimi, precum şi zaherelele pregătite pentru gazii musulmani.

270 De asemenea, aducerea corăbiilor de pe Dunăre spre apa Prutului a fost dată pe seama lui Osman paşa, mutasarrîful sangeacului de Nicopol, iar transportarea tunurilor, precum şi a altor muniţii, la timp, a fost dată pe seama lui Murad paşa, mutasarrîful sangeacului de Kiangîrî, iar paza podului construit pe Dunăre, lîngă schela Isaccea, a fost lăsată pe seama lui Mehmed paşa, mutasarrîf de Hudavendikiar.

Poposind acolo, în a 12-a zi ⟨a lui rebi I⟩, valiul de Alep, vizirul Kaplan-Mustafa paşa, beilerbeiul de Karaman, Ali paşa, mutasarrîful sangeacurilor de Hamid şi Beyşehir, Küçük-Mehmed-paşa, precum şi beii de Kîrşehir şi de Serem şi-au prezentat alaiurile în faţa cortului împărătesc, cu toate oştile lor de gardă şi cu oştile eialetelor şi sangeacurilor lor. De aceea valiul de Alep a fost îmbrăcat cu blană de samur, iar ceilalţi cu hilaturi. Pornindu-se de la şesul Isaccei, în a şaisprezecea zi a lunii rebi I cortul împărătesc a sosit pe şesul de la Ghirekul [55]. Atunci, în faţa cortului împărătesc au arătat alai beilerbeiul de Adana, Husein paşa, şi beiul de Silifke, Ibrahim bei, împreună cu oştile care se aflau lîngă ei. Ei au fost onoraţi cu hilate de către mărinimosul padişah. În a şaptesprezecea, zi, menzilul Hendek-ili [56] a devenit locul de şedere a oştirii cu semne de victorie. În a optsprezecea zi localitatea Zerniş [57] a fost onorată cu prezenţa frumosului cort împărătesc. În a nouăsprezecea zi s-a descins în satul Praştene [58], iar în a douăzecea zi la menzilul numit trecătoarea Ghegheci-Bogazî [59]. În a douăzeci şi una zi s-a ajuns în localitatea Lapuşta [60], iar în a douăzeci şi doua zi la menzilul Iagul [61]. În a douăzeci şi treia zi s-a descins în localitatea Pervezeşti [62]. În timpul mersului, s-a emis un ilustru hatt-i-humaiun pentru ca ⟨toţi demnitarii să-şi aranjeze oştile lor pentru paradă⟩.

271 ... În a douăzeci şi patra zi cortul a fost aşezat în localitatea numită Ţuţora [63], aflată în apropiere de Iaşi, care era reşedinţa domnească a voievodului Moldovei. În a douăzeci şi cincea zi, măria-sa padişahul, ocrotitor al lumii, a onorat cu plimbarea sa oraşul Iaşi. Cu acest prilej, Duca [64], voievodul Moldovei, a aşternut în faţa măriei-sale, ocrotitorul lumii, multe ţesături, prezentînd totodată la pragul împărătesc ca peşcheş: un hanger împodobit,

---

[54] Gheorghe Duca (1668—10 august 1672).
[55] *Ghirekul*, Grecul, Greceni, localitate la nord de gurile Dunării (U.R.S.S.).
[56] *Hendek-ili* (?),
[57] *Zerniş* sau *Zerineş*, Zărneşti (?).
[58] *Praştene*, *Breţcani* (?), *Berezeni*(?).
[59] *Ghegheci-Bogazî*, Gura Tigheciului.
[60] *Lăpuşta*, Lăpuşna(?).
[61] *Iagul*, Valea Iagului. În unele izvoare apare: *Pagul*.
[62] *Pervezeşti*, Bereşti sau Grozeşti.
[63] *Çoçora* (cit. Ciociora).
[64] Gheorghe Duca.

două blănuri de samur foarte bune, precum şi stofe de mătase de diferite feluri, iar din partea padişahului el a fost onorat cu hilat ..., După aceea, muhafîzul de Oceacov, vizirul Halil paşa, beilerbeii de Anatolia şi Karaman, precum şi beiul de Cirmen au fost desemnaţi să construiască un pod pe apa Nistru *(Turla)*. S-a emis firman împărătesc pentru ca slujba de fixare a locurilor de popas *(menzil)* să fie acordată beilerbeiului de Adana.

De asemenea, şi mutasarriful de Kiangîrî, Murad paşa, care fusese numit mai înainte la Chilia *(Kili)* pentru transportul tunurilor, a adus de 272 acolo, la oastea împărătească, tunurile şi celelalte muniţii. Aceste muniţii au fost împărţite zaimilor şi timarioţilor eialetului de Bosnia. De asemenea, potrivit obiceiului, li s-au predat tuturor şi toate zaharelele cuvenite. După ce s-a poposit timp de şapte zile la menzilul Ţuţora şi după ce au fost completate şi celelalte muniţii de expediţie, în a treia zi a lunii rebi II [65] s-a pornit din localitatea mai sus arătată şi corturile au fost aşezate la menzilul Papura [66].

<Sosirea unei scrisori din partea lui Selim Ghirai han în care se descriu unele ciocniri cu polonii>.

273 ... În a cincea zi a lunii mai sus arătate s-a descins pe şesul Valaslonidja [67], iar în a şasea zi s-a ajuns la localitatea Kercin [68].

Pentru pregătirea cherestelei necesare în vederea construirii unui pod pe apa Nistrului *(Turla)* a fost numit şi trimis mai înainte vizirul Ibrahim paşa, muhafîz de Bosnia. S-au grăbit să emită firman adresat vizirului acela, pentru ca podul să fie isprăvit cît mai repede.

În a opta zi a lunii mai sus arătate sultanul a pornit spre menzilul Modedka [69]. În momentul descinderii în localitatea mai sus pomenită, tătarii măriei-sale Musahib-Mustafa paşa întorcîndu-se din incursiune şi aducînd cu ei, pe lîngă cîteva mii de vite, şi vreo două sute cincizeci de robi ghiauri, au fost onoraţi cu favoruri din partea măriei-sale padişahul.

În a noua zi, miercuri, cortul împărătesc a sosit la menzilul Pînar-Başî [70], aflat la o distanţă de vreo oră faţă de cetatea Hotin. Atunci, ghiaurii din palanca numită Zwaniec *(Izvanca)*, care se află la o distanţă de o oră faţă de menzilul mai sus arătat, pe malul celălalt al Nistrului, aflînd de sosirea măriei-sale marelui sultan şi neavînd posibilitatea să reziste în faţa măreţei stele a sultanului, au fugit chiar în noaptea aceea, preferînd să-şi părăsească locuinţele lor. În ziua următoare au fost numiţi pentru paza ei Küçük-Mehmed paşa şi beiul de Silistra, împreună cu cinci ortale de ieniceri. De asemenea, au fost aşezaţi în cetatea mai sus arătată trei sute de călăreţi dintre seimenii înaltului vizir, 200 de pedestraşi, precum şi 150 de ostaşi dintre seimenii lui caimacam-paşa. Marele vizir şi caimacam-paşa, mergînd peste podul construit, au stat acolo într-un cort mic, străduindu-se ca podul mai sus arătat să fie terminat cu un ceas mai devreme. De asemenea, presupunîndu-se că ar putea să apară viclenii din partea duşmanului şi considerîndu-se că e bine să fie atenţi şi cu grijă, s-au construit meterezuri în partea ceastălaltă a rîului mai sus arătat, iar pe malul celălalt au fost puse palisade *(şırampo)*.

---

[65] *3 rebi II 1083* = 29 iulie 1672.

[66] *Papura, Yapură* sau *Bayura* (?), *Bułora*(?), *Iepureni*(?).

[67] *Valaslonidja*(?). În alte izvoare: *Usludja (Cronici turceşti ...,* vol. II, p. 235*)*.

[68] *Kercin*(?). În alte izvoare: *Berberina* sau Copăceni *(Ibidem)*.

[69] *Modedka*. Mai departe: *Modolka*.

[70] *Pınar-Başı*, înseamnă: „Lîngă fîntînă".

274 În a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate [70a] muhafîzul de Oceacov *(Ozu)*, vizirul Halil paşa, a trecut, cu bărcile construite, pe partea cealaltă a fluviului mai sus arătat. De asemenea, s-a emis înalt firman ca peste o zi-două să meargă lîngă el şi Murad paşa, mutasarrîful sangeacului de Kiangîrî.

În a şaptesprezecea zi, beilerbeiul de Sivas, Murtaza paşa, şi beilerbeiul de Maraş, Husein paşa, arătînd, potrivit obiceiului, alai în faţa cortului împărătesc, au fost onoraţi cu hilate şi apoi şi-au instalat corturile lor la marginea ordiei împărăteşti.

De asemenea, şi voievodul Ţării Româneşti [71], fiind chemat să vină la expediţie, a sosit acum şi i s-a îngăduit să-şi prezinte alaiul său, potrivit obiceiului. După ce a fost îmbrăcat cu hilat, el a intrat în oastea purtătoare de victorie. Marele pod, a cărui construire pe Nistru începuse, fiind terminat cu eforturi în a zecea zi, care coincide cu a optesprezecea zi a lunii mai sus arătate, în a nouăsprezecea zi, sîmbătă, a trecut pe partea cealaltă aga de ieniceri cu toată oastea de bektaşii [72].

În a douăzecea zi, de asemenea, şi măria-sa padişahul cel glorios şi-a aşezat cortul, cu toată oastea împărătească, pe partea cealaltă a podului, pe pămîntul leşesc. Locul mai sus arătat fiind la o distanţă de patru-cinci ore faţă de cetatea Cameniţa, potrivit firmanului împărătesc emis, caimacam-paşa şi valiul de Alep, vizirul Kaplan-Mustafa paşa, şi valiul de Bosnia, vizirul Ibrahim paşa, precum şi unii alaibei şi topcibaşiul au fost numiţi şi trimişi spre cetatea mai sus arătată, în vederea cercetării locurilor pentru metereze. Tocmai cînd ei priveau de pe înălţimile cetăţii, duşmanii credinţei au tras mult, din cetate, cu tunuri, dar, datorită grijii înaltului Allah, nu au atins pe nimeni, afară de un segban şi un cal. Segbanii paşalelor, ciocnindu-se cu ghiaurii pedestraşi, care ieşiseră afară, au luat o fată şi o tigvă şi, întorcîn-275 du-se, au sosit spre seară la oastea împărătească. Atunci caimacam-paşa, împreună cu măria-sa marele vizir, prezentîndu-se în faţa padişahului, au povestit cu amănunte întîmplarea la tronul celui fericit.

Padişahul, aflînd că voievodul Duca, voievodul Moldovei, neglijînd şi neluînd în seamă îndatorirea sa pentru expediţia la care fusese însărcinat, a devenit nedemn, a dat firman să fie închis.

Hanul Crimeii, măria-sa Selim Ghirai han, sosind aproape de oastea împărătească, a cerut voie să se închine la tronul celui fericit ...

276 ⟨Prezentarea hatmanului Petre Doroşenco la sultan şi primirea unor favoruri⟩.

Apoi, cerîndu-se mazilirea voievodului Moldovei, Duca, care fusese mai înainte închis într-un loc, pentru bănuiala de neglijenţă şi nepăsare, domnia Moldovei a fost acordată boierului numit Ştefan [73].

⟨Se relatează despre începerea luptelor de la Cameniţa⟩.

278 Valiul de Diarbekir, Hasan paşa, care, fiind însărcinat la expediţia împărătească, venise cu toată oastea sa de gardă şi cu oastea eialetului său şi care, trecînd prin trecătoarea Isaccea, fusese numit, printr-un firman emis,

---

[70a] *12 rebi II 1083* = 7 august 1672.

[71] Grigore Ghica (1672—1673).

[72] *Bektaşi;* e vorba de oastea de ieniceri, de la numele lui *Hadji-Bektaş-Veli*, considerat „sfîntul ienicerimii otomane".

[73] Ştefan Petriceicu (10 august 1672—noiembrie 1673).

să aducă la oastea împărătească tunurile şi cele două mii de cîntare de pulbere rămase la Isaccea, fusese, de nevoie, însărcinat, cu oastea de lîngă el, pentru paza Babadagului. El a trimis prin chehaiaua sa şi prin ialî-agasî *(Yalı beyi)* pulberea pentru transportul căreia fusese însărcinat mai înainte, iar pentru transportarea tunurilor, de asemenea, a fost numit Osman paşa, mutasarrîful de Nicopole.

〈Urmează asedierea cetăţii, luptele şi predarea condiţionată a cetăţii Cameniţa, pe baza a cinci clauze, de poloni către turci〉.

282 Împreună cu măria-sa ilustrul han 〈Selim Ghirai〉 au fost însărcinaţi să meargă şi să distrugă cu totul ţinuturile inamicului şi valiul de Alep, vizirul 283 Kaplan 〈Mustafa〉 paşa, numit serdar, împreună cu beilerbeii de Rumelia, Anatolia, Karaman, Sivas, care au mers cu oştile eialetelor lor şi cu suitele lor. De asemenea, au fost numiţi şi Doroşenco, precum şi voievodul Ţării Româneşti.

〈Urmează descrierea ocupării unor alte cetăţi şi încheierea păcii cu polonii〉.

284 REÎNNOIREA TRATATULUI DE PACE ŞI PRIETENIE CU GHIAURII LEŞI[74]

286 ... De asemenea, ţinuturilor leşeşti să nu se pricinuiască stricăciuni din partea împărăţiei mele, cum ar fi: marii mei viziri, mirimiranii, emirii şi ostaşii mei, purtători de victorie, şi nici de către tătarii aflaţi în Moldova sau în Dobrogea sau la Akkerman sau la Bender sau la Oceacov şi nici de către alţii ...

287 ... După acest tratat împărătesc *(ahidname)*, dacă cineva dintre populaţia tătară sau dintre populaţia Moldovei sau altcineva, mergînd în ţara leşească, va face prădăciuni sau va scoate robi, cînd acestea vor fi făcute cunoscute de către crai, cei care vor fi fost scoşi după data încheierii acestui tratat împărătesc să nu fie vînduţi în ţinuturile mele bine păzite. De asemenea, şi cei care aparţin acestei părţi [75] să nu fie vînduţi, de azi înainte, în ţara leşească. De asemenea, dacă, ivindu-se o expediţie a mea, purtătoare de victorie, asupra unuia dintre craii ghiauri sau asupra altcuiva, va fi nevoie să mă duc eu însumi sau dacă numindu-se un serdar, acesta va porni asupra acelui duşman cu oastea mea, împreună cu voievozii Transilvaniei, Ţării Româneşti şi Moldovei, şi dacă din partea duşmanului meu va merge om la el şi va cere sprijin, atunci, pentru devotamentul său şi cinstea sa faţă de Poarta fericirii mele şi pentru îndeplinirea cerinţelor prieteniei şi acordului, craiul leşesc să nu-l ajute pe duşmanul meu cu oastea sa şi cu vistieria sa...

〈Tratatul a intrat în vigoare luni, 25 djemazi II 1083〉[76].

288 〈Întoarcerea sultanului spre Adrianopol〉.

289 În prima zi a veneratei luni regeb [77] am ajuns la menzilul Bînar-Başî de lîngă Hotin ...

〈Plecarea hanului tătăresc şi a lui Doroşenco〉.

---

[74] Regele Poloniei era Mihail Korybut Wisnowiecki (1669—1673).
[75] Imperiului otoman.
[76] *25 cemazi II 1083* = 18 octombrie 1672.
[77] *1 receb 1083* = 23 octombrie 1672.

290 ... Măria-sa padișahul, ocrotitor al lumii, pornind cu oastea împărătească, în a șaptea zi a lunii mai sus arătate, de la menzilul Modolka [78], și-a adus cortul cu noroc în localitatea numită Berberina [79]. În ziua următoare cortul a fost așezat pe șesul Islondja [80]. La menzilul mai sus arătat s-a poposit o zi. În acea zi cortul a fost așezat la menzilul Kobiçan [81], în a unsprezecea zi în localitatea Papura [82] și a în douăsprezecea zi pe șesul Țuțora care este reședința voievodului Moldovei. În localitatea mai sus arătată s-a poposit timp de o zi, iar în a paisprezecea zi cortul a ajuns în ținutul menzilului Grorașt [83]. În a cincisprezecea zi s-a descins în localitatea Iagul [84], în a șaisprezecea zi la menzilul Beretin [85] și în a șaptesprezecea zi în locul numit Ghegheci-Ağzî [86]. În a optesprezecea zi cortul împărătesc a ajuns în regiunea localității Zerineș [87]. În localitatea mai sus arătată a venit la Curtea fericirii scrisoarea generosului vizir Husein pașa, valiu de Bagdad, ⟨vestind moartea vizirului Kara-Mustafa pașa, valiu de Basra⟩.

În a nouăsprezecea zi s-a descins la menzilul Isac [88], în a douăzecea zi la menzilul Grekul [89], iar în a douăzecișiuna zi corturile au fost așezate în localitatea Isaccea. În a douăzeci și doua și în a douăzeci și treia și în a douăzeci 291 și patra zi, făcîndu-se popas la menzilul mai sus arătat, a fost organizată, în acele părți, vînătoare.

În a douăzeci și cincea zi corturile au fost întinse la Hadji-Kîșlașî [90], în a douăzeci și șasea zi la Ciftai [91] și în a douăzeci și șaptea zi în Valea lui Uzun-Ali [92]. În a douăzeci și opta zi s-a descins la menzilul Tekfür-Köyü [93] și, la menzilul mai sus arătat, s-a poposit o zi. În a treizecea zi s-a ajuns la menzilul Kurtlu-Dere [94], iar la întîi șaban [95] cel măreț, la menzilul numit Musa-bei. A doua zi, din cauza iernii grele, s-a poposit o zi în localitatea mai sus arătată. În a treia zi corturile au ajuns în orașul Hadji-oglu Pazarî.

293 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ȘI PATRU [96]

294 PORNIREA PADIȘAHULUI LA ADRIANOPOLE ȘI CELELALTE EVENIMENTE DIN TIMPUL EXPEDIȚIEI ÎN ȚARA LEȘEASCĂ

⟨Plecarea oștirii otomane de la Poartă și trecerea ei prin Hadgi-oglu Pazarî, Kurnalî-Dere și Musa-bei⟩.

---

[78] *Modolka*(?). Mai sus a fost: Mododka sau Modedka.
[79] *Berberina*(?).
[80] *Islondja*(?). În alte cronici: Usludja (vezi mai sus).
[81] *Kobiçan*, Copăceni.
[82] *Papura* sau *Yapura*, Iepureni(?), Buzora(?).
[83] *Grorașt:* probabil, Grozești.
[84] *Iagul*, Valea Iagului. În unele izvoare apare: *Pagul*.
[85] *Beretin*, mai sus apare sub forma: *Praștene*, Brețcani(?), Berezeni(?).
[86] *Gegeç Ağzı*, Gura Tigheciului.
[87] *Zerineș* sau *Zerniș*, sat în apropiere de Cahul.
[88] *Isac*, Vadul lui Isac, pe valea Prutului, în apropiere de Cahul.
[89] *Grekul*, Greceni.
[90] *Hadji-Kîșlașî (Hacı-Kışlası)*, între Isaccea și Babadag.
[91] *Ciftai (Çiftay);* în alte cronici: *Ceagatai (Çağatay)*. Existau două localități cu acest nume (de Sus și de Jos).
[92] *Uzun-Ali Çayırı*, Remus Opreanu (lîngă Medgidia).
[93] *Tekfür-Köyü*, „Satul împăratului", ar fi Tekirghiol, dar este vorba de Karasu (azi Medgidia), care era în drum.
[94] *Kurtul-Dere*, în alte părți apare sub forma: *Kurnalî-Dere*.
[95] *1 șaban 1083* = 22 noiembrie 1672.
[96] *1084 H.* = 18 aprilie 1673—6 aprilie 1674.

296 În a unsprezecea zi corturile au ajuns pe șesul Karasu. De nevoie, acolo s-a poposit timp de patru zile. În a douăzeci și cincea zi au trecut prin satul Ester [97], iar în a douăzeci și șasea zi prin localitatea Mufti-Yaylasî.

În a douăzeci și șaptea zi ciftlicul Hadji-Köy a devenit locul de popas al trupelor victorioase. La menzilul mai sus arătat s-a poposit, de nevoie, timp de nouă zile. După aceea, în a opta zi a lunii djemazi II [98] s-a ajuns pe șesul Isaccea. De asemenea, au hotărît să șadă un timp și acolo pentru completarea munițiilor de luptă.

În a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate, a sosit la oastea împărătească vestea că cele cîteva mii de cete căzăcești dintre ceata moscovită și dintre alții, care veniseră cu zece tunuri asupra noii cetăți aflate pe apa Don *(Ton)*, dependentă de cetatea Azov *(Azak)*, după ce au asediat cetatea mai sus arătată timp de șaptesprezece zile, s-au întors cu pierderi și dezonorați. Cu aceasta, în oastea credincioasă s-a produs bucurie mare. Dar pentru ca cetele căzăcești, despre care s-a vorbit mai sus, să nu treacă în părțile Akkermanului și să nu provoace pagube ținuturilor împărăției otomane, au fost numiți și trimiși, pentru paza Benderului, un număr oarecare de ieniceri, precum și cîteva sute de segbani, dintre segbanii măriei-sale marelui vizir și ai celorlalți viziri mari.

Lui Iusuf pașa, mutasarrîful sangeacului de Avlonia, cu titlul de arpalîk, care fusese numit comandant asupra lor, i s-a recomandat și i s-a cerut să aibă grijă de pază...

298 În prima zi a lunii regeb [99] cel măreț a fost numit un serasker în părțile Iașilor. Acesta a fost însoțit de cîțiva mirimirani și de zaimii și timarioții eialetelor de Alep, Sivas, Anatolia și Karaman, precum și de cîteva sute de ieniceri de Poartă, ca sprijin. În a doua zi a lunii mai sus arătate, ei au trecut prin trecătoarea Isaccea, în partea cealaltă, spre Moldova, și au pornit, potrivit poruncii.

În a douăsprezecea zi ⟨a lunii regeb⟩ s-a auzit că, dintre cetele căzăcești, venind mulți ghiauri asupra segbanilor care fuseseră numiți mai înainte de aceasta pentru paza trecătorii Cioplidje [100], între ei s-a dat o mare luptă și măcel.

În a douăzecea zi a sosit la Înalta Poartă vestea neplăcută că voievodul Moldovei [101], unindu-se cu ghiaurii, a fugit în țara leșească cu gîndul de a se răscula. Atunci, s-a dat firman ca locul său să fie acordat creștinului numit Dumitrașcu [102], care era capuchehaiaua lui la oastea împărătească și, îmbrăcîndu-l, potrivit obiceiului, cu hilat, să pornească spre Iași. 299

În prima zi a lunii șaban [103] cel măreț, sosind olacul gloriosului vizir ⟨Sarî⟩ Husein pașa, valiu de Silistra, care se afla în părțile Hotinului, împreună cu beilerbeii de Rumelia, Bosnia și Sivas, în scrisoarea adusă de el se scria că ghiaurii leși, trecînd cu multe trupe apa Nistrul, prin trecătorile sale, au ajuns într-un loc aproape de cetatea Hotin. Cînd această știre a ajuns la urechea padișahului, s-a întristat mult din cauza acestei scrisori cu știri neplă-

---

[97] *Ester*, sat zis și *Esterabad* (orașul Ester).
[98] *8 cemazi II 1084* = 20 septembrie 1673.
[99] *1 receb 1084* = 12 octombrie 1673.
[100] *Cioplidje*, *(Çöplüce)*, Ciuburciu(?).
[101] Ștefan Petriceicu (noiembrie 1673).
[102] Dumitrașcu Cantacuzino (noiembrie 1673).
[103] *1 șaban 1084* = 11 noiembrie 1673.

cute. De aceea s-au trimis îndată înalte porunci întărite, cu mubaşir, ca să fie adusă înapoi oastea care fusese învoită să meargă la iernare. De asemenea, cei de la oastea împărătească au fost sfătuiţi să pregătească arme de luptă şi măcel, iar marele vizir Köprülüzade Ahmed paşa a fost numit serdar suprem din partea padişahului. Lui i s-au dat sfaturi şi i s-a spus să se gîndească la posibilitatea ajutorării oştilor islamice aflate la Hotin ...

Deşi mai înainte se stabilise Silistra ca locul de iernare a măriei-sale sultanului şi fuseseră numiţi oameni să pregătească cele necesare pentru iarnă, totuşi, din cauza răutăţilor pricinuite de duşmanul credinţei, locul de iernare a fost schimbat în oraşul Babadag.

După ce s-a poposit timp de şaizeci şi una de zile cu oastea împărătească pe şesul Isaccea, în a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate, măria-sa padi-
300 şahul, ocrotitor al lumii, a vrut să pornească împreună cu Musahib-Mustafa paşa, pe care abia îl numise caimacam la Curtea împărăţiei, cu vizirul Nişandji Abdi paşa şi cu cadiasker-efendii ... Măria-sa padişahul lumii, pornind în direcţia voită, a doua zi, care coincidea cu a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate, a ajuns la şesul oraşului Babadag şi şi-a oprit corturile acolo.

ATACUL GHIAURILOR LEŞI ÎN PĂRŢILE HOTINULUI, ÎNTOARCEREA OŞTIRII ŞI AMÎNAREA EXPEDIŢIEI PENTRU PRIMĂVARĂ

Marele hatman şi hatmanul cel mic al craiului leşesc şi marele hatman al ţării Lituaniei, de asemenea, supusă ţării leşeşti, precum şi voievodul Moldovei [104], care fugise mai înainte, adunîndu-se la un loc, au pornit asupra oştilor islamice care erau însărcinate cu paza Hotinului, după ce şi voievodul de atunci al Ţării Româneşti [105], afurisitul plin de răutăţi, separîndu-se de oastea islamică, s-a ataşat la adunarea acelor afurisiţi.

Marea tabără în care erau întărite oştile islamice fiind prea întinsă şi cu neputinţă de stăpînit, de aceea, atunci cînd ghiaurii josnici au pornit în mod nefast asupra acelei tabere şi au atacat oastea islamică, serascherul vizir ⟨Sarî⟩ Husein paşa, valiu de Silistra, şi beilerbeii care se aflau lîngă el au
301 fugit, cu puţine poveri, din tabără şi au mînat caii în grabă spre Hotin, trecînd apoi în partea cealaltă a rîului Nistru, peste podul aflat în faţa Hotinului. Ei s-au oprit în cetatea Cameniţa. Restul oştilor islamice, dorind, de asemenea să scape, a început să treacă peste pod, în partea cealaltă. Atunci, din cauza învălmăşelii mari, stricîndu-se podul şi trecerea peste el nemaifiind cu putinţă, nenumăraţi ostaşi, din dorinţa de a se salva, s-au aruncat în apă. Unii dintre ei, neputînd să treacă pe malul celălalt, s-au înecat în rîul mai sus amintit. Afară de aceasta, cei mai mulţi ostaşi şi-au pierdut viaţa în timpul luptei ...

Sosind această tristă ştire la oastea împărătească, s-a făcut arz şi s-a expus în mod amănunţit la tronul împărătesc. Atunci s-a constatat că a porni pe timp de iarnă atît de aprigă asupra duşmanilor credinţei pentru a-i pedepsi şi pentru răzbunare nu va aduce nici un folos, ci doar suferinţe supuşilor şi distrugerea muniţiilor şi vitelor. De aceea s-a hotărît şi s-au luat măsuri ca expediţia să fie amînată pînă la primăvară.

Vizirul Kaplan ⟨Mustafa⟩ paşa, beilerbeiul de Alep, care se afla în localitatea numită Ţuţora *(Çoçora)*, a fost chemat la serdarul suprem. De

---

[104] Ştefan Petriceicu (în noiembrie 1673 fugise în Polonia).
[105] Grigore Ghica (noiembrie 1673).

asemenea, s-au scris înalte porunci ca și restul oștilor să se îndrepte la locurile lor de iernare.

Datorită faptului că expediția fusese amînată pentru primăvara aceea, orașul Isaccea, care era locul de ședere a oștii împărătești, devenise neîncăpător spre a fi cîșlă pentru întreaga oaste împărătească. De aceea cîșla măriei-sale serdarului suprem, cu toată oastea împărătească, s-a mutat în tîrgul Babadag, iar locul împărătesc al măriei-sale padișahului cel măreț a fost schimbat în orașul Hadji-oglu Bazari.

În a douăzeci și treia zi a lunii mai sus arătate[106] măria-sa înaltul stăpînitor de ținuturi și Musahib-Mustafa pașa, care era caimacam la tronul cel sublim, au pornit foarte încet spre Hadji-oglu Bazarî, care fusese destinat ca loc pentru iernarea împăratului. De asemenea, și cadiasker-efendiii și ilustrul sangeac și mantaua cea venerată, precum și generosul vizir Nișandji Abdi pașa, pornind din orașul Babadag în ziua de 28 ⟨șaban⟩[107], au intrat în orașul Hadji-oglu Bazarî în a treia zi a binecuvîntatei luni ramazan[108], străbătînd distanțe peste distanțe ...

De aceea, în tîrgul Hadji-oglu Bazarî, care era reședință pentru cortul împărătesc, în orașul Babadag, care era locul de iernare a oștirii împărătești, precum și în alte ținuturi au fost numiți crainici cu înalte porunci pentru a se face petreceri timp de trei zile și trei nopți și, în felul acesta, în localitățile mai sus arătate au fost împodobite piețele și dughenele ...

306

OCUPAREA PĂRȚILOR MOLDOVEI DE CĂTRE ȘTEFAN[109]

După cum s-a arătat mai înainte, datorită faptului că expediția împărătească a fost amînată pentru primăvară, beilerbeii care se aflau prin părțile orașului Iași, pornind spre cîșlale și, împreună cu ei, întorcîndu-se spre Isaccea și Dumitrașcu, voievodul Moldovei, s-a auzit că predecesorul celui mai sus arătat, Ștefan, voievodul Moldovei, care fugise, zicînd că „acum este momentul potrivit", a dat un atac asupra Moldovei, împreună cu cîteva mii de afurisiți din partea hatmanului leșesc, și a pătruns în Iași cu gîndul de a-l ocupa. Atunci, beilerbeiul de Adana, Kürd-Husein pașa, care fusese numit mai înainte să meargă asupra Hotinului, a fost oprit să se mai ducă acolo, datorită faptului că, așa cum s-a spus mai sus, serascherul Husein pașa se întorsese. De aceea, fiind numit să vină în ajutor la Iași, el a pornit împreună cu vreo 2 000 de serdenghecițîi, dintre spahii și silahdari. A pornit, de asemenea, și prințul calgai cu vreo 20 000 de oști tătare. În drum, întîlnindu-se cu cîteva mii de ghiauri josnici, care fuseseră numiți din partea dușmanului credinței pentru prădarea malurilor Dunării, cînd au pornit la bătălie, cu ajutorul preaînaltului Allah, cei mai mulți dintre afurisiții demni de iad au fost trecuți prin sabie și nimiciți. Îndată ce a aflat despre această situație, răufăcătorul Ștefan, care se afla la Iași, a fugit de frică acolo de unde venise, împreună cu ghiaurii josnici aflați lîngă el. După aceea, mai sus pomenitul Husein pașa și prințul calgai s-au dus și au stat la Iași. Ajungînd aceste vești la urechile împărăției sale, ele au pricinuit mare bucurie la tronul împărătesc.

[106] *23 șaban 1084* = 3 decembrie 1673.
[107] *28 șaban 1084* = 8 decembrie 1673.
[108] *3 ramazan 1084* = 12 decembrie 1673.
[109] Ștefan Petriceicu.

307

SCOATEREA TUIULUI ÎMPĂRĂTESC ŞI INVITAREA HANULUI CRIMEII LA EXPEDIŢIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

În a 28-a zi a lunii zilhidjge [110], la locul de iernare din Hadjioglu Pazarî a fost scos, potrivit obiceiului, printre ieniceri *(kapuhalkı)* tuiul împărătesc al padişahului pentru expediţia asupra ghiaurilor leşi.

De asemenea, s-a dat firman către măria-sa hanul Crimeii, Selim Ghirai han [111], şi i s-a trimis prin Omer bei, unul dintre capugibaşii înaltei Curţi, hilat şi spadă şi i s-au dat 15 000 de galbeni pentru ca, pregătindu-şi toate armele de expediţie, să se ataşeze ordiei împărăteşti.

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE OPTZECI ŞI CINCI[112]

308 ⟨La Bazargic au fost onoraţi cu daruri diferiţi bei: valiul de Sivas, Çavuşzade Ahmed paşa, beilerbeiul de Silistra, ş.a.; apoi, s-a pornit de acolo mai departe⟩.

ÎNTÎLNIREA MARELUI VIZIR CU MARELE SULTAN ŞI EVENIMENTELE CE AU URMAT

Marele cort împărătesc, străbătînd distanţe peste distanţe, în a 16-a zi a lunii mai sus arătate [113], înainte de a ajunge la menzilul Ciftai [114], a fost întîmpinat de marele vizir Ahmed paşa, aflat la Babadag, şi acesta şi-a prezentat serviciile faţă de tronul împărătesc ...

309 Asupririle şi tiraniile beilerbeiului de Silistra, Hasan paşa, provocînd strigăte şi plîngeri, iar mînia sultanului fiind hotărîtă asupra lui, acesta, de frica pedepsei, a dispărut şi s-a ascuns ...

În a douăzecea zi au ajuns la menzilul Cataloi, iar în a douăzeci şi una zi cortul a fost aşezat în localitatea Isaccea. Făcîndu-se acolo popas timp de cîteva zile, beilerbeiul de Silistra, Hasan paşa, a obţinut iertarea sultanului, prin mijlocirea măriei-sale Musahib ⟨Mustafa⟩ paşa. Însă beilerbeilicul său a fost şters din condica vilaietului şi i s-au acordat zilnic 200 de aspri, ca pensie, din veniturile vămii din Istanbul ...

310 ... În a 26-a zi a lunii mai sus arătate, ostaşii ieniceri, precum şi beilerbeii de eialete au trecut peste podul Isaccea, în partea cealaltă. De asemenea, în a 27-a zi, luni, a trecut în partea cealaltă, peste podul arătat mai sus, şi măria-sa sultanul conducător de oşti, împreună cu toţi vizirii mari şi cu toţi demnitarii renumiţi. Făcîndu-se popas timp de două zile în localitatea numită Cartal, s-a împărţit oştilor islamice, potrivit obiceiului, toată zahereaua lor. În ziua de joi, prima zi a lunii rebi-ul-evvel [115], şi cortul împărătesc a fost

---

[110] *28 zilhicce 1084* = 5 aprilie 1674.
[111] Selim Ghirai I (1671—1678).
[112] *1085 H.* = 7 aprilie 1674—27 martie 1675.
[113] *16 rebi I 1085* = 20 iunie 1674.
[114] *Çiftay;* în alte cronici: *Ceagatai (Çağatay).*
[115] *1 rebi I 1085* = 7 iunie 1674. De fapt: *1 rebi II 1085* = 5 iulie 1674.

---

5. *Cronica lui Raşid.* Ocuparea Moldovei de către Ştefan Petriceicu în iarna anului 1673/1674 (vol. I, p. 306).

درگاه عنایتلری عادۀ عالمیانه کشاده وسفرای ملوك عالمه سزا واری خاکبوس عتبۀ سلطنتلری جواز داده اولوب كلن ایلچی نامه اولنلر نامه سز بولنمق خلاف عاده در دیو جواب ویروب مزبورلری دیارلرینه اعاده ایلدیلر

(استیلای استفان بجانب بغدان)

مقدما ذکر اولندیغی اوزره سفر همایونك اول بهاره تأخیرندنناشی یاش قصبه سی حوالیسنده اولان بکلر بکیلر قیشلا لره عزیمت و بغدان و بودهسی دیمزاشقو انلر ایله معا ایسالچی جانبنه عودت ایدیجك مسفورك سلئ اولوب فرارایدن بغدان وبوده سی استفان محل فرصتدر دیو له خطمانی طرفندن برقاچ بیك ملاعین ایله بغدان اوزرینه هجوم واستیلا قصدیله یاشه داخل اولدیغی استماع اولندی مقدما خوتین اوزرینه وارمغه مأمور اولوب لکن بالاده ذکر اولندیغی اوزره سرعسکر اولان حسین پاشانك عودتندنناشی خوتینه وارملری برطرف اولغله یاش طرفنه امداده مأمور اولان ادنه بکلر بکیسی کورد حسین پاشا ایکی بیك مقداری سپاه وسلحدار سردنکچیدیلری وقلغای سلطان یکرمی بیك قدر تاتار ایله عزیمت اوزره لر ایکن جانب دشمن دیندن طونه یالیلرینی غارت ایچون تعیین اولنان برقاچ بیك کفرۀ خاکساره راست کلوب محاربه یه درکار اولدقلرنده بعون الله تعالی اول ملاعین دوزخ مصیرك اکثرین طعمۀ شمشیر قهروتدمیر ایلدیلر یاشده اولان استفان بدپیمان بوکیفیتدن خبردار اولدیغی ساعت یانده اولان کفرۀ خاکسار ایله کمال خوفندنناشی کلدکلری جانبه فرار ایتدکلرندنصکره مزبور حسین پاشا وقلغای سلطان وار وب یاشده قرار ایلدکلری سمع دولتده واصل و بو حالتدن طبع همایونه انشراح کلی حاصل اولدی

așezat la menzilul numit Grecul, care se află în apropiere de Dunăre, iar a doua zi la locul numit Isac de lîngă malul Prutului. În ziua aceea arătînd alaibeiul de Keigî [116], care era numit başbug peste zaimii, posesorii de timaruri, precum și peste alaibeii de Erzurum, a fost îmbrăcat cu hilat. În a patra zi au pornit spre Zerniş [117]. Atunci au sosit unele știri despre mișcările persanilor în părțile Bagdadului, pricinuind îngîndurare și întristare. De aceea, de nevoie, acordîndu-se eialetul Diarbekir valiului de Alep, vizirul Kaplan-Mustafa pașa, care era numit serascher asupra oștilor islamice adunate la Iași, s-a dat firman să pornească în grabă în direcția aceea, urmînd ca suita sa și
311 oastea eialetului său să pornească după el...

... În a cincea zi a lunii mai sus arătate, s-a ajuns la menzilul Grozești [118], iar în a șasea zi la menzilul Ghegheci-Agzî [119], în a șaptea zi s-a ajuns la menzilul Beratan [120], iar în a opta zi s-a ajuns la menzilul Iagul [121]. În a noua zi, făcîndu-se popas la menzilul mai sus arătat, hanul Crimeii, măria-sa Selim Ghirai han [122], s-a prezentat în fața sultanului lumii. Dintre înaltele favoruri împărătești, i s-a acordat o blană de samur, un surguci împodobit, o spadă încrustată <cu pietre prețioase> și un cal foarte bun. De asemenea, și fiului său i s-au acordat un hilat scump și multe alte daruri.

În a zecea zi s-a ajuns la Agrurești [123], iar în a unsprezecea zi s-a făcut popas în șesul Țuțora. Atunci oștile de eialete ale beilerbeilor aflați la Iași, precum și oștile de ieniceri, așezîndu-se în rînduri, au prezentat salutul lor, însoțit de cîntece, în fața măriei-sale padișahul lumii. Atunci corturile au fost așezate cu mare alai la menzilul mai sus numit pentru stabilirea celor ce urmau să fie îndeplinite.

SCHIMBAREA EXPEDIȚIEI ÎMPĂRĂTEȘTI ÎN PĂRȚILE GHIAURULUI MOSCOVIT

<Din cauza cazacilor se întreprinde o expediție împotriva rușilor, deși se pornise împotriva polonilor>.

312 În a șaisprezecea zi [124] a sosit în localitatea Țuțora, la oastea împărătească, Kara-Hasanzade <Bekri> Mustafa aga, care fusese chemat de la Poarta fericirii pentru a fi numit în funcția de agă de ieniceri. Cînd el s-a prezentat în fața marelui vizir, a fost îmbrăcat cu blană și a fost învestit cu puterea care se cuvenea unei asemenea slujbe. Pentru nimicirea ghiaurilor din cetatea Hotin, care se întăriseră acolo din anul trecut, de cînd se petrecuseră evenimentele de la Hotin, și pentru cucerirea și supunerea cetății mai sus arătate fusese numit Husein pașa, valiu de Damasc. Acesta, potrivit misiunii sale, mergînd cu trei cete de ieniceri, cu grenadieri [125] și lagîmgii [126], pe care i-a adus din Camenița, a asediat cetatea mai sus arătată. Aruncînd

[116] *Keygî*, localitate în ținutul Erzurum din Anatolia.
[117] *Zerniș*, Zărnești(?).
[118] *Grozești*; este menționat și în alte izvoare.
[119] *Ghegheci-Agzı*, Gura Tigheciului.
[120] *Beratan*, mai înainte a fost: *Pervezești*; Berești sau Berezeni.
[121] *Iagul*, Valea Iagului. *Pagul*, Valea Pagului (vezi și mai sus).
[122] Selim Ghirai I.
[123] *Agrurești*, Armănești(?).
[124] *16 rebi II 1085* = 20 iulie 1674.
[125] *Hambradji (hambracı, humbaracı)*.
[126] *Lagîmdji (lağımcı)*.

ghiulele timp de cîteva zile, cînd ⟨ghiaurii⟩ au aflat de săparea unei subterane, s-au învălmășit afurisiții josnici, care au zis că e mai bine să capituleze înainte de a se da foc subteranelor. Procedînd cu prevedere, ei au predat-o, prin cerere de aman, Înaltului Devlet. Sosind această știre îmbucurătoare la oastea împărătească, în a douăzeci și doua *(yedi!)* zi a lunii mai sus arătate s-a produs, din această cauză, o încurajare în rîndurile luptătorilor. În aceeași zi împărăția-sa a pornit din șesul Țuțora mai departe, iar a doua zi s-a ajuns în localitatea Bayura [127], în cea următoare s-a trecut și peste menzilul Copăceni [128] După aceea, în a 24-a zi a lunii rebi I ⟨I⟩, gloriosul cort a fost așezat în șesul Kodjorina [129], iar în a 25-a zi în șesul Baldja [130]. Din menzilul mai sus menționat a fost trimis înainte, cu grabă Defterdar ⟨Ahmed⟩ pașa, pentru a depune sforțări în vederea terminării podului care urma să fie construit peste Nistru.

În a 26-a zi oștile purtătoare de victorie și-au înfipt corturile în localitatea Kaynardja [131], iar în ziua următoare pe malul apei Nistru, în apropiere de cetatea Soroca, ce se află la granița cealaltă a Moldovei. În toate localitățile mai sus arătate, parcurse de la menzilul Țuțora, neexistînd nici măcar 313 o bucată de așchie de lemn, dificultatea de procurare a lemnelor necesare a obosit foarte mult oastea.

Pentru isprăvirea podului de pe Nistru, peste care urma să se treacă în partea cazacilor, au depus eforturi, din partea aceasta, Defterdar ⟨Ahmed⟩ pașa, iar de pe malul celălalt, valiul de Sivas, vizirul Çavușzade Mehmed pașa și, cu ajutorul preaînaltului Allah, podul a fost terminat în cîteva zile, iar oastea islamică a început, potrivit firmanului emis, să treacă cete după cete pe partea cealaltă. Pentru ca mai întîi să treacă oastea peste pod, gloriosul șahinșah al lumii a stat, timp de cinci zile, pe malul mai sus arătat, iar după aceea, în a șasea zi a lumii djemazi I [132], a trecut cu mare pompă și cu noroc și cu fericire și cu măreție peste pod, pe malul din față, și a onorat cu suita sa țara supusă a cazacilor. Corturile au fost așezate pe șesul numit Cîmpia Espel [133], aproape de malul fluviului ⟨Nistru⟩. În localitatea mai sus arătată s-a poposit timp de două zile pentru ca și restul munițiilor, al carelor de provizii, precum și restul oștirii să treacă peste pod.

Voievodul Moldovei [134] a fost trimis la Iași ca să expedieze 50 000 de chile de grîu și făină, iar voievodul Țării Românești [135] a fost numit să se îngrijească și să depună sforțări pentru construirea de poduri, necesare la menzilurile următoare.

⟨Mai departe se vorbește despre sosirea unui sol moscovit, despre faptul că nu s-a ajuns la înțelegere și că expediția a continuat pînă la apa Bug *(Aksu)*, iar Selim Ghirai a plecat pentru salvarea lui Doroșenco, care era asediat⟩.

318 ... S-a dat firman împărătesc, adresat mutesellimilor de Silistra și Nicopole, ca să fie aduși la oastea împărătească, legați și ferecați în lanțuri, ca-

---

[127] *Bayura* sau *Buyora*(?), Buzora(?), Iepureni(?).
[128] *Kopiçan.*
[129] *Kodjorina*(?), Berberina(?).
[130] *Baldja*, Bălți(?); în alte cronici: *Lobnice*, *Lubnice*(?).
[131] *Kaynardja*(?), probabil în loc de *Izvandja*, Zwaniec.
[132] *6 cemazi I 1085* = 8 august 1674.
[133] *Espel-Ovası.*
[134] Dumitrașcu Cantacuzino (februarie 1674—1675).
[135] Gheorghe Duca (1673—1678).

diii de Silistra şi Nicopole şi cadiii a nouăsprezece cazale din împrejurimile lor, precum şi cîte trei oameni de slujbă, sub acuzaţia şi învinuirea de nepăsare şi neglijenţă ...

320 ... În a 20-a zi[136], ajungîndu-se la localitatea zisă Cîmpia-Espel, măria-sa padişahul cel glorios s-a despărţit, la menzilul mai sus arătat, de oastea împărătească, dorind să pornească înainte spre părţile Isaccei împreună cu supusul ‹Musahib› Mustafa paşa. Atunci, la plecare, el a acordat măriei-sale marelui vizir o blană şi apoi s-a îndreptat în direcţia voită. De asemenea, şi măria-sa serdarul suprem, după ce a stat în localitatea mai sus arătată timp de 29 de zile, pentru a pregăti şi completa cele necesare pazei acelor margini, a pornit de acolo cu oastea împărătească în a treia zi a lunii regeb[137] şi a ajuns la Isaccea, locul de şedere al sultanului lumii, şi s-a întîlnit cu gloriosul padişah. După ce pentru a completa cele necesare pe drum, au stat cîteva zile şi pe şesul Isaccei, în a patra zi a lunii şaban [138] cel măreţ, în ziua de sîmbătă, au pornit cu toţii, îndreptîndu-se spre părţile Adrianopolei ...

328 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ŞI ŞAPTE[139]

337 — 338 ‹Răscoala hatmanului Doroşenco şi trecerea lui de partea Rusiei›.

338 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ŞI OPT[140]

342 SOSIREA ŞTIRII PENTRU ÎNTOARCEREA HANULUI CRIMEII ŞI A SERDARULUI DIN EXPEDIŢIA ASUPRA CEHRINULUI

În ziua de douăzeci şi cinci a lunii mai sus arătate [141] au sosit scrisorile hanului Crimeii şi ale gloriosului serdar ‹Şeytan› Ibrahim paşa, care, mai înainte de aceasta, fuseseră însărcinaţi să salveze din mîinile ghiaurilor moscoviţi cetatea Cehrin. Scriind că cucerirea şi supunerea cetăţii mai sus arătate au întîrziat, cu ajutorul lui Allah, în acest an, s-a dat firman ca măriei-sale hanului Crimeii să i se acorde permisiunea de a se întoarce în Crimeea, iar serdarul Ibrahim paşa să petreacă iarna la Bender, împreună cu oastea islamică aflată lîngă el ...

344 EVENIMENTELE ANULUI O MIE OPTZECI ŞI NOUĂ[142]

345 PORNIREA PADIŞAHULUI SPRE ŞESUL DAVUD-PAŞA

‹Se descrie adunarea de oşti din diferite părţi şi pornirea împotriva Poloniei şi apoi începerea luptelor. Turcii fiind *înfrînţi lîngă Cehrin, se trimit ajutoare*›.

347 Şi de data aceasta, fiind numit măria-sa vizirul cel glorios Kaplan-Mustafa paşa, valiu de Diarbekir, i s-a pus în vedere să se ataşeze ilustrului han, [142a] împreună cu oastea sa de gardă, cu oastea eialetului său, cu cei peste 1 000 de spahii noi de serdenghecitii, pe lîngă emirii de Kurdistan, şi cu zaimii, timarioţii şi ostaşii de cetate din Timişoara, cu cei cîţiva sangeacbei *(mirliva)*

---

[136] *20 cemazi II 1083* = 21 septembrie 1674.
[137] *3 receb 1085* = 3 octombrie 1674. Ar trebui mai mult.
[138] *4 şaban 1085* = 3 noiembrie 1674.
[139] *1087 H.* = 16 martie 1676 —5 martie 1677.
[140] *1088 H.* = 6 martie 1677—22 februarie 1678.
[141] *25 cemazi II 1088* = 25 august 1677.
[142] *1089 H.* = 23 februarie 1678—11 februarie 1679.
[142a] Murad Ghirai, hanul Crimeii (1678—1683).

numiţi pentru serviciul de caraulă în oastea împărătească, precum şi împreună cu zaimii şi timarioţii de Hudavendighiar, Bolu, Köstendil şi Salonic *(Selanik)*.

352 Serdarul-suprem, măria-sa ⟨Kara⟩ Mustafa paşa [142b], avînd toată oastea împărătească purtătoare de victorie, s-a întîlnit la Silistra cu padişahul cel măreţ, fiind onorat cu favoruri împărăteşti şi cu înalte distincţii. După aceea a sosit ştirea cuceririi şi supunerii cetăţii Cehrin cu ajutorul lui Allah cel atotputernic ...

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI[143]

356 ### ... CLĂDIREA UNOR CETĂŢI LA LOCURILE DE TRECERE A CAZACILOR

În anul trecut, la întoarcerea marelui vizir, Kara-Mehmed paşa, fiind numit serdar, iernase la Babadag, cu oastea care fusese desemnată.

La sosirea primăverii, oastea se adunase lîngă el, iar valiului de Bosnia, vizirul Defterdar Ahmed paşa, i se dăduse firman să construiască două cetăţi pe Ozu [144], pe locurile de trecere a cazacilor zaporojeni [145]...

357 ### NUMIREA LUI DEFTERDAR AHMED PAŞA PENTRU ÎNREGISTRAREA LOCUITORILOR CAMENIŢEI

După ce valiul de Bosnia, gloriosul vizir Defterdar Ahmed paşa, şi-a încheiat misiunea care i se încredinţase, aceea de a construi cetăţile pe malul apei Ozu, el a fost numit la paza cetăţii Cameniţa şi pentru recensămîntul satelor. De aceea, deşi venise la Isaccea s-a întors înapoi şi a pornit spre cetatea Cameniţei.

⟨Sosirea ştirii despre călcarea tratatului de către ţarul Moscovei[146] şi pornirea expediţiei împărăteşti într-acolo⟩,

În urma sosirii unei scrisori din partea hanului Crimeii, Kara-Mehmed paşa, care era serascher în părţile Babadagului, a făcut cunoscut că ghiaurii moscoviţi se adună şi fac mari pregătiri ...

366 ## EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ŞI DOI[147]

⟨Deşi Divanul hotărăşte război împotriva Rusiei, se renunţă totuşi la această idee, încheindu-se pace pe 20 de ani, la 13 februarie 1681⟩.

369 ### SCHIMBAREA VALIILOR DIN ÎMPREJURIMI

Locul lui Halil paşa, muhafîz de Bosnia, fusese acordat generosului ⟨Abdurrahman⟩ Abdi paşa, fost valiu de Cairo, iar valiul de Alep, care se afla serdar în părţile Babadagului, a fost sfătuit să meargă la postul său.

Lui Bostangibaşî Mustafa paşa, beilerbei de Silistra, acordîndu-i-se titlul de vizir, i s-a dat firman să fie caimacam de serdar la Babadag pînă la sosirea solului moscovit iar ⟨Bekri⟩ Mustafa paşa din Tekirdag, agă de ieniceri, a fost onorat cu rangul de vizir şi a rămas mai departe la postul său ...

[142b] Kara-Mustafa paşa, mare vizir (1676—1683).
[143] *1090 H.* = 12 februarie 1679—1 februarie 1680.
[144] *Ozu;* aici cu sensul de Nipru şi nu de cetatea Oceacov *(Ozu)*.
[145] *Tordjan Kazagı (Torcan Kazağı)*.
[146] Feodor Romanov (1676—1682).
[147] *1092 H.* = 21 ianuarie 1681—9 ianurarie 1682.

375

NUMIREA LUI HASAN PAŞA, MIRIMIRAN DE ORADEA, CA SERDAR ÎMPOTRIVA ŢĂRII UNGUREŞTI

Pentru curmarea certurilor care s-au iscat între Ungaria Centrală [148] şi Austria fiind nevoie de numirea unui serascher, a fost numit serascher Hasan paşa, care era beilerbei de Oradea şi care se afla în acele părţi. Lîngă el au fost numiţi şi jumătate din zaimii şi timarioţii aflaţi în eialetele Agria şi Timişoara, toţi zaimii şi timarioţii sangeacului de Seghedin, Mihail Apafi, craiul Transilvaniei, cu oastea transilvăneană, cîte 500 de oameni de la voievozii Ţării Româneşti [149] şi Moldovei [150], împreună cu cîte un boier, şi Thököly [151], craiul de curuţi *(kors)*, precum şi alţi peste 15 000 de ostaşi unguri.

În a 15-a zi a lunii şaban a acestui an, o mie nouăzeci şi doi [152], ei s-au adunat pe cîmpia Oradiei şi apoi, trecînd prin trecătoarea Poceai [153], au pornit asupra cetăţii numite Sermin [154], care fusese construită de austrieci la graniţă, contrar clauzelor păcii şi prieteniei.

După luptă, ea a fost cucerită cu cerere de iertare, iar după ce a fost dărîmată şi distrusă, s-a mers asupra cetăţii numită Kállo[155]. Ghiaurii austrieci, întăriţi în cetatea mai sus arătată, cerînd aman, li s-a acordat iertare, iar cetatea a fost predată craiului de curuţi. Apoi, mergîndu-se asupra cetăţilor Cetvar[156] şi Sakmar[157], deşi ele au fost asediate şi s-au depus eforturi, aşa cum se cuvine, pentru smulgerea şi supunerea lor, totuşi nu s-a putut obţine victorie şi nu au putut fi cucerite din cauza întăriturilor lor. În momentul acela, apărînd oarecare gîlceavă şi duşmănie între Thököly Imre şi craiul Transilvaniei, Thököly Imre a plecat, împreună cu oastea supusă lui, de lîngă cetatea Sakmar şi a pornit în localitatea numită Tokay, căreia i se mai zice şi „Capătul fluviului Tisa"[158]. De asemenea, şi craiul Transilvaniei, luînd învoire în acel loc de la serascher-paşa, s-a îndreptat spre ţara lui.

376

De asemenea, şi serascherul cel arătat mai sus[158a], împreună cu restul oştilor care îi erau încredinţate, s-a întors în a doua zi a lunii şevval [159], iar la menzilul numit Koceai[160] a dat învoire ca fiecare să meargă la locul de unde a venit. După aceea, venind în cetatea Oradea, el s-a pus în serviciul de pază, aşa cum fusese însărcinat mai înainte, şi a făcut cunoscută situaţia către măria-sa marele vizir. Deoarece serascherul dăduse învoire, din propria sa iniţiativă, şi împrăştiase oastea adunată, înainte de a se fi emis înalt firman din partea Înaltului Devlet pentru slobozirea oştirii şi pentru întoarcerea fiecăruia la locul său, măria-sa marele vizir s-a supărat pe el şi, scoţîndu-l din cetatea Oradea, l-a degradat, acordîndu-i sangeacul Herţegovinei *(Hersek)* iar pentru paza cetăţii Oradea a fost numit Mavruloglu Gürdji-Mehmed paşa [160a] ...

---

[148] *Orta Macar.*
[149] Şerban Cantacuzino (1678—1688).
[150] Gheorghe Duca.
[151] *Tekeli Imre,* Emeric Thököly, mai tîrziu principe al Transilvaniei (1690—1691).
[152] *15 şaban 1092* = 30 august 1681.
[153] *Bodjay* sau *Budjay.*
[154] *Sermin (?),* Debreczen(?).
[155] *Kallo,* Nagy Kálló.
[156] *Cetvar, Nagy-Ecsed.*
[157] *Sakmar,* Satu Mare.
[158] *Nehr-i-Tisa başı.*
[158a] Hasan paşa, beilerbei de Oradea.
[159] *2 şevval 1092* = 15 octombrie 1681.
[160] *Koçay,* Poceai(?).
[160a] În alte cronici: *Mazüloğlu (Mazülzade),* „fiul celui mazilit".

380 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI ŞI TREI**[161]

385 NUMIRE DE SERDAR ÎMPOTRIVA AUSTRIECILOR

386 ... Gloriosul vizir, măria-sa Uzun-Ibrahim paşa, muhafîz de Buda, a fost numit serascher, iar lîngă el au fost daţi: Abdurrahman ⟨Abdi⟩ paşa, care era mutasarrîful eialetului Bosnia, Küçük-Hasan paşa, beilerbeiul de Rumelia, împreună cu oastea eialetului său, cu sangeacbeii, zaimii şi cu timarioţii lui, Seidizade Mehmed paşa, beilerbeiul de Timişoara, Osman paşa, beilerbeiul de Agria, Mavruloglu[161a] Mehmed paşa, beilerbeiul de Oradea, Mustafa paşa, valiu de Silistra, precum şi paşa de Nicopole, căpetenia sansongiilor, cu optsprezece odale de ieniceri, bulucii inferiori[162], dintre spahii, şi Mihail Apafi, craiul Transilvaniei împreună cu oastea transilvană. Adunîndu-se pe şesul Pestei, ei au pornit spre cîmpia Keresztes *(Karastos)*.

În luna regeb a anului mai sus arătat[163], ei au asediat mai întîi cetatea Honot[164], care era una dintre cetăţile pe care răufăcătorul împărat o luase din mîna craiului curuţilor.

Încheierea unui tratat de pace cu Thököly Imre şi înscăunarea lui în Ungaria de Mijloc⟩.

387 SCHIMBAREA POSTURILOR VIZIRILOR DIN ÎMPREJURIMI

388 ... Vizirul Abdurahman ⟨Abdi⟩ paşa, muhafîz de Bosnia, a fost numit pentru paza Cameniţei, apărătorul cetăţii mai sus arătate, vizirul ⟨Defterdar⟩ Ahmed paşa, a fost mutat pentru paza Timişoarei, iar Seidizade ⟨Mehmed paşa⟩, care se afla la Timişoara, a fost numit pentru paza Kanizsei ...

389 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ŞI PATRU**[165]

391–395 **⟨Pornirea pentru asedierea Vienei în 1683⟩.**

395 ÎNTÎMPINAREA MĂRIEI-SALE HANUL CRIMEII[166]

Valiul de Silistra, generosul vizir Mustafa paşa, beilerbeiul de Rumelia, ⟨Küçük⟩ Hasan paşa, şi beilerbeiul de Anatolia, Osman paşazade Ahmed paşa, mergînd, şi-au îndeplinit misiunea lor de întîmpinare şi l-au adus pe han, cu alaiul pregătit, la cortul serdarului suprem[167] ...

400 PORNIREA OŞTIRII ISLAMICE SPRE CETATEA VIENA *(BEC)*

⟨Sfat pentru stabilirea obiectivului armatei şi neînţelegerile⟩.

403 ... După ce au fost date sfaturi către aga de ieniceri pentru ca în locul mai sus arătat[168] să construiască poduri, a mai fost numit să mai construiască un pod şi muhafîzul Timişoarei, gloriosul vizir şi fostul Defterdar Ahmed

---

[161] *1093 H.* = 10 ianuarie—30 decembrie 1682.
[161a] Vezi nota 160 a .
[162] *Aşağı bölük*
[163] *Receb 1093* = 6 iulie—4 august 1682.
[164] *Honot*, Onod.
[165] *1094 H.* = 31 decembrie 1682—19 decembrie 1683.
[166] Murad Ghirai (1678—1683).
[167] De la Stolni-Belgrad, Stuhlweissenburg.
[168] În cronică: riul *Raab*. Hammer menţionează că e vorba de riul Saia *(op. cit.*, XII, p. 64*)*

paşa, iar pentru un alt pod au fost desemnaţi muhafîzul de Bosnia, generosul vizir Hîzîr paşa, şi valiul de Silistra, vizirul Mustafa paşa.

404

CUCERIREA CETĂŢILOR TATA ŞI PAPA

... Duşmanii purtători de răutate, care erau întăriţi în cetate, văzînd această situaţie, au cerut aman cu mîinile întinse şi, dîndu-li-se învoire să plece în cetatea mai sus arătată, Tata, au fost numiţi ⟨să-i ducă cu pază⟩ beiul de Cenad, Mehmed bei, şi 400 de viteji dintre pedestraşii din Timişoara ...

NUMIREA PRINŢULUI NURREDDIN ÎMPOTRIVA TABEREI AUSTRIECE

Răspîndindu-se ştirea că în faţă se află tabăra nenorocită a ghiaurilor josnici, în a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate a fost numit prinţul nurredin să meargă înainte cu vreo 15 000 de tătari iuţi ca vîntul. Şi, în ziua aceea, terminîndu-se toate podurile începute, muhafîzul de Buda, gloriosul vizirul ⟨Uzun⟩ Ibrahim paşa, valiul de Silistra, vizirul Mustafa paşa, cîteva 405 mii de oşti, precum şi un număr oarecare de ieniceri, gebegii şi tunari au fost reţinuţi pe malul rîului mai sus arătat, cu tunuri şi muniţii îndestulătoare pentru paza podurilor ...

407 ⟨Distrugerea şi supunerea ţinuturilor ghiaurilor⟩.

409

SOSIREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI PE ŞESUL VIENEI

⟨Se descrie asediul Vienei în 1683, arătîndu-se şi ordinea de bătaie⟩.

410 ... S-a spus că atît timp cît cetatea nu va fi asediată din cele patru părţi nu e posibilă cucerirea ei, iar afurisiţii aflaţi înăuntru nu pot fi forţaţi aşa cum trebuie. De aceea, în ziua următoare, era zi de vineri, s-au gîndit ca voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei să fie puşi să construiască, în două locuri, poduri peste Dunăre, iar ei s-au apucat de lucru.

411 ⟨Descrierea înfrîngerii din faţa Vienei⟩.

421 ⟨Sosirea oştii leşeşti pentru asediul cetăţii Strigoniu şi trimiterea de comandanţi turci, printre care şi valiul de Silistra, vizirul Mustafa paşa, valiul de Bosnia, Hîzîr paşa⟩.

422 În timpul luptei, valiul de Bosnia, Hîzîr paşa, a căzut martir, iar valiul de Sivas, Halil paşa, şi valiul de Silistra, Mustafa paşa, au căzut prizonieri.

423 ⟨În cele din urmă, cetatea a fost predată austriecilor şi polonezilor⟩.

425

NUMIREA LUI KÖPRÜLÜZADE ⟨MUSTAFA PAŞA⟩[169] PENTRU PAZA BENDERULUI

... Fiind nevoie de numirea unui muhafîz în părţile Babadagului, s-a emis înalt firman ca el să fie numit serascher în acele părţi, acordîndu-i-se eialetul Silistra, cu anexarea sangeacului Nicopole, şi s-au emis porunci grabnice ca să pornească înainte de sosirea padişahului la Adrianopol ...

[169] Fazîl-Mustafa paşa din familia Köprülü. A devenit şi mare vizir.

429 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI ŞI CINCI**[170]

430 ⟨Biografia lui Kara-Mustafa paşa căruia i se acordase şi beilerbeilicul de Silistra în *cemazi II 1070*[171]⟩.

434 **RĂSCOALA NEAMULUI CĂZĂCESC**

Deoarece ghiaurul numit Konoska[172], dintre cazacii barabaşi, ştia că hanul Crimeii[173], mergînd cu toată oastea tătară la expediţie asupra Vienei, nu se întorsese încă şi că ţinuturile dintre Bender şi pînă la Chilia şi Ismail erau, din cauza aceea, lipsite de oşti. Astfel, luînd steaguri şi de la craiul leşesc şi cu leşii care i s-au supus acestuia, el a ridicat steagul răscoalei, cu gîndul rău de a prăda şi distruge satele şi oraşele aflate în împrejurimile acelea. El s-a aliat şi cu afurisitul numit boierul Cerchez[174] care era căpetenia *(başbug)* unui număr oarecare de afurisiţi dintre ghiaurii Moldovei. Ei au trecut apa Nistru, între localităţile numite Soroca şi Mumla[175], şi au ridicat cu mîndrie steagul spre părţile Benderului, împreună cu tabăra lor nenorocită.

De asemenea, toţi ghiaurii satelor de pe partea ceastălaltă a Benderului, cunoscute sub numele de satele de coastă, supunîndu-li-se şi intrînd în cetele lor necurate, numărul lor a crescut din ce în ce mai mult, ajungînd la 30 000, prin ataşarea, din zi în zi, sub steagul răscoalei lor, a afurisiţilor adunaţi dintre ghiaurii barabaşi, serkei, moldoveni şi de alte neamuri, din împrejurimi, potrivit zicalei: „Toţi ghiaurii sînt uniţi".

De asemenea, căpetenia hanului Crimeii, comandantul satelor de ţărm, Ialîagasî, împreună cu renumiţii tătari de Bugeac, erau plecaţi tot în expediţia împotriva Vienei. De aceea locţiitorul său[176], adunînd vreo 3 000 de tătari, din diferite triburi, s-a îndreptat asupra taberelor mai sus arătate, dar s-a întors, socotind că nu va fi cu putinţă să opună rezistenţă, cu oaste atît de puţină, celor 30 000 de păgîni. Afurisiţii, la rîndul lor, poposind timp de vreo 11 zile sub zidurile cetăţii Bender, au pornit într-o noapte asupra cetăţii 435 mai sus arătate, cu gîndul de a o ataca. Atunci gazii islamici, aflaţi în cetate, au pornit la apărare cu tunuri şi cu puşti.

Deoarece atacul lor, afară de distrugerea cîtorva case din oraşul cetăţii mai sus arătate, nu le-a adus nici un folos, ei s-au ridicat din locul acela şi au pornit, cu pierderi şi ruşinaţi, spre oraşul Ismail, pe drumul cunoscut sub numele de Ialî-ici[177].

De asemenea, şi afurisitul răufăcător numit Petriceicu[178], care mai înainte fusese voievod în Moldova şi apoi, fiind corupt, se răzvrătise şi se răsculase, a atras în acest timp, cu mii de vicleşuguri şi şiretlicuri, vreo 10 000 de afurisiţi dintre modolveni şi dintre alţi ghiauri din împrejurimi şi apoi, mergînd, a pus stăpînire pe oraşul Iaşi, care aparţinea ţării Moldovei[179].

Iusuf aga, care pe atunci era intendent de vakîfuri *(mütevelli)* la Ismail, era un om mîndru şi curajos şi, stînd în acele părţi un timp îndelungat, cunoştea

---

[170] *1095 H.* = 20 decembrie 1683—7 decembrie 1684.
[171] *Cemazi II 1070* = 13 februarie—12 martie 1660.
[172] *Konoska*, Cuniţchi, hatmanul cazacilor zaporojeni.
[173] Murad Ghirai (1678—1683) şi apoi Hadji Ghirai al II-lea (1683—1684).
[174] *Cerchez*, boier din Moldova, pretendent la domnie.
[175] *Mumla*, Movilău (Moghilău).
[176] Al lui iali-agasî.
[177] *Ialî-ici (Yalı içi)* aici se referă la drumul care merge pe la ţărm.
[178] *Petraşika*. Ştefan Petriceicu, fost domn în Moldova.
[179] Ştefan Petriceicu a intrat în Iaşi la 25 decembrie 1683.

toată situația de acolo. De aceea el s-a străduit și a depus eforturi ca să adune în orașul Ismail pe demnitarii musulmani capabili de luptă, pentru a-i pregăti să-i întîmpine pe ghiaurii care vor veni asupra lor. Cînd ghiaurii aceia au venit la o distanță de opt ceasuri de Ismail, fiul renumit al măriei-sale hanului, ajungînd înaintea tatălui său, cu un număr oarecare de tătari aleși, a intrat cu lovituri de sabie în adunarea ghiaurilor și a luat vreo sută de tigve și de prinși *(dil)*. Cînd Konoska, serdarul murdar al ghiaurilor, a aflat că a doua zi și măria-sa hanul Crimeii, Hadji-Ghirai han, a sosit în orașul Ismail, s-a întors în grabă în partea Moldovei, din cauza spaimei care-l cuprinsese. De asemenea, măria-sa ilustrul han și vitejii musulmani, pe care îi adunase Iusuf aga, mutevelli de Ismail, s-au grăbit și s-au străduit să-i urmărească pe afurisiții aceia.

Îndată ce Konoska a aflat aceasta, gîndindu-se că nu poate opune rezis-
436 tență, a ieșit în noaptea aceea din oastea sa, sub cuvînt că stă de caraulă, și a fugit de pe malul Prutului, unde stătea cu oastea sa, cu vreo trei sute de oameni aleși, refugiindu-se lîngă afurisitul numit Petriceicu, care stăpînea orașul Iași.

A doua zi, măria-sa hanul, trăgînd sabie asupra acelei cete nenorocite, a nimicit-o și a împrăștiat-o într-o clipă, trimițînd cea mai mare parte dintre ei în infern. Pe scurt, afurisiții cei josnici învălmășindu-se între ei, mulți s-au aruncat în apa Prutului din dorința de a se salva. Cei care au rămas, au căzut prizonieri și au fost nimiciți.

Nesfîrșitele zaherele, muniții, avuții și alte lucruri, pe care le aveau ei, au fost prădate de gaziii musulmani, care s-au săturat de pradă și, cu ajutorul lui Allah, au devenit norocoși și victorioși, obținînd o astfel de izbîndă. Petriceicu, care se afla la Iași, auzind de cele petrecute, n-a mai putut sta pe loc, de frica și de spaima care l-au cuprins. De aceea, cu tristețe și cu necaz, el s-a grăbit să fugă la locul numit Suceava *(Sücava)*, aproape de țara leșească. Konoska, la rîndul său, care fugise pe ascuns lăsînd pe neașteptate ceata sa afurisită pe malul Prutului, s-a grăbit spre localitatea numită Mamlava[180], care era locul de ședere a afurisiților. Cînd a ajuns acolo, ceata cazacilor s-a unit și l-a omorît pe mai sus arătatul Konoska pentru faptul de a fi cauzat în zadar pieirea atîtor suflete pe malul apei Prut și de a fi fost mereu pornit spre intrigi și gîlceavă. Această știre i-a bucurat pe musulmani ...

439 OMORÎREA FOSTULUI DEFTERDAR HASAN PAȘA

Hasan pașa, care mai înainte era baș-defterdar[181] și căruia i se acordase eialetul Timișoarei, fiind mazilit datorită legăturilor sale apropiate cu răposatul vizir cel ucis[181a], a pornit spre Curtea padișahului. ⟨Pe drum a fost ucis⟩.

441 INVITAREA LUI KÖPRÜLÜZADE MUSTAFA PAȘA LA ADRIANOPOL

Gloriosul vizir, Köprülüzade Mustafa pașa, care era serascher în părțile Babadagului, întorcîndu-se la Adrianopol, ca serascher asupra oștilor islamice aflate la paza Babadagului a fost numit caimacamul ⟨Sarî⟩ Suleiman pașa, ⟨zis și Boșnak-Suleiman pașa⟩ ...

---

180 *Mamlova*, Movilău (Moghilău).
181 *Șıkk-ı-evvel.*
181a Kara-Mustafa pașa (mare vizir).

443 ÎNTOARCEREA HANULUI ÎN PĂRŢILE BABADAGULUI

Măria-sa hanul[182], după o şedere şi odihnă de cîteva zile, a fost însărcinat să meargă lîngă Suleiman paşa care era serascher prin părţile Babadagului ...

444 SCHIMBAREA POSTURILOR VALIILOR DIN ÎMPREJURIMI

Vizirului Osman paşa din Herţegovina *(Hersekli)*, valiu de Bosnia, i s-a acordat sangeacul Pojega, iar eialetul Bosnia a fost dat lui Osman paşazade Ahmed paşa. Seidizade Mehmed paşa a fost onorat cu eilaetul Timişoara, fiind totodată însărcinat şi cu toate treburile serhaturilor din acele părţi ...

445 SCOATEREA ÎNTREGII OŞTI ÎN PĂRŢILE BABADAGULUI

Făcîndu-se arz din partea lui Suleiman paşa, care era serascher în părţile Babadagului, precum că are nevoie de mai mulţi ostaşi, a fost numit în eialetul Silistra fostul intendent de vamă şi actualul chehaia al sultanei favorite, Elhadj-Husein aga, cu scopul de a aduna toată oastea din Rumelia ...

449 <Se arată că în timpul luptelor de la Vádj *(Vac)* cu austriecii a căzut şi Seidizade Mehmed paşa, valiul de Timişoara>.

459 SALVAREA CETĂŢII CAMENIŢA DE ASEDIUL GHIAURILOR LEŞI

În momentul cînd ghiaurii austrieci au împresurat cetatea Buda, ghiaurii leşi, la rîndul lor, au venit cu tabăra lor nenorocită asupra cetăţii Cameniţa şi au asediat-o. Cînd vizirul Boşnak-Suleiman paşa, care era serascher în părţile Benderului, a auzit aceasta, s-a dus cu ostaşi curajoşi aflaţi lîngă el. Sosind în ajutorul său şi măria-sa Selim Ghirai han, măreţul han al Crimeii, cu oastea tătară, ei au asediat tabăra nenorocită a inamicilor rătăciţi.

<Se arată că, în cele din urmă, polonezii au părăsit meterezurile de asediu ale cetăţii şi au plecat>.

460 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE NOUĂZECI ŞI ŞASE[183]

469 PREGĂTIREA MUNIŢIILOR LA SERHAT

Măria-sa marele vizir Ibrahim paşa, numind mereu oameni de încredere, a trimis pulbere şi muniţiile necesare pentru toate cetăţile de serhat. De asemenea, s-a străduit să numească şi un număr suficient de apărători. Afară de faptul că pulberea aflată în acele părţi era socotită cam de patruzeci de mii de cîntare *(kantar)*, au mai fost numiţi oameni de încredere pentru a se lucra pulbere şi în pulberăriile de la Poartă, din Galipoli, precum şi din Timişoara.

De asemenea, pentru unele cheltuieli necesare vizirului Suleiman paşa, care era serascher în părţile Babadagului, s-au trimis 220 de pungi de aspri *(akçe)*.

470 Acordare de fonduri din vistieria sultanului pentru soldele oştilor de la Buda, Kanizsa, Ineu, Agria etc. Lui Thököly Imre i s-au dat 50 000 de guruşi ca să cumpere zaherele pentru oşti.

---

[182] Selim Ghirai I (1684—1691), fusese nou numit de Poartă pentru a doua oară. Pînă atunci fusese în insula Rhodos.

[183] *1096 H.* = 8 decembrie 1684—27 noiembrie 1685.

MOARTEA LUI MAHMUD PAŞA LA CETATEA CAMENIŢEI

El a plecat în lumea liniştii ⟨lovit de o ghiulea⟩, iar ca muhafîz al cetăţii
471 mai sus arătate a fost numit Bîyîklî-Mustafa paşa, care se afla prin părţile Babadagului ...

472

OCUPAREA DE CĂTRE GHIAURI A CETĂŢII SOLNOC ŞI APĂRAREA EI

În timp ce ⟨fostul⟩ chehaia al lui Seidizade ⟨Mehmed paşa⟩ numit Osmân paşa, care era valiul eialetului de Timişoara, păzea cu oastea eialetului său cetatea Solnoc, aflată în eialetul Timişoara, a venit afurisitul numit Heissler *(Hayzer)* cu vreo 10 000 de afurisiţi rătăciţi. Pentru că paşa cel arătat mai sus nu avea putere să se opună şi să reziste, cetatea Solnoc a căzut în mîinile duşmanului credinţei. De aceea, cînd au aflat aceasta, cei care se găseau la paza palăncii Sarvaş[184], de frica şi spaima care i-a cuprins, au evacuat cetatea şi au fugit înainte de atacul ghiaurilor.

Ismail paşa, beilerbei de Rumelia, care se afla acolo, hotărîndu-se cu oastea eialetului său să dea dovadă de vitejie şi eroism, s-a ciocnit cu acea parte din oastea duşmanului credinţei care venea înainte şi se numea oastea de avangardă. După cîteva ore de luptă şi măcel, ghiaurii blestemaţi au suferit
47 înfrîngere şi oastea islamică s-a umplut de prăzi nenumărate. Dar duşmanii vicleni înţelegîndu-se de mai înainte cu raialele ghiaure, pedestraşii şi cavalerii au pus în faţă tunurile şi au mers, valuri după valuri, cu alaiurile lor asupra oştii islamice.

Dîndu-se pînă după amiază o bătălie din cele mai înverşunate, s-a stricat ordinea oştii, şi nefiind cu putinţă să reziste, ostaşii au fugit după aceea pentru a se salva. Vizirul mai sus arătat s-a dus cu oastea eialetului Rumeliei şi a intrat în cetatea Timişoarei. Apoi, a doua zi, a ieşit din nou numai cu oastea sa de gardă şi a pornit spre cetatea Buda, iar oastea eialetului său a fost numită să păzească, în iarna aceea, cetatea Timişoarei.

ASEDIEREA SEGHEDINULUI DE CĂTRE HEISSLER ŞI FUGA GHIAURILOR

După lupta de care s-a amintit mai înainte, afurisitul Heissler a ales Solnocul ca loc de şedere pentru afurisiţii care se aflau lîngă el. Apoi, în timpul iernii, ei au atacat pe neaşteptate cetatea Seghedin şi au asediat-o. Aflîndu-se în ea vreo două mii de ostaşi egipteni, ei au dat lupte mari şi au făcut măceluri. De asemenea, grăbindu-se să-i ajute şi oastea de Rumelia, cea din Timişoara, precum şi populaţia eialetului Timişoarei, ghiaurii cei rătăciţi au plecat într-o noapte în partea Solnocului, fiind echipaţi uşor, deoarece, neavînd posibilitatea de a trimite înapoi tunurile şi puştile aduse cu ei, le-au ascuns pe toate în pămînt ...

476

ADUCEREA CRAIULUI CURUŢILOR LA BELGRAD

Dîndu-se de ştire că în gîndul craiului de curuţi, Thököly Imre, zace tulburare, i s-a cerut, cu bunăvoinţă, să vină la Belgrad şi a fost reţinut acolo potrivit înaltului firman care fusese emis, iar cei din oastea lui, supunîndu-se austriecilor, au predat şi cetăţile aflate în stăpînirea lor ...

---

[184] *Sarvaş*, Szarvaş, localitate în Ungaria răsăriteană.

483 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ŞI ŞAPTE**[185]

495 **FIXAREA LOCULUI DE IERNARE PENTRU PRINŢUL CALGAI, CU TĂTARII**

Considerîndu-se potrivit ca şi prinţul calgai să-şi petreacă iarna în eialetul Timişoarei, i s-au pregătit zaherele, precum şi cele necesare pentru iarnă ...

496 **EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ŞI OPT**[186]

499 **MOARTEA VIZIRULUI SILAHDAR-HÜSEIN PAŞA**

500 ... După un an, i s-a dat firman să se întoarcă la Poartă, iar după sosire, el a fost numit la paza Budei, cu eialetul Timişoarei. După doi ani, a fost onorat cu eialetul Basra ...

529 **OCUPAREA CETĂŢILOR DIN TRANSILVANIA DE CĂTRE GHIAURII AUSTRIECI**

La începuturile marelui vizirat al fostului mare vizir 〈Sarî〉 Suleiman paşa, ostaşii cezarului poposiseră şi se aşezaseră în ţinutul Maramureş *(Marmaroş)*, care atîrna de Transilvania, cu scopul de a ierna acolo. Ei porniseră din toate părţile să ia în stăpînirea lor fortăreţele şi cetăţile Transilvaniei, iar răscoala ivită în rîndurile oştilor islamice dăduse prilej afurisiţilor ghiauri să pregătească viclenii şi înşelăciuni. De aceea, afurisitul care era cumnatul cezarului, ocupînd Transilvania, cu toată oastea cezarului şi cu mii de feluri de viclenii şi înşelăciuni, a atras din nou spre cezar inimile nenorocite ale locuitorilor Transilvaniei. Ocupînd toate cetăţile aflate în toată ţara Transilvaniei, el a numit în fiecare cetate căpetenii din partea austriecilor.

---

[185] *1097 H.* = 28 noiembrie 1685—16 noiembrie 1686.
[186] *1098 H.* = 17 noiembrie 1686—6 noiembrie 1687.

Volumul al II-lea (595 p.)

EVENIMENTELE ANULUI O MIE NOUĂZECI ŞI NOUĂ[1]

2

⟨S-a întronat Suleiman al II-lea: 9—XI—1687⟩.

40 ⟨Acordarea eialetului Silistra, de pe malul Dunării, lui Kara-Mustafa paşa, fost beilerbei de Karaman⟩.

42

MANIFESTAREA DORINŢEI BAILULUI OLANDEI (FELEMENK) DE A SE ÎNCHEIA PACE CU AUSTRIECII

Bailul Republicii Olanda aflat la Poarta fericirii, prezentîndu-se în faţa măriei-sale marelui vizir[1a], a raportat că cezarul Austriei, precum şi demnitarii lui doresc şi înclină să facă pace cu Înaltul Devlet şi că, pentru treburile privind pacea şi prietenia, au cerut mijlocirea generalilor olandezi. Marele vizir a fost de acord cu aceasta. Afară de aceasta, şi Hazinedar Husein paşa, muhafîz de Belgrad, precum şi vizirul Çavuşbaşi Mehmed paşa, care se afla la paza cetăţii Oradea, au făcut arz că „comandantul suprem al oştirii cezarului, ⟨Antonio⟩ Caraffa, trimite în această parte ştiri una după alta, iar dacă s-ar trimite oameni de încredere din partea Înaltului Devlet, cezarul ar dori şi ar cere să se încheie pacea ...".

⟨Sfat la Poartă şi hotărîrea de a se trimite solii în capitalele europene, inclusiv Austria, cu prilejul urcării pe tron a noului sultan Suleiman al II-lea (1687—1691). Poarta nu dorea să se creeze impresia unei solii de pace, care ar însemna semn de slăbiciune. La Viena pleacă Zülfikar efendi şi dragomanul Alexandru Mavrocordat⟩.

44

RĂSCOALA OŞTII DIN CETATEA TIMIŞOARA

În urma zorbalelor ivite, au avut loc încercări de răzvrătire şi răscoală şi din partea unor cete de ostaşi ieniceri care se aflau în unele cetăţi de margine ale ţinuturilor otomane. De asemenea, şi cei din cetele de ostaşi care 45 se aflau în cetatea Timişoara, datorită intriganţilor şi răzvrătiţilor care se găseau printre ei, înţelegîndu-se şi unindu-se, l-au atacat pe gloriosul vizir Ibrahim paşa, muhafîz de Timişoara, sub pretextul cererii de solde. Adunîndu-se la seraiul său, ei s-au dedat la răutăţi, iar vizirul mai sus arătat, neavînd cunoştinţă de această situaţie, nu a găsit cale să fugă. Cîţiva ambiţioşi şi îndărătnici, dintre acei călăi care nu dădeau aman, l-au făcut martir pe vizirul mai sus arătat. Cînd această ştire tristă a ajuns la urechile vizirului Hasan

---

[1] *1099 H.* = 7 noiembrie *1687*—*25* octombrie *1688*.
[1a] Siavuş paşa, mare vizir (23 septembrie *1687*—1 februarie 1688).

paşa, care se afla ca serascher la Belgrad, acesta l-a numit pe Djafer paşa pentru paza cetăţii mai sus arătate şi l-a sfătuit pe ascuns să-i prindă şi să-i pedepsească pe răufăcătorii care erau cauza dăinuirii acestei tulburări ...

55 SOSIREA GHIAURILOR AUSTRIECI PENTRU ASEDIEREA CETĂŢII BELGRAD

57 ⟨Fuga lui Yeğen-Osman paşa şi împrăştierea oştirii turceşti. Unii se îneacă în Dunăre, încercînd să treacă la Timişoara. Situaţia fugarilor din Belgrad în corăbiile de pe fluviul Dunărea. Oprirea corăbiilor turceşti din Belgrad în faţa cetăţii Cladova *(Feth-ül-Islam)* de către austrieci şi salvarea lor de către Thököly Imre⟩.

61 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ [a]

84 SALVAREA CETĂŢII ORŞOVA *(Irşova)* DE ATACUL GHIAURILOR

Asupra cetăţii Orşova, care intrase mai înainte în mîinile ghiaurilor şi care trecuse apoi din nou în partea islamică, a venit un număr oarecare de duşmani cu gîndul de a o ataca. Oastea purtătoare de victorie, care se afla în acea parte, îndîrjindu-se foarte tare, s-a răzbunat pe acei afurisiţi, trecîndu-i, într-o clipă, prin sabie.

LUPTA FLOTEI ÎMPĂRĂTEŞTI DE PE FLUVIUL DUNĂREA CU VASELE GHIAURILOR

Afurisiţii austrieci au distrus oraşele şi satele aflate pe malul Dunării, iar pentru a împrăştia galerele flotei împărăteşti, care erau pe Dunăre, ei au turnat tunuri speciale pentru cele patruzeci şi una de corăbii ale lor, construite pe insula Komran, punînd un număr suficient de purtători de înfrîngere şi în corăbiile zise *çam*, care erau peste două sute la număr. Cînd ei au venit, cu flota lor bine pregătită şi plină de muniţii făcătoare de rele, în faţa cetăţii Orşova, aflată pe marginea Dunării, atunci Ali paşa, capudanul de Dunăre, la rîndul său, i-a întîmpinat cu galerele flotei împărăteşti, trecînd la luptă şi măcel. Cu ajutorul lui Allah, zefirul cuceririi şi victoriei suflînd din partea musulmanilor, iar vîntul înfrîngerii suflînd în partea ghiaurilor demni de infern; cea mai mare parte a oştirii îndemnate de diavol a
85 pierit sub loviturile de tunuri şi de puşti. Cu ajutorul lui Allah, toată flota răufăcătorilor a trecut în mîinile musulmanilor.

CUCERIREA ŞI SUPUNEREA CETĂŢII CLADOVA

Oştile islamice desemnate pentru salvarea cetăţii Cladova, care mai înainte de aceasta intrase în mîinile ghiaurilor, după ce au asediat-o timp de şaptesprezece zile, cu ajutorul şi sprijinul lui Allah, au trecut-o din nou sub ascultarea sultanului ...

---

[a] *1100 H.* = 26 octombrie 1688—14 octombrie 1689.

89

ATACUL ŞI ÎNTOARCEREA GHIAURILOR DIN PARTEA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Afurisitul numit Heissler, care fusese numit în Transilvania, din partea cezarului austriac, sosise, împreună cu oastea nenorocită, aflată lîngă el, la graniţa Ţării Româneşti. Fiind sigur că va intra în Ţara Românească, voievodul Constantin[3], care era domn în acea ţară, a făcut cunoscut pe ascuns această situaţie măriei-sale ilustrului han tătăresc, ⟨Selim Ghirai I⟩, precum şi vizirului Mustafa paşa, serascher de Babadag. El s-a mai rugat să fie ajutat cu oaste, dacă va mai fi nevoie. El însuşi s-a întărit în cetatea Cladova, aflată pe partea cealaltă a Dunării, iar cea mai mare parte a locuitorilor Ţării Româneşti s-au aşezat prin împrejurimile munţilor înalţi. Tocmai în momentul cînd oastea răufăcătoare, intrînd în Ţara Românească ataca Bucureştiul, reşedinţa voievozilor acestei ţări, voievodul de mai sus, fiind un om abil, a recurs la viclenie şi a luat numaidecît măsuri pentru a-i scoate cu uşurinţă din Ţara Românească pe aceşti diavoli afurisiţi. Astfel, cu ajutorul vicleniei şi şireteniei şi avuţiei, înlăturînd pagubele şi persecuţiile duşmanilor, el a
90 potolit războiul şi măcelul şi a rămas la domnie ca şi mai înainte.

92

EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ UNU[4]

⟨Ocuparea de către ghiauri a cetăţilor Vidin şi Cladova⟩

125

ÎNFRÎNGEREA OŞTII LUI HEISSLER ÎN PĂRŢILE TRANSILVANIEI

Pe cînd serdarul murdar cel rătăcit, numit Heissler, care era trimis din partea cezarului austriac, stătea în interiorul Transilvaniei, cu vreo optsprezece
126 mii de afurisiţi josnici şi cu misiunea de pază, oastea islamică, pe care o desemnase măria-sa serdarul cel chibzuit ca Platon *(Eflatun)*[4a], potrivit propriei sale păreri, în momentul pornirii expediţiei împărăteşti de la Adrianopol, pentru a tăia posibilitatea lor de atac din ţara mai sus arătată, a ajuns la graniţa Transilvaniei, împreună cu Cerkez-Ahmed paşa, mutasarrîful eialetului Oceacov, precum şi cu craiul curuţilor, trecînd prin Ţara Românească în luna zilka'de a anului mai sus arătat[5]. Şi cînd s-au întîlnit cu ghiaurii care erau cu Heissler, cu ajutorul lui Allah, tabăra nenorocită a fost înfrîntă şi cea mai mare parte a oştilor diavoleşti, aflate lîngă afurisitul Heissler, a fost trecută prin sabie. Sosind ştirea că, împreună cu mai sus arătatul Heissler, au mai căzut prizonieri şi căpitanul de Agria şi alţi optsprezece căpitani renumiţi, precum şi un număr de douăzeci şi două de steaguri nenorocite de ale lor, gaziii musulmani, aflaţi în meterezuri, s-au bucurat foarte mult şi au tras cu tunurile şi cu puştile, făcînd petreceri, în timp ce afurisiţii, care erau întăriţi şi cu inimile întristate, se mirau şi se necăjeau. În acest timp, s-a aflat de la cei prinşi că, pentru a împiedica pe ostaşii musulmani care asediau cetatea Niş şi pentru a veni în ajutorul afurisiţilor întăriţi acolo, afurisitul numit Veterani[6], care fusese numit din partea afurisiţilor austrieci,

---

[3] Constantin Brîncoveanu (1688—1714).

[4] *1101 H.* = 15 octombrie 1689—4 octombrie 1690.

[4a] Este vorba de marele vizir Köprülüzade Fazîl-Mustafa paşa.

[5] *Zilka'de 1101* = 6 august—4 septembrie 1690.

[6] *Vetaran;* general austriac: Frederic Veterani.

împreună cu vreo 15 000 de ostași diavolești, venise pînă la menzilul Yagodina[7], dar că, pe lîngă faptul de a fi auzit de înfrîngerea afurisitului numit Heissler *(Hayzer)* în Transilvania, a mai primit din partea cezarului și porunca de a se întoarce în grabă spre Transilvania, și că, părăsind localitatea numită Yagodina, s-a întors spre Belgrad împreună cu tabăra nenorocită. De aceea, cu ajutorul marelui Allah, și acest mare necaz a fost înlăturat ...

130 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ DOI[8]

137 CUCERIREA ȘI SUPUNEREA INSULEI ADA ⟨KALEH⟩ DE PE FLUVIUL DUNĂREA

Afurisiții austrieci au construit cu palisade un puternic șanț pe insula *(ada)* aflată în mijlocul fluviului Dunărea, iar înăuntrul ei au pus tunuri și luptători, împiedicînd astfel trecerea vaselor de zaherele spre Belgrad. Ocuparea și luarea ei fiind importantă și necesară, măria-sa serdarul suprem a propus ca măria-sa ilustrul Selim Ghirai han să se îndrepte spre Poarta fericirii, iar pentru ocuparea Șanțului[9] respectiv, măria-sa serdarul suprem s-a gîndit să pornească personal pe drumul Vidinului. În cetatea Belgrad a fost numit pentru pază fostul bostangibașî, gloriosul vizir Husein pașa, iar în orașul din afara cetății a fost reținut pentru pază vizirul Kemankeș-Ahmed 138 pașa. Li s-au dat sfaturi strașnice ca să respecte porunca de pază, iar oastea împărătească, pornind cu noroc, s-a îndreptat spre Vidin.

Deoarece o parte din locuitorii eialetului s-au plîns de gloriosul vizir ⟨Topal⟩ Husein pașa, valiul de Bosnia, s-a emis firman ca să i se ia postul din Bosnia și să fie mutat la Silistra, iar eialetul Bosnia i s-a acordat vizirului Djafer pașa, muhafîzul Timișoarei.

După ce apărarea cetății Belgrad și paza ei au fost pregătite așa cum se cuvine, au pornit de acolo, iar cînd au așezat corturile într-un loc aproape de insula Ada ⟨Kaleh⟩, numită Șanț, despre care s-a spus mai înainte, a fost desemnată oastea pentru cucerirea și supunerea acelui Șanț. Cînd cetelor necredincioase, care se aflau întărite în insulă, li s-au spus și li s-au făcut cunoscute supunerea și cucerirea cetății Belgrad[9a], ele nu au crezut și au răspuns: „Nu e cu putință ca Belgradul să cadă; această vorbă trebuie să fie neadevărată; nu credem! Vă vom preda insula numai dacă ne veți acorda aman pînă ce vom ajunge la Belgrad". Rugămintea lor a fost acceptată și, potrivit cererii lor, li s-a dat hîrtia de aman. Pentru a-i liniști pe afurisiți și pentru a-i apăra pe ghiauri, au fost numiți lîngă ei și oameni ...

După ce măria-sa marele vizir, serdarul suprem, a întărit bine insula și a pus în ea un bei cu un număr suficient de apărători, s-a gîndit să treacă pe la cetatea Vidinului ...

140 ⟨Construirea de corăbii pentru fluviul Dunărea⟩.

CUMPĂRAREA DE ZAHERELE CU BANI DE PE MALURILE FLUVIULUI DUNĂREA

Spre a se cumpăra pentru oastea islamică zaherele în cantități suficiente, de pe malurile Dunării, au fost trimiși anume cumpărători în porturile Chilia, Rusciuc, Nicopole și Silistra. S-au dat dinainte porunci întărite în mîinile

---

[7] *Yagodina*, Negotin (?).

[8] *1102 H.* = 5 octombrie 1690—23 septembrie 1691.

[9] *Șans*, Șanț; astfel se mai numea insula Ada-Kaleh din cauza fortificațiilor ei.

[9a] Belgradul a căzut la 9 noiembrie 1690.

lor pentru ca cei care au ascuns zaherele, cu scopul de cîştig, să le vîndă la preţul curent şi pentru ca nimeni să nu împiedice cumpărarea de zaherele, încît oastea islamică să nu sufere.

TRIMITEREA DE OŞTI ÎN PĂRŢILE TRANSILVANIEI ŞI ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR

Mai înainte de aceasta, afurisitul cel fără de minte, purtător de înfrîngere, cu numele de Heissler, fusese numit peste cei optsprezece mii de ostaşi călăuziţi de diavol şi fusese trimis de cezarul austriac pentru paza ţinuturilor Transilvaniei. Acesta stătea în ţara respectivă cu misiunea de pază. S-a ţinut sfat 141 pentru ca afurisiţii aceia să fie izgoniţi din locul mai sus arătat şi ca Thököly Imre, craiul curuţilor, să fie numit în crăiia Transilvaniei. De aceea beilerbeiul de Oceacov, Cerkez-Ahmed paşa, a fost numit în calitate de başbug, iar lîngă el au fost desemnaţi un număr oarecare de gebegii şi ostaşi de sacrificiu *(serdengeçti)* de la Înalta Curte, beilerbeiul de Silistra, Fîndîk-Mustafa paşa, şi Mehmed paşa de la serhat şi Tatar-Salih paşa şi prinţul nureddin, cu un număr oarecare de tătari, vînători de duşmani, precum şi craiul curuţilor cu oştile lui pedestre şi călări, care se aflau lîngă el. Trecînd prin Ţara Românească, atunci cînd ei au ajuns într-un loc aflat la trei ore depărtare de trecătoarea numită Braşov *(Biraşav)*, care este trecătoarea Transilvaniei[9a], a descins toată oastea. Dar, deoarece afurisitul Heissler construise o palancă în trecătoarea mai sus arătată şi închisese trecătoarea cu tabăra sa nenorocită, s-a constatat că trecerea prin trecătoare nu va fi uşoară.

În cele din urmă, s-a hotărît să se intre prin altă trecătoare, dar pentru a-i înşela pe duşmani au fost puşi totuşi să strige telali precum că se va trece prin trecătoarea Braşov şi că s-a hotărît să se rămînă trei zile la locul unde fuseseră aşezate corturile.

Atunci au fost aleşi şi numiţi un număr oarecare de călăreţi echipaţi uşor, iar în faţa trecătorii Braşovului, într-un loc apropiat, au fost aşezaţi cerhagiii. De aceea iscoadele afurisiţilor au făcut cunoscute lui Heissler cel afurisit aceste mişcări ale oştirii. De asemenea, în noaptea aceea oastea desemnată a înfipt steagurile la intrarea în trecătoare şi, în timp ce afurisiţii depuneau eforturi ca să împiedice trecerea oştilor islamice prin trecătoarea mai sus arătată, luptătorii care se aflau în oaste s-au dus noaptea pe o altă cale, fiind uşor echipaţi, spre o trecătoare pe unde se putea trece mai uşor. Reuşind să intre prin trecătoarea unde nu erau afurisiţii demni de infern, 142 ei au înştiinţat şi pe gaziii viteji care fuseseră trimişi mai înainte în faţa trecătorii Braşov ca să ajungă repede după ei tocmai pentru a-i deruta ⟨pe duşmani⟩.

Afurisitul Heissler, aflînd această situaţie, s-a ridicat cu oastea lui nenorocită, dar pînă să vină acolo, ostaşii musulmani au trecut prin trecătoare şi au cucerit graniţa Transilvaniei. Neavînd încotro, afurisiţii josnici, cu toate oştile lor, călări şi pedestraşi, au stat pregătiţi în faţa gaziilor musulmani. Gaziii victorioşi, la rîndul lor, s-au aşezat în coloane de luptă. Pînă la amiază nici una din părţi nu s-a mişcat din loc. După aceea, un buluc dintre alaiurile ghiaurilor josnici a pornit la atac asupra alaiului oştii tătărăşti, iar ceilalţi au atacat ceata gaziilor. Cînd s-au apropiat ca de o aruncătură de puşcă, gazii viteji au tras deodată din puştile lor, apoi i-au atacat pe ghiauri ... cu săbiile purtătoare de otravă.

[9a] Bran—Rucăr.

Deşi numărul oştii duşmane era de cîteva ori mai mare decît cel al musulmanilor, totuşi, neputînd să reziste în faţa atacurilor vitejeşti ale gaziilor purtători de victorie, rîndurile ostaşilor ghiaurilor au fost împrăştiate într-o clipă, cu ajutorul lui Allah, iar ochii lor s-au întunecat. Cei mai mulţi dintre ei au căzut pradă săgeţilor şi săbiilor, iar unii au fost ferecaţi în lanţuri. Numai vreo mie de ghiauri au putut scăpa cu viaţă. Împreună cu răufăcătorul Heissler, care era serdarul murdar al acelei oşti purtătoare de înfrîngere, au căzut prizonieri şi căpitanul de Agria, precum şi alţi şaptesprezece căpitani renumiţi ⟨dintre austrieci⟩.

Preaînaltul Allah face să reuşească totdeauna gîndurile şi măsurile mahomedanilor, iar pe afurisiţi, care sînt duşmanii credinţei, îi face să fie mereu nimiciţi!

143 Oastea musulmană, care a obţinut această mare victorie, fiind doar de vreo şapte-opt mii, iar cetele necredincioase, potrivt celor spuse de cei renumiţi, care fuseseră prinşi, de vreo optsprezece mii de luptători, unitatea oştilor islamice şi atacurile lor repetate au dus la biruinţă.

Preaînaltul Allah a sprijinit totdeauna răbdarea şi perseverenţa mahomedanilor, spre a păstra neclintită temelia credinţei lor şi pentru a-i duce la multe alte victorii mari, asemănătoare acesteia. În toată această bătălie şi ciocnire, din partea islamică a căzut martir doar Cerkez-Ahmed paşa, care era başbug, iar dintre ceilalţi gazii vestiţi au fost foarte puţini cei care s-au onorat cu rangul de martiri. În noaptea aceea s-au odihnit acolo, iar în zorii zilei s-au înţeles şi au hotărît să facă o adunare şi au găsit de cuviinţă ca beilerbeiul de Silistra, Fîndîk-Mustafa paşa, să fie numit comandant asupra oştii islamice. S-au pregătit toate cele necesare transportului şi mişcării, iar pentru ca cetele transilvane aflate în cetăţile Transilvaniei să fie forţate să se supună ⟨craiului⟩ curuţilor [10], au fost distruse şi nimicite, mai întîi de toate, palanca construită de afurisitul Heissler în trecătoarea Braşovului, precum şi tabăra nenorocită, care fusese aşezată acolo. În fiecare zi corturile erau aşezate lîngă o cetate sau lîngă o palancă şi şedeau cîte o zi sau două. Transilvănenii care se aflau în ele, ori de cîte ori se întîlneau cu comandantul, aduceau zaherele şi daruri. S-au depus eforturi şi stăruinţe în privinţa supunerii lor faţă de craiul curuţilor. Făcînd astfel, cînd s-a ajuns la marea mănăstire de lîngă Sibiu *(Sibin)*, craiul curuţilor a fost îmbrăcat în acel loc cu o blană trimisă de serdarul suprem, prin Ghendj-Mehmed aga, unul dintre capugibaşii, urmînd să stea în Transilvania, iar dacă, cu ajutorul lui Allah, va reuşi înlăturarea atacului duşmanilor asupra Transilvaniei şi dacă va reuşi ocuparea ţării mai sus arătate, atunci craiul curuţilor urma să fie numit crai în Transilvania. De nevoie, s-a poposit timp de cîteva zile în localitatea arătată mai sus, pînă ce ghiaurii transilvăneni din împrejurimi vor veni şi i se 144 vor supune lui.

Deşi era important ca, înainte de intrarea oştii islamice în Transilvania să fie ocupată şi păzită, de partea de dincoace, trecătoarea numită Porţile de Fier [11], totuşi, în această privinţă, datorită unor măsuri nechibzuite, s-au ivit unele neajunsuri şi, făcîndu-se greşeli în ocuparea acelui loc, gazii musulmani au aflat că pe acolo a intrat în Transilvania afurisitul numit Veterani, trimis din partea cezarului, împreună cu peste 20 000 de duşmani necredincioşi, şi că vine asupra lor.

---

[10] Thököly Imre (Eméric).

[11] *Timur-Kapı*. Se referă la intrarea în Transilvania prin părţile Banatului.

Atunci, trimiţîndu-se iscoade, s-a primit ştirea că duşmanii credinţei erau mulţi şi foarte bine pregătiţi.

De aceea au ţinut sfat şi, neavînd destulă încredere în raialele Transilvaniei, care începuseră să arate supunere, au spus: „Decît să poposim în acele părţi, ar fi mai bine să pornim îndată spre ţinuturile locuite de neamul saşilor, care este un neam nesupus încă din Transilvania şi să cutreierăm locurile acelea, aducîndu-i la supunere pe ghiaurii transilvăneni întăriţi în cetăţile din acele părţi. În cazul că va veni tabăra austriacă, fiind numeroasă şi cu echipamente multe, ea nu ne va putea ajunge şi, în felul acesta, ocolind pe urmele noastre, va obosi de tot, iar pînă atunci s-ar putea ca, prin grija lui Allah, să ne sosească ajutoare. Numai aşa e potrivit să ne luptăm cu afurisiţii aceia". Ei s-au înţeles în felul acesta şi au umblat timp de cincisprezece zile în Transilvania. Apoi, gebegiii pedestraşi, înţelegîndu-se cu cetele lor, au zis: „A sosit Sf. Dumitru [12], iar oastea care trebuia să vină în ajutorul nostru nu a sosit încă. Este sigur că nu va veni nici de acum încolo. Nu este de conceput ca, fără ajutoare, să ne întîlnim cu atîţi necredincioşi afurisiţi. De acum încolo noi nu vom mai sta în acest ţinut".

145 Depunînd sforţări şi insistînd în această părere a lor, ei s-au separat îndată de restul oştirii şi au plecat spre a trece în vilaietul Ţării Româneşti, pe la trecătoarea prin care intraseră mai înainte în ţara mai sus arătată. În partea aceea au rămas doar căpeteniile de ogeacuri, paşalele şi craiul curuţilor. Aceştia, la rîndul lor, s-au adunat din nou la sfat. Deoarece ştiau că, după plecarea vitejilor oştirii, ei nu vor avea putere să se opună atacului duşmanului şi nu vor putea să stăpînească ţara mai sus arătată, au pornit şi ei să-şi salveze capul şi viaţa şi, neavînd încotro, s-au întors trecînd prin trecătoarea pomenită mai sus ...

⟨S-a urcat pe tron Ahmed al II-lea: 22—VI—1691⟩.

169

ATACUL GHIAURILOR LEŞI SPRE GRANIŢĂ ŞI RIDICAREA TUTUROR GLOATELOR PENTRU APĂRARE

Primindu-se ştirea că craiul leşesc [13] are gînduri rele, adică vrea să trimită pe hatmanul numit Alacika [14] cu şaizeci de mii de ghiauri şi, îndrăznind să asedieze cetatea Cameniţa, vrea să devasteze părţile Isaccei, s-a scris în grabă şi s-a trimis, celor ce se aflau la Silistra şi dincolo de Balcani, firman de ridicare a gloatelor şi s-au luat măsuri grabnice pentru pregătirea celor necesare în vederea pazei şi apărării acelor ţinuturi. Cînd mica oaste nenorocită a ghiaurilor leşi a venit asupra cetăţii Cameniţa, viteazul paşă din cetate a ieşit cu gaziii musulmani şi ei s-au luptat şi au făcut ca drumurile să pară înguste afurisiţilor josnici ...

170

TRANSPORTUL DE ZAHERELE LA FORTĂREAŢA ÎNTĂRITĂ A TIMIŞOAREI

În momentul cînd era să se trimită soldele la Timişoara, ghiaurul a asediat cetatea Lipova, aflată în apropierea Timişoarei. De aceea se îngreunase trimiterea de zaherele la Timişoara. Totuşi, aga de ieniceri, Ekinli-Mehmed aga, fiind un om brav, viteaz şi capabil de orice lucru şi devenind

[12] *Rûz-ı Kasım 1102* = 26 octombrie/7 noiembrie 1690. De fapt, trecuse.
[13] Ioan al III-lea Sobiecki (1674—1696).
[14] *Alacika (?)*, Kaţchi(?), general polon de artilerie.

başbug, a încărcat multe zaherele unui număr oarecare de ostaşi din ogeacurile: ghedikli, spahii şi silahdari, precum şi ostaşilor tătari, cu ajutorul cărora s-a grăbit să transporte zahereaua la Timişoara.

SALVAREA CETĂŢII LIPOVA DE ASEDIUL GHIAURILOR CU AJUTORUL MUHAFÎZULUI DE TIMIŞOARA

Muhafîzul de Timişoara, gloriosul vizir Topal-Husein paşa, grăbindu-se să vină în ajutorul cetăţii Lipova, s-a luptat cu duşmanii afurisiţi, asediatori, şi, mulţumită preaînaltului Allah, trecînd prin sabie un număr mare de ghiauri, a ajutat la salvarea cetăţii mai sus amintite ...

171

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREI [15]

SCHIMBAREA VALIILOR DE LA GRANIŢELE ISLAMICE ŞI PREGĂTIREA ARMELOR DE LUPTĂ

După mazilirea beilerbeiului de Rumelia, Küçük-Djafer paşa, eialetul mai sus arătat a fost acordat lui Mahmud paşa, fiul lui Mehmed bei, iar Kodja-Halil paşa, care se afla ca serascher la Belgrad, a fost pus în retragere. Husein paşa, care mai înainte se ridicase la vizirat din funcţia de bostangibaşi, a fost numit ca muhafîz la cetatea Timişoara, iar muhafîzul Timişoarei, Topal-Husein paşa, a fost numit ca muhafîz la cetatea Belgrad.

După ce s-au pregătit şi s-au completat zaherelele şi muniţiile de luptă, precum şi apărătorii de care era nevoie pentru cetăţile Timişoara şi Belgrad, s-a dat firman să pornească el însuşi [15] în părţile Moreii cu titlul de serascher.

173 **<Vizirul Mustafa paşa, fostul valiu de Silistra, scapă din captivitatea polonă>.**

183

ATACUL GHIAURILOR AUSTRIECI ASUPRA CETĂŢII ORADEA

Din pricina aroganţei de după victoriile mari obţinute în anul trecut, ghiaurii austrieci, în luna muharrem a acestui an 1103 [16], pornind cu toată tabăra lor nenorocită de prin părţile Varadinului şi trecînd prin Seghedin şi Solnoc şi Sonbor, au pus piciorul, în a şasea zi a lunii mai sus arătate, sub zidurile cetăţii Oradea şi au început s-o asedieze din cele patru părţi. Ei au distrus şi au ruinat tot oraşul acestei cetăţi şi au construit în două locuri metereze straşnice. După lupte şi bătălii, care au durat, zi şi noapte, timp de treizeci şi şapte de zile, ei au transformat în tabără o palancă întinsă numită Taş-Kapu [17], care era o parte din oraşul aflat în faţa acestei cetăţi. Ei au aranjat tabăra lor şi în oraşul numit Ulasin [18] şi, după ce au pus în ele vreo cinci-şase mii de ostaşi austrieci şi maghiari, precum şi tunuri şi hambrale, herţogul lor cel afurisit a intrat să ierneze cu oastea lui cea nenorocită în cartierele din Debreţin *(Debrecin)* şi din împrejurimi.

Ghiaurii aflaţi în taberele pe care le-au aşezat în locurile mai sus arătate au persecutat zi şi noapte, cu tunuri şi cu hambrale, pe mahomedanii aflaţi în cetate.

---

[15] *1103 H.* = 24 septembrie 1691—11 septembrie 1692.
[15] Vizirul Kodja-Djafer paşa.
[16] *Muharrem 1103* = 24 septembrie—23 octombrie 1691.
[17] *Taş-Kapu*, „Poarta de piatră".
[18] *Ulasin* sau *Avlasin* (?).

Toate locuințele din cetate au fost distruse și ruinate și nu le-au rămas case în care să poată locui în timp de iarnă. Li s-au terminat, de asemenea, zaherelele. Ei au stat peste opt luni asediați, fără nici o putință de scăpare. Afară de faptul că erau necăjiți din pricina lipsei totale de zaherele și alte
184 provizii, într-una din zile a mai căzut și o ghiulea în depozitul lor de pulbere și, distrugîndu-li-se și magazia de pulbere, nu le-a rămas nici pulbere cît le trebuia. După un asediu neîntrerupt de nouă luni și șaptesprezece zile, nemaiavînd încotro, ei au vrut, în cele din urmă, să predea cetatea, cerînd unele clauze pentru salvarea sufletelor lor. Ei au cerut condiții serioase ca afurisitul Heissler, care era serdarul murdar al oștilor ghiaure, să numească paznici dintre austrieci pe lîngă musulmanii asediați în cetate, luînd angajamentul să-i aducă teferi pînă la localitatea numită Panciova și să nu provoace deloc pagube avuțiilor și sufletelor lor. Cei trei mii de oameni, cîți au mai rămas, teferi și răniți, din nouă mii de ostași renumiți, care se aflau asediați la început, au golit cetatea și au descins pe șesul care se află în fața cetății, iar dușmanii credinței au pătruns în cetate.

Deși se luase angajamentul ca ⟨musulmanii⟩ să rămînă în acel loc timp de 12 zile, pentru a se aproviziona cu zaherele și cu cele necesare, totuși, zicînd că se spune că „oastea voastră tătărească ar fi în părțile Panciovei", a doua zi ⟨austriecii⟩ i-au încărcat pe toți în harabale și i-au trimis spre localitatea numită insula Șarbatak [19].

După aceea i-au reținut în localitatea aceea timp de cîteva zile și apoi le-au spus: „A sosit scrisoare de la herțog și nu putem să vă dăm drumul pînă ce nu veți face să fie salvați prizonierii noștri care sînt acum reținuți la Belgrad și pe care măria-sa marele vizir Köprülüzade Mustafa pașa i-a luat cînd i-a scos din Șanț [20], de pe fluviul Dunărea, pe care l-a cucerit". Condiționînd salvarea lor de eliberarea prizonierilor arătați mai sus, s-a trimis la Belgrad un om și sărmanii aceia nu s-au putut salva pînă ce nu au sosit o sută zece ostași dintre captivii care se aflau încă la Belgrad ...

187

ÎNFĂȚIȘAREA CRAIULUI CURUȚILOR LA TRONUL ÎMPĂRĂTESC

Craiul curuților Thököly Imre, venind în orașul Adrianopol, a cerut învoire să se închine la scara împărăției. De aceea, construindu-se un cort mic în fața Hasodalei [21], cînd mai sus arătatul crai s-a înfățișat la picioarele aurite ale tronului, a fost îmbrăcat, din partea înaltei împărății, potrivit obiceiului, cu hilat îmblănit cu samur, acordîndu-i-se și un buzdugan *(topuz)* ...

189 ... De asemenea, s-a dat firman ca fostul agă ⟨de ieniceri⟩, Iusuf pașa, să meargă la paza Babadagului.

190

NIMICIREA GHIAURILOR HAIDUCI (HAYDÛD)

Cetele de haiduci, adunîndu-se în apropiere de ghirdapul de pe malul Dunării, renumit sub numele de Ghirdapul Inlek [22], și întărindu-se în niște munți greu de străbătut, pricinuiau pagube corăbiilor de zaherele care mergeau la Belgrad, precum și credincioșilor lui Allah care treceau pe acolo. Acest

[19] *Șarbatak adası*, Sarospatak.
[20] *Şans;* e vorba de Ada-Kaleh.
[21] *Hasoda*, diferă de *Arzodası* (sala de recepție).
[22] *Ghirdapul Inlek*, în partea dreaptă a Dunării, pe la Porțile de Fier.

lucru fiind sigur, înlăturarea lor devenise una din treburile importante ale credinței și împărăției. De aceea se dăduseră sfaturi strașnice ca Ali pașa, capudanul Dunării, să meargă cu flota de Dunăre pe fluviu, iar pe uscat să meargă beilerbeiul de Silistra, împreună cu oastea eialetului său și împreună cu craiul curuților, care pe atunci se afla în serviciul de pază a ținuturilor cu pricina. De asemenea, se atrăsese atenția să fie pedepsiți cei care vor arăta nepăsare în slujbele mai sus arătate. Mergîndu-se asupra lor, s-au dat lupte și măceluri și, cu sprijinul lui Allah, afurisiții aceia nenorociți au fost distruși și nimiciți în întregime ...

202 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ PATRU[23]

203 MAZILIREA HANULUI CRIMEII SAADET GHIRAI HAN[24]

Cînd a ajuns la urechile monarhului că, deși hanul Crimeii, Saadet Ghirai han, numit să meargă la expediția împărătească, ajunsese cu oastea tătărească, adunată lîngă el, în localitatea numită Porțile de Fier, totuși acolo oastea tătară îl părăsise, iar măria-sa hanul mai sus arătat, uimindu-se, vroise să se întoarcă cu vreo trei sute de supuși credincioși ai săi, atunci a devenit clar că el nu mai poate stăpîni, de azi înainte, ținutul Crimeii. De aceea, pe la începutul lunii rebi-ul-evvel ⟨1104⟩[25] măria-sa Selim Ghirai han[26], care stătea la ciftlicul său din apropiere de Istanbul, a fost invitat la tronul împărătesc și i s-a acordat înaltul rang de han ...

204 ÎNTOARCEREA MARELUI VIZIR, SERDARUL SUPREM, ⟨HADJI-ALI PAȘA⟩ DE LA BELGRAD SPRE ADRIANOPOLE *(Edirne)*

... De asemenea, reparațiile mari din cetatea Timișoarei au fost date pe seama muhafizului ei, Topal-Husein pașa, trimițîndu-i-se și destui apărători, bani, precum și zaherea ...

210 SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Sosind la Înalta Poartă vestea că voievodul Cantemir[27], care era domnul Moldovei, a răposat și a pornit pe drumul infernului, domnia Moldovei a fost acordată, din partea Înaltului Devlet, creștinului numit Duca-oglu Constantin[28], în a șasea zi a lunii mai sus arătate[29]... ⟨Moartea beilerbeiului de Oceacov, Mahmud pașa și desemnarea vizirului Iusuf pașa⟩. 212–213

---

[23] *1104 H.* = 12 septembrie 1692—1 septembrie 1693.
[24] Saadet Ghirai al II-lea (1691).
[25] *Rebi I 1104* = 10 noiembrie—9 decembrie 1692.
[26] Selim Ghirai I (1692—1699). În alte cronici se spune că Saadet Ghirai a fost înlocuit cu Safa Ghirai (1691—1692).
[27] Constantin Cantemir (1685—1693).
[28] Constantin Duca (1693—1695).
[29] *6 șaban 1104* = 12 aprilie 1693.

218 ## PLECAREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI SPRE TRANSILVANIA

Pentru expediția împotriva Austriei, plănuită și stabilită, se considerase potrivit să se pornească tot pe drumul de mijloc [30], așa cum se obișnuia din trecut. Totuși, atunci cînd s-a scris din partea măriei-sale hanul Crimeii, Selim Ghirai han, că plecarea spre Transilvania în acest an binecuvîntat ar putea constitui pentru dușmanul credinței un prilej de distrugere și nimicire și că ar fi de părere să se ia măsuri pentru discutarea chestiunii mai sus arătate, atunci însuși măria-sa padișahul lumii [30a] a onorat înalta reședință a măriei-sale marelui vizir [30b], sub pretext de ospăț *(ziyafet)*. După aceea s-a ținut medjlis în fața ilustrului padișah, împreună cu marele vizir, șeih-ul-islam efendi, cadiaskeri și cu ceilalți demnitari ai împărăției.

Cînd s-a pus în discuție din care parte este mai bine și mai ușor să se pornească asupra ghiaurilor austrieci, s-a spus că: „pentru moment nu s-a aflat și nu se știe dacă afurisiții nenorociți au de gînd să pornească spre Belgrad. Dacă Înaltul Devlet ar porni spre Transilvania, atunci mișcarea dușmanului credinței nu ar fi posibilă decît în două direcții: ori se va gîndi la paza Transilvaniei, ori nu. S-ar putea gîndi și la ocuparea Belgradului. Dacă, sub pretextul apărării Transilvaniei, ar avea de gînd să întîmpine oastea islamică, atunci se va porni la luptă și război, iar dacă va merge să atace 219 Belgradul, în timpul pregătirii armelor de apărare și pază a Belgradului [31], în acest caz vom porni la luptă pentru salvarea Transilvaniei". De aceea s-a considerat potrivit să se pornească spre Transilvania, iar pentru nevoile expediției s-au acordat măriei-sale marelui vizir 200 de pungi de aspri din partea înaltei împărății.

220 ## PLECAREA SERDARULUI SUPREM DIN ADRIANOPOL SPRE RUSCIUC

În a doua zi a lunii zilka'de [32], luni, au pornit de la șesul Adrianopolei și, așa cum se plănuise, s-au îndreptat spre Transilvania. După ce au parcurs distanțe și au străbătut menziluri, au așezat corturile pe șesul Rusciucului.

Fiind siguri că măria-sa Hadji-Selim Ghirai han, care poruncea în țara Crimeii, va sosi și se va atașa, în acel loc, la oastea împărătească, s-au gîndit să poposească timp de cîteva zile la locul arătat mai sus.

Într-adevăr, cînd ilustrul serdar a auzit că și măria-sa hanul mai sus arătat, venind cu nenumărată oaste tătară, vînătoare de dușmani, a ajuns în partea Țării Românești în a douăzecea zi a lunii amintite [33] și a trecut Dunărea dincoace, marele vizir s-a grăbit, potrivit obiceiului, să facă pregătiri, ce se cuvin hanilor, cu cetele oștirii împărătești din fața cortului, iar Cerkez-Ibrahim pașa, mutasarrîful eialetului de Karaman, a fost numit în misiunea de întîmpinare.

---

[30] *Orta kol.* Drumul: Adrianopol—Sofia—Niș—Belgrad—Buda.
[30a] Ahmed II, sultan otoman (1691—1695).
[30b] Bozoklu Mustafa pașa (27 martie 1693—14 martie 1694).
[31] De către turci.
[32] *2 zilka'de 1104* = 5 iulie 1693.
[33] *20 zilka'de 1104* = 23 iulie 1693.

<Urmează descrierea primirii hanului Crimeii>.

221 ... Ei[34] au trecut din nou în partea cealaltă, spre Țara Românească, fiind însoțiți de un alai pînă la marginea Dunării, așa cum se făcuse la primire. Ei s-au așezat pe șesul Giurgiului, așteptînd oastea împărătească. De asemenea, și voievodul Țării Românești, trecînd fluviul Dunărea, prin schela Giurgiu, în partea aceasta, la Rusciuc, a fost onorat cu înfățișarea sa în fața marelui vizir și, după ce a fost îmbrăcat cu hilat, a trecut din nou în partea Țării Românești, fiind însărcinat să se străduiască pentru pregătirea munițiilor trebuincioase glorioasei oști.

După ce măria-sa ilustrul han s-a întors și a trecut în partea Țării Românești, măria-sa serdarul suprem a stat și a poposit încă cinci zile pe șesul Rusciucului și s-a străduit să completeze cele necesare pentru trecerea oștilor islamice. Apoi, în a douăzeci și șasea zi a lunii mai sus arătate[35], în ziua de joi a trecut în partea Țării Românești, prin trecătoarea numită Turtucaia *(Tutrakan)*, cu corăbii numite *üstü-açık*, și s-a așezat, întinzînd corturile în localitatea numită Oltenița *(Oltenica)*.

În sfîrșit, terminîndu-se trecerea, în partea Țării Românești, a tuturor oștilor islamice aflate în oastea împărătească, precum și a harabalelor de muniții, tunurilor, munițiilor și zaherelelor, cînd, în felul acesta, steagurile 222 împărătești au fost înălțate și s-au îndreptat, de azi încolo, spre Transilvania, așa cum se plănuise și se hotărîse, în acest timp a sosit arz de la gloriosul vizir Djafer pașa, muhafîz de Belgrad, precum și oameni cu mahzaruri de la populația Belgradului în sensul că afurisitul numit Heissler, care era serdarul oștii murdare a ghiaurilor austrieci, a trecut pe partea cealaltă, spre Belgrad, pe rîul Sava, peste podurile pe care le-a construit pe neașteptate în locul numit insula Cinghene[36], aflată în partea stîngă a Belgradului, împreună cu peste o sută de mii de ostași ghiauri bine echipați ...

În a cincea zi a lunii zilhidjge[37], în ziua de vineri, serdarul suprem a așezat corturile pe un loc larg din apropiere, care era adăpostul măriei-sale ilustrului han. S-a trimis o scrisoare ca să se adune în locul acela măria-sa hanul, precum și vizirii mari, mirimiranii, emirii, agalele de ieniceri *(Ocak)* și căpeteniile de oaste care se aflau la ordia împărătească.

După ce au venit toți, măria-sa serdarul suprem a expus în fața acelei adunări adevărul despre situația ivită și a făcut cunoscută tuturor vestea tristă care a sosit din partea muhafîzului de Belgrad. Apoi, i-a întrebat pe 223 toți: „Cum e mai potrivit și mai bine să facem acum și să pornim pentru înlăturarea acestei mari nenorociri?" După multe discuții contradictorii și după multe certuri, în cele din urmă, unindu-se între ei, și-au exprimat părerea și au hotărît să ia următoarele măsuri: „Întrucît dușmanul egoist a pornit să asedieze Belgradul[38], care este un hotar însemnat, nu mai este nimerit să mergem, de azi înainte, asupra Transilvaniei, ci să se dea poruncă pentru a se porni în grabă în ajutorul Belgradului. Decît să mergem să cucerim și să supunem altă țară, este mai potrivit și mai important să depunem sforțări mari pentru salvarea, din mîinile dușmanilor, a unei cetăți întărite care se află deja în mîinile noastre".

---

[34] Tătarii care îl însoțiseră pe han.
[35] *26 zilka'de 1104* = 29 iulie 1693.
[36] *Cengâne-adası* (Insula țigănească).
[37] *5 zilhicce 1104* = 7 august 1693.
[38] *Dar-ul-Djihad (Dâr-ul-Cihad).*

Cînd s-a pus în discuţie şi chestiunea: „Prin care trecătoare este mai uşor şi mai lesne de trecut, din nou, din partea Ţării Româneşti în partea Belgradului?", s-a ajuns la următoarea înţelegere: „Să se dea înaltă poruncă pentru ca toată oastea islamică, cu toate armele de expediţie, să meargă pe partea Ţării Româneşti, unde se află deja, pînă-n dreptul Vidinului; apoi să treacă pe partea cealaltă, iar tunurile să fie trecute peste Dunăre cu vasele. Pe de altă parte, Mahmud paşa, beilerbeiul de Rumelia, mergînd pe malul de dincolo, prin partea Vidinului, să se ducă şi să construiască poduri peste rîurile şi mlaştinile aflate pe drumurile oştii islamice".

Îndată după aceea s-a pornit şi s-au depus eforturi pentru îndeplinirea acestor măsuri chibzuite. În a opta zi a lunii mai sus arătate [39], în ziua de luni, oastea împărătească a pornit spre Belgrad, prin partea Ţării Româneşti, iar oastea de Rumelia a pornit prin partea Rusciucului. În a cincisprezecea zi a lunii mai sus arătate oastea islamică a aşezat corturile în localitatea numită Vii [40], în faţa Vidinului, şi a pornit să treacă valuri după valuri
224 pe malul celălalt, spre Vidin, cu bacurile.

Ei au găsit de cuviinţă să poposească timp de cîteva zile pe şesul Vidinului, pînă la adunarea oştilor, muniţiilor şi zaherelelor care fuseseră întoarse din drum, în urma schimbării direcţiei dinspre Transilvania spre Belgrad.

⟨În paginile următoare se descriu luptele de la Belgrad dintre turci şi austrieci, fără a se aminti de ţările române⟩.

226 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ CINCI [41]**

237 **REPARAREA BELGRADULUI ŞI PREGĂTIREA DE ZAHEREA PENTRU TIMIŞOARA ŞI GYULA**

... Apoi, beilerbeiul de Rumelia, Mahmud paşa, cu oastea rumeliotă, şi calgai-sultanul cu oastea tătară, au fost însărcinaţi să transporte la destinaţie zaherelele pregătite şi necesare pentru cetăţile Timişoara şi Gyula. Împreună cu mirimiranul mai sus arătat, s-a trimis, de asemenea, şi o înaltă poruncă scrisă, adresată populaţiei satelor şi tîrgurilor din ţinutul Agriei, ca: Şarhel [42] şi Oradea (*Varat*) şi Tor [43], aflate în împrejurimile Timişoarei şi Gyulei. În ea se spunea: „Dacă voi, ca şi celelalte cete de raiale şi ceilalţi creştini (*zimmi*), sînteţi supuşi şi vă închinaţi padişahului lumii, atunci, să duceţi, ca şi mai înainte, populaţiei din cetăţile Timişoarei şi Gyulei zahereaua pe care o dădeaţi încă din trecut şi pînă acum. Afară de aceasta, să vă grăbiţi totdeauna să duceţi la timp zaherele pentru gaziii musulmani aflaţi în cetăţile mai sus arătate, spre a fi cumpărate cu bani. Iar dacă nu vă supuneţi poruncii padişahului sau arătaţi neglijenţă, se poate porni asupra voastră cu săbiile pentru a vă distruge fără aman".

După ce au transportat cu bine zahereaua mai sus arătată în cetăţile Timişoara şi Gyula, au trimis şi înaltul firman emis pentru locuitorii satelor
238 şi tîrgurilor pomenite mai sus, dar aceştia, împotrivindu-se, au dat semne de răzvrătire şi au continuat îndîrjirea lor. Atunci mirimiranul şi calgai-sultanul,

---

[39] *8 zilhicce 1104* = 10 august 1693.
[40] *Vii*, greşeală de grafie, în loc de *Dii*, vad lîngă Calafat.
[41] *1105 H.* = 2 septembrie 1693—21 august 1694.
[42] Szarhely (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 344).
[43] *Tor*, Tornya (*ibidem*).

cei arătaţi mai sus, s-au repezit asupra lor cu vitejii vînători de duşmani, aflaţi lîngă ei, şi i-au distrus şi i-au nimicit. Pe cei mai mulţi dintre ei i-au dat pradă săbiilor, iar pe mulţi alţii i-au luat ca robi ./.

246

ATACUL TĂTARILOR, PURTĂTORI DE VICTORIE, ÎN INTERIORUL ŢĂRII TRANSILVANIEI

A sosit vestea îmbucurătoare că tătarii nogai, precum şi un număr oarecare de ostaşi din celelalte neamuri tătăreşti, vînători de duşmani, trecînd prin ţara Moldovei în Transilvania, după ce au distrus cu totul localităţile pe care le-au întîlnit în calea lor şi după ce au pricinuit pagube mari ţinutului *(nahiye)* cunoscut sub numele de ţinutul Cibik [44], afară de faptul că au pus mîna pe prăzi nenumărate şi pe robi fără număr, au mai luat ca rob, cu avuţia, cu cerealele, cu copiii şi cu familia lui, şi pe boierul cu numele de Şandor Ianoş [45], care era unul dintre boierii renumiţi ai ţării mai sus arătate, şi pe urmă au pornit victorioşi înapoi, spre Crimeea ./.

260

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ŞASE [46]

262 <Asediul cetăţii Varadin, amănunte despre situaţia expediţiei, retragerea oştilor otomane la 2 octombrie 1694>.

264 ... Şi pentru a rămîne la paza Timişoarei au fost numiţi, cu cîte cinci-
265 sprezece aspri la început şi cu condiţia de a-i spori mai tîrziu, opt sute de spahii, silahdari de sacrificiu şi cavaleri, iar cu cîte zece aspri, ca soldă de pensie, au fost înscrişi trei sute de ieniceri, două sute de gebegii, şaizeci de tunari, precum şi zaimii şi timarioţii eialetului Sivas, împreună cu alaibeiii lor, şi beilerbeiul de Sivas, cu toată oastea sa de gardă ...

<Au fost numite oşti şi pentru paza Gyulei>.

Pentru soldele muhafîzilor care se aflau dinainte în cetăţile Timişoara şi Gyula, ca şi ale celor înscrişi din nou, au fost trimise, cu oştile desemnate, trei sute paisprezece pungi de aspri, care s-au scos acum din vistierie, şi au fost duse cu bine la Timişoara, trecîndu-se a treia zi prin Panciova. Dar nu s-a putut trece peste podul de pe rîul Mureş, care se afla la o distanţă de peste paisprezece ore de Timişoara şi în drum spre cetatea Gyula. S-a mai primit ştirea că, dintre trecătorile aflate la margine, două cetăţi, numite Lipova şi Cenad, erau de asemenea în mîinile duşmanului credinţei.

Afară de aceasta, Veterani, [46a] care venea din partea Transilvaniei, detaşîndu-se cu vreo douăsprezece mii de afurisiţi de tabăra nenorocită, a săpat cu ei metereze la capetele trecătorilor şi a aşezat tunuri, avînd de gînd să împiedice trecerea în partea cealaltă. În urma acestor ştiri, s-a emis înaltă poruncă, adresată gloriosului vizir <Topal> Husein paşa, care era muhafîz de Timişoara, în sensul ca zahereaua şi soldele cetăţii Gyula, despre care s-a vorbit, să fie păstrate în cetatea Timişoara, spre a se depune sforţări ca să fie trimise, cu ajutorul preaînaltului Allah, în zilele de iarnă ...

---

[44] *Cibik* sau *Cik*, probabil împrejurimile oraşului Miercurea-Ciuc.
[45] *Şandor Ianoş*, Ion Şandru.
[46] *1106 H.* = 22 august 1694—11 august 1695.
[46a] Frederic Veterani, comandant în oastea austriacă (m. *1695*).

269 PLECAREA ILUSTRULUI HAN' PE DUNĂRE SPRE RUSCIUC

Măria-sa ilustrul han al Crimeii, Hadji-Selim Ghirai han, a cerut învoire ca pînă la Rusciuc să meargă, prin Belgrad, pe vase de Dunăre, doar cu oastea sa de gardă. De aceea măria-sa marele vizir [46b], la rîndul său, a dat firman să se pregătească un număr îndestulător de vase pe Dunăre.

Cînd ⟨hanul⟩ a onorat, pentru plecare, cortul marelui vizir, el a fost cinstit, la rîndul său, cu o blană de samur acoperită cu stofă, cu un cal împodobit şi cu o mie de galbeni şerifi. Cei trei fii ai săi, de asemenea, au fost îmbrăcaţi cu cîte o blană de samur, ca să se bucure odată cu măria-sa hanul cel pomenit mai sus.

A doua zi, care coincidea cu a douăzecea zi a lunii mai sus arătate [47], urcîndu-se pe vasele de Dunăre, pregătite la Belgrad, ei au pornit spre Rusciuc ...

276 PORNIREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI DE PE ŞESUL BELGRADULUI SPRE ADRIANOPOL

Cînd gloriosul vizir Djafer paşa, după ce şi-a încheiat misiunea de a transporta zaherele la Timişoara, s-a întors spre Belgrad, vizirul mai sus arătat a fost înălţat la postul de muhafîz de Belgrad, fiind îmbrăcat şi cu blană de samur, aşa cum merita.

277 ⟨Se arată mai departe că la 25 rebi II 1105 [48] oastea otomană a pornit din Belgrad spre Filipopol⟩.

323 MAZILIREA LUI IUSUF PAŞA, AGĂ DE IENICERI, ŞI NUMIREA LUI MAHMUD AGA

Lui Iusuf paşa, care era agă de ieniceri cu titlul de vizir, i se acordaseră, ca arpalîk, sangeacurile Hudavendighiar şi Saruhan [49] şi i se dăduse firman să stea de pază prin părţile Babadagului, iar titlul de agă de ieniceri a fost acordat lui Mahmud aga, cunoscut sub numele de Delibaltazade, care a fost invitat la Înalta Poartă şi care, fiind mai înainte chehaia de ieniceri [50], fusese mazilit şi închis ...

332 SFAT ÎN PRIVINŢA EXPEDIŢIEI

După ce măria-sa padişahul [50a] lumii a poposit şi a stat o zi pe şesul Sofiei, pentru ca toată oastea islamică însărcinată cu expediţia împărătească să vină şi să se ataşeze la oastea împărătească, au înălţat apoi steagurile şi s-au sculat şi, parcurgînd distanţe, în a douăzeci şi opta zi a ilustrei luni zilhidjge [51] au aşezat corturile pe şesul Belgradului, care era *Dar-ul-Djihad*.

[46b] Ali paşa (Sürmeli), mare vizir (14 martie 1694—2 mai 1695).
[47] *20 rebi II 1106* = 8 decembrie 1694.
[48] *25 rebi II 1106* = 13 decembrie 1694.
[49] Provincie în Anatolia apuseană.
[50] *Kul kethudası*.
[50a] Mustafa al II-lea (7 februarie 1695—1703).
[51] 28 zilhicce 1106 = 10 august 1695.

Pentru a lua măsurile necesare, s-a considerat mai important decît altele ca să se grăbească de a se ţine un sfat spre a se discuta din care parte anume ar fi bine să se pornească asupra duşmanului credinţei. De aceea, potrivit firmanului împărătesc emis, s-au ţinut sfaturi mai întîi în cortul măriei-sale marelui vizir [51] şi apoi în cortul măreţ al padişahului cu: Şeih-ul-islam efendi, vizirii mari, mirimiranii, marii emiri, agalele de ogeacuri şi căpeteniile mari ale oştirii. S-a pus problema următoare: „Este mai bine oare ca, trecînd în partea Zemlinului *(Zemun)*, pe rîul Sava, să pornim cu gîndul de a asedia cetatea Varadin sau este mai potrivit ca, trecînd pe partea Timişoarei, pe fluviul Dunărea, să smulgem cetăţile Lipova, Caransebeş *(Sebeş)* şi Lugoj şi apoi să pornim spre cetăţile de acolo?"

După multe discuţii contradictorii şi nepotrivite, s-a spus că: „de la un timp încoace ghiaurii austrieci ar fi construit numeroase subterane *(mahzen)* în cetatea Lipova şi ar putea să fi adus şi multe tunuri, grenade *(humbara)*, muniţii, ghiulele şi zaherele". De aceea, cei de faţă au socotit că e mai bine 333 să se pornească asupra Lipovei şi au preferat să treacă pe partea Timişoarei ...

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ŞAPTE [52]

CONSTRUIREA PODULUI CEL MARE PE DUNĂRE PENTRU TRECEREA OŞTILOR ISLAMICE

Aşa cum s-a arătat mai înainte, deoarece toţi au hotărît, de comun acord, iar padişahul cel neobosit a dat învoire şi a fost de părere să se treacă pe partea Timişoarei, s-au grăbit să construiască, pentru trecerea oştirii victorioase spre Timişoara, un pod pe fluviul Dunărea, în faţa satului numit Visičsa [53], aflat în apropierea Belgradului. Acest pod a fost terminat, potrivit dorinţei padişahului, în a treia zi a lunii muharrem [54] cel venerat.

Socotind că în momentul construirii podului duşmanul ar putea recurge la viclenii şi la şiretlicuri, s-au luat măsuri de prevedere. Pentru aceasta, au fost trecuţi cu bacurile pe malul celălalt beilerbeii de Rumelia şi Anatolia, cu oştile eialetelor lor. Ei au construit şanţuri şi metereze puternice la capătul podului dinspre partea Timişoarei şi au aşteptat şi au vegheat pentru trecerea oştii împărăteşti.

CONSTRUIREA DE ÎNTĂRITURI DE APĂRARE ŞI NUMIREA DE OŞTI PENTRU PAZA BELGRADULUI

Spunîndu-se că, după trecerea oştii împărăteşti pe partea Timişoarei, duşmanul legii s-ar putea gîndi să asedieze cetatea Belgradului, sultanul credinţei a fost de părere ca, pentru a preveni această posibilitate, să se repare şi să fie întărite locurile care aveau nevoie de reparaţii, iar în cetate să fie puşi mulţi apărători ...

⟨Se mai arată că s-a dat firman în acest sens, iar o parte din armată a fost trimisă acolo⟩.

[51a] Elmas-Mehmed paşa (2 mai 1695—11 septembrie 1697).
[52] *1007 H.* = 12 august 1695—30 iulie 1696.
[53] *Vişniţa (?)*.
[54] *3 muharrem 1107 H.* = 14 august 1695.

334 MAZILIREA ŞI SCHIMBAREA CAPUDANULUI DE LA DUNĂRE

Ali paşa, care de la o vreme încoace era capudan la fluviul Dunărea, fiind mazilit, de nevoie, în locul lui a fost numit Koç-Mehmed paşa.

TRIMITEREA CRAIULUI CURUŢILOR[55] LA POARTA FERICIRII

Deoarece s-a considerat că şederea la Belgrad a lui Thököly Imre, crai de curuţi, care mai înainte de aceasta fusese pus să locuiască la Belgrad, era zi de zi motiv de întristare, el a fost îmbarcat pe o corabie de Dunăre, cu vreo douăzeci de supuşi ai săi, şi a fost trimis la Poarta fericirii, iar cei vreo două sute de levenzi maghiari, care se aflau lîngă el, au fost trimişi în grabă la voievodul Ţării Româneşti [56].

TRIMITEREA HAREMULUI PADIŞAHULUI DE LA BELGRAD SPRE CAZAUA NICOPOL

Deoarece se socotea că atunci cînd, cu ajutorul lui Allah cel preaînalt, sultanul se va întoarce cu noroc şi cu victorie de la expediţia împărătească el nu se va întoarce prin Belgrad şi deoarece s-a hotărît ca sultanul cel glorios să treacă Dunărea printr-un loc potrivit, ocolind prin Ţara Românească, de aceea familia *(harem)* padişahului a fost trimisă cu vase, pe Dunăre, spre Nicopole.

TRECEREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI PE PODUL DE PE DUNĂRE ŞI UNELE DATE DESPRE EXPEDIŢIE

În a paisprezecea zi a lunii muharrem ⟨1107⟩ [57], măria-sa sultanul cel zelos a trecut pe partea Timişoarei, peste podul construit pe fluviul Dunărea, cu toată oastea purtătoare de noroc care se afla la ordia împărătească. Au 335 înălţat cortul în faţa satului numit Poricea [58]. Şi pentru ca oştile islamice să fie însufleţite, s-au dat sfaturi ca, de azi înainte, potrivit firmanului împărătesc emis, să se bată de două ori tobele, seara şi la miezul nopţii, mai întîi în faţa cortului împărătesc şi apoi în faţa cortului marelui vizir şi în faţa corturilor celorlalţi viziri mari.

A doua zi, descinzîndu-se la menzilul Panciova [59], s-a poposit timp de două zile în localitatea mai sus arătată, pentru a se împărţi oştilor islamice toate zaherelele. Apoi, menzilul Ali-Pînarî [60], la care urma să se meargă, fiind la o distanţă de opt ore şi pe drum neexistînd deloc apă, s-a făcut socoteala că, dacă va trebui să se meargă ziua, ienicerii şi gebegiii, tunarii şi alţi ostaşi pedeştri vor suferi foarte mult din cauza lipsei de apă şi din pricina

---

[55] *Thököly Imre*, Emeric Thököly.
[56] Constantin Brîncoveanu.
[57] *14 muharrem 1107* = 25 august 1695.
[58] *Poricea*, Boriţa (Porizza), insulă lîngă Ada-Kaleh, pe Dunăre, (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 384).
[59] Panciova, localitate pe stînga Dunării, în faţa Belgradului.
[60] *Ali-Pınarı*, „Fîntina lui Ali", numită mai tîrziu Carlsburg (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 384).

soarelui. De aceea, în a optsprezecea zi a lunii mai sus arătate cetele amintite, muniţiile de luptă şi tunurile, precum şi alte poveri au fost trimise după apusul soarelui, iar noaptea s-a îndreptat spre menzilul mai sus arătat şi măria-sa padişahul lumii, cu restul oştii împărăteşti. În localitatea amintită s-a ajuns la răsăritul soarelui, iar în ziua următoare s-a putut descinde pe malul rîului numit Tisa.

Cînd padişahul cel zelos a auzit că cei vreo sută cincizeci de ghiauri nenorociţi, care se aflau întăriţi în palanca cunoscută sub numele de Ohdja [61], de pe malul rîului Tisa, pricinuiesc mereu pagube şi stricăciuni dregătorilor de la serhat, a socotit şi a găsit de cuviinţă ca această cetate să fie supusă şi distrusă, iar pentru aceasta au fost numiţi şi trimişi: beilerbeiul de Rumelia, Mahmud beyoğlu Mahmud paşa, cu oastea eialetului mai sus arătat, iar dintre paşalele de arnăuţi au fost numiţi Adem paşa, precum şi Kaplan paşa, împreună cu oştile de arnăuţi, cu pedestraşii şi călăreţii care se aflau lîngă
336 ei. Cînd au ajuns acolo şi au asediat palanca mai sus arătată, ghiaurii care se aflau înăuntrul ei s-au arătat dornici de luptă. De aceea au asediat-o timp de o zi, iar după aceea, cucerind-o şi supunînd-o prin iureş, i-au nimicit şi i-au distrus cu săbiile pe afurisiţii nenorociţi care se afalu acolo şi apoi au raportat şi au făcut cunoscut că au distrus-o şi au ruinat-o, potrivit firmanului împărătesc. Atunci, alegîndu-se din oastea împărătească încă un număr oarecare de ostaşi, au fost trimişi lîngă paşa cel arătat mai sus şi li s-a dat firman să asedieze cetatea Lugoj.

Apoi, pornindu-se de la menzilul Tisei, corturile au fost aşezate într-o localitate care se află la o distanţă de o oră de vadul zis Ceatal-Ghecidi [62] al rîului Timişoara [63]. La menzilul mai sus arătat s-a poposit timp de o zi, pentru ca muniţiile şi ghiulelele să fie trecute în partea cealaltă, peste podul construit, iar tunurile să fie trecute prin trecătoarea menţionată mai sus. În a douăzeci şi doua zi a lunii amintite [64], steagurile au fost aşezate pe şesul Timişoarei.

Deoarece gebegibaşî Ali aga nu dăduse praf de puşcă oştirii care fusese desemnată să supună palanca Ohdja, ci dăduse doar praf de tunuri, s-a aflat că această oaste a suferit foarte mult. Deoarece toţi musulmanii înţeleg că, în aceste vremuri de război cu duşmanul legii, a nu da oştirii cele necesare înseamnă o lipsă şi neglijenţă faţă de porunci, s-a dat firman, pentru acest lucru, ca mai sus arătatul agă să fie mazilit şi să se ia măsuri ca să fie aruncat în închisoare în cetatea Timişoarei şi, de asemenea, toată avuţia şi toate lucrurile lui să fie luate pentru mirie. După ce s-a poposit timp de trei zile pe şesul Timişoarei, zahereaua adusă, împreună cu oastea împărătească, pentru oştile islamice care se aflau la paza cetăţii mai sus arătate a fost predată celor care au fost însărcinaţi cu primirea şi luarea ei. De asemenea, s-a terminat şi acordarea soldelor care li se cuveneau.

Totodată s-a găsit de cuviinţă ca muhafîzul de Timişoara, măria-sa
337 Topal-Husein paşa, să fie luat împreună cu oastea împărătească, fiind cunoscător al situaţiei duşmanului legii. De aceea, ca muhafîz de Timişoara a fost numit Husein paşa, care se ridicase la rangul de vizir din funcţia de bostangîbaşî de Adrianopol, iar paza şi apărarea cetăţii i s-au încredinţat lui, dîndu-i-se şi sfaturile cuvenite.

---

[61] *Ohdja* (?).
[62] Ceatal-Ghecidi, *(Çatal-Geçidi)* „Vadul bifurcat" sau „Două locuri de trecere".
[63] De fapt Timiş.
[64] *22 muharrem 1107* = 2 septembrie 1695.

După aceea, în a douăzecișișaptea zi a lunii mai sus arătate [65], steagurile au fost înălțate, cu ajutorul lui Allah, împotriva cetății Lipova. În cetatea mai sus arătată se afla un număr mare de ghiauri austrieci și maghiari. Luîndu-se după scrisorile adresate comandantului Lipovei de serdarul murdar al taberei austriece, herțogul de Saxa [66], care era pregătit cu peste cincizeci-șaizeci de mii de ostași, precum că va sări repede în ajutorul lor, ei au vrut să se opună și au pregătit armele în fața atacului oștii islamice. Dar, îndată ce oștile islamice și-au așezat corturile în fața Lipovei, ele au început să atace ca niște lei, pe cîmp deschis, fără să construiască meterezuri. Atunci, dușmanul egoist a depus sforțări continue de apărare cu tunuri și puști. Gaziii, cu eforturi cerești, neluînd însă deloc în seamă tunurile și puștile cu care se trăgea în ei din cetate, asemenea unei ploi, au ocupat cu luptă mai întîi orașul cetății și apoi au depus toate sforțările pentru supunerea cetății. Într-adevăr, ei au pus îndată piciorul în cetate, au cucerit-o și au supus-o și, nimicind cu tăișul săbiilor cea mai mare parte a afurisiților, afară de alte prăzi, au mai luat prizonieri nenumărați bărbați și femei dintre ghiauri.

De asemenea, ei au capturat treizeci și nouă de tunuri balimezza și 338 colomborna, un număr de cinci obuziere *(havan)*, precum și pulbere, muniții, ghiulele și zaherele, pe care ei le puseseră în această cetate cu gîndul de a asedia în acest an cetatea Timișoarei. Toate acestea au fost trimise în cetatea Timișoarei. Deoarece aceste lucruri fuseseră pregătite pentru asedierea cetății Timișoarei, ele au intrat acum în mîinile locuitorilor acestei cetăți, ceea ce a făcut pe toți să rămînă uimiți de acest fapt ciudat. De asemenea, la oastea islamică din fața cetății Lipova a sosit știrea că, atunci cînd, în a patra zi a lunii muharrem [67] cel sfînt, ghiaurii din Croația și din Kutur [68] au pornit să ocupe locul numit Köprüz-Yaylak, aflat în eialetul Bosniei, fostul defterdar, Kirli-Ismail pașa, care era însărcinat cu paza acelor ținuturi, aflînd aceasta, i-a întîmpinat pe afurisiții nenorociți cu oastea sa de gardă, precum și cu celelalte oști care erau sub conducerea lui, iar cînd au pornit la luptă și la măcel, cu ajutorul lui Allah, în ceata ghiaurilor a pătruns frica și spaima risipirii și au început să fugă și, văzînd aceasta, vitejii gazii i-au urmărit pe afurisiții nenorociți și le-au dat pedeapsa cuvenită celor mai mulți dintre ei. Această știre coincizînd și cu cucerirea cetății <Lipova>, oastea islamică a avut un nou prilej de bucurie.

După supunerea cetății Lipova, s-a poposit acolo timp de șase zile, pentru ca cetatea să fie dărîmată, distrusă și ruinată așa cum găseau de cuviință demnitarii pricepuți ai împărăției. În aceste zile, pe la sfîrșitul lunii muharrem cel binecuvîntat, a sosit la oastea împărătească și hanul Crimeii, măria-sa Hadji-Selim Ghirai han, cu nenumărată oaste tătărească și, obținînd învoirea de a se prezenta în fața padișahului cel purtător de lumină, a fost onorat, potrivit obiceiului, cu hilat scump din partea stăpînitorului lumii.

S-a primit știrea că în acest timp tabăra austriacă își întinsese corturile nenorocite pe malul rîului Mureș, în apropiere de localitatea cunoscută sub 339 numele de Cenad, cu gîndul de a veni în ajutorul cetății Lipova și că, aflînd de ocuparea cu ușurință, de către oastea islamică, a cetății Lipova, a trecut

---

[65] *27 muharrem 1107* = 7 septembrie 1695.
[66] *Sakas Hersek*, „Ducele de Saxa", Frederic.
[67] *4 muharrem 1107* = 15 august 1695.
[68] *Kutur*, Cattaro.

pe partea cealaltă şi a construit un pod pe apa arătată mai sus. S-a mai aflat, de asemenea, că şi afurisitul numit Veterani [69], care se găsea în vilaietul Transilvaniei, voia să vină aproape de Lipova cu cei peste douăsprezece mii de călăreţi austrieci, bine pregătiţi şi bine înarmaţi, precum şi cu trei mii de pedestraşi şi că ei s-au înţeles şi au pregătit vicleşuguri, pe ascuns, cu serdarul murdar al taberei, ca să atace oastea islamică din două părţi, prin surprindere. După aceea a sosit arzul trimis de beilerbeiul de Rumelia, Mahmud-beizade Mahmud paşa, care fusese mai înainte însărcinat să supună cetatea Lugoj. Acesta scria: „Afurisitul numit Veteranii şi-a înfipt corturile în apropiere de Lugoj, împreună cu vreo douăsprezece mii de călăreţi austrieci bine înarmaţi şi bine pregătiţi, în afară de oştile pedestraşe care se află lîngă el. Oastea care se află lîngă noi fiind în cea mai mare parte pedestră, iar oastea călare fiind puţină, nu am găsit potrivit şi nu am socotit nimerit să pornim la atac asupra ghiaurilor afurisiţi. Potrivit relatărilor obţinute de la prinşi *(dil)*, e sigur că ei au de gînd să dea un atac nocturn asupra noastră. De aceea noi am aşezat oştile în metereze şi am săpat şanţuri adînci în cele patru părţi." Întrucît el le făcea cunoscut şi cererea să i se trimită un număr oarecare de ostaşi călări, s-a ţinut un sfat în faţa marelui vizir, împreună cu ilustrul han şi cu ceilalţi viziri mari, ca să se discute cum ar fi mai bine să se procedeze.

Cei pricepuţi căzuseră de acord şi hotărîseră, de bine de rău, că e mai potrivit să se meargă, mai întîi, cu toată oastea împărătească asupra oştii lui Veterani şi, cu ajutorul lui Allah, după ce adunarea acestuia va fi distrusă şi împrăştiată, să se depună sforţări în vederea întîlnirii cu tabăra austriacă. 340 Dar tocmai atunci Mustafa bei, care fiind fratele măriei-sale marelui vizir, fusese onorat cu serviciul de chehaia al său, a propus măsura ca, înainte de a se întîlni cu tabăra demnă de infern, să se aleagă ostaşi din ordia împărătească pentru a fi trimişi în ajutor la Lugoj. Repetînd de nenumărate ori în medjlis această măsură nepotrivită, el a purtat multe discuţii contradictorii cu cei care nu erau de acord cu el şi a insistat în părerea sa arătată mai sus. De aceea devenise clar că el va fi pedepsit de padişah. Totuşi, prin ruga lui şeih-ul-islam efendi, a ilustrului han, precum şi a măriei-sale marelui vizir, padişahul şi-a îndepărtat şi şi-a schimbat hotărîrea de a-l pedepsi şi astfel el a fost onorat ca vizir cu paza Timişoarei.

În a cincea zi a lunii safer [70] cel norocos, s-a pornit din faţa Lipovei cu toată oastea islamică, dar, din cauza unor ploi mari, drumurile fiind mlăştinoase, o distanţă de şapte ore a fost parcursă pînă seara cu mii de greutăţi şi necazuri şi s-a descins la menzilul numit Sart [71]. Deoarece nu toate tunurile împărăteşti *(şahi)* au putut fi aduse în noaptea aceea la menzilul mai sus arătat şi deoarece sosiseră cu greu a doua zi, această întîrziere a fost pusă pe seama neputinţei, neglijenţei şi nepăsării căpeteniei surugiilor de care pentru tunuri [72]. De aceea el a fost mazilit, iar postul amintit a fost acordat lui topcibaşî Ali aga. De asemenea, s-a dat firman să fie luate apanajele *(gedik)* zaimilor care în ziua aceea nu au fost prezenţi lîngă ilustrul sangeac, aşa cum erau însărcinaţi, şi să fie acordate altora. În momentul pornirii din Lipova, mutasarrîful sangeacului de Menteşe, Fîndîk-Mehmed paşa, fusese numit ca cerhagi şi trebuia să însoţească oastea islamică, păzind-o. Padişahul lumii,

---

[69] Frederic Veterani (vezi n. 46 a).
[70] *5 safer 1107* = 15 septembrie 1695.
[71] *Sart (?)*, Şiria (?).
[72] *Toparabacıbaşı.*

auzind că el, aflîndu-se în faţă, nu-şi respectă misiunea, aşa cum fusese numit, 341 l-a mazilit; a fost ridicat şi rangul său de paşă. Postul mai sus arătat a fost acordat lui Djafer aga, care era chehaiaua generosului vizir Topal-Husein paşa. Acestuia i s-a dat firman să stea lîngă muhafîzul Timişoarei. În a şaptea zi a lunii mai sus arătate, corturile întregii oşti împărăteşti au fost aşezate iarăşi pe şesul Timişoarei. S-a emis înalt firman să vină cît mai repede şi să se ataşeze oştii împărăteşti în şesul Timişoarei cei care fuseseră reţinuţi, din precauţie, pentru paza Belgradului: Valiul de Alep, care era vizirul Tursun-Mehmed paşa, cu oastea eialetului arătat mai sus, agalele de hass, împreună cu oştile de arnăuţi, care se aflau lîngă ei, bölükbaşî Fazîl din Bosnia, împreună cu cei trei mii de ostaşi pedeştri şi levenzi de Bosnia, care se aflau lîngă el, bölükbaşî de darabane *(taraban)*, cu cei cinci sute de ostaşi pedeştri. Pentru aceasta a fost însărcinat Ali aga, unul dintre capugibaşîii Înaltei Curţi.

Mai înainte, cînd oastea împărătească trecuse din Belgrad pe partea cealaltă, spre Timişoara, atunci, potrivit firmanului dat i se trimisese gloriosului vizir Djafer paşa, muhafîz de Belgrad, un număr suficient de ostaşi pedestraşi, dintre oştile aflate la paza Belgradului, precum şi flota dunăreană, ca să cucerească şi să supună cetatea Titel, aflată acolo unde apa Tisei se varsă în Dunăre. Între timp, a sosit ştirea că ei au risipit într-o clipă adunarea ghiaurilor pe care o găsiseră în afara cetăţii şi, intrînd îndată în cetate, au trecut prin focul săbiilor majoritatea ghiaurilor întăriţi în ea şi au cucerit şi au supus fortăreaţa mai sus arătată.

Această ştire a fost raportată acum la tronul sultanului cel cuceritor de ţări. Cea mai mare parte a poverilor de bătălie şi proviziilor oştirii împărăteşti fiind oprită în cetatea Timişoara, oastea echipată uşor şi plină de eforturi a înălţat steagurile purtătoare de victorie, din şesul Timişoarei, în a unsprezecea zi a lunii safer [78] cel norocos, dorind să poposească într-o localitate la vreo trei ceasuri distanţă de cetatea Lugoj. De aceea au fost trimişi înainte, cu oştile eialetelor lor, măria-sa ilustrul han, cu toată oastea tătară, vînătoare de duşmani, valiul de Anatolia, gloriosul vizir Ibrahim paşa, valiul de Diarbekir, gloriosul vizir Şahin-Mehmed paşa, precum şi beilerbeiul de Rumelia, vizirul Mahmud-beizade Mahmud paşa. Ei au stat şi au poposit în noaptea aceea, pînă dimineaţa, în faţa Lugojului şi a taberei lui Veterani. A doua zi, dis-de-dimineaţă, măria-sa padişahul cel curajos, ridicîndu-se de la locul său spre a porni la luptă, împreună cu toată oastea islamică existentă la ordia împărătească şi aranjată în ordine de bătaie obişnuită, a desfăşurat asupra taberei lui Veterani steagurile purtătoare de victorie şi noroc. Afară de faptul că împrejurimile rîului Timiş, locul unde se afla tabăra nenorocită a duşmanului legii, erau pline de mlaştini, iar în spate se aflau codri, duşmanii legii, la rîndul lor, îşi puseseră ca baricade în jur şi carele lor de provizii, precum şi cele de muniţii şi stăteau gata de luptă, arătînd statornicire.

Atunci măria-sa padişahul cel zelos a stat în mijlocul oştirii, împreună cu spahiii, silahdarii, ghediklîii, zaimii şi cu slujitorii şi a emis un hatti-i-humaiun către măria-sa serdarul suprem pentru ca duşmanul legii să fie atacat din toate părţile. De aceea măria-sa ilustrul han a trecut cu oastea tătară pe partea cealaltă a rîului Timiş şi, ocolind prin partea pădurii, a pornit să depună eforturi ca să-l lovească pe duşmanul legii dintr-o parte.

---

[78] *11 safer 1107* = 21 septembrie 1695.

Restul oștilor, pedestrașii și călăreții, nețimînd seama de tunurile și puștile trase din partea inamicului, i-au atacat ca niște lei pe afurisiții nenorociți, fiecare ceată atacînd din partea de unde a fost desemnată și, cu ajutorul
343 lui Allah, stricînd aranjamentul rîndurilor ghiaurilor și, datorită atacurilor curajoase, pătrunzînd în interiorul taberei afurisiților, le-au venit de hac, în scurt timp, și i-au ucis și i-au nimicit ca leii cu tăișul săbiilor tari. De asemenea, afurisitul numit Veterani, care era capul nenorocit al ghiaurilor nelegiuiți, a căzut mort în timpul bătăliei. Chiar și unii dintre capii oștirii ghiaure au pierit, iar alții au căzut prizonieri.

Afară de acestea, au mai fost luate și capturate tot ceea ce exista în tabăra lor nenorocită: care, zaherele, muniții, gloanțe, ghiulele, douăsprezece tunuri, nenumărate puști, precum și alte arme de luptă, fără socoteală.

De asemenea, s-a emis firman împărătesc, adresat celor din ogeacul de silahdari, ca să dea îndată iureș asupra cetății Lugoj. De aceea, într-o clipă, ei s-au urcat din toate părțile, cu strigăte de „Allah e mare", pe zidurile nu prea înalte ale acelei fortărețe și, răzbunîndu-se, prin măcel, pe toți vrăjmașii nenorociți aflați în ea, cetatea mai sus arătată s-a reîntors, în felul acesta, la ținuturile atașate țărilor binepăzite. În timpul luptei cu tabăra austriacă, dintre capii oștii, valiul de Diarbekir, gloriosul vizir Șahin-Mehmed pașa, și beilerbeiul de Rumelia, Mahmud-beyzade Mahmud pașa, s-au dus ca martiri, cu hilate trandafirii, în grădina paradisului și au obținut fericirea. Ceilalți viziri mari, mirimirani, emiri și agale de ogeacuri au fost invitați în fața padișahului și au fost felicitați pe rînd și după rang pentru victorie și cucerire. Atunci, măria-sa ilustrul han și măria-sa marele vizir, precum și alți viziri mari au fost îmbrăcați cu blănuri de samur, iar ceilalți gazii musulmani au fost onorați cu favoruri. Dintre eialetele rămase vacante după moartea de martiri a unora, eialetul Rumeliei a fost acordat lui Arnavud-Suleiman pașa, care era unul dintre vizirii mari, iar eialetul Diarbekir a fost acordat lui Topal-
344 Husein pașa, fostul muhafîz al eialetului Timișoarei. Aga de ieniceri, Mahmud aga, care într-o mare bătălie sfîntă arătase eforturi mari, a fost înălțat la rangul de vizir, obținînd hilatul de vizir și primind în mîna sa beratul de favoare. După aceea s-a plănuit supunerea cetății Șebeș [74]. Pentru aceasta au fost trimiși înainte: gloriosul vizir, valiu de Diarbekir, Topal-Husein pașa, care fusese numit cerhagi, precum și valiul de Anatolia, gloriosul vizir Mîsîrlîzade Ibrahim pașa. În ziua următoare au înălțat cu toții steagurile, desfășurîndu-le spre cetatea mai sus arătată. Cînd Husein pașa și Ibrahim pașa, care fuseseră trimiși mai înainte, au ajuns la cetatea <Caran> Sebeș, ei au găsit-o golită de ghiauri și numai cu șaisprezece tunuri ornate, turnate din fontă, argint și din alte metale, cu nenumărate muniții, gloanțe și cu cîteva hambare pline cu făină, pe care le-au luat și le-au reținut pentru mirie.

<Acordarea de feude și favoruri unor viziri pentru cucerirea Sebeșului>.

De asemenea, și eialetul Ineu *(Yanova)* a fost acordat lui Katana-Mustafa bei, cu rangul de mirimiram. Lui i s-a dat poruncă și a fost sfătuit bine să aibă grijă de serviciul de pază și de apărare, lîngă muhafîzul de Timișoara.

Așa cum s-a spus mai înainte, tabăra lui Veterani neputînd rezista atacului vitejesc al musulmanilor, ceata lui fusese risipită în întregime, iar cei mai mulți dintre ghiauri fuseseră trecuți prin focul loviturilor de săbii. S-a aflat că herțogul de Saxa *(Sakas)*, care era serdarul murdar al taberei

[74] *Șebeș*, Caransebeș.

lor mari şi nenorocite, cu vreo cincizeci-şaizeci de mii de ostaşi, aleşi dintre austrieci, auzind aceasta, a renunţat la gîndul de a se mai întîlni cu oastea islamică şi a preferat să apere Transilvania şi că, de teama ca oastea islamică să nu vină asupra lui, a plecat în mare grabă în vilaietul Transilvaniei.

Afară de aceasta, apropiindu-se iarna, s-a socotit că anotimpul de luptă şi de măcel s-a încheiat şi, de aceea, s-au făcut pregătirile necesare pentru apărarea Timişoarei şi altor cetăţi de margine. Considerîndu-se potrivit să se treacă prin Nicopole, în a optsprezecea zi a lunii safer[75] cel norocos s-a pornit înapoi, cu toată oastea islamică, în direcţia hotărîtă.

Străbătînd distanţe şi parcurgînd menziluri, în a cincea zi a lunii rebi I[76] au reuşit să ajungă în faţa Nicopolei. Atunci, măria-sa padişahul lumii a trecut în partea Nicopolei împreună cu suita specială a Curţii împărăteşti. De asemenea, şi restul oştii împărăteşti a pornit să treacă cete după cete pe Dunăre, spre Nicopole, cu şăici şi cu bacuri ...

348

ÎNĂLŢAREA LUI IBRAHIM PAŞA LA RANGUL DE VIZIR ŞI SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI

... Eialetul Adana a fost acordat vizirului Kalaylî-Ahmed paşa, iar eialetul Silistra a fost acordat mai sus arătatului ⟨Tîrnakci⟩ Ibrahim paşa, care obţinuse rangul de vizir...

... Eialetul Anatoliei a fost înregistrat pe numele marelui vizir Mustafa paşa, care era serascher prin părţile Babadagului, iar beratul de numire a fost predat, spre a-i fi dus, capuchehăii sale, care se afla la oastea împărătească...

357

SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Schimbîndu-se, de nevoie, voievodul Moldovei[77], slujba mai sus arătată a fost dată pe seama creştinului numit Kantemir-oglu[78], care era un fiu de voievod[79]. El a fost îmbrăcat la Divanul împărătesc cu veşmintele care se acordă după lege...

363

ÎNFRÎNGEREA ŞI FUGA UNOR GHIAURI AUSTRIECI DIN FAŢA FORTĂREŢEI NOUA-PALANCĂ[80]

Într-o noapte, vreo două mii cinci sute de ghiauri din neamul austriac au dat pe neaşteptate un atac asupra cetăţii Noua Palancă de pe partea cealaltă a Dunării. Gaziii viteji, care se aflau întăriţi în cetate, ridicîndu-se însă pentru a se apăra de duşmanii legii, au omorît şi au nimicit cu tunuri, puşti, lănci şi cu săbii pe mulţi dintre afurisiţii aceia. Atunci, afurisiţii au
364 fugit, de nevoie, cu ruşine şi cu pierderi, spre interiorul ţării lor nenorocite...

---

[75] *18 safer 1107* = 28 septembrie 1695.
[76] *5 rebi I 1107* = 14 octombrie 1695.
[77] Constantin Duca (1693—1695).
[78] *Kantemir-oglu*, Antioh Cantemir (1695—1700).
[79] Al lui Constantin Cantemir, domn al Moldovei (1685—1693).
[80] *Yeni-Palanka.*

365 VESTEA DESPRE SOSIREA ZAHERELELOR ÎN CETATEA CAMENIŢA

A sosit la Înalta Poartă vestea îmbucurătoare precum că a fost terminată importanta misiune de a se aduna şi procura zaherele şi de a le duce la destinaţie aşa cum, mai înainte de aceasta, se dăduse firman valiului de Silistra, vizirul Iusuf paşa, aflat ca serascher prin părţile Babadagului, şi prinţului Gazi Ghirai, pe seama cărora se lăsase sarcina de a procura zaherele, cumpărîndu-le de la triburile tătăreşti, şi de a le duce în cetatea Cameniţa, pentru oastea islamică aflată la paza cetăţii Cameniţa ...

368 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ OPT[81]

SOSIREA ŞTIRII DESPRE ASEDIEREA CETĂŢII TIMIŞOARA ŞI PORNIREA PADIŞAHULUI PENTRU SALVAREA CETĂŢII MAI SUS ARĂTATE DIN MÎINILE GHIAURILOR ASEDIATORI

Sosind la urechile padişahului cel zelos ştirea neplăcută precum că afurisitul netrebnic numit ⟨ducele de⟩ Saxa *(Sakas)*, care era serdarul murdar al ghiaurilor austrieci, venind cu toată tabăra nenorocită asupra cetăţii Timişoara, a început să o asedieze şi a început să-i forţeze pe gaziii Islamului, împresuraţi în cetate, padişahul lumii a găsit de cuviinţă că, mergînd cu o clipă mai devreme asupra lor, cu toată oastea islamică, să tragă săbiile asupra duşmanului credinţei şi să depună eforturi aşa cum trebuie pentru a scăpa de asediu cetatea mai sus arătată.

369 De aceea au pornit să treacă pe partea cealaltă, spre Panciova, peste podul care fusese construit mai înainte pe fluviul Dunăre şi au poposit timp de vreo şase zile pe şesul Panciovei spre a se da oştii islamice toate zaherelele pentru douăzeci de zile şi spre a se completa toate celelalte arme de luptă şi măcel.

S-a primit ştirea că duşmanii legii au construit şanţuri pe insula aflată la gura Tisei, precum şi la o distanţă de un ceas de cetatea Titel, tot de pe malul rîului mai sus arătat, dar mai în interior faţă de insulă *(ada)*, şi că de jur împrejurul lor au săpat şanţuri mari şi au făcut întărituri cu gîndul de a împiedica trecerea, într-o parte şi alta, a corăbiilor flotei împărăteşti şi că, afară de acestea, desemnînd pentru locul mai sus arătat, împreună cu galionul care purta numele de Patrona, încă alte trei galioane, ei pricinuiau multe necazuri flotei împărăteşti care trebuia să treacă pe acolo.

De aceea s-a socotit mai potrivit şi mai nimerit ca să se facă, mai întîi, pregătiri pentru înlăturarea acestei nenorociri şi apoi să se îndrepte spre Timişoara. Afară de aceasta, deoarece unul din drumurile Timişoarei era tocmai prin locul mai sus arătat, adică pe drumul care merge prin şesul Lacika[82], trebuia să se treacă prin locurile menţionate. De aceea au hotărît să pornească pe acest drum. După aceea au fost pregătite vreo treizeci de tonbazuri şi celelalte unelte pentru construirea unui pod pe rîul Timiş, peste care trebuia să se treacă, iar direcţia mişcării a fost schimbată spre partea aceea. Valiul de Sivas, vizirul Tursun-Mehmed paşa, a fost numit în avangarda *(çerhacı)* oştirii, iar valiul de Damasc *(Şam)*, vizirul Osman paşa, a fost numit în ariergarda *(dümdar)* oştirii.

---

[81] *1108 H.* = 31 iulie 1696—19 iulie 1697.

[82] *Lacika*, Laţka(?).

În a treisprezecea zi a lunii mai sus arătate [83] steagurile au fost înălțate și s-a pornit de pe șesul Panciovei, iar în a șaisprezecea zi a lunii amintite corturile au reușit să ajungă pe malul rîului Timiș. Atunci s-a pornit la construirea a două poduri mari cu tonbazurile care fuseseră transportate cu harabale. Ele au fost isprăvite în ziua aceea, pînă seara.

370 Pe la miezul nopții, a trecut întîi ceata ienicerilor peste podul mai sus arătat, pe partea cealaltă, și apoi au trecut celelalte cete de oști.

A doua zi, dis-de-dimineață, a trecut peste pod măria-sa padișahul, purtător de putere, împreună cu toți supușii săi, cu vizirii și dregătorii mari și au așezat corturile într-un loc la o distanță de un ceas față de gura rîului Tisa. De asemenea, și capudanul de la fluviul Dunărea, Așci-Mehmed pașa, a venit cu vasele flotei împărătești aproape de acel loc. Dar, fiind nevoie ca șanțurile afurisiților nenorociți să fie asediate și de pe uscat, de aceea șanțurile menționate au fost asediate de pe uscat de către valiul de Alep, gloriosul vizir Djafer pașa, care plecase cu un număr oarecare de oști, așa cum fusese însărcinat.

De asemenea, și capudanul cel mai sus arătat, Așci-Mehmed pașa, la rîndul său, atacînd cu vasele flotei împărătești șanțul aflat pe insulă, la gura rîului Tisa, a supus acel șanț la primul atac și a trecut prin săbii fulgerătoare pe afurisiții care se aflau în el. Djafer pașa, la rîndul său, după ce a luptat pînă seara cu ghiaurii aflați în șanțul pe care-l asediase, dînd iureș, la apusul soarelui, a trecut prin focul săbiilor pe cei mai mulți dintre afurisiții nenorociți și a luat prizonieri o parte din ei și i-a legat în lanțuri.

Afară de faptul că vreo cîteva mii de ghiauri din cetatea Titel și din alte cetăți din jur au venit în ajutorul celor din șanțul aflat pe partea cealaltă, spre cetatea Titel, ei au tras și galioanele lor mai aproape de șanț, și au pornit să bombardeze oastea islamică, aflată pe partea cealaltă, cu gîndul de a se opune atacului oștilor islamice. Atunci capudan-pașa, cu vasele flotei împărătești, a pornit la atac spre locul unde se afla adunată ceata aceea a dușmanului credinței și, neluînd deloc în seamă tunurile și puștile trase din partea afurisiților nenorociți, a ancorat pe malul fluviului Dunărea, în partea unde se afla șanțul mai sus amintit, și, trecîndu-i repede pe levenzi pe uscat,

371 a pornit, cu ajutorul preaînaltului Allah, un iureș asupra afurisiților demni de infern, fără șovăială și pe față.

Atunci, atacul mare al gaziilor, purtători de victorie, băgînd spaimă în inimile ghiaurilor, adunarea lor s-a împrăștiat într-o clipă și cei mai mulți dintre ei au căzut pradă săbiilor însîngerate. Afară de aceasta, fiind urmăriți, li s-au dat pedepsele cuvenite și celor care fugiseră.

De asemenea, și acei ostași ghiauri, purtători de nenorocire, care se aflau în cele patru galioane amintite mai sus, cercetînd și văzînd starea jalnică a ghiaurilor nenorociți aflați în luptă și măcel pe uscat și simțind și dîndu-și seama că nu-și vor putea salva sufletele, s-au grăbit să fugă spre țara lor păcătoasă.

Se pare că, în momentul fugii, afurisiții incendiară trei galioane ale lor. De aceea ele au început să ardă, dar unul a fost capturat. De asemenea, unul dintre cele trei galioane, care ardeau, a intrat în mîinile gaziilor după ce arse pînă la jumătate și a fost stins. S-a reușit să se ia tunurile care se

[83] *13 muharrem 1108* = 12 august 1696.

aflau în el și să se pună stăpînire pe ele. Celelalte două galioane, arzînd în întregime, s-au distrus de tot.

Mulțumită lui Allah, această grijă fiind înlăturată cu ușurință, în a douăzeci și doua zi a lunii mai sus arătate [84] au pornit de pe malul rîului Tisa spre Timișoara și au reușit să așeze corturile în localitatea numită Haber.

Ghiaurii cei josnici care, intrînd în metereze la locul numit Hisar-Ardî [85], asediau cetatea Timișoara cu tunuri și cu hambrale, auzind că oștile islamice se apropiau de locul acela, au pornit din fața cetății în a noua zi de asediu și și-au așezat tabăra lor nenorocită într-o trecătoare mlăștinoasă în ambele părți, aflată în drumul oștilor islamice, și s-au străduit să pregătească cu grijă armele de luptă. Deoarece la dreapta și la stînga locului mai sus arătat, unde era tabăra dușmanului credinței, se aflau mlaștini și întrucît trecerea spre Timișoara nu era posibilă prin altă parte, s-a ținut sfat pentru a se merge asupra taberei lor nenorocite și pentru izgonirea lor din acea trecătoare. După aceea au fost pregătite armele de luptă. S-au întîlnit mai întîi cu dușmanii credinței: vizirii și mirimiranii, emirii și ceilalți ostași călări și, în ziua aceea, s-a dat luptă și măcel pînă seara. A doua zi, s-a dus și oastea pedestră ca să intre în metereze și, din loc în loc, au început să fie așezate tunuri. După aceea, toată oastea pedestră și călare a pornit la luptă cu dușmanul credinței.

372

Dar dușmanul viclean, știind că gaziii purtători de victorie vor face a doua zi iureș asupra taberei lor nenorocite, ridicîndu-se pe la ceasurile trei noaptea [86] din fața trecătorii amintite, s-a grăbit să se întoarcă la localitatea numită Bereksu-Korusu [87], de pe malul rîului Bega, la trei ceasuri mai departe, schimbîndu-și astfel locul. A doua zi oștile islamice, văzînd că dușmanii afurisiți și-au schimbat locul, de frica săbiilor, a nimicirii și a răzbunării, și-au așezat cu mare bucurie corturile lor în fața trecătorii care era locul de adunare a oștii dușmane lacome. În ziua aceea măria-sa padișahul cel fericit, acordînd favoruri împărătești tuturor vizirilor, demnitarilor și căpeteniilor de oști, a preferat să poposească în ziua aceea acolo și să se odihnească.

În ziua următoare, era a douăzeci și opta zi a lunii mai sus arătate [88], steagurile au fost înălțate și s-a pornit asupra taberei nenorocite cu gîndul de nimicire și răzbunare. După ce corturile au fost înfipte tot pe malul rîului Bega, la o distanță de jumătate de oră dincolo de tabăra nenorocită, s-au depus sforțări ca, de jur împrejurul oștii împărătești, să se facă tabără din harabale. Dar atacul asupra taberei nenorocite amînîndu-se pe a doua zi, s-a găsit de cuviință să se facă popas în ziua aceea la locul amintit. Locul dintre tabăra lor nenorocită și oastea împărătească fiind un loc păduros și ghiaurii vicleni, aflînd că în ziua aceea oastea islamică a amînat lupta și că se ocupă de pregătirea armelor de luptă și, de asemenea, zicînd că „acum e momentul", au dat spre seară asupra oștii islamice un atac pe neașteptate, aducînd nenorocire în rîndurile oștilor islamice din corturi.

373

Ostașii împărătești, considerînd că dușmanul legii era slab și că ei erau întăriți, în cele patru părți, cu convoaiele de harabale, nu se așteptau la

[84] *22 muharrem 1108* = 21 august 1696.
[85] *Hisar Ardı*, textual: „Spatele fortăreței".
[86] Adică la trei ceasuri după apusul soarelui.
[87] *Bereksu-Korusu*, „Pădurea Bereksu" (?).
[88] *28 muharrem 1108* = 27 august 1696.

nimic şi nu se gîndeau deloc că ⟨duşmanii⟩ vor avea curajul să atace tabăra şi nu-şi făcuseră nici un fel de pregătire de pază cu armele spre a fi gata în orice moment.

Dar, cu ajutorul preaînaltului Allah, temelia răbdării lor nu a fost deloc zdruncinată de atacul neaşteptat al inamicilor. De aceea ei s-au ridicat cete după cete împotriva ghiaurilor nenorociţi şi au îndreptat săbiile nimicitoare şi răzbunătoare asupra feţelor necredincioşilor care îi atacară.

De asemenea, şi padişahul cel zelos a încălecat în faţa cortului său, împreună cu spahiii, silahdarii şi vizirii, şi într-o clipă a trimis firman pentru rînduirea cetelor de oşti aşa cum trebuie. Poruncile cuprindeau, de asemenea, cuvinte de îmbărbătare a inimii fiecărui supus. El a cerut ca gaziii luptători să depună sforţări pentru rezistenţă. Acordînd favoruri mari îndeosebi luptătorilor pentru credinţă care aduceau prinşi şi tigve în faţa cortului său, tigvele au fost făcute grămezi, iar în rîndurile ghiaurilor nenorociţi s-au ivit descurajare şi nelinişte. De aceea, atunci cînd s-a lăsat seara, afurisiţii, fiind aproape distruşi şi nemaiputînd să reziste la luptă şi la măcel, au socotit 374 prilej potrivit lăsarea întunericului de după apusul soarelui şi, părăsindu-şi tunurile şi carele lor, s-au grăbit să fugă spre tabăra lor nenorocită. Afară de faptul că, în timpul luptei, au fost trecuţi prin săbii însîngerate peste cincisprezece mii de ostaşi ghiauri, au mai devenit pradă săbiilor şi unii comandanţi renumiţi dintre ghiaurii austrieci ca: afurisitul nenorocit Heissler, *(Hayzer)*, ghiaurul demn de infern, care era serdarul murdar peste oastea din Transilvania, cîţiva căpitani însemnaţi şi alţi comandanţi renumiţi dintre ei. De asemenea, şi ghiaurul necredincios numit Gabrava [89], care adeseori era numit serdar şi era apreciat de cezar, a fost rănit cu o ghiulea de tun, dar n-a putut fi nimicit.

Duşmanii legii şi plini de răutate care scăpaseră de săbii, adunîndu-se în noaptea aceea în tabăra lor nenorocită, s-au grăbit, dis-de-dimineaţă, să fugă cu greu şi cu pierderi spre ţara lor purtătoare de nenorocire. Cînd au fost aleşi şi pregătiţi şi trimişi un număr oarecare de ostaşi călări pentru urmărirea acelor afurisiţi, demni de iad, deşi aceştia se aruncaseră asupra lor, fără încetare, cu atacuri distrugătoare, totuşi ghiaurii, aranjînd de jur împrejur carele lor de provizii, au pornit să se apere foarte tare. De aceea nu a fost chip să se pătrundă printre ei, iar adunarea lor, bine rînduită, nu a putut fi împrăştiată.

Dar, afară de faptul că au nimicit şi au distrus foarte mulţi ghiauri, cu puştile şi cu arcurile şi cu săgeţile, i-au mai silit să lase şi foarte multe muniţii şi provizii şi au pus mîna pe acestea. În timpul luptei de la tabără, au fost răniţi din oastea islamică: aga de ieniceri, gloriosul vizir Baltazade Mahmud paşa, muhafîz de Timişoara, şi vizirul Mustafa paşa, fratele măriei-sale marelui vizir, iar beiul de Egipt, care era serdar peste oastea egipteană, a băut din cupa de martir.

375 De asemenea, şi muhafîzul cel rănit al Timişoarei, vizirul Mustafa paşa cel arătat mai sus, fratele lui Elmas ⟨Mehmed⟩ paşa, decedînd, după lupta şi măcelul cel nenorocit, din cauza acelei răni, şi plecînd în grădina lui Allah, corpul său neînsufleţit a fost trimis spre Timişoara şi a fost înmormîntat în cetatea menţionată mai sus. Ca recompensă pentru această mare victorie

[89] *Gabrava*, Enea Silvio Caprara, general italian în serviciul Austriei, feldmareşalul Transilvaniei (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 388).

și pentru îndeplinirea misiunii și pentru mulțumirea cuvenită, au fost îmbrăcați cu hilate scumpe, potrivit obiceiului vechi, vizirii, emirii și capii oștirii, iar cetele ostășești au fost onorate cu favoruri, potrivit celor cuvenite după situația fiecăruia, așa încît toată lumea a fost onorată și cinstită cu multe favoruri.

De asemenea, nu s-a mai socotit potrivit ca, de azi înainte, dușmanul credinței să fie urmărit de oastea împărătească, deoarece lupta și măcelul fuseseră ușurate.

De aceea s-a socotit potrivit să se pornească spre Timișoara ca să fie reparate acele părți ale cetății întărite a Timișoarei care suferiseră stricăciuni cu prilejul asediului amintit. Astfel, suita împărătească a fost îndreptată și pornită în direcția aceea, iar în a doua zi a lui safer [90] cel norocos au reușit ca steagurile să fie înălțate pe șesul Timișoarei. Rangul de muhafîz de Timișoara fiind vacant, a fost acordat gloriosului vizir ⟨Kodja⟩ Djafer pașa. De aceea și repararea Timișoarei a fost dată pe seama lui și au fost împărțite soldele ostașilor care se aflau la serviciul de pază. Apoi, a fost numit și însărcinat pentru paza Timișoarei și valiul de Rumelia, vizirul Arnavud-Suleiman pașa, împreună cu zaimii și timarioții eialetului Rumeliei, precum și cu ostașii levenzi arnăuți pedestrași.

Prin urmare, nemaifiind de astăzi încolo motive de ședere și rămînere prin părțile Timișoarei, au pornit spre Belgrad prin Panciova.

376 ⟨Urmează descrierea unor lupte prin părțile Belgradului pe la 16 safer 1108 [91]⟩.

381

SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI MARI

... Valiului de la Babadag, vizirul Iusuf pașa, i s-a repartizat serascheratul eialetului de Oceacov *(Ozu)*, iar lui Ali pașa, care era trimis pentru paza părților Oceacovului, i s-a acordat rangul de vizir. De asemenea, și Ibșir-Hasan pașa, primind rangul de vizir, a fost onorat cu eialetul Silistra, iar predecesorul său, Tîrnakci-Ibrahim pașa, fiind onorat cu eialetul Karaman, a fost însărcinat pe lîngă Iusuf pașa, serascherul de Oceacov ...

396

PREGĂTIREA FLOTELOR DE PE CELE DOUĂ MĂRI ȘI DE PE FLUVIUL DUNĂREA

397 ... De asemenea, s-a dat firman ca și pentru flota de pe fluviul Dunărea să se ia de la schelele aflate pe malurile Dunării, pînă la Nicopole, Rusciuc, Silistra și Belgrad, cele douăsprezece șăici ale capudanilor de ogeaclîcuri, cîte o șăică de la muteveliii de Ismail și Isaccea și de la căpeteniile satelor Bogaz [92] și Taia [93] și două șăici de la nazîrul de Chilia, precum și cinci șăici de la voievodul Țării Românești. ⟨Restul flotei se va pregăti din partea miriei⟩.

---

[90] *2 safer 1108* = 31 august 1696.
[91] *16 safer 1108* = 14 septembrie 1696.
[92] *Boğaz*, probabil Boğaz-Köy, azi Cernavoda.
[93] *Taia*, Tulcea (cf. Cantemir, *Istoria Imperiului otoman*, ed. Hodoș, p. 98, nota 9); poate Daia, sat lîngă Hîrșova.

ANULAREA RANGULUI DE VIZIR AL LUI IBŞIR-HASAN PAŞA

Sosind la urechile padişahului de la Poarta fericirii plîngerile precum că, din cauza tiraniei şi opresiunii peste măsură şi din pricina mîinii lungi şi acaparatoare a valiului de Silistra, Ibşir-Hasan paşa, sărmanele raiale scuipă sînge, el a fost mazilit şi i s-a anulat rangul de vizir şi a fost mutat, cu gradul de agă *(agalık)*, spre a fi în slujba lui Ali paşa de prin partea cetăţii Kerci *(Kerş)*. Toată averea şi toate lucrurile lui au fost luate pentru mirie. S-au mai luat de la el cincizeci de pungi de aspri, în schimbul avuţiilor adunate cu sila de la sărmani ...

399

ÎNSĂRCINAREA LUI IUSUF PAŞA ŞI A LUI HUSEIN PAŞA ÎN PARTEA OCEACOVULUI (OZU)

Iusuf paşa, seraschierul de Babadag, a fost însărcinat în partea Oceacovului să stăpînească şi să conducă toate oştile eialetelor numite pe lîngă el, iar Husein paşa, cel care plecase de la bostangibaşîlîk şi al cărui rang de vizir fusese anulat în anul 1106 [94], a fost din nou onorat, ca şi mai înainte, cu titlul de vizir şi i s-a dat firman să pornească lîngă vizirul Iusuf paşa, care era serascher de Oceacov. Pentru a-l ajuta în vederea cheltuielilor sale, i s-au acordat din partea miriei cinci mii de guruşi pentru cheltuieli ⅄.

404

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ NOUĂ [95]

405

CUCERIREA PALĂNCII <CARAN> SEBEŞ DE CĂTRE MUHAFÎZUL DE TIMIŞOARA

Vizirul Djafer paşa, muhafîz de Timişoara, a trimis, sub formă de cete, un număr oarecare de ostaşi în părţile palăncii Sebeş, care aparţinea acelui eialet, dar care se afla în mîinile ghiaurilor ‹austrieci›. Cînd ei au ajuns în apropierea palăncii mai sus arătate, au nimerit peste căpitanul cetăţii respective, care umbla în acele părţi zicînd că merge la vînătoare. Cu ajutorul lui Allah, atunci ei l-au vînat pe cel arătat mai sus şi l-au întrebat despre situaţia palăncii Sebeş. Cînd au aflat că în ea se găsesc doar vreo cîteva sute de ghiauri paznici, s-au îndreptat, cu ajutorul lui Allah, asupra palăncii şi, cu ajutorul şi cu porunca lui Allah, au reuşit s-o cucerească şi s-o supună. Pe unii dintre ghiaurii care erau în ea i-au ucis, pe alţii i-au luat, iar avuţiile şi lucrurile lor au fost capturate ca pradă. Distrugînd şi depozitele lor de muniţii, ei s-au întors din nou la Timişoara. Apărătorul Timişoarei, mai sus arătatul vizir ‹Kodja› Djafer paşa, fiind însărcinat să vină la Belgrad înainte de sosirea oştii islamice ‹de la Adrianopol›, el a adus împreună şi pe căpitanul prins, precum şi cîţiva ghiauri pe care i-a prezentat în faţa padişahului. Atunci, cei aduşi de el fiind cercetaţi, ‹paşa› a fost cinstit din partea sultanului cel generos cu blană de samur.

S-a considerat potrivit ca oastea împărătească să poposească şi să stea pe şesul Belgradului, în aşteptarea craiului curuţilor [96], care şedea la Istanbul

[94] *1106 H.* = 2 septembrie 1693—21 august 1694.
[95] *1109 H.* = 20 iulie 1697—9 iulie 1698.
[96] Emeric Thököly.

406 şi care primise firman să vină la oastea împărătească, împreună cu valiul de Siria, vizirul Mustafa paşa, precum şi pînă la sosirea unor oşti islamice, care urmau să vină din urmă. Luîndu-se această hotărîre, s-au trimis şi transportat la cetatea Timişoarei cu cămilele treizeci de mii de chile de zaherea, cum era necesar şi important.

Haiducii răufăcători atacau şi făceau mereu persecuţii începînd de la Hisardjik, Semendria şi Belgrad şi pînă la Cazanele de la malurile Dunării. De aceea au fost numiţi, cu condiţia de a păzi şi de a feri acele părţi, cîte un capudan la Hisardjik, Semendria, Köynük, Bögürdelen şi Ipek, dîndu-se fiecăruia cîte patruzeci de aspri, iar capudanul de Semendria a fost numit başbug cu o soldă de şaizeci de aspri ...

407 SFAT PENTRU PORNIREA EXPEDIŢIEI ŞI AMĂNUNTE DESPRE SITUAŢIA LUPTEI, DESPRE ÎNFRÎNGERE ŞI ÎNTOARCERE

<Se discută pe ce drum să se meargă asupra duşmanilor. Vizirii s-au supărat pe marele vizir Elmas-Mehmed paşa>.

De aceea au susţinut şi au îndemnat la o măsură nepotrivită şi primejdioasă de la prima vedere, cum a fost aceea de a se trece Dunărea spre Timişoara, pentru a se străbate apoi Tisa.

<Se discută luarea de măsuri practice şi posibilităţile de acţiune ale inamicului>.

409 Trecînd, mai întîi, cu mii de greutăţi şi necazuri, pe podul întins peste fluviul Dunărea, au străbătut apoi şi apele Timiş şi Bega şi steagurile au fost aşezate pe malul rîului Tisa. Dar atunci duşmanul credinţei, retrăgîndu-şi înapoi, din acel loc, tabăra sa nenorocită, a numit vreo şapte—opt mii de austrieci pedeştri pentru paza cetăţii Titel ...

411 După aceea, pornind cu oastea împărătească din faţa insulei Kupala [97], au trecut şi peste podul de la Felvar. Apoi corturile au fost aşezate pe malul rîului Tisa, în localitatea numită Zenta (Senta). Ei [98] au stăruit în îndărătnicia lor pentru a se lua măsura nepotrivită de a se trece dincolo de rîul Tisa, spre partea Timişoarei. De aceea măria-sa marele vizir, la rîndul său, neavînd încotro, a fost nevoit să se supună părerii tuturor celorlalţi. Astfel, au început să construiască un pod pe rîul Tisa, în apropiere de Zenta.

412 <Trecerea peste podul construit la Zenta, pe Tisa>.

Cei mai mulţi oameni au urmat pe cei din suita împărătească şi s-au grăbit să treacă spre Timişoara. Aşa cum s-a arătat, duşmanii legii, după ce au ajuns în părţile cetăţii Varadin, aflînd că majoritatea oştii islamice a trecut Tisa, spre Timişoara, şi că măria-sa marele vizir a rămas, împreună cu oştile vizirilor şi comandanţilor, pe malul de dincoace, [98a] la Zenta, ca să treacă harabalele de echipament şi proviziile pe partea cealaltă <spre Timişoara>, au socotit acest moment un prilej deosebit şi au început să-şi pregătească muniţiile.

---

[97] *Kupala*, Kobila sau Kubila.

[98] Adică vizirii.

[98a] Se referă la partea în care se afla marele vizir Elmas-Mehmed paşa, nu la regiunea dinspre Timişoara.

415 ⟨Rezistența marelui vizir în fața atacului austriecilor. Înfrîngerea oștii islamice și moartea marelui vizir Elmaș-Mehmed pașa, împreună cu alți mari demnitari⟩.

Ei [99] l-au determinat pe măria-sa padișahul lumii să se întoarcă cu o clipă mai devreme spre Timișoara. Cu toate acestea, ei nici nu au stat măcar în noaptea aceea, pînă dimineața, ci, părăsind în grabă atîtea lucruri, munițiile, ghiulelele și corturile, au pornit în grabă, ușor echipați, spre Timișoara. Unii dintre cei încercați în expediții, știind că dușmanul legii nu poate să treacă rîul în mai puțin de trei zile, s-au împrăștiat după ce toată oastea împărătească a pornit spre Timișoara și, intrînd în corturile pline de lucruri, dar goale de orice dușman și prieten, le-au prădat. În noaptea aceea, era a douăzeci și patra noapte a lui safer cel norocos [100], măria-sa padișahul lumii s-a străduit să se întoarcă cu griji și cu necazuri. În a douăzeci și cincea noapte a lunii mai sus arătate, la miezul nopții, și-au așezat steagurile în fața Timișoarei și au poposit acolo. După trei zile, a venit la oastea islamică din Timișoara cineva, căruia îi plăcea foarte mult halvaua, încărcînd toate cutiile de halva într-un car cu boi.

LUI ABDI PAȘA, CHEHAIAUA FOSTULUI MARE VIZIR, I SE DĂ RANGUL DE VIZIR

416 Lui Abdi aga, care făcea slujba de chehaia al fostului mare vizir, răposatul martir Elmas-Mehmed pașa, i s-a acordat din partea înaltei împărății titlul de vizir cu eialetul Rumeliei și i s-a cerut să stea ca muhafîz la Timișoara. De asemenea, s-a dat firman și valiului de Alep, vizirul Osman pașa, ca să rămînă pentru paza cetății mai sus arătate.

⟨Chemarea de la Belgrad a lui Amudjazade Husein pașa pentru demnitatea de mare vizir [100a]. Padișahul s-a convins de justețea părerilor sale, expuse înainte de trecerea oștirii în partea Timișoarei; neascultarea lui a dus la înfrîngerea relatată mai sus⟩.

PLECAREA PADIȘAHULUI DIN ȘESUL TIMIȘOAREI

417 ... Devenind clar că era potrivit ca de azi înainte să se pornească spre Adrianopol, în a cincea zi a lunii mai sus arătate [101], s-a pornit împărătește din fața Timișoarei și, în a zecea zi, trecîndu-se peste fluviul Dunărea, s-a reușit instalarea corturilor pe șesul Belgradului ...

435

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ZECE [102]

... Pentru a se răzbuna pe afurisiții demni de infern [103], au nimicit, cu ajutorul lui Allah cel preaînalt, un număr de vreo mie din familiile vlahe și croate ...

---

[99] Demnitarii otomani.
[100] *24 safer 1109* = 11 septembrie 1697.
[100a] Amudja-zade Husein pașa, mare vizir (17 septembrie 1697—8 august 1702).
[101] *5 rebi I 1109* = 21 septembrie 1697.
[102] *1110 H.* = 10 iulie 1698—28 iunie 1699.
[103] Autorul se referă la necazurile pricinuite de generalul austriac de la Carlowitz și de „banul de Croația".

437

SOSIREA HANULUI CRIMEII, HADJI-SELIM GHIRAI HAN, LA OASTEA IMPERIALĂ ŞI VICTORIA TĂTARILOR

⟨El a venit la şesul Semendriei cu 30 000 de tătari⟩.

Mergînd pe neaşteptate, ei au trecut prin focul săbiilor [104] vreo cîteva sute de ostaşi ghiauri nenorociţi şi apoi s-au întors în grabă spre Timişoara cu unele prăzi şi cu vreo patru sute de ghiauri legaţi în lanţuri ca prizonieri.

Înainte de înfrîngere, ghiaurii demni de infern, alegînd douăsprezece mii de ostaşi pedeştri şi călăreţi, îi trimiseseră pentru stricăciuni prin părţile Timişoarei. Cînd ei au ajuns aproape de cetatea Timişoarei, gaziii musulmani, care se aflau acolo în serviciul de pază, aflînd aceasta, au dat un atac asupra lor.

438 ⟨Trecerea prin sabie a ghiaurilor care atacau Timişoara⟩.

440

MAZILIREA GLORIOSULUI VIZIR BÎYÎKLÎ-MEHMED PAŞA, MUHAFÎZUL BELGRADULUI

⟨A fost numit în eialetul Trabzon⟩.

... Pentru ca zahereaua care urma să fie trimisă la cetatea Timişoara să fie transportată cu bine la destinaţie, au fost numiţi gloriosul vizir Tursun-Mehmed paşa, precum şi beilerbeii de Rumelia şi de Anatolia şi un număr oarecare de tătari ...

446

SCHIMBAREA CAIMACAMULUI DE LA POARTA FERICIRII, PRECUM ŞI A UNOR VIZIRI MARI

... Vizirului Iusuf paşa, care se afla prin părţile Babadagului, i s-a acordat eialetul Silistrei, vizirului Daltaban paşa, valiu de Bosnia, i s-a dat eialetul Rakka, iar fostul muhafîz de Timişoara, Celebi-Iusuf paşa, a fost onorat cu eialetul Diarbekir. Înaintaşul său, vizirul Tursun-Mehmed paşa, a fost mutat în eialetul Erzurum, iar valiul de Erzurum, vizirul Abdulbaki paşa, a fost mutat în eialetul Trabzon ...

449

TRATATUL DE PACE CU CEZARUL AUSTRIAC [105]

Articolul întîi: Vilaietul Transilvaniei, aflîndu-se în stăpînirea cezarului, va rămîne sub stăpînirea lui, mărginindu-se, din partea şesului Podoliei pînă la marginea vilaietului Ţării Româneşti, cu munţii care formau vechea graniţă, înainte de începerea acestui război, şi care se află între ei şi vilaietele Ţării 450 Româneşti şi Moldovei şi, de asemenea, mărginindu-se, de la marginea Ţării Româneşti şi pînă la apa Mureşului, cu munţii care formează vechea graniţă. Aceste graniţe să fie respectate de ambele părţi şi să nu se mai săvîrşească atacuri nici încolo şi nici încoace.

---

[104] În jurul localităţii *Becicherek* (din Banat), azi Becicherecu.

[105] Pacea de la Carlowitz (1699).

Articolul doi: Eialetul Timișoarei, dependent de cetatea Timișoarei, cu toate districtele și rîurile lui, va rămîne în stăpînirea Înaltului Devlet. Hotarul lui dinspre partea Transilvaniei, de la capătul hotarului Țării Românești și pînă la apa Mureș, este vechea graniță a Transilvaniei, descrisă mai sus, iar hotarul dinspre partea Mureșului, pînă la Tisa, se învecinează cu malurile de dincoace ale rîului Mureș[105a]. De asemenea, toate fortificațiile ce se găsesc în hotarele amintite ale Timișoarei, cum sînt ‹Caran› Sebeș, Lugoj, Lipova, Cenad, Kanșova [106], Becse *(Beki)*, Becicherec, Zabîk [107] și pe malurile de dincoace ale apelor Mureș și Tisa, arătate mai sus, care, mai înainte de acest război, formau hotarele Transilvaniei, să fie dărîmate de cezar, spre a nu mai fi reconstruite de azi încolo, iar eialetul arătat mai sus să fie evacuat în întregime.

De asemenea, nici în locurile arătate și nici în ținuturile mai mici sau mai mari din apropierea malurilor Mureșului și Tisei să nu se construiască nimic și aceste locuri să nu fie transformate în înfățișare de cetăți.

Raialele ambelor părți să se folosească deopotrivă de apele Mureș și Tisa pentru adăpatul și pășunatul vitelor și pentru pescuit, precum și pentru alte lucruri de trebuință.

Din locurile supuse cezarului, în partea superioară a apelor mai sus arătate, corăbiile de mărfuri ale austriecilor, precum și ale altor raiale să treacă în voie, pe apa Mureș, la rîul Tisa și, prin Tisa, pe fluviul Dunărea. Să nu se pună piedici la venirea și la întoarcerea, la intrarea și la ieșirea acestora și să nu li se pricinuiască nici un fel de pagube. Ele să vină și să plece nevătămate.

451 De asemenea, și vasele de pescuit, precum și alte bărci ale raialelor din Timișoara să circule nestingherite pe baza prieteniei.

Tot astfel, morile de apă să fie construite, în cinstea prieteniei și cu sprijinul și cu învoirea căpeteniilor de la hotare, în locuri potrivite spre a nu stînjeni trecerea corăbiilor de negoț.

Apa Mureș, nefiind un rîu mare, să nu fie micșorată prin folosirea pentru mori sau prin scurgerea ei prin alte părți sau sub alte pretexte, pentru ca să nu mai împiedice trecerea, într-o parte și într-alta, a vaselor cezarului.

De asemenea, insulele care se găsesc pe rîurile mai sus arătate, fiind în posesia cezarului, să rămînă mai departe în stăpînirea lui. Iar raialele ambelor părți, trăind în prietenie unele cu altele, să fie apărate cu firmane drastice de persecuție, de tiranie, precum și de fapte potrivnice clauzelor păcii.

454 ‹Se mai precizează (art. 10) ca transilvănenii și ungurii care fugiseră de la austrieci în Imperiul otoman să fie așezați la oarecare distanță de frontieră›.

Dacă unii dintre ei vor dori să se întoarcă iarăși înapoi, fiind considerați dintre cetele de răufăcători, să nu fie sprijiniți și primiți de cei care sînt supușii împăratului austriac și, din respect pentru dăinuirea și siguranța păcii și prieteniei, aceștia să fie prinși și predați căpeteniilor de la margine ai Înaltului

460 Devlet ... *‹24 regeb 1110›* [108].

[105a] În text: *Tisa*.

[106] *Kanșova*, Micul Kanizsa (cf. Hammer, *op. cit.*, XII, p. 457).

[107] *Zabîk*, Sabacs, Sablia sau Sabila.

[108] *24 receb 1110* = 26 ianuarie 1699.

CLAUZELE PĂCII GHIAURILOR LEŞI CU ÎNALTUL DEVLET

Articolul întîi: Cu ajutorul preaînaltului Allah, duşmănia care a continuat de atîta vreme cu Înaltul Devlet fiind înlăturată în întregime şi garantîndu-se buna înţelegere şi stabilindu-se din nou prietenia veche, care era sinceră, au fost înlăturate opreliştile din ambele părţi, iar pentru ca raiaua şi beraiaua să fie liniştite şi în siguranţă, ca şi mai înainte, să rămînă mai departe hotarele vechi, care se respectau din trecut de cele două părţi. Hotarele vilaietului leşesc să se mărginească cu vechea graniţă, fie cel de la vilaietul Moldovei, fie din alte ţinuturi, care fac parte din ţinuturile dependente de Înaltul Devlet, iar de azi înainte, nemaidîndu-se atacuri nici încolo, nici încoace, această veche graniţă să fie păzită cu foarte mare respect, fără modificări şi fără schimbări.

161

Articolul doi: Oastea leşească, aflată în momentul de faţă fie pe teritoriul de peste vechea graniţă a vilaietului Moldovei, aşa cum era ea înainte de acest război, fie în toate celelalte cetăţi şi în alte locuri, mari sau mici, să fie evacuată şi eliberată, iar ţara Moldovei, fiind curăţată de tot ⟨de oşti⟩, să fie fericită aşa cum era mai înainte de acest război.

Articolul trei: ... Hatmanul cazacilor din Ucraina, care a fost numit mai tîrziu şi care stă în interiorul Moldovei, să fie îndepărtat. Vechile hotare ale vilaietului leşesc şi ale Moldovei fiind cunoscute, dacă timpul va fi favorabil, să se înceapă evacuarea la 1 martie şi oastea leşească să fie scoasă din Moldova cu atît mai repede cu cît va fi mai cu putinţă, iar toate cetăţile şi localităţile să fie evacuate şi vilaietul Moldovei să fie golit ...

Articolul patru: ... Vizirii şi beilerbeii, fericitul han al Crimeii, calgai şi nureddin şi alţi prinţi, precum şi voievodul Moldovei [109] să fie sfătuiţi cu ilustre porunci clare să respecte cu străduinţă nizamul graniţelor şi cele necesare menţinerii acestei păci. Cei care vor lua robi, vor duce turme sau vor păgubi raiaua leşească într-un fel sau altul, precum şi cei care, călcînd condiţiile păcii şi prieteniei, vor da loc la revolte, să fie urmăriţi cu grijă şi atenţie, iar cînd vor fi găsiţi, să li se vină de hac spre a fi pilde pentru alţii. De asemenea, să fie puşi să găsească lucrurile luate cu forţa şi ele să fie înapoiate stăpînilor. Cei care dau dovadă de nepăsare în această privinţă să fie pedepsiţi după cum merită şi după lege, fie prin mazilire, fie prin omorîre.

463

De asemenea, aceste condiţii ale păcii fiind respectate cu cea mai mare străduinţă şi din partea leşilor, nimeni să nu îndrăznească să săvîrşească fapte contrare ...

Articolul şase: În timpul luptelor, tătarii din Bugeac, precum şi alţi tătari, părăsindu-şi locuinţele, au intrat pe pămîntul Moldovei. Atacurile şi încălcările de acest fel, săvîrşite de ei, sînt împotriva ahidnamelei împărăteşti, acordată mai înainte craiului leşesc şi Republicii leşeşti. De aceea, fiind necesar ca toţi să fie îndepărtaţi de acolo, cetele tătăreşti să fie scoase din toate locurile, din ciftlicurile şi cîşlele pe care le ocupaseră prin abuz şi pe care le înfiinţaseră în Moldova şi, fiind aşezaţi din nou în vechile lor cămine, să stea la locurile lor şi să nu supere pe nimeni ...

[109] Antioh Cantemir.

465 *Articolul zece:* Potrivit celor scrise în ahidnamelele date în trecut, atît timp cît craiul leşesc îşi menţine prietenia lui cu Poarta fericirii, voievodul Moldovei să fie în stare de prietenie cu el, aşa cum a fost prieten cu el din trecut şi pînă acum, şi, în felul acesta, ⟨moldovenii⟩ să stea liniştiţi ca şi mai înainte, întocmai ca celelalte raiale ale Înaltului-Devlet. Să nu fie primiţi cei care fug din vilaietele Moldovei şi Ţării Româneşti ⟨în Polonia⟩. Dacă vor fi unii care, într-un fel oarecare, refugiindu-se în vilaietul lor, vor căuta apoi 466 să tulbure ţara, astfel de oameni să fie predaţi, cînd vor fi ceruţi. Acest articol fiind clar în ahidnameaua care s-a dat mai înainte, de aceea să fie păzit aşa cum se cuvine. De asemenea, cei care, fie dintre raialele leşeşti, fie cazaci de oricare neam, vor face tulburări şi prădăciuni, să nu fie primiţi dincoace, ci să fie refuzaţi ... ⟨24 regeb 1110⟩ [110].

474

SOSIREA REIS-EFENDIULUI [111] RAMI EFENDI LA ADRIANOPOL CU DOCUMENTELE DE PACE ŞI COMPLETAREA TRATATIVELOR DE PACE

475 ... Pentru fixarea hotarelor şi pentru înfigerea steagurilor la Sirmium *(Serem)*, Timişoara şi în alte părţi de pe acolo au fost însărcinaţi vizirul Ali paşa, muhafîz de Belgrad, şi fostul muhasebegi din Anatolia, Sami Ibrahim efendi ...

481

SCUTIREA DE TRIBUT *(CIZYE)* A RAIALELOR DIN TIMIŞOARA ŞI BELGRAD ÎN ANUL O MIE O SUTĂ UNSPREZECE [112]

Sărmanele raiale care locuiesc în eialetele Belgrad şi Timişoara, aflîndu-se în apropierea graniţelor, se împrăştiaseră din cauza expediţiilor de ani de zile şi fuseseră necăjite prin necontenitul du-te-vino al trupelor ambelor părţi. De aceea, cei în drept, făcînd cunoscut la Înalta Poartă, au explicat precum că ele nu sînt în stare să-şi achite, în nici un chip, gizielele lor. Presu- 482 punîndu-se că dacă impozitele, care apasă pe raiale, vor fi anulate şi uşurate, acestea se vor organiza mai bine ca înainte şi vor sta cu răbdare pe locurile lor, s-au emis porunci şi dispoziţii către cadiii aflaţi în eialetele mai sus arătate ca, pe anul 1111, să fie iertate în întregime gizielele pe care urmau să le plătească raialele dependente de Belgrad şi Timişoara ...

483

EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ UNSPREZECE [113]

488

EVACUAREA CETĂŢILOR AFLATE LA GRANIŢELE LEŞEŞTI

În timpul tratativelor de pace care s-au desfăşurat la Carlowitz [114] s-a inclus în clauzele tratatului de pace, semnat cu consimţămîntul ambelor părţi, şi chestiunea evacuării cetăţilor Ţuţora *(Çoçora)*, Dubniţa *(Dubniça)* şi Soroca *(Sorika)*, aflate pe pămîntul Moldovei, precum şi ale unor mănăstiri şi biserici. Evacuarea lor fiind terminată şi completată, au fost predate voievodului Moldovei. De asemenea, pentru scoaterea şi transportarea mu-

---

[110] *24 receb 1110* = 26 ianuarie 1699.

[111] *Reis-ül-küttab.* Rami-Mehmed efendi (a devenit paşă şi mare vizir).

[112] *1111 H.* = 29 iunie 1699—17 iunie 1700.

[113] Vezi nota anterioară.

[114] *Karloviça.* Se referă la pacea din 1699 dintre Imperiul otoman şi Liga Sfîntă (Austria, Polonia, Veneţia şi Rusia).

nițiilor, ghiulelelor și altor lucruri aflate în cetatea Camenița, care urma să fie evacuată de către Înaltul Devlet, au fost scoși și trimiși ciorbagii, cu un număr oarecare de ostași din ogeacurile de gebegii și de țunari, precum și șapte sute de harabale, cu cîte șase și patru boi dați din partea voievodului Țării Românești. S-a dat totodată firman ca voievodul Moldovei să scoată harabale și salahori *(cerahor)* cît va fi nevoie.

Apoi, prin mijlocirea lui Karaman pașa, care se afla ca muhafîz în cetatea arătată mai sus, s-a început evacuarea. Mai întîi, cu carele de boi, scoase din Țara Românească, au fost transportate de la Camenița lîngă rîul Nistru

489 *(Turla)* patruzeci și opt de tunuri de fontă, o sută douăzeci și două de tunuri de fier și douăzeci și trei de obuziere *(havan)*, care au fost duse apoi spre Bender și Akkerman cu bacurile construite pe rîul mai sus arătat. Ostașii locali, precum și companiile de ieniceri apărători, care au ieșit din cetatea sus-menționată, au fost împărțiți în cetățile din acele împrejurimi...

492

NUMIREA LUI ELCI-IBRAHIM PAȘA PENTRU PAZA TIMIȘOAREI

Eialetul Timișoarei fiind hotar de seamă și deosebit de important din toate punctele de vedere și, de asemenea, fiind înconjurat într-o parte de munții Transilvaniei, iar în celelalte trei părți de rîuri ca: Mureș, Tisa și Dunărea, beilerbeiul de Timișoara, Ahmed pașa, a făcut cunoscut că, deși nu era nici un motiv de discordie, totuși, împuternicitul cel răufăcător, care era însărcinat din partea austriecilor pentru fixarea hotarelor, fiind foarte plin de sine și îndărătnic, provoca zilnic discuții contradictorii și născocea motive de gîlceavă.

Ahmed pașa, la rîndul său, nu era împuternicit și nu avea cunoștințe pentru a purta aceste discuții. De aceea a fost nevoie să fie găsit un valiu mai potrivit pentru Timișoara. Astfel, s-a socotit că Elci-Ibrahim pașa, legînd prietenie și devenind intim cu delegații austrieci și cunoscînd toată situația lor, va fi folositor Înaltului Devlet în privința fixării hotarelor acestor părți. El însuși fiind pe cale de a sosi la Belgrad, întorcîndu-se din misiunea de solie *(elçi)* cu care fusese însărcinat, i s-a acordat eialetul Timișoarei, cerîndu-i-se ca îndată ce, cu ajutorul preaînaltului Allah, va sosi la Belgrad, să trimită

493 cu un om al său de încredere scrisoarea sau depeșa, ce-o fi, pe care o avea la el și să pornească direct la Timișoara. De asemenea, predecesorului său, vizirului Ahmed pașa, i s-a dat firman să rămînă în cetate cu slujba de muhafîz.

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOISPREZECE[115]

506

DESPRE CEARTA DINTRE GAZI-GHIRAI ȘI HANUL CRIMEII, DEVLET GHIRAI

<Se descriu certurile care s-au ivit între fiii lui Selim Ghirai: Devlet Ghirai, care era han, Șehbaz Ghirai, Gazi Ghirai, Saadet Ghirai și Kaplan Ghirai. Dintre aceștia, Gazi Ghirai, aducînd ceata de tătari și de nogai, a venit la Bugeac, cerînd să fie han, din nou, tatăl său, Selim Ghirai, ori el însuși. Au fost numiți împotriva lui mutasarriful eialetului Oceacov *(Ozu)*, vizirul Iusuf pașa, beilerbeiul de Caffa, Murtaza pașa și Devlet Ghirai. Atunci Gazi Ghirai

---

[115] *1112 H.* = 18 iunie 1700—7 iunie 1701.

s-a predat fără luptă lui Iusuf paşa, cerînd să meargă la Poartă. Tătarii şi nogaii, supuşii lui, au cerut iertare şi s-au angajat, printre altele, la ⟨următoarele⟩:

508 ... Acei dintre ei care locuiesc în Moldova să stea la „Halil Paşa Yurdu" care este vechiul lor ţinut de şedere, precum şi în alte locuri potrivite. Astfel, ei să nu atace neamurile leşeşti şi ruseşti, prevăzute în tratatul de pace, şi nici raialele Moldovei şi Ţării Româneşti, care se află în împrejurimile lor...

519 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ TREISPREZECE [116]

524 Prin intervenţiile de acum ale austriecilor cerîndu-se ca Thököly Imre, criaul de curuţi, care şedea într-un loc la Poartă, în apropiere de Fener-Kapu, să fie dus departe de Poarta fericirii, s-a procurat din partea miriei un ciftlik ⟨la Iznikmit (Izmit)⟩ şi s-a dat firman ca mai sus arătatul crai să locuiască de azi înainte acolo...

526 REPARAREA ŞI REFACEREA CETĂŢILOR BELGRAD ŞI TIMIŞOARA

Din cauza preocupărilor necontenite de expediţii, repararea cetăţilor de margine, dar mai ales a cetăţilor Belgrad şi Timişoara, fusese amînată pentru timpuri mai liniştite.

Mai ales cetăţile Belgrad şi Timişoara aveau nevoie de întărire şi fortificare, iar întărirea graniţelor islamice era necesară pentru Înaltul Devlet. De aceea au fost numiţi zaimii şi timarioţii a patru-cinci sangeacuri dintre zaimii şi timarioţii eialetului de Rumelia, împreună cu alaibeii lor.

S-a socotit potrivit să se depună eforturi şi stăruinţe mari ca şi cetatea Niş, care se află pe drum deschis, să fie întărită întocmai ca şi cetăţile Belgrad şi Timişoara...

531 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ PAISPREZECE [117]

542 MOARTEA FOSTULUI MARE VIZIR AMUDJAZADE HUSEIN PAŞA

543 ... La expediţia măriei-sale padişahului lumii din anul ⟨o mie o sută⟩ trei [118], marele vizir Husein paşa, aflîndu-se muhafîz de Belgrad, la medjlisul care se ţinuse la Belgrad, în faţa padişahului, el arătase neajunsurile mari în cazul trecerii prin părţile Timişoarei şi arătase că, dacă pornirea spre duşman este stabilită şi hotărîtă, atunci să se treacă peste Sava spre Varadin. Într-adevăr, la trecerea prin Timişoara ivindu-se greutăţile arătate de el, părerea lui fusese lăudată de padişahul lumii şi de aceea fusese onorat cu înaltul grad de mare vizir în locul lui Elmas ⟨Mehmed⟩ paşa, care devenise martir...

---

[116] *1113 H.* = 8 iunie 1701—27 mai 1702.
[117] *1114 H.* = 28 mai 1702—16 mai 1703.
[118] *1103 H.* = 24 septembrie 1691—11 septembrie 1692. De fapt: *1109 H.* = 20 iulie 1697—9 iulie 1698 (vezi mai sus).

549 ## ÎNCERCAREA CONSTRUIRII UNEI NOI CETĂȚI LA AKÎNTÎ-BURNU [119]

<Se arată că la construirea acestei cetăți de pe lîngă trecătoarea Kérci au participat și salahori români>:

... Fierul necesar acestei cetăți a fost procurat de prin părțile Samako [120], iar baltagiii și salahorii *(cerahor)* au fost aduși din Țara Românească și Moldova ...

560 ## ACORDAREA EIALETELOR BOSNIA ȘI TIMIȘOARA

... Lui Ali pașa, muhafîz de Agrîboz, i s-a dat firman să pornească pentru
561 paza Timișoarei, iar predecesorului său, Elci-Ibrahim pașa, i s-a acordat eialetul Rumeliei. Lui Hasan pașa i s-a dat paza Belgradului, iar predecesorului său, Husein pașa, i s-a acordat o pensie ...

565 ## TRIMITEREA DE OȘTI LA BABADAG

Sosind mereu unele vești de prin părțile Crimeii, pentru unele măsuri de prevedere au fost desemnați, dintre ienicerii Înaltei Curți, două mii de ieniceri, care au pornit prin Kîrk-Kilise, [121] iar o mie șase sute de levenzi, dintre levenzii galioanelor miriei, au plecat de la Poartă spre Chilia cu șăici.

IZBUCNIREA INTRIGILOR TĂTARILOR ȘI RĂSCOALA HANULUI CRIMEII, DEVLET GHIRAI HAN

566— 568 <Se descriu tulburările tătarilor, în urma cărora s-a hotărît să fie din nou numit Selim Ghirai ca han al Crimeii. El se afla la Constantinopol și a fost trimis spre Crimeea cu titlul de han>.

569 ... Fiul său mai mic, prințul Kaplan Ghirai, care se afla pe atunci lîngă el, a fost numit nureddin. De asemenea, pe lîngă el a fost numit și Ali aga, unul dintre capugibașii Înaltei Curți. De asemenea, au fost emise și trimise înalte porunci întărite și valiului de Oceacov, Iusuf pașa, precum și voievozilor din Țara Românească [122] și Moldova [123], făcîndu-li-se cunoscută situația și cerîndu-li-se să fie pregătiți din timp, în cazul în care se vor ivi tulburări.

După aceea, în a treisprezecea zi a lunii șaban [124], hanul cel mai sus arătat, măria-sa Selim Ghirai han, a pornit spre Crimeea ...

575 ## POTOLIREA RĂSCOALEI TĂTARILOR

<Se arată că, la adunarea oștilor și la trimiterea lor spre Crimeea, tătarii l-au părăsit pe Devlet Ghirai, care a fugit>.

576 De asemenea, și calgaiul Saadet Ghirai, care, pornind cu rebelii de tătari din Bugeac înaintea lui Devlet Ghirai han și prinzînd curaj pentru atac, prădase împreună cu tătarii din Bigat [125], aflați lîngă el, dobitoacele și vitele,

[119] *Akîntı-Burnu*, denumirea strîmtorii dintre Marea Neagră și Marea de Azov. Se numea și „Bosforul Crimeii".
[120] *Samako*, oraș în apropiere de Sofia (R. P. Bulgaria).
[121] *Kîrk-Kilise*, localitate și ținut în Turcia europeană; azi: *Kırklar-eli*.
[122] Constantin Brîncoveanu.
[123] Constantin Duca (1700—1703).
[124] *13 șaban 1114* = 2 ianuarie 1703.
[125] *Bigat*, probabil greșeală în loc de *Bugeac*.

avuţiile şi lucrurile locuitorilor din satele de prin părţile Tomarovei [126], Ismailului şi Chiliei, dar cînd a ajuns la Ismail, aflînd de fuga faimoasă a lui Devlet Ghirai han, a fugit în grabă şi el spre Circazia [127], pe urmele hanului cel pomenit mai sus.

Mulţumită lui Allah, răscoala aceea liniştindu-se în felul acesta şi zicîndu-se că „nu mai este nevoie de nici o reprimare", s-a dat firman să se acorde învoire oştilor adunate din diferite părţi să meargă la locurile lor.

De asemenea, pentru lucrurile prădate de tătarii aceia, rebelii de prin părţile Tomarovei, Ismailului şi Chiliei, au fost numiţi cadiul şi muftiul de Babadag, precum şi cadiii de Ismail, Chilia şi Akkerman. S-a dat firman ca, după ce se va stabili în faţa lor ce anume lucruri au fost prădate, ele să fie luate cu ajutorul căpeteniilor numite de măria-sa Selim Ghirai han [128] şi să fie înapoiate stăpînilor lor ...

586 ... Vizirului Kösedj-Halil paşa, care fusese trimis mai înainte de aceasta prin părţile Babadagului, i s-a acordat eialetul Erzurum.

580 <El a fost numit serdar împotriva Gruziei *(Gürcistan)* cu oastea din Orient>.

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ CINCISPREZECE [129]

. . . .

---

[126] *Tomarova*, Reni.
[127] *Cerchez (Cerkez)*.
[128] Selim Ghirai I, hanul Crimeii (1702—1704, a patra domnie).
[129] *1115 H.* = 17 mai 1703—5 mai 1704.

Volumul al III-lea (390 p.)

50 TRIMITEREA GRABNICĂ DE PORUNCI ÎN VILAIETUL RUMELIEI

Pentru apărare împotriva cèrturilor tătare, care apăruseră înainte de evenimente [1], au fost trimise în grabă firmane, prin capugibaşî-aga al Înaltei Curţi [2], pentru ca Hazinedar-Ibrahim paşa, valiu de Rumelia, care, aflîndu-se în Rumelia, fusese apoi însărcinat în părţile Babadagului, să vină cu oastea din Rumelia, iar Mahmud-beyoğlu Hudaverdi paşa să vină cu zece mii de arnăuţi, iar ceilalţi paşi să vină cu oştile de gardă, cu „fiii cuceritorilor" [3], aflaţi în Rumelia, precum şi cu segbanii pedeştri, pe care să-i scoată din localităţile apropiate de Adrianopol, şi, cu un ceas mai devreme, să-şi aşeze cu toţii corturile pe şesul Adrianopolei ... ⟨pentru a înăbuşi răscoala⟩.

89 MAZILIREA ŞI SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

90 Raialele Moldovei, făcînd o jalbă *(ruk'a)* către Curtea cea binevoitoare şi dreaptă de la Adrianopol, arătaseră că voievodul lor, Duka-oglu [4], le asuprea şi îşi luaseră angajamentul să-l îndepărteze de pe capul lor. Durerea lor fusese lecuită cu promisiunea de a fi numit voievod unul dintre boierii pe care îl vor dori ele, dar, din pricina marilor piedici de pe vremea tulburărilor, îndeplinirea acestei promisiuni fusese amînată pînă la sosirea ⟨sultanului⟩ la Poarta fericirii. Astfel, acum, promisiunea a fost realizată, fiind numit ca voievod al Moldovei boierul cu numele de Mihail [5], dorit de ele.

Ori de cîte ori voievozii Moldovei şi Ţării Româneşti erau reînnoiţi, se obişnuia ca ei să fie îmbrăcaţi cu hilate la Divanul împărătesc.

Dar urmele marilor evenimente ale răscoalei nefiind încă înlăturate pe deplin, nu se reluaseră încă sfaturile Divanului împărătesc. De aceea, în a douăzeci şi doua zi a lunii djemazi I [6], după amiază, după prezentarea la Ialî-Köşkü [7] a măriei-sale marelui vizir, în faţa padişahului, voievodul pomenit mai sus a obţinut fericirea de a se închina la pămîntul tronului plin de dreptăţi şi de a fi îmbrăcat cu caftan *(hil'at)*.

Încălecînd pe un cal nenorocit, izgonit din staulul împărătesc, el s-a îndreptat în direcţia menzilului său.

---

[1] Înainte de răscoala din Adrianopol *(Edirne)* în vara anului 1703. Sultanul Mustafa al II-lea fiind detronat, în locul lui a trecut Ahmed al III-lea (23 august 1703—1 octombrie 1730).

[2] *Dergâh-ı-âli.*

[3] *Evlâd-ı-fatihan;* astfel erau denumiţi urmaşii musulmanilor stabiliţi în Peninsula Balcanică.

[4] *Duka-oglu,* Constantin Duca.

[5] Mihail Racoviţă (1703—1705).

[6] *22 cemazi I 1115* = 3 octombrie 1703.

[7] *Ialî-Köşkü (Yalı-Köşkü),* Seraiul de pe litoral (Istanbul).

SOSIREA SOLULUI MOSCOVIT ÎN FAȚA MARELUI VIZIR

〈Solul venise mai înainte, dar, din cauza tulburărilor, nu putuse fi primit. Marele vizir Ahmed pașa (22 august—17 noiembrie 1703), i-a spus că rușii construiesc cetăți la graniță,
91 contrar clauzelor păcii. Solul arată că această situație poate fi cercetată și discutată〉.
125 〈Măsurile luate de muhafîzul de Oceacov, Iusuf pașa〉.

128 RĂSCOALA LUI RÁKÓCZI-OGLU [8]

De un an încoace, apăruse de prin părțile leșești un maghiar care aparținea urmașilor lui Rákóczi. El a adunat vreo 50—60 de mii de ghiauri din Ungaria, de la hotare, precum și dintre alte neamuri dușmane. Afară de faptul că a ocupat ținuturile austriece, a pus stăpînire și pe ținuturile Ungariei centrale [9], precum și pe unele cetăți unguerești. Aceasta i-a jignit pe dușmanii credinței, dar neștiindu-se care este scopul adevărat al răscoalei sale, potrivit hatt-i-humaiunului emis în a douăzecișiopta zi a lunii mai sus arătate [10], au fost numiți, ca măsură de precauție, cîte cinci sute de ieniceri la Belgrad și Timișoara și, în felul acesta, acele ținuturi au fost ferite de persecuțiile sale ...

131 UNELE SCHIMBĂRI

... Vizirul Ali pașa din Izmir *(Izmirli)*, care mai înainte de aceasta fusese numit ca muhafîz de Niș, a fost onorat cu paza Timișoarei ...

132 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ ȘAISPREZECE [11]

SCHIMBAREA FUNCȚIILOR VIZIRILOR

Valiul de Diarbekir, vizirul Hasan pașa din Eyub, a fost onorat cu eialetul Bagdad, iar locul său a fost acordat vizirului Iusuf pașa, muhafîz de Timișoara.

155 ... Vizirul Ali pașa din Izmir, care era muhafîz de Timișoara, a fost onorat cu eialetul Rumeliei, iar înaintașul său, Firari-Hasan pașa, a fost numit muhafîz la Belgrad. Muhafîzul Belgradului, Hasan pașa, care era cunoscut cu porecla de „valiul de Yürük", a fost numit muhafîz la Timișoara ...

171 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ ȘAPTESPREZECE [12]

172 UNELE EVENIMENTE APĂRUTE ÎN ȚINUTURILE LEȘEȘTI ȘI MOSCOVITE

〈Se arată că Frederic August, fostul rege al Poloniei, fugind în Rusia, a promis rușilor cetatea Camenița ca să fie ajutat de către țarul Rusiei, spre a reveni în Polonia〉.

... În a patra zi a lunii muharrem [13] s-a emis un hatt-i-humaiun împărătesc prin care muhafîzul de Babadag, vizirul Iusuf pașa, era însărcinat cu oastea eialetului său propriu, precum și cu oastea eialetului de Rumelia, să păzească și să aibă grijă de liniștea acestor regiuni și să mărească și să întărească cetatea Bender, iar în cazul că neamul moscovit va porni, cu gînduri rele, asupra Cameniței, atunci el, împreună cu oastea tătară a hanului Crimeii, să dea ajutor leșilor uniți cu Înaltul Devlet ...

---

[8] *Rakoczi-oglu*, Francisc al II-lea, Rákóczi (1703—1711).
[9] *Orta-Madjar (Orta-Macar)*.
[10] *28 zilka'de 1115* = 3 aprilie 1704.
[11] *1116 H.* = 6 mai 1704—24 aprilie 1705.
[12] *1117 H.* = 25 aprilie 1705—14 aprilie 1706.
[13] *4 muharrem 1117 H.* = 28 aprilie 1705.

185 SCHIMBAREA UNOR POSTURI ALE VIZIRILOR MARI

De asemenea, tot în ziua aceea s-a făcut schimb de eialete între Çakîrgibaşi Hasan paşa, unul dintre vizirii mari, şi valiul de Silistra, Cerchez-Iusuf paşa ...

190 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ OPTSPREZECE [14]

203 REÎNNOIREA MUHAFÎZULUI CETĂŢII TIMIŞOARA

În a douăzecişitreia zi a lunii mai sus-arătate [15], muhafîzul de Timişoara, Ali paşa din Izmir, fiind invitat la Poarta fericirii, eialetul mai sus arătat a fost acordat în acest timp lui Karayîlan-oglu, Ali paşa care fusese scos cu rangul de vizir din funcţia de bostangibaşî de Adrianopol ...

204 ACORDAREA EIALETULUI EGIPT (MIŞIR) VIZIRULUI ALI PAŞA

205 Paza Timişoarei fusese acordată lui Ali paşa, care fusese eliberat din dregătoria de bostangibaşî. Pentru a-l invita la Poarta fericirii pe fostul muhafîz Ali paşa din Izmir, măria-sa marele vizir l-a trimis pe Haydar aga, silahşorul padişahului, acesta fiind omul său de încredere. La întoarcerea mai sus arătatului agă de la Timişoara la Poartă, pe drum, el a fi fost onorat de vizirul mai sus arătat şi ar fi primit favoruri. Astfel, Haydar aga, care era un om viclean, a căzut în lăcomie ...

⟨Se arată că marele vizir, aflînd aceasta, l-a trimis pe Ali paşa în Egipt, iar lui Haydar aga i s-a dat domiciliu forţat la Adrianopol⟩.

211 SCHIMBAREA ROSTURILOR UNOR VIZIRI MARI

În a douăsprezecea zi a lunii mai sus arătate [16], ... Keci-Mehmed paşa care de zece ani încoace se afla la paza Oceacovului *(Özu)*, a fost onorat cu eialaetul Tunis ...

215 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ NOUĂSPREZECE [17]

234 SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Făcîndu-se plîngeri împotriva voievodului Moldovei, Büyük Kantemir-oglu [18], a devenit necesară mazilirea lui. De aceea, în a douăzecişitreia zi a lunii mai sus arătate [19] a fost numit din nou ca voievod al Moldovei Mihail [20], care fusese mazilit tot din funcţia de voievod al Moldovei. Potrivit obiceiului, închinîndu-se la tronul împărătesc, el a fost îmbrăcat cu cucă şi hilat.

---

[14] *1118 H.* = 15 aprilie 1706—3 aprilie 1707.
[15] *23 rebi I 1118* = 5 iulie 1706.
[16] *12 ramazan 1118 H.* = 18 decembrie 1706.
[17] *1119 H.* = 4 aprilie 1707—22 martie 1708.
[18] *Büyük Kantemir-oglu*, „fiul mai mare al lui Cantemir", adică Antioh Cantemir (1705—1707).
[19] *23 cemazi II 1119* = 23 septembrie 1707.
[20] Mihai Racoviţă (1707—1709).

242 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ DOUĂZECI[21]

250 SOSIREA ŞTIRII DESPRE MOARTEA VALIULUI DE BELGRAD

În a douăzecişicincea zi a lunii mai sus arătate[22], a sosit la Înalta Poartă ştirea cu privire la moartea, cu voia lui Allah, a generosului vizir Elci-Ibrahim paşa, muhafîz de Belgrad. Locul lui a fost obţinut de muhafîzul de Timişoara, vizirul Karayîlanoglu Ali paşa, iar vizirul Çakîrgibaşî-Hasan paşa, care era mutasarrif la sangeacul Solonic, a fost numit ca muhafîz de Timişoara.

254—257 ⟨Se reaminteşte de răscoala de dinainte a hanului Crimeii Devlet Ghirai, de atacul lui asupra Chiliei şi Ismailului, precum şi de fuga lui din faţa valiului de Babadag, Iusuf paşa, la Ismail⟩.

266 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI UNU[23]

285 NUMIRE DE OŞTI PENTRU PAZA BENDERULUI

Auzindu-se despre unele gînduri rele ale craiului Moscovei, în a opta zi a lunii mai sus arătate[24] au fost recrutaţi de la Poarta fericirii, pentru paza Benderului, 3 000 de ieniceri şi, după ce şi-au prezentat alaiul în faţa padişahului, au fost trimişi în partea aceea cu corăbiile pe Marea Neagră.

287—299 ⟨Legăturile regelui Suediei, Carol al XII-lea, cu vizirul de Oceacov, Iusuf paşa, şi solia lui Mehmed efendi din Giurgiu (*Yerkökükü*) în Suedia⟩.

300 MAZILIREA LUI ABDURRAHMAN PAŞA, MUHAFÎZ DE OCEACOV

În timp ce craiul Suediei[25] venea spre Bender, în momentul cînd urma să treacă dincoace de rîul Nipru *(Ozu)*, care era una dintre trecătorile ruseşti 301 de lîngă Bug *(Aksu)*, el a trimis om anume la Abdurrahman paşa care se afla la paza Oceacovului şi care plecase acolo din funcţia de gebegibaşîlîk, cerîndu-i cu plată un număr suficient de bărci de trecere, precum şi nişte zaherele cu bani.

Mai sus arătatul paşă, obiectînd că această chestiune ar putea constitui un pretext de gîlceavă pentru duşman[26], dar în realitate gîndindu-se doar la profitul său propriu, a stat puţin la îndoială şi nu i-a trimis bărci sau zaherele pînă ce nu a primit de la el sume mari de bani.

Pe mulţi dintre băieţi şi multe fete suedeze i-a luat paşa însuşi, precum şi cei din suita sa, ca şi populaţia Oceacovului, făcîndu-i robi. În acest timp sosind din urmă oastea moscovită, el s-a făcut vinovat de distrugerile şi pagubele pricinuite. Cînd ceauşul care se afla pe acolo pentru această treabă a povestit şi a arătat la Înalta Poartă purtarea necuviincioasă a mai sus arătatului paşă, acesta a fost mazilit de la paza Oceacovului şi a fost dus spre Bender, de către gloriosul vizir Iusuf paşa, muhafîz de Babadag.

⟨El a fost iertat în urma intervenţiei regelui Suediei, Carol al XII-lea⟩.

---

[21] *1120 H.* = 23 martie 1708—12 martie 1709.
[22] *25 receb 1120* = 11 octombrie 1708.
[23] *1121 H.* = 13 martie 1709—1 martie 1710.
[24] *8 cemazi I 1121* = 16 iulie 1709.
[25] Carol al XII-lea. După înfringerea de la Poltava (8 iulie 1709), acesta se refugiază în Imperiul otoman, la Bender.
[26] Rusia.

NUMIREA DE OŞTI NUMEROASE PENTRU PAZA ŢINUTURILOR BENDERULUI

Unii spioni au dat de veste că, atunci cînd rîul Nistru *(Turla)* va îngheţa, ţarul Moscovei [27], trimiţînd pe neaşteptate un număr de oşti asupra craiului Suediei, are de gînd să-l nimicească. Într-adevăr, era sigur că afurisitul ţar al Moscovei, fiind foarte orgolios şi egoist, nu va respecta mult timp pacea şi prietenia. Acest lucru se dovedise şi prin aceea că, mai înainte de aceasta, cînd suedezii, fiind înfrînţi, intraseră dincoace de hotarele Înaltului Devlet, cu gîndul de a se refugia în partea Înaltului Devlet şi de a-şi salva sufletele lor, atunci el [27], contrar tratatului imperial, intrînd pe o distanţă de patruzecişiopt de ore dincoace de hotar, avusese curajul de a se lupta şi de a se război cu suedezii pe malul apei Bug *(Aksu)*. De aceea, potrivit ştirilor date de iscoade, s-a socotit că el ar putea să ridice cu siguranţă, în timpul îngheţului, steagul răscoalei. Pe de altă parte, era necesar ca şi craiul Suediei să fie bine păzit, fiind sub aripa ocrotitoare a padişahului. De aceea pentru paza Benderului au fost numiţi şi însărcinaţi: zaimii şi timarioţii din Rumelia, cu alaibeii lor, mutasarrîful sangeacului de Ianina *(Yanya)*, fostul defterdar Mustafa paşa, mutasarriful sangeacului de Tîrhala, Çavuşbaşi Elhadj-Mustafa paşa, mutasarrîful sangeacului de Köstendil, Davud paşa, mutasarrîful sangeacului de Ohri, Karayîlanoglu Mehmed paşa şi mutasarrîful sangeacului de Elbasan, Mahmudbeizade Hudaverdi paşa.

〈Au mai plecat şi valiul de Anatolia şi alţi viziri〉.

303

ATACUL MOSCOVIŢILOR ASUPRA OŞTIRII CRAIULUI SUEDIEI

După ce s-a stabilit aproape de Bender şi după ce şi-a vindecat rana, craiul Suediei, încălecînd pe cal, mergea mereu la vînătoare în împrejurimi sau se plimba.

Într-o zi, hotărînd pe neaşteptate ca în termen de 15—20 de zile să se ridice şi să meargă în ţara sa, el a vrut să trimită vreo două mii de ostaşi suedezi prin ţinuturile Moldovei spre localitatea numită Peciova [28]. Muhafîzul de Babadag, Iusuf paşa, îi spunea: „Oamenii voştri îşi pierd astîmpărul cînd îl văd pe inamic. De aceea, neputînd să se abţină, ei ar putea să pornească la răzbunare, iar noi avem pace cu duşmanii voştri. Aşa fiind, nu este bine ca ostaşii să se duşmănească şi să se lupte cu ei pe pămîntul nostru. Pe de altă parte, ne-ar fi greu să-i observăm şi să-i supraveghem pe ostaşii voştri în partea aceea. S-ar putea să se întîmple vreo nenorocire. Renunţînd la aceste gînduri, să nu-i lăsaţi de lîngă voi pe ostaşii voştri". Dar craiul, îndărătnicindu-se, a ales şi a trimis totuşi oastea sa în acele părţi, zicînd, potrivit gîndului său, că „în acele părţi ar fi uşor de obţinut veşti şi s-ar putea uşura unele treburi". Astfel, în timp ce suedezii, mergînd în oraşul Cernăuţi *(Cernauci)*, îşi petreceau timpul şi zilele cu băuturi, oastea moscovită, care se afla în acele părţi, i-a atacat, pe neaşteptate, prin învoirea şi aţîţarea voievodului

304 Moldovei, care era în alianţă cu neamul moscovit. Oastea moscovită i-a nimicit pe suedezi şi a luat avuţiile lor.

---

[27] Petru cel Mare.
[28] *Peciova*, sat în apropiere de Cernăuţi.

SOSIREA SOLULUI SUEDEZ LA ÎNALTA POARTĂ

Muhafîzului de Babadag, Iusuf pașa, i-a sosit o depeșă *(kaime)* din partea marelui vizir în privința trimiterii unui sol de către craiul Suediei la Poarta fericirii pentru prietenie cu Înaltul Devlet și pentru a fi întrebat cu privire la gîndul craiului de a pleca în vilaietul său [29], precum și pentru a raporta toate acestea la Înalta Poartă. De aceea, vizirul mai sus arătat mergînd la crai, după un timp oarecare de discuții obișnuite, craiul a zis în glumă: „În loc să trimitem sol pentru prietenie cu Înaltul Devlet, am venit noi înșine și, cu voia lui Allah, ne-am refugiat sub aripa Înaltului Devlet". El a mai spus că în cîteva zile va trimite la Poarta fericirii pe unul dintre oamenii săi, ca sol, dînd totodată să se înțeleagă că, prin solul său, [30], el va prezenta și va face cunoscută Înaltului Devlet încrederea sa în eforturile mari și în mila înaltei împărății, iar în ce privește plecarea lui în condiții bune, prin țara leșească, în vilaietul său, are nevoie pe drum de ostași osmanlîi și de tătari, în stare să-l apere de dușmani. Explicîndu-le cu scopul de a fi scrise, aceste lucruri au fost însemnate de către Iusuf pașa și raportate la Poarta fericirii. Atunci, spre a merge teafăr în țara sa, i s-au trimis, ca semn de liniștire, din partea marelui vizir măria-sa Ciorlulu [31] Ali pașa, o scrisoare, un cal foarte 305 frumos împodobit și un hanger încrustat cu pietre prețioase. Craiul amintit, arătînd mare mulțumire și avînd speranța de a obține favoare, s-a grăbit, fără să aștepte sosirea învoirii, să trimită îndată sol, cu scrisoarea sa cuprinzînd rugămințile sale mai sus arătate.

Sosind la Poarta fericirii, solul amintit a intrat la Divanul împărătesc în a patra zi a lunii pomenite mai sus [32] și a predat scrisoarea. După ce a făcut cunoscute Înaltei Porți scopul și dorințele craiului, el a fost trimis înapoi, fără zăbavă, cu o scrisoare împărătească cuprinzînd învoirea sa.

307 ⟨Sosirea oștii suedeze la Bender și un atac al rușilor asupra lor⟩.

309

CONVORBIRILE SOLULUI ȚARULUI MOSCOVIT CU IUSUF PAȘA

310 Deoarece unele încălcări ale tratatului de pace cu neamurile dușmane, cu care exista pace, se discutau, din trecut și pînă acum, între cei care se aflau la paza hotarelor ambelor părți, de aceea soseau, unul după altul, soli din partea țarului Rusiei către măria-sa gloriosul vizir Iusuf pașa, muhafîz de Babadag. El [33] zicea: „Cînd dușmanul nostru suedez, precum și hatmanul Mazeppa, care s-a răsculat și ne-a trădat, învinși în luptă cu noi, au fugit la Înaltul Devlet, nu trebuia, din respect, să-i primiți pe cei arătați mai sus, ci trebuia să-i izgoniți și să-i îndepărtați din țara voastră. În loc să faceți aceasta, voi i-ați reținut lîngă voi și ați pus stăpînire pe ei. De acum încolo să-i izgoniți de lîngă voi pe cei arătați mai sus și să reînnoiți în felul acesta prietenia care există între cele două părți. În caz contrar, puteți fi cauza izbucnirii unor tulburări și gîlcevi."

⟨Turcii au refuzat să expulzeze pe regele Suediei și pe hatmanul Mazeppa⟩.

---

[29] În Suedia.

[30] Martin Neugebauer (oficial) și generalul Stanislav Poniatowski (neoficial).

[31] Ciorlulu *(Çorlulu)*, „din Ciorlu", localitate în Turcia europeană. Ali pașa a fost mare vizir între anii: 1706 și 1710.

[32] *4 șaban 1121* = 9 octombrie 1709.

[33] Petru cel Mare.

312

MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI, MIHAIL[34]

Așa cum s-a descris mai sus, în timp ce vreo două mii de ostași suedezi ai craiului Suediei stăteau în localitatea numită Cernăuți, din ținutul Moldovei, ca să ierneze acolo, rușii, atacîndu-i, i-au ucis și i-au nimicit. Din această faptă constatîndu-se trădarea lui Mihail, care era voievodul Moldovei, s-au făcut pregătiri grabnice, iar în a opta zi a lunii șevval cel măreț[35] el a fost mazilit și închis. Cu rangul de voievod a fost trimis în Moldova Iskerlet-oglu Nicolae[36], care era dragomanul Divanului imperial.

SCHIMBAREA POSTURILOR ÎN UNELE VILAIETE DIN ÎMPREJURIMI

Sosind știrea despre moartea beilerbeiului de Bosnia, Sefer pașa, în locul lui a fost numit muhafîzul de Agrîboz, gloriosul vizir Köprülüzade Nu'man pașa, iar în locul lui a fost numit muhafîzul de Timișoara, vizirul Hasan pașa, iar în locul lui a trecut mutasarrîful de Ianina, fostul defterdar Mustafa pașa ...

313

SCHIMBAREA FUNCȚIILOR UNOR VIZIRI MARI

În a treia zi a lunii zilka'de[37], măriei-sale gloriosului vizir Köprülüzade Nu'man pașa i s-a acordat paza Belgradului, iar muhafîzului de Timișoara „valiul de Yürük", Hasan pașa, i s-a acordat paza Agrîbozului. Lui Mustafa pașa, fostul defterdar, care era însărcinat cu paza Benderului, avînd sangeacul Ianina, i s-a acordat paza Timișoarei. I s-a atras totodată atenția ca, pentru îndeplinirea serviciului de pază, să plece cu o zi mai devreme din tîrgul Ismail, unde ședea pentru a-și petrece iarna ...

CERCETĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU ATACUL MOSCOVIȚILOR ȘI REÎNNOIREA PĂCII

Potrivit depeșelor sosite valiului de Babadag, vizirul Iusuf pașa, din partea măriei-sale marelui vizir Ciorlulu Ali pașa, au fost numiți: sangeacbeiul de Aladja-Hisar, Mehmed bei, cîțiva dintre ofițerii *(zabit)* din Bender, un agă, precum și cîțiva boieri din partea voievodului Moldovei și, mergîndu-se din orașul Cernăuți, la locul de bătălie, unde rușii atacaseră oastea suedeză, au fost cercetate urmele bătăliei. După ce s-au primit informații precise despre momentul și locul pe unde au venit rușii și despre felul cum s-a dat lupta, toate acestea au fost scrise și înregistrate.

314

De la încheierea păcii încoace, ofițerii ruși negau în întregime atît faptul că rușii au avut curajul să persecute, contra tratatului, pe demnitarii de la granițele islamice, cît și aceea că mai tîrziu au provocat pierderi suedezilor la trecătoarea Rus-Ghecidi[38], de la marginea Bugului *(Aksu)*. Dar nefiind cu putință să nege, în nici un fel, faptul că ei i-au atacat pe neașteptate pe suedezii care ședeau în orașul Cernăuți, din ținutul vilaietului Moldovei, care se număra printre stăpînirile împărăției otomane și nici aceea că au luat și au distrus tot ce aveau, se făcuse cunoscut la Înalta Poartă că în această privință se adeverise călcarea tratatului de către moscoviți.

---

[34] Mihai Racoviță, a doua oară (1707—1709).
[35] *8 șevval 1121* = 11 decembrie 1709.
[36] Nicolae Mavrocordat (1709—1710).
[37] *3 zilka'de 1121* = 4 ianuarie 1710.
[38] *Rus-Ghecidi*, „Trecătoarea rusului".

Pînă să i se trimită scrisoare vizirului Iusuf paşa pentru a descoperi şi pentru a face cunoscut adevărul cu privire la chestiunea mai sus arătată, au venit mereu soli şi scrisori din partea Moscovei, cerînd ca regelui Suediei să nu i se dea voie să plece, hatmanul Mazeppa să le fie predat lor, iar cheile Bethleemului *(Kamama)* să fie luate din mîinile francezilor şi să le fie predate lor.

Afară de faptul că veniseră şi numeroase scrisori, cu solii lor sosiţi mai înainte, conţinînd rugăminţi pentru reînnoirea păcii în privinţa chestiunilor mai sus arătate, în depeşa sosită de astă dată se mai scria: „Nu au fost acceptate numeroasele noastre scrisori de rugăminţi pe care le-am trimis cu speranţa ca regele Suediei să nu fie primit, din respect pentru tratatul de pace şi prietenie care există între noi, iar hatmanul Mazeppa să fie predat părţii noastre. Deşi era obiceiul ca duşmanul să fie urmărit în orice loc şi să fie prins, totuşi generalul nostru, care era însărcinat cu urmărirea regelui Suediei şi a hatmanului Mazeppa, s-a oprit la Bug, cu gîndul că ar putea să prejudicieze pacea care există între noi şi Înaltul Devlet. De aceea, deşi noi respectăm cu orice preţ şi sîntem atenţi să păzim pacea şi prietenia, totuşi primind pe duşmanii noştri şi ocrotindu-i şi sprijinindu-i, Înaltul Devlet nu acordă deloc atenţie respectării cerinţelor păcii".

315 Atunci, marele vizir [39] răspunsese solului mai sus arătat: „În scrisoarea sosită de astă dată de la ţarul vostru se motivează că generalul care era numit cu urmărirea suedezilor nu a trecut apa Bug, pentru a respecta pacea cu Înaltul Develt, şi a negat faptele întîmplate în oraşul Cernăuţi. Acum am numit oameni de mare încredere pentru constatarea adevărului cu privire la întîmplarea aceea. Să vedem ce răspuns va sosi; atunci se poate discuta cu tine".

Prin urmare, în privinţa aceasta, descoperindu-se şi aflîndu-se opresiunea şi trădarea moscoviţilor, se cuvenea să se dea hotărîrea că şi-au călcat angajamentul şi să se pornească la expediţie împotriva lor. Totuşi, discutîndu-se din nou cu solul mai sus arătat, s-a dat un nou ahidname împărătesc în care, în afară de clauzele tratatului de pace şi prietenie încheiat mai înainte, pe vremea măriei-sale sultanului Mustafa han al II-lea [40], se mai adăuga faptul că ţarul Moscovei se învoieşte ca regele Suediei să plece în ţara sa prin hotarul Moldovei, pe unde va dori.

În felul acesta, solul Moscovei s-a înapoiat şi Înaltul Devlet a reînnoit pacea cu moscoviţii. Potrivit depeşei marelui vizir, au fost puşi să strige telalii în ţinuturile Benderului şi populaţia a fost anunţată pentru ca, de azi înainte, să se ferească de faptele contrare prieteniei ⟨cu ruşii⟩.

317 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI DOI [41]**

335 **TRIMITEREA DE IENICERI PENTRU PAZA BABADAGULUI**

S-a emis firman împărătesc ca să fie numiţi şi trimişi cinci mii de ieniceri pentru paza Babadagului, spre a-l apăra la nevoie. De aceea, potrivit înaltei porunci imperiale, s-au depus eforturi să se scoată, dintre ostaşii prezenţi la odalele din Istanbul, cinci mii de ieniceri aleşi. Terminîndu-se cele necesare

336 pentru drum, în a şaptesprezecea zi a lunii mai sus arătate [42], ei au pornit de la Poartă.

---

[39] *Şahib-i devlet*, Cirolulu Ali paşa.
[40] Mustafa al II-lea (1695—1703).
[41] *1122 H.* = 2 martie 1710—18 februarie 1711.
[42] *17 şaban 1122 H.* = 11 octombrie 1710.

Măria-sa padişahul [42a] lumii a urmărit alaiurile lor de la ciftlicul fostului mare vizir Kara-Ibrahim paşa, aflat dincolo de Edirne-Kapusu, şi a dat hilate preţioase lui sansongibaşi-aga, care era căpetenia lor, precum şi celor zece ciorbagii ai lor ...

338 EXPEDIŢIA PURTĂTOARE DE NOROC ASUPRA GHIAURILOR MOSCOVIŢI

Potrivit informaţiilor date fie de măria-sa hanul ⟨Crimeei⟩[42b], fie de mirahor-aga, precum şi potrivit mahzarurilor populaţiei de la serhat, aflată la Bender şi Babadag şi în alte părţi de graniţă cu moscoviţii, devenind evidente trădarea şi gîndurile de intrigă ale moscoviţilor, s-a hotărît să se discute cu demnitarii împărăţiei că e necesară pornirea expediţiei împărăteşti asupra lor şi s-a dat de ştire tuturor.

În a douăzecişiopta zi a lunii mai sus-arătate [43] au fost invitaţi la palatul imperial toţi vizirii, cărturarii *(ulema)* şi agalele de ogeacuri şi hogii de Divan şi secretarii şi bătrînii de ogeacuri. Făcîndu-se medjlis chiar în faţa padişahului, în locul numit Sofa-Köşkü, s-a cerut mai întîi ca emirii de serhat, care veniseră să anunţe această stare de lucruri, să dea ştiri celor de aici asupra situaţiei duşmanului.

Atunci, toţi într-un glas au început să povestească starea de lucruri care se crease. S-a spus că: „ghiaurii moscoviţi, încă de la începutul păcii, au pornit la fel de fel de viclenii şi înşelăciuni şi se pregătesc zi şi noapte cu gîndul de a ataca Înaltul Devlet. De aceea, la serhaturi nemaiexistînd nici o siguranţă, de frica înşelăciunii şi a răutăţii lor, a început să se nelinişteasca chiar şi populaţia din Istanbul. Dacă se va mai crede încă un timp în pacea şi în angajamentul lor şi dacă se va arăta nepăsare şi nu vor fi luate în seamă pregătirile lor, nu rămîne nici o îndoială că ei, atacînd pe neaşteptate, vor ocupa serhaturile". (339)

După ce ei au spus aceste adevăruri, au fost citite, de asemenea, şi mahzarurile de prin părţile serhaturilor.

Într-adevăr, încă de la încheierea păcii între Înaltul Devlet şi ţarul Moscovei, în anul 1112 [44], deşi din partea Înaltului Devlet nu s-a irosit nici un minut în respectarea tuturor clauzelor păcii, totuşi moscoviţii au avut totdeauna purtări potrivnice şi au făcut contrar păcii şi şi-au arătat gîndurile lor rele asupra ţinuturilor musulmane. De aceea, călcînd angajamentele luate, devenise evidentă duşmănia lor faţă de Înaltul Devlet şi dăduseră pe faţă viclenia şi hăinia lor ...

... De asemenea, ei [45] au pus stăpînire şi pe Raşkov [46], aflat la opt ceasuri distanţă de Bender, au ocupat partea de dincoace a fluviului Nistru, cetatea numită Estalin [47], aflată în faţa oraşului Iaşi, care este capitala voievodatului Moldovei, precum şi cetatea Hotinului şi, de aici, toate ţinuturile pînă la palanca ungurească. (340)

[42a] Ahmed al III-lea (1703—1730).
[42b] Devlet Ghirai al II-lea (1708—1713).
[43] *28 ramazan 1122 H.* = 20 noiembrie 1710.
[44] *1112 H.* = 8 iunie 1700—7 iunie 1701.
[45] Ruşii.
[46] *Raşkov*, Raşcovo.
[47] *Estalin*, probabil Seuleni sau Sniatin.

Afară de acestea, în lupta care s-a dat cu craiul Suediei [48], cînd suedezii, pentru a-şi salva sufletele lor, au fugit în ţinuturile islamice aflate în împrejurimile locului de bătălie, ruşii, contrar tratatului imperial, trecînd peste graniţă cu patru zeci şi opt de ore în interior, au pus mîna pe trei sute de oameni dintre ostaşii suedezi care şedeau pe malul fluviului Bug şi i-au dus în ţara lor.

De asemenea, la trei luni după intrarea craiului Suediei la Bender, care se consideră ţinut lăuntric, acesta trimisese pentru iernare în oraşul Cernăuţi vreo şapte sute dintre ostaşii săi, prin ţinuturile Moldovei. În timp ce ei şedeau acolo, vreo şase mii de moscoviţi, contrar clauzelor păcii, atacînd şi pătrunzînd în interiorul Moldovei, i-au călcat prin surprindere pe suedezii care se aflau la iernare; pe unii dintre ei i-au omorît, iar pe alţii i-au luat prizonieri.

Îndeosebi în a şaisprezecea zi a lunii muharrem [49] al acestui an binecuvîntat, adunîndu-se un număr oarecare de ruşi şi luînd şi pe cei din ceata de calmuci, care li se supuneau, ei au pătruns în Crimeea, prin trecătoarea numită Hakceken [50], şi au ucis douăzeci de musulmani. Ei au prădat avuţiile lor şi au dus o mie şapte sute de vite.

Pe scurt, încă de la încheierea păcii şi prieteniei, neamul moscovit, ori de cîte ori a găsit prilej, a omorît oameni la graniţele islamice şi a prădat multe avuţii, săvîrşind multe fapte şi acţiuni nepotrivite, din care rezultă încălcarea tratatului. Astfel, fie grupuri de ostaşi, fie însuşi ţarul moscovit, trecînd prin ţara leşească, au făcut, prin înşelăciune şi prin intimidare, ca unii demnitari leşi să i se supună lui. Treptat, ţarul a ocupat cetăţile leşeşti, prin uzurpare şi supunere. În special la trecătorile aflate la hotare el a înfiinţat palănci noi, punînd în toate muniţii, arme de luptă, ostaşi şi zaherele. În felul acesta, el a determinat să i se supună şi cazacii zaporojeni [51].

341

De asemenea, a pus ostaşi ruşi şi în cetatea Cameniţei. El are de gînd să se apropie zi de zi de ţara Moldovei şi de alte hotare musulmane şi să ocupe ţinuturile islamice.

De aceea au discutat şi au căzut de acord că cererile lui necontenite şi rugăminţile sale ca Înaltul Devlet să respecte pacea şi prietenia sînt cu siguranţă cu scopul de a sustrage atenţia Înaltului Devlet, pînă ce îşi va completa cele necesare. Cînd despre această problemă a fost întrebat măria-sa şeih-ul-islamul Başmakcizade Esseid-Ali efendi, el a dat sentinţă *(fetva)*, zicînd: „Deşi, dintre ghiaurii duşmani ai padişahului islamic, — califatul lui să dăinuie pînă în ziua de apoi! —, se făcuse pace cu ţarul neamului moscovit, totuşi ţarul mai sus arătat, omorînd mulţi musulmani, care formează populaţia hotarelor islamice, iar pe mulţi alţii luîndu-i prizonieri, a călcat pacea şi a devenit hain. De aceea, pentru îndepărtarea răutăţilor acelui ţar din ţinuturile islamice, este necesar ca padişahul Islamului, trimiţînd oşti asupra lui, să ducă război cu el, potrivit şeriatului". Cu aceasta, hotărîndu-se expediţia împărătească asupra ghiaurilor moscoviţi, medjlisul s-a terminat în acest fel şi discuţiile au fost încheiate cu ruga de aprobare.

---

[48] Carol al XII-lea.

[49] *16 muharrem 1122* = 17 martie 1710.

[50] *Hakçeken (?)*

[51] *Barabaş ve Potkali.*

După aceasta s-a emis înalt firman ca să se recruteze din nou 30 000 de ieniceri, 10 000 de gebegii și 7 000 de tunari și, afară de galioanele și cekdirii flotei împărătești, să se mai construiască și să se facă galioane, fregate *(firkata)*, vase mari cu pînze și alte corăbii, necesare după împrejurări și potrivite pentru Marea de Azov.

De asemenea, au fost emise înalte porunci întărite ca să se dea de veste vizirilor, emirilor și altor căpetenii de oști din împrejurimi pentru ca, la sosirea primăverii, să se adune, cu ajutorul lui Allah, pe șesul Adrianopolei, înainte 342 de Nevruz. Afară de aceasta, a mai fost numit și trimis în Egipt, cu hatt-i-humaiun, Hadji-Ali aga, primul imbrohor *(mirahor)*, ca să scoată 3 000 de ostași egipteni.

MAZILIREA, ÎNTEMNIȚAREA ȘI LUAREA AVERII VIZIRULUI IUSUF PAȘA

Vizirul Iusuf pașa, fiind de 15—20 de ani muhafîz de Babadag, cunoscuse bine situația serhatului, viclenia și șiretenia dușmanului legii și, reparînd o fortăreață puternică cum era cetatea Benderului și punînd ordine cum se cuvine în treburile hotarelor islamice, apăra cu toate puterile sale religia și împărăția. Atît timp cît el s-a aflat în părțile Benderului, cele mai multe din treburile de graniță erau date pe seama lui. Faptul că el ajunsese omul de încredere al Înaltului Devlet, devenise un pretext de ură ascunsă și de invidie pentru măria-sa hanul ⟨Crimeii, Devlet Ghirai⟩.

De aceea el și-a zis: „Cînd se va face expediția asupra rușilor, Iusuf pașa ar putea să mă pună în umbră și în primejdie. Știu, de asemenea, că el nu mă va lua în seamă în situațiile care depind de el. Atît timp cît el va fi la Bender, eu nu voi putea să îndeplinesc angajamentele de înalte servicii care îmi sînt încredințate". Atunci ⟨hanul⟩ a cerut de mii de ori și s-a străduit ca un astfel de vizir priceput să fie mazilit într-un moment atît de nepotrivit. Existînd temeri că „neîndeplinirea cererii hanului mai sus arătat, căruia i s-au încredințat anumite misiuni, ar putea să-l nemulțumească și să-l descurajeze, determinîndu-l să nu treacă la fapte, de nevoie, vizirul mai sus arătat a fost mazilit și a fost aruncat în închisoare la cetatea Kîlburun. Paza Babadagului a fost acordată valiului de Rumelia, vizirul Kara-Mehmed pașa ...

SCHIMBAREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

343 Voievodul Moldovei, Iskerlet-oglu Nicolae [52] se hrănise din moși strămoși cu pîinea și binefacerea Înaltului Devlet. De aceea nu se aștepta nimeni la vreo trădare din partea lui. Cu toate acestea, datorită faptului că a avut lipsuri în a arăta supunere și onoare față de măria-sa hanul, acesta a spus la împărăție starea sa, zicînd că dă dovadă de hăinie și că nu este potrivit în nici un chip ca în astfel de vremuri el să rămînă voievod în Moldova și s-a rugat să fie numit voievod al Moldovei necredinciosul hain numit Küçük-Kantemir-oglu [53] care, fiind vechi prieten al lui Tavil-Ismail efendi, capuchehaia sa, se supunea așa cum se cuvine hanului, prin mijlocirea acestuia. Aprobîndu-se această cerere, deși nu era lege ca în timp de Bayram să se țină

---

[52] *Iskerlet-oglu Nicolae*, Nicolae Mavrocordat (1709—1710).

[53] *Küçük-Kantemir-oglu* (fiul cel mai mic al lui Cantemir), Dimitrie Cantemir.

Divan, totuşi în a treia zi a lunii şevval [54] s-a ţinut Divan împărătesc şi susnumitul Kantemir-oglu, care fusese numit voievod al Moldovei, s-a închinat în faţa înaltului tron, după ce vizirii mari au intrat la arz. Atunci, potrivit vechiului obicei, i s-au acordat cucă, süpürghe şi cabaniţă de samur, căptuşită cu catifea ...

346

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI TREI [55]

SCOATEREA TUIULUI PURTĂTOR DE VICTORIE

Măria-sa marele vizir Teberdar [56] Mehmed paşa, fiind numit serdar purtător de victorie pentru expediţia asupra moscoviţilor, în ziua de joi, prima zi de muharrem [57] cel sfînt, s-au adunat în seraiul marelui vizir toţi vizirii, cărturarii *(ulema)*, şeih-efendii şi alţi demnitari ai împărăţiei şi mai marii sultanatului. După aceea, potrivit obiceiului, ei au scos printre oastea de Poartă tuiul purtător de victorie.

348 ... Tunurile mari *(şayka)* care aruncă ghiulele de patruzeci şi cinci
349 ocale, numeroase tunuri balimezza şi colonborna şi cea mai mare parte a muniţiilor şi armamentelor au fost încărcate în şăicile din Marea Neagră, spre a fi transportate la schela Chilia *(Kili)* ...

358

DESCRIEREA AMĂNUNŢITĂ A EXPEDIŢIEI PURTĂTOARE DE VICTORIE

Cînd măria-sa serdarul suprem, parcurgînd distanţe şi străbătînd menziluri cu oastea împărătească, a trecut prin trecătoarea Isaccea pe şesul
359 Cartal, s-a primit ştirea că duşmanul legii a sosit în localitatea numită Ţuţora *(Çoçora)*, aflată în ţinutul Moldovei.

Atunci, pornindu-se asupra lor, în a doua zi a lunii djemazi-ul-ahîr [58], corturile au fost aşezate pe un şes larg, la o distanţă de o oră şi jumătate de trecătoarea Fălciu, de pe malul rîului Prut. Dîndu-se firman pentru construirea de poduri, din cîteva locuri, pe rîul mai sus arătat, tocmai în momentul începerii, s-a opus ghiaurul numit Şeremetoglu Mihail, care era serdar murdar peste vreo cinci sau zece mii de ostaşi, avangărzile *(çerhaci)* purtătoare de înfrîngere ale ţarului cel nenorocit. De aceea unii dintre gaziii musulmani, renumiţi prin vitejie, aruncîndu-se în apă, au tras săbiile distrugătoare asupra celor nenorociţi şi s-au luptat şi s-au războit în focul luptei pînă seara. Duşmanul credinţei, neavînd însă putere să se opună, s-a lăsat de dorinţa de a pune piedici, iar gaziii musulmani, la rîndul lor, lăsîndu-se noaptea, s-au întors victorioşi la ordia împărătească. În noaptea aceea s-a început construirea a trei poduri şi s-au depus sforţări ca să fie terminate şi completate pînă dimineaţa. În zori au început să treacă peste poduri serdenghecitiii de ieniceri, spahiii şi silahdarii, în număr de vreo 40 000, aşezaţi drept „avangarda-oştii", precum şi alţi curajoşi ai credinţei. Cînd s-a primit ştirea că ghiaurul numit Küçük Kantemir-oglu [59], — care, în momentul pornirii acestei expediţii împărăteşti, în urma stăruinţei lui Tavril-Ismail efendi, capuchehaiaua hanului,

---

[54] 3 *şevaal* 1122 = 25 noiembrie 1710.
[55] *1123 H.* = 19 februarie 1711—8 februarie 1712.
[56] *Teberdar* (persan) sau *Baltadji* (turc), halebardier. El este cunoscut sub numele de Baltadji-Mehmed paşa (mare vizir: 18 august 1710—20 noiembrie 1711).
[57] 1 *muharrem* 1123 = 19 februarie 1711.
[58] 2 *cemazi II* 1123 = 18 iulie 1711.
[59] *Küçük Kantemir-oglu*, Dimitrie Cantemir.

precum şi a cererii măriei-sale hanului, fusese numit, după înlăturarea voievodului Iskerlet-oglu Nicolae [60], ca voievod al Moldovei, — avînd mari datorii faţă de negustorii Porţii fericirii şi sperînd o victorie din partea moscoviţilor, a fugit mai înainte, la moscoviţi, pentru a se alătura ţarului răufăcător şi a preferat să trădeze Înaltul Devlet, voievodatul a fost acordat, ca şi mai înainte, voievodului Iskerlet-zade Nicolae şi s-a dat firman ca fratelel său, Ianaki [61],
360 care era dragomanul Divanului împărătesc, să stăpînească momentan Moldova cu împuternicire.

Cei 40 000 de gazii, care, aşa cum s-a arătat, primiseră înaltul firman să treacă peste podurile construite, întîlnindu-se din nou cu serdarul murdar al duşmanului legii, cînd s-a început, din ambele părţi, schimbul <de focuri> de arme de luptă şi măcel, duşmanii credinţei, neputînd să opună rezistenţă în nici un chip atacurilor luptătorilor islamului asupra ghiaurilor, au preferat, de nevoie, să aleagă fuga ruşinoasă şi au fugit pînă la tabăra nenorocită a ţarului cel afurisit.

Noaptea aceea a trecut cu pregătirea de arme de luptă şi bătălie din ambele părţi. A doua zi, cînd măria-sa marele vizir a trecut în grabă peste poduri, cu oastea islamică, el s-a întîlnit cu gaziii musulmani care trecuseră mai înainte şi s-au depus eforturi grabnice de a se merge asupra taberei nenorocite a duşmanului credinţei. În ziua aceea s-au întîlnit cu tabăra cetele de ieniceri pedeştri, care erau obosite din pricina parcurgerii unei distanţe de 6—7 ore.

Dar, văzînd atacul vitejilor, inimile ghiaurilor nonorociţi au fost cuprinse de frică şi spaimă şi se părea că ei se vor hotărî să fugă cu uşurinţă, înainte de bătălie.

Dar măria-sa hanul încercuindu-i cu toată oastea tătară, pe la spate, şi închizîndu-le calea, ei au fost nevoiţi să dea lupte şi să se războiască. Pornind la luptă, ţarul cel nenorocit, cînd a văzut vitejia în luptă a oştirii credincioase, şi-a pierdut cu totul speranţa de a se împotrivi, iar puterea şi rezistenţa steagului său s-au răsturnat. Cînd au simţit că, de va fi nevoie să se continue războiul şi măcelul, nu va scăpa nici un om din mîinile gaziilor, ei au început să închidă calea nimicirii şi pieirii cerînd aman şi înălţînd cîntul iertării.

În tabăra lor nenorocită ivindu-se din loc în loc steagul capitulării, mai sus arătatul Şeremetoglu, precum şi unii ghiauri respectaţi au venit cu cereri în mîinile lor şi s-au plecat la picioarele norocoase ale măriei-sale serdarului suprem.

Cei mai sus arătaţi au fost puşi să stea într-un cort, iar măria-sa hanul [62], precum şi craiul Suediei [63] au fost invitaţi să vină la picioarele marelui vizir. Cînd s-a ţinut medjlis în faţa marelui vizir, el s-a adresat tuturor şi i-a întrebat pe toţi cei prezenţi, zicîndu-le: „Se spune că ţarul ruşilor a cerut aman prin cererea de pace şi că, dînd tot ce i se va cere, s-a angajat şi a cerut iertare, cu condiţia de a se supune tuturor cererilor Înaltului Devlet. Ce aveţi de spus? În cazul că va proceda potrivit dorinţei noastre, atunci să consimţim la pace sau, neluînd în seamă amanul lui, să depunem eforturi pentru luptă şi măcel?".

[60] Nicolae Mavrocordat (mazilit la 23 noiembrie 1710).
[61] *Ionaki*, Ioan Mavrocordat, caimacam în Moldova (iulie—decembrie 1711).
[62] Devlet Ghirai al II-lea (1708—1713).
[63] Carol al XII-lea.

Atunci, unii şi-au arătat dorinţa lor pentru pace, zicînd: „Dacă se învoieşte să ne predea cetăţile cerute de noi şi să îndeplinească unele propuneri necesare, atunci nu există altceva mai bun decît pacea. Dacă nu s-ar lua în seamă amanul său, la ce ne-ar folosi stăruinţa pentru luptă şi război? Chiar dacă i-am măcelări pe toţi aceştia, ghiaurii tot nu se isprăvesc, iar în cazul cînd nu vom consimţi <la pace>, atunci ei ar depune, în orice caz, eforturile lor, ştiind că vor muri. Ferească Allah de ceva contrar, dar s-ar putea să apară vreo nenorocire! Aici este loc de luptă. Aici nu se poate să te bizui pe slăbiciune sau pe putere. Îndeosebi la ciocnirea de ieri oştile noastre şi-au întors feţele din cauza focului împroşcat de ghiauri şi abia cu lăsarea serii nu i s-a mai dat prilej duşmanului. Afară de aceasta, fiecare din cetăţile pretinse de noi cer multe expediţii şi mii de greutăţi. Din moment ce atîtea cetăţi vor intra în mîinile noastre fără greutăţi şi fără osteneală, dacă noi, nepreţuind această binefacere, ne vom îngîmfa în faţa acestui prilej, ferească Allah, atunci s-ar putea să avem urmări grave. Nu te poţi îndoi de aceasta în război!".

362 Atunci măria-sa serdarul, neluînd în seamă pe hanul tătăresc şi pe craiul Suediei, care nu socoteau această pace ca demnă de laudă, a consimţit la încheierea păcii pe baza părerii tuturor celor din sfat şi, după certuri de cîteva ore între cele două părţi, s-au împăcat pentru unele clauze şi au căzut de acord pentru încheierea păcii, potrivit hotărîrii tuturor. După aceea, măria-sa marele vizir, potrivit rangului său de împuternicit absolut, a acordat, în acest sens, o scrisoare de iertare pentru ţarul Moscovei.

<Urmează cuprinsul scrisorii de pace dată ţarului de către marele vizir, prevăzîndu-se anumite clauze. Data: 6 gemazi II 1123>[64].

365 SOSIREA NOULUI VOIEVOD ÎN ŢARA MOLDOVEI

Voievodul Iskerlet-oglu Nicolae[65], — care fusese numit voievod al Moldovei, în locul lui Kantemir-oglu[66], care, fiind mai înainte voievodul Moldovei, fugise în partea ţarului Moscovei, — ajungînd în grabă de la Poarta fericirii în Moldova, fratele său[67], dragomanul Divanului împărătesc, care-l înlocuia, s-a întors la oastea împărătească.

ÎNTOARCEREA GHIAURILOR DE LA PRĂDAREA BRĂILEI

366 Separîndu-se, înainte de bătălie, vreo 12 000 de ostaşi din tabăra rusească, ei porniseră la drum pentru a pricinui pagube cadiatului Brăilei. După aceea, în momentul păcii, ţarul purtător de răutate a făcut cunoscut că a trimis oaste asupra Brăilei şi a spus că le va scrie scrisoare pentru ca ei să se întoarcă, dar şi din partea oştii împărăteşti să fie trimişi în grabă oameni pentru a-i anunţa pe cei mai sus amintiţi despre încheierea păcii. Atunci s-au grăbit să trimită oameni, pentru treaba arătată mai sus, atît din partea oştii împărăteşti cît şi din partea ţarului cel răufăcător. Dar pînă la sosirea acestei veşti la Brăila, ghiaurii trimişi mai înainte ajunseseră acolo şi, dînd pe neaşteptate lupte mari şi măcelărindu-se cu populaţia Brăilei, provocaseră pierderi şi stricăciuni în acel ţinut. Pentru a-i opri, cei trimişi le-au spus despre încheierea păcii şi au luat înapoi robii şi avuţiile aflate în mîinile lor ...

[64] 6 *cemazi II 1123* = 22 iulie 1711.
[65] Nicolae Mavrocordat (septembrie 1711—decembrie 1715).
[66] Dimitrie Cantemir.
[67] Ioan Mavrocordat.

ÎNTOARCEREA SERDARULUI SUPREM[67a] CU OASTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ

Măria-sa serdarul suprem încheiase, într-adevăr, un act şi un legămînt de iertare cu ţarul Moscovei, potrivit aprobării demnitarilor împărăţiei. Dar ţarul Moscovei, după plecarea lui, a căutat să întîrzie predarea cetăţilor, iar neglijenţa lui fiind o dovadă că nu-şi va îndeplini angajamentul luat, serdarul suprem s-a căit că l-a scăpat din mînă pe ţarul cel viclean şi s-a îngrozit că s-ar putea să se ruineze tot ce cîştigase. De aceea, de teamă că va
367 fi prins de sultan şi cu gîndul să aranjeze oarecum treaba, după ce s-a întors de la locul de bătălie pe şesul Cartal, el s-a întins acolo în lung şi în lat.

Dar, pe de o parte, din cauza nepăsării ţarului răufăcător în predarea cetăţilor, iar pe de altă parte cerîndu-i-se, din partea sultanului, să se întoarcă cît mai degrabă la Poarta fericirii, el a pornit, de nevoie, cu toată oastea împărătească de pe şesul Cartal şi, străbătînd distanţe, a ajuns pe şesul Adrianopolei, în a doua decadă a lunii mai sus arătate[68] ...

376 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI PATRU[69]

390 STĂRUINŢELE PENTRU TRIMITEREA CRAIULUI SUEDIEI ÎN ŢARA SA

Pacea încheiată cu moscoviţii, în anul trecut, fiind încă neîndeplinită, craiul Suediei cerea să se pornească o nouă expediţie asupra lor şi stăruia cu îndîrjire să se dea poruncă pentru întoarcerea lui în ţara sa. De aceea s-a trimis poruncă ilustră seraschierului de Bender, ilustrului şi gloriosului vizir Ismail paşa, prin imbrohorul cel mare, Mehmed aga, ca să se depună eforturi atît în privinţa trimiterii grabnice a craiului mai sus arătat în ţara sa, cît şi în privinţa depunerii de eforturi pentru îndeplinirea clauzelor păcii încheiate cu moscoviţii ...

Celebi Mehmed paşa a fost desemnat în partea Oceacovului *(Ozu)*.

[67a] Marele vizir Baltadji-Mehmed paşa.
[68] *11—20 şaban 1123* = 25 septembrie—3 octombrie 1711.
[69] *1124 H.* = 9 februarie 1712—27 ianuarie 1713.

Volumul al IV-lea (395 p.)

13 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI ŞASE[1]

25 SOSIREA ŞTIRII DESPRE PLECAREA CRAIULUI SUEDIEI ÎN ŢARA SA

Craiul Suediei, Carol[2], care de vreo patru-cinci ani se afla sub ocrotirea Înaltului Devlet, a cerut, de bună voie, să plece, de azi înainte, în ţara lui. De aceea, după ce i s-au pregătit şi completat cele necesare pentru călătorie şi toate celelalte lucruri şi după ce i s-au dat bani de cheltuială şi i s-au acordat cai buni, în a zecea zi a lunii ramazan[3], el a pornit de la reşedinţa sa din Dimotika cu vreo patru sute de oameni ai săi, iar din partea împărăţiei

26 au fost numiţi lîngă el Mustafa aga, chehaiaua fostului muhafîz de Oceacov, răposatul vizir Iusuf paşa, precum şi Suleiman paşa-zade Iusuf bei, care era dintre capugibaşîii Înaltei Curţi.

Cînd a ajuns în localitatea numită Bidest[4], din Ţara Românească, aflată în apropierea graniţei Transilvaniei, el şi-a împărţit în cinci bulucuri pe cei două mii cinci sute de ostaşi aflaţi lîngă el şi a numit cîte un general peste fiecare buluc. După ce i-a sfătuit ca fiecare să meargă pe un drum oarecare, el a pus pe vreo zece oameni din suita sa proprie să-şi lase barbă şi, astfel, s-a îndreptat pe ascuns spre Transilvania, pe drumul care trece prin Kîzîl-Kule[5], şi a pornit spre ţara sa.

31 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI ŞAPTE[6]

159—160 ⟨Se arată că autorului cronicii de faţă, Mehmed Raşid, i s-a propus să fie *nişangi*, dar el a refuzat⟩.

179 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂZECI ŞI OPT[7]

217 TREBURILE PRIVITOARE LA EXPEDIŢIA ÎMPOTRIVA AUSTRIEI

Au fost scrise şi emise porunci ilustre către muhafîzul de Belgrad şi voievozii din Ţara Românească şi Moldova, zicîndu-li-se că, datorită expediţiei împotriva veneţienilor şi austriecilor, duşmanii credinţei trebuie să corespondeze între ei şi să trimită iscoade pentru a afla tainele împărăţiei.

⟨Li se poruncea să pună paznici la drumuri şi să-i cerceteze pe cei bănuiţi⟩.

---

[1] *1126 H.* = 17 ianuarie 1714—6 ianuarie 1715.
[2] *Karlos.* Carol al XII-lea.
[3] *10 ramazan 1126* = 19 septembrie 1714.
[4] *Bidest*, Piteşti. El mergea prin Ţara Românească.
[5] *Kızıl-Kule*, Turnu Roşu.
[6] *1127 H.* = 7 ianuarie—26 decembrie 1715.
[7] *1128 H.* = 27 decembrie 1715—15 decembrie 1716.

218 INVITAREA LUI RAKOCZI-OGLU[8], CRAIUL TRANSILVANIEI

Mai sus arătatul crai al Transilvaniei, Rákóczi-oglu, fiind, mai înainte, crai al Transilvaniei, cu titlul de odjaklîk, se luptase un timp cu împăratul Austriei, care îl atacase, şi neputînd să i se opună, fugise apoi şi dispăruse. Cu mare probabilitate, se refugiase lîngă regele Franţei.

Cu acest prilej [8a], toţi generalii transilvăneni şi maghiari se rugau ca acesta [9] să se întoarcă. Realizarea acestei dorinţe depinzînd de Înaltul Devlet, mai sus arătatul Rákóczi-oglu ceruse de nenumărate ori acest lucru, prin mijlocitori, de la Înaltul Devlet. De la un timp încoace, chiar sfetnicul său, numit Pápai Jánoş [10], îşi petrecea pe ascuns timpul prin părţile Ţării Româneşti, cu gîndul de a cere acest lucru.

Era clar că atît timp cît pacea dintre Înaltul Devlet şi austrieci era în vigoare, nu era cu putinţă să fie acceptată rugămintea celui arătat mai sus. Acum, Pápai János *(Yani)*, aflînd de anularea tratatului de pace cu austriecii, şi-a spus părerea sa voievodului Iskerlet-zade Nicolae [11], care era voievodul Ţării Româneşti, şi i-a zis: „Dacă se dă consimţămîntul Înaltului Devlet, atunci e sigur că craiul mai sus arătat [11a], ivindu-se din nou, va sluji fără şovăire Înaltul Devlet", El a mai făcut cunoscut că, de asemenea, toţi generalii transilvăneni şi unguri, care pot face ceva, fiind partizanii craiului mai sus arătat, doresc să se supună Înaltului Devlet.

219 Voievodul arătat, socotind că într-adevăr relaţiile de pace dintre Înaltul Devlet şi austrieci s-au rupt şi că acesta [12] ar putea să provoace pagube austriecilor, a făcut cunoscute la Înaltul Devlet cele spuse de Pápai Jáni cel arătat mai sus. Într-adevăr, după ce s-a pornit la luptă şi bătălie împotriva austriecilor, măria-sa serdarul suprem [12a] s-a gîndit să aprobe cererea sa, pentru că, în felul acesta, s-ar putea produce daune puterii duşmanului credinţei. De aceea, serdarul suprem a trimis mai întîi voievodului Ţării Româneşti o depeşă în care i se cerea să cerceteze gîndurile generalilor unguri şi se lăsa pe seama voievodului cercetarea acestei chestiuni.

De asemenea, crăiia Ungariei fiind acordată mai sus arătatului Rákóczi-oglu, i s-a scris o scrisoare din partea padişahului, în care se arătau următoarele: „Crăiia Transilvaniei şi a Ungariei, care făceau parte din ţările noastre moştenite şi care au fost, de cîţiva ani încoace, ocupate de oastea austriacă, ţi s-a acordat acum ţie, de către Înaltul Devlet, ca şi pe vremea marilor noştri strămoşi". Şi pentru ca această scrisoare să ajungă la el, prin Pápay ⟨Janos⟩ cel amintit mai sus, a fost trimis de la Adrianopole, cu scrisoarea împărătească, unul dintre agalele de viziri şi anume Ahmed aga din Lipova, care, mergînd în Ţara Românească, urma să-l conducă pe mai sus pomenitul Pápai la muhafîzul de Hotin, Mehmed paşa ...

---

[8] Francisc al II-lea Rákóczi (1703—1711); a murit în 1735.

[8a] Odată cu pornirea expediţiei otomane împotriva Austriei.

[9] *Rákóczi-oglu.*

[10] *Papay-Yani (Papai Janos),* trimisul lui Francisc al II-lea Rákóczi la Poartă.

[11] Nicolae Mavrocordat (1715—1716 şi 1719—1730).

[11a] Vezi *Symposium on Rákóczi Ferenc II and the Hungarian Refugees in the Light of Turco-Hungarian Cultural Relations (31 May—3 June 1976),* University of Istanbul, the Faculty of Lettres, Istanbul, 1976, 239 p.

[12] Francisc al II-lea Rákóczi.

[12a] Se referă la perioada marelui vizirat al lui Damad-Ali paşa (m. 5 august 1716).

231 ... Mustafa paşa, beilerbei de Alep, fiind chehaiaua răposatului vizir cel viteaz Iusuf paşa, care fusese mai înainte aproape timp de douăzeci de ani muhafîz de Oceacov, cunoştea toată starea acelor ţinuturi şi ştia toate treburile privitoare la acele părţi. De aceea el a fost numit serdar de Isaccea, împreună cu zaimii şi timarioţii eialetului arătat, şi i s-a dat în grijă paza Oceacovului şi Hotinului, precum şi a altor părţi aflate la serhaturile ruseşti şi leşeşti ...

232 ... Dar fiind nevoie de recrutarea a încă unui număr oarecare de ostaşi, s-a emis înalt firman fostei chehaiele de oaste, Ahmed aga, care se afla la paza Brăilei *(Ibrail)*, ca, desfăşurînd optsprezece steaguri, să înscrie trei mii şase sute de ieniceri serdenghecitii, punînd cîte două sute de ieniceri sub fiecare steag, cu condiţia ca să le dea la început agalelor cîte patruzeci de aspri *(akçe)*, iar bairactarilor cîte douăzeci de aspri ...

234 ÎNCEPEREA SĂPĂRII ŞANŢULUI LA PORŢILE DE FIER [13]

S-a emis ilustră poruncă măriei-sale gloriosului vizir Cerkez-Mehmed paşa, care era muhafîz la Porţile de Fier, în sensul ca, din cauza temerii şi a măsurilor de prevedere, ca austriecii să nu ocupe aceste părţi, cei care se află în slujba de pază în apropiere de Orşova [14], aflată la locul renumit cunoscut sub numele de Porţile de Fier, să construiască un şanţ pentru a se întări în el, la nevoie, şi pentru popas.

235 De aceea, în a optsprezecea zi a lunii mai sus arătate [15], a fost numit ca mubaşir fostul intendent al arsenalului, Şerbetci-zade Husein efendi, care urma să scoată trei mii de pedestraşi şi călăreţi salahori valahi, care să taie şi să transporte cheresteaua necesară construcţiei şanţului şi să-l păzească.

De asemenea, el urma să înceapă cu o zi mai înainte construirea şanţului mai sus arătat şi, totodată, trebuie să aleagă, din muniţiile care fuseseră transportate la schela Vidin pentru expediţia împotriva Austriei, cinci tunuri mari *(şahi)*, care aruncă cîte o oca *(vekiye)*, cinci sute de ghiulele, zece cîntare de cîrpe, cinci cîntare de gloanţe, cinci ocale de fitil, precum şi 30—40 de cîntare de pulbere. De asemenea, Mihal-beyoğlu Omer bei a fost numit pentru paza şi apărarea acelor părţi.

TRIMITEREA DE OSTAŞI PENTRU PAZA UNOR CETĂŢI

Întărirea serhaturilor dinspre părţile Austriei fiind o treabă importantă în împrejurările de atunci, s-a emis, de asemenea, înalt firman ca să fie instalaţi la Timişoara alţi optsprezece ostaşi hambragii pricepuţi în meşteşugul lor, afară de cei care se aflau acolo, la Timişoara, încă dinainte ...

239 FUGA A DOI OSTAŞI DIN ŢARA AUSTRIACĂ

În a doua zi a lunii mai sus arătate [16] au fost aduşi din partea Belgradului doi ostaşi austrieci: unul din ei a preferat să treacă la islamism şi, cu voia lui, a stat la Belgrad, iar celălalt, aşa cum s-a constatat din scrisoarea

---

[13] *Demir-Kapu.*
[14] *Hirşova*, în loc de *Irsova*, pentru Orşova, cum apare în alte părţi.
[15] *18 cemazi I 1128* = 9 mai 1716.
[16] *2 cemazi II 1128* = 24 mai 1716.

pe care a trimis-o muhafizul de Belgrad, Halil pașa, a fost prins ca iscoadă *(dil)*. Cînd ei au fost cercetați pe rînd, au spus că austriecii s-au căit pentru scrisoarea pe care au trimis-o mai înainte, prin care arătau că au călcat pacea, și că, neavînd încotro, au pregătit vreo 120 000 de ostași dintre austrieci, unguri, croați și cazaci și s-au sfătuit și s-au gîndit să-i împartă în patru cete, dintre care una să meargă asupra Belgradului, alta asupra Timișoarei, a treia asupra Bosniei, iar a patra ceată să meargă asupra Țării Românești, spre a năpăstui acele părți. Ei au mai spus că între ei circulă zvonul precumcă osmanlîii au trimis în partea Suediei vreo șaisprezece galioane ca să le aducă oști și că această știre a provocat foarte multă îngrijorare în rîndurile notabililor austrieci ...

⟨După primirea acestor informații s-a dat poruncă pentru ca solul austriac, care pornise de la Poartă cu firman adresat Austriei, să fie oprit la Belgrad⟩.

244 UCIDEREA LUI PETRU[17], SECRETARUL PRINCIPAL AL AMBASADORULUI (BALYOS) FRANȚEI

Între menzilurile Iagodina și Batocin[18], aflate între Niș și Belgrad, în timp ce Petru, unul dintre dragomanii ambasadorului Franței, care fusese luat la expediția împărătească, mergea în fruntea alaiului, au ieșit din pădure cinci-șase ostași gebegii răufăcători și, năpustindu-se asupra dragomanului mai sus arătat, l-au lovit cu arma și l-au ucis, după care au fugit iarăși în pădure. Unul dintre ei a fost prins, iar ceilalți au scăpat.

245 În această privință, adevărul relatat de unii, care cunosc tainele este următorul: Dragomanul mai sus amintit era de neam francez, dar timp de vreo cincizeci de ani el și-a petrecut viața călătorind din țară în țară. De aceea el cunoștea toate stările din cea mai mare parte a Transilvaniei și a altor regiuni. De asemenea, el adusese multe servicii și în ceea ce privește trimiterea în țara sa a craiului Suediei, care își petrecuse cîțiva ani ai săi la Înaltul Devlet. De aceea, încă de pe vremea expediției ⟨din 1715⟩ în Moreea, el era mereu luat pentru rezolvarea treburilor privitoare la ghiauri.

⟨El insistase și pentru amînarea expediției în anul următor. Se bănuia că ar fi spion⟩.

De aceea, chehaiaua Ibrahim pașa pregătind îndată cîțiva haiduci, în ziua cînd urma să se ajungă la Perakina, doi gebegii au descărcat armele asupra lui. Dar, nesosindu-i încă sfîrșitul, nu au nimerit și el a scăpat. Totuși, după două zile, într-un loc din apropierea menzilului Batocin, în timp ce mergea cu frică, uitîndu-se în toate părțile, împreună cu dragomanul Diva-
246 nului împărătesc Iskerlet-oglu[19] și cu capuchehăile Țării Românești, l-au lovit în pădure, așa cum își închipuia el, cîțiva rebeli și l-au ucis pe sărmanul.

247 BELGRADUL ȘI UNELE EVENIMENTE PETRECUTE ACOLO

⟨La sfatul ținut în fața marelui vizir lîngă Belgrad, acesta a spus⟩:

„Cum este mai bine să procedăm noi în momentul de față? Să trecem Dunărea și să mergem în partea Timișoarei sau, trecînd peste Sava, să pornim asupra Varadinului?" ...

---

[17] Petru *(Pierre)*, om umblat, care rămăsese în serviciul Porții după trecerea lui Carol al XII-lea, regele Suediei, în Imperiul otoman (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 306).

[18] *Batocina;* probabil, Paracin.

[19] *Iskerlet-oglu*, Ioan Alexandru Mavrocordat (1709—1716).

249 Husein, aga de ieniceri, de asemenea, a spus şi a arătat amănunţit următoarele: „Stăpînul meu, să trecem Dunărea în partea Timişoarei; dacă duşmanul credinţei va dori să se întîlnească cu noi şi să lupte, ne vom strădui cu trup şi suflet, iar dacă nu va apare, atunci să ne mulţumim în acest an cu pierderile şi stricăciunile pe care le vom pricinui în ţinuturile nenorocite. De asemenea, şi măria-sa hanul să vină încoace, prin trecătoarea Transilvaniei, devastînd şi călcînd sub picioare ţinuturile duşmanului". Beilerbeiul de Rumelia, ⟨Sarî⟩ Ahmed paşa, a spus: „Ceea ce înţeleg eu este aceea că nici una din aceste propuneri nu este potrivită. Mai întîi, dacă va fi nevoie să trecem în partea Timişoarei, acolo se află multe ape pînă la graniţa ţinuturilor duşmanului legii. Ar trebui să mergem timp de cinci sau zece zile ca să pătrundem în interior. Apoi, cele mai multe ape nu pot fi trecute fără poduri; de aceea ar trebui să procurăm nenumărate tombazuri şi unelte. Afară de acestea, cum putem accepta să rămînem între doi duşmani?

Situaţia din anul Zentei *(Senta)* [20] este cunoscută tuturor. Şi dacă oastea tătară ar veni prin trecătoarea Transilvaniei, aceasta, distrugînd ţinuturile duşmane, se va transforma într-o femeie gravidă [21] şi nu va face treabă şi nu va depune eforturi. În schimb, e mai bine să trecem peste Sava şi să mergem asupra cetăţii Varadin ...

⟨Discuţia nu s-a terminat şi marele vizir nu s-a hotărît asupra nici unei păreri, ca inamicul să nu afle adevărul. Mai departe se descrie moartea marelui vizir Ali paşa în luptă şi înfrîngerea turcilor la Varadin la 5 august⟩. (263)

284

OASTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ PRIMEŞTE VEŞTI DE LA ASEDIAŢII DIN CETATEA TIMIŞOAREI

La urechile celor din oastea împărătească a sosit ştirea că, prin voinţa lui Allah, afurisiţii ghiauri, după înfrîngerea oştii islamice, socotind aceasta un bun prilej, au pornit cu toată tabăra lor nenorocită asupra cetăţii Timişoara şi că au început să se pregătească pentru asediu prin săparea de şanţuri şi gropi adînci în toate părţile, ceea ce a vîrît o groază foarte mare în ei.

Dar, de azi înainte, fiind necesară ajutorarea ei grabnică, au fost înscrişi, în urma măsurii luate de defterdarul Elhadj-Mehmed efendi, serdenghecitii şi terakkilii cu cîte cinci aspri daţi înainte, trei mii de îngrijitori de cai *(seis)* şi catîrgii *(harbende)*, cu cîte cincisprezece aspri soldă şi cîte douăzeci şi cinci guruşi bacşiş. Ei au fost trimişi cu condiţia să intre în cetatea ⟨Timişoara⟩ ...

286

ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR DEFTERDARULUI ELHADJ-MEHMED EFENDI ŞI LUI SARÎ-AHMED PAŞA

⟨Confirmarea titlului de vizir al defterdarului Elhadj-Mehmed paşa⟩.

287 ... Pentru a sprijini treburile serhatului, demnitarii statului, aflaţi la oastea împărătească, socotiseră potrivit să se acorde rang de viziri muhafîzului de Belgrad, Sarî-Ahmed paşa, şi muhafîzului de Timişoara, Elhadj-Mustafa paşa. Această dorinţă fiind făcută arz la tronul împărătesc, se emisese şi se trimisese un hatt-i-humaiun măreţ. Dar sosind ştirea despre asedierea cetăţii Timişoara şi nemaifiind cu putinţă sprjinirea treburilor serhatului de către muhafîzul de mai sus şi dat fiind că acesta fusese motivul pentru care i se

[20] Din 1697.
[21] Adică se va încărca cu prăzi.

acordase titlul de vizir, s-a emis un nou hatt-i-humaiun împărătesc ca să se anuleze hatt-i-humaiunul care îi fusese trimis mai sus pomenitului Elhadj-Mustafa pașa pentru rang ...

291 TRIMITEREA AGĂI DE IENICERI DE LA CURTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ LA CETATEA TIMIȘOAREI

De la populația Timișoarei soseau, unele după altele, cu rugăminți de ajutor din partea oștii împărătești, strigăte de disperare din cauza atacului dușmanului legii.

Kurt ⟨Mehmed⟩ pașa, care mai înainte de aceasta fusese numit cu un număr oarecare de ostași cu solde mărite *(terakkili)*, stătea la Panciova. El a înștiințat oastea împărătească precum că, din cauza numărului mare al dușmanilor legii, a merge asupra lor nu ar avea alt sfîrșit decît înfrîngerea. De aceea, cînd s-a ținut sfat în fața marelui vizir[21a], toți au arătat că nu se poate face nimic și au șovăit în luarea unei hotărîri în această privință. Atunci aga de ieniceri, Husein aga, văzînd că toți sînt cuprinși de teamă, a arătat bravură, zicînd: „Dacă porunciți, vom merge, deoarece nu se poate să stăm și să privim așa !". Lui i s-a acordat îndată titlul de vizir și i s-a dat firman să se atașeze oștii aflată lîngă mai sus arătatul vizir Kurt ⟨Mehmed⟩ pașa, care se afla la Panciova. Chehaiaua de oaste, Mehmed aga, a fost numit locțiitor de agă. Afară de faptul că vizirul ⟨Husein aga⟩, cel menționat mai sus, a luat cu el pe propriii săi ostași de gardă, au mai fost puși să strige telalii, zicînd: „Să vină ostașii care sînt viteji și au în inimile lor bravură. Să mergem să-i ajutăm pe frații noștri de aceeași credință !".

În două zile el a trecut podul de peste Dunăre, împreună cu vreo cinci mii de ostași voluntari, și s-a grăbit să se întîlnească cu oastea care se afla la Panciova ...

292 ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR LUI MÎRZA-MEHMED PAȘA

293 Din cauza asedierii Timișoarei de către dușmanul credinței, pentru a păzi malurile Dunării și părțile Țării Românești de viclenia și de șiretlicurile dușmanului, fusese numit, mai înainte de aceasta, cu două tuiuri, pentru paza Giurgiului, bașmuteferrika Mîrza-Mehmed aga, socotindu-se că depune rîvnă pentru împărăție și că este un om priceput. Dar, ca să poată să dea porunci și firmane în acele părți, atunci cînd va fi nevoie, s-a socotit potrivit ca mai sus arătatului pașă să i se acorde titlul de vizir. De aceea, acordîndu-i-se înaltul rang de vizir, i s-a atras atenția și a fost sfătuit să depună toate eforturile pentru paza acestor regiuni.

CĂDEREA CETĂȚII TIMIȘOARA ÎN MÎINILE GHIAURILOR NENOROCIȚI

Dușmanii credinței care asediau ⟨cetatea⟩ Timișoarei fiind în număr de peste 150 000 de afurisiți, ei au săpat, în tabăra nenorocită, șanțuri și gropi adînci și largi și au așezat tunuri, barînd astfel calea oștilor islamice. După ce au îndepărtat din toate părțile orice posibilitate de atac, au săpat și au construit cîte o tabără, din loc în loc, cu ajutorul a peste 30 000 de raiale ghiaure, întărituri de pămînt, asemenea unor cetăți de pămînt, iar cu ajutorul

[21a] Hadji-Halil pașa.

tunurilor şi humbaralelor au provocat greutăţi şi pierderi mari bărbaţilor, femeilor şi copiilor asediaţi în interiorul cetăţii de mai sus.

În acest timp aga de ieniceri, vizirul Husein paşa, împreună cu serdenghecitiii de spahii, spahiii cu solde mărite *(terakkili)* şi alte categorii de oşti, aflate lîngă el, în total vreo 10—15 mii de ostaşi fricoşi, care la înfrîngerea trecută de la Varadin fugiseră la adăpost din cauza atacului ghiaurilor, au atacat o dată, de nevoie, tabăra ghiaurilor. Dar, văzînd şanţurile din jurul taberei, numărul mare al duşmanilor credinţei şi, de asemenea, văzînd şi lipsa de zel a oştirii pentru lupta cu ghiaurii afurisiţi şi convingîndu-se şi de părerile ostaşilor care mărturiseau neputinţa lor şi arătau din suflet dispreţul lor faţă de lupta cu duşmanii josnici, el s-a întors cu ei şi a pornit spre Panciova.

294 Atunci duşmanii legii au spus: „Iată, şi oastea care venise în ajutorul vostru a fugit şi s-a întors înfrîntă. De ce tărăgănaţi de acum încolo predarea cetăţii?" Şi au început să forţeze şi mai mult ‹pe cei din cetate› cu tunuri, puşti şi hambrale. Afară de aceasta, apărătorii cetăţii, ca: Elhadj-Mustafa paşa, precum şi aga de Timişoara, Salih aga, care era mazilit din funcţia de chehaia de oaste [22], au renunţat la conducerea luptei şi au devenit neputincioşi de a mai pregăti oastea. Ei ziceau că: „de şaptezeci şi două de zile suportăm asediul şi nu e nici un semn şi nici o veste de ajutor. Ce să facem?".

Afară de faptul că ei spuneau astfel de cuvinte, care descurajau oastea şi afurisiţii, purtători de viclenie, la rîndul lor, încercau să convingă populaţia şi s-o înşele, zicînd: „Dacă vă predaţi, nu numai că puteţi pleca în linişte, cu toate bogăţiile voastre, dar noi putem să şi plătim toate lucrurile voastre". Astfel, ei puneau la cale viclenii şi înşelăciuni ca să ia cetatea cu o zi mai devreme.

De aceea, ceata de ostaşi, precum şi populaţia cetăţii asediate, folosindu-se de presiunile pe care le făceau căpeteniile oştii, au cerut să-şi salveze vieţile şi avuţiile şi în a patra zi a lunii zilka'de [23], au predat ghiaurilor cetatea în mod condiţionat. Prin porunca lui Allah, acest eveniment a sfîşiat inimile locuitorilor, deoarece cetatea mai sus arătată, deşi rămăsese mai înainte, în timpul ocupaţiei Belgradului, timp de vreo trei-patru ani, ca un punct înaintat în ţinuturile ghiaure, stătuse totuşi în mîinile musulmanilor datorită stăruinţei depuse pentru apărarea cetăţii de un muhafîz dîrz ca răposatul Djafer paşa şi datorită hotărîrii sale pentru a sluji cinstea, onoarea şi credinţa, precum şi împărăţia.

O astfel de cetate întărită, care era digul graniţelor islamice şi lacătul Ţării Româneşti şi al Moldovei, precum şi al altor ţinuturi aflate pe partea cealaltă a Dunării, a intrat în mîinile ghiaurilor din cauza delăsării şi nepăsării apărătorilor, deşi avea în ea încă nenumărate cete de oşti şi, chiar dacă asediul ar fi durat timp de patru-cinci ani, tot ar fi avut cantităţi suficiente

295 de zaherea, muniţii şi arme de luptă. Deşi arzumahzarul care cuprindea această veste tristă sosise la Curtea împărătească de la Adrianopol şi deşi padişahul cel zelos, precum şi demnitarii devotaţi se întristară foarte mult, totuşi, ştiindu-se sigur că inimile musulmanilor, care se văitau din pricina înfrîngerii de la Varadin ..., vor fi mîhnite şi mai mult, odată cu ştirea neplăcută despre Timişoara, această veste a fost ascunsă şi abia după ce, timp de vreo cincisprezece-douăzeci de zile, au circulat în popor zvonuri ca: „ba Timişoara a căzut, ba nu a căzut", s-a aflat, în cele din urmă, adevărul, iar atunci populaţia a fost cuprinsă de jale şi de suferinţă.

---

[22] *Kul kethudası.*

[23] *4 zilka'de 1128* = 20 octombrie 1716.

ÎNTOARCEREA OȘTII ISLAMICE LA ADRIANOPOL

La oastea împărătească s-a primit știrea că muhafîzul Elhadj-Mustafa pașa și fostul chehaia de oaste, Salih aga, precum și restul oștii, cu care se aflau asediați la Timișoară, ieșind din cetate, în mod condiționat, au pornit spre Panciova și că vor începe să treacă Dunărea spre Belgrad. Atunci măria-sa serdarul suprem, Halil pașa, ținînd un sfat cu toți demnitarii aflați la oastea împărătească, a făcut cunoscută această veste aducătoare de nenorociri la înaltul tron împărătesc.

⟨Se hotărăște întoarcerea la Adrianopol⟩.

306

SOSIREA ȘTIRII DESPRE PRĂDAREA BUCUREȘTIULUI (BÜKREȘ) ȘI PRINDEREA VOIEVODULUI ȚĂRII ROMÂNEȘTI

În a cincisprezecea zi a lunii mai sus arătate [24] a sosit „cu menzil" [25] ciohodarul fostului defterdar, gloriosul vizir Mustafa pașa, muhafîz de Belgrad. În scrisoarea adusă de el se scria că „400 de ostași ghiauri din ceata austriacă, atacîndu-l pe neașteptate pe voievodul de acum al Țării Românești, voievodul Nicolae [26], în Curtea *(Kurta)* sa din București, care este capitala voievozilor Țării Românești, destinată ca reședință a acestora, au omorît pe oamenii lui, iar după ce l-au prins pe el însuși, l-au dus cu ei în nenorocire, punîndu-i după gît o funie. Această veste nenorocită a uimit pe toți demnitarii împărăției și a întristat populația zeloasă a islamului.

În această privință, adevărul pe care noi l-am aflat este următorul: Mai sus arătatul voievod era unul dintre slujbașii devotați ai Înaltului Devlet, din moși-strămoși. În serviciul în care se afla, pentru a-și manifesta sinceritatea sa, el scria necontenit scrisori de informare despre starea austriecilor, iar în timpul evenimentelor privitoare la domnia Transilvaniei, el fusese numit să-l întrebe pe călugărul Isaia [27], care era omul de încredere al lui Rákóczi-oglu, ca să afle unde anume se găsește în prezent Rákóczi-oglu, să

307 vadă dacă, fiind invitat, va depune sau nu toate eforturile pentru a-și lua înapoi ținuturile moștenite. De asemenea, el fusese însărcinat să dea de știre dacă este adevărat sau nu faptul că, pentru a ajuta pe venețieni, austriecii pregătesc cele necesare, gîndindu-se să calce tratatul. El mai primise misiunea de a se alia cu creștini, ca Rákóczi-oglu sau alți generali unguri și transilvăneni, care ar putea pricinui pagube ⟨austriecilor⟩ [27a].

De aceea, el scria necontenit la Înalta Poartă despre aceste lucruri. De asemenea, el nu săvîrșise păcatul, ca predecesorii săi, de a se înțelege pe ascuns cu austriecii, spre a le spune secretele și mișcările Înaltului Devlet. Afară de acestea, voievodul respectiv nu arătase prietenie față de austrieci, nici pe ascuns și nici pe față.

---

[24] *15 zilhicce 1128* = 30 noiembrie 1716.

[25] Adică cu poșta.

[26] *Nikola*, Nicolae Mavrocordat.

[27] Isaia *(Isaîe)*. Cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 321.

[27a] Vezi *Symposium on Rákóczi Ferenc II and the Hungarian Refugees* in, Istanbul, 1976.

Mai mult decît atît, toate scrisorile sale, adresate Înaltului Devlet, cu ştiri despre străduinţa şi eforturile părţii duşmane, fiind duse, de nevoie, împreună cu oastea împărătească, încăpuseră în mîinile duşmanilor credinţei cu prilejul înfrîngerii de la Varadin. Austriecii aflînd de cuprinsul lor, mînia şi ura lor au crescut faţă de voievodul mai sus arătat şi, pentru a se răzbuna, au depus eforturi şi străduinţe ca să pună mîna pe el.

Nu patru sute de ostaşi, ci chiar dacă patru mii de cătane ar fi avut curajul să pătrundă cu duşmănie într-o ţară mare ca Ţara Românească, ea tot ar fi avut putere să se apere. Era lucru greu ca, fără ştirea atîtor apărători şi păzitori, să ajungă cineva pe neaşteptate în oraşul Bucureşti, aflat la celălalt capăt al ţării.

În special Seraiul, care se numeşte Curtea voievodului, era mai întărit decît o cetate oarecare. Zidurile-i fiind împrejmuite, iar în interiorul şi exteriorul lui aflîndu-se foarte mulţi seimeni de pază, era de neînţeles cum anume cele patru sute de cătane austriece fără de minte au putut să pătrundă pe neaşteptate în interiorul Curţii. Dar, în trecut, se făcuse cunoscut la Înalta Poartă precum că: „voievodul Constantin [28], care fusese mult timp voievodul Ţării Româneşti şi care era cunoscut sub numele de beiul Valahiei Negre [29], 308 avînd bogăţii nenumărate, adusese în timpul îndelungatei lui domnii multe arme pentru a se opune şi a pregăti o răscoală, aşteptînd ca să-şi arate dorinţa de a domni în chip absolut şi independent, ca şi alte căpetenii austriece.

De aceea, pe la începutul marelui vizirat al fostului mare vizir Şehid-Alí paşa [30], acesta pregătise, aşa cum s-a amintit şi s-a descris mai înainte, prinderea şi pedepsirea lui Constantin <Brîncoveanu>, şi, fiind prins, acesta fusese trecut prin sabie, împreună cu fiii săi. Atunci se răspîndise vestea că, în afară de averea care-i fusese luată, cea mai mare parte a bogăţiilor sale dispăruseră, dîndu-se ca pierdute. Se mai spunea că ele vor fi adunate de la boierii care ar fi fost partizanii voievodului omorît. De aceea, din cauza devotamentului voievodului Iskerlet-zade Nicolae faţă de Înaltul Devlet, boierii aceia şi-au zis că s-ar putea să se adeverească ştirea că acesta va depune eforturi pentru îndepărtarea şi pedepsirea boierilor haini. În felul acesta, boierii se fereau de voievod, iar voievodul de boieri.

De aceea, în clipa cînd, prin ocuparea Timişoarei, se părea că victoria va fi de partea austriecilor şi cînd boierii au aflat că <austriecii> doresc să se răzbune pe voievodul Ţării Româneşti, pentru motivele arătate mai sus, s-au înţeles atunci cu ei şi au pus la cale intrigă şi rătăcire, zicîndu-le: „Ostaşii numiţi din partea austriecilor trebuie să facă aşa şi aşa în duşmănia aceasta!".

Localitatea numită Bucureşti fiind din trecut reşedinţa voievozilor Ţării Româneşti, toţi negustorii care mergeau să cumpere zaherea din Ţara Românească se opreau acolo. De asemenea, tot acolo aşteptau terminarea treburilor şi agalele care mergeau cu unele treburi din partea Înaltului Devlet. Astfel, şi de astă dată, se găseau acolo foarte mulţi negustori musulmani, precum şi slujbaşi ai împărăţiei. După ce <austriecii> au îndrăznit să săvîrşească fapta nenorocită ca toţi <negustorii şi slujbaşii> să bea din şerbetul cupei de martir [31], iar după ce au prădat şi au jefuit avuţiile şi proviziile lor, l-au luat pe voievodul mai sus arătat şi l-au dus gol-goluţ şi cu sufletul plin de jale.

---

[28] Constantin Brîncoveanu.

[29] *Kara-Eflak beyi*, în sensul de „Banul Olteniei".

[30] Damad (Şehid) Ali paşa, mare vizir (1713—1716).

[31] În sensul de: „i-au măcelărit".

309 Au început să sosească din toate părţile arzumahzaruri precum că această nenorocire i-a înspăimîntat pe locuitorii din oraşul Giurgiu, aflat în partea dinspre Ţara Românească a Dunării, şi că fuga acestora pe malul de dincoace a băgat groază şi în rîndurile populaţiei aflate în satele şi oraşele de pe malul Dunării, ca Rusciuc şi altele. De aceea, ţinîndu-se medjlis în palatul marelui vizir [31a], cînd s-a discutat această situaţie, toţi au spus, din toate părţile, cu ţipete şi strigăte: „Pentru moment, trebuie să fie numit în grabă un voievod în Ţara Românească, iar pentru paza ţinuturilor Dunării trebuie să fie desemnat şi trimis un serdar cu un număr oarecare de oşti. În felul acesta populaţia oraşelor şi ţinuturilor aflate pe acolo să fie asigurată faţă de viclenia şi înşelăciunea duşmanilor. Astfel, atacarea, pe neaşteptate, a oraşului Bucureşti şi prinderea unui om ca voievodul Ţării Româneşti, stăpîn pe oaste şi puternic, provoacă pierderea încrederii în rîndurile celor aflaţi în alte ţinuturi dunărene, iar dacă se va neglija paza şi protecţia lor, fără îndoială că atunci, de frica ocupaţiei şi de groaza morţii şi a sclaviei, ei îşi vor părăsi locurile şi ţinuturile lor".

Toţi au fost de părere că pentru domnia Ţării Româneşti este potrivit fratele mai mic al voievodului Nicolae, cel captiv, Ianachi [32], care în momentul acela era dragomanul Divanului imperial. La Înaltul Divan pregătit în a şaptesprezecea zi a lunii mai sus arătate [33], în seraiul măriei-sale marelui vizir i s-a acordat mai sus arătatului dragoman domnia Ţării Româneşti şi, potrivit obiceiului, fiind îmbrăcat cu hilat şi căciulă, i s-a dat firman să pornească cît mai devreme acolo unde era trimis.

SFATUL ÎN FAŢA PADIŞAHULUI PENTRU PAZA ŢINUTURILOR

310 ⟨La cererea sultanului de a pleca personal, dacă va fi nevoie, pentru a încuraja pe cei din regiunile Dunării, cei de la Divan nu au fost de acord şi au cerut ca expediţia să aibă loc în anul următor. De asemenea, s-a discutat şi despre han şi despre problemele referitoare la expediţia din trecut, adică la înfrîngerea de la Varadin, la pierderea Timişoarei, şi s-au spus următoarele:⟩

311 Măria-sa hanul Kaplan Ghirai [34], care este acum hanul ilustru, nu a reuşit să facă nici o treabă în expediţiile împărăteşti care au avut loc de doi ani încoace. Îndeosebi în anul acesta, deşi au fost emise atîtea firmane şi hatt-i-humaiunuri ca să se ataşeze în grabă la oastea împărătească, totuşi el nu s-a grăbit să sosească nici înainte de înfrîngere şi nici după înfrîngere şi nu a venit la graniţa Ţării Româneşti pînă ce Timişoara nu a intrat în mîinile ghiaurilor ... [34a]

315 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ DOUĂ ZECI ŞI NOUĂ [35]

317 ACORDAREA SANGEACULUI SALONIC LUI DEFTERDAR ELHADJ-MEHMED PAŞA

După evenimentele petrecute la Varadin, oastea împărătească stătea, de nevoie, pe şesul Belgradului şi aştepta să vadă cum se va sfîrşi situaţia cetăţii Timişoarei.

[31a] Hadji-Halil paşa, mare vizir (22 august 1716—26 august 1717).
[32] Ioan Mavrocordat (1709—1716, dragoman) a devenit domn în decembrie 1716 (vezi în continuare).
[33] *17 zilhicce 1128* = 2 decembrie 1716.
[34] Kaplan Ghirai I (1707—1708; 1713—1716; 1730—1736).
[34a] Timişoara a căzut la 20 octombrie 1716 (vezi mai sus).
[35] *1129 H.* = 16 decembrie 1716—4 decembrie 1717.

‹Mai departe se arată că, în timpul acestor evenimente se plănuia ca sigiliul de mare vizir să fie dat lui Defterdar Elhadj-Mehmed paşa, dar, după întoarcerea la Adrianopole, el a fost numit muhafîz la Salonic, mare vizir rămînind mai departe Halil paşa. Urmează apoi descrierea unor schimbări şi la Hotin›.

322

PREGĂTIREA DE MUNIŢII ÎN OASTEA MAGHIARĂ

Fiind timpul potrivit să se pregătească muniţii spre a pricinui austriecilor pagube din toate părţile, s-a răspîndit ştirea că s-a apropiat Rákóczi-oglu[36], care, mai înainte fiind craiul Ungariei, fugise în Franţa din cauza neputinţei de a se opune ghiaurilor austrieci şi care acum, pentru a se răzbuna pe ghiaurii austrieci, pornise spre Curtea ocrotitoare a Înaltului Devlet, rugînd să fie protejat. Dat fiind faptul că neamul maghiar arată foarte mare interes şi ataşament pentru craiul arătat mai sus, se auzise că foarte mulţi ostaşi din neamul acela fugiseră lîngă unul dintre generalii unguri numit Berceni[37], care se afla în ţinuturile Ţării Româneşti. Afară de faptul că acest lucru s-a auzit la Înalta Poartă, ei îşi luaseră şi angajamentul de a depune toate sforţările pentru a se răzbuna pe austrieci. De aceea pentru a atrage şi a sprijini înclinaţia neamurilor din Transilvania şi Ungaria spre partea ceastălaltă, s-a pus problema ca toate raialele ungureşti şi transilvănene, fugite în număr atît de mare, să fie înscrise cu bacşiş şi cu solde şi, în felul acesta, să se formeze o oaste numeroasă cu cei amintiţi mai sus. De cînd ghiaurii austrieci au ocupat Transilvania, ei i-au îngrozit pe locuitorii de aici cu tirania lor continuă. De aceea ei erau mereu cuprinşi de teama ca nu cumva această ţară să nu treacă din nou, cu puţină străduinţă, în mîinile musulmanilor. Pentru aceasta, ei aveau grijă şi luau măsuri să păzească ţara mai sus pomenită mai mult chiar decît ţara lor. De aceea, punînd ca oastea adunată de la unguri să fie dată pe seama unuia dintre viziri, pentru a porni în ţara respectivă, spre a o cuceri şi a o supune, s-a propus ca, în felul acesta, să se provoace pagube ghiaurilor austrieci.

323

Astfel, potrivit angajamentului luat de generalul mai sus arătat, Berceni, a fost numit fostul başbakîkulu Abdi aga să arate că din partea Înaltului Devlet se cere înscrierea de ostaşi unguri şi să aranjeze bacşişurile şi soldele lor. Pentru aceasta, au fost scrise înaltele porunci necesare şi s-a propus să i se predea pentru cheltuieli o sută zece poveri de aspri[38] din partea miriei ...

324

SFAT PENTRU DISCUTAREA SITUAŢIEI SERDARULUI DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ

Sosind scrisoarea trimisă la Înalta Poartă de către aga de ieniceri, viteazul vizir Husein paşa, care fusese numit serdar prin părţile Ţării Româneşti, în ea se scria: „Duşmanul credinţei fiind în localitatea numită Tîrgovişte[39], era nevoie de tunuri pentru a se putea merge asupra lui. Cînd am

[36] Francisc al II-lea Rákóczi.

[37] *Berceni*, Miklos (Nicholas) Bercsenyi (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 326, 340).

[38] *110 kise akçe*. La începutul secolului al XVIII-lea o pungă *(kise)* conţinea 50 000 de aspri *(akçe)*.

[39] *Tırogavuş*.

cerut tunuri de la muhafîzul de Brăila, acesta a refuzat să ne dea. Nu se poate merge asupra duşmanului legii dacă nu sînt tunuri şi oşti!". Cînd s-au aflat acestea, s-a ţinut un sfat şi s-a emis ilustru hatt-i humaiun măreţ spre a se face arz la tronul măreţ pentru a se vedea cum anume trebuie procedat în această privinţă. În a douăzeci şi cincea zi a lunii mai sus arătate [40], ţinîndu-se un medjlis la seraiul măriei-sale marelui vizir şi, discutîndu-se starea şi situaţia mai sus arătată, au spus şi au hotărît: „La ce poate ajuta ca el să plece asupra duşmanului de la Tîrgovişte şi să îndure în zadar greutăţi cu o oaste neorganizată care, datorită nenorocirii dată de preaînaltul Allah, începînd cu primele lupte, a fost mereu înfrîntă din cauza lipsei de rezistenţă şi a şovăielii. A merge asupra duşmanului cu ostaşi ai căror inimi sînt pline de teamă şi spaimă şi care au fost înfrînţi în luptele de dinainte nu va avea alt rezultat—ferească Allah! — decît o nouă nenorocire. Se cuvine ca serdarul mai sus arătat să pună ordine, pe cît posibil, în armele necesare pentru paza acelor ţinuturi, pentru ca duşmanul să nu le ia. Să ne abţinem de la fapte ca: «duşmanul e în cutare loc, hai să mergem asupra lui!» şi să ne lăsăm de gîndul de a-l ataca pe inamic cu oşti puţine şi cu muniţii reduse. Ar trebui să i se poruncească să se întoarcă încoace şi să organizeze oştile islamice, deoarece este o treabă importantă ca, încă de pe acum, ele să fie instruite şi organizate, ca să putem, cu ajutorul lui Allah, să ne luăm revanşa de la duşmanul legii ..."

328 ... S-a raportat şi s-a cerut învoire de la tronul împărătesc pentru întoarcerea în părţile Adrianopolei, aşa cum s-a descris mai sus, a agăi de ieniceri, vizirul Husein paşa, care fusese numit serdar în părţile Ţării Româneşti ...

〈Se dă firman în acest sens〉

337 SOSIREA AGĂI DE IENICERI AI ÎNALTEI CURŢI, VIZIRUL HUSEIN PAŞA, DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ LA ADRIANOPOL

Aşa cum s-a descris mai înainte, un număr oarecare de ostaşi de-ai ghiaurilor austrieci, numiţi catane, atacaseră Curtea, aflată în Bucureşti, 338 a voievodului Iskerlet-zade Nicolae [41], voievodul Ţării Româneşti, şi îl prinseseră pe voievodul pomenit mai sus. Ei umblau fie pe la Tîrgovişte, fie în alte locuri din interiorul Ţării Româneşti cu gîndul de a o ocupa. Pe de altă parte, şi unele dintre raialele valahe afurisite se răsculaseră pe faţă. De aceea agaua ienicerilor Înaltei Curţi, vizirul Husein paşa, fusese numit pentru a înlătura stricăciunile duşmanului, pentru a îndepărta răscoala din ţară, precum şi pentru a sprijini aranjarea treburilor noului voievod al Ţării Româneşti, dar, neizbutind să facă nimic, se socotise potrivit ca el să se întoarcă iarăşi în părţile Adrianopolei, dat fiind faptul că şederea lui în acele părţi nu adusese nici un folos. Astfel, i se dăduse firman să se înapoieze cu o zi mai devreme.

De aceea, străbătînd menzilurile, el a sosit, trecînd prin părţile Rusciucului, în oraşul Adrianopole în ultima decadă a lunii rebi-ul-ahîr [42]...

[40] *25 muharrem 1129* = 9 ianuarie 1717.

[41] Nicolae Mavrocordat.

[42] *Evahır rebi II 1129* = 3—12 aprilie 1717.

342 CREŞTEREA FLOTEI AUSTRIECILOR NENOROCIŢI PE DUNĂRE

Deoarece ghiaurii austrieci au ocupat Timişoara, ei au scos pe fluviul Dunărea, ocolind prin rîul Tisa, şaisprezece corăbii din flota lor nenorocită. Acestea luptîndu-se cu flota de la Dunăre, cu ajutorul lui Allah, toţi ghiaurii aflaţi în vasele lor au fost trecuţi prin sabie şi nimiciţi, iar toate cele şaisprezece vase arătate au căzut în mîinile ⟨flotei otomane⟩. Capudanul lor, care a căzut prizonier, a fost trimis la Curtea împărătească. Cu această veste, populaţia credincioasă s-a bucurat ...

SCHIMBAREA VIZIRULUI HUSEIN PAŞA, AGAUA IENICERILOR ÎNALTEI CURŢI

Pe vremea marelui vizirat al fostului mare vizir, martirul şi răposatul Köprülüzade Mustafa paşa [42a], fusese trimis în Transilvania Cerkez-Ahmed paşa, răposatul, cu un număr oarecare de ostaşi tătari, uşor echipaţi şi vînători de duşmani. De asemenea, duşmanii credinţei trimiseseră în acea parte un număr oarecare de oşti ghiaure pentru apărare. Atunci, ceata afurisiţilor nenorociţi fiind împrăştiată şi devastată, marele vizir cel amintit mai sus luase toată oastea şi se întorsese spre Niş şi Belgrad. Atunci, pentru a se putea lupta cu austriecii, se considerase potrivit să se treacă la pregătirea de oşti împărăteşti mai puternice decît oastea ghiaură trimisă în Transilvania. De asemenea, duşmanii credinţei fiind înfrînţi în oricare parte se aflau, reuşise cucerirea cetăţilor Niş şi Belgrad. Astfel, se hotărîse să se trimită oaste în Transilvania, ştiindu-se că va aduce foloase mari.

De aceea, şi de data aceasta, toţi demnitarii împărăţiei au căzut de acord că, dacă s-ar numi şi s-ar trimite acum în Transilvania un număr oarecare de oşti, este în afară de orice îndoială că s-ar pricinui mari pierderi duşmanilor legii. Dar vizirul Husein paşa, care era agă de ieniceri, cu titlul de vizir, s-a opus categoric, zicînd: „Oastea care va merge în Transilvania de unde îşi va procura zahereaua?"

Deşi auzise că şi Cerkez-Ahmed paşa, care plecase în Transilvania cu atîtea şi atîtea oşti, umblase pe acolo nenumărate zile şi găsise zaherea şi provizii din belşug şi cu toate că nu putuse să dovedească îndîrjirea sa, totuşi ⟨Husein paşa⟩ a insistat în îndărătnicia sa. Atunci padişahul şi-a zis că „dacă se va întîmpla ca acesta să meargă la expediţie, desigur că, neluîndu-l în seamă pe serdarul suprem Halil paşa, se va opune în toate chestiunile şi se va apuca să facă aşa cum va crede de cuviinţă". De aceea a cerut să fie mazilit, iar rangul de agă de ieniceri a fost dat lui Mehmed aga, chehaia de oaste, care a fost îmbrăcat cu blană de samur în faţa marelui vizir ...

SOSIREA ŞTIRII DESPRE OCUPAREA ŞI SUPUNEREA PALĂNCII MEHADIA

Sosind la Poarta fericirii scrisori, prin silahdarul vizirului Cerkez-Mehmed paşa, valiul de Erzurum, care fusese numit pentru paza Porţilor de Fier, în ele se scriau: „În timp ce duşmanii credinţei se pregăteau să repare, să întărească şi să transforme într-un loc de şedere a oştilor mănăstirea aflată în localitatea cunoscută sub numele de trecătoarea Mehadia, de pe partea Ţării Româneşti, aceasta a fost atacată prin surprindere de oastea islamică aflată la paza Orşovei şi, producîndu-se ciocnire cu afurisiţii nenorociţi,

[42a] A fost mare vizir între anii: 1689—1691.

au fost omorîţi şi nimiciţi vreo cîteva mii de ghiauri, iar cei scăpaţi de săbii au fugit apoi spre Timişoara. De asemenea, ei au fost urmăriţi pînă în apropiere de ⟨Caran⟩ Sebeş şi Lugoj, încît cei mai mulţi dintre ei şi-au primit pedeapsa".

345 Făcînd cunoscută această situaţie şi trimiţînd căpeteniile lor, cu steagurile lor, silahdarul său a fost îmbrăcat cu hilat ...

350 TRIMITEREA VIZIRULUI REGEB PAŞA ÎN TRANSILVANIA

Trimiterea de oşti asupra Transilvaniei pe vremea răposatului martir, marele vizir Köprülüzade Mustafa paşa, dusese la cucerirea cetăţilor Niş şi Belgrad, iar pe vremea viziratului răposatului Bîyîklî-Mustafa paşa [42b], cînd duşmanii legii asediaseră cetatea Belgradului, pornirea vizirului mai sus arătat, cu toată oastea islamică, în părţile Transilvaniei îi silise pe ghiauri să renunţe la asedierea Belgradului.

De aceea în mintea padişahului stăruia gîndul că trimiterea de oşti în Transilvania provoca spaimă printre ghiaurii austrieci. Afară de aceasta, atunci cînd valiul de Diarbekir, vizirul Regeb paşa, plecîndu-se în faţa tro-

351 nului împărătesc, ceruse să fie trimis în partea Transilvaniei, el a fost numit împotriva Transilvaniei cu vreo 30 000 de ostaşi aleşi din diferite cete.

Deoarece însă duşmanii legii aveau să se străduiască la asediul Belgradului, vizirului mai sus arătat, Regeb paşa, care fusese trimis cu multă oaste aleasă spre Transilvania, i s-a expediat hatt-i-humaiun straşnic în sensul ca, în loc de a merge spre Transilvania, unde fusese trimis, să vină împreună cu cei vreo 30 000 de ostaşi aleşi, aflaţi lîngă el, la Panciova, pe partea cealaltă a Dunării [42c], şi, ocupînd podul pe care duşmanii legii îl construiseră pentru transportul de zaherea şi muniţii în tabăra lor nenorocită, să depună eforturi spre a provoca pagube şi a-i împrăştia pe afurisiţii nenorociţi. I s-a cerut să renunţe la gîndul de a pleca în Transilvania şi, sosind cu o clipă mai devreme în partea Panciovei, vizirul Regep paşa să-i înconjure din partea aceea pe duşmanii legii, în timp ce din partea ceastălaltă îi va înconjura serdarul suprem cu oastea islamică aflată lîngă el şi, astfel, folosindu-se şi de eforturile musulmanilor asediaţi în interiorul cetăţii Belgrad, să fie îngrădite, cu ajutorul lui Allah, persecuţiile şi ocupaţiile lor la graniţele islamice. Acest hatt-i-humaiun fusese emis pentru vizirul mai sus arătat tot la cererea şi la îndemnul său. Cu toate acestea, el, zicîndu-şi că „cetatea Mehadia este o piedică serioasă pentru trecerea în partea Panciovei", a pornit, spre a pierde vremea, la asediul mănăstirii de lîngă cetatea Mehadia, cucerind-o şi supunînd-o cu ajutorul şi străduinţele lui Abdullah paşa, perceptorul *(muhassil)* de Aidin aflat lîngă el, precum şi a celorlalţi ofiţeri şi emiri de oşti. După aceea au fost trimise înalte porunci, unele după altele, zicîndu-se: „Deoarece a fost cucerită cetatea Mehadia, despre care făceai cunoscut că era o piedică în trecerea oştii şi întrucît, în felul acesta, piedica a fost înlăturată, să te grăbeşti să ajungi cu o clipă mai devreme în părţile Panciovei". Dar el a spus că „atît timp cît Noua Palancă [43] nu va fi cucerită şi supusă, nu va fi cu putinţă trecerea spre Panciova", şi motivînd din nou, a început să-şi petreacă timpul cu pregătirea de arme pentru cucerirea acelei palănci ...

[42b] Mare vizir între anii: 1693—1694. (Se numea: Bozoklu Mustafa paşa).
[42c] Socotind din nord spre sud.
[43] *Yeni-Palanka.*

365 ## SITUAȚIA TRAGICĂ A SERASCHERULUI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ, VIZIRUL REGEB PAȘA

Dacă valiul de Diarbekir, vizirul Regeb pașa, așa cum s-a spus și mai înainte, s-ar fi străduit să ocupe podurile construite de dușmanii legii pe fluviul Dunărea, în părțile Panciovei, și ar fi depus eforturi pentru a provoca pagube și a-i împrăștia pe afurisiții nenorociți, așa cum fusese însărcinat, și dacă, în zilele cînd oastea împărătească s-a ciocnit cu tabăra nenorocită, vizirul mai sus arătat ar fi venit, pe partea de dincolo a Panciovei, asupra podului inamicilor, era știut de toți că ghiaurii ar fi suferit mari pierderi. Afară de aceasta, tabăra nenorocită care asedia Belgradul se baza pe zahereaua de prin părțile Timișoarei, iar raialele Timișoarei, venind cu carele lor, erau nevoite să treacă peste podul de la Panciova.

De asemenea, în afară de prințul Kaplan Ghirai, cu peste 10 000 de ostași tătari, iuți ca vîntul, lîngă el mai erau 40 000 de ostași dintre akîngiii și voluntarii aleși din Rumelia și Anatolia.

Îndeosebi, i se trimiseseră de la împărăție, prin serahori [44], de două ori, 366 hatt-i-humaiunuri speciale pentru ca el să ocupe podul de la Panciova. Totuși, din cauza delăsării lui prea mari, aducînd pretexte față de părerile demnitarilor împărăției, el și-a petrecut vremea un timp la mănăstirea de la trecătoarea Mehadia, iar apoi a zăbovit pentru cucerirea și supunerea cetății Ieni-Palanka, zicînd că aceasta este o piedică pentru trecerea oștii glorioase. În felul acesta, pierzînd vremea, după cucerirea Mehadiei, el s-a dus asupra cetății Ieni-Palanka și se gîndea să înceapă asedierea ei. Dar tocmai atunci dușmanii ocupau ținuturile aflate în împrejurimile palăncii numite Feth-ul-Islam, de pe malul Dunării, dinspre Belgrad. De aceea, aflînd sigur de căderea Belgradului în mîinile dușmanilor legii, de asemenea, și prinșii din Ieni-Palanka întărind presupunerea lui, el l-a numit în avangarda oștii pe Abdullah pașa, perceptor de Aidîn, care era unul dintre mirimiranii desemnați lîngă el, și s-a întors repede și în grabă spre Orșova, tot pe drumul Mehadiei. De asemenea, nepoposind deloc la Mehadia, a pornit să treacă spre partea Vidinului. Atunci, vizirul Cerkez-Mehmed pașa, care se afla la apărarea Vidinului, l-a rugat foarte mult, zicîndu-i: „Dacă dumneavoastră, ca seraseher, veți trece dincoace, de frica de a fi urmărit de dușmanii legii, atunci în această cetate nu va rămîne nici un om și, în felul acesta, cetatea va cădea în mîinile ghiaurilor". Trecînd totuși împreună cu toată oastea musulmană care se afla lîngă el, și-a așezat cortul în fața Vidinului și a făcut cunoscut la Înalta Curte împărătească precum că: „De aici e cazul să mergem spre Niș". Dar în momentul acela, auzind că sigiliul de mare vizir a fost dat măriei-sale Nișangi Mehmed pașa, a făcut cunoscut și a cerut „să se acorde și să se trimită două sute de pungi de aspri pentru aranjarea treburilor, pentru pază și apărare, precum și pentru ședere pe șesul Vidinului, căci e sigur că dușmanul legii va veni în aceste ținuturi".

367 Trimiterea vizirului cel arătat mai sus ca serdar nu era în zadar, ci se baza pe părerea și măsurile unor oameni încercați, care participaseră la atîtea și atîtea expediții din trecut. Atunci cînd fostul mare vizir, răposatul Köprülüzade Mustafa pașa, voise să asedieze cetatea Niș, el se gîndise să-l numească și să-l trimită în părțile Transilvaniei pe vizirul Cerkez-Ahmed pașa. Atunci,

[44] *Serahor*, în loc de *emir-i-ahor*, mirahor (rom. *imbrohor*).

tabăra austriacă mergînd pentru eliberarea Transilvaniei, nu rămăsese oaste dușmană care să se opună ordiei împărătești. De aceea oastea islamică existentă asediase, fără dușmani, cetățile: Șarköy, Niș, Semendria și Belgrad și, cu ajutorul lui Allah, reușise cucerirea acestor cetăți. Cerkez-Ahmed pașa, răposatul, obținînd chiar victorie, îl prinsese pe afurisitul zis Heissler.

Dacă și Regeb pașa, în zilele cînd oastea islamică sosise lîngă Belgrad, s-ar fi arătat măcar o dată în fața dușmanului legii pe șesul Panciovei, așa cum fusese numit, era foarte probabil ca în noaptea aceea tabăra austriacă să fi fugit, cu ajutorul lui Allah. Dar, afară de faptul că nu s-a grăbit să meargă, el nu a stat la întoarcere nici măcar la Orșova, ci a trecut spre Vidin. Toate acestea au făcut ca acele ținuturi să cadă în mîinile dușmanului legii.

371

SOSIREA LUI RÁKÓCZI-OGLU [45], CRAIUL TRANSILVANIEI, LA ADRIANOPOL

Cînd răposatul martir, marele vizir Ali pașa [46], se pregătise să meargă asupra austriecilor, el se gîndise să provoace pagube dușmanului legii și din altă parte. De aceea, pentru a pricinui pagube dușmanului legii, el se gîndise să-l atragă de partea sa pe Rákóczi-oglu, care, mai înainte de aceasta, fiind la crăiia Transilvaniei, nu putuse să reziste în fața ghiaurilor austrieci, deveniți pacoste asupra țării mai sus arătate, și fugise în Franța.

El se gîndise, de asemenea, să-l numească pe cel pomenit mai sus crai în Transilvania și să-l ajute din partea Înaltului Devlet, cu scopul de a provoca stricăciuni dușmanului și din alte părți. De aceea ⟨Ali pașa⟩ îl adusese pe generalul ⟨lui Rákóczi⟩, aflat în țara leșească [46a], și-i acordase soldă și venituri. De asemenea, îl onorase și pe omul său cu numele de Papay Iani [47], care era secretarul său particular. După aceea ⟨Ali pașa⟩ îl trimise pe secretarul mai sus arătat ca să-l aducă pe craiul acela la Înalta Poartă. Dar ⟨Ali pașa⟩ devenise martir în luptele de la Varadin, înainte de plecarea secretarului amintit mai sus.

După aceea, măria-sa marele vizir Halil pașa [47a], care trecuse în locul lui ⟨Ali pașa⟩, urmînd calea înaintașului său, îl trimisese pe secretarul acela în Franța. Apoi, gîndindu-se că „s-ar putea ca regele Franței să se opună în a-l trimite pe craiul mai sus arătat", îl trimisese în Franța și pe Küçük-Bahri aga, care era unul dintre capugibașiii Înaltei Curți, iar el, personal, pornise spre dușmanul legii. Mai sus arătatul agă, mergînd în Franța, închiriase o corabie cu 5 000 de gurușі navlu și, după înfrîngerea de la Belgrad [47b], îl adusese pe craiul amintit la Galipole.

372

Făcînd cunoscut aceasta la Curtea împărătească, craiul a fost dus pe uscat la Adrianopol și a fost așezat la menzilul pregătit lîngă Mihal-Köprüsü. După aceea craiul a primit soldă îndestulată și a fost cinstit cu toate onorurile cuvenite.

---

[45] Francisc al II-lea Rákóczi.
[46] Damad (Șehid) Ali pașa, mare vizir (1713—1716).
[46a] Este vorba de Miklos (Nicholas) Bercsényi.
[47] Vezi mai sus, nota 10.
[47a] Fusese mare vizir între 22 august 1716—26 august 1717.
[47b] La 16 august 1717.

378 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI [48]

382 EMITEREA ÎNALTEI PORUNCI PENTRU ÎNAPOIEREA ROBILOR (ESIR) DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ

La întoarcerea din expediţie, tătarii Crimeii şi nogaii, care se aflau lîngă măria-sa ilustrul han, au cerut să se întoarcă la locurile lor şi li s-a acordat învoire din partea Înaltului Devlet. S-a dat firman să fie eliberaţi robii capturaţi de neamul tătar de la raialele Ţării Româneşti care nu se răsculaseră. Urma ca această treabă să se facă prin mijlocirea măriei-sale hanul şi a voievodului Ţării Româneşti [48a] şi prin mijlocirea şeriatului. De aceea au fost numiţi imamul *(müvekkıt)* Abdurrahman efendi din Hezargrad [49] şi Ebussud-efendi, cadiaskerul măriei-sale ilustrul han. Li s-a recomandat celor mai sus arătaţi să ţină la Bucureşti o înaltă adunare a şeriatului.

<Urmează începerea convorbirilor pentru pacea de la Passarovitz>.

[48] *1130 H.* = 5 decembrie 1717—23 noiembrie 1718.
[48a] Ioan Mavrocordat (1716—1719).
[49] *Hezargrad*, Razgrad, oraş în sud-estul Bulgariei.

Volumul al V-lea (454 p.)

20 ÎNCHEIEREA PĂCII CU GHIAURII AUSTRIECI ŞI VENEŢIENI

⟨Oastea otomană porneşte din nou spre Sofia, împotriva Austriei. Sfat la Poartă pentru pace sau război⟩.

22 ... Pentru a-şi acoperi vina în legătură cu căderea Timişoarei în mîinile ghiaurilor, el[1] spusese cu glas şi cu mîrîit de leu: „Nu se poate! Această hotărîre[2] nu este potrivită deloc! Atît timp cît Timişoara se află în mîinile ghiaurilor, ce înseamnă să închei pace?".

⟨Se arată mai departe că, in felul acesta, l-a oprit pe Mustafa paşa de a merge la austrieci pentru pace⟩.

26 ... Măria-sa caimacamul[3], cu minte de Aristotel, gîndindu-se drept şi explicînd foloasele păcii, spusese: „Fie la lupta de la Varadin, fie la eliberarea Timişoarei, toţi au văzut şi au cunoscut gradul de străduinţă şi de vitejie în luptă al ostaşilor noştri. Acum credem că în anul următor ne vom întîlni cu duşmanii legii şi vom lua înapoi cetatea Timişoara. Este clar însă că ele nu pot fi realizate cu astfel de oşti. Mă tem ca mai tîrziu să nu avem pierderi şi mai mari. Ar fi mai potrivit ca, acceptînd, cel puţin, atîtea îndatoriri, să rînduim oastea, să întărim tezaurul, iar pînă la pregătirea armelor de luptă să se amîne pe altă dată chestiunea războiului şi a răzbunării". În felul acesta el îndemnase pe demnitarii împărăţiei la încheierea păcii cu orice preţ ...

⟨Convingerea marelui vizir Halil paşa în privinţa foloaselor păcii. El se afla lîngă Belgrad⟩.

Aşa cum s-a arătat mai sus, cu scopul de a se încerca oastea, se spusese astfel:

„Dacă nu s-ar fi pornit anul trecut la încheierea păcii, oastea islamică nu ar fi suferit o astfel de înfrîngere în faţa Belgradului şi nici nu ar fi căzut în mîinile duşmanilor o cetate ca Belgradul. Dar unii dintre demnitarii împărăţiei se îndîrjiseră în părerile lor proprii, iar cîţiva nepricepuţi au afirmat că înfrîngerea de la lupta de la Varadin s-ar datora supărării armatei pe Ali paşa. Ei nu putuseră să salveze Timişoara de asediul duşmanilor şi nu putuseră s-o apere. După ocupare, zicînd:

„Ce ar însemna pacea pînă ce Timişoara nu va fi eliberată din mîinile ghiaurilor?", el nu acceptase măsura dreaptă a măriei-sale vizirului ⟨Ibrahim

---

[1] Marele vizir Halil paşa (22 august 1716—26 august 1717).

[2] Încheierea păcii.

[3] Mai tîrziu mare vizir: Damad-Ibrahim paşa (9 mai 1718—1730). De la 26 august 1717 şi pînă la 9 mai 1718 mare vizir a fost Mehmed paşa.

pașa⟩ și de aceea se întîmplaseră atît înfrîngerea totală din fața Belgradului, cît și aceea că o cetate întărită ca Belgradul căzuse imediat în mîinile ghiaurilor ...

30 În ziua de 18 a ilustrei luni zilhidjge[4], serdarul suprem, măria-sa Mehmed pașa, i-a chemat în cortul său [5] și, după ce au discutat între ei, a început să le spună motivul invitării lor, zicîndu-le: „V-am numit împuterniciți din partea Înaltului Devlet pentru convorbirile care se vor duce în vederea încheierii păcii cu cezarul Austriei [5a], așa cum a fost mai înainte. Să depuneți străduințe și să luptați pentru luarea înapoi a Timișoarei și Belgradului. Să nu dați nici un răspuns categoric pînă ce nu veți face cunoscută Înaltului Devlet fiecare chestiune și pînă ce nu veți cere aprobarea împărăției. Voi veți sta aici și veți proceda, de acum înainte, potrivit poruncilor pe care le veți primi de la Înalta Poartă.

⟨Schimburi de scrisori între cele două părți⟩.

33 ... În a șaisprezecea zi a lunii rebi-ul-evvel [6] sosise o scrisoare de la primul ministru *(bașvekil)*, adresată marelui vizir. Armistițiul de mai înainte, atribuit lui Mustafa pașa, nu era recunoscut și acceptat de Înaltul Devlet ca bază de discuții pentru pace. Ca răspuns la această aluzie, el scria că nu se poate trece la discutarea altor clauze ale păcii pînă ce nu se vor definitiva clauzele principale și alte premise îndoielnice ale păcii, precum și pînă ce nu se va realiza pacea cu Republica venețiană, De asemenea, el mai scria că din partea cezarului au fost numiți ca delegați sfetnicii: groful numit Virmond [7], precum și Mihail Thalmann [8]. El cerea, de asemenea, ca delegații Înaltului Devlet să stea în tîrgul Cladova, aflat mai jos de Orșova, iar delegații cezarului să șadă în partea Țării Românești în localitatea Cerneț [9], aflată pe partea cealaltă a Dunării și pe partea de dincoace a Oltului. El mai scria că, așa cum a fost la Carlowitz, să se construiască, cu sprijinul ambelor părți, o clădire pe insula aflată pe fluviul Dunărea. De asemenea, mai cerea

34 că, între cezar, craiul leșesc și Republica venețiană existînd înțelegere pentru război și pace, e necesar să vină și să participe la discuții și solul Republicii venețiene. Totodată mai scria că împuternicitul principal al cezarului aflîndu-se la distanță mare, să se înceapă tratativele cu împuternicitul al doilea, Mihail Thalmann, care se afla la Belgrad, găsindu-se potrivit să se întrunească cu toții la mijlocul lunii martie pentru discutarea păcii.

De asemenea, s-a scris și s-a trimis o scrisoare și din partea marelui vizir, adresată primului ministru ⟨austriac⟩, cuprinzînd aceea că s-a dat firman să fie prezent la discuții și voievodul Ianaki [10], voievodul Țării Românești. De asemenea, s-a predat în mîinile delegaților actul de împuternicire cu care se vor prezenta din partea Înaltului Devlet.

În actul de împuternicire era scris astfel: „... Cu ajutorul lui Allah, cetățile Timișoara și Belgrad, care au intrat în mîinile ghiaurilor, să fie stă-

---

[4] *18 zilhicce 1129* = 23 noiembrie 1717.

[5] Pe Ibrahim aga și pe Mehmed efendi, zis Yirmisekiz efendi, care urmau să fie trimiși pentru tratativele de pace cu imperialii.

[5a] Carol al VI-lea (1711—1740).

[6] *16 rebi I 1130* = 17 februarie 1718.

[7] Hugo Damianus, conte de Virmond (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 341).

[8] Mihail Thalmann, rezident la Poartă (cf. Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 338, 341).

[9] *Djerbeneș*. La Hammer apare Cornez *(op. cit.)* vol. XIII, p. 341).

[10] *Ianaki*, Ioan Mavrocordat (1716—1719).

pînite din nou de către Înaltul Devlet, așa cum au fost stăpînite în trecut. Dacă nu se poate ca cele două cetăți să fie luate înapoi dintr-odată, atunci Timișoara să fie părăsită pentru moment, iar cetatea Belgrad să fie înapoiată Înaltului Devlet, așa cum a fost în trecut. Dacă nu va fi posibil ca Belgradul să fie luat într-un fel oarecare, de către noi, atunci, pînă la sfîrșitul termenului păcii încheiate la Carlowitz, să se renunțe la luptă între cele două părți și să se interzică măcelul, iar pacea să se încheie astfel ca oștile să nu fie retrase și să nu se conteste granițele.

36 ⟨Prim-secretarul consulului Angliei la Constantinopol, care plecase spre Viena, scria:⟩

38 „Mi se pare că, dacă Înaltul Devlet va arăta interes pentru pace, oastea austriacă nu va porni la nici o acțiune. Oastea pedestră ⟨a austriecilor⟩ este gata să se pună în mișcare, dar cavaleria nu poate porni repede din cauza lipsei de nutreț și fînețe. Cei mai mulți dintre ei se află în Ungaria, în regiunile Timișoarei, iar alții sînt la iernat. La Belgrad se află vreo mie de apărători"...

42—43 ...Defterdarul Mustafa pașa, fostul apărător de Novobrodo [11], care fusese însărcinat să vină la Niș, în vederea supravegherii discuțiilor, ajungînd la Niș în a doua zi a lunii djemazi-ul-evvel [12], împuterniciții [13] plecaseră cu trei zile înainte spre locul unde urmau să se poarte discuțiile. Vizirul mai sus arătat avînd cîteva clauze de propus cu privire la discuții și devenind necesar ca ele să fie exprimate în scris, a întocmit o scrisoare, zicîndu-le: „Cu ajutorul lui Allah, să discutați cum trebuie cu solul olandez și cu voievodul Țării Românești. În discutarea clauzelor păcii să susțineți mai cu tărie față de delegații austrieci interzicerea luptelor în toate serhaturile. După ce, potrivit obiceiului, veți face schimb de documente, să faceți cunoscut în partea noastră cum ați hotărît și cum ați aranjat chestiunea felului cum vor fi discutate celelalte articole ...".

47 COPIA (SURET) ACTULUI IMPERIAL DE ÎMPUTERNICIRE

⟨Acest act este un firman imperial prin care delegații otomani sînt învoiți să încheie pace cu austriecii la Passarovitz [14]⟩.

49 Delegații austrieci s-au opus în privința participării la medjlisul de tratative a voievodului Țării Românești, voievodul Ianaki [15], care venise cu cîteva zile înainte la Passarowitz, fiind desemnat împreună cu împuterniciții Înaltului Devlet. Ei au zis: „De vreme ce voievodul mai sus arătat nu a fost numit să participe la discuții în calitate de împuternicit din partea Înaltului Devlet, nu este cu putință ca el să stea la medjlisul de convorbiri întocmai ca delegații. Dar, dacă, stînd în picioare, va face pe dragomanul, la aceasta nu ne opunem". Ei au arătat obiecție întocmai ca și delegații Înaltului Devlet care, mai înainte, la pacea încheiată la Carlovitz, se împotriviseră în privința participării la tratative a unui om de încredere al cezarului, care fusese însărcinat să participe împreună cu delegații austrieci. Se socoti că dacă voievodul amintit mai sus, care este posesorul unui titlu cu două tuiuri, va sta în picioare și va face pe tălmaciul, aceasta va însemna desconsiderarea lui în fața celor de o seamă cu el.

---

[11] *Nevaberde.*
[12] *2 cemazi I 1130* = 3 aprilie 1718.
[13] *Murahhas efendiler.*
[14] *Pojorofdja (Pojorofca).*
[15] *Ianaki*, Ioan Mavrocordat (1716—1719).

De aceea se consideră potrivit ca el să nu participe la discuţii, iar la serviciul de tălmaciu să fie numit secretarul său particular, care este un om de încredere şi capabil să conducă discuţia şi să vorbească limba creştinească.

<Urmează descrierea desfăşurării discuţiilor şi încheierea păcii de la Passarowitz>.

56 SCRISOAREA IMPERIALĂ (HATT-I-HÜMAYUN) DIN PARTEA PADIŞAHULUI CU PRIVIRE LA ACCEPTAREA CLAUZELOR PĂCII, ÎN URMA ACTULUI DAT DE CEZARUL AUSTRIEI

57 <Titulatura sultanului Ahmed> ... stăpînul, îndeosebi, al ţinuturilor tătăreşti, al Deşti-Kîpceacului, al vilaietului Caffa şi al tuturor neamurilor aflate în acele regiuni, al ţinutului Bosniei, al Ţării Româneşti şi Moldovei şi multor altor ţări şi ţinuturi care nu pot fi descrise şi calificate ...

59 ... După cîteva convorbiri şi discuţii, în acest an 1130, în a douăzeci şi doua zi a lunii şaban cel măreţ [16], delegaţii celor două părţi s-au înţeles asupra a treizeci de articole şi au încheiat pace pe termen de douăzeci şi patru de ani ...

60 *Articolul 1*. Vilaietele Moldovei şi Ţării Româneşti se mărginesc într-o parte cu ţara leşească şi într-altă parte cu Transilvania. Încă din trecut, ele se mărginesc şi se învecinează prin munţii aflaţi între ele[17]. Să se respecte, ca şi mai înainte, vechile lor hotare şi să nu se treacă deloc nici dincolo şi nici dincoace. Ţinutul de dincolo de Olt, din Ţara Românească, împreună cu cetatea Timişoarei, aflîndu-se sub stăpînirea şi ocupaţia împăratului roman, să rămînă în stăpînirea şi sub ocupaţia lui, potrivit înţelegerii asupra „stării de fapt"[17a] care a fost luată ca bază. Partea răsăriteană a rîului mai sus arătat se află în stăpînirea Înaltului Devlet, iar partea apuseană se găseşte sub ocupaţia şi în posesia împăratului roman. Pînă la vărsarea în fluviul Dunărea a rîului Olt, care izvorăşte din părţile Transilvaniei, iar de aci încolo fluviul Dunărea, pînă la locul unde, înainte de a se ajunge la Orşova, apa Timoc, de pe partea cealaltă, se uneşte cu Dunărea, aceste ape să fie hotare. Aşa cum s-a procedat mai înainte la rîul Mureş, raialele ambelor părţi să se folosească de ele în comun pentru adăpatul vitelor şi pentru pescuit şi pentru altele şi să se folosească de ele deopotrivă. Din partea Transilvaniei să circule în linişte pe apa Olt, spre Dunăre, vasele mari fie ale austriecilor, fie ale raialelor. Corăbiile de pescuit ale raialelor Ţării Româneşti, precum şi alte bărci ale acestora să lucreze fără piedici.

61 Prin înţelegerea şi mijlocirea căpeteniilor de la hotare, morile de apă să fie repartizate la locuri potrivite, ca să nu stingherească trecerea vaselor de negoţ şi, în felul acesta, să se arate înţelegere dintr-o parte şi alta. Unii dintre boierii şi dintre alte raiale cu stare mijlocie din vilaietul Ţării Româneşti, aflat în stăpînirea Înaltului Devlet, se duseseră, în zilele de răscoală, în partea cezarului. Potrivit acestui tratat de pace, cei amintiţi mai sus să vină din nou la vechile lor locuinţe şi, stînd liniştiţi, să-şi ia în stăpînirea lor avuţiile şi pămînturile întocmai ca şi ceilalţi boieri ...

---

[16] 22 *şaban 1130* = 23 iulie 1718.

[17] Între Polonia şi Transilvania, de o parte, şi Ţara Românească şi Moldova, de altă parte.

[17a] *Hâle-ül-kavlehu.*

65 *Articolul 12.* Toți prizonierii de mirie, care au fost prinși de ambele părți, atît în timpul războaielor și luptelor din trecut, cît și în timpul acestui război, și care se află în închisorile de beilic, speră să se salveze în cinstea acestei păci sfinte. Pe de altă parte, rămînerea prizonierilor, de azi înainte, în suferință nu se cuvine sentimentului de generozitate, precum și bunăvoinței împărătești a padișahului. De aceea ei să fie eliberați cu toții, de ambele părți, potrivit vechiului obicei, pînă-n termen de șaizeci de zile de la data actului de pace.

Îndeosebi Iskerlet-zade Nicolae [18], care se afla închis în cetățile din Transilvania, împreună cu fiii și suita sa, să fie schimbat cu baronul de Astin [19] și cu baronul de Betraș [20], care se află închiși la Iedi-Kule din Istanbul, împreu-66 nă cu oamenii aflați lîngă ei. Pînă-n termen de treizeci și una de zile de la data tratatului de pace ei să fie eliberați și schimbați la hotarul Țării Românești...

68 *Articolul 15.* Pentru a nu prejudicia liniștea și bunăstarea raialelor aflate la graniță, Rákóczi, Bercsényi *(Percini)*, Esterhazi, Anton Forgacs, Vayi Adam, Czaky *(çaki)* [21] și alți unguri care, în timpul luptelor, renunțînd la supunere față de împăratul roman, au intrat și s-au refugiat în Înaltul Devlet, să fie așezați, după cum se cere, într-un colț al Imperiului otoman, departe de hotare, iar familiilor lor să li se dea învoire ca, venind lîngă soții lor, să stea împreună cu ei la locurile indicate.

72 ... Scris în prima decadă a lunii ramazan cel binecuvîntat, anul 1130 [22].

SURETUL ACTULUI ÎMPĂRĂTESC ADRESAT CEZARULUI ÎN URMA ÎNCHEIERII TRATATULUI DE COMERȚ ÎNTRE IMPERIUL OTOMAN ȘI AUSTRIA

... Potrivit tratatului de pace încheiat în a douăzecișidoua și a lunii șaban cel măreț din anul 1130 [23], s-au întîlnit [24] într-un loc din apropierea 73 orașului Passarowitz și, după multe adunări și tratative, s-au hotărît asupra a douăzeci de articole, le-au întocmit și au făcut schimb de acte spre a fi respectate de ambele părți ...

74 *Articolul doi.* Vasele comerciale ale celor două părți să circule și să facă comerț pe fluviul Dunărea, fără piedici. Negustorii cezarului mai sus arătat să scoată la Vidin, Rusciuc și în alte părți mărfurile și lucrurile aduse de ei pe fluviul Dunărea și să aibă voie să le transporte în locurile dorite de ei, încărcîndu-le în căruțe cu chirie obișnuită. Dat fiind faptul că vasele de Dunăre ale negustorilor împăratului roman nu au voie să iasă în Marea Neagră, ele să meargă pe fluviul Dunărea la Brăila, Isaccea, Chilia și la alte schele în care se află șăici și corăbii. Acolo să-și scoată lucrurile și mărfurile lor și, încărcîndu-le cu navlu în corăbiile negustorești care circulă pe Marea Neagră, ei să nu fie împiedicați de a merge și de a face negoț la Istanbul, în Crimeea, la Trapezund *(Trabzon)*, la Sinop, precum și la alte schele din Marea Neagră, unde se vînd mărfurile lor la prețul curent ...

82 ... Scris în prima decadă a lunii ramazan cel binecuvîntat, anul 1130 [25].

---

[18] Nicolae Mavrocordat, după capturarea lui de către imperiali, în noiembrie 1716.
[19] *Astin*, Stein (cf. Hammer, *op. cit*, XIII, p. 353).
[20] *Betraș*, Petraș *(Ibidem)*.
[21] Czaky Mihail (pentru toți aceștia cf. și Hammer, *op. cit.*, XIII, p. 346).
[22] *Evail ramazan 1130* = 29 iulie—7 august 1718.
[23] *22 șaban 1130* = 23 iulie 1718.
[24] Delegații Porții otomane și Austriei.
[25] *Evail ramazan 1130* = 29 iulie—7 august 1718.

119 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI UNU[26]

121 PREGĂTIREA SOLDELOR PENTRU OŞTILE DIN CETATEA HOTIN

Muhafizul de Hotin, Mîrza-Mehmed paşa, a făcut cunoscut că soldele pe anul 1129[27] ale ostaşilor pedestraşi şi cavaleri locali, aflaţi la paza Hotinului, care le fuseseră repartizate *(havale)* din tributul *(cizye)* Ţării Româneşti şi Moldovei, nu le-au sosit încă ostaşilor amintiţi mai sus. De asemenea, el mai arăta că voievodul Moldovei, care primise firman să le transporte zaherele din schela Galaţi *(Kalas)*, a transportat o parte din ele, dar neglijează transportarea restului zaherelei şi că, de aceea, pînă la procurarea, dintr-o parte oarecare, şi aducerea zaherelei necesare ostaşilor arătaţi mai sus pentru anul 1131[28], să li se dea 10 000 de guruşi pentru a cumpăra o cantitate oarecare de zahérea. De aceea s-a emis şi s-a trimis înalt firman straşnic lui Mihail[29], voievodul Moldovei, în sensul ca, din suma de 40 617 $^1/_2$ de guruşi, care fusese repartizată mai înainte, din tributul Moldovei, drept soldă pentru ostaşii mai sus arătaţi, 27 255 $^1/_2$ de guruşi să se dea în grabă, din banii strînşi, iar restul de 14 362 de guruşi[30], de asemenea, să fie predat cu
122 o clipă mai devreme. S-a mai poruncit ca şi celelalte zaherele, care urmau să fie transportate din Galaţi, să fie cărate cît mai repede.

De asemenea, şi voievodul Ianaki[31], voievodul Ţării Româneşti, a fost sfătuit şi avertizat să predea celor care fuseseră desemnaţi cu primirea sumei de 41 000 de guruşi, banii de soldă, făcută havalea din Ţara Românească. De asemenea, au fost sfătuiţi şi avertizaţi drastic cu ilustre porunci şi mubaşirii care fuseseră însărcinaţi cu transportarea zaherelei mai sus arătate, precum şi cu procurarea banilor de solde, ca să se ferească de nepăsare ...

175 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI DOI[32]

199 PORNIREA LUI RÁKÓCZI-OGLU LA TEKIRDAG[33] PENTRU A LOCUI ACOLO

În timpul discuţiilor care s-au purtat la Passarowitz pentru încheierea păcii între Înaltul Devlet şi cezarul Austriei, delegaţii austrieci ceruseră ca Rákóczi-oglu, despre care s-a vorbit în mod amănunţit mai înainte, să fie legat şi predat în mîinile austriecilor, duşmanii săi de moarte. Ei se îndîrjiseră zicînd că „atît timp cît Înaltul Devlet va arăta nepăsare în această privinţă, nu poate fi încheiată pacea cu Austria". Atunci, delegaţii Înaltului Devlet au arătat că craiul cel pomenit mai sus fiind oaspetele Înaltului Devlet, nu e cu putinţă ca el să fie predat în mîinile duşmanilor săi nu numai legat în lanţuri, dar nici cu cinste sau cu onoare ...

---

[26] *1131 H.* = 24 noiembrie 1718—13 noiembrie 1719.

[27] *1129 H.* = 16 decembrie 1716—4 decembrie 1717.

[28] *1131 H.* = 24 noiembrie 1718—13 noiembrie 1719.

[29] Mihail Racoviţă.

[30] Totalul este calculat greşit.

[31] Ioan Mavrocordat.

[32] *1132 H.* = 14 noiembrie 1719—1 noiembrie 1720.

[33] *Tekirdag*, localitate în Turcia europeană.

274

EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ȘI TREI [34]

280

CERCETAREA SERDENGHECIȚIILOR

Așa cum s-a descris mai sus, atunci cînd, în anul o mie o sută douăzeci și opt [35], ghiaurii austrieci asediaseră cetatea Timișoarei, oastea împărătească, în timpul întoarcerii cu înfrîngere de la Varadin, își întinsese corturile, cu uimire, pe șesul Belgradului. Prin moartea serdarului suprem [36], vizirul Defterdar Elhadj-Mehmed pașa devenise pe atunci supraveghetorul treburilor. El ceruse ca, pentru ajutorarea Timișoarei, să fie trimiși un număr oarecare de serdenghecitii, de silahdari și de spahii. În expedițiile anterioare, ori de cîte ori se recrutau astfel de serdenghecitii, se obișnuia să li se acorde solde mărite *(terakki)*, cu scopul de a se obține ceva din misiunea lor. Dacă îndeplinirea acelei misiuni era grea, atunci se obișnuia ca ei [37] să fie solicitați la alte servicii pînă la sf. Dumitru [38].

De astă dată [39], cu scopul de a merge la Timișoara, fuseseră înscriși 1 000 de ostași spahii și silahdari viteji, acordîndu-se fiecărui ostaș cîte 25 de guruși bacșiș și cîte 15 aspri soldă mărită și, așa cum s-a amintit mai sus,
281 fuseseră îndreptați și trimiși spre Timișoara. Nu numai că ei nu intraseră în cetatea Timișoara, dar nici nu se luptaseră cum trebuie cu tabăra ghiaurilor, care asedia cetatea, și se întorseseră numaidecît spre Belgrad.

<Urmează descrierea răscoalei acestor serdenghecitii, după care se face o nouă reglementare a acordării de solde mărite>.

---

[34] *1133 H.* = 2 noiembrie 1720—21 octombrie 1721.
[35] *1128 H.* = 27 decembrie 1715—15 decembrie 1716.
[36] Ali pașa, mare vizir, a căzut în lupta de la Varadin la 5 august 1716.
[37] Ostașii voluntari de sacrificiu ziși serdenghecitii *(serdengeçti)*.
[38] *Rûz-ı-Kasım.*
[39] În anul *1128 H.* (vezi nota 35 și nota 36).

III

KÜCIÜK-CELEBIZADE ISMAIL ASÎM EFENDI

Asîm efendi este fiul lui Küciük-Celebi Mehmed, fost reis efendi (m.1706). De aici şi numele său de Küciük-Celebizade sau, mai simplu, Celebizade. El s-a născut la Istanbul, probabil, în jurul anului 1685.

Celebizade a ocupat diferite funcţii în ierarhia Porţii. Astfel, între anii 1708—1732 a fost dascăl *(müderris)* prin diverse instituţii cărturăreşti din Istanbul, iar apoi a devenit judecător *(kadı)*. Ca atare, în 1732 îl găsim cadiu de Yenişehir (din Anatolia), în 1738/39 *(1152 H.)* cadiu de Bursa, apoi de Medina (1744), iar în 1748 cadiu de Istanbul. Deşi a stat o vreme mazil, Celebizade a ocupat totuşi mai tîrziu şi funcţia de kadiasker de Rumelia, reuşind să deţină, spre sfîrşitul vieţii sale, chiar şi titlul de şeih-ul-islam (1759), cel mai înalt rang în ierarhia ecleziastică mahomedană. Celebizade a murit la Istanbul la 15 februarie 1760 *(28 cemazi II 1173)*, după ce a stat ca şeih-ul-islam timp de opt luni.

Celebizade a fost renumit atît pentru bogăţia cunoştinţelor sale în domeniul jurisprudenţei musulmane, cît şi pentru talentul său poetic.

Fiind desemnat în anul 1723 *(1135 H.)* cronicar oficial *(vak'anüvis)* în locul lui Mehmed Raşid, Celebizade a rămas cunoscut în istoriografia otomană printr-o cronică intitulată: *Tarih-i Küçük-çelebizade*. De fapt, el a continuat opera lui Raşid, descriind evenimentele cu începere de la 3 iulie 1722 *(8 zilka'de 1134)*, respectiv, de unde rămăsese predecesorul său, şi pînă la 29 iulie 1729 *(3 muharrem 1142)*. De aceea opera sa este în general considerată ca o „Anexă la Cronica lui Raşid", numită „Zeyl-i Raşid" mai ales că ele se confundă şi din punctul de vedere al stilului în care au fost redactate.

Deşi la urcarea pe tron a sultanului Mahmud I (1730=*1143 H.*), Celebizade deţinea încă funcţia de *vak'anüvis*, el nu a apucat totuşi să descrie faptele pînă la zi şi, întrucît nici urmaşul său nu a reluat, din anumite considerente, relatările din punctul lăsat de Celebizade, au rămas, în felul acesta, descoperite, în analele istoriografiei otomane, evenimentele anului Hegirei 1142 (27 iulie 1729 — 16 iulie 1730) [1].

---

[1] Cf. M. Arif, *Silsile-i vuku'at-ı Devlet-i aliye'de zapt edilmeyen 1142 senesi hâdisatı* (Evenimentele din anul 1142 (1729—1730) rămase nedescrise în analele otomane), în „T.O.E.M.", vol. I, nr. 1 (1910), p. 53 şi urm.

Referindu-se la o perioadă de relativă liniște din istoria Imperiului otoman, informațiile date de Celebizade despre țările române apar relativ puține față de alți cronicari.

Cronica lui Celebizade a fost editată la Istanbul în 1741 *(1153 H.)* și în 1865 *(1282 H.)* într-un volum separat. Cea de a doua ediție a stat la baza extraselor alăturate.

În domeniul literaturii, Celebizade a scris și o colecție de versuri *(Divan)*, în care îi elogiază pe sultanii vremii sale: Ahmed al III-lea (1703—1730) și Mahmud I (1730—1754). El a făcut și unele traduceri din limbile arabă și persană în limba turcă. Astfel, sub titlul *Adjaib-ül-letaif* (Anecdote ciudate), a tradus jurnalul de călătorie în China al unui oarecare Hodja-Gîyaseddin Nakkași, care călătorise prin Asia timp de peste doi ani, fiind trimis în solie pe la anul 1419 *(822 H.)* de hanul Șah-Ruh, fiul și urmașul lui Timurlenk. Celebizade a tradus din persană și o altă operă, tot despre China, intitulată: *Tarih-i nevadir Çin-i-Maçin* (Istoria rară a Chinei și Indochinei), scrisă pe vremea domniei sultanului Murad al III-lea (1574—1595).

BIBLIOGRAFIE:

Q.T.M., p. 45—46; *O.M.*, vol. III, p. 43—45; *E.I.*, I (1908), p. 853; *G.O.W* p. 293—294; Gibb, *History of the Ottoman Poetry*, IV, p. 74; *I.A.*, vol. III 1945, p. 370—375.

TARIH

Istanbul, 1865 *(1282 H.)*, 24 + 625 p.

9 EVENIMENTELE ANULUI O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI CINCI [1]

13 ⟨Sosirea ştirii despre moartea vizirului Abdi paşa, muhafîz de Hotin, la 3 safer 1135 [2], şi numirea lui Mustafa paşa, chehaiaua fostului serascher de Babadag, în eialetul Oceacov *(Ozu)*, Iusuf paşa. Reamintirea luptelor de la Zenta şi Timişoara⟩.

72 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI ŞASE [3]

95 SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI MARI

Măria-sa vizirul Sirke-Osman paşa, mutasarrîf de Canée *(Hanya)*, a fost numit muhafîz la cetatea Vidinului, dîndu-i-se şi sangeacurile Nicopole şi Tîrhala, iar muhafîzul de Vidin, vizirul Benli-Mustafa paşa, a fost numit serascher asupra oştilor şi spahiilor din cetatea Oceacov, precum şi peste întregul eialet Oceacov ...

178 EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI ŞAPTE [4]

276 Căsătoria prinţesei Ayşe-Sultan cu vizirul Mustafa paşa, valiu de Hotin, fost chehaia al marelui vizir Iusuf paşa [5] ...

289 RĂSCOALA ŞI FUGA LUI DJANTEMIR, UNUL DINTRE EMIRII ⟨TRIBULUI⟩ ŞIRIN DIN CRIMEEA

⟨Hanul şi tătarii au jurat să nu-i primească printre ei pe Djantemir şi pe partizanii lui. Ei au făcut cunoscută la Poartă hotărîrea lor, cerind ca Djantemir şi oamenii săi să fie prinşi⟩.

290 De aceea, pentru ca ⟨Djantemir⟩ să fie prins acolo unde se află şi să fie prezentat la Înalta Poartă, s-au trimis în grabă înalte porunci adresate în acest sens muhafîzilor de Azov *(Azak)*, de Cetatea Nouă [6] şi de Oceacov şi de Bender, precum şi cadiilor şi căpeteniilor militare şi demnitarilor de vilaiete de la locurile de trecere; Chilia, Babadag, Caffa, Odesa *(Acu)*, Akkerman, Isaccea, Ismail, Brăila *(Ibrail)* şi Taman ...

[1] *1135 H.* = 12 octombrie 1722—30 septembrie 1723.
[2] *3 safer 1135 H.* = 13 noiembrie 1722.
[3] *1136 H.* = 1 octombrie 1723—19 septembrie 1724.
[4] *1137 H.* = 20 septembrie 1724—8 septembrie 1725.
[5] Iusuf paşa, mare vizir (13 noiembrie 1711—12 noiembrie 1712).
[6] În text: *Kal'a-i-Cedid;* forma arabă a denumirii: *Yeni-Kale.*

293 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI OPT**[7]

299 ⟨Comandanţii din Oceacov, Caffa, Kilburun ş.a. primesc alte porunci, în sensul de a nu se amesteca în treburile tătarilor⟩.

300 **NUMIREA ILUSTRULUI HAN PENTRU ÎNDEPĂRTAREA RĂSCOALEI LUI DJANTEMIR ŞI A PRINŢULUI BAHT GHIRAI**

301 ⟨Această chestiune se lasă pe seama hanului Mengli Ghirai al II-lea⟩.

... Se dăduse firman, pe la sfîrşitul lunii mai sus arătate[8], ca prinţul Adil Ghirai să depună eforturi ca să-i scoată, cu o zi mai devreme, pe tătari din Bugeac şi apoi, mergînd lîngă măria-sa hanul, să procedeze potrivit părerilor sale. De asemenea, şi muhafîzii de Azov şi de Ieni-Kale şi de Oceacov şi de Bender au fost desemnaţi să urmeze părerile şi măsurile măriei-sale hanului şi să depună sforţări pentru îndeplinirea celor semnalate de măria-sa hanul ...

370 **SCHIMBAREA POSTURILOR UNOR VIZIRI MARI ...**

379 ... În a 24-a zi a binecuvîntatului ramazan[9], vizirul Benli-Mustafa paşa, care era mutasarrîful eialetului Oceacov, a fost mutat în eialetul Trapezund *(Trabzon)*, cu condiţia de a păzi şi cetatea Azov, iar înaintaşul său, Kara-Mustafa paşa, a fost mutat în eialetul Oceacov, cu condiţia de a păzi cetatea respectivă ...

403 **EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ TREIZECI ŞI NOUĂ**[10]

409 **MAZILIREA LUI MIHAIL**[11]**, VOIEVODUL MOLDOVEI, ŞI NUMIREA LUI ISKERLET-ZADE**[12]**, DRAGOMANUL DIVANULUI IMPERIAL**

Mihail, care era voievodul Moldovei, dorind domnia Ţării Româneşti şi cerînd aceasta din toată inima şi tot sufletul lui înclinînd în partea mai sus-arătată, îşi făcuse legături cu unii boieri din Ţara Românească şi, astfel, se născuse duşmănie între el şi bunul lor voievod care era Iskerlet-zade Nikola[13]. Ivirea unei astfel de stări între voievozii arătaţi mai sus ar fi putut da naştere la răscoală în ţară şi ar fi putut duce la împrăştierea raialei. Afară de aceasta, trecuse mult timp de cînd domnea Mihail cel mai sus numit, astfel că dorinţa lui pentru Ţara Românească dăduse naştere la bănuieli. De aceea s-a socotit mai potrivit ca el să fie mazilit şi i s-a dat firman să vină la Istanbul şi să stea în palatul *(Yalı)* său de la Kuru-Çeşme. În a opta zi a lunii safer[14], sîmbătă, domnia Moldovei a fost acordată lui Iskerlet-oglu Ligoraşcu[15], a cărui înţelepciune şi pricepere se dovediseră în cei zece ani de slujbă ca dragoman al 410 Divanului imperial şi a cărui familie era vestită prin devotament şi dragoste în slujba faţă de Înaltul Devlet, iar cu funcţia de dragoman al Divanului împărătesc a fost onorat Alexandru[16], fratele său ...

---

[7] *1138 H.* = 9 septembrie 1725—28 august 1726.
[8] *Muharrem 1138* = 9 septembrie—8 octombrie 1725.
[9] *24 ramazan 1138* = 30 mai 1726.
[10] *1139 H.* = 29 august 1726—18 august 1727.
[11] Mihail Racoviţă (1715—1726).
[12] Grigore Ghica al II-lea (1726—1733).
[13] Nicolae Mavrocordat (1719—1730).
[14] *8 safer 1139* = 5 octombrie 1726.
[15] Grigore Ghica al II-lea.
[16] Alexandru Ghica (m. 1741).

470 ## AȘEZAREA UNOR CETE DE NOGAI PE PĂMÎNTURILE DE LA ȚRECĂTOAREA ISMAIL ȘI LA AKKERMAN

Cetele de nogai, care mai înainte fuseseră așezate la locul numit Halil-Pașa-Yurdu [17], nemulțumindu-se cu locul ce le fusese desemnat, începuseră să atace pămînturile Moldovei din vecinătatea lor. Din această cauză se iscaseră certuri între moldoveni și ceata mai sus arătată. De aceea, curmarea certurilor și împiedicarea persecuțiilor lor fuseseră lăsate, printr-un ilustru firman, pe seama hanului Crimeii, măria-sa hanul Mengli Ghirai [18].

Atunci se constatase că nogaii atacau pămînturile Moldovei. De aceea, prin mijlocirea lui Adil bei, care fusese numit din partea măriei-sale hanul, ei fuseseră întorși și așezați din nou la Halil-Pașa-Yurdu. Dar se observase că locul arătat mai sus nu era suficient pentru ceata de nogai. De asemenea, era evident că, de azi înainte, ei nu pot fi așezați pe pămîntul Moldovei. De aceea toți mîrzacii și toți bătrînii lor s-au dus la măria-sa hanul, rugîndu-l să le dea cămine și să le desemneze un loc unde să se stabilească. Atunci hanul, ținînd sfat cu emirii Crimeii și, în același timp, fiind clar că iurta arătată mai sus nu este suficientă pentru ceata sus-menționată, a raportat și a făcut cunoscut că demnitarii și aianii săi sînt de părere să li se desemneze ⟨nogailor⟩ o suprafață de teren oarecare din pămînturile cadiatelor de Akkerman și trecătoarea Ismail, învecinate cu Halil-Pașa-Yurdu, care le fusese repartizată mai înainte, iar ca să nu se amestece cu cei din Bugeac, socot potrivit să li se precizeze și să li se delimiteze locurile.

⟨În a doua decadă a lunii zilka'de din 1139 [19], sultanul dă poruncă pentru ca nogaii să fie așezați în cadiatele mai sus arătate⟩.

484 ## EVENIMENTELE DIN ANUL O MIE O SUTĂ PATRUZECI [20]

549 ## DESCRIEREA RĂSCOALEI LUI ADIL GHIRAI ȘI A ȚĂTARILOR NOGAI ȘI NUMIREA ILUSTRULUI HAN PENTRU ÎNDEPĂRTAREA TULBURĂRILOR LOR

În timp ce Înaltul Devlet era ocupat cu expediția de la Isfahan, unii dintre răufăcătorii tătarilor-nogai din Bugeac, îndeosebi Ur-Mehmedoglu Iusuf Mîrza și frații lui și alți cîțiva mîrzaci, care erau partizanii lor, nesperînd la o pace, în curînd, au socotit că este momentul potrivit să treacă la îndeplinirea pornirilor rele din sufletele lor. L-au atras printre ei și pe prințul Adil Ghirai care, fiind mazilit, de nevoie, din rangul de calgai, primise poruncă să stea la ciftlicul său din Ianbolu. Deși era sigur că, din această cauză, el se supărase pe măria-sa Mengli Ghirai, hanul Crimeii, totuși, în urma cererii și rugăminții hanului mai sus arătat, i se dăduse voie ⟨lui Adil Ghirai⟩ să 550 se întoarcă în partea aceea. De aceea ⟨mîrzacii⟩ voiau să-l folosească drept unealtă pentru împlinirea gîndurilor lor rele.

Ei s-au adunat la un loc sub pretextul de a fi fost scoși mai înainte de pe pămînturile Moldovei, potrivit ilustrului firman, prin mijlocirea măriei-sale hanului mai sus amintit, și de a fi fost așezați și stabiliți din nou în ținuturile Halil-Pașa-Yurdu, care era, de multă vreme, locul repartizat pentru neamul arătat mai sus.

---

[17] *Halil-Pașa Yurdu*, „Vatra lui Halil Pașa", care despărțea Bugeacul de restul Moldovei (cf. Gh. Năstase, *Hotarul lui Halil pașa și „cele două ceasuri"*, București, 1934).

[18] Mengli Ghirai al II-lea (1724—1730; 1737—1740).

[19] *Zilka'de 1139* = 20 iunie—19 iulie 1727.

[20] *1140 H.* = 19 august 1727—5 august 1728.

Prin mijlocirea muhafîzului de Bender, ei au trimis la Poarta-fericirii mahzar în care spuneau: „Dacă măria-sa hanul nu va fi mazilit și hanatul nu va fi acordat măriei-sale hanului Kaplan-Ghirai și dacă tătarii-nogai, care au fost scoși de pe pămînturile Moldovei, nu vor fi așezați din nou pe acele pămînturi, atunci noi toți vom părăsi aceste meleaguri, preferînd să ne stabilim în țara leșească.

Cînd locuitorii Crimeii au auzit aceasta, toți carturarii și toți oamenii pioși, precum și șeihii și emirii din țara Crimeii au prezentat la Poarta fericirii un mahzar de credință, arătînd că toți sînt mulțumiți de măria-sa hanul cel pomenit mai sus, întrucît purtarea și faptele acestuia sînt potrivite cu cerințele șeriatului și cu legile vechi și că el apără totdeauna și așa cum se cuvine pe aiani, pe bogătași și pe săraci și că, în orice împrejurare, el procedează potrivit prescripțiilor șeriatului.

De asemenea, arătînd că nu există nici un motiv de amestec al nogailor din Bugeac în privința mazilirii și numirii hanilor Crimeii, ei s-au rugat, totodată, ca acești răufăcători, care, adunîndu-se, au avut curajul să provoace astfel de dezordine și tulburare, să fie pedepsiți pe măsura faptelor lor, deoarece, din punctul de vedere al șeriatului, ei merită o astfel de pedeapsă. Cu aceste rugăminți ei l-au trimis îndată către Înalta Curte pe Hadji-Murtaza Mîrza care era luminat printre emirii șirini și omul cel mai respectat și iubit de populația Crimeii. De aceea, măria-sa hanul a fost menținut la postul său de han, fiind onorat cu favoruri împărătești, iar prințului mai sus arătat, ⟨Adil Ghirai⟩ i s-a trimis înaltă poruncă în sensul ca să vină și să șadă, ca și mai înainte, la ciftlicul său. De asemenea, s-au expediat înalte porunci cuprinzînd sfaturi și cuvinte convingătoare ca învățații și mîrzacii nogailor din Bugeac să stea la locurile lor. Cei care fuseseră scoși de pe pămînturile Moldovei să fie așezați din nou pe acele pămînturi, pentru ca în felul acesta adunarea lor să fie împrăștiată, iar dacă vor continua răscoala și intrigile lor, atunci se va pregăti pedepsirea lor potrivit ilustrei fetva, iar pentru stingerea focului răzvrătirii lor a fost însărcinat măria-sa hanul mai sus arătat [21], ca să-i pedepsească pe cei care merită să fie pedepsiți. De aceea s-au scris și s-au expediat înalte porunci separate ca hanul să adune populația Crimeii și oștile lui de gardă, precum și oștile locale, iar muhafîzii de Oceacov și de Bender să-i adune pe toți zaimii și pe timarioții din eialetul Oceacov, iar serdarii și căpeteniile de ieniceri de prin părțile trecătoarei Ismail și din cadiatele Chilia *(Kili)* și Akkerman să strîngă pe toți ostașii și pe ostașii localnici și pe toți pedestrașii și călăreții și pe demnitarii capabili de luptă și măcel, precum și pe voievozii Țării Românești și Moldovei. S-a trimis totodată o altă poruncă înaltă și valiului de Hotin, vizirul Mustafa pașa, ca să procedeze potrivit părerilor măriei-sale hanului, acesta fiind numit serascher peste toți.

551

Dar nici sfaturile date din partea împărăției și nici sfaturile date de măria-sa hanul nu au avut nici o înrîurire asupra răufăcătorilor arătați mai sus. De aceea, de nevoie, măria-sa hanul a pornit din Crimeea, așa că a fost nevoie să pornească și cea mai mare parte a oștilor desemnate mai înainte, precum și ienicerii Înaltei Porți, aflați prin părțile Oceacovului *(Ozu)*, Benderului, Hotinului și altele. De aceea a fost numit și trimis Abdulbaki aga care era bașceauș la ogeacul ieniceresc. De asemenea, lui Regeb pașa [22], care

[21] Mengli Ghirai al II-lea.

[22] *Loma*, în loc de *pașa*.

era mutasarrîful sangeacului de Köstendil, i s-a acordat mai departe același sangeac, cu rang de mirliva, dar cu titlul de beilerbei. De asemenea, și lui Kolçak-Ilyas bei, care avea la Hotin titlul de mirliva și era agă peste cei din „Calea din dreapta" [23], i s-a acordat sangeacul Prizren, ca să aibă mijloace de întreținere, dar cu condiția să se prezinte la slujba mai sus arătată. De asemenea, se simțise că în aranjarea acestor treburi valiul de Hotin, vizirul de mai sus, arată oarecare delăsare. De aceea fusese numit ca bașbug valiul
552 de Rumelia, vizirul Muhsinzade Abdullah pașa, cerîndu-i-se să meargă prin părțile trecătorilor de la Chilia și Ismail, să adune lîngă el oștile mai sus arătate și să stea într-un loc spre a proceda după indicațiile și părerea măriei-sale hanul. Răspîndindu-se știrile că măria-sa hanul cel menționat mai sus a trecut apa Nipru *(Ozu)*, cu oastea crimeeană și că vizirul mai sus amintit a fost numit să meargă împotriva lor, cu oastea purtătoare de victorie, intriganții au fost cuprinși de teamă și de panică, iar picioarele lui Adil Ghirai au început să tremure de spaimă. De aceea, neavînd încotro, s-a refugiat la măria-sa hanul Mengli Ghirai, rugîndu-l totodată să intervină la Înalta-Poartă ca să i se ierte vina. Atunci, măria-sa hanul cel amintit l-a trimis la ciftlicul său pe mai sus pomenitul prinț, împreună cu hazinedarbașiul Mehmed aga. De asemenea, el a mai trimis și o scrisoare de mijlocire *(șefaatname)* la Poarta fericirii ca să fie iertată recenta purtare necuviincioasă a lui Adil Ghirai.

În aceste împrejurări, mai sus menționatul Iusuf Mîrza și Timurhan și Hapadj și frații lor au fugit în țara leșească. De aceea, pentru despăgubirea obiectelor lor prădate și jefuite, precum și pentru șederea și stabilirea unora dintre nogai, a fost nevoie să li se desemneze o suprafață de teren oarecare din pămînturile Moldovei. Atunci, măria-sa hanul a orînduit și a împărțit oștile în felul următor, ca să ierneze: oștile tătare de sub comanda sa vor ierna în ținutul Bender, din ținuturile Akkermanului, oștile de gardă ale măriei-sale Abdullah pașa, ⟨beilerbeiul de Rumelia⟩, precum și oștile aflate sub comanda sa vor ierna prin satele ținuturilor Akkermanului, iar tătarii nogai și de Bugeac,
553 aflați prin cadiatele Chilia, trecătoarea Ismail și Isaccea, precum și muhafîzul de Oceacov, Ali pașa, împreună cu oștile lui, vor ierna în comuna Tatar-Bunar [24], din ținutul Akkerman. El însuși, sosind în a șaptesprezecea zi a lunii regeb ⟨1140⟩ [25], la trecătoarea Ismail, s-a întîlnit cu vizirul arătat mai sus și a discutat cu el, așa cum se cuvine, toate problemele privind despăgubirile de lucruri, fixarea graniței și a terenului, precum și toate cele privitoare la aranjarea situației nogailor.

După aceea hanul a mers la Chilia, unde i-a invitat la el și i-a adunat la un medjlis pe toți mîrzacii nogai care erau căpeteniile celor arătați mai sus, pe oamenii de încredere dintre locuitorii satelor, pe agalele și pe oamenii de cuvînt ai tătarilor din Ghevaplî (?) și a hotărît următoarele:

Afară de Halil-Pașa-Yurdu, din sangeacul Bender, care fusese mai înainte acordat celor din neamul mai sus arătat ⟨al nogailor⟩, li se mai repartizase, din partea Înaltului Devlet, celor din neamul nogai, încă un ținut, de la rîul Prut pînă la fluviul Nistru *(Turla)*, avînd o întindere de 32 de ceasuri în lungime și două ceasuri în lățime, cu condiția ca moldovenii *(Bogdanlu)* să nu se amestece acolo. Apoi, în anul ⟨11⟩34 [26], li se mai dăduse un

---

[23] *Sağkol ağası*. De la Istanbul spre gurile Dunării.
[24] *Tatır-Bunar*, localitate în U.R.S.S.
[25] *17 receb 1140* = 28 februarie 1728.
[26] *1134 H.* = 22 octombrie 1721—11 octombrie 1722.

loc din Moldova. De aceea ⟨nogaii⟩ nu vor mai putea să-și facă locuințe și să se stabilească în alte locuri, decît în cele menționate, și nu vor mai depăși, de azi încolo, granițele respective, și nu vor mai persecuta și nu vor mai pricinui nici un fel de pagube și stricăciuni raialei din Moldova. De asemenea, mai înainte, fiecare familie ⟨de nogai⟩ dădea cîte o rubie, acum însă va da cîte un sülüs.

⟨Urmează descrierea și a altor condiții impuse tătarilor nogai. Toate acestea au fost făcute hoget *(hüccet)* în a doua decadă a lunii șaban 1140⟩ [27]

570 MAZILIREA VIZIRULUI IBȘIR ⟨HUSEIN⟩ PAȘA DIN EIALETUL CAFFA ȘI NUMIREA LUI ALI PAȘA

⟨Descrierea unei încercări de răscoală a ienicerilor din Caffa și Cetatea-Nouă *(Yeni-Kale)* și trimiterea unui arz la Poartă. Urmează unele schimbări de posturi în acele părți⟩.

72 În a șaptesprezecea zi a lunii mai sus arătate [28], i s-a acordat lui Ibșir pașa sangeacul Kîlburnu, cu condiția de a păzi Oceacovul, iar înaintașului său, Ali pașa, i s-a acordat eialetul Caffa, cu condiția de a păzi și cetatea Ieni-Kale. S-a dat, de asemenea, firman ca mai sus arătatul Abdülaziz, muftiu de Caffa, precum și adepții lui să fie închiși în cetatea Tulcea. Pentru aceasta au fost însărcinați ca mubașir bașcapugibașiul ... [29] aga ...

PORUNCĂ DATĂ VALIULUI DE RUMELIA SPRE A SE ÎNTOARCE LA PAZA CETĂȚII NIȘ

Mai înainte, pe vremea răscoalei nogailor din Bugeac, valiul de Rumelia, Abdullah pașa, fusese numit comandant peste oastea norocoasă, pusă la dispoziția măriei-sale hanului Crimeii, Mengli Ghirai. Ei au potolit răscoala din Bugeac și au lămurit chestiunea despăgubirilor de obiecte. Rămăsese doar problema așezării și stabilirii ⟨nogailor⟩ pe pămîntul Moldovei. În privința despăgubirii, s-a hotărît ca nogaii să predea înapoi stăpînilor lor obiectele și avuțiile pe care le jefuiseră, iar în lipsa acestora, să dea prețul lor, după ce se va constata că, într-adevăr, obiectele și avuțiile nu mai sînt. În această privință s-a hotărît ca totul să fie înregistrat. În ceea ce privește clauza așezării lor, se hotărîse și se socotise potrivit ca ei să se stabilească pe pămîntul Moldovei, acolo unde locuiseră mai înainte, cu condiția respectării angajamentelor pe care și le luaseră. După toate acestea, ilustrul han [30] intervenise ca ⟨Abdullah pașa⟩ să fie învoit să se întoarcă la postul său. De aceea spre sfîrșitul lunii mai sus arătate [31] vizirul ⟨Abdullah pașa⟩ s-a întors în Rumelia.

573 ⟨Pentru aranjarea treburilor a fost desemnat muhafizul de Bender, Sirke-Osman pașa⟩.

573—576 ⟨Se relatează că pe vremea răscoalei nogailor din Bugeac se răsculase și prințul Baht Ghirai prin părțile Kubanului. Fuseseră numite împotriva lui o serie de oști din Crimeia, din eialetul Oceacov, de prin cetățile de pe malurile Dunării, precum și bașceaușul Abdulbaki aga care, pe atunci, se afla prin părțile Bugeacului. Răscoala lui Baht Ghirai neprinzînd rădăcini, el s-a supus din nou, mai ales că și răscoala din Bugeac se liniștise între timp, iar Ibșir Husein pașa, din Ieni-Kale, a fost înlocuit cu Ali pașa, muhafizul de Oceacov⟩.

[27] *Șaban 1140* = 13 martie—10 aprilie 1728.
[28] *17 zilka'de 1140* = 25 iunie 1728.
[29] Loc alb.
[30] Mengli Ghirai al II-lea.
[31] *Evahır zilka'de 1140* = 29 iunie—8 iulie 1728.

IV

MEHMED SUBHI

Printre istoriografii otomani din secolul al XVIII-lea se numără şi Mehmed Subhi. El este fiul beilikciului din Divan, Halil Fehmi efendi, şi s-a născut la Istanbul în anul Hegirei 1121 (1709/1710). Subhi a fost un timp diac în divanurile unor viziri, după care a ocupat diferite alte slujbe, ca beilikciu, teşcheregiu la finanţe ş.a. În 1756/57 *(1170 H.)* era intendentul Monetăriei imperiale [1], iar pe vremea domniei sultanului Mustafa al III-lea a fost numit scrib la trupele de ieniceri. În 1761/1762 *(1175 H.)* apare ca intendent de arhive [2], iar cinci ani mai tîrziu îl găsim în Contabilitatea generală *(Başmuhasebe)*.

De reţinut este faptul că Mehmed Subhi a murit în Dobrogea, la Babadag, în cursul lunii iunie 1769 *(safer 1183)*, pe cînd participa la o expediţie împotriva Rusiei.

În slujba de cronicar de Curte *(vak'anüvis)*, el a urmat după Mustafa Sami [3] şi Husein Şakir [4], îndeplinind această funcţie între anii: 1739—1744 *(1152—1156 H.)*.

Subhi a întocmit o cronică a Imperiului otoman, intitulată: *Tarih-i vekayi (Istoria evenimentelor)*, care tratează faptele osmanlîilor începînd din 1735/36 *(1148 H.)* şi pînă la 1743 *(1156 H.)*. Ea a fost editată la Istanbul în 1783/84 *(1198 H.)*, incluzîndu-se, pentru continuitatea evenimentelor, şi însemnările lui Sami şi Şakir, care se referă la istoria otomană dintre anii: 1730 *(1143 H.)* — 1735/36 *(1148 H.)*. Astfel, operele acestora din urmă au trecut pe seama lui Subhi, fapt care ne determină să nu insistăm asupra acestor doi cronicari, întrucît relatările lor şi-au pierdut oarecum individualitatea. Numai că, aşa cum s-a menţionat şi în nota biobibliografică despre Küciük-Celebizade Ismail Asîm efendi, evenimentele anului Hegirei 1142 (1729/1730) au rămas nedescrise, nici unul dintre cei care au îndeplinit în perioada respectivă funcţia de cronicar oficial al Porţii neangajîndu-se la aceasta, probabil pentru a evita relatarea tulburărilor mari care izbucniseră în Imperiul otoman la sfîrşitul domniei sultanului Ahmed al III-lea (1730).

---

[1] *Darbhane emini.*

[2] *Defter emini.*

[3] A murit în 1733/34 *(1146 H.)*. Cf. *O.T.M.*, 46—47.

[4] A murit în 1742/43 *(1155 H.)*. *Ibidem*, p. 47.

Pe lîngă o serie de referiri la situaţia internă şi la raporturile directe ale Principatelor Române cu Poarta, cronica lui Subhi descrie pe larg mai cu seamă desfăşurarea războiului ruso-austro-turc din anii 1735—1739, care s-a încheiat cu pacea de la Belgrad, şi în timpul căruia Ţara Românească şi Moldova au avut cel mai mult de suferit. Această cronică, destul de amănunţită în ce priveşte prima parte a domniei sultanului Mahmud I (1730—1754), a fost folosită ca izvor şi de Ienăchiţă Văcărescu în opera sa *Istoria otomanicească a prea puternicilor şi marilor împăraţi* [5], autorul recurgînd în aceeaşi măsură şi la cronicile lui Naima şi Raşid.

Extrasele alăturate cuprind atît relatările lui Subhi, cît şi ale lui Sami şi Şakir despre ţările române.

BIBLIOGRAFIE:

O.T.M., p. 48—49; *G.O.W.*, p. 298—299; *Türkiye Ansiklopedisi* (Enciclopedia Turciei), vol. VI, Ankara, 1958, p. 170.

[5] Vezi *Tezaur de monumente istorice* (ed. Al. Papiu-Ilarian), II, Bucureşti, 1863, p. 237—302

TARIH

Istanbul, 1783/84 *(1198 H.)*, 238 f.

Partea I — CRONICA LUI SAMI-ŞAKIR

4 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1143**[1]

14 **SCHIMBAREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI**

Iskerlet-zade Nicolae, voievodul Ţării Româneşti[2], plecase cu două luni mai înainte în lumea infernului. Slujbele familiei celui amintit mai sus, precum şi credinţa şi devotamentul ei fiind cunoscute încă de mult, domnia a fost acordată, ca favoare, fiului său, Constantin[3]. Cu toate acestea, domnia amintită a mai fost cerută şi de Mihail[4], care fusese mai înainte voievodul Moldovei şi care stătea acum la palatul *(köşk)* său din Kuru-Ceşme[5]. De aceea el a fost ales pentru domnia Ţării Româneşti şi, în cursul lunii de mai sus[6], şi-a pus cucă la Divanul imperial, potrivit obiceiului, desăvîrşindu-şi astfel faima printre cei de o seamă cu el ...

24 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1144**[7]

32 **NUMIREA VOIEVODULUI ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ**

Iskerlet-zade Nicolae[8] fusese mulţi ani voievod în Ţara Românească şi, fiind bătrîn, apucase drumul infernului, iar în locul său fusese numit fiul său, Constantin[9]. După ce stătuse un timp oarecare pe scaunul său de domnie, acesta fusese mazilit şi adus la Poarta fericirii în timpul evenimentelor[10]. El se obligase să achite şi să predea vistieriei imperiale o sumă oarecare de bani pentru ca avuţiile şi lucrurile pe care le agonisise tatăl său, timp de mai mulţi ani, să nu fie confiscate pentru mirie. El a plătit în rate suma amintită mai sus, pentru care îşi luase obligaţia, şi stătea mazilit în colţul său, supraveghindu-şi moştenirea. Sinceritatea, credinţa şi devotamentul familiei mai sus arătate în serviciul de dragoman erau cunoscute de demnitarii împărăţiei.

---

[1] *1143 H.* = 17 iulie 1730—5 iulie 1731.
[2] Nicolae Mavrocordat (1719—1730).
[3] Constantin Mavrocordat (3 septembrie—4 octombrie 1730), fiul lui Nicolae Mavrocordat.
[4] Mihail Racoviţă, numit în Ţara Românească (octombrie 1730—13 octombrie 1731).
[5] *Kuru-Çeşme*, cartier din Istanbul.
[6] *Rebi II 1143 H.* = 14 octombrie—11 noiembrie 1730.
[7] *1144 H.* = 6 iulie 1731—23 iunie 1732.
[8] Nicolae Mavrocordat.
[9] Constantin Mavrocordat. E vorba de domnia dintre septembrie—octombrie 1730.
[10] În această perioadă în Imperiul otoman au fost răscoale care au dus la detronarea sultanului Ahmed al III-lea (1730).

De aceea, în ziua de marţi, a 14-a zi a lunii djemazi I [11], mai sus arătatul a primit cucă, potrivit obiceiului, la Divanul imperial, punîndu-i-se pe spate şi caftanul *(hilat)* de voievod [12]. Fiind prezentat după aceea în faţa padişahului, renumele, rangul şi cinstea sa au fost înălţate faţă de ghiaurii de o seamă cu el ...

66 EVENIMENTELE DIN ANUL 1148 [13]

70 ⟨Vorbindu-se de acordarea unor posturi demnitarilor Porţii, se spune⟩:

Erau bine cunoscute credinţa şi devotamentul voievodului Ţării Româneşti, Iskerlet-oglu Grigore [14], în slujba de dragoman al Divanului imperial, pe care el o îndeplinise mai înainte de aceasta [15]. De asemenea, el se distinsese printre cei de o seamă cu el şi în timpul domniilor din Ţara Românească şi Moldova [15a], prin buna conducere a ţării şi prin grija faţă de sărmani, precum şi prin atenţia şi purtarea sa dreaptă şi prin strădania sa faţă de raiale. De aceea sultanul a socotit acum că el este capabil să apere hotarele Moldovei. În felul acesta, i s-a acordat, ca favoare, din partea sublimului şah, domnia Moldovei [16], iar Constantin voievod, care era voievodul Moldovei [17], a fost învestit cu domnia Ţării Româneşti [18], urmînd să aibă grijă şi să depună eforturi pentru îndeplinirea sarcinilor care îi fuseseră date. Astfel, caftanele *(hil'at)* lor au fost trimise la reşedinţele lor de domnie prin cei care fuseseră desemnaţi pentru instalarea lor ...

⟨Numirea lui Şahin-Mehmed paşa, cu un număr oarecare de oşti, ca să stea prin părţile Babadagului, spre a apăra graniţele Moldovei de atacurile cetelor ruseşti şi căzăceşti etc.⟩.

---

[11] *14 cemazi I 1144* = 14 noiembrie 1731.

[12] A doua domnie a lui Constantin Mavrocordat în Ţara Românească (1731—1733).

[13] *1148 H.* = 24 mai 1735—11 mai 1736.

[14] Grigore al II-lea Ghica; pînă atunci domnise în Moldova (1726—1733) şi în Ţara Românească (1733—1735).

[15] Între anii 1716—1726.

[15a] Vezi nota 14.

[16] Lui Grigore al II-lea Ghica (16 noiembrie 1735—3 septembrie 1739).

[17] Constantin Mavrocordat (aprilie 1733—16 noiembrie 1735).

[18] La 16 noiembrie 1735 (a treia domnie).

73 Partea a II-a — CRONICA LUI MEHMED SUBHI

⟨Se aminteşte de expediţia din 1711 *(1123 H.)* in Moldova şi de cererea de pace a ţarului Rusiei, Petru cel Mare, cu acest prilej, ca şi de promisiunea de a restitui multe cetăţi. Se recapitulează unele evenimente de atunci⟩.

76 ... La Babadag a fost numit ca serascher valiul de Oceacov, măria-sa Mehmed paşa [1]...

79 S-a considerat potrivit ca măria-sa marele vizir [2], fiind numit serdar, să pornească spre Babadag şi Isaccea, împreună cu toate oştile islamice, fluturînd steagurile.

⟨Corespondenţa vizirului Mehmed paşa, serascher la Babadag, cu hanul tătăresc, în vederea ajutorării celor asediaţi la Bender de către ruşi⟩.

80 EVENIMENTELE ANULUI 1149 [3]

ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR MIRIMIRANULUI KOLÇAK-ILYAS PAŞA .... AFLAT LA PAZA HOTINULUI

⟨Pornirea oştii de la Poartă spre Isaccea⟩.

81 NUMIREA VIZIRULUI MEHMED PAŞA PENTRU PAZA CETĂŢII CAFFA

Mai înainte de aceasta, Mehmed paşa, serascher la Babadag, trecuse prin Isaccea pe şesul Cartal, de dincolo ⟨de Dunăre⟩, cu oaste nenumărată, dată sub comanda sa ...

⟨Se descriu atacurile date de ruşi asupra cetăţii Azov şi asupra Crimeii şi unele măsuri luate de turci⟩.

83 Afară de aceasta, pentru apărarea, aşa cum se cuvine, a hotarelor norocoase se scrisese şi se ceruse ca şi muhafîzul de Hotin, Kolçak paşa [4], precum şi Grigore [5], voievodul Moldovei, să fie prezenţi la ordia împărătească.

⟨Sosirea lui Kolçak paşa şi a hanului tătăresc Fetih Ghirai pe şesul Isaccei, în luna cemazi II 1149 [6]⟩.

---

[1] Şahin-Mehmed paşa.

[2] Seid-Mehmed paşa, mare vizir (9 ianuarie 1736—6 august 1737).

[3] *1149 H.* = 12 mai 1736—30 aprilie 1737.

[4] Kolçak-Ilyas paşa.

[5] *Ligor*, Grigore al II-lea Ghica, domnul Moldovei (1735—1739).

[6] *Cemazi II 1149* = 7 octombrie—4 noiembrie 1736.

DISCUŢII ÎN LEGĂTURĂ CU ŞEDEREA ÎN TIMPUL IERNII

... Temîndu-se de eventuale atacuri din partea duşmanilor prin părţile
84 Oceacovului, Moldovei şi Hotinului ... li s-a poruncit ogeacurilor de tunari şi de arabagii să ierneze la cetatea Isaccea, iar ortalele de ieniceri şi de gebegii, care nu sosiseră încă la tîrgul Babadag, să ierneze în cetăţile Chilia, Ismail şi Brăila, precum şi în alte locuri potrivite ale serhaturilor islamice. De asemenea, s-a dat firman, aşa cum s-a scris mai înainte, ca levenzii şi oastea de provincie, recrutată din eialetul Bosniei, să ierneze în Moldova, iar tunurile şi muniţiile existente la ordia împărătească să fie puse în cetatea Isaccea ...

95—96

PORNIREA OŞTILOR IMPERIALE DIN ŞESUL BABADAG SPRE ISACCEA

⟨Luna zilhidjge 1149 [7]. Schimbarea locului de convorbiri la Nemirova, la cererea internunţiului Austriei⟩.

96

EVENIMENTELE ANULUI 1150 [8]

101

NUMIREA UNOR CETE DE OSTAŞI PENTRU PAZA HOTARELOR

În acest timp, măria-sa marele vizir s-a străduit, cu ajutorul lui Allah, să organizeze şi să aranjeze treburile hotarelor islamice. Pentru aceasta, el a trimis încontinuu ostaşi şi zaherele în Moldova şi Ţara Românească, precum şi în alte locuri mai apropiate de graniţă, întărindu-le şi fortificîndu-le.

... Apoi, numindu-l pe bölükbaşi Djevher aga başbug peste ceata de levenzi ai lui Deli-Regeb ..., acesta a fost trimis împreună cu beiul Ţării Româneşti [9] ca să-i scoată pe afurisiţii austrieci de la hotarul pe unde pătrunseseră ...

113 ⟨Discuţii cu internunţiul Austriei, Thalmann, cu privire la război şi pace. În numele părţii otomane participă la tratative Ragîb Mehmed efendi. Austriecii acuză pe turci de aducerea oştirii la Babadag. Ragîb paşa prezintă marelui vizir [10] un raport cu privire la mersul convorbirilor şi spune următoarele⟩:

„Într-o zi, trimiţîndu-se un om împuterniciţilor austrieci, li s-a spus: « Acum n-a mai rămas timp. Dacă doriţi să reînnoim pacea potrivit scrisorilor sosite mai înainte la oastea împărătească din partea cezarului de la Viena şi
114 a primului ministru, atunci să ne înapoiaţi, de astă dată, cetatea Niş, pe care aţi luat-o fără ştire. În caz contrar, dacă vă opuneţi, noi avem poruncă să ne întoarcem». Atunci austriecii ne-au făcut cunoscut printr-o scrisoare sigilată că nu va putea fi încheiată pacea pînă ce nu li se va da cetatea Niş şi pînă ce nu le va rămîne partea cealaltă a Ţării Româneşti [11] şi pînă ce nu li se vor da cîteva cetăţi de la hotarele Bosniei. Ei ne-au trimis această scrisoare ca fiind ultimul lor cuvînt".

⟨Se mai arată că, în urma acestor discuţii zadarnice, delegatul turc s-a întors la oaste⟩.

---

[7] *Zilhicce 1149* = 2 aprilie — 30 aprilie 1737.
[8] *1150 H.* = 1 mai 1737 — 20 aprilie 1738.
[9] Constantin Mavrocordat (1735—1741).
[10] Mare vizir devenise Muhsinzade Abdullah paşa (5 august — 19 decembrie 1737).
[11] Adică Oltenia.

CUCERIREA ŞI SUPUNEREA CRAIOVEI

⟨În Craiova se găseau vreo trei mii de austrieci. Muhafîzul de Vidin a aflat că ei asupresc raialele de acolo⟩.

De aceea, depunînd eforturi pentru a îndepărta şi a înlătura din acele părţi şi din acele ţinuturi nebuniile afurisiţilor amintiţi mai sus şi pentru a salva oraşul acela, aflat în mîinile lor nenorocite, el [12] i-a trecut, cu un număr oarecare de oşti, călăuzite de victorie, peste podul construit, pe Husein aga, chehaiaua sa, şi pe Suleiman aga, miralemul măriei-sale sultanului, şi i-a trimis în localitatea amintită mai sus. Aceştia, la rîndul lor, au pornit în grabă spre oraşul Craiova, aşa cum primiseră poruncă. În a patra zi a lunii regeb cel unic [13], luni, au pus, cu semne de victorie, piciorul în oraşul amintit, împreună cu oştile purtătoare de glorie. Cînd au atacat cu duşmănie hanul de piatră, pe care vrăjmaşii cei afurisiţi îl construiseră în oraş şi în care se întăriseră, avînd în jur şanţuri şi palisade, atunci, cu ajutorul lui Allah şi cu puterea padişahului lumii, ⟨duşmanii⟩ şi-au dat seama că nu vor putea să reziste şi să stea pe loc în faţa atacurilor, ca de lei, ale luptătorilor pentru credinţă.

⟨Austriecii fug spre Transilvania cu pierderi de oameni şi muniţii. Pedestraşii sînt nimiciţi, 500 de călăreţi cad prizonieri, iar ceilalţi sînt urmăriţi de turci. S-au mai capturat şi trei tunuri mari aflate în hanul respectiv. S-a făcut cunoscut că ţinutul acela a fost curăţit de duşmani⟩.

117 **⟨În raportul delegaţiei otomane se menţionează că împuterniciţii Austriei şi Rusiei pomeneau şi de ţările române. Nu se fac alte precizări în acest sens⟩.**

⟨Trimiterea lui Francisc al II-lea Rákóczi la Vidin. Fuga unor comandanţi transilvăneni 118 **de la austrieci şi informaţiile date de ei cu privire la posibilitatea unei răscoale împotriva austriecilor în cazul cînd turcii ar pătrunde în Transilvania⟩.**

124

EVENIMENTELE ANULUI 1151 [14]

125

SFATUL ŢINUT ÎN CORTUL SERDARULUI CEL MARE [15] PENTRU ASEDIEREA CETĂŢII BELGRAD, CASA RĂZBOIULUI [16]

... ⟨Marele serdar⟩ s-a adresat astfel celor prezenţi: „În cuprinsul prescurtat al scrisorii sosite de astă dată din partea măriei-sale vizirului cel curajos, Elhadj-Mehmed paşa [17] care, fiind serascher în părţile Vidinului, ceruse să cucerească şi să supună cetatea Ada-Kaleh [18], se arată şi se descrie, una cîte una, aşa cum se explicase şi se adusese la cunoştinţă mai înainte, inaccesibilitatea trecătorilor şi scărilor cetăţii respective, precum şi trăinicia interiorului şi exteriorului ei. Se mai descrie şi se mai semnalează că totuşi, văzînd felurite meşteşuguri ciudate în împrejurimi şi pe maluri, ei au dărîmat şi au ruinat, în aceste clipe, cu ajutorul lui Allah cel stăpîn şi cu puterea săbiilor, nenumăratele lor întărituri de şanţuri *(şans)* şi tabiele care fuseseră născocite şi inventate, iar duşmanii demni de iad, aflaţi în ele, au fost trecuţi prin tăişul de foc al săbiilor. În felul acesta, cetatea mai sus amintită a fost asediată, fără piedici, din diferite părţi ale ei şi este presată, iar duşmanii cei josnici sînt nimiciţi şi distruşi, zi şi noapte, cu lovituri de ghiulele şi cu grenade *(humbara)* scînteietoare.

---

[12] Muhafîzul de Vidin, Ivaz-Mehmed paşa.
[13] *4 receb 1150* = 28 octombrie 1737.
[14] *1151 H.* = 21 aprilie 1738 — 9 aprilie 1739.
[15] Marele vizir Ieghen-Mehmed paşa (19 decembrie 1737 — 23 martie 1739).
[16] *Dar-ül-harb.*
[17] Ivaz-Mehmed paşa.
[18] *Ada-i Kebir*, în sensul de „Insula Mare".

Cu voia lui Allah cel preaînalt, supunerea și obținerea ei, în scurt timp, cu tot ce depinde de ea, se lasă tot pe seama bunăvoinței celui preaînalt și se speră să apară o minune". El mai arată că „după cum s-a scris și s-a făcut cunoscut mai înainte, și tabăra nenorocită a dușmanilor cei răufăcători umblă prin părțile Timișoarei și este clar că, așteptînd prilejul, se gîndește cu răutate să dea de lucru și să pricinuiască pagube gaziilor purtători de victorie care se ocupă de asediu". De aceea, zicînd că dacă vor depune eforturi pentru întărirea acestor părți, atunci li se vor îndeplini cu ușurință celelalte dorințe, el a sugerat și a semnalat ca ordia împărătească să pornească în părțile acelea.

125 **<Marele vizir, arătînd mai departe că gîndul lui era de a se îndrepta de la Niș ca să asedieze Belgradul, cere în această privință părerile celor din sfat. Cei de la sfat au motivat că asedierea cetății depinde de sosirea zaherelelor, care însă nu pot trece prin Porțile de Fier, dacă nu va fi cucerită insula Ada-Kaleh>.**

De aceea toți au hotărît ca, mai întîi, să se depună eforturi și străduințe pentru supunerea cetății amintite mai sus, iar după aceea să se aibă grijă de asedierea cetății Belgrad. Astfel, renunțîndu-se de a se mai porni la asedierea Belgradului, au depus eforturi și străduințe spre a pregăti și a completa cu un ceas mai devreme armele trebuincioase pentru cucerirea și supunerea cetății Ada-Kaleh și și-au propus să pornească într-acolo cu toată oastea purtătoare de noroc, dacă va fi nevoie ...

126

PORNIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI DE PE ȘESUL DE LA NIȘ[19]

În cuprinsul rezumativ al corespondențelor sosite în aceste clipe din partea vizirului cel viteaz, amintit mai sus, măria-sa vizirul Elhadj-Mehmed pașa, se scrisese și se semnalase că tabăra nenorocită a dușmanilor cei demni de înfrîngere a sosit cu trufie în părțile Timișoarei, iar de la cei prinși *(dil)* s-a adeverit sigur că acuma <dușmanii> și-au îndreptat pașii lor nenorociți spre cetatea amintită mai sus,[19a] cu gîndul necurat de a pricinui și de a provoca neliniște și confuzie în oștile purtătoare de glorie care porniseră acum să asedieze cetatea aceea. El mai scria că, de aceea, dintre vizirii mari aflați în clipa de față sub comanda sa, a desemnat și a însărcinat la cetatea Mehadia pe valiul de Karaman, măria-sa Mehmed (Memiș) pașa, iar dintre beilerbeii *(mirimiran)* glorioși, pe beilerbeiul de Kars, măria-sa Toz-Mehmed pașa, și pe mutasarrîful sangeacului de Tîrhala, măria-sa Murtaza pașa, împreună cu un număr oarecare de oști purtătoare de glorie. El mai semnala că „toți au fost sfătuiți așa cum trebuie și s-a sugerat tuturor ca, dacă va fi nevoie, să reziste cîteva zile și să păzească cetatea de dușmani și să scrie și să ne facă cunoscută care anume va fi situația".

<La cererea ca oastea marelui vizir să ajungă repede într-acolo, s-a pornit de la Niș la 15 rebi-ul-evvel[20] și s-a mers la Vidin>.

---

[19] Unde sosise la începutul lunii iunie 1738 sub comanda marelui vizir Ieghen-Mehmed pașa.

[19a] Ada-Kaleh.

[20] *15 rebi I 1151* = 3 iulie 1738.

SOSIREA ŞTIRII DE BIRUINŢĂ DIN PARTEA SERASCHERULUI DE VIDIN ŞI ÎNFRÎNGEREA DUŞMANILOR CREDINŢEI

Cînd, aşa cum s-a scris mai sus, serascherul cel zelos, măria-sa vizirul cel pomenit mai înainte [21], auzit că în aceste clipe cei vreo 100 000 de pedeştri şi călăreţi, cu stele cu sfîrşit nenorocit, aflaţi în tabăra nenorocită a duşmanilor cei răi, au pornit asupra oştilor purtătoare de noroc, aflate în afara strîmtorii de la Mehadia, el a ţinut numaidecît un sfat cu demnitarii oştii şi cu celelalte căpetenii şi cu ofiţerii aflaţi sub comanda sa, iar pentru paza, de vicleniile şi de înşelăciunile duşmanilor, a meterezelor şi tunurilor şi celorlalte arme şi muniţii cu care se pornise la asedierea cetăţii amintite mai sus[21a] l-au desemnat, cu înţelegerea şi cu aprobarea tuturor, pe Toz-Mehmed paşa, împreună cu un număr oarecare de oşti. După ce au întărit, cît au putut, acele părţi, el însuşi a depus eforturi şi străduinţe ca să mearga cu restul gaziilor musulmani în ajutorul şi sprijinul oştilor dreptcredincioase aflate în părţile Mehadiei.

Pornind în grabă călare spre localitatea amintită, ei au ajuns pînă în seară acelei zile şi s-au alăturat gaziilor plini de zel aflaţi în afara Mehadiei.

În ziua următoare pornind şi de acolo, s-au strîns la locul numit „Cifte-Tepeler", din apropiere de cetatea Caransebeş *(Şebeş)*, şi s-au grăbit să meargă spre partea ghiaurilor cei nenorociţi, care se gîndeau să provoace pagube musulmanilor.

<Atacul din trei părţi asupra austriecilor şi fuga acestora, lăsînd pe loc tunurile şi corturile or; unii au fost luaţi prizonieri>.

În aceste clipe, chiar şi afurisitul conte numit Kenekezek [22], fiind ruda primului ministru *(başvekil)* al cezarului cel murdar, se afla în tabăra duşmană, ca un fel de căpetenie a afurisiţilor, şi, din pricina suferinţei pe care o avea la picioare, stătea cu trăsura în mijlocul oştirii şi se ocupa de aranjarea şi de orînduirea ei. Tot contele cel amintit mai sus povestea după război că atunci, dintre bravii gaziilor musulmani, un viteaz cu numele de Ghendj-Ali aga, atacînd de unul singur trăsura aceea, a tăiat hamurile cailor ...

<Mai departe se spune că ploile mari nu au îngăduit oştilor otomane să se folosească de avantajul obţinut pînă atunci. Întoarcerea pentru a sprijini oştile care asediau cetatea Ada-Kaleh. Aceste veşti au bucurat pe cei din oastea marelui vizir>.

127 ... Valiul de acuma de Rumelia, măria-sa Ghendj-Ali paşa, a fost trimis să ajungă în grabă în suita măriei-sale sus-numitului serascher-paşa, împreună cu toate oştile provinciilor sale şi cu unii beilerbei şi emiri şi cu binbaşii şi cu agale de serdenghecitii şi cu celelalte cete de oşti. De asemenea, s-a dat firman ca toată ordia împărătească să mai poposească şi să mai stea încă o noapte la menzilul cel pomenit mai sus, <Vidin> ...

128 <Sosirea oştii otomane în apropiere de Cladova, adică Feth-ül-Islam>.

---

[21] Ivaz-Mehmed paşa, muhafiz de Vidin.

[21a] Ada-Kaleh.

[22] *Kenekezek*, prinţul Lothringen (?), ginerele împăratului Austriei.

Atunci, sosind iarăşi oameni de la sus-numitul serascher-paşa [23], în cuprinsul hîrtiilor sale se arăta astfel: „Aşa cum s-a scris mai înainte, după pedeapsa dată duşmanilor cei răufăcători în locul numit Cifte-Tepeler, din afara Mehadiei, unii dintre cei din cetele de oşti, arnăuţi şi alţi neastîmpăraţi, nemulţumindu-se cu prăzile luate în ziua bătăliei, au mai atacat în miez de noapte, cu duşmănie, şi corturile gaziilor dreptcredincioşi pentru a devasta şi a prăda şi armele şi lucrurile lor personale, iar după pricinuirea feluritelor pagube, neputînd să meargă nici spre Orşova *(Irşova)*, au fugit pe o altă cale spre Vidin. Acest lucru a pricinuit împrăştierea tuturor oştilor islamice. Afară de aceasta, şi vizirii şi mirimiranii, precum şi căpeteniile, bănuind că duşmanii cei nenorociţi vor ataca peste noapte, au pus să li se desfacă corturile şi au început să trimită şi să transporte îndărăt lucrurile lor preţioase. De aceea toţi gaziii musulmani, înţelegîndu-se între ei, s-au întors spre Feth-ül-Islam, iar spaima lor cuprinzînd şi cetele de oşti aflate la Orşova, cei mai mulţi au pornit spre partea amintită mai sus împreună cu cetele pomenite".

El a mai explicat şi a dat de ştire că, din această pricină, nemaifiind, de azi încolo, cu putinţă asedierea cetăţii respective [23a], de nevoie, şi el şi-a schimbat locul, împreună cu restul gaziilor musulmani, şi a pornit spre Feth-ül-Islam.

〈Atunci marele vizir numeşte pe chehaia al său, Mehmed aga, ca să urgenteze trecerea peste Dunăre, la nord, a vizirului Ghendj-Ali paşa care fusese trimis înainte în ajutorul celor de la Ada-Kaleh şi Mehadia-Orşova. Marele vizir soseşte la Cladova, organizînd trecerea şi a altor oşti peste Dunăre〉.

MAZILIREA LUI ÎVAZ-MEHMED PAŞA, SERASCHER ÎN PĂRŢILE VIDINULUI ŞI NUMIREA VIZIRULUI GHENDJ-ALI PAŞA CA BAŞBUG

... Părăsirea, fără motiv, a oştilor islamice aflate de astă dată în părţile Mehadiei şi întoarcerea lui spre Ada-Kaleh au pricinuit supărarea măriei-sale serdarului. Afară de aceasta, s-a mai presupus că şi reînnoirea seraschcrilor oştilor norocoase, trecute din nou în partea cealaltă 〈a Dunării〉, va fi un motiv pentru reînnoirea bravurii tuturor cetelor de ostaşi.

〈De aci urmează schimbarea anunţată mai sus, serascher devenind Ghendj-Ali paşa valiul de Rumelia〉.

129—130 〈Noul serascher stă un timp la Orşova, apoi porneşte spre Mehadia. Se aminteşte de unele ciocniri cu austriecii în palăncile din împrejurimi şi de fuga austriecilor〉.

131

PORNIREA LUI SERASCHER-PAŞA [24] CEL ZELOS LA LUPTĂ CU TABĂRA AUSTRIACĂ ŞI CUCERIREA MEHADIEI PENTRU A DOUA OARĂ

Măria-sa paşa cel amintit mai sus i-a orînduit şi i-a trimis şi i-a expediat acuma spre Orşova pe toţi mirimiranii glorioşi şi pe emirii cei onoraţi şi celelalte căpetenii şi ceilalţi ofiţeri, precum şi pe mutasarrîful sangeacului de Dukaghin, vizirul glorios Mahmud paşa, care fuseseră numiţi de astă dată sub comanda sa, iar el însuşi a mers pe urmele lor cu cetele de ieniceri şi cu celelalte oşti islamice.

---

[23] Îvaz-Mehmed paşa.

[23a] Ada-Kaleh.

[24] Marele vizir Ieghen-Mehmed paşa a fost nevoit să anuleze mazilirea lui Îvaz-Mehmed paşa şi, astfel acesta a devenit pentru a doua oară serascher.

Mergînd în grabă în direcţia amintită mai sus, după ce au înfipt iarăşi steagurile purtătoare de noroc în faţa Orşovei, au depus numaidecît eforturi şi străduinţe pentru nimicirea şi distrugerea taberei nenorocite, aflate în părţile Mehadiei. Mai întîi de toate, descinzînd la ⟨Orş⟩ova, s-au apucat să pregătească cele trebuincioase.

Mai întîi, începînd din locul acela, l-au numit pe măria-sa Toz-Mehmed paşa în avangarda oştii şi l-au trimis cu un număr oarecare de oşti. Apoi, s-a hotărît să pornească şi el însuşi, ca de obicei, cu oştile rămase.

De partea cealaltă, cînd ghiaurii cei nenorociţi, la rîndul lor, au auzit şi au aflat că măria-sa comandantul cel amintit mai sus se întinde cu curaj şi stă cu nenumăraţi gazii în faţa Orşovei şi că, după cîteva zile, va porni, sigur şi hotărît, asupra lor, inimile lor curajoase au fost cuprinse de teamă şi de spaimă. Convingîndu-se că, de azi încolo, nu vor putea opune nici un fel de împotrivire, ei au căzut în necazuri şi, după felurite gînduri şi cugetări în această privinţă, şi-au zis că nu există altă cale decît să ceară de la adevăratul comandant salvarea vieţii lor. De aceea, socotind că Toz-Mehmed paşa, care, aşa cum s-a scris mai sus, fusese numit în avangarda oştirii, este comandantul cel mai sus pomenit, i-au scris o scrisoare de iertare *(amanname)*. Dar, cu toate că o trimiseseră cu un general anume în partea mirimiranului cel amintit mai sus, totuşi, ieşind contrariul presupunerii lor, s-au răzgîndit şi au dat răspunsul că „ne-am angajat şi ne-am hotărît să nu predăm cetatea pînă ce nu-l vom vedea pe măria-sa seraschier-paşa în persoană"[25]. De asemenea, neavînd nici o altă cale, l-au trimis, de nevoie, pe generalul amintit la Orşova. La rîndul său, şi generalul acela, sosind în localitatea amintită, şi-a plecat faţa la pămîntul de sub picioarele comandantului de oşti şi s-a întors predînd cheile. După aceea toţi ghiaurii cei josnici au pornit din localitatea aceea împreună cu tabăra lor josnică şi s-au dus spre ţinuturile lor nenorocite. Astfel, ţinuturile şi împrejurimile acelea au fost cucerite şi supuse ca şi mai înainte şi au fost curăţite aşa cum trebuie de oştile duşmane. Afară de acestea, toată lumea s-a convins şi a devenit clar pentru toţi că comandantul acela de oşti, cu gînduri bune, a săvîrşit încă de la început fapte demne de laudă şi că slujeşte cu sinceritate deplină.

ASEDIEREA INSULEI ADA-KALEH PENTRU A DOUA OARĂ

După înfrîngerea duşmanilor legii şi după plecarea lor fără noroc şi cu pierderi spre ţinuturile lor nefaste, fiind înlăturate grijile pricinuite de ei, a fost nevoie ca cetatea amintită mai sus să fie asediată din toate părţile şi forţată. De aceea, din partea aceasta, măria-sa serdarul suprem[26] cel curajos a depus numaidecît străduinţe şi eforturi pentru asedierea şi forţarea duşmanilor cu toate tunurile *(top)* şi cu mortierele *(havan)* aflate la ordia împărătească. În fiecare zi el stătea împreună cu toţi demnitarii şi mai marii împărăţiei sub umbrarul aşezat în faţa cetăţii respective, în partea Cladovei.

El a desemnat pe valiul de acuma de Diarbekir, măria-sa vizirul cel amintit mai sus, Ali paşa, cu oştile sale de poartă şi cu 25 de tunuri, 15 hambrale şi cu zaimii şi cu timarioţii sangeacului Salonic *(Selanik)* şi l-a trimis mai sus de umbrarul amintit, în apropiere de locul întărit cunoscut sub denumirea de şanţ *(Şans)*, iar pe măria-sa Mîrza paşa[27], unul dintre mirimirani,

[25] Pe Ivaz-Mehmed paşa.
[26] Marele vizir Ieghen-Mehmed paşa.
[27] De fapt, Murtaza paşa (vezi mai sus).

tot cu 25 de tunuri şi cu 15 hambrale şi cu oştile sale de poartă, precum şi cu tunarii şi hambragii şi cu alte cete de oşti, desemnate în suita sa, l-a trimis la locul numit Mănăstire *(Tekiye)*, aflată dincolo de şanţul cel pomenit mai sus. Afară de faptul că el i-a pus şi i-a aşezat pe toţi în metereze, şi măria-sa comandantul de oşti de pe malul celălalt a pus şi el cu grijă, din loc în loc, în metereze pe ienicerii Înaltei Curţi şi pe gebegiii şi pe tunari, precum şi oştile egiptene şi celelalte cete de luptători de sub comanda sa.

132 ⟨Descrierea bombardării cetăţii Ada-Kaleh şi rezistenţa ei datorită fortificaţiilor de acolo⟩.

NUMIREA LUI TOZ-MEHMED PAŞA PENTRU RUINAREA ŢINUTURILOR VRĂJMAŞE

Aşa cum s-a scris mai sus, afurisiţii cei josnici, arătînd împotrivire, nu voiau să predea cetatea, iar fluviul Dunărea, aflat la mijloc, împiedica atacul oştilor musulmane. De aceea paşa cel amintit mai sus a fost trimis să dea de lucru duşmanilor pentru ca oştile să nu stea pe loc.

Drept urmare, mirimiranii cei amintiţi mai sus [28], la rîndul lor, au fluturat steagul începînd de la Orşova, aşa cum li s-a poruncit, şi au ruinat casele şi ţinuturile nenorocite din împrejurimi ale duşmanilor, prin lupte sfinte, pînă în apropiere de un ceas şi jumătate de cetatea amintită a Timişoarei. De asemenea, la întoarcerea lor, raialele care s-au supus musulmanilor au pregătit proviziile şi alimentele trebuincioase oştilor amintite şi au construit şi au făcut din nou poduri prin locurile unde era nevoie. În felul acesta, ele au dat un foarte mare ajutor şi sprijin gaziilor dreptcredincioşi şi şi-au arătat devotamentul, predînd, legaţi de mîini, luptătorilor amintiţi mai sus şi pe acei afurisiţi dintre duşmani care intraseră în mîinile lor.

În felul acesta, umblînd fără întrerupere timp de vreo douăzeci de zile în ţara duşmană şi nimicindu-i şi amărîndu-i pe afurisiţii nenorociţi, pe care îi întîlneau în calea lor, la întoarcere, cu prăzi alese şi nenumărate, spre ordia împărătească, ei au incendiat şi oraşele ⟨Caran⟩Sebeş şi Lugoj şi au ajuns cu bine şi cu sănătate la cartierul oştirii glorioase.

PREGĂTIREA IUREŞULUI ŞI ATACULUI ŞI CEREREA DE AMAN A DUŞMANILOR NENOROCIŢI

Mai înainte de aceasta, Ada-Kaleh fusese asediată timp de 45 de zile, de serascher-paşa [29] cel amintit mai sus. Afară de aceasta, şi de astă dată ea a fost asediată şi forţată, zi şi noapte, în acelaşi fel, timp de 24 de zile. Dar, fiind cu neputinţă de cucerit şi de supus cu asediu de la distanţă şi fără iureş o asemenea cetate, care avea fel de fel de fortificaţii, de aceea, a fost nevoie să se treacă, cu ajutorul celui dătător de sprijin, la pregătiri în această privinţă şi la luarea unor măsuri şi s-a început strîngerea şi pregătirea celor necesare pentru iureş. Astfel, întîi de toate, au fost înscrişi vreo 15 000 de dalkîlîci, dintre gaziii dreptcredincioşi aflaţi la ordia împărătească, iar în al doilea rînd, au fost pregătite toate armele şi muniţiile trebuincioase şi s-au

[28] Toz-Mehmed paşa şi Murtaza paşa.
[29] Ivaz-Mehmed paşa, muhafiz de Vidin (vezi mai sus).

---

6. Cronica lui Subhi. Clauzele predării insulei Ada-Kaleh turcilor de către austrieci în 1738 (partea a II-a, p. 133a).

مشارالیه جانبنه خروجه مشتاباً نفوس وماللرینه امان طلبیله قلعهٔ مرقومه یی تسلیم ایده جکلرین
بیان ایله کلرنده فی وَاِذَا قَدَرْتَ عَلَى عَدُوِّكَ فَاجْعَلِ الْعَفْوَ زَكَاةَ الظَّفَرِ فحوا سنجه
حالّلرینه مرحمت مسئوللرینه مساعده وبعد المراجعه یوم مزبورده سرعسکر پاشای مشارالیه
حضورلرینك حضورنده اون ماده اوزرینه اساس مصالحه تقاوله اولنوب تمسك
ویرلکله درونده اولان ماده لرده که تحریر وبیان اولندی که مادهٔ اولی فی اطه قلعه سنك
ونکیه طرفنده اولان شانسك درونلرنده اولان تبعه لو صرف ومجار ونمچه باز رکانلری
مالوارزاقلریله چیقوب امین وسالم بلغراده واکر بلغراده دخی محصور ایسه نمچه لو
طپراغنده جمنك اولین بر امین محله ایصال اولنوب بر شیلرینه تعرض اولنمیوب وقلعه
ایچنده بولنان دولت علیه رعایالری مقدما ساکن اولدقلری قریه لرنده کما کان
یرلرنده ویورتلرنده اسکان اولنوب بر درلو دخل وتعرض اولنمامق فی مادهٔ ثانیه فی قلعهٔ
مرقومه ایچنده بیرافلرینی آچوب ترتیبه لرینی چالاراق چقدقلرنده نمچه عسکرینك هر بر نفرینه
یکرمی دردراتم باروت وقورشون موجود جبه خانه دن ویریلوب بر قات سلاح وپساطلریله
قلعه دن چیقوب کیتمه لرینه مساعده اولنمق فی مادهٔ ثالثه فی قلعه نك محاصره اولندیغی
کوندن بری طرفلرندن اخذ اولنان اسرا اخلاص اولنمق فی مادهٔ رابعه فی قلعه دن چیقانلرك
احمال واثقال وخسته ومجروح عسکریسنك تحمیلی ایچون کفایت مقداری آت ویام
وضابطانه تخته باش ویریلوب تولری انعام اولنمق فی مادهٔ خامسه فی اثنای طریقده یدك چکمك
اقتضا ایتدکده تخته لویه جبر اولنمیوب رعایادن صلحورتله اراق اولنوب یدك چکدیریله یکی پانقه
کندیلرنده ایسه پانقهٔ مزبوره تسلیم اونمه بعده ذکر اولنان سفینه لری ویانلرنده مأمور اولان
ادملری بوهنله یزی امین وسالم طرفنه تسلیم وقنداق طرفندن ویریلان رهنلر دخی نزم طرفدن
امین وسالم کوندریلوب تسلیم اولنمق وطرفیندن النوب ویریله جك رهنلرك پایه لری
بر رتبه ده اولوب یولرده نسا وصبیانه تعرض اولنمیوب طرفینك رفاه حاللرینه اهتمام اولنمق
فی مادهٔ سادسه فی درون قلعه ده موجود اولان مهمات طوبخانه وجبه خانه وذخیره مخزنلری
دولت علیه طرفندن قبضنه مأمور اولنلره بیقصور کوستریلوب صداقت ایله تسلیم اولنمق
مادهٔ سابعه فی ذکر اولنان ماده لر مقبول ومعتبر طوتلدقده مهمات جبه خانه یی تحریر وضبط ایتمك
اوزره جبه جی وطوبجی طرفندن برکاتب وبر جورباجی وطوبلری تحریر وضبط ایچون طوبجیلر اوجاغی
طرفندن برکاتب وبرجورباجی ودفتردار طرفندن ذخیره قبضی ایچون برکاتب وبرادم تعیین
وبونلر بر ر نفر خدمتکارلریله درون قلعه یه کیروب اقتضا ایدن قپولری مهرلیوب اخذ وحفظ
ایده لر وبوار وشر طرفندن درکاه عالی یکیچری اوجاغندن ایکیوز اللی نفر ایله براورته قوللق بکلمك
اوزره تعیین اولنمق فی مادهٔ ثامنه فی اثنای طریقده مأکولاتلری ایچون بهر یوم یکرمی بر راس اکوز
کندی اقچه لریله تدارك اولنمق ایچون قلعه نك موجود اولان دقیقندن کفایت مقداری دقیق
معا اولوب کتورملك وبر اودون وحیوانلری ایچون شعیر واوتلق انعام اولنمق اوزره بهر یوم
تدارك واعطا اولنمق فی مادهٔ تاسعه فی ذکر اولنان سفاینه قلعه دن چیقانلر واحمال واثقاللری
تحمیل اولندقدن صکره جسته خسته پریشان وجهی اوزره کیتوب جمله سی طویلنه قونوب

înarmat. De asemenea, s-au pregătit şi completat, dintre ambarcaţiunile de fluviu, şăicile flotei împărăteşti şi corăbiile numite kandjabaş şi üstü açık şi celelalte feluri de corăbii, pe care urmau să se îmbarce luptătorii musulmani în momentul plecării şi atacului. Toţi au fost trimişi să treacă în partea de sus, prin faţa cetăţii, fără să ia în seamă tunurile şi puştile duşmanilor.

După aceea, invocîndu-se ajutorul şi sprijinul lui Allah, s-a hotărît să se facă iureş în ziua de joi, a 21-a zi a lunii amintite mai sus [30].

⟨Încercările austriecilor de a opri corăbiile otomane care mergeau în sus, pe Dunăre; turcii, înaintînd pe apă, au dărîmat cu tunurile zidurile cetăţii⟩.

De nevoie, căzînd la poalele iertării şi rugîndu-se pentru favor şi milostenie, ⟨austriecii⟩ au înălţat steaguri de pe zidurile şi turnurile cetăţii şi au cerut iertare prin predarea cetăţii ⟨Ada-Kaleh⟩. De aceea, miercuri, în a 26-a zi a lunii mai sus amintite [31], cîţiva căpitani şi ofiţeri de ai lor, s-au grăbit să iasă spre partea unde se afla sus-numitul serascher-paşa şi au arătat că vor preda cetatea amintită mai sus, cerînd iertare pentru sufletele şi avuţiile lor.

133

⟨În ziua aceea s-a încheiat o înţelegere, dîndu-li-se un act *(temessük)* în zece articole⟩:

Articolul întîi. Negustorii austrieci, sîrbi şi maghiari, aflaţi la Ada-Káleh şi în şanţul din partea mănăstirii *(tekiye)*, să iasă teferi şi sănătoşi cu avuţiile şi cu proviziile lor şi să se ducă cu bine la Belgrad, iar dacă şi Belgradul este asediat, atunci să se ducă într-un loc sigur de pe pămînturile austriecilor unde nu se dau lupte. Nimeni să nu se atingă de lucrurile lor, iar raialele Înaltei împărăţii, aflate în cetate, să se aşeze ca şi mai înainte în satele şi vetrele lor, aşa cum locuiau înainte. Ele să nu fie atacate în nici un fel şi nimeni să nu se amestece în treburile lor.

Articolul doi. Cînd ostaşii austrieci vor desfăşura în cetatea aceea steagurile lor şi vor ieşi cîntînd din trompetele lor, să se dea fiecăruia, din muniţiile existente, praf de puşcă şi gloanţe pentru cîte 24 de trageri. Să li se dea voie să iasă şi să plece din cetate cu cîte un rînd de arme şi veşminte de-ale lor.

Articolul trei. Să fie eliberaţi robii prinşi de ei din ziua asedierii cetăţii.

Articolul patru. Pentru încărcarea bagajelor şi obiectelor şi a ostaşilor bolnavi şi răniţi să li se dea un număr îndestulător de bacuri, iar ofiţerilor lor să li se dea corăbii *(kancabaş)* şi să li se dăruiască navlul.

Articolul cinci. Pe drum, cînd va fi nevoie să se tragă cu funiile [31a], să nu fie forţaţi la aceasta austriecii, ci să se facă rost de salahori dintre raiale şi să fie puşi să tragă de funii. Dacă Noua Palancă *(Yeni Palanka)* se află în mîinile lor, să fie predaţi la palanca amintită mai sus. Apoi, ei să predea cu bine părţii noastre corăbiile respective şi pe oamenii însărcinaţi lîngă ei, precum şi pe ostatecii noştri. De asemenea, şi noi să trimitem din partea

[30] *21 rebi II 1151* = 8 august 1738.

[31] *26 rebi II 1151* = 13 august 1738: zilele săptămînii indicate mai sus nu corespund celor două date: 21 şi 26 rebi II.

[31a] Bacurile.

7. *Cronica lui Subhi.* Clauzele predării insulei Ada-Kaleh turcilor de către austrieci în 1738 (partea II-a, p. 133b)

کوچوب متفرق بولنمیه‌جق مادهٔ عاشره‌ده ذکر اولنان سفاین قلعه‌دن تحمیل اولنمقده اسباب جنکیه
متعلق اشیا و دولت علیه‌یه متعلق بازرکان مالی قونلامق اوزره نظارت ایتمك ایچون
برجورباجی ویا ایکی معتمد آدم تعیین و تحمیل اولنان سفاینی ایرشوه طرفنده اولانش نسك
یاننده جمع اولوب بو اثناده طرفیندن خطا بر وضع ناملایم ظهور ایدر ایسه بولنوب
حقندن کلنه و ذکر اولنان موادك جمله‌سی کرکی کبی طرفیندن رعایت و صیانت اولنه
لکن اعدای بدپیمانك صورتا اظهار استیمانی جهدولی پاشی وکیلانك اقرباسندن اولوب
طابور مقهورك ایرشوه‌دن انهزامی اثناسنده مهادیه جانبنه کیده‌میوب قلعه‌یه فرار
ایدن بر نفر جنرال بدفعالك محاصره‌دن استخلاصی ایچون اختیار و ارتکاب اولنمش دك
و دسیسه‌لرندن اولمغین مصالحه خصوصی تشبث بولدیغی ساعتده ذکر اولنان مسفوری
براولاق صورتنه ادخال و بعض تحریرات ایله طمشواره کوندرلمك اوزره سرعسکر پاشای
مشارالیه حضرتلرینه ارسال ایدوب و خصوص مزبور مأموللری اوزره نتیجه‌پذیر اولدقدن
صکره سوزلرندن نکول و استیماندن رجوع و عدول ایله افکار دباب قلعه‌یی سد و بنده ابتدار
و درحال بروج عتو و استکباردن رفع لوای مخاصمت مدار ایلمك فکر فاسدلرنده اولدقلرندن
ناشی بروجه محرر قلعه قپولرینی ضبط ایچون ارسال اولنان غزاة موحدینی لیت و لعل ایله
درون قلعه‌یه المقدن امتناع و مخالفت صورتن اظهار ایلدیلر بو طرفدن سرعسکر پاشای
دقیقه‌شناس حضرتلری دخی جنرال مرقومك اوضاع و اطوارندن سائر افراد کفره مثللو
اولمیوب بینلرنده صاحب اعتبارلرندن اولدیغن درك و احساس و امر عزیمتده استعجال
و تهالکندن درون خیانت مشحونلرنده مستتر اولان مکر و کزندلرین تفرس و اختلاس
ایتمکله مرقومك حقیقت کیفیتنه تحصیل وقوف و شعورده سعی و اهتمام و بعض رعایانك
والده بولنان اسیرلك قابل خطاب اولمالرندن استعلام حالنه اقدام اوزره ایکن بو خلالده
قلعهٔ مرقومه‌یه دخول ایچون ارسال اولنان غزاة منصوره‌نك دخی عودتلری رسیدهٔ
سامعهٔ انهاعلری اولدقده قلب الهام پذیرلرینه لایح اولان معنانك صدق وقوعنه امضا
ایدوب درعقب جنرال مسفوری حبس و یارنکی کون قلعه تسلیم اولنمدیغی صورتده
بینهماده وقوع بولان مصالحه فسخ اولنمغله برقرار سابق بوروش اولنه‌جغی محقق‌در
دیو ملاعین مسفورینه مخصوص آدم ارسال و خیال باطللرینه تحصیل اطلاع اولندیغن
ایما و اشعار بیوردیلر ملاعین خاسرین دخی سرمایهٔ ملاحظه‌لرنده ظهور ایدن نقصانك
فاحشلرندن بیحضور و فیما بعد اعتذار ایله تسلیم قلعه‌دن غیری طریق نجات و رها تصور
ایده‌میوب همان ماه مرقومك سکزنجی جمعه کونی مفتاح قلعه‌یی سردار اکرم مشارالیه
حضرتلری طرفنه کتوروب تسلیم ایتملریله برقاعدهٔ قدیمه جمله قپولری و طوب
و جبه‌خانه‌سی ضبط اولنمق ایچون کفایت مقداری یکیچری و جبه‌جی و طوپجی نفرات و ضابطانی
تعیین اولندقدن صکره اول روز فیروزده قلعهٔ مرقومه بالجمله توابع و لواحقیله مضبوط
ایادیٔ مسلمین و بروج و بارولرنده شعایر دین اسلام مدار اولان اذان محمدی قراءتیله طاس نیلکون
سپهر پرطنین قلندی بوندن صکره [illegible] اولان جنرالك ظهور ایله بالاده ذکر اولندیغی

noastră şi să predăm teferi şi cu bine pe ostatecii daţi de comandant. De asemenea, rangurile ostatecilor ce vor fi luaţi şi daţi de cele două părţi să fie aceleaşi, iar pe drum să nu se săvîrşească atacuri asupra femeilor şi copiilor, ci să se depună eforturi pentru liniştea ambelor părţi.

Articolul şase. Tunurile şi muniţiile şi magaziile de zaherele aflate în cetate să fie arătate fără lipsă celor care vor fi numiţi din partea Înaltei împărăţii ca să le ia în primire şi să fie predate cu cinste.

Articolul şapte. Cînd articolele amintite mai sus vor fi acceptate şi vor intra în vigoare, atunci, pentru înregistrarea şi luarea în stăpînire a muniţiilor să fie numiţi, din partea ogeacului de gebegii, un scrib şi un ciorbagiu, iar pentru înregistrarea şi luarea în stăpînire a tunurilor să fie numiţi un diac şi un ciorbagiu din partea ogeacului de tunari. De asemenea, din partea defterdarului să fie desemnat un scrib şi un om pentru luarea în primire a zaherelelor. Aceştia, intrînd în cetate cu cîte un slujitor al lor, să sigileze uşile care trebuie şi, luîndu-le în stăpînirea lor, să le păstreze, iar pentru paza lor, dinspre partea oraşului *(varoş)*, să fie desemnaţi, din ogeacul de ieniceri ai Înaltei Curţi, 200 de ieniceri şi un slujbaş mijlociu.

Articolul opt. Pentru întreţinerea lor [32] pe drum să se pregătească zilnic, cu banii lor proprii, cîte 21 de boi. De asemenea, pentru pîine, să ia cu ei cantităţi suficiente de făină, din făina aflată în cetate. Totodată, să li se pregătească şi să li se predea zilnic, drept favoare, lemne şi orz, precum şi nutreţ pentru vitele lor.

Articolul nouă. După ce cei care vor ieşi din cetate, precum şi lucrurile şi bagajele lor vor fi încărcate în corăbii, ei să nu plece împrăştiaţi în cete-cete, ci toţi să meargă şi să conăcească împreună, încît că nu fie găsiţi unii care să se fi împrăştiat.

Articolul zece. Cînd vor fi încărcate corăbiile amintite mai sus, să fie desemnaţi un ciorbagiu şi cîţiva oameni de încredere ca să supravegheze să nu se pună, din cetate, arme de luptă sau mărfuri de ale negustorilor Înaltei împărăţii, iar corăbiile încărcate să se strîngă lîngă şanţul dinspre Orşova *(Irşova)*. Dacă, în acest timp, se va ivi, din greşeală, de ambele părţi, vreo faptă nepotrivită, <făptaşul> să fie prins şi să i se vină de hac.

De asemenea, toate articolele pomenite mai sus să fie păzite şi respectate de amîndouă părţile aşa cum trebuie.

Dar cererea de iertare a duşmanilor cei nenorociţi fiind o viclenie şi plănuire pentru salvarea de asediu a unui general nenorocit, care era unul dintre rudele primului-ministru al Austriei şi care, în clipa înfrîngerii taberei nenorocite la Orşova, neputînd să meargă spre Mehadia, fugise în cetate, în clipa în care s-au aranjat chestiunile privitoare la pace, ei l-au trimis pe mai sus arătatul, travestit în olac şi cu unele scrisori, la măria-sa sus-numitul serascher-paşa spre a fi trimis la Timişoara, iar după îndeplinirea acestei pricini, potrivit dorinţei lor, urmau să se răzgîndească şi să renunţe la cererea de iertare. Astfel, ei se gîndeau să înceapă iarăşi să închidă şi să astupe poarta cetăţii şi să înalţe de pe turnuri steagul duşmăniei.

De aceea, sub pretexte neîntemeiate, se împotriveau să-i primească în cetate pe gaziii musulmani care, aşa cum s-a scris mai sus, fuseseră trimişi să ia în stăpînire porţile cetăţii.

<Dar paşa a aflat între timp adevărul despre generalul respectiv>.

---

[32] **Austriecilor care urmau să plece din Ada-Kaleh.**

De aceea, pe generalul amintit l-a aruncat numaidecît în temniță, iar afurisiților le-a trimis un om anume, zicînd că „dacă cetatea nu va fi predată mîine, atunci, anulîndu-se pacea intervenită între cele două părți, se va face cu siguranță iureș, așa cum se hotărîse mai înainte".

Astfel, el le-a făcut cunoscut și le-a dat de știre că a aflat gîndurile lor rătăcite. La rîndul lor, afurisiții cei josnici, neliniștindu-se din pricina greșelilor lor intenționate, au socotit că, de azi încolo, nu mai există altă cale decît predarea cetății cu cerere de iertare. De aceea, în a opta zi a lunii amintite [33], vineri, ei au dus numaidecît cheile cetății și le-au predat măriei-sale serdarului suprem cel pomenit mai sus.

134 ⟨Mai departe se descrie ocuparea cetății Ada-Kaleh de către oștile otomane, iar generalul și alți prinși au fost trimiși la marele vizir, care se afla în sudul Dunării, în dreptul cetății. S-a dat firman ca cei din insulă să plece potrivit clauzelor stabilite anterior pentru predarea cetății; s-a procedat ca atare⟩.

SERDARUL SUPREM ONOREAZĂ CU PREZENȚA SA INSULA ADA-KALEH

... În prima zi a lunii mai sus-arătate [34], în ziua amintită [35], măria-sa serdarul suprem, împreună cu toți demnitarii și aianii împărăției, urcîndu-se în fregatele *(firkale)* pregătite, s-a dus cu cea mai mare glorie și demnitate la insula pomenită mai sus [36], s-a așezat sub umbra cortului instalat pe parapetul cetății, iar după un timp oarecare de odihnă, a vizitat și a privit toate turnurile și crenelurile și întăriturile *(tabiye)* și depozitele de muniții și celelalte locuri ale ei. Apoi, întorcîndu-se iarăși la locul amintit, s-a înapoiat spre ordia împărătească cu fregatele pomenite mai sus. După aceea s-au depus eforturi și s-a arătat grijă pentru pregătirea și orînduirea de kapîkulu și oști localnice în vederea reparării locurilor dărîmate de tunuri și de hambrale, în timpul asediului, precum și în vederea pazei și apărării ei așa cum trebuie. De asemenea, depunîndu-se strădanie ca biserica dinăuntrul ei să devină geamie sfîntă, s-au pus mihrab și minber, precum și celelalte lucruri trebuincioase, numindu-se totodată și hatipul, imamul, mürtezikalele și slujitorii ei, cum fuseseră în trecut.

DESPRE CORESPONDENȚELE ȘI VEȘTILE PRIVITOARE LA ÎNCHEIEREA PĂCII ȘI PRIETENIEI CU NEAMUL RUSESC

136 ⟨Despre intențiile rușilor de a cuceri cetatea Bender, așa cum comunicase vizirul Nu'man pașa, serascher la Bender⟩.

139 ⟨Despre numirea valiului de Rumelia, Ghendj-Ali pașa, la paza cetății Akkerman⟩.

142 ⟨Despre întoarcerea rușilor de la Bender cu înfrîngere⟩.

145 EVENIMENTELE DIN ANUL 1152 [37]

146 ⟨Despre întărirea Benderului și Hotinului, cetăți de serhat, de către turci⟩.

[33] *8 rebi II 1151* = 26 iulie 1738. De fapt: *28 rebi II 1151* (= 15 august 1738), deoarece în continuare apare *1 cemazi-ul-evvel 1151* = 17 august 1738.

[34] *1 cemazi I 1151* = 17 august 1738. Pe atunci mare vizir era Ieghen-Mehmed pașa (19 decembrie 1737 — 22 martie 1739).

[35] Duminică.

[36] La Ada-Kaleh.

[37] *1152 H.* = 10 aprilie 1739 — 28 martie 1740.

148 ÎNTOARCEREA UNOR OŞTI DE PRIN PĂRŢILE CRIMEII PENTRU PAZA MOLDOVEI

Acum ghiaurii moscoviţi aveau gînduri rele faţă de ţinuturile musulmane. Pentru aceasta ei şi-au împărţit în trei cete oştile lor purtătoare de înfrîngere. De aceea era momentul să fie întărite şi oştile islamice aflate, în acest timp, de pază în Moldova şi la Soroca. Atunci, măria-sa gloriosul vizir Mehmed paşa, care fusese mai înainte valiu de Oceacov şi care era numit pentru paza cetăţii Ieni-Kale, a fost schimbat de acolo, fiind desemnat pentru paza Brăilei, iar la paza Moldovei şi Sorocăi au fost numiţi beilerbeii [38], emirii şi binbaşii care fuseseră pregătiţi de prin părţile Benderului ...

149 ⟨Se arată că Halil efendi, fost intendent de popasuri, zis nüzül emini, a stat un timp prin părţile Benderului şi Akkermanului în slujba padişahului⟩.

150 ⟨Despre convorbirile dintre delegaţii turci şi austrieci cu privire la fixarea hotarelor. Se propunea ca Oltenia [39] şi Ada-Kaleh [40] să rămînă turcilor, iar Belgradul să treacă la austrieci⟩.

163 ⟨Despre clauzele tratatului de pace de la Belgrad din 1739, în 23 de articole. Fixarea hotarelor turco-austriece. Oltenia şi Timişoara trec la otomani⟩.

... Scris pe la sfîrşitul lunii djemazi-ul-ahîr din anul 1152 [41].

166—168 CONVORBIRILE CU ÎMPUTERNICITUL MOSCOVIT ŞI ÎNCHEIEREA PĂCII CU SUS-NUMITUL

⟨Despre intervenţia ambasadorului Franţei *(Villeneuve)* pentru întocmirea documentelor şi cu Rusia. El cere un răgaz de 12 zile pentru ca cineva să meargă şi să aducă aprobare de la generalul rus Münich. Se dă şi textul tratatului cu Rusia⟩.

... S-a scris pe la mijlocul lunii ramazan cel binecuvîntat din anul 1152 [42].

168 PORNIREA OŞTIRII ÎMPĂRĂTEŞTI DIN ŞESUL BELGRAD ŞI SCHIMBAREA DOCUMENTELOR CU ÎMPUTERNICIŢII AUSTRIEI ŞI RUSIEI ... SOSIREA VEŞTII DESPRE ÎNFRÎNGEREA SERASCHERULUI DE LA BENDER

Cînd ordia împărătească, pornind de pe şesul Belgradului, a descins la menzilul numit Hisardjik [43], au sosit, unele după altele, scrisori de la seraschierii de Bender şi Bugeac, de la muhafîzul de Brăila, precum şi de la voievodul Moldovei [44].

169 ⟨În ele se vorbea de sosirea oştilor ruseşti la vreo trei ceasuri de Hotin, de atacul separat al valiului de Oceacov, vizirul Ghendj-Ali paşa, care a suferit înfrîngere, şi de fuga lui spre Bender. Ocuparea Hotinului, cu locuitori cu tot, de către ruşi, şi intenţiile lor de a merge spre Bender⟩

---

[38] *Mir-i-miran*.

[39] *Eflak-ı Cedid*, „Valahia Nouă", în sensul de Oltenia.

[40] *Ada-i-Kebir*.

[41] *Evahır cemazi II 1152* = 24 septembrie — 3 octombrie 1739 (Pacea de la Belgrad).

[42] *Evasıt ramazan 1152* = 12 — 31 decembrie 1739 (data actelor ratificate). Pacea cu Rusia s-a încheiat la 18 septembrie 1739, la Belgrad.

[43] *Hisardjik*, Kročka.

[44] Grigore al II-lea Ghica (16 noiembrie 1735 — 3 septembrie 1739).

... Deşi se presupunea şi era sigur că, la sosirea veiştii despre încheierea păcii şi prieteniei, de astă dată, cu ghiaurii amintiţi ma sus[44a], ei vor renunţa, de azi încolo, şi se vor întoarce şi se vor înapoia spre ţara lor, totuşi, respectîndu-se în această privinţă regula cerută de prevedere şi grijă, a fost nevoie să se depună eforturi pentru paza şi apărarea Moldovei, pentru ca ei să nu-şi îndrepte paşii lor nenorociţi în părţile acelea. De aceea s-a dat firman ca, dintre mirimiranii aflaţi sub comanda serascherului de la Bender, şi anume: Atmadja paşa şi nepotul său din Van, care era unul dintre başbugii levenzilor de mirie, şi voievodul de Bolu, precum şi Katîrdji-oglu, împreună cu oştile lor, să meargă lîngă Sarî-Ahmed paşa, aflat în Moldova, şi să acţioneze împreună cu voievodul Moldovei şi să păzească şi să apere vilaietul acela de vicleniile şi de călcarea duşmanilor. De asemenea, s-a poruncit ca şi serascherul de Bender să se ridice pentru paza cetăţii amintite cu cetele de oşti de sub comanda sa. S-a mai dat firman ca, pentru a feri de spaimă pe cei aflaţi în ţinuturile Brăilei, să se ridice pentru luptă toată populaţia [45] din acele părţi, din locuri potrivite. De asemenea, s-au mai pregătit şi bani *(hazine)* pentru voievodul amintit mai sus ⟨al Moldovei⟩ ca, la nevoie, să înscrie oşti şi să-i cheltuiască pentru întărirea populaţiei. Această sumă a fost trimisă din menzilul Patocina, aflat pe drum.

EMITEREA ÎNALTEI PORUNCI DIN PARTEA ÎMPĂRĂŢIEI PENTRU „RIDICAREA LA LUPTĂ A POPULAŢIEI"

În scrisorile sosite la scara împărătească din partea voievodului Moldovei făcîndu-se cunoscut că duşmanii legii au gînduri rele, de a ataca părţile Moldovei, Brăilei, Chiliei şi Akkermanului, de aceea, pentru paza ţării şi pentru asigurarea şi liniştea locuitorilor şi raialelor, au fost emise înalte porunci şi au fost numiţi mubaşiri ca să pregătească în grabă, de pe malurile Dunării, şi să scoată şi să trimită, din locurile lor, 12 000 de oşteni formaţi prin „ridicarea populaţiei la luptă".

SOSIREA OŞTIRII ÎMPĂRĂTEŞTI LA NIŞ [46]

⟨Decorarea celor care făcuseră bravuri în luptele de la Ada-Kaleh şi Hisardjik. Turcii s-au convins că evenimentele dinspre Bender şi Moldova se vor aranja în sensul dorit de Poartă. De aceea se dă voie pentru înapoierea marelui vizir la Istanbul⟩.

172

DESEMNAREA HOTĂRNICERILOR ÎN PARTEA AUSTRIEI ŞI A RUSIEI

Dat fiind că în documentele de pace, încheiate mai înainte de aceasta, se pusese condiţie ca să fie numiţi hotărniceri pentru delimitarea şi stabilirea hotarelor, de aceea, pentru delimitarea şi fixarea insulelor începînd din faţa Belgradului şi pînă la hotarul de la Carlowitz *(Karloviça)*, pe rîul Sava, precum şi pentru separarea insulelor aflate pe rîul amintit şi pentru stabilirea hotarelor, începînd tot din faţa cetăţii pomenite mai sus şi pînă la hotarele de jos, pe cursul fluviului Dunărea, ca şi pentru delimitarea şi fixarea ţinuturilor din faţa cetăţii Ada-Kaleh, precum şi pentru aranjarea şi stabilirea vechilor hotare ale Valahiei-Noi [47] au fost desemnaţi, dintre demnitarii Înaltei

[44a] Cu austriecii.
[45] *Nefir-i am.*
[46] Se întorcea de la Belgrad spre Poartă.
[47] *Eflak-ı Cedid*, în sensul de Oltenia.

împărăţii, ca hotarniceri, secretarul de spahii Said efendi şi intendentul de vacufuri *(mevkufatî)* Mehmed efendi. Sus-numitul Said efendi a fost desemnat să stabilească hotarele de la insulele de pe fluviul Dunărea şi din celelalte locuri amintite mai sus ...

173

EVENIMENTELE DIN ANUL 1153 [48]

188

COPIA ACTULUI DAT AMBASADORULUI AUSTRIEI DESPRE STABILIREA HOTARELOR ŞI DELIMITAREA GRANIŢELOR CARE S-AU HOTĂRÎT DE ASTĂ DATĂ

. . . .

Articolul doi. ⟨Priveşte împărţirea insulei din faţa Belgradului, care urma să rămînă în părăsire. Copacii din jumătatea insulei, partea dinspre eialetul Timişoarei, urmau să rămînă netăiaţi⟩.

Articolul trei. ⟨În legătură cu explicarea şi lichidarea unor nesiguranţe cuprinse în articolul cinci al tratatului de pace, adică în legătură cu fixarea hotarului oraşului Orşova-Veche, despre care se hotărîse să rămînă sub stăpînirea Înaltei împărăţii, s-a întocmit, după discuţii, o hartă cu aprobarea celor două părţi⟩.

Hotarele oraşului amintit mai sus şi ale şesului aflat în dreptul cetăţii Orşova au fost fixate potrivit liniilor trase pe harta aceea. Apoi s-a ajuns pînă la şes, pe linie dreaptă, trasă din dreptul poalelor munţilor aflaţi în faţa cetăţii Ada-Kaleh. Apoi s-au fixat hotarele oraşului Orşova, urmînd ca hotarele lui să rămînă locurile care încep de la cursul apei nou scurse, de la locul de vărsare a apei Rezena, de pe şesul amintit mai sus, şi care continuă pînă la locurile însemnate pe hartă. De asemenea, s-a stabilit ca hotarul din spatele oraşului amintit să se sfîrşească la locul unde se face legătură cu fluviul Dunărea, aşa cum se arată pe harta întocmită. Atît la stabilirea hotarelor şesului pomenit, cît şi la fixarea hotarelor din spatele oraşului respectiv, hotărnicerii celor două părţi au stabilit hotarele fără să se certe şi fără să se gîlcevească de loc.

⟨Se mai arată, că pentru a înlesni trecerea corăbiilor prin Porţile de Fier, 15 corăbieri austrieci vor locui ca musafiri la Ada-Kaleh, la locul indicat de turci⟩.

190

EVENIMENTELE DIN ANUL 1154 [49]

203

NUMIREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Voievodul Mihail [50] stătea necăjit şi supărat la locuinţa sa din Ortaköy [51], fiind mazilit din Moldova cu douăzeci de ani în urmă. El arătase din vechime credinţă faţă de Înaltul Devlet şi dovedise sinceritate şi devotament în supunerea sa. El domnise mult timp în vilaietul Moldovei şi păzise şi apărase bine ţara padişahului. De asemenea, ocrotise raiaua şi populaţia. Toate aceste purtări bune ale acestui bătrîn venerabil erau cunoscute. De astă dată, el dorea

---

[48] *1153 H.* = 29 martie 1740 — 18 martie 1741.

[49] *1154 H.* = 19 martie 1741 — 7 martie 1742.

[50]. *Mihail.* Mihail Racoviţă.

[51] *Ortaköy*, cartier din Istanbul. Mihail Racoviţă domnise între timp şi în Ţara Românească (octombrie 1730 — 13 octombrie 1731).

să obţină favoarea padişahului cel vestit. De aceea, în a doua zi a lunii regeb cel măreţ [52], mai sus pomenitul a fost îmbrăcat cu hilat în faţa marelui vizir, acordîndu-i-se domnia Ţării Româneşti [53], iar lui Constantin [54], care era voievodul Ţării Româneşti [55], i s-a dat domnia Moldovei [56]. S-a emis ilustrul firman ca voievodul cel mazilit [57] să vină la Poarta fericirii şi să stea la locuinţa sa. Pentru schimbarea voievodului Constantin din Ţara Românească în Moldova şi pentru aducerea mazilitului voievod Grigore la Poarta fericirii a fost însărcinat Elhadj-Mustafa aga, şeful mehterhanelei împărăteşti.

215

EVENIMENTELE DIN ANUL 1156 [58]

238

<Numirea lui Suleiman aga la paza Hotinului şi a lui Mehmed paşa la paza Akkermanului, în 1743>.

[52] *2 receb 1154* = 13 septembrie 1741.
[53] Mihail Racoviţă, la 13 septembrie 1741. A domnit pînă în iulie 1744.
[54] Constantin Mavrocordat.
[55] A domnit între 16 noiembrie 1735 — septembrie 1741.
[56] La 13 septembrie 1741.
[57] Grigore al II-lea Ghica, domnul Moldovei (octombrie 1739 — 13 septembrie 1741).
[58] *1156 H.* = 25 februarie 1743 — 14 februarie 1744.

V

IZZI SULEIMAN EFENDI

Suleiman efendi, cunoscut sub porecla de Izzi, este fiul lui Halil aga, care a fost chehaia de halebardieri [1] ai fiicei sultanului Mehmed al IV-lea. Anul naşterii sale nu se cunoaşte, dar, ţinîndu-se seama de data morţii (1755), se poate afirma că s-a născut spre sfîrşitul veacului al XVII-lea.

Specializîndu-se şi în caligrafia otomană, Izzi a fost un timp locţiitor de scrib în cancelariile Divanului imperial, la spahii şi la silahdari, iar în anul 1739 *(1152 H.)* a devenit mektupciul marelui vizir, pentru a se îngriji de corespondenţă. După pacea de la Belgrad (1739) a fost numit teşcheregiu la finanţe şi apoi, în octombrie 1746, contabil la fundaţiile pioase [2], iar spre sfîrşitul anului 1747 a devenit maestru de ceremonii *(teşrifati)* la Curtea sultanului.

Concomitent cu unele din funcţiile menţionate mai sus, Izzi a îndeplinit şi sarcina de istoriograf oficial *(vak'anüvis)* al Imperiului otoman, fiind numit la 30 iulie 1745 *(1 receb 1158)* [3] în locul lui Subhi efendi. El a murit la Istanbul în martie sau aprilie 1755.

★

Izzi Suleiman efendi este cunoscut atît ca poet şi gînditor mistic, cît şi ca istoriograf oficial *(vak'anüvis)* al Imperiului otoman. În domeniul literaturii, el a lăsat o colecţie de versuri intitulată *Divan*, iar în calitatea sa de *vak'anüvis* a scris o cronică otomană intitulată *Tarih-i vekayi* (Istoria evenimentelor), în care tratează faptele cuprinse între 15 februarie 1744 *(1 muharrem 1157)* şi 7 noiembrie 1752 (sfîrşitul anului Hegirei 1165).

Faţă de alte cronici otomane, arabizate şi persanizate, opera istorică a lui Izzi este mai simplă ca stil şi ca limbă. Ea a fost publicată la Istanbul în anul *1199 H.* (1784/85), continuînd cronica lui Subhi în ceea ce priveşte descrierea cronologică a evenimentelor. Din această ediţie au fost extrase şi traduse pasajele referitoare la ţările române, ştirile fiind mult mai sărăcăcioase şi mai puţin semnificative faţă de alte cronici.

În cronica sa, Izzi face şi unele reflecţii asupra ştiinţei istorice, pe care o consideră necesară şi utilă pentru orientarea generaţiilor noi pe baza învăţămintelor trase din experienţele înaintaşilor, învăţăminte oferite numai de

[1] *Baltacılar kehayası.*
[2] *Küçük evkaf muhasebecisi.*
[3] La Djemaleddin *(op. cit.*, p. 49) se indică: *Receb 1156* = 21 august — 19 septembrie 1743.

istorie ca ştiinţă. Văzînd o interdependenţă firească între predecesori şi urmaşi, el pretinde multă obiectivitate în prezentarea evenimentelor de către istoriografi, ca să nu se tragă concluzii greşite din faptele predecesorilor.

Tocmai cu scopul de a oferi cît mai multe pilde, cronica lui Izzi abundă în explicaţii asupra deselor schimbări ce se produceau în administraţia otomană, mai cu seamă în cadrul unor instituţii, care constituiau adevărate pepiniere de conducători ai destinelor Imperiului otoman.

BIBLIOGRAFIE:

Izzi, *Tarih* (Introducere), p. 70 ş.a.; *O.M.*, vol. III, p. 101—102; *O.T.M.*, p. 49—50; *E.I.*, II, 1927, p. 608; *G.O.W.*, p. 287—288; *I.A.*, vol. V, 1950, p. 1267—1269 (art. Izzi, de Ismet Parmaksızoğlu).

TARIH

Istanbul 1784/85 *(1199 H.)*, 288 f.

Partea I

3 EVENIMENTELE DIN ANUL 1157[1]

6 MAZILIREA ŞI NUMIREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

În timpul domniei sale, voievodul Mihail [2], care era voievodul Ţării Româneşti, potrivit răutăţilor şi rătăcirilor de care era plină inima sa, trecuse orice măsură în nedreptăţi, îndrăznind să asuprească şi să persecute populaţia vilaietului şi sărmana raia, contrar sfatului măriei-sale padişahului cel puternic. De aceea, sărmana raia se ruinase şi se risipise ca în epopee, din cauza asupririlor şi din pricina duşmăniilor acestuia. Rămînînd neputincioasă de acum încolo, boierii întregii ţări mai sus arătate, precum şi populaţia, au făcut cunoscută la Înaltul Devlet, prin repetate arzumahzaruri, situaţia celui amintit mai sus, cerînd şi pedepsirea lui, precum şi îndepărtarea lui din ţară. De aceea, la Divanul imperial, pregătit în a doua decadă a lunii rebi-ul-ahîr [3], a fost numit ca voievod al Ţării Româneşti fiul lui Iskerlet-oglu, voievodul Constantin [4], care fusese mai înainte voievod în Ţara Românească [5] şi al cărui devotament era cunoscut din timpul îndelungatei sale misiuni de dragoman al Divanului Înaltului Devlet. De asemenea, devotamentul şi firea lui plină de dreptate, erau cunoscute din moşi-strămoşi, fiind un fiu supus şi fiul unui supus al Înaltului Devlet. El era un supus drept al Înaltului Prag, harnic şi păzitor credincios al legilor, îndeplinindu-şi întotdeauna misiunile. De asemenea, în timpul expediţiilor împotriva Austriei, care avuseseră loc mai înainte de aceasta, aflîndu-se ca voievod [6], serviciile lui, făcute cu sinceritate, precum şi faptele lui pricepute fuseseră apreciate. Erau cunoscute şi vestite rînduielile făcute de el în ţara aceea, precum şi liniştea dată raialei şi beraialei, ceea ce se spera şi ceea ce se aştepta de la el şi de acum încolo.

Astfel, el a fost onorat şi cinstit, potrivit obiceiului, cu ceremoniile împărăteşti pentru voievozii Ţării Româneşti. Cinstirea şi bunăvoinţa padişahului, strălucitor ca soarele cel măreţ, răspîndindu-se ca o lumină asupra acelui iubitor de raiale, el s-a bucurat şi s-a înveselit. Potrivit legii din trecut, el a fost trimis în ţara respectivă împreună cu dregătorii din Divan, numiţi în suita lui. Fiind aşezat la reşedinţa sa de domnie, predecesorul său, cel arătat

---

[1] *1157 H.* = 15 februarie 1744—2 februarie 1745.
[2] *Mihal*, Mihail Racoviţă (1741—1744).
[3] *Rebi II 1157* = 14 mai—11 iunie 1744.
[4] Constantin Mavrocordat (1744—1748), a patra domnie.
[5] Între anii 1735—1741.
[6] În Ţara Românească (1735—1741; a treia domnie).

mai sus, care oprima raiaua, a fost luat înapoi şi închis în insula Mitilene *(Midillü)*, împreună cu fiii săi şi cu capuchehăile sale. I s-a dat astfel pedeapsa care i se cuvenea pentru nedreptăţile şi tiraniile sale ...

20

EVENIMENTELE DIN ANUL 1158 [7]

25

TRIMITEREA OŞTILOR TĂTARE SUB COMANDA SERASCHERULUI DE KARS ŞI TRECEREA ACESTORA DE PRIN PĂRŢILE ISTANBULULUI LA ÜSKÜDAR

⟨La început se arată că se dăduse firman hanului Crimeii, Selim Ghirai al II-lea (1743—1748), ca să pregătească vreo 10 000 de tătari, spre a-i trimite împotriva lui Nadirşah [8], care se răsculase pe atunci cu pretenţia de a deveni şahul Iranului⟩.

26

... Dar sosirea pe mare depindea de vîntul potrivit şi s-a presupus că ei ar pierde vreme cu şederea, dacă timpul nu va fi prielnic. De aceea s-a considerat potrivit să se pornească pe uscat. De aceea nuredinul Selim Ghirai sultan, care era numit başbug asupra lor, precum şi Kasîm Ghirai sultan, dat în suita lui, au pornit din Crimeia cu cei 10 000 de ostaşi tătari, purtători de bravură. În momentul cînd urmau să treacă prin trecătoarea de la Isaccea, ei s-au împărţit în două grupuri, spre a feri de persecuţii ţinuturile şi supuşii de pe drumul lor. Astfel, un grup, sub comanda lui Kasîm Ghirai sultan, cel menţionat mai sus, a sosit prin părţile Istanbulului în a cincea zi a lunii rebi-ul-evvel [9].

⟨Trecerea spre Üsküdar⟩.

... Măria-sa nureddinul Selim Ghirai sultan, la rîndul său, a sosit şi el în a doua zi a lunii mai sus arătate [10] cu restul ostaşilor tătari şi a trecut prin locul amintit [11].

31

NUMIREA ŞI SCHIMBAREA UNOR VIZIRI

... Începînd din a zecea zi a lunii mai sus arătate [12], eialetul Alep a fost acordat măriei-sale ilustrului şi fericitului vizir Ali paşa, valiu de Bosnia şi fost mare vizir, iar eialetul Bosniei a fost dat fostului bostangibaşî de Adrianopole, gloriosul şi fericitul vizir Suleiman paşa, care acum era muhafîz de Hotin, fiind şi valiu de Oceacov *(Ozu)*. Eialetul Oceacov, la rîndul său, a fost acordat şi dăruit fostui mare vizir, măria-sa ilustrul şi fericitul vizir Esseid-Mehmed paşa, care era mutasarrîful sangeacului Salonic *(Selanik)*...

41

EVENIMENTELE ANULUI 1159 [13]

68

... Eialetul Oceacov a fost dat măriei-sale gloriosului vizir fericit Esseid-Mehmed paşa, fost mare vizir ...

---

[7] *1158 H.* = 3 februarie 1745—23 ianuarie 1746.
[8] Nadirşah Tahmas-Kulu Han, şahul Persiei (1736—1747).
[9] *5 rebi I 1158* = 7 aprilie 1745.
[10] *2 rebi I 1158* = 4 aprilie 1745. Probabil 12 rebi I (14 aprilie), deoarece a sosit după Kasîm Ghirai sultan.
[11] De la Istanbul la Üsküdar.
[12] *10 şaban 1158* = 7 septembrie 1745.
[13] *1159 H.* = 24 ianuarie 1746—12 ianuarie 1747.

98

EVENIMENTELE ANULUI 1160 [14]

108

ACORDAREA DE POSTURI PRIN MIJLOCIREA ILUSTRULUI HAN.

În a șaisprezecea zi a lunii mai sus arătate [15] măriei-sale fericitului vizir Nu'man pașa, care era muhafîz de Belgrad, i s-a acordat, prin intermediul hanului cel arătat mai sus, eialetul Oceacov, iar măriei-sale fericitului Esseid-Mehmed pașa, fost mare vizir, care se afla în acel vilaiet, i s-a dat un hatt-i-humaiun pentru paza Belgradului, împreună cu sangeacurile Aladja-Hisar și Semendria. Potrivit obiceiului, capuchehăile lor au fost îmbrăcate cu hilate ...

115

SURETUL ÎNALTULUI AHIDNAME PURTĂTOR DE GENEROZITATE, ACORDAT ÎMPĂRĂTESEI MARIA THEREZA [15a], ACTUALA ÎMPĂRĂTEASĂ ROMANĂ (ROMA), DE CĂTRE MĂRIA-SA ILUSTRUL PADIȘAH, OCROTITORUL LUMII

Eu ..., care sînt fiu de sultan, han, fiu de han, sultanul gazi Mahmud han [16], fiul sultanului Mustafa han, fiul sultanului Mehmed han, și care sînt padișahul cuceritor de țări și șahinșahul țărilor îndepărtate, al ... [17], ținutului Bosniei și statului sîrbesc, al cetăților, al Belgradului, ținutul războiului sfînt [18], al tuturor ținuturilor Țării Românești și Moldovei, precum și al multor altor țări și regiuni cu neputință de precizat și de descris ...

116 ⟨Este vorba de tratatul de comerț din 1747⟩.

117 — 121 ⟨Un ahidname similar a fost acordat și ducelui de Toscana, Francisc[19], tot în 1747. În titulatura sultanului se amintește și de Moldova și Țara Românească⟩.

125 ⟨O scrisoare a sultanului adresată șahului din Iran, în care se amintește printre altele și de sosirea unui sol iranian la Poartă în momentul cînd marele vizir se afla la Isaccea, plecat fiind contra rușilor⟩.

128

MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI, ASUPRITORUL RAIALEI, ȘI NUMIREA ALTUIA

Mai înainte de aceasta, populația și raiaua făcuseră arz și arătaseră către Poarta fericirii precum că voievodul actual al Moldovei, unul dintre Iskerlet oglîi, cu numele de voievodul Ianaki [20], potrivit gîndurilor sale tulburătoare și nebunești, îndrăznise să persecute raiaua și beraiaua, făcînd nedreptăți supușilor săi, și că, în felul acesta, el pornise la fapte neîngăduite de padișah. De aceea, fiind nevoie de mazilirea și pedepsirea lui, în prima decadă a acelei luni [21] mai sus amintitul a fost izgonit și îndepărtat, fiind totodată numit și trimis un mubașir, cu înaltă poruncă severă, pentru a lua înapoi de la el tot ceea ce luase de la raiale prin tiranie.

---

[14] *1160 H.* = 13 ianuarie 1747—1 ianuarie 1748.

[15] *16 muharrem 1160* = 28 ianuarie 1747.

[15a] Maria Thereza, împărăteasa Austriei (1741—1780).

[16] Mahmud I (1730—1754).

[17] S-a renunțat la enumerarea unor ținuturi, țări etc.

[18] *Dar-ul-Djihad (cihad).*

[19] Francisc, mare duce de Toscana; a luat în căsătorie pe Maria Thereza, împărăteasa Austriei.

[20] Ioan Mavrocordat (1743 — mai 1747).

[21] Mai înainte apare *receb 1160* = 9 iulie—7 august 1747. De fapt *cemazi I 1160* = mai 1747.

De aceea a fost numit ca voievod al Moldovei tot unul din Iskerlet-oglîi, cu numele de voievodul Grigore[22], fost voievod al Moldovei[23], care acum ședea la Istanbul și a cărui situație se știa încă de mult timp încoace, el avînd o comportare mai aproape de dreptate. Potrivit vechiului obicei, el a fost îmbrăcat la Divanul imperial cu hilat și cucă, după care a fost trimis, potrivit obiceiului, în Moldova, reședința voievozilor, împreună cu demnitarii desemnați în suita sa, fiind totodată avertizat să nu îndrăznească să săvîrșească acte de tiranie.

141 **⟨Se arată că eialetul Oceacov a fost acordat mai departe vizirului Nu'man pașa⟩.**

---

[22] *Ligor*, Grigore al II-lea Ghica (mai 1747—aprilie 1748).
[23] Între anii: 1726—1733; 1735—1739; octombrie 1739—1741.

146

148 **EVENIMENTELE ANULUI 1161** [1]

153 **SCHIMBAREA VOIEVOZILOR MOLDOVEI ŞI ŢĂRII ROMÂNEŞTI**

Dorinţa padişahului era ca supusele şi sărmanele raiale şi beraiale, care trăiesc sub umbra lui binevoitoare şi sub steaua lui împărătească, să fie fericite cu bunăstare şi să fie mulţumite. El arăta toată stăruinţa sa pentru liniştea şi bunăstarea lor. De aceea s-a presupus că, din pricina şederii îndelungate la domnie a voievodului Grigore ⟨Ghica⟩, care, fiind unul dintre Iskerlet-oglîi, era de cîtva timp voievodul Moldovei, şi a voievodului numit Constantin[2], 154 care era voievodul Ţării Româneşti, aceştia ar putea să săvîrşească tiranii în ţară şi să-şi mărească îndrăzneala lor, ceea ce ar putea duce la persecutarea şi la oprimarea sărmanelor raiale, care sînt creaturile lui Allah. De aceea, sosind timpul ca, prin schimbarea dregătorilor şi a locurilor voievozilor între ei, starea populaţiei să fie îmbunătăţită, în a zecea zi a lunii mai sus arătate [26] chehăile lor de la Poarta fericirii au fost îmbrăcaţi cu hilate pentru ca Grigore, cel amintit mai sus, care era voievodul Moldovei, să devină voievod în Ţara Românească [27], iar Constantin [28], la rîndul său, care era voievodul Ţării Româneşti să fie voievod în Moldova ...

155 **FAPTELE CURIOASE ŞI CIUDATE ALE FOSTULUI CALGAI, ŞAHIN-GHIRAI-SULTAN**

⟨Se arată că acesta, după ce fusese mazilit, trecînd prin părţile Bugeacului, începuse să provoace tulburări. Serascherul de Bugeac, prinţul Hadji Ghirai, aflînd aceasta, îl sfătuise, la început, să renunţe la gîndurile sale. Văzînd că acesta nu se astîmpără, porni asupra lui, silindu-l să fugă în Polonia⟩.

156 Potrivit ilustrului firman emis din partea Înaltului Devlet, măria-sa gloriosul şi fericitul vizir Nu'man paşa, care este valiul de Oceacov, scrisese şi trimisese o scrisoare hatmanului leşesc, sfătuindu-l pe acesta ca prinţul mai sus arătat să fie pus să şadă în ţara leşească departe de graniţele musulmane şi, de azi înainte, să nu se permită, nici lui şi nici oamenilor săi, să atace graniţele Înaltului Devlet. Afară de aceasta, fuseseră emise şi trimise înalte porunci şi voievozilor din Ţara Românească şi din Moldova, care erau aproape

[1] *1161 H.* = 2 ianuarie—21 decembrie 1748.

[2] Constantin Mavrocordat, domn în Ţara Românească (iulie 1744—aprilie 1748).

[26] *10 rebi II 1161* = 9 aprilie 1748.

[27] Grigore al II-lea Ghica, în Ţara Românească (aprilie 1748—23 august 1752).

[28] Constantin Mavrocordat, în Moldova (aprilie 1748—20 august 1749).

de graniţa leşească, precum şi vizirilor, mirimiranilor şi altor căpetenii din apropierea acelor ţinuturi, pentru ca, unindu-se cu toţii, să fie atenţi şi să depună eforturile lor pentru prinderea prinţului amintit, din oricare parte ar îndrăzni să apară. La scurt timp după ivirea acestei situaţii, prinţul cel arătat mai sus, dîndu-şi seama de nenorocirea care ar putea să vină asupra lui, din cauza intrigilor la care pornise, s-a căit de aceste purtări rele şi, gîndindu-se că i-ar fi peste putinţă să mai stea în ţara leşească, şi-a dat seama, ruşinîndu-se şi recunoscîndu-şi răutăţile, că pentru a-şi salva viaţa nu există altă cale decît aceea de a cere iertarea Înaltului Devlet, marele binevoitor.

De aceea, apărînd din nou de prin părţile Moldovei la hotarele islamice, el a făcut arz şi cunoscut măriei-sale ilustrului han precum că va respecta de azi încolo supunerea şi, cerînd iertarea crimelor sale, a dorit să se refugieze la Poarta fericirii, care este locul de azil al tuturor.

De asemenea, s-a mai aflat că el îi ceruse ⟨hanului⟩ şi-l rugase să intervină, scriind în această privinţă la Înalta Poartă.

⟨Mai departe se arată că el a fost iertat, în urma intervenţiilor hanului, şi trimis să locuiască în insula Creta⟩.

168 ... Măriei-sale ilustrului şi fericitului vizir Ali paşa, fost mare vizir, care era guvernatorul sangeacului de Tîrhala, cu titlul de arpalîk, i s-a acordat eialetul Oceacov, cu condiţia de a păzi cetatea Benderului, iar măriei-sale gloriosului şi fericitului vizir Nu'man paşa, care era mutasarrîful eialetului mai sus arătat [29], i s-a acordat cu hatt-i-humain sangeacul Tîrhala, în a nouăsprezecea zi a lunii djemazi-ul-ahîr [30].

188

EVENIMENTELE DIN ANUL 1162 [31]

208

MAZILIREA ŞI NUMIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Voievodul Iskerlet-oglu Constantin [32], voievodul Moldovei, fusese mai înainte de aceasta vreme îndelungată voievod al Ţării Româneşti. Deşi nu era atunci necesar ca el să fie mazilit, totuşi, în prima parte a anului ⟨11⟩6 1 [33], potrivit nevoilor, fusese numit voievod în Ţara Românească tot unul dintre fiii lui Iskerlet şi anume Grigore [34], care pe atunci era voievodul Moldovei [35], iar Constantin cel amintit mai sus fusese numit în Moldova [36]. Sus-numitul Constantin, nemulţumit şi supărat de o astfel de schimbare, a dat dovadă de neglijenţă şi nepăsare în faptele sale. Astfel, el a arătat nepăsare şi a săvîrşit cusur în îndeplinirea treburilor din Moldova, ce se cereau prin înalte porunci, fiind necăjit şi supărat pentru cele ce se iviseră, contrar aşteptărilor sale. În urma acestei lovituri, dezamăgindu-se, nemulţumirea sa a crescut mereu. De aceea ţara a slăbit şi s-au ivit acolo necazuri. Această stare de lucruri prelungindu-se, a devenit clar că nu există alt leac decît luarea unor măsuri. De aceea a fost numit şi trimis ca mubaşir iskemledji [37] Mustafa aga, unul

[29] Oceacov *(Ozu)*.
[30] *19 cemazi II 1161* = 16 iunie 1748.
[31] *1162 H.* = 22 decembrie 1748—10 decembrie 1749.
[32] Constantin Mavrocordat.
[33] *1161 H.* = 2 ianuarie—21 decembrie 1748.
[34] Grigore al II-lea Ghica (1748—1752).
[35] Mai 1747—aprilie 1748.
[36] În aprilie 1748.
[37] *Iskemledji (iskemleci)*, cel ce înscăunează pe voievozi, zis şi *Iskemle-ağası*.

dintre capugibaşiii Înaltei Curţi, cu o ilustră poruncă, emisă pe la începutul lunii mai sus arătate [38], în sensul ca, mazilindu-l şi îndepărtîndu-l, el să fie dus şi închis în insula Bozdja-Ada [39]. Acesta, la rîndul său, luînd din Moldova pe voievodul mai sus numit, l-a adus la Galipoli, iar de acolo l-a transportat în insula amintită. Aşa cum s-a scris mai sus, la domnia rămasă liberă a fost numit Constantin [40], fiul voievodului Kodja-Mihal [41], care, mai înainte de aceasta, timp de 30—40 de ani fusese în repetate rînduri voievod în Moldova şi de cîteva ori în Ţara Românească şi care adusese servicii în expediţiile împărăteşti de atunci, arătînd sinceritate şi devotament în luptele cu duşmanii. De asemenea, el nu neglijase deloc serviciile sale şi supunerea sa. De aceea se spera ca şi fiul său, depăşind vîrsta tinereţii, va depune toate eforturile sale, potrivit devotamentului şi sincerităţii moştenite de la tatăl său, în ceea ce priveşte ocrotirea raialei şi stăpînirea ţării. Astfel, în Divanul împărătesc, care s-a pregătit, el a fost îmbrăcat cu cucă şi cu hilat, obişnuite pentru voievozii Moldovei, fiind onorat totodată şi cu tug, precum şi cu steag, după care, potrivit vechiului obicei, a fost trimis în Moldova, împreună cu slujitorii de Divan, desemnaţi în suita sa, fiind aşezat, astfel, la reşedinţa sa de domnie...

213 EVENIMENTELE DIN ANUL 1163 [42]

216 Eialetul Oceacov a fost acordat gloriosului vizir Muhsinzade Mehmed paşa, care era muhafîz de Hotin ...

239 EVENIMENTELE DIN ANUL 1164 [43]

240 <Se cer salahori şi harabale din Ţara Românească în vederea reparării arsenalului împărătesc pentru tunuri, fără a se face alte precizări>

246 <Ieghen Mustafa paşa apare ca muhafîz al cetăţii Hotin. A fost înlocuit cu Nu'man paşa>

264 EVENIMENTELE DIN ANUL 1165 [44]

283 Paza sangeacului Hotin a fost dată măriei-sale fericitului vizir Ghiridi-Nu'man paşa ...

285 REÎNNOIREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

La Poarta fericirii a sosit ştirea că s-a prăpădit voievodul Iskerlet-oglu Grigore [45] care, de vreo 30—40 de ani încoace, slujise ca voievod cînd în Moldova, cînd în Ţara Românească şi care, datorită sincerităţii purtărilor sale, cîştigînd stimă, era de cîţiva ani încoace voievodul Ţării Româneşti. Postul de voievod devenind astfel vacant, potrivit cerinţelor vremii, nu s-a socotit de cuvinţă ca o persoană oarecare din afară şi cu o situaţie necunoscută să cîştige titlu şi renume, obţinînd respect cu rangul nou de voievod. Afară

---

[38] *Ramazan 1162* = 15 august—13 septembrie 1749.
[39] *Bozdja-Ada (Bozca-Ada).*
[40] Constantin Racoviţă (20 august 1749—22 iunie 1753).
[41] *Kodja-Mihal*, adică Mihail Racoviţă.
[42] *1163 H.* = 11 decembrie 1749—29 noiembrie 1750.
[43] *1164 H.* = 30 noiembrie 1750—19 noiembrie 1751.
[44] *1165 H.* = 20 noiembrie 1751—7 noiembrie 1752.
[45] Grigore al II-lea Ghica, în Ţara Românească (1748—1752).

de aceasta, era necesar să se depună toate eforturile pentru ca raiaua țării să fie ocrotită și ferită de pagube.

De aceea privirile binevoitoare și binefăcătoare s-au îndreptat asupra fiului răposatului cel arătat, dragomanul cu numele de Matei [46], care slujea de la un timp încoace ca dragoman al Divanului imperial și a cărui dreptate și sinceritate erau cunoscute. Semne de dreptate se observau chiar și pe fața lui. De asemenea, se spera și se presupunea că el va proceda așa cum se cuvine și va fi devotat și de azi încolo. De aceea, la întîi al acestei luni zilka'de [47], i s-a acordat lui postul de voievod al Țării Românești și, potrivit obiceiului, fiind mai întîi îmbrăcat cu hilat în fața marelui vizir, a fost apoi îmbrăcat la Divanul imperial cu cucă și cu veșminte strălucitoare, destinate anume voievozilor. Intrînd după aceea la ilustrul padișah, el și-a atins scopul, plecîndu-se în fața înaltului tron. Îndeplinindu-se și celelalte ceremonii, cuvenite potrivit vechilor obiceiuri, el a fost prezentat și apoi trimis în vilaietul București [48], care era reședința de domnie a voievozilor.

289 ⟨Ghiridi Nu'man pașa, care era muhafîz de Hotin, primește sangeacul Hania⟩.

---

[46] Matei Ghica, dragoman (iunie 1751—august 1752), domn în Țara Românească (august 1752—iunie 1753).

[47] *1 zilka'de 1165* = 10 septembrie 1752.

[48] *Vilâyet-i Bükreș*; în sensul de *la București*.

VI

AHMED VASÎF EFENDI

Ahmed Vasîf este originar din Bagdad. Anul naşterii sale nu se cunoaşte. Dornic să studieze, el a călătorit un timp prin Kars şi Alep, intrînd apoi în slujba lui Kel-Ahmed paşazade Ali paşa, care a murit ca serascher de Bender. Trecînd de aci în serviciul lui Abaza-Mehmed paşa, viitorul istoriograf otoman Ahmed Vasîf a căzut prizonier la ruşi în timpul luptelor de la Ieni-Kale, ce s-au dat la începutul războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774, dar a fost eliberat la cererea marelui vizir.

Vasîf a adus servicii importante Imperiului otoman atît la tratativele de armistiţiu, cît şi la convorbirile de pace ruso-turce din 1772, dovedindu-se un bun diplomat şi impunîndu-se prin curajul şi spiritul său de iniţiativă. El însuşi afirmă că, fiind desemnat pentru prelungirea termenului de armistiţiu din 1772, a îndeplinit această misiune cu succes, iar la întoarcere a fost onorat cu favoruri de către marele vizir. El este de fapt cel care a întocmit procesele-verbale ale discuţiilor de pace din Bucureşti (1772—1773), avînd calitatea de secretar al delegaţiei otomane.

Ahmed Vasîf a participat şi la tratativele de pace de la Küciük-Kainargi din 1774, jucînd, de asemenea, un rol hotărîtor în încheierea păcii din 1792, la Iaşi, între Poarta otomană şi Rusia. Vasîf a fost un timp şi prin Europa, în calitate de sol al Imperiului otoman la Madrid (1787), misiune pe care a descris-o cu multe detalii [1]. El a îndeplinit şi funcţii financiare: de pildă, controlor financiar în Anatolia [2], şef al Cancelariei financiare [3] ş.a.

Din pricina invidiei celor din jur, Vasîf a căzut, la un moment dat, în dizgraţia sultanului Abdul-Hamid I şi a celorlalţi demnitari otomani, care au mers pînă la exilarea sa în insula Mitilene, de unde a scăpat în urma urcării pe tron a sultanului Selim al III-lea (1789).

În timpul domniei acestui sultan, Ahmed Vasîf şi-a recîştigat vechiul prestigiu, ajungînd pînă la rangul de *reis-efendi*, adică ministru de externe al Imperiului otoman. A fost numit în această funcţie în luna iulie a anului 1805, dar, în mai puţin de un an, a fost mazilit şi a murit la Istanbul în ziua de 25 mai 1806.

În timpul vieţii sale, Ahmed Vasîf a fost numit în cîteva rînduri istoriograf oficial al Imperiului otoman *(vak'anüvis)*, alternînd în această

---

[1] *Djevdet (Cevdet) Tarihi*, vol. IV, p. 348—358.
[2] *Anadolu muhasebecisi.*
[3] *Başmuhasebeci.*

funcţie cu Sa'adullah Enveri efendi [4]. După ultima sa misiune de istoriograf, a fost înlocuit cu Mehmed Pertev efendi.

★

Ahmed Vasîf a scris una dintre cele mai de seamă opere istorice pentru perioada decadenţei Imperiului otoman, fiind şi contemporan cu evenimentele pe care le-a descris. Cronica lui se intitulează: *Mehasin-ül-âsâr ve hakayık-ül-ahbar* (Fapte bune şi ştiri adevărate) şi cuprinde evenimentele dintre anii: 1752 — 1775 *(1166—1188 H.)*.

Dat fiind faptul că Vasîf a avut de mai multe ori întreruperi în misiunea sa de istoriograf oficial, el a rezumat informaţiile culese şi de ceilalţi cronicari de atunci, îndeosebi de Sa'adullah Enveri efendi, pentru a asigura, în felul acesta, continuitatea cronicii sale şi pentru a-i da o formă unitară.

O bună parte din cronica sa este consacrată descrierii războiului ruso-turc dintre anii 1768—1774. Tocmai de aceea opera lui Vasîf constituie un izvor important şi în privinţa raporturilor româno-turce din această perioadă, cititorul putînd găsi în relatările autorului multe detalii, ca şi reflecţii de ordin mai general.

Vasîf şi-a scris opera istorică în genul cronicii lui Sa'adeddin ş.a., cu multe arabisme şi persanisme, folosind un stil pompos şi multă elocvenţă. Ea a fost tipărită la Istanbul în 1804/1805 *(1219 H.)*, ediţie după care s-au făcut şi extrasele în traducere privind ţările române. Această cronică are şi două ediţii Bulak (1827/28 şi 1830). Datorită diversităţii şi importanţei ştirilor cuprinse în ea, opera lui Vasîf a fost tradusă parţial în diferite limbi europene. Cele mai de seamă traduceri: *Précis historique de la guerre des Turcs contre les Russes (de 1769 à 1774), tiré des annales de l'historien Turc Vasif Efendi,* par P. A. Caussin de Perceval (Paris, 1822, XVI+284 p.), care este o traducere liberă; *Nowy przeklad dziejopisów tureckich dotyczacych sie Historyi polskiéj, a szczególniej Tarychy Wasyf Efendego,* vol. I, Berlin, 1846, trad. de Ignaz Pietraszewsky ş.a. Cronica lui Vasîf cuprinde şi unele *anexe,* netipărite, care privesc perioadele: 1782—1786 *(1196—1200 H.)* şi 1788—1795 *(1203—1209 H.)* [5], dar ele nu au putut fi incluse în volumul de faţă.

Afară de opera sa istorică, amintită mai sus, Ahmed Vasîf a făcut şi o expunere asupra expediţiei lui Napoleon I în Egipt (1798), iar în ceea ce priveşte activitatea lui în domeniul traducerilor din limbile orientale putem menţiona opera filologului arab Zamahşari *(Zamakhshari)*, intitulată: *Nawabih al-Kalim (Anthologia sententiarum arabicarum)*. El a scris lucrări şi în domeniul moralei, literaturii, inclusiv versuri.

BIBLIOGRAFIE:

O.T.M., p. 59—62; *O.M.*, vol. III, p. 159—160; *E.I.*, vol. IV, Leyden, 1934, p. 1187; *G.O.W.*, p. 335—337; *Türkiye Ansiklopedisi* (Enciclopedia Turciei), vol. VI, 1958, p. 169; *Cevdet Tarihi* (Istoria scrisă de Djevdet), vol. IV, p. 51; vol. V, p. 232—233; vol. VII, p. 99 şi vol. VIII, p. 78—79; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* (Solii otomani şi relatările lor de solie), Ankara, 1968, p. 144—147.

---

[4] S-a născut în 1736 la Trabzon şi a murit la Istanbul în 1794 sau în 1796. Cronica sa tratează evenimentele otomane, cu unele întreruperi, de la 1767 şi pînă la 1791 (cf. *G.O.W.*, p. 320—322; *Türkiye Ansiklopedisi*, Istanbul, vol. VI, 1958, p. 170).

[5] *G.O.W.*, p. 336.

TARIH SAU MEHASIN-ÜL-ÂSÂR VE HAKAYIK-ÜL-AHBAR

Istanbul, 1804/1805 *(1219 H.)* P/I – II

Partea I (15 + 327 p.)

10 EVENIMENTELE DIN ANUL 1166 [1]

11 NUMIREA VIZIRILOR MARI

În a zecea zi a lunii safer [2]... eialetul Oceacov *(Ozu)* a fost acordat vizirului Elhadj-Ahmed paşa, iar paza Hotinului a fost dată pe seama vizirului Mushinzade Mehmed paşa, emiţîndu-se, în această privinţă, pentru fiecare din ei, cîte o înaltă poruncă ilustră ...

14 ACORDAREA INSULEI

În urma morţii muhafîzului de Ada-Kaleh, beilerbeiul Bosnevi [3] Mehmed paşa, locul său rămînînd liber, pentru paza insulei Ada-Kaleh a fost trimis Seid-Mehmed paşa care era mazilit de la Bender ...

15–16 SCHIMBAREA VOIEVOZILOR DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ [4] ŞI MOLDOVA [5]

Rivalii voievozilor, care stăteau de la o vreme încoace în Ţara Românească şi Moldova, desfăşurîndu-şi activitatea în ascuns, iar perioada de domnie a voievozilor împlinindu-se, de aceea, potrivit obiceiului de a-i schimba din trei în trei ani, domnia Ţării Româneşti a fost cerută de Constantin, fiul lui Mihail [5a], iar domnia Moldovei a fost obţinută de voievodul numit Matei [6]. Astfel, pe la mijlocul lunii amintite mai sus [7], amîndoi au fost îmbrăcaţi cu hilate, cu condiţia mucarerului *(mukarrer)*.

MOARTEA FOSTULUI ŞEIH-UL-ISLAM MEHMED ES'AD EFENDI

17 ... În timpul şeih-ül-islamatului fratelui său, Ishak efendi, ⟨Mehmed Es'ad efendi⟩ fusese onorat cu ţinutul Mecca *(Mekke)*, iar în timpul expediţiilor de la Ada-Kaleh [8] şi Belgrad fusese cadiu de oaste *(kadıasker)* ... .

---

[1] *1166 H.* = 8 noiembrie 1752—28 octombrie 1753.
[2] *10 safer 1166* = 17 decembrie 1752.
[3] *Bosnevi*, „din Bosnia", adică „Bosniacul".
[4] Matei Ghica (24 august 1752—iunie 1753).
[5] Constantin Racoviţă (1749—1753).
[5a] *Mihal-oglu Kostantin*. (Constantin Racoviţă 1753—1756).
[6] Matei Ghica (1753—1756).
[7] *Evahır şaban 1166* = 13—22 iunie 1753.
[8] *Ada-i-Kebir*.

22

EVENIMENTELE DIN ANUL 1167 [9]

26 ... În prima decadă a lunii djemazi I [10], Husein aga a fost înălțat la rangul de beilerbei *(mirimiran)* și onorat cu paza Hotinului ...

27

NUMIREA UNOR VIZIRI ȘI ACORDAREA DE FUNCȚII ȘI DE SOLDE

În a douăzeci și una zi a lunii mai sus arătate [11], eialetul Oceacov, împreună cu sangeacul Salonic, au fost date vizirului Ibrahim pașa, fost muhafîz de Bender, paza Belgradului a fost acordată înaintașului său, vizirul Köprülüzade Elhadj-Ahmed pașa ..., iar paza Benderului a fost acordată mirimiranului Susenzade Abdullah pașa ...

29 ⟨Hasan pașa apare ca muhafîz de Hotin⟩.

38

EVENIMENTELE DIN ANUL 1168 [12]

42 ... El [13] ridicase prestigiul împărăției, cucerind și supunînd Belgradul, cetatea insulară [14], precum și celelalte cetăți și palănci care intraseră în mîinile dușmanilor ...

48

MOARTEA LUI NAZIF MUSTAFA EFENDI

... Timp de aproape nouă ani el a stat în Moldova ca secretar de divan[15] și, îmbogățindu-se mult, a venit la Poartă.

61

ÎNTOARCEREA LUI DERVIȘ MEHMED PAȘA DIN SOLIE [16] ȘI REZUMATUL RAPORTULUI SĂU

Mai sus arătatul efendi, pornind de la Poartă în prima zi a lunii rebi II a anului ⟨11⟩68 [17], după treizeci de zile îi scrisese lui Abdullah pașa, muhafîz de Bender, că sosise în apropiere de Bender. La rîndul său, ⟨Abdullah pașa⟩ trimisese în grabă, pentru întîmpinare, pe chehaiaua sa cu mehterhane și-l adusese cu alai la Bender. După ce îl găzduise cîteva zile cu mare pompă pe solul pomenit, în a șaptea zi a lunii djemazi I [18] îl îndreptă spre misiunea sa, numind de la Bender, lîngă el, și pe beșli agasî.

⟨În paginile următoare se descriu teritoriile polone și rusești, cu unele detalii privitoare la orașul Petersburg și palatul împărătesei Rusiei, Ecaterina a II-a⟩.

65 Solul amintit mai sus a arătat că distanța dintre Bender și cetatea Kiev
66 este de 110 ceasuri, iar de aici pînă la orașul Moscova distanța este de 181 de ore, iar de acolo și pînă la Petersburg sînt 150 de ceasuri distanță ...

---

[9] *1167 H.* = 29 octombrie 1753—17 octombrie 1754.
[10] *Evail cemazi I 1167* = 24 februarie—2 martie 1754.
[11] *21 cemazi I 1167* = 16 martie 1754.
[12] *1168 H.* = 18 octombrie 1754—6 octombrie 1755.
[13] Sultanul Mahmud I (1730—1754).
[14] Ada-Kaleh.
[15] *Kiatib-i Divan (Kâtib-i Divan).*
[16] Din Rusia.
[17] *1 rebi II 1168* = 15 ianuarie 1755.
[18] *7 cemazi I 1168* = 19 februarie 1755.

EVENIMENTELE DIN ANUL 1169 [19]

67 ... Sangeacul Tîrhala a fost anexat posesiunilor vizirului Halil paşa, muhafîz de Hotin ...

70 Cu sangeacul Tirhala a fost bucurat vizirul Ibrahim paşa, fostul muhafîz de Oceacov, iar cu eialetul Oceacov, care a rămas liber, a fost cinstit vizirul Halil paşa, mutasarrîful de Tirhala ...

76 MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI [20]

... În luna djemazi II [21], voievodul Moldovei a fost mazilit şi adus la Poartă, iar în locul său a fost numit unul cu numele de Constantin [22].

91 EVENIMENTELE DIN ANUL 1171 [23]

116 ... SOSIREA LA POARTĂ A VIZIRULUI SILAHDAR MEHMED PAŞA, VALIUL DE SILISTRA, PRECUM ŞI A VIZIRULUI MUHSINZADE MEHMED PAŞA, VALIUL DE ALEP ...

118 PRICINA MAZILIRII LUI ARIF EFENDI, MEDICUL-ŞEF (HEKIMBAŞI) AL CURŢII

În timp ce padişahul [23a] cel vestit se plimba în afara zidurilor Constantinopolului *(Kostantiniyye)*, întîlnindu-se cu slujitorii *(karavuş)* care mergeau la voievodul Ţării Româneşti, a cerut ca aceştia să fie opriţi şi, punînd ca documentele şi scrisorile aflate la ei să fie cercetate, a observat şi o scrisoare a medicului-şef al Curţii prin care acesta cerea de la voievodul Ţării Româneşti unele lucruri. Deoarece cei care se aflau în astfel de slujbe aveau, sub ocrotirea împărăţiei, venituri şi ranguri mari şi erau sătui de leafă, el a fost pedepsit prin mazilire, întrucît pătase onoarea împărăţiei şi se înjosise, cerînd obiecte de la oameni care ar putea să solicite favoruri de la el.

În funcţia de medic-şef al Curţii a fost adus Refi efendi, care era cunoscut sub denumirea de Kiatibzade ...

119 NUMIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Mataki [24], care era de douăzeci de ani dragomanul Divanului imperial şi a cărui sinceritate era cunoscută, a fost socotit demn pentru domnia Moldovei, ca răsplată pentru serviciile aduse, iar predecesorul său [25] a fost onorat cu scaunul Ţării Româneşti, unde a şi fost mutat [26]...

120 ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR MIRAHORULUI MARE HUSEIN AGA

... Atunci cînd Kîrîmi [27] Husein aga, chehaiaua capugiilor, fusese însărcinat să-l ducă pe voievodul Moldovei, ca locţiitor al său a fost desemnat Rehali-Mehmed aga ...

---

[19] *1169 H.* = 7 octombrie 1755—25 septembrie 1756.
[20] Matei Ghica (în februarie 1756).
[21] *Cemazi II 1169* = 3—31 martie 1756.
[22] Constantin Racoviţă (1756—1757).
[23] *1171 H.* = 15 septembrie 1757—3 septembrie 1758.
[23a] Osman al III-lea, sultan otoman (13 decembrie 1754—29 octombrie 1757).
[24] *Mataki*, în loc de Callimachi (Ioan Teodor), domnul Moldovei (august 1758—mai 1761).
[25] Scarlat Ghica, domnul Moldovei (martie 1757—august 1758).
[26] Scarlat Ghica, domnul Ţării Româneşti (august 1758—iunie 1761).
[27] Din Crimeia.

EVENIMENTELE DIN ANUL 1172[28]

ÎNTOARCEREA LUI AHMED RESMI EFENDI[29] DE LA SOLIA DIN AUSTRIA

121 ⟨**După ce descrie toată Ungaria şi ţinuturile Austriei, inclusiv Viena şi palatul imperial de acolo, solul Ahmed Resmi adaugă**⟩:

127 „După aceea am trecut pe lîngă palăncile numite Ahram[30] şi Güverdjinlik[31] şi apoi am trecut la Feth-ül-Islam[32] prin ghirdapurile de la Ada-Kaleh. De aici, am trecut prin faţa cetăţii Vidin; se vedeau şi oraşele: Rahova, Nicopole şi Şiştov. În zece zile am reuşit să ajung la Rusciuc ...

129 ⟨**Descriind, mai departe, regiunile Ungariei, solul Ahmed Resmi spune**⟩:

130 „Era oprit ca zaherelele Ungariei să fie duse la Viena. Populaţia Ungariei era obligată să-şi vîndă în vilaietul propriu produsele. Am aflat că în anii de belşug, cînd ungurii au recolte bogate şi nu au preţ în ţara lor, ei doresc să le aducă la Istanbul, pe Dunăre, prin locurile apropiate de Ţara Românească şi Moldova ...

151 MAZILIREA HANULUI CRIMEII

Halim Ghirai[33], care era han în ţinutul Crimeii, era cunoscut prin blîndeţe exagerată şi era molatic. El cerea şi fiilor săi să fie la fel.

Aceştia, la rîndul lor, fiind tineri şi neştiind ce e bine şi ce e rău, îşi petreceau vremea cu petreceri şi veselii.

Această neglijenţă a dat prilej celor de neam nogai, care sînt intriganţi din fire, răufăcători şi pricepuţi la tulburări, să îndrăznească să scuture jugul supunerii. Padişahul aflase că ei au prădat o parte din Moldova şi că a fost desfiinţată siguranţa întregii populaţii din acele locuri. De aceea ⟨hanul Halim Ghirai⟩ fusese mazilit şi în locul lui fusese trimis Arslan Ghirai[34].

Deşi acesta se pregătise să plece spre Crimeia, totuşi, dat fiind faptul că triburile tătare de acolo, adunîndu-se la un loc, au trimis arzumahzar către Poartă, cerînd ca la hanatul Crimeii să fie numit Kîrîm Ghirai, fratele lui Arslan-Ghirai, s-a renunţat, pentru a linişti răscoala tătarilor, la hanul mai sus arătat şi hanatul a fost acordat celui dorit de ei, Kîrîm Ghirai[35]. De asemenea, s-a emis poruncă ilustră ca să fie luate înapoi toate lucrurile prădate din Moldova.

ÎNTEMNIŢAREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Văzîndu-se că voievodul Constantin[36], afară de faptul că persecuta raiaua Ţării Româneşti şi aduna dări peste cele obişnuite, neglija totodată să-şi plătească şi datoriile multe pe care le avea către mirie, el fusese închis la

[28] *1172 H.* = 4 septembrie 1758—24 august 1759.

[29] Ahmed efendi, reis-efendi şi istoriograf otoman (1700—1783). Este autorul operei: *Halifet-ür-rüesa* (Biografiile reis-efendiilor).

[30] Ahram (?)

[31] *Güverdjinlik (Güvercinlik)*, Golumbaci, Golubăţ.

[32] *Feth-ül-Islam*, Cladova.

[33] Halim Ghirai, hanul Crimeii (1756—1758).

[34] Arslan Ghirai n-a reuşit să ocupe tronul.

[35] Kîrîm Ghirai (1758—1764).

[36] Constantin Mavrocordat, domn în Ţara Românească (8 februarie 1756—august 1758, a cincea domnie).

Iedi-Kule. Deşi se descurajase, crezînd că-şi va pierde viaţa, el a scăpat totuşi din închisoare plătindu-şi datoriile ...

VEŞTI DIVERSE

163 ... Un ghiaur încrezut dintre capuchehăile Ţării Româneşti îşi bătea şi ocăra mereu pe sclava sa musulmană. Aceasta, fugind pe o cale din locuinţa ei, aflată la Tarabya [37], a prezentat o plîngere la scara cea luminată, arătînd că, la origine, era musulmană şi căzuse în ghiarele asupritoare ale acestuia şi că suferea mereu din pricina schingiuirilor sale.

164 De aceea, sus-numitul a fost adus şi spînzurat lîngă locuinţa sa din apropierea Fanarului *(Fener)* ...

186 ## EVENIMENTELE DIN ANUL 1174 [38]

200 ⟨La începutul lunii zilka'de [39]⟩ ... voievodul Constantin [40], care fusese închis la Iedi-Kule, pentru a-şi plăti datoriile, şi scăpase din închisoare, a fost onorat cu domnia Ţării Româneşti. De asemenea, văzîndu-se că voievodul Moldovei [41] este bătrîn şi a devenit incapabil şi neputincios în treburile domniei, a fost mazilit, iar în locul lui a fost trimis fiul său [42]...

214 ## EVENIMENTELE DIN ANUL 1176 [43]

218 ## MAZILIREA VIZIRULUI ABDI PAŞA DIN BELGRAD

Mai sus arătatul, punînd ordine aşa cum trebuie la Belgrad, atrăsese ura celor renumiţi de la serhaturi. Socotindu-se că de azi încolo şederea lui la serhat va duce la certuri şi la gîlceavă, el a fost mazilit şi i s-a acordat eialetul Silistra. El a fost sfătuit să nu facă nici un pas pînă ce fostul capudan, vizirul Mehmed paşa, nu va sosi la Belgrad, deoarece, potrivit regulilor serhatului, predecesorul nu avea voie să facă nimic pînă ce nu soseşte urmaşul său. Raportîndu-se că urmaşul său a sosit la Belgrad, el a ieşit cu demnitate şi s-a îndreptat spre postul său din Silistra ...

220 ## MAZILIREA VOIEVODULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Constantin [44], care fusese mai înainte numit ca voievod al Ţării Româneşti, neputînd să-şi îndeplinească serviciile pe care şi le asumase, a fost înlocuit cu un altul [45], iar el, împreună cu alţi patru boieri de ai săi, a fost închis în insula Mitilene *(Midilli)* ...

---

[37] *Tarabya*, cartier la Istanbul.
[38] *1174 H.* = 13 august 1760—1 august 1761.
[39] *Evail zilka'de 1174* = 4—13 iunie 1761.
[40] Constantin Mavrocordat; devine domn al Ţării Româneşti la 5 iunie 1761 (a şasea domnie).
[41] Ioan Teodor Callimachi (1758—1761).
[42] Grigore Callimachi (1761—1764).
[43] *1176 H.* = 23 iulie 1762—11 iulie 1763.
[44] Constantin Mavrocordat (1761—1763). Mazilit la 9 martie 1763.
[45] Constantin Racoviţă (9 martie 1763—26 ianuarie 1764).

226 EVENIMENTELE DIN ANUL 1177 [46]

232 *Unele evenimente* ... În acest timp [47] murind și voievodul Țării Românești [48], în locul lui a fost numit voievodul Ștefan [49]...

234 Mirimiranului Regeb pașa i s-a acordat eialetul Oceacov *(Ozu)* cu titlul de vizir, lui Silahdar Hamza pașa i s-a dat paza Vidinului, iar vizirului Köprülüzade Elhadj-Ahmed pașa i s-a acordat paza Benderului ...

238 EVENIMENTELE DIN ANUL 1178 [50]

239 ÎNTOARCEREA AMBASADORULUI RESMI AHMED EFENDI DIN PRUSIA

240 <Remsi Ahmed efendi scrie în raportul său>: „În douăzeci de zile am ajuns la menzilul numit Măcin, aflat pe malul Dunării. În localitatea mai sus arătată am fost întîmpinat de călăuza *(mihmandar)* voievodului Moldovei
241 și ne-am îmbarcat, cu voia lui Allah, pe corabia aflată în grija nazîrului de Brăila și am trecut în orașul Galați *(Kalas)*.

Măcinul, arătat mai sus, și Brăila, precum și Galațiul sînt așezate pe malurile Dunării, în formă de triunghi, iar de la Brăila pînă la Galați, în mijlocul Dunării, se află o insulă a cărei lungime poate fi străbătută în peste două ceasuri de mers. De aceea la Brăila și la Galați sînt porturi frumoase și ele au fost mereu locuri de ședere a vaselor de zaherele. După ce am stat trei zile la Galați, în următoarele patru zile am ajuns în orașul Iași, care este capitala Moldovei. În partea de sud a orașului mai sus arătat, pe malul unui lac, asemănător cu Göksu [51], se află un serai cu numele de Frumoasa *(Furmosa)*, care a fost pregătit pentru musafirii Înaltului Devlet. Am descins acolo și, de nevoie, am poposit timp de aproape cincisprezece zile și am pregătit cele necesare pentru continuarea călătoriei.

Orașul mai sus amintit se întinde, de la răsărit la apus, pe o colină, intre rîul Siret și rîul Prut. Partea ei de miazăzi este înconjurată de un rîu mic [52]. Fiind un oraș lunguieț, la 46° latitudine [53], centrul este împodobit iu case de binefacere și cu unele case de negoț, iar pe la margini se întind locuinoele de lemn ale sărmanelor raiale.

În fața lui, pe două dealuri, se află două biserici mari numite Galata și Cetățuia [54]. Casele de binefaceri, amintite mai sus, și cele două biserici au niște porți ca de cetăți și sînt, oarecum, locuri de pază. În împrejurimi se găsesc vii și grădini din belșug. Apa Galata este renumită prin limpezimea și răcorimea ei. Rîul Siret, de care s-a amintit, se varsă în Dunăre între Brăila și Galați, iar rîul Prut se varsă tot în Dunăre la marginea Bugeacului și Tomarovei [55]. De aceea, diferite feluri de cherestele din eialetul Moldovei se transportă repede, cu ajutorul acestor rîuri [56], la schela Galați, iar de aici ajung

---

[46] *1177 H.* = 12 iulie 1763—30 iunie 1764.
[47] În ianuarie 1764.
[48] Constantin Racoviță (la 26 ianuarie 1764).
[49] *Istefan*, Ștefan Racoviță (26 ianuarie 1764—18 august 1765).
[50] *1178 H.* = 1 iulie 1764—19 iunie 1765.
[51] *Göksu*, rîu în regiunea Adana (Anatolia).
[52] *Bahluiul.*
[53] De fapt între 47° și 48°.
[54] Galata și Cetățuia *(Cataçuba)*, două mănăstiri în Iași.
[55] *Tomarova*, Reni.
[56] Este vorba de plute.

repede la Istanbul cu vasele din Marea Neagră *(Karadeniz)*. Pornind de la Iaşi, am trecut în două zile pe rîul Prut, iar în a douăzeci şi cincea zi a lunii safer [57] am ajuns la Hotin.

DESCRIEREA HOTINULUI

După unele relatări, cetatea Hotin este o fortăreaţă rămasă de pe vremea profetului Iisus *(Isa)* şi se află aşezată pe marginea fluviului Nistru *(Turla)*. Ea este o cetate întărită ca Rumelihisarî [58]. La început, fiind serhatul eialetului Moldovei, o păzeau voievozii Moldovei. În jurul anului 1026 [59], datorită trădării voievodului Moldovei, afurisitul numit Gaşpar [60], căzînd în mîinile ghiaurilor leşi, ea devenise una din cauzele principale care duseseră la expediţia din 1030 [60a] a sultanului Osman [61] şi fusese salvată după întoarcere prin ncheierea păcii.

242 În cursul anului 1084 [62], cu prilejul expediţiilor asupra cetăţii Cameniţa, a trecut din nou la leşi, iar în anul următor, fiind smulsă din nou din mîinile lor, ⟨cetatea⟩ şi-a recăpătat prosperitatea şi renumele, ca şi mai înainte.

În urma atacului neprietenesc al ţarului Moscovei [63] asupra eialetului Moldovei în anul 1123 [64] şi în urma înfrîngerii lui, cu ajutorul lui Allah, a fost nevoie de întărirea acestor părţi. De aceea, datorită eforturilor şi străduinţelor măriei-sale sultanului Ahmed han [65], răposatul — mormîntul să-i fie rai! — în anul 1125 [66] s-a construit şi fortificat o cetate nouă în partea de sud a fortăreţei mai sus amintite, iar în interiorul ei au fost puse cantităţi suficiente de muniţii şi au fost numiţi un număr îndestulător de apărători şi au fost aşezate multe arme. Astfel, vechea cetate a rămas acum ca un depozit de muniţii pentru cetatea nouă. În felul acesta, o întindere de un sangeac, cu cîmpuri şi sate, aflată între Prut şi Nistru, a fost separată de eialetul Moldovei, iar pentru paza ei se numea fie un vizir, fie un emir. Satele ei, pline de belşug, erau împărţite sub forma de odjaklîk ostaşilor de acolo.

⟨Solul trece şi prin Cameniţa, Cracovia şi străbate Polonia; el continuă astfel⟩:

250 Sangeacul Brandenburg fiind nisipos, recoltele nu le ajung locuitorilor. De aceea, cele mai multe din zaherele le aduc din Saxonia şi din ţara leşească' iar animalele de călărit şi vitele le vin din Ţara Românească, Moldova şi din Bugeac.

S-a scris că, din cauza solilor aflaţi la Berlin şi de teama ca ei să nu afle treburile începute de împărat, acesta îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în ţinutul numit Potsdam, la vreo şapte ceasuri distanţă de Berlin.

---

[57] *25 safer 1177* = 4 septembrie 1763; la ducere.
[58] Fortăreaţă în Constantinopol, în partea Rumeliei, în Bosfor.
[59] *1026 H.* = 9 ianuarie—28 decembrie 1617. În 1620.
[60] Gaspar Graţiani.
[60a] *1030 H.* = 26 noiembrie 1620—15 noiembrie 1621.
[61] Osman al II-lea (1618—1622). Expediţia din 1621 la Hotin.
[62] *1084 H.* = 18 aprilie 1673—6 aprilie 1674.
[63] Petru cel Mare.
[64] *1123 H.* = 19 februarie 1711—8 februarie 1712. Campania de la Prut (1711), în care D.Cantemir era aliat cu Rusia.
[65] Ahmed al III-lea (1703—1730).
[66] *1125 H.* = 28 ianuarie 1713—16 ianuarie 1714.

⟨Descrierea ţinuturilor germane, prezentarea şi convorbirile cu regele Prusiei şi apoi întoarcerea. Rege al Prusiei era Frederic al II-lea⟩.

256 Acolo [67] am stat timp de cinci-şase zile, iar după aceea, pregătindu-se din nou haraba, am trecut prin satele de la graniţa leşească şi am intrat în satul numit Atrapcea.

Apoi, parcurgînd iarăşi distanţe, în a cincea zi a lui zilhidjge [68] am ajuns în tîrgul numit Horadenka [69], aflat la o distanţă de cincisprezece ceasuri de Hotin şi care este punctul de frontieră dintre pămîntul leşesc şi cel al Moldovei. Aici, potrivit obiceiului de la plecare, ne-a întîmpinat călăuza voievodului Moldovei, şi pregătind cele necesare călătoriei, am trecut peste rîul Prut, aflat la o distanţă de zece ore mai încoace, şi am ajuns în localitatea numită Cernăuţi. De asemenea, ajungînd şi de aici în tîrgul numit Botoşani, am prăznuit „Sărbătoarea sacrificiilor". Din pricina ploilor care nu conteneau, aici am stat timp de trei zile. Apoi, şi de aici, în trei zile am sosit la Iaşi, capitala vilaietului Moldovei, şi m-am întîlnit cu voievodul Moldovei, Grigore [70] bei, care abia venise. Pregătindu-se căruţe şi cai, am pornit şi de aici, iar din localitatea Bîrlad *(Burlat)* ne-am îndreptat spre Ţara Românească, drumul spre Galaţi şi Măcin fiind foarte anevoios din pricina vremii. În trei zile am ajuns în oraşul Focşani *(Fohşan)*, care este punctul de hotar dintre Moldova şi Ţara Românească.

Aici, de asemenea, ne-a întîmpinat călăuza voievodului Ţării Româneşti [71] şi, fără a mai trece pe la Bucureşti [72], după un mers de patru-cinci zile, la întîi muharrem [73] am intrat în oraşul Turtucaia [74] de pe Dunăre, trecînd prin localitatea Olteniţa *(Oltenice)*, aflată între Dunăre şi rîul numit Argeş ...

265 ... Capugibaşî Abdi aga, vestit cu numele de Tutungiul lui Hasan paşa, fiind mai înainte de aceasta hanbar emini de Isaccea, se bizuia pe hanul cel mazilit [75]. De aceea supunerea lui era slabă şi nenorocită, iar prin cererile lui nedrepte împrăştiase pe locuitori din ţinuturile lor vechi. În timpul domniei hanului cel mazilit se observase purtarea necuviincioasă a acestuia.

De aceea, chiar în momentul mazilirii sale, el a fost închis şi ucis la Iedi-Kule, iar capul lui, tăiat, a fost arătat tuturor ca pildă ...

271 EVENIMENTELE DIN ANUL 1179 [76]

272 Pe la sfîrşitul lui safer [77],... Stavraki-oglu, capuchehaia Ţării Româneşti, depăşindu-şi atribuţiile, începuse să se amestece în probleme importante. El dădea zi şi noapte tîrcoale pe la porţile celor mari şi se străduia să afle tainele împărăţiei. De aceea, în luna rebi-ul-evvel [78], el a fost ridicat şi dus sub

---

[67] La Breslau.
[68] *5 zilhicce 1177* = 5 iunie 1764.
[69] *Horadenka*, Horodişte (?).
[70] *Ligor*, Grigore al III-lea Ghica (martie 1764—ianuarie 1767).
[71] Ştefan Racoviţă (ianuarie 1764—august 1765).
[72] *Bükreş.*
[73] *1 muharrem 1178* = 1 iulie 1764.
[74] *Tutrakan*, localitate pe malul drept al Dunării.
[75] Kîrim Ghirai (1758—1764).
[76] *1179 H.* = 20 iunie 1765—8 iunie 1766.
[77] *Evahır safer 1179* = 8—17 august 1765.
[78] *Rebi I 1179* = 18 august —16 septembrie 1765.

paza bostangiilor, iar după ce a fost forțat și certat cîteva zile, a fost spînzurat lîngă palatul său din Bosfor, fiind trimis lîngă cei demni de infern[78a] ...

276 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1180** [79]

287 *Acordarea de demnități* ... Eialetul Bosniei a fost acordat fostului muhafîz de Oceacov, Silahdar Mehmed pașa, iar paza Oceacovului a fost dată predecesorului său vizirul Köprülüzade Elhadj-Ahmed pașa ...

308 **EVENIMENTELE ANULUI 1182** [80]

312 NUMIRE DE OȘTI PENTRU PAZA HOTARELOR

313 ... Pentru că trebuiau luate măsuri de prevedere și de întărire a cetăților și fortărețelor aflate la hotare, s-au dat vizirului Elhadj-Husein pașa, muhafîz de Bender, vizirului Esseid-Halil pașa, muhafîz de Hotin, și vizirului Mustafa pașa, muhafîz de Oceacov, cîte 2 000 de ostași pedeștri și un număr de vreo 4 000 de ieniceri, gebegii și tunari, cu multe muniții. De asemenea, au fost răspîndite porunci în împrejurimi ca cei de pe acolo să procure zaherele și pesmeți *(peksemad)*, precum și alte provizii, să repare locurile de trecere și să le netezească, bănuindu-se că războiul va începe din nou, dacă nu se va ajunge la vreun rezultat în urma schimbului de scrisori dintre cele două împărății [81]...

326 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1183** [82]

. . . .

[78a] Este vorba de Iordache Stavrache.
[79] *1180 H.* = 9 iunie 1766—29 mai 1767.
[80] *1182 H.* = 18 mai 1768—6 mai 1769.
[81] Dintre Rusia și Poarta otomană, care va declara război la 6 octombrie 1768, întemnițîndu-l pe ambasadorul Rusiei, Serghei Obreșcov, în faimoasa închisoare Iedi-Kule din Istanbul.
[82] *1183 H.* = 7 mai 1769—26 aprilie 1770.

Partea a II-a (6 + 315 p.)

6 NUMIREA VIZIRULUI HASAN PAŞA CA MUHAFÎZ DE HOTIN

7 ... Ei [1] au sărit îndată asupra vizirului mai sus arătat [2], iar cea mai mare parte a oştirii sale aflîndu-se în afara cetăţii, s-au folosit de acest prilej şi au făcut să dispară de pe faţa pămîntului vizirul priceput de care s-a amintit mai sus. Cînd această veste tristă a ajuns la oastea împărătească, a fost numit ca muhafîz de Hotin vizirul Hasan paşa din Ahisha, mutasarrîf de Salonic, care era renumit pentru priceperea sa şi pentru curajul său şi care fusese mai nainte desemnat în partea Moldovei ...

9 LUPTA CU TABĂRA DUŞMANĂ

Războiul cu moscoviţii era sigur. Dar, încă înainte de pornirea acestora şi înainte de a se vedea curajul lor de a ataca hotarele, în oaste se iviseră tulburări, în urma uciderii vizirului muhafîz [3]. De aceea ⟨ruşii⟩ au trecut peste Nistru un număr oarecare de oşti cu gîndul de a încuraja salvarea cetăţii [3a].

Cînd vitejii musulmani din Hotin au auzit aceasta, cei aflaţi în oraş s-au războit timp de trei zile. După aceea, o parte din ei s-a întărit în cetate, iar o altă parte s-a îndreptat spre Moldova.

Cînd cei din cetate au aflat acestea, au distrus oraşul, a cărui faimă se răspîndise peste orizonturi, cu scopul de a nu permite stabilirea şi aşezarea inamicului. Ei s-au străduit să lupte şi să se războiască din cetate.

Împotrivirea celor din cetate neconvenind socotelilor inamicilor, aceştia au început să se întoarcă, ruşinaţi, în direcţia de unde veniseră. Tocmai atunci a ajuns unul dintre cei care erau însărcinaţi pentru apărarea Hotinului şi anume Abaza-Mehmed paşa, mutasarrîful de Teke. Începînd să lupte cu duşmanul, au împroşcat din tunuri şi puşti unii împotriva celorlalţi timp de vreo cinci ore. Deşi avuţia şi lucrurile paşei cel arătat mai sus au fost prădate şi cei mai mulţi dintre ostaşii de sub comanda lui au obţinut titlul de martiri, totuşi, el a trecut prin focul sabiei mulţi ghiauri, trimiţîndu-i în împărăţia focului. Sosind această veste la tabăra imperială de pe şesul Babadagului [3b], s-au veselit şi au făcut petreceri prin tragere de tunuri.

---

[1] Ostaşii din Hotin.

[2] Husein paşa, muhafîzul de Hotin, care împiedicase pe ostaşi de a face incursiune (în aprilie 1769).

[3] Fusese omorît, între timp, Husein paşa.

[3a] Venise prinţul Alexander Mihailovici Galiţin.

[3b] Oastea otomană pornise din Istanbul la 22 martie 1769.

SOSIREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI LA ISACCEA ŞI ŢINEREA SFATULUI

Marele vizir şi serdarul suprem [8c], pornind de la Babadag şi punînd steagul pe şesul Isaccea, a ţinut sfat cu demnitarii oştirii imperiale, cu ogeaclîi şi cu alţi cunoscători ai situaţiei, cu scopul de a sta acolo timp de vreo douăzeci de zile, în vederea completării armelor şi muniţiilor necesare expediţiei şi pentru a se instala într-un loc potrivit. Începînd să arate şi să explice în ce direcţie anume este potrivit să se pornească, el a pus următoarea problemă: „Eu nu sînt obişnuit cu expediţiile; voi să precizaţi direcţia care este favorabilă Înaltului Devlet şi să o arătaţi pe cea mai potrivită fără nici o şovăire şi fără a ascunde ceva". La aceasta, cei prezenţi au ascuns părerile lor cu privire la situaţia duşmanului, deoarece inimile lor au fost cuprinse de teamă. De aceea 10 toţi au tăcut, ca şi cum buzele lor ar fi fost pecetluite. Cei prezenţi au privit miraţi unii la alţii.

Şeful contabilităţii, Şuhudi-Osman efendi, a început să dea din gură şi a lungit vorba, arătînd: „Mai înainte de aceasta duşmanul apăruse de prin partea Hotinului; de data aceasta, e posibil ca el să apară de prin partea Benderului". Măria-sa serdarul suprem l-a umilit pe cel pomenit mai sus, zicîndu-i: „Ajunge, să vorbească şi ceilalţi!".

După aceea, unii dintre bătrînii ienicerimii *(Ocak)* au pomenit de întărirea şi de fortificarea cetăţilor Oceacov şi Bender, preferînd să se pornească spre Hotin. Alţii au arătat ca să se procedeze după împrejurări şi nevoi, după ce vor trece fluviul Dunărea. Ultima părere fiind considerată măsura cea mai bună, în a douăzeci şi şasea zi a lunii muharrem cel venerat [4] oştile, rînduite după legile şi rangurile lor, au trecut la Cartal peste podul pregătit pe Dunăre. Aşezîndu-şi corturile la locurile lor, ele au hotărît să poposească acolo.

⟨Dorinţa vizirului Abaza-Mehmed paşa, serascher de Hotin, de a pleca împotriva polonilor care erau de partea Rusiei⟩.

11 MAZILIREA VOIEVODULUI MOLDOVEI

Grigore [5], care fusese numit ca voievod al Moldovei, cu scopul de a arăta deplină sinceritate în treburile expediţiei, fusese desemnat să-şi îndeplinească obligaţiile fixate şi să procure zaherele, pentru care se dăduse firman de a fi cumpărate din Moldova. Cu toate acestea, el nu procurase cantitatea de zaherea cerută. De aceea în popor se vorbea de hăinirea lui. Tot în acest timp, se simţise şi se aflase de la cei prinşi că el înclina spre moscoviţi. Pentru aceste motive el a fost mazilit îndată şi, fiind prins, a fost dat pe seama ceauşului. 12 Atunci cînd spusele iscoadelor prinse *(dil)* i-au fost arătate una cîte una, el a încercat să le tăgăduiască. După cîteva zile de aşteptare, el a fost trimis la Poarta fericirii cu un arz amănunţit asupra situaţiei sale, iar după ce a ajuns acolo, a fost omorît prin condamnare la moarte prin sabie.

[8c] Mehmed Emin paşa, mare vizir (20 octombrie 1768—12 august 1769).

[4] 26 *muharrem 1183* = 1 iunie 1769.

[5] Grigore Callimachi (ianuarie 1767—iunie 1769).

SOSIREA UNOR VIZIRI LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

... Dat fiind faptul că şi fostul muhafîz de Brăila, Djanikli Suleiman paşa, fusese chemat la oastea împărătească, în sarcina lui a fost dată paza Oceacovului şi i s-a cerut să se ridice şi să pornească cu o clipă mai devreme pentru îndeplinirea poruncii de pază.

12—14 ⟨Descrierea sfatului demnitarilor împărăţiei şi hotărîrea de a se trimite serascher în partea Poloniei. Începutul asedierii Hotinului de către moscoviţi pentru a treia oară⟩.

14 ... Vizirul ⟨Abaza⟩ Mehmed paşa, care era serascher de Hotin şi Moldova, şi-a aşezat cortul în apropiere de graniţă în localitatea numită Tabor [6]. Înainte de sfat *(meclis)*, el a venit la ordia împărătească, fiind echipat uşor, şi i s-au făcut cunoscute, unul cîte unul, scopurile împărăţiei.

⟨El a fost trimis apoi să lupte cu duşmanii⟩.

16

PLECAREA ORDIEI ÎMPĂRĂTEŞTI

La un mare medjlis, care se ţinuse la menzilul Isaccea, nefixîndu-se în ce parte anume să se îndrepte măria-sa serdarul suprem, se socotise potrivit şi se stabilise să se procedeze după împrejurări abia după trecerea Dunării. Potrivit acestei păreri, trecîndu-se Dunărea, după ce au fost parcurse distanţe, corturile oştii purtătoare de victorie au fost aşezate pe şesul numit Han-Tepesi [7], iar după ce partea Hotinului a fost întărită aşa cum trebuie şi după ce s-a terminat îndeosebi chestiunea numirii unui serascher în partea leşească, cu oşti multe, s-a considerat apoi nimerit ca oastea împărătească să se îndrepte spre părţile Benderului [8]. În a douăzeci şi patra zi a lui safer [9], oastea s-a aşezat pe un cîmp larg deschis, cunoscut sub numele de Yassî-Tepe [10] din apropierea Benderului.

⟨Aducerea de zaherea de către tătarii bugeceni la Bender⟩.

18

SFATUL

În a doua decadă a acestei luni rebi I [11], ilustrul han [12], vizirii mari şi ceilalţi demnitari ai împărăţiei au ţinut un sfat în cortul marelui vizir şi au tras sorţii sfatului. S-a arătat cu prisosinţă că atacul răufăcătorului inamic asupra ţinuturilor Înaltului Devlet va apare de prin partea apei Bug *(Aksu)*. De asemenea, dat fiind faptul că unii dintre boierii Moldovei s-au unit cu moscoviţii, iar alţii sînt dispuşi să fugă, s-a socotit nimerit ca, pentru paza oraşului Iaşi, să fie numit un vizir renumit şi capabil. În această privinţă serdarul suprem s-a adresat tuturor, zicînd: „Este potrivit să cucerim şi să supunem noile cetăţi moscovite construite pe malul apei Bug, ca Elisabeta *(Ilsavat)*, Orhangrad (?) şi Mirhorod?. Este oare potrivit să fie numit serascher, cu oaste bine pregătită, în vederea nimicirii moscoviţilor care ar veni cu gîndul de a se opune?. " Cînd s-a simţit nevoia unui răspuns bun, cei pricepuţi,

[6] *Tabor (?)*.
[7] *Han-Tepesi*, „Colina Hanului"; Movila Răbîei, pe valea Prutului, în apropiere de Huşi.
[8] La Bender muhafîz era Kel-Ahmed paşazade Elhadj-Ali paşa.
[9] *24 safer 1183* = 29 iunie 1769.
[10] *Yassı-Tepe*, „Colina joasă" sau „Colina turtită".
[11] *Rebi I 1183* = 5 iulie—3 august 1769.
[12] Devlet Ghirai al IV-lea (1769—1770)

aflaţi la medjlis au discutat şi au zis astfel: „Din moment ce ruşii au oşti în cetăţile sus arătate, este, de obicei, o măsură nepotrivită de a se numi oşti în alte părţi. De aceea se cuvine să fie numit îndată, ca serascher, un vizir priceput, cu oşti şi cu muniţii suficiente, pentru eliberarea cetăţilor mai sus amintite. De asemenea, este potrivit să se numească un alt vizir pentru paza Moldovei şi a oraşului Iaşi şi el să se îndrepte într-acolo. În urma acestor aranjamente, să se pornească, după împrejurările care se vor ivi, potrivit acestor măsuri".

19 De aceea serascherul de Bender, vizirul Moldovandji Ali paşa, fiind mazilit din funcţia de serascher, a fost numit pentru paza oraşului Iaşi, iar pentru ocuparea cetăţilor aflate pe malul apei Bug a fost numit serascher peste oastea pregătită vizirul Kel-Ahmedzade Ali paşa, care a fost împodobit, fiind îmbrăcat cu blană de samur.

12 **⟨Ştiri despre cazaci şi fostul muhafiz de Brăila, Regeb paşa, care nu i-a ajutat pe cei asediaţi la Hotin, întîrziind la Bender. Regep paşa era şi valiu de Alep. Trecerea armatei duşmane în partea Hotinului, ţinerea sfatului şi numirea de oşti⟩.**

Sus-numitul [13] prezentase hanului Crimeii scrisorile care sosiseră la oastea împărătească, explicîndu-i ce măsuri trebuie luate şi solicitîndu-i numirea lui nureddin-sultan. El a răspuns că nureddin-sultan este neputincios în această privinţă şi că trebuie să treacă personal la fapte. De asemenea, neamul tătăresc nefiind obişnuit cu tunuri şi cu hambrale, el a cerut numirea sub comanda sa a unui număr necesar de oşti osmanlîi, iar humbaralele aflate la Han-Tepesi, precum şi în oraşul Iaşi să fie păzite. Cu aceste răspunsuri, hanul îl trimise îndărăt pe cel pomenit mai sus.

⟨Planul de apărare a cetăţilor Bender, Hotin şi Oceacov⟩.

22 ... De asemenea, mirimiranul Ahmed-paşazade Mehmed paşa [13a], care venise mai înainte la ordia împărătească cu 2 000 de arnăuţi, a fost trimis în grabă sub comanda vizirului ⟨Moldovandji⟩ Ali paşa, însărcinat cu paza oraşului Iaşi.

23

BĂTĂLIA ŞI ÎNFRÎNGEREA OŞTIRII

... Nici acest atac [14] nefiind cu folos, în cele din urmă s-au împrăştiat, mai întîi, serdenghecitiii de ieniceri şi, în timp ce ei mergeau, de această purtare a lor s-au molipsit şi pedestraşii aflaţi în metereze.

De aceea unii din ei s-au grăbit să meargă spre Moldova, iar alţii în împrejurimile localităţii Han-Tepesi ...

24 ... Mai înainte se amintise de mazilirea şi omorîrea lui Grigore [15], voievodul Moldovei. De aceea se socotise potrivit ca treburile Moldovei să fie date pe seama a doi-trei boieri, pînă la sosirea unui domn de la Poartă.

De astă dată fiind numit ca voievod al Moldovei Constantin [16], din familia lui Iskerlet [17], după ce acesta a venit la oastea împărătească şi după

---

[13] Suleiman Feyzi efendi, grămăticul marelui vizir.
[13a] Era beilerbei de Rumelia.
[14] Lupta de la Hotin cu ruşii; căzuse şi Hasan paşa, muhafizul de Hotin (vezi mai departe).
[15] *Ligor*, Grigore Callimachi.
[16] Constantin Mavrocordat (18 iunie—4 decembrie 1769).
[17] Aceasta era denumirea dată Mavrocordaţilor *(Scarlat)*.

ce a fost îmbrăcat cu caftan *(hil'at)*, a fost sfătuit să dea dovadă de devotament, atrăgîndu-i-se şi atenţia de a nu fi nepăsător. Apoi, el a fost trimis împreună cu Cerkez-bei, care fusese desemnat să meargă în părţile Moldovei.

⟨Întîlnirea hanului şi a altor oşti cu oastea care fugise de la Hotin⟩.

275

PORNIREA OŞTIRII ÎMPĂRĂTEŞTI ŞI NUMIREA DE SERASCHER ŞI MUHAFÎZ LA BENDER

Vestea lipsei de rezistenţă în faţa inamicului şi ştirea împrăştierii şi nimicirii soldaţilor aflaţi în oastea vizirului ⟨Abaza⟩ Mehmed paşa, serascher de Hotin, au pricinuit o descurajare şi delăsare printre oamenii din oastea împărătească. Ei ştiau că duşmanul se gîndeşte să atace, prin Iaşi, cetatea Brăilei, şi cetele de ostaşi se sfătuiau între ele pentru a lua iarăşi măsuri din vreme. Ostaşii sufereau, deoarece în hambarele de la Bender nu rămăseseră nici un fel de provizii. Afară de aceasta, erau nevoiţi să le aducă cu vitele tocmai de pe malurile Dunării. Din cauza nesosirii la timp a zaherelelor, cetele de oşti sufereau şi, de aceea, plecînd de capul lor, fugeau zilnic din oastea împărătească vreo 2 000 sau 3 000 de oameni. Cei rămaşi, la rîndul lor, se gîndeau că e în zadar să se opună. De aceea oastea se împuţinase, iar în rîndurile oamenilor pătrunseseră fel de fel de zvonuri şi minciuni.

Cei în drept de a da firmane luaseră măsura ca oastea împărătească să fie oprită şi întărită la Han-Tepsi, cu gîndul că va fi uşor de transportat zaherele de la Brăila şi de la Isaccea. Se mai arăta totodată că, la nevoie,
26 se poate da ajutor mai uşor. De asemenea, au cerut să fie numit la Bender un serascher şi muhafîz.

⟨Ca serascher a fost numit Kel-Ahmed paşazade Ali paşa, iar ca muhafiz al cetăţii Bende a fost numit beilerbeiul Abaza-Mehmed paşa⟩.

DUŞMANII RĂUFĂCĂTORI

Ei au trimis un număr oarecare de cazaci şi cătane în împrejurimile cetăţii Oceacov cu scopul de a înspăimînta oastea islamică şi de a o împresura. La ordia împărătească au sosit jalbele muhafîzului de Oceacov, vizirul Suleiman paşa [17a], precum şi ale defterdarului şi altor căpetenii care, din respect faţă de măsurile de prevedere şi precauţie, cereau ostaşi şi bani. De aceea s-a dat învoire să fie recrutaţi vreo 3 000 de ostaşi de sacrificiu *(dalkılıç)* de prin părţile Ismailului şi Chiliei. Afară de aceasta, au mai fost trimişi în partea aceea încă 2 000 de pedeştri, din restul ogeacurilor de ieniceri, gebegii şi tunari. De asemenea, cererea lor a fost satisfăcută trimiţîndu-se defterdarului de Oceacov 25 000 de guruşi, pentru a li se veni în ajutor în recrutarea de soldaţi...

29

STAREA ASEDIULUI HOTINULUI, MOARTEA DE MARTIR A LUI MUHAFÎZ PAŞA, SALVAREA CETĂŢII DE LA ASEDIU ŞI ALTE EVENIMENTE

30 ⟨Se relatează că, în timpul asediului cetăţii Hotin de către ruşi, a fost lovit apărătorul acestei cetăţi, vizirul Hasan paşa, care a şi murit după trei zile⟩.

Noi să ne întoarcem din nou la subiect: Măria-sa ilustrul han, împreună cu oştile numite sub comanda sa, vizirul ⟨Moldovandji⟩ Ali paşa, care era numit başbug, precum şi ceilalţi viziri mari şi beilerbei *(mirimiran)* renumiţi,

[17a] Era agă de ieniceri cu rangul de vizir.

se adunaseră în orașul Iași. Ei se gîndeau ca, în urma cunoașterii situației inamicului, să pornească spre Hotin ca să se lupte cu dușmanii, după ce se vor întîlni cu ei. Dar sosiră pe neașteptate, din partea aceea, ostașii împrăștiați, iar căpeteniile lor, ieșind pe drumuri, au încercat oarecum să-i împiedice pe cei arătați mai sus. De asemenea, pentru a-i aduna pe cei împrăștiați, fuseseră trimiși olaci în împrejurimi. Aceștia, la rîndul lor, veniseră și se atașaseră oștirii.

⟨Se arată mai departe împrejurările în care a fost salvat Hotinul în noaptea de 14 iulie 1769⟩.

32

MAZILIREA MARELUI VIZIR ELHADJ-MEHMED EMIN PAȘA ȘI NUMIREA LUI ⟨MOLDOVANDJI⟩ ALI PAȘA

Potrivit știrilor sigure, plecarea de la Poartă a celui arătat mai sus avea scopul să-i scoată pe ruși din țara leșească, cu înfricoșare și cu înspăimîntare, și să reinstaureze drepturile recunoscute, între împărății, ale neamului mai sus arătat. De aceea el a înduplecat și a onorat pînă la Isaccea cetele de oști cu fel de fel de bacșișuri. După trecerea Dunării, oastea islamică pornind ca un ocean din ținuturile binepăzite, drumurile s-au umplut de la un popas la altul și de la locul de plecare pînă la locul de ședere. Era cu neputință să se procure zaherea pentru atîtea suflete. Într-adevăr, zahereaua procurată fiind deja puțină, se știa în mod sigur că nu va fi de ajuns pentru numărul atît de mare de oști. Totuși, pînă la sosirea la Han-Tepesi s-au împărțit oamenilor zaherele din belșug. Cînd oastea împărătească a sosit însă la Bender și apoi la Han-Tepesi [17b], zahereaua existentă a devenit neîndestulătoare. De aceea a fost nevoie să fie aduse zaherele din împrejurimi, iar slujbașii, lăsînd la o parte somnul și odihna, se străduiau să îndeplinească porunca de a procura cantități suficiente de zaherele celor risipitori de acest fel ...

Agaua de ieniceri, Suleiman aga, a fost numit în postul de caimacam, 34 iar emirul [17c]... l-a luat pe Bekir efendi... și s-a grăbit spre Hotin ca să-l onoreze pe vizirul Ali pașa [17d], aflat comandant prin părțile Hotinului, cu predarea sigiliului imperial. De asemenea, și fostul mare vizir, la rîndul său, a stat în cortul său încă o noapte, ca mai înainte, iar a doua zi s-a îndreptat spre cortul așezat pentru el pe malul rîului Prut. Îmbarcîndu-se într-o corabie, împreună cu omul său preferat, silahșor Osman bei, s-a dus, pe la Tomarova, la fluviul Dunărea, de aici la Isaccea, iar de acolo s-a îndreptat spre Dimotika (Dimitoka), unde fusese desemnat să meargă ...

UNELE EVENIMENTE

... Se dăduse firman ca valiul de Anatolia, vizirul Feyzullah pașa, să se atașeze cu o clipă mai devreme la ordia împărătească, luîndu-și oastea sa de gardă și oastea eialetului său. Cînd serdarul suprem sosise la Bender și apoi la Han-Tepesi, el [18] își grăbise pasul și, pornind din loc, își înfipse steag- 35 urile pe șesul Isaccei. Și de astă dată, cînd s-a grăbit să plece, levenzii de pe capul său i-au barat calea, cerînd bacșiș. De aceea el s-a rugat să i se trimită, ca împrumut, 25 000 de gurusi din tezaurul oștirii împărătești.

Cererea lui a fost primită și rugămintea sa îndeplinită ...

[17b] La 26 iulie 1769.

[17c] Al doilea mirahor, Feyzi bey, trimis cu firman.

[17d] Moldovandji Ali pașa, mare vizir (12 august—12 decembrie 1769).

[18] Feyzullah pașa.

36 MOARTEA LUI ABDULLAH EFENDI, CADIUL DE OASTE

... Mergînd pe drum, sănătatea lui fusese zdruncinată şi, luînd învoire, se îndreptase pe apă spre oraşul Isaccea. După ce a stat timp de cîteva zile în oraşul arătat mai sus, el a plecat în lumea de dincolo în ziua de luni, a 25-a zi a lunii mai sus menţionate [19].

37 CONSTRUIREA PODULUI, TRECEREA OŞTII ŞI ÎNFRÎNGEREA EI

Punîndu-se problema, între căpetenii, ca cetatea Hotin să fie salvată de asediu, iar inamicul să fie înfrînt, vitejii, care aveau încredere în curajul lor de a se lupta cu duşmanii, treceau zi şi noapte, cete după cete, pe partea cealaltă a fluviului Nistru. Ei se întîlneau cu duşmanii, îi goneau şi, luînd tigve şi iscoade, se întorceau iarăşi în partea ceastălaltă. În acest timp, cele necesare podului fiind luate de la oastea împărătească, s-a pornit la construirea unui pod pe locul de trecere din apropierea cetăţii ...

39 ... Pedestraşii care fuseseră numiţi în faţa inamicului fiind în număr de vreo 1 500 de oameni, unii dintre ei se ocupau cu luarea de tigve şi cu prinderea de iscoade, iar alţii cu transportarea răniţilor şi martirilor. În felul acesta, numărul celor care se luptau cu inamicii se urca la vreo 500—600 de oameni şi nici nu era cu putinţă să li se acorde ajutor într-un fel oarecare. Duşmanii, observînd, pe de altă parte, că şi cavalerii s-au săturat de focurile lor de artilerie, au ieşit îndată din meterezele din munţi şi i-au adunat şi pe ostaşii lor împrăştiaţi. Ei au ocupat meterezele care fuseseră mai înainte luate de musulmani. Din cauza numărului redus de pedestraşi, apărarea fiind cu neputinţă, <turcii> s-au mulţumit cu succesele şi cu victoria obţinute în ziua aceea şi s-au întors la locul unde se afla tabăra ordiei.

40—41 <Urmează descrierea înfrîngerii oştirii otomane lîngă Hotin: 16—20 cemazi I [20]. Hotinul a fost ocupat de ruşi>.

46 SOSIREA MARELUI VIZIR LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ ŞI ŢINEREA UNUI SFAT

Aşa cum s-a scris mai înainte, măria-sa serdarul suprem s-a întors la Han-Tepesi, iar după 4—5 ore a sosit la oaste şi ilustrul han [20a] şi a descins în cortul destinat pentru el. A doua zi, mai sus arătaţii viziri mari, beilerbeii, precum şi ceilalţi demnitari ai împărăţiei s-au adunat, iar hanul a vorbit înaintea tuturor astfel: „Pe mine m-a întristat faptul că, înainte de trecerea duşmanului dincoace de rîul Nistru, a fost părăsit, cu atîtea oşti şi căpetenii, Hotinul, care era lacătul împărăţiei. De asemenea, m-a întristat şi faptul că, fără a fi strîmtoraţi, ostaşii, molipsindu-se unii de la alţii, s-au împrăştiat, toţi care încotro".

Cele spuse de han au fost aprobate şi de serdarul suprem, care a atribuit soartei aceste întîmplări triste. Măria-sa serdarul suprem a anunţat la sfat că pe drum i-a acordat lui Abaza-Mehmed paşa apărarea ţinuturilor Iaşilor, iar pe Hadji bei, agaua oştirii din aripa dreaptă din Bender, l-a sfătuit să aibă grijă de trecătorile Soroca şi Movilău *(Movilova)*, recrutînd 1 000 de

---

[19] *25 rebi II 1183* = 28 august 1769.
[20] *16—20 cemazi I 1183* = 17—21 septembrie 1769.
[20a] Devlet Ghirai al IV-lea (1769—1770).

ostaşi. De asemenea, el a mai spus că l-a înălţat ⟨pe Hadji bei⟩ la rangul de capugibaşî. Toată lumea a aprobat aceste măsuri. După aceea au fost discutate mişcările şi popasurile oştirii împărăteşti. S-a hotărît ca, înainte de sosirea iernii, tunurile mari să fie transportate la Isaccea. S-a propus ca ogeacul de tunari să pornească la Isaccea, iar pentru paza ei a fost numit, cu oastea eialetului său, valiul de Anatolia, Feyzullah paşa. De asemenea, s-a 47 considerat potrivit ca şi Hazinedar Ali paşa, beilerbei de Karaman, să plece lîngă Abaza ⟨Mehmed⟩ paşa, care era trimis în părţile Iaşilor. În felul acesta, medjlisul a luat sfîrşit şi discuţiile au fost încheiate ...

PORNIREA OŞTII ÎMPĂRĂTEŞTI SPRE ISACCEA

Şederea cu oastea la Han-Tepesi nefiind potrivită, se socotise că este mai bine să se pornească spre Isaccea. Lîngă Abaza ⟨Mehmed⟩ paşa, care fusese numit pentru paza Iaşilor, a fost trimis un intendent de popasuri [21] şi i s-au predat 25 000 de guruşi spre a-i împărţi pentru cheltuieli obişnuite. De asemenea, pe seama lui şi a voievodului Moldovei au fost lăsate prinderea şi nimicirea raialelor care înclinau spre duşman şi erau pentru înţelegere ascunsă cu el. De asemenea, a fost întărită şi porunca de pază a hambarelor aflate la Han-Tepesi, iar ilustrul han a fost încurajat să apere acele părţi şi să le păzească de stricăciunile inamicilor. Pentru aceasta, el a fost onorat în diferite feluri şi cu felurite favoruri. După aceea, în prima zi a lunii djemazi II [22] s-a pornit la drum de la Han-Tepesi spre Isaccea.

Afară de faptul că pornise o ninsoare cu viscol, oamenii şi animalele sufereau şi din cauza cantităţii puţine de zaherele. De aceea ei au pornit fără firman, adică fără învoire, spre părţile Isaccei. Pe de altă parte, ostaşii care trebuiau să plece în părţile Iaşului şedeau pe malul rîului Prut.

Auzindu-se că ei iau drept pretext înrăutăţirea timpului şi că va fi 48 greu să fie ţinuţi pe loc, a fost numit cu iradea mutasarrîful [23] de Djanik pentru a-i porni la drum cu oastea de sub comanda sa. După ce a fost aranjată şi această treabă, marele vizir şi-a ridicat poverile din localitatea unde poposea şi, trecînd prin trecătoarea Isaccea, şi-a aşezat cortul pe malul celălalt ...

49 NUMIREA DE SERASCHER ÎM MOLDOVA

Cînd vestea pornirii oştirii de la Han-Tepesi şi îndreptarea ei spre Isaccea a sosit la duşmani, ei au atacat părţile Iaşilor, iar ca urmare, potrivit legăturilor de mai înainte, s-au ataşat grupurilor lor şi raialele Moldovei. De asemenea, şi moldovenii care se aflau de partea muhafîzului de Iaşi au plecat şi s-au împrăştiat treptat. De aceea, socotind că nu-i poate întîmpina pe duşmani, acesta l-a luat pe voievodul Moldovei şi s-a îndreptat în grabă spre Tomarova. Duşmanii, la rîndul lor, găsind oraşul Iaşi pustiu, şi-au pus oastea în el şi, săpînd în împrejurimile lui metereze şi şanţuri, au supus raiaua. Afară de aceasta, au atacat şi bărcile legate pe malul rîului Prut, care erau folosite pentru transportarea de zaherea din Iaşi, şi, luptîndu-se cu marinarii lor, au ucis cîţiva ostaşi musulmani.

---

[21] *Nüzûl emini.*
[22] *1 cemazi II 1183* = 2 octombrie 1769.
[23] *Muhassil;* cu sensul de „producător".

Aceste fapte au fost auzite de către serdarul suprem aflat la Isaccea. Unii dintre cunoscătorii situației au arătat că ele ar fi semn că, după aceasta, gîndul inamicului ar fi de a porni spre Brăila și Galați. Cei în drept au discutat
50 chestiunea ca valiul de Rakka, Mehmed pașa, de la ariergarda oștirii *(dümdar)*, care abia sosise la oastea împărătească și a cărui oaste de gardă era mai mare decît a altora, să fie însărcinat să stea prin părțile Galațiului și să ocrotească raialele care erau de partea Înaltului Devlet, să comunice cu vizirul Abdi-pașa, muhafîz de Brăila, iar la nevoie să lupte cu dușmanii. De aceea el a fost îmbrăcat cu hilatul de serascher al Moldovei și, în a 19-a zi a lunii mai sus menționate [24], a fost trimis prin Măcin spre partea plănuită. Sub comanda celui arătat mai sus au fost trimiși, cu oștile aflate în grupurile lor, și Abaza ‹Mehmed› pașa și valiul de Anatolia, Feyzullah pașa, și mutasarrîful de Salonic, Mehmed pașa, precum și Djanikli Ali bei. Fiecare dintre ei a primit sfaturi separate ca să se supună tuturor poruncilor și părerilor lui și să respecte înțelegerea cu el și să asculte de poruncile sale fără șovăire.

SOSIREA UNOR VEȘTI ÎMBUCURĂTOARE DE PRIN PARTEA BENDERULUI

În urma întoarcerii oștirii împărătești pentru iernare, serascherul de Bender, Kel-Ahmed pașazade Elhadj-Ali pașa, ridicase steagul pentru străduință și, echipînd un număr oarecare de ostași, îi trimisese în satele leșești din fața Nistrului, care se înțelegeau cu rușii. Ei se întorseseră cu prăzi și cu robi.

În acest timp, acele raiale din Moldova care, fiind împotriva Înaltului Devlet, se supuneau dușmanului credinței, au aflat de fetvaua dată prin șeriatul cel venerat de a se stinge gîndurile de răscoală ale celor care se încurcaseră în astfel de supunere și de a se lua în robie copiii și familiile lor. De aceea, cu gîndul de a-i încuraja pe dușmani și de a da de lucru musulmanilor, ele anunțaseră pe dușmani că oastea de la Bender poate fi împrăștiată, iar cetatea ocupată. Dușmanii, la rîndul lor, au apărut cu vreo 20 000 de ostași din partea cealaltă a Benderului.

Atunci, un mare număr dintre vitejii aflați sub comanda serascherului de acolo au trecut în partea aceea cu scopul de a-i nimici pe dușmani. Ilustrul han, la rîndul său, a început, din altă parte, să arunce și el săgeți asupra dușmanului rău din fire și, cu lovituri de săbii, i-a trîntit la pămînt pe mulți dintre rătăciți ...

51

PLECAREA ORDIEI ÎMPĂRĂTEȘTI LA BABADAG PENTRU IERNARE

În expedițiile anterioare, cei care erau serdari supremi își petreceau iernile, în cea mai mare parte, la Poartă, iar la nevoie, în primăvara următoare se îndreptau din nou spre cîmpul de bătălie și spre oaste. De aceea, începînd de la Han-Tepesi și pînă la Poartă, au fost numiți oameni care să pregătească din loc în loc zaherele și să repare trecătorile din drum, care erau greu de străbătut. În acest fel se gîndiseră comandanții. Dar, după ocuparea serhaturilor împărătești de către dușmani, presupunîndu-se că ei vor trece și vor ataca

[24] *19 cemazi II 1183* = 20 octombrie 1769.

şi părţile de dincoace, s-a socotit potrivit să se ierneze în partea ceastălaltă a Dunării. Serdarul suprem s-a gîndit şi a socotit că, în felul acesta, Brăila, Galaţi, Măcin şi Silistra vor fi apărate mai uşor de stricăciunile duşmanilor. De aceea el a scris şi a explicat această stare de lucruri şi padişahului. În felul acesta problema a fost discutată la medjlis. Arătîndu-se că ar fi bine ca locul de iernare să fie ales după preferinţa persoanelor aflate la oastea împărătească, s-a emis un hatt-i-humaiun ilustru cu menţiunea ca să se fixeze locul de iernare după dorinţă. S-au dat totodată sfaturi ca, păzind hotarele, duşmanii legii să fie îndepărtaţi. Fiecare dintre cei din oaste a propus locul care îi convenea. Unii, ca un avantaj sigur, au propus părţile de lîngă Poartă, iar alţii, care doreau binele împărăţiei, au propus să se aleagă Babadagul, fiind aproape de toate părţile din împrejurimi şi potrivit sub toate raporturile. Ei au respins cu destule dovezi părerile celor care propuneau ⟨ca loc de iernare⟩ Adrianopolul sau Poarta. Cu toate acestea, s-au hotărît pentru Silistra. De aceea s-a propus să se pornească de la Isaccea în a zecea zi a lunii regeb [25]. După ce, potrivit legii, paşa care se îngrijea de conacuri pornise înaintea oştirii cu o zi mai devreme, o parte din oaste plecase spre Silistra. Dar în timp ce ordia împărătească, la rîndul ei, era gata să pornească dis-de-dimineaţă, au început să se audă, dintr-o dată, bubuituri de tunuri de prin părţile Dunării. Pentru a primi ştiri asupra acestei situaţii, plecarea oştii a fost amînată pentru mai tîrziu. Cînd colo, duşmanul cel nefast ataca Galaţiul, iar oastea musulmană se ridicase pentru apărare şi bătălie. Din această cauză, 52 au fost trimişi oameni ca să-i întoarcă pe cei care plecaseră spre Silistra înainte de pornirea oştirii împărăteşti. Toţi demnitarii şi cei mari consideraseră necesar să se recruteze, pentru ajutor, soldaţi din rîndurile oştirii împărăteşti, precum şi din Isaccea şi din alte localităţi. Unii oameni arătaseră măriei-sale marelui vizir că cei care plecaseră înainte au şi ajuns la Babadag şi că, refuzînd să se întoarcă, au cerut să li se dea voie să se aşeze într-un loc. De asemenea, ei au mai arătat că cei plecaţi înainte au refuzat să se întoarcă pretextînd că iarna e grea şi că ei sînt slăbiţi. Au mai spus că este greu să se orînduiască o oaste din Isaccea şi că totul va fi cu putinţă abia după sosirea la Babadag. De aceea, neavînd încotro, marele vizir, luînd ilustrul steag, s-a îndreptat spre Babadag cu oastea rămasă, urmînd ca, după ce vor sta în oraşul acela timp de cîteva zile şi după ce vor pregăti oşti, să se trimită ostaşi pentru ajutor în locurile necesare, iar apoi vor porni spre Silistra, aleasă ca loc de iernare.

Din cauza iernii grele fiind imposibil de stat pe şesul Babadagului, toţi au intrat în oraş şi s-au grăbit să-şi pregătească cîte o locuinţă de odihnă şi de apărare împotriva iernii. În această situaţie au renunţat să mai plece la Silistra şi, aşteptînd voia destinului, s-au hotărît să rămînă în oraşul acela.

LUPTELE VIZIRULUI MEHMED PAŞA [25a], SERASCHER ÎN MOLDOVA

Vizirii şi căpeteniile şi cea mai mare parte a restului de oşti, aflate sub comanda celui arătat, se mişcau foarte încet. Supuşii lui îl făceau să renunţe la mers şi să stea pe loc. Marele vizir, aflînd această stare de lucruri, trimitea neîncetat porunci pentru a-l face să se grăbească. Valiul de Anatolia, Feyzullah

[25] *10 receb 1183* = 9 noiembrie 1769.
[25a] Valiu de Rakka, Abaza Mehmed paşa.

pașa, a făcut cunoscut precum că ceata lui a fost complet împrăștiată și sub comanda lui au rămas doar cinci sau zece oameni și că îi este cu neputință să pornească în acest hal. Ceilalți, la rîndul lor, nu s-au supus firmanului tot cu astfel de pretexte. În felul acesta, sub comanda serascher-pașei rămăseseră prezenți doar cinci sau șase sute de oameni.

Dușmanii aflaseră toată situația musulmanilor îndeosebi prin mijlocirea moldovenilor. Astfel, ei aflaseră despre lipsa de influență a căpeteniilor, din pricina fricțiunilor dintre ostași, precum și faptul că serhaturile erau lipsite de oști și erau goale. De aceea, ei au atacat Galații și au pornit la luptă. Serascher-pașa, la rîndul său, s-a gîndit să-i întîmpine în afara orașului, împreună cu vitejii aflați sub comanda sa. Dar, înainte de a se fi ințețit, așa cum trebuie, focul bătăliei, toate raialele aflate în interiorul orașului, potrivit înțelegerii lor ascunse cu inamicii, au trecut de partea vrăjmașilor și au ucis cu pietre și cu alte arme de luptă pe vistiernicul *(hazinedar)*, precum și pe alți supuși ai celui arătat mai sus, aflați în oraș. Afară de aceasta, l-au prins și l-au legat și pe beiul Moldovei [26], iar puținii spahii, aflați lîngă pașa-serascherul, au fugit toți în toate părțile.

53

De aceea, neavînd încotro, el s-a întors în oraș, dar cînd a aflat care este situația și cînd și-a dat seama că raialele sîngeroase din oraș vor să-l ia prizonier și pe el, s-a urcat pe bacurile *(açık)* de pe malul Prutului și, părăsind lupta și bătălia, a trecut dincoace și a apărut la oastea împărătească întocmai ca o arătare înspăimîntătoare. Dușmanii, convingîndu-se că în acele părți n-a rămas nimeni care să li se opună, au intrat în oraș, iar după ce au manifestat față de raiale onoruri fățarnice, au trimis tabăra lor nenorocită spre părțile Țării Românești și l-au speriat pe Grigore [27], voievodul acesteia ...

55 ⟨Ibrahim pașazade Mustafa bei devine serascher la Bender⟩.

56

RETRAGEREA TITLULUI DE VIZIR VALIULUI DE ANATOLIA

Zürrelizade Feyzullah pașa, deși fusese cinstit cu un post înalt cum era eialetul Anatolia, totuși, afară de faptul că nu sosise la timp la expediția împărătească, el nu făcuse nici la Hotin vreun serviciu folositor credinței și împărăției.

De asemenea, și în luptele de la Galați căutase un drum de adăpost și, din cauza aceasta, dușmanul ocupase Galațiul. De aici încolo de la cel arătat mai sus nu se mai spera vreun serviciu. De aceea, i s-a retras titlul de vizir, iar el a fost trimis la Dimotika pentru a fi închis acolo.

LUPTELE DE LA GALAȚI ȘI FUGA DUȘMANILOR

Din pricina lipsei de grijă din partea oștirii, dușmanul, ocupînd localitatea Galați, se îndreptase după aceea spre Tomarova și începuse să transporte diferite feluri de zaherele de la hambarele aflate în acele părți. Aceasta dăduse naștere la multe zvonuri, iar îndepărtarea dușmanilor fiind cu neputință, din cauza iernii aspre, totul a fost lăsat pe seama lui Allah. De asemenea, fiind clar că în rîndurile musulmanilor intraseră teama, spaima și groaza,

[26] Constantin Mavrocordat, la 4 decembrie 1769.

[27] *Ligor*. Grigore al III-lea Ghica (octombrie 1768—noiembrie 1769).

această stare de lucruri, plină de neprevăzute, îl îngrijorase pe marele vizir cel zelos. Cu toate acestea, capugibașiul Daghestani [28] Ali aga, care era intendent de hambare la Isaccea, pregătind vreo 40—50 de oameni cu cîte 20—30 de guruși bacșiș, depusese eforturi și stăruințe ca să treacă în partea cealaltă. Atunci, i se dăduse acestuia libertate deplină din partea marelui vizir, iar sub comanda lui fusese numit Iskenderiyeli [29] Mustafa bei, care ședea în orașul Ismail, făcîndu-i-se semn să se supună acestuia.

Aga cel arătat mai sus, fără să aștepte sosirea emirului mai sus pomenit, a tras, cu ajutorul lui Allah, săbiile asupra necredincioșilor care fuseseră trimiși pentru transportarea de zaherele din hambare, nimicind și înecînd în sînge pe cei mai mulți dintre ei. Dacă s-ar fi dat atenție acestui fapt, era clar că puțini oameni ar fi scăpat. Dușmanii răufăcători, socotind că ostașii 57 aceștia sînt numeroși și că atacul lor nu este izolat, au fugit cu gîndul de a-și salva viața.

În acest timp sosind cu oastea sa Iskenderiyeli Mustafa bei, mai sus arătatul Ali aga și Mustafa bei au aflat că muhafîzul de Brăila, vizirul Abdi pașa, împreună cu oastea lui de gardă și cu mulți ostași adunați de pe maluri, a pornit asupra dușmanilor care stăteau într-un sat din apropiere de Galați. Cei mai sus arătați, aflînd de apropierea lui, au pornit și ei să provoace stricăciuni dușmanului. Deodată, au început să se audă bubuituri de tunuri, iar strigătele cuprinseră văzduhul.

În felul acesta, cu încercări de război și de luptă, cei amintiți mai sus au intrat uniți în localitatea Galați și au atacat, iar dușmanii aflați în interiorul orașului, fiind puțini la număr, nu au scăpat de loviturile musulmanilor. Cei mai mulți dintre ei au fost băgați în pămînt. Cînd această veste amețitoare a ajuns la urechile neștiutoare ale celor care se luptau cu vizirul arătat mai sus [30], au apucat și ei calea refugiului; cei mai mulți dintre ei au rămas pe cîmpul de bătălie prin loviturile de săbii fulgerătoare ale musulmanilor. Cele două oști <islamice> s-au întîlnit și s-au bucurat foarte mult de acest noroc dăruit de Allah. Oastea purtătoare de victorie, socotind că dușmanul legii s-ar putea să se întărească din nou în orașul menționat, a incendiat și a ruinat localitatea aceea, făcînd-o una cu pămîntul. Această veste sosind la oastea împărătească, în inimile musulmanilor s-au produs tot felul de bucurii.

Efortul și străduința celui de mai sus, în timpul acestei bătălii demne de pildă, întăriseră inimile musulmanilor și însemnaseră un motiv de îngrijorare pentru dușmanii cei afurisiți. Efortul său a fost recunoscut, iar serviciul său a fost stimat. Afară de aceasta, în privința lui s-a manifestat și generozitatea împărătească. Astfel, el a fost onorat cu titlul de serascher asupra Moldovei și i s-au dat, deocamdată, suficiente coroane împodobite și i s-a trimis suma de 25 000 de guruși. Chehaiei sale i s-a făcut onoarea, fiind cinstit cu rangul de beilerbei *(mirimiran)*, iar scribul său de divan a fost onorat cu rangul de hodja. În felul acesta, hatîrul lor a fost satisfăcut, iar serviciul lor a fost răsplătit.

---

[28] *Daghestani*, „Din Daghestan", ținut în Caucaz.
[29] *Iskenderiyeli*, „din Alexandria"; Shkodra, oraș în Albania.
[30] Abdi pașa, muhafîz de Brăila.

MAZILIREA MARELUI VIZIR ALI PAŞA ŞI PORNIREA SERDARULUI SUPREM HALIL PAŞA CEL MĂREŢ[30a]

58 ... În a treisprezecea zi a lunii şaban[31] sigiliul viziral a fost luat din mîna lui ⟨Moldovandji Ali paşa⟩, prin mijlocirea capugibaşiului Cerkez bei, şi a fost predat lui Ivaz paşazade Halil paşa care, mai înainte de aceasta, fusese onorat cu titlul de vizir ...

... Măria-sa marele vizir şi serdarul suprem Halil paşa, intrînd în Babadag, locul său de iernare, s-a ocupat de aranjarea treburilor împărăţiei ...

... Eialetul Rumeliei a fost acordat serascherului din Moldova, vizirul Abdi paşa, iar eialetul Oceacov, vizirului Hazinedar Ali paşa...

MAZILIREA HANULUI DEVLET GHIRAI[32] ŞI NUMIREA LUI KAPLAN GHIRAI[33]

61

... Unii au spus că dacă, după cîteva zile de la înfrîngerea oştilor de către duşmani, Devlet Ghirai ar fi trecut spre Hotin şi şi-ar fi plimbat oastea sa de tătari, uşor echipată, prin împrejurimile Hotinului, poate că duşmanul nu ar fi trecut în partea aceasta. Dar cel arătat mai sus s-a îndreptat spre Iaşi îndată ce serdarul suprem a pornit la drum. De aceea inamicii, la rîndul lor, trecînd fără frică şi fără grijă dincoace de apa Nistrului, au ocupat şi au prădat ţinuturile Moldovei şi ale Ţării Româneşti şi, trimiţînd cătanele lor în împrejurimi, au provocat multe tulburări. Pădişahul a aflat că hanul, dînd dovadă de moleşeală şi neglijenţă, nu s-a opus cătanelor şi cazacilor duşmani şi că nicăieri nu a arătat vreo bravură. De aceea s-a pronunţat înalta iradea pentru mazilirea lui, iar în postul de han a fost numit hanul Kaplan Ghirai, fiul hanului Selim Ghirai ⟨al II-lea⟩.

Cînd marele vizir a primit vestea că acesta a pornit de la ciftlicul său şi că va sosi la locul de şedere a oştirii împărăteşti, a îndeplinit la locul de ospăţ ceremonia de primire, împreună cu demnitarii împărăţiei. După unele întrebări şi răspunsuri, l-a dus la Babadag, iar după ce, potrivit ceremoniilor împărăteşti, s-au terminat obişnuitele primiri, el a pornit, în a cincea zi a lui zilka'de[34], spre Căuşani *(Kavşan)* prin Ismail. Înaintaşul său, la rîndul lui, a fost trimis în insula Cipru, pentru a fi închis acolo, devenind astfel exemplu de josnicie şi necinste.

PORNIREA OŞTII ISLAMICE SPRE FOCŞANI ŞI ÎNTOARCEREA EI. DESCRIEREA ASEDIULUI BRĂILEI ŞI GIURGIULUI

62 Duşmanii de neam alb[35], gîndindu-se că, după ce vor ocupa una din cetăţile de pe malurile Dunării, se vor strădui să treacă în părţile de dincoace, adunaseră pe fugarii din Galaţi, precum şi oştile nenorocite şi împrăştiate în alte localităţi şi-i strînseră la Focşani pentru a porni asupra Ismailului sau

[30a] Halil paşa, mare vizir (12 decembrie 1769—25 octombrie 1770).
[31] *13 şaban 1183* = 12 decembrie 1769.
[32] Devlet Ghirai al IV-lea (1769—februarie 1770).
[33] Kaplan Ghirai al II-lea (1770).
[34] *5 zilka'de 1183* = 1 martie 1770.
[35] *Millet-i beyza*, în sensul de „ruşi".

asupra Brăilei. Afară de aceasta, s-a aflat că ei vor ataca de prin părţile Bucureştiului şi cetatea Giurgiului şi că, dacă Dunărea va îngheţa, se gîndesc să atace orăşelul Isaccea şi alte cetăţi aflate în părţile de dincoace.

De aceea oştile împrăştiate prin părţile serhaturilor, precum şi populaţia de pe acolo făcuseră cunoscut că e necesară apărarea graniţelor islamice de necazuri şi de nenorociri. Ei spuseseră şi preveniseră că încă de pe acum trebuie să se ia măsurile necesare în această privinţă.

Deoarece toată lumea ştia că toate oştile aflate la conacele de iernare nu vor face nici o ispravă, au fost trimise înalte porunci în ţinuturile din împrejurimi. Într-adevăr, în scurt timp se putuse aduna un număr oarecare de oşti şi se creaseră forţe importante de apărare. Numai că ostaşii pregătiţi în acest fel nu aveau gîndul şi scopul de a-şi îndeplini obligaţiile faţă de lupta sfîntă, înălţînd strigătul de „Allah". Din contră, cu gîndul de plecare la vatră, care le intrase în cap, ei urmăreau să devasteze ţinuturi, să ia şi să se pricopsească, iar după aceea să se întoarcă în vilaietele lor. De aceea era clar că ei vor părăsi şi vor lăsa pustii serhaturile, iar aceste fapte nepotrivite vor deveni un motiv pentru încurajarea inamicilor şi ei vor ataca graniţele împărăţiei şi le vor pricinui diferite pierderi.

Chibzuind astfel, comandanţii de oşti se fereau să treacă ostaşi pe malul celălalt şi, mulţumindu-se să-şi apere taberele, se uneau în părerea de a-i îndepărta pe inamici doar în cazul cînd aceştia ar veni asupra lor. Dar discutau între ei că şederea continuă de multe zile îi întristează pe soldaţi, în mod evident, şi îşi dădeau seama că împiedicarea lor de a trece pe partea cealaltă şi reţinerea de la lupta sfîntă vor duce la răzvrătirea ostaşilor. Această situaţie îl preocupa şi pe vizirul Abdi paşa, serascher în Moldova. De aceea, neavînd încotro, el a socotit necesar să pornească spre Focşani. Luînd cu el pe cei 5—6 sute de ostaşi, aflaţi în suita lui, precum şi strînsura din Deliorman şi pe cei adunaţi cu gîndul de a obţine prăzi, el pornise de la Brăila fără să se 63 uite la tunuri şi la muniţii, care erau mijloace puternice de distrugere a duşmanului.

Peste cîteva zile de la plecarea celui mai sus arătat, pornise spre Bucureşti şi aianul de Rusciuc, Celebi Elhadj-Suleiman aga, împreună cu oştile de Rusciuc, Silistra şi Giurgiu. Cînd vizirul menţionat mai sus s-a apropiat de Focşani, el s-a adresat ostaşilor cu cuvinte dulci, fără să le atragă atenţia că înainte de nimicirea totală a duşmanilor nu trebuie să pornească la strîngerea de tigve, la prinderea de oameni vii sau la pradă de război. Uitînd să le arate sensul cuvintelor: „după nimicire, la pradă!", el le-a explicat măreţia luptei sfinte şi le-a vorbit cu cuvinte de îmbărbătare. Cînd au ajuns aşa, în oraşul pomenit, duşmanul şi-a pregătit alaiurile şi şi-a instalat tunurile în locurile trebuincioase.

Vreo cincizeci de viteji aleşi dintre musulmani au pornit la luptă, în timp ce ceilalţi, pătrunzînd în oraş, s-au îndeletnicit cu luarea de robi şi de prăzi. Unii din ei s-au întors acolo de unde veniseră, fără să se lupte. Această situaţie a produs nemulţumiri printre căpeteniile de oşti şi a fost un motiv de îmbărbătare şi încurajare a duşmanului legii. Serascher-paşa, văzînd această stare de lucruri, s-a întors spre Brăila. De asemenea, şi ostaşii care plecaseră spre Bucureşti, aflînd despre această situaţie, s-au întors umiliţi din drumul norocului şi s-au făcut de ruşine din pricina înfrîngerii grosolane. Zdruncinarea eforturilor musulmanilor devenind un motiv de încurajare a inamicilor răi din fire, populaţia de la margine a aflat că ei vor ataca cu sigu-

ranță serhaturile. De aceea la Brăila fuseseră numiți 2.000 de oameni din ceata lipcanilor[36], iar muhafîzul de Brăila fusese sfătuit să-i solicite pentru caraulă și pentru alte servicii. Cei amintiți mai sus, la rîndul lor, au pornit cu sinceritate să păzească, zi și noapte, împrejurimile Brăilei. Afară de aceasta, cunoscînd limba rusească, ei au aflat că raialele, precum și unele cete de cazaci ale dușmanilor vor ataca Brăila.

Cînd ei au anunțat această veste celui arătat mai sus[37], serdenghecitiii de Brăila, precum și localnicii, care nu erau încercați în astfel de treburi și nu cunoșteau iuțeala dușmanului, au socotit ca neadevărată știrea mai sus amintită și, neașteptînd pe curînd atacul dușmanului, i-au dojenit și au acuzat pe cei care răspîndiseră această știre.

Peste cîteva zile sosind inamicul viclean, cu munițiile necesare de asediere a cetății, serascher-pașa a ridicat steagul în afara cetății, împreună cu vreo 500 de oameni aflați lîngă el, cărora li s-au atașat și alți 5—6 mii de oameni, localnici și din alte părți. Ei s-au ridicat cu toții la apărare și au 64 pregătit armele necesare, așteptînd pe inamicul cel rău din fire. Cînd dușmanii au sosit în apropierea orașului și au dat foc tunurilor aflate la dreapta și la stînga taberei lor, atunci, cu voia preaînaltului Allah, în inimile musulmanilor pătrunzînd spaima și groaza, ei s-au risipit cu toții în toate părțile fără luptă și fără bătălie. De asemenea, și populația cetății, preferînd să se întărească, a pornit să înlăture tulburările dușmanului. Această veste tristă ajungînd la urechile serdarului suprem, el a socotit potrivit să se recruteze un număr oarecare de oști pentru a merge în ajutor. Deși constatase că, din pricina iernii grele, nimeni nu se oferea să pornească, totuși, acordînd cai și bacșișuri agalelor sale proprii, îi determinase să plece la lupta sfîntă. Astfel, la începutul lunii șevval[38] fuseseră trimiși în partea aceea vreo 200 de oameni. În clipa sosirii lor, inamicii, ruinînd mahalaua orașului, porniseră la asedierea cetății. Aceștia, la rîndul lor, văzînd că, din pricina înghețării Dunării, sloiurile curg pe fluviu ca niște munți, nu au găsit calea de a-i ajuta pe cei asediați și, rugîndu-se pentru ei, au lăsat cetatea pe seama lui Allah.

În timp ce dușmanul, la rîndul lui, forța cetatea și lua măsurile de întărire pentru forțarea ei, un număr de vreo 20—30 de ostași musulmani, rătăciți de prin părțile Hotinului, au adus în fața cetății cîteva tunuri și au început să le descarce asupra inamicilor pentru a se răzbuna. Împrejurimile cetății fiind lipsite de păduri și de copaci, ghiulelele nimereau asupra animalelor și oamenilor. De aceea ei au făcut ca acel loc larg să le pară strîmt ghiaurilor și, neputînd să stea acolo nici două ore, ei au fugit sus, înapoi, și, timp de două-trei zile, au privit cetatea din depărtare, pornind apoi cu rușine spre Focșani. S-a aflat că o parte din necredincioșii afurisiți, aflați în acest cîmp de bătălie, s-au atașat celor de același neam cu ei, aflați în București, cu gîndul de a ocupa cetatea Giurgiului. De aceea se socotise potrivit să se pornească în ajutor. În acest moment Sarî-Ibrahim pașa, valiu de Sivas, venise în ținutul Rusciuc. El își petrecea iarna la sangeacul Silistra, fiind desemnat să pedepsească cu moartea pe răufăcătorii din Silistra, deoarece aici, în urma unei tulburări care apăruse din pricina zaherelei, populația îi omorîse pe aiani și pe alți cîțiva oameni. De aceea gîndurile rele ale inamicilor privind orașul

[36] *Lipka*, tătari lipcani.
[37] Muhafîzului de Brăila.
[38] *Evail-i șevval 1183* = 28 ianuarie—5 februarie 1770.

Giurgiu au fost aduse la cunoştinţa vizirului arătat mai sus. De asemenea, i s-a mai spus că, stînd la Rusciuc, este important să aibă grijă şi de rînduiala
65 treburilor de pe malul celălalt. Răspîndindu-se vestea pornirii duşmanilor spre Giurgiu, locuitorii din Rusciuc scriseseră către oastea împărătească cerînd ca aranjarea treburilor de la Silistra să fie amînată, deoarece era foarte necesar ca mai sus arătatul vizir să stea la Rusciuc. Rugămintea lor fusese aprobată, iar vizirului respectiv îi fusese trimisă înaltă poruncă în acest sens. Vizirul, la rîndul său, numind comandant asupra celor 5—6 mii de ostaşi aflaţi în acele ţinuturi, pe chehaiaua sa, a trecut la Giurgiu cu oastea de sub comanda sa. Duşmanul, la rîndul său, în ziua de miercuri, 18 şevval 1183[39], punînd în mişcare tabăra sa pentru a ocupa Giurgiul, a arătat măreţia forţei sale. Cavaleria musulmană s-a întîlnit cu cavaleria duşmană şi, după o luptă de cîteva ore, cu atacuri cînd dintr-o parte, cînd din cealaltă, duşmanii au fost înfrînţi şi vreo mie dintre ei au fost trimişi în focul iadului, legaţi în lanţuri. A doua zi, cînd începuse din nou lupta şi cînd din ambele părţi se făceau schimburi de focuri de tunuri şi de puşti, a apărut deodată la orizont o furtună şi un viscol, încît nimeni nu mai putea să deosebească cerul de pămînt. Duşmanul însă, considerînd aceasta un prilej, şi-a întins mîna afurisită pentru aruncarea focului. Astfel, dînd continuu foc celor douăzeci de tunuri ale sale nou născocite, el i-a neliniştit şi i-a forţat pe musulmani. Este adevărat că şi în partea aceasta se aflau patru-cinci tunuri. Dar cîteva dintre ele erau scoase din uz, iar cele care puteau fi folosite se stricau şi ele după cîteva aruncături. Afară de aceasta, nici şanţul, pentru construirea căruia se dăduseră porunci mai înainte, nu ajunsese decît la o jumătate de arşin *(zira)*. De aceea, nefiind loc potrivit pentru întărire şi consolidare, a fost greu să rămînă oastea pe loc, aşa că, de nevoie, oastea islamică a fugit într-o parte, iar împreună cu turnagibaşî Husein aga s-au aruncat în cetate vreo 300 de viteji, punîndu-se cu trup şi suflet în slujba apărării. Întrucît inamicul nu avea tunuri de asediu, tunurile „cerha", folosite de el, precum şi grenadele *(humbara)* de mînă nu puteau să mişte din loc nici măcar o piatră a cetăţii fortificate. Pe de altă parte, acordîndu-se ajutor şi sprijin, din partea Rusciucului cu ostaşi, cu muniţii şi cu zaherele, inamicul nu au putut ocupa cetatea şi socotind că dacă va mai şedea va pierde vieţi, a pornit ruşinat spre Bucureşti, incendiind o parte a oraşului. Sprijinul şi ajutorul acordat de vizirul mai sus
66 arătat, precum şi trimiterea necontenită de zaherele şi provizii, au arătat cu toată tăria forţa şi străduinţa acestuia, iar tot sprijinul său a dovedit că el merită un post mai înalt. De aceea a fost onorat cu multe sume de bani şi, acordîndu-i-se conducerea acelor ţinuturi şi paza lor, a fost sfătuit cu stăruinţă să le apere.

DESFĂŞURAREA LUPTELOR DE LA CRAIOVA

Dat fiind faptul că Ţara Românească trecuse în mîinile duşmanilor răuvoitori, pentru a atrage de partea lor pe locuitorii unor sate aflate la margine, ei îi constrînseră pe aceşti sărmani cu fel de fel de drăcii şi îi zăpăciseră cu fel de fel de viclenii. Raialele, la rîndul lor, procedînd potrivit vorbelor: „porunca este a învingătorului" şi simţind venirea robiei şi sclaviei, şi-au propus să-l înşele pe duşman, arătîndu-i prietenie prefăcută. De aceea ele neglijau ajutorarea cu provizii, zaherele şi în alte privinţe.

[39] *18 şevval 1183* = 14 februarie 1770.

Astfel, ⟨ruşii⟩ atrăseseră de partea lor, prin mijloacele arătate mai sus, populaţia unui sat aflat pe malul rîului Olt şi numit Slatina, care face parte din satele Ţării Româneşti. Afară de faptul că puseseră în el un număr oarecare de ostaşi, a sosit ştirea că ei mai rîvneau şi la sangeacul Craiova, aflat pe partea cealaltă. Această ştire fusese obţinută de vizirul Mehmed paşa, muhafîzul de Vidin. De aceea el alesese din împrejurimile Vidinului, precum şi din populaţia Vidinului un număr oarecare de ostaşi pe care, trecîndu-i dincolo de Dunăre, îi aşezase prin părţile Craiovei.

Banul [40] ce fusese numit la Craiova de către voievodul Ţării Româneşti [41], care, înclinînd spre duşmani, intrase în rîndurile trădătorilor, mîniindu-se de supunerea voievodului faţă de ruşi, se simţea fericit să slujească împărăţia ⟨otomană⟩ împotriva duşmanilor. Afară de faptul că apăra Craiova, adunînd în jurul său pe arnăuţii aflaţi în Ţara Românească, el îndeplinea şi misiunea dreaptă de ocrotitor. El nu se abătea de la sinceritatea lui dreaptă, scriind rînd pe rînd muhafîzului de Vidin mişcările duşmanilor. Îndată ce a aflat de trecerea oştii de Vidin, el s-a grăbit să vină la oaste şi, luînd-o, s-a ciocnit de cîteva ori cu afurisiţii ghiauri aflaţi în împrejurimile Craiovei şi a apărat acele ţinuturi de răutăţile răufăcătorilor pînă la trecerea anotimpului de iarnă. Aceasta a însemnat un motiv pentru creşterea faimei sale. De aceea, devenind clar că el îşi va sacrifica, de azi înainte, viaţa în slujba împărăţiei şi că va trebui să fie onorat mai mult decît ceilalţi, banul cel mai sus menţionat a 67 fost adus la oastea împărătească şi a fost onorat cu hilat. Afară de aceasta, i s-a dat tot lui în seamă ca, împreună cu oastea din Vidin, să aibă grijă de pază şi să depună eforturi pentru a atrage raiaua de partea lor. El a fost trimis spre părţile de unde venise, cu promisiunea că, atît timp cît va manifesta devotament faţă de interesele Înaltului Devlet, va fi onorat cu ceea ce doreşte şi va fi ferit de ruinare.

Cînd cel arătat mai sus a ajuns cu aceste asigurări la Craiova, a aflat că ruşii amăgeau populaţia care se găsea sub ocîrmuirea sa. El s-a apucat să întoarcă raiaua de la înşelăciune, cu sfaturi şi cu pedepse. Banul amintit a făcut cunoscut la Vidin precum că duşmanul s-a convins de aceasta şi că intenţionează să-l atace cu o tabără pregătită şi să-l distrugă. Muhafîzul de Vidin, la rîndul său, a pregătit oaste, ca şi mai înainte, şi a trimis pe chehaiaua sa în persoană. S-a constatat însă că, pînă la sosirea acestei oşti, duşmanii, trecînd apa Oltului, au persecutat raiaua, distrugînd-o şi prădînd-o. Atunci, săbiile de bravură au fost aruncate, din toate părţile, asupra duşmanilor şi cea mai mare parte din ei au fost trecuţi prin săbii, iar cei rămaşi au trecut apa cu sufletul chinuit şi descurajaţi şi au fugit spre Bucureşti.

SCOATEREA TUIULUI

Începînd să se apropie anotimpul primăverii, iar oastea islamică începînd să se lupte, cei din sfat au socotit potrivit ca tuiul cel purtător de victorie să fie scos şi înălţat. Pretinzîndu-se că, în felul acesta, oastea se va întări, duminică, în a şasea zi a lui zilhidjge [42] căpeteniile precum şi alţi demnitari ai împărăţiei, a căror prezenţă era ceva obişnuit, au fost invitaţi la Seraiul serdarului suprem,

[40] Manole (Emanoil) Gianni-Ruset, care a ajuns domn (mai 1770—octombrie 1771).
[41] Grigore al III-lea Ghica (1768—1769).
[42] *6 zilhicce 1183* = 2 aprilie 1770.

unde s-a îndeplinit ceremonialul de scoatere a tuiului. După douăzecişipatru de zile, el a fost înfipt în partea de răsărit a Babadagului, prin mijlocirea lui chehaiabei şi a lui Konakci paşa. În felul acesta, oastea din împrejurimi a fost atrasă necontenit.

⟨Mazilirea agăi de ieniceri, Suleiman paşa⟩.

Atunci cînd se dăduse firman ca în evenimentele de la Brăila să se trimită în ajutor 1 000 de ostaşi, el anunţase că i-a trimis pe toţi, iar atunci cînd se făcuse cercetare, se constatase că el putuse să pregătească doar 300 de oşteni. Îndeosebi, neputînd găsi care de ridicat pungile pentru plata
68 soldelor trimestriale, el ceruse ajutor de la populaţia din Babadag ...

Cu titlul de agă de ieniceri a fost onorat ⟨vizirul Mehmed paşa, muhafîzul de Vidin⟩, iar înaintaşul său, ⟨fostul agă de ieniceri, Suleiman paşa⟩, deşi fusese numit la paza Chiliei, totuşi, în urma sosirii veştii despre moartea mutasarrîfului de Hanya [43], a fost onorat cu acel post, iar paza Vidinului a fost acordată vizirului Mehmed paşa, fost valiu de Alep ...

PORNIREA CĂPETENIEI GEBEGIILOR LA ISACCEA

Demnitarii socoteau necesar ca gebegibaşî, precum şi ceilalţi ofiţeri şi ostaşi să meargă la Isaccea, să vadă şi să constate sosirea acolo, pe mare şi pe fluvii, a ostaşilor gebegii şi a muniţiilor, pregătite la Poarta fericirii pentru oastea împărătească, şi să împartă muniţiile respective la locurile de pază şi să-i controleze pe ostaşi. De aceea, în ziua de joi, a douăzecişidoua zi a lui zilhidjge [44], aga cel menţionat mai sus şi celelalte căpetenii, fiind porniţi de la Babadag, au fost trimişi la Isaccea ...

75

EVENIMENTELE DIN ANUL 1184 [45]

76

PORNIREA OŞTIRII ÎMPĂRĂTEŞTI

77 ... La începutul acestei luni, muharrem cel sacru [46], oastea islamică s-a ridicat valuri după valuri şi a pornit de pe şesul Babadag, care era locul unde oastea islamică îşi aşezase corturile, şi şi-a înălţat steagurile pe şesul Isaccei.

Digresiune: Răposatul Enveri efendi [47] a dat explicaţii, cît a putut, despre oraşul Babadag şi a descris viile şi grădinile sale. Se adevereşte că în cronica sa el a trecut cu vederea unele lucruri şi că ştirile sale au lipsuri şi cusururi. De aceea, constatîndu-se în această privinţă că unele opere scrise din închipuire sînt mărginite şi au lipsuri şi cuprind poveşti, ele au fost completate cu descrieri şi cu portrete, potrivit timpului.

Babadagul este un oraş aşezat la 47° longitudine şi 45° latitudine, fiind între două dealuri aplecate spre miazăzi cu 38°. El se află pe o vale dreaptă stufoasă şi mlăştinoasă. Este un oraş destul de întins. Sultanul Baiazid, „Veli" [48] a împodobit acest oraş construind aci o geamie acoperită cu plumb.

---

[43] *Hanya*, Canée, localitate în Creta.
[44] *22 zilhicce 1183* = 18 aprilie 1770.
[45] *1184 H.* = 27 aprilie 1770—15 aprilie 1771.
[46] *Muharrem 1184* = 27 aprilie—26 mai 1770.
[47] Sa'dullah Enveri efendi, cronicar otoman (sec. XVIII), vezi: Vasîf (biografia).
[48] Baiazid al II-lea (1481—1512).

Afară de aceasta, se mai găsesc încă cîteva geamii, aparţinînd vizirilor mari, şi cîteva băi. De asemenea, are şi hanuri frumoase, precum şi pieţe. De aceea, în timpul expediţiilor, acest oraş a devenit cîteodată locul de iernare a serdarilor supremi. Se ştie că la început nu avea apă curgătoare şi apele se adunau din ploi, dar astfel adunate, nu puteau fi folosite, devenind tulburi peste trei ore.

În partea de apus a oraşului, la poalele dealului, se află o cişmea cu numele de „Cişmeaua lui Iusuf paşa", care curge ca din două mosorele. Afară de aceasta nu mai are altă apă potabilă. Apa cunoscută sub numele de „Yemeklik çeşmesi" [49], aflată la o oră depărtare de oraş, a fost transportată prin tuburi de vizirul cel mai sus arătat, care a făcut-o să curgă în oraş şi a mulţumit populaţia, construind în cîteva locuri cişmele. Oraşul acesta este foarte frumos primăvara şi, fiind împodobit cu fel de fel de flori colorate, seamănă cu un rai. Cea mai mare parte a caselor sînt joase şi întinse, iar crengile copacilor se ating unele de altele. Astfel, ele fericesc un suflet trist. Cuiburile de păsări se leagănă pe ramurile copacilor. Strălucirea acestora la lumină dă văzduhului o linişte adîncă. Afară de acestea, şesurile lui sînt pline de 78 legume, iar dealurile şi munţii sînt acoperiţi de verdeaţă. Cea mai mare parte a locuitorilor, părăsind slujbele religioase, se plimbă în oraş şi, dormind pînă la amiază, îşi petrece dimineţile fără treabă. De aceea ei nu cîştigă mult şi agoniseala lor constă din plimbări şi din a scutura fructele pomilor de pe drumuri. De aceea cei meşteri în războaie au constatat că zece oameni dintre ei nu pot face nici cît doi ostaşi. Toţi au apucat drumul leneviei şi al delăsării. Este o pildă de ciudăţenie mare că, deşi la o distanţă de trei ore dealurile sînt pline de copaci, totuşi ei nu obişnuiesc să folosească harabalele aflate în curţile lor şi îşi acoperă nevoile cerînd lemne de la ostaşi.

Omul cu numele de Baba [50], după care oraşul îşi trage numele, se află înmormîntat pe vîrful dealului din faţa oraşului şi nu are nici ziduri şi nici boltă.

Locuitorii arată înţelepciunea sa prin unele povestiri fantastice despre el şi spun că îşi ating scopurile sacrificînd uneori animale pentru el. În apropierea oraşului se află un lac mare [51], rupt din Marea Neagră. În trecut, bărcile cazacilor, intrînd pe aici, prădau oraşul. Trecătoarea pe unde veneau bărcile a fost astupată şi întărită şi astfel oraşul a fost ferit de prădare. Pentru paza acelui lac se află o cetate, ruinată, cu numele de Yeni-Sale [52], ale cărei urme se păstrează încă. Satul care se vede astăzi în apropierea ei ţine loc de cetate.

Pomii şi fructele de acolo fiind date de Allah din belşug, dacă locuitorii ar depune eforturi şi ar avea în firea lor înclinaţie pentru meşteşuguri şi pentru agricultură, toate roadele acestui loc ar deveni mai bune şi ei nu ar avea nevoie să le aducă din împrejurimi. Deşi, pe vremuri, oraşul arătat mai sus era un oraş mare şi înfloritor şi fără lipsuri, totuşi, din pricina războaielor, a mers spre ruinare, iar în momentul de faţă arată ca un tîrg *(kasaba)*. Aşa este lumea; din cauza deselor încălcări, un loc înflorit poate deveni ruină.

---

[49] *Yemeklik çeşmesi*, în sensul de „apă bună pentru prepararea mîncării".

[50] Este vorba de *Sarî-Saltuk-Baba* care se aşezase în Dobrogea cu unele triburi turco-selciukide pe la 1262—1264, venind din Anatolia. Dar mausoleul *(türbe)* lui Sarî-Saltuk aflîndu-se în oraş, mormîntul la care se referă cronicarul este al unui alt „sfînt" musulman, numit *Koyun-Baba*, şi care se află, într-adevăr, la marginea oraşului Babadag, pe un deal păduros.

[51] Lacul Razelm, de lîngă Babadag.

[52] *Yeni-Sale*, „Satul-Nou", azi Enisala, lîngă Babadag.

UNELE EVENIMENTE

Duşmanii se gîndeau să forţeze satul numit Palovonça [53], aflat lîngă Craiova, care făcea parte din Ţara Românească. De aceea, duşmanii legii l-au numit în acest scop pe boierul numit Doncea [54], dîndu-i patru pîrcălabi şi încă vreo 500 de cătane. Această situaţie a fost constatată de către agalele de voluntari numiţi pentru paza acelui ţinut. De aceea au fost scoşi ostaşi ca să-i întîmpine pe duşmani şi să le ţină piept. După vreo două ore de bătălie crîncenă, ei i-au nimicit pe duşmani, trecînd prin lovituri de săbii pe boierul

79 mai sus pomenit, împreună cu cei patru oameni renumiţi şi cu vreo cincizeci de alţi necredincioşi. Ceilalţi s-au împrăştiat cu speranţa de a-şi salva viaţa şi au fugit înapoi. Această veste îmbucurătoare a fost răspîndită de către muhafîzul de Vidin, vizirul Ahmed paşazade Mehmed paşa, şi ea a mulţumit din plin inimile întristate ale musulmanilor. Deşi se scrisese în nenumărate rînduri ca vizirul Sarî-Ibrahim paşa, care fusese numit comandant în vederea smulgerii oraşului Bucureşti din mîinile inamicilor, să adune pe ostaşii islamici daţi sub comanda sa şi, trecînd cu o clipă mai devreme pe partea cealaltă a Dunării, să se conformeze poruncii, căreia toată lumea i se supune, totuşi el raportase şi se plînsese că întîmpină greutăţi în pornirea sa din pricina lipsei de muniţii şi a dezordinii din rîndurile oştirii. Cu toate acestea, pretextele arătate de el îl supăraseră pe măria-sa serdarul suprem, iar pentru a întări stăruinţa sa şi pentru a asigura pornirea lui, îl însărcinase pe beilerbeiul Mehmed paşa cu rangul de beilerbei de Rumelia şi cu misiunea de hărţuitor *(cerhaci)* şi-l trimisese în ajutorul său cu scopul ca să-l urnească din loc pe cel arătat mai sus cu o clipă mai repede şi să taie legăturile duşmanilor. Sosind la oastea lui, sus-numitul paşă a raportat că el nu are de gînd să îndeplinească porunca împărăţiei şi că, neavînd de gînd să pornească în scurt timp, el va duce, din cauza şederii lui îndelungate, la împrăştierea oştirii, care se adună cu mii de greutăţi. Această situaţie fiind luată în discuţia adunării ţinute, s-a pronunţat ca să se hotărască mazilirea acestuia. Deoarece fostul serascher de Hotin şi actualul valiu de Alep, vizirul Mehmed paşa, era un om drept şi încercat în bătălii, a fost onorat, în ziua de vineri, a 15-a zi a lunii mai sus-arătate, cu titlul de serascher în Ţara Românească, iar predecesorului său, care fusese mai înainte desemnat cu punerea la rînduială a Silistrei, i s-a reînnoit această sarcină şi, prin înalta poruncă trimisă lui, i s-a atras atenţia să pornească la Silistra cît mai repede.

80 ... În ziua cînd firmanul de întoarcere la Silistra a ajuns în mîna lui, s-a răspîndit ştirea că duşmanii au ieşit din Bucureşti. Se povesteşte că atunci el ar fi spus: „Tocmai în momentul cînd trebuia să trec, pe ascuns, pe partea cealaltă şi să-i nimicesc pe inamici, am fost mazilit" ...

Între timp duşmanii legii, ieşind din Bucureşti, au ajuns la oastea lor, iar beilerbeiul Mehmed paşa şi banul Craiovei [55] au intrat în Bucureşti. Banul arătat mai sus a fost statornic în devotamentul promis de el atît la Craiova, cît şi în alte locuri. De aceea el a îndepărtat pe raiale de la inamicii îndărătnici, cu fel de fel de promisiuni, şi a umplut inimile celor din Fanar cu focul urii. I se promisese de către marele vizir că, în urma salvării Bucureştiului, el va fi onorat cu titlul de voievod al Ţării Româneşti. De aceea, la sosirea veştii

[53] *Palovonça*, probabil, Polovraci.
[54] Doncea sau Donciu.
[55] Manole Giani-Ruset (1770—1771).

despre evacuarea Bucureştiului, s-a acordat celui amintit mai sus rangul de voievod, fiind sfătuit cu stăruinţă să ocrotească raiaua şi să-i atragă pe sărmani. Serascherul din Moldova, vizirul Abdi paşa, cercetînd şi aflînd că necredincioşii îndărătnici, care, fugind din Bucureşti, plecaseră spre Iaşi, vor trece peste rîul Siret, ce curge pe lîngă Focşani[55a], a sosit cu oaste numeroasă şi a trecut prin sabie pe unii ghiauri care traversau rîul, iar pe alţii i-a făcut prizonieri. Ceilalţi au fugit spre Iaşi şi şi-au salvat viaţa lor nenorocită ...

84 PORNIREA HANULUI[56] CU SCOPUL DE A SUPUNE MOLDOVA

În urma întîlnirii lui cu marele vizir şi serdar suprem la locul de iernare din Babadag şi după discuţiile care avură loc între ei, cu privire la expediţie, acesta a sunat goarna de plecare spre părţile Bugeacului şi, pregătind muniţiile de luptă, necesare oştii aflate sub comanda sa, în a patra zi a lui muharrem cel sacru [57] şi-a aşezat corturile lîngă oraşul Chişinău. Neamul tătăresc nu era obişnuit cu folosirea tunurilor şi puştilor. De aceea ilustrul han ceruse mai înainte ca, pentru întărirea cetei sale, să i se acorde un număr îndestulător de oameni din oastea Înaltului Devlet, care erau obişnuiţi cu astfel de arme de foc. Astfel, sub comanda celui arătat mai sus fuseseră daţi: mahufîzul de Ismail, vizirul Abaza Mehmed paşa, mutasarrîful sangeacului de Çorum, beilerbeiul Seid-Hasan paşa, şi capugibaşîul Daghestani Ali aga. În felul acesta, oastea lor se înmulţise şi, cu astfel de pompă şi alai, ei porniseră din oraşul arătat mai sus. Necredinciosul, care era comandantul ruşilor din oraşul Iaşi, aflînd de atacul musulmanilor, dat din toate părţile cu oaste mare, şi aflînd, de asemenea, că au de gînd să ocupe ţara Moldovei, adunase şi pregătise oastea lui împrăştiată, închizînd şi întărind împrejurimile aşa cum trebuie.

Sosind la serdarul suprem arzurile hanului, precum şi ale altor comandanţi, în ele se arătau că creşterea rîului Prut şi iuţeala sa foarte mare împiedicau trecerea oştirii şi că, de aceea, este nevoie să se construiască poduri. Dat fiind că ghiaurii aflaseră şi de gîndul că se vor construi poduri, ei fortificaseră trecătorile şi drumurile, aşezînd tunuri, şi le întăriseră cu şanţuri şi cu alte tranşee. Cînd comandanţii de oaste aflaseră toate acestea, ei renunţaseră la gîndul de a mai trece pe partea opusă, din cauza numărului mic de pedeştraşi şi a greutăţilor care s-ar fi ivit în construirea podurilor.

De aceea, socotind potrivit să meargă asupra inamicilor adunaţi la Han-Tepesi, ei se îndreptaseră în partea aceea. Deoarece duşmanii îşi întăriseră tabăra şi îşi organizaseră adunarea, din toate părţile, oastea islamică 85 pornise la luptă cînd înaintînd, cînd retrăgîndu-se. Deşi ei folosiră o dată sau de două ori săbiile şi puştile la hărţuială, totuşi scriseseră de cîteva ori măriei-sale serdarului suprem şi-i făcuseră cunoscut că, pentru a atinge scopul propus, e nevoie de un număr mare de pedestraşi. De aceea ostaşii sosiţi la oastea împărătească începuseră să fie trecuţi fără contenire peste Dunăre şi să fie expediaţi sub comanda hanului. Afară de aceasta, tot în partea aceea fusese însărcinat, cu oastea eialetului de Rumelia, precum şi cu alte cete de oşti, şi vizirul Abdi paşa, care era valiu de Rumelia şi serascher în Moldova. Sărmanul de mine [58] îi văzusem din apropiere cum mergeau ca valurile unui

[55a] În text apare *prin Focşani*.
[56] Kaplan Ghirai al II-lea.
[57] *4 muharrem 1184* = 30 aprilie 1770.
[58] Autorul cronicii de faţă, Ahmed Vasîf.

ocean pe şesuri şi pe cîmpii. Oriunde au venit cetele musulmane şi au încercat să construiască poduri, duşmanii s-au opus şi au necăjit oastea cu tunurile aruncate din faţă. Afară de aceasta, în timpul nopţii, duşmanii, trecînd pe la vadul cunoscut sub denumirea de trecătoarea de la Fălciu [59], au tras cu tunuri încontinuu asupra oştirii hanului şi, într-o clipă, au silit-o la fugă. Molipsindu-se şi restul ostaşilor, ei s-au întors cu toţii, părăsind lupta şi bătălia. În urma acestui eveniment trist, hanul a cerut ajutoare. Din pricina numărului mare al ghiaurilor, s-a cerut ca măria-sa serdarul suprem să treacă personal la fapte.

SFATUL ŞI MISIUNEA DATĂ AGĂI DE IENICERI

La medjlisul ţinut au fost citite scrisorile trimise, prin care se arăta că este momentul prielnic ca măria-sa serdarul suprem să treacă pe partea cealaltă a Dunării cu oastea împărătească, pentru a-i încuraja pe han şi pe ceilalţi comandanţi, ale căror lupte cu duşmanii se prelungiseră de ajuns, de vreo treizeci de zile încoace, iar numărul duşmanilor era peste aşteptări. Întrucît în acest an, demn de reţinut, Dunărea se revărsase mai mult ca în anii trecuţi, a fost cu neputinţă de a se construi poduri. Şi cum era periculos şi contrar poruncii ca oastea împărătească să treacă cu alte mijloace pe partea opusă, cei de la medjlis au socotit potrivit ca măria-sa serdarul suprem să pornească cu oastea uşor echipată. De aceea el a trebuit să se conformeze, de nevoie, Deşi el îşi ascundea mînia, totuşi a arătat că, pe vremea cînd aga de ieniceri, Kapîkîran-Mehmed paşa, se afla ca valiu de Vidin, unele victorii obţinute de oastea desemnată de acesta pentru nimicirea moscoviţilor împrăştiaţi pe 86 la Craiova, precum şi a raialelor ⟨române⟩ supuse acestora, fuseseră semne de slăbiciune a duşmanilor şi semne ale forţei şi norocului acestuia şi că, de aceea, el fusese învoit, de cîteva ori, de către înaltul serdar să treacă val-vîrtej pe partea cealaltă. Cînd aga-paşa [60] a simţit în medjlisul amintit că măria-sa serdarul suprem, pe baza celor cunoscute, vrea să-l trimită pe el pe malul celălalt, s-a apucat îndată să vorbească şi a zis: „Noi sîntem slujbaşii Înaltului Devlet şi sîntem supuşii lui sinceri şi aleşi pentru astfel de vremuri. Astfel, fericirea de a ne sacrifica trupul şi sufletul pentru cauza padişahului şi de a muri cu toţii pe drumul luptei sfinte duce, fără îndoială, la intrarea noastră la curtea cerească a Creatorului. De aceea măria-voastră să rămîneţi pe loc, ca o stea polară, şi să începeţi să pregătiţi zaherea şi muniţii pentru oaste, iar supusul de mine să trec pe malul celălalt cu ienicerii şi, cu ajutorul lui Allah, să-i nimicim, împreună cu ceilalţi, pe duşmani, din trei locuri".

Cînd el a anunţat, cu astfel de cuvinte, hotărîrea sa definitivă de a trece dincolo, fără ca să i să fi cerut aceasta, a fost pe placul celor care erau prezenţi la medjlis.

De aceea s-a şi făcut îndată ruga de încheiere a sfatului şi au pornit cu toţii la completarea muniţiilor de luptă, apucîndu-se de poalele mantiilor lor. Cu acest gînd, bacurile au fost pregătite, iar pe la începutul lunii rebi-ul-evvel [61], cu ajutorul unor demnitari ai împărăţiei, oastea de ieniceri şi aga-paşa au fost trecuţi pe partea cealaltă, după care şesul Cartal a devenit locul

---

[59] *Falçi Geçidi.*
[60] *Aga-paşa,* expresie folosită pentru aga de ieniceri.
[61] *Evail rebi I 1184* = 25 iunie—4 iulie 1770.

de așezare a corturilor oștii, transformîndu-se într-un mare ocean verde. Deoarece dușmanii răi au aflat că serascherul din Moldova, vizirul Abdi pașa, va trece peste Siret cu oaste numeroasă și va porni de la Focșani cu gîndul și cu grija de a elibera Iașul, mulți ghiauri au ieșit din Iași și s-au ascuns în dosul unor întărituri. De asemenea, și ghiaurii aflați în partea ceastălaltă priveau spre oastea hanului, fiind la o distanță foarte mică. De aceea caraulele se luptau și se hărțuiau uneori. Pe lîngă acestea, prinșii au spus și au arătat că mareșalul oștii rusești, Rumeanțev [62], a pornit cu 16 000 de pedeștri pregătiți. Cei în drept, aflați în acele părți, au scris în mod hotărît serdarului suprem și i-au explicat situația încurcată precum că cele spuse de prinși înfricoșîndu-i și înspăimîntîndu-i pe cei din oastea hanului, toți au procedat potrivit zicalei: „cel care fuge își salvează sufletul". De asemenea, ei au mai arătat că și ceilalți ostași s-au scurs ca un rîu, ajungînd la menzilul numit Fălciu, unde se ocupau cu săparea de metereze, și că Abdi pașa a venit și 87 a ajuns la această oaste. Deși cel arătat mai sus era trimis cu tunuri, muniții și cu oaste multă pentru salvarea Iașilor și pentru a împiedica trecerea inamicilor, totuși, neputînd să reziste în fața rugăminților hanului, a ales din oastea sa pe aga de silahdari, Cerkez bei, și l-a sfătuit ca, trecînd dincoace de rîul Prut, să meargă și să se atașeze oștii hanului. Prin mijlocirea iscoadelor, mareșalul aflase că mai sus arătatul Cerkez bei, potrivit poruncii pe care o primise, trecînd peste rîul sus-amintit, se așezase într-un loc din apropierea oștii hanului. De aceea, fiind sigur și neavînd nici o teamă că va fi urmărit, el a construit podul și, trecînd în partea ceastălaltă, s-a atașat ghiaurilor care se ciocneau cu Abdi pașa și i-a lăsat liberi pe ostașii lui pentru hărțuială.

Astfel au trecut vreo zece zile, iar ostașii islamici se felicitau între ei prinzînd iscoade și tăind capete. În acest timp însă, dușmanii vicleni, aflînd de trecerea dincoace a ogeacului de ieniceri, pentru a înlătura posibilitatea întîlnirii celor două oști, au pornit de acolo în a 25-a zi a lunii mai sus arătate [63], în noaptea de miercuri, după miezul nopții.

Haseki-Mehmed din Aydos, precum și alții, care fuseseră numiți în postul de caraulă, își petreceau noaptea la o distanță de jumătate de oră de oaste, dormind doar cîteva ore. Dușmanii, ca să nu-i deștepte pe cei amintiți mai sus cu strigătele lor și să nu dea semnalul de alarmă, au curățat drumurile și, ascunzîndu-și gîndurile rele, s-au apropiat în acest fel de metereze. Deodată, ei au dat foc tunurilor și puștilor și le-au descărcat. Cei care nu știau nimic și aveau capul pus pe perne de puf au tresărit la aceste zgomote neașteptate și s-au zăpăcit cu toții și s-au mirat. Mai întîi, au fugit din metereze cei din ceata de arnăuți; au urmat apoi și ceilalți ostași, astfel că, părăsindu-și armele și corturile, ei au hotărît să se întoarcă fără luptă, luînd asupra lor această crimă. Aga-pașa se gîndea că, după ce va sta timp de cîteva zile la Cartal, va descinde în localitatea numită Ghiolbași [64], pentru ca a doua zi să ajungă la oastea hanului. Observînd că tocmai atunci o parte a oștirii vine înfrîntă spre ordia sa, și-a dat seama de zdrobirea oștilor hanului și ale lui Abdi pașa. Atunci el, la rîndul său, întorcîndu-se, a venit într-o parte a localității Cartal și s-a unit, fără motiv, cu ceilalți arătați mai sus ...

---

[62] *Romançof.* Petru Alexandrovici Rumeanțev (1725—1796), general-feldmareșal rus.
[63] *25 rebi I 1184* = 20 iulie 1770.
[64] *Ghiolbași (Gölbașı),* înseamnă „lîngă lac".

90 Dacă s-ar fi așezat tunuri în locuri potrivite și dacă s-ar fi pregătit tunuri și alte muniții, respectîndu-se astfel măsurile de prevedere, oastea islamică s-ar fi întărit la întoarcere și, de asemenea, fiind posibilă și trimiterea de ajutoare cu bacurile de la Isaccea, s-ar fi putut înlătura înfrîngerea, în urma acelor măsuri, și s-ar fi putut opune rezistență dușmanilor.

TRECEREA MARELUI VIZIR

Mai mult ca în alte dăți, revărsarea Dunării și neputința de a se construi poduri erau cunoscute de marele vizir cel amintit mai sus. De asemenea, el știa foarte bine că era necesară trecerea serdarului suprem cu bacurile la Cartal. Cu toate acestea soseau mereu scrisori de la han și de la ceilalți viziri, precum și de la aga-pașa, care scriau și arătau: „Într-adevăr, oastea împrăștiată a fost adunată și, prin săpare de metereze, s-a îndemnat la bătălie. Dar
91 serdarul suprem să treacă spre Isaccea, înainte ca gîndurile de revoltă ale oștirii să-i molipsească pe ostașii care nu au văzut încă lupta".

De aceea, pentru această chestiune s-a ținut un medjlis. Cei de la adunare, socotind că de acum înainte a nu trece pe partea cealaltă va fi un motiv de gîlceavă, au socotit că este mai potrivit să treacă însuși serdarul suprem. Cu această știre, aga de spahii, Hatipzade, a fost trimis spre Cartal pentru ca, mergînd în fața serdarului suprem, să îmbărbăteze oastea.

S-a socotit nimerit ca oastea împărătească să fie părăsită ⟨de marele vizir⟩ la Isaccea, iar pentru aranjarea treburilor care se vor ivi a fost numit caimacam nișangi-efendi, care va trimite din urmă zaherele și va trece dincolo și oastea care va veni din urmă ⟨*3 rebi II*⟩ [65] ...

Alegînd vreo 30 000 de ostași, serdarul suprem a trecut în partea cealaltă și a încurajat îndeajuns oastea musulmanilor, care aștepta sosirea lui.

Scopul serdarului suprem era acela de a sta la Cartal și de a întări oastea lui aga-pașa. Dar hanul și aga-pașa, precum și ceilalți, au cerut, mai tîrziu, în scris, pentru ca măria-sa cel amintit mai susă li se atașeze acestora.

PORNIREA MARELUI VIZIR ȘI ÎNFRÎNGEREA ARMATEI

Luîndu-se hotărîrea de a se da o luptă cu tabăra dușmană, vizirului Abdi pașa i s-a dat în grijă hărțuirea dușmanului, iar Abaza ⟨Mehmed⟩ pașa a fost numit în aripa dreaptă, cu levenzii și cu oastea împărătească. Karslîoglu Hasan pașa din Adana a fost numit în partea stîngă. Fiecăruia i s-au dat cîte zece tunuri mari și ei au fost împodobiți cu hilate prețioase. De asemenea, au fost completate și celelalte arme și muniții de război. A doua zi, măria-sa serdarul suprem și-a ridicat poverile de la locul numit Ghiolbașî

---

[65] *3 rebi II 1184* = 27 iulie 1770.

și și-a așezat ilustrul cort la o distanță de vreo două ceasuri de Han-Kîșlasi [66],
93 într-un loc înalt, de unde se putea vedea dușmanul. Îndată după aceea, oamenii și soldații au început să sape metereze.

⟨Urmează descrierea bătăliei de la Cartal și înfrîngerea armatei marelui vizir⟩.

96 Cu voia preaînaltului Allah, inimile oamenilor fiind pline de teamă și groază, ei căutau mijloace de salvare din dorința de a trece pe malul celălalt. Această situație fiind aflată de marele vizir cel plin de zel, el s-a ferit de ceilalți și, în timpul nopții, a trecut pe partea cealaltă dintr-un loc stufos din apropiere de Cartal.

Valiul de Rumelia, vizirul Abdi pașa, și Abaza Mehmed pașa și aga-pașa și reis-efendiul și întîiul-teșcheregiu au pornit spre Ismail cu vreo 30 000 de cavaleri și, abătîndu-se de la drumul mare, au intrat în acel oraș ⟨Cartal⟩ și s-au odihnit acolo.

Cînd marele vizir, la rîndul său, a ajuns la Isaccea, a trimis spre Cartal bacurile, precum și bărcile mici și mari. Cei care aveau posibilitate, mergînd prin stufăriș, închiriau bărci și se grăbeau să-și arunce sufletul la Isaccea ...

97

SOSIREA HANULUI LA OASTEA ÎMPĂRĂTEASCĂ ȘI DESCRIEREA EVENIMENTELOR DE LA ISMAIL

După bătălie, cei mai mulți dintre cavaleri și o parte dintre pedestrași, socotind că nu vor putea, într-un fel oarecare, să treacă de la Cartal la Isaccea, s-au grăbit să meargă spre Ismail ... În ziua de sîmbătă *(sebt)*, 12 rebi II [67], hanul a sosit la oastea împărătească și, întîlnindu-se cu marele vizir, i-a explicat că, adunînd pe viziri și pe ostașii aflați prin părțile Ismailului și trecînd și munițiile care lipsesc, ar fi cu putință întîmpinarea dușamanilor cu armele existente. De asemenea, el a mai făcut cunoscut tuturor că el însuși nu va face cusur în sprijinirea lor cu oastea tătară, vînătoare de dușmani, aflată sub comanda sa. Cei prezenți la medjlis și-au exprimat, la rîndul lor, părerea că, afară de această măsură, nu mai există altă cale ...

98

TRIBUL IEDISAN DIN NEAMUL TĂTARILOR

Ei au cerut ca familiile și copiii lor să fie trecuți în partea Isaccei, trimițîndu-se un număr suficient de bacuri ... Cînd mai sus arătatul ⟨han⟩ a sosit la Ismail, a observat că oastea, împotrivindu-se obligațiilor asumate de el, dorește să treacă la Isaccea. Cînd el a sosit mîniat și supărat la oastea sa, cei de la Ismail s-au supărat pe han și atunci, pregătind un arzumahzar, conținînd dorința lor de a trece la Isaccea, l-au trimis pe Abdi pașa la oastea împărătească ...

99 În bărcile care erau încărcate cu pesmeți s-au îmbarcat ostașii mai puternici, aflați la Ismail, măcelărindu-se între ei, încît cei mai mulți s-au înecat în Dunăre, iar unii au fugit spre Tulcea. A doua zi, generalul Repnin *(Rabinin)* a apărut cu vreo cinci sau zece mii de ruși, iar cavalerii care se aflau la Ismail s-au grăbit să meargă în partea aceea, ca și cum i-ar întîmpina, dar, ferindu-și sufletele, s-au pus pe drumul care ducea la Chilia și Akkerman ...

---

[66] *Han-Kîșlasî (Han Kışlası)*, Cișlaua Hanului".

[67] *12 rebi II 1184* = 5 august 1770.

Abaza ⟨Mehmed⟩ paşa, urcîndu-se într-o barcă uşoară, a venit la oastea împărătească împreună cu cîţiva oameni şi a anunţat evenimentele petrecute, precum şi faptul că aga-paşa fuge spre Chilia cu vreo 10 000 de ostaşi ...

O parte a oştii, care părăsise oraşul arătat mai sus şi apucase calea înfrîngerii, sosise la Chilia, iar o altă parte rătăcea prin văile Bugeacului. După 50—60 de zile, ei cumpărau, cu puterea banului, animale prin părţile Akkermanului şi Oceacovului. O parte din ei a ajuns la Isaccea, iar ceilalţi s-au îndreptat spre vilaietele lor.

100 MAZILIREA AGĂI DE IENICERI ŞI A CĂPETENIEI DE ARABAGII (ARABACIBAŞI)

Aşa cum s-a descris mai sus, se ceruse ca aga-paşa să se întoarcă la oaste şi i se trimisese înaltă poruncă în acest sens. În timp ce el se întorcea, apăruseră duşmanii. Atunci el se îndreptase spre Chilia. Marele vizir auzise acest lucru. Nu se ştia cînd va sosi el, iar treburile oştirii împărăteşti erau slab rînduite şi se clătinau. Afară de aceasta, sus-numitul îi insultase cu cîte un motiv pe unii din oaste.

La medjlisul care s-a ţinut, prin gura celor mari şi mici circula vorba că el îi supărase pe oamenii săi. De aceea s-a hotărît mazilirea lui. În ziua de duminică, a douăzecea zi a lunii rebi-ul-ahîr [68], chehaiaua de ieniceri, Mehmed aga, a fost numit agă de ieniceri. După aceea, potrivit obiceiului lor, au fost desemnaţi şi cei care urmează după el. De asemenea, spunîndu-se şi despre căpetenia carelor de tunuri, Mustafa aga, că a pornit spre Chilia şi că azi situaţia lui rămîne necunoscută, a fost şi el mazilit, iar în locul lui a fost trimis Mehmed aga, başceauşul ogeacului mai sus arătat.

Prevăzîndu-se că duşmanii vor ocupa în curînd oraşul Ismail, populaţia a început să se teamă de gîndurile lor rele, ca şi în privinţa Tulcei, aflată dincoace ⟨de Dunăre⟩. Locuitorii de acolo începînd să se sperie şi să se îngrijoreze, serdarul suprem a auzit că ei se pregătesc să evacueze cetatea şi îşi strîng lucrurile pentru fugă.

De aceea el a scris de la comandamentul oştirii împărăteşti un înalt firman şi l-a trimis prin muhasebegiul de Anatolia, Ibrahim Nazif efendi, insultîndu-i şi împiedicîndu-i pe cei care gîndeau astfel şi cerîndu-le totodată să scrie şi să arate dacă nu cumva duc lipsă de tunuri şi de muniţii, deoarece, în urma acestor semnalări, se vor depune toate eforturile pentru a fi ajutaţi şi sprijiniţi.

Sosind la Tulcea, cel amintit mai sus i-a liniştit pe locuitori. După ce le-a explicat că nu se va arăta nici un cusur în ajutorarea şi sprijinirea lor, s-a întors din nou la ordia împărătească. El a scris că, pentru întărire, ar trebui construite în unele locuri fortificaţii şi că e foarte necesar să se aşeze şi tunuri, iar pentru paza cetăţii să se recruteze 1 000 de ostaşi dalkîlîci, trimiţîndu-se totodată şi un număr oarecare de tunari.

După aceea, paza şi fortificarea localităţii mai sus arătate, precum şi a canalului Sulina [69], din partea aceea, au fost date pe seama celor trimişi acolo. În felul acesta, au fost înlăturate teama şi groaza din inimile populaţiei de acolo.

---

[68] *20 rebi II 1184* = 13 august 1770.

[69] *„Sünne Boğazı".*

102

RUPEREA PODULUI DE PESTE DUNĂRE

Se construise partea dinspre Isaccea, dar partea dinspre Cartal fusese distrusă pentru trecerea vaselor, iar pentru paza restului de două treimi din pod fuseseră numiţi patru buluci de ostaşi ca să stea în cortul fixat în apropiere
103 şi să depună eforturi pentru respectarea poruncii de pază. Sosind duşmanii la Cartal, trecerea podului a fost împiedicată cu totul. Deşi era necesar ca restul podului amintit să fie păzit, totuşi, dintr-odată, în a cincisprezecea zi a acestei luni, djemazi-ul-evvel [70], au venit pe neaşteptate un vînt şi o furtună uscată şi puternică, ce i-au îngrozit pe ostaşi, distrugînd, cu voia lui Allah, într-o zi şi o noapte, cea mai mare parte a corturilor aflate la ordie. De aceea furtuna a predat valurilor rămăşiţele podului amintit mai sus şi şi-a terminat misiunea transportîndu-le printre stufărişurile aflate în partea cealaltă a Dunării.

Din cauza greutăţilor, cei care fuseseră desemnaţi pentru paza podului au renunţat la orice, iar rămăşiţele podului au fost desfăcute după cîteva zile de pe locul unde se aflau şi transportate în golful situat mai sus de Isaccea.

OCUPAREA CETĂŢII CHILIA DE CĂTRE GHIAURI

Beilerbeiul Mustafa paşa, fiul lui Mehmed paşa din Alexandria [71], căpetenia humbaragiilor şi pionierilor *(lağımcı)*, precum şi alaibeii de dreapta şi de stînga ⟨ai oştii de⟩ Rumelia se îndreptaseră, în timpul evenimentelor de la Ismail, spre Chilia cu vreo 2 000 de oameni, iar cea mai mare parte a populaţiei se mutase spre părţile Chiliei Vechi şi spre Akkerman. De aceea beilerbeiul mai sus arătat pornise pentru paza acelei cetăţi împreună cu populaţia de acolo. Pentru a-şi mări prestigiul şi pentru a întări eforturile sale, el solicitase să fie onorat cu titlul de vizir. Intrarea lor în cetate şi trecerea lor la apărare l-au liniştit oarecum pe marele vizir. De aceea el a emis înalta poruncă, adresată celui arătat, ca să adune populaţia împrăştiată şi, la nevoie, să înlăture răutăţile inamicilor. Pentru moment, el a fost onorat cu rangul de beilerbei de Rumelia şi i s-a făcut cunoscut că se va putea realiza dorinţa lui de a avea titlul de vizir în cazul cînd va apăra, de acum încolo, cetatea potrivit sarcinii primite şi va săvîrşi isprăvi pentru adunarea celor împrăştiaţi, precum şi în alte treburi pentru care i se dăduseră porunci. Totodată s-au scos şi i s-au trimis din tezaurul oştii împărăteşti şi 7 500 de guruşi.

De asemenea, se dăduse firman să fie trimişi în acele părţi oameni, cu patru corăbii şi cu o galeră, care să umble în jurul Chiliei şi, trăgînd cu urechea, să arate starea acelor părţi. Era nevoie ca părţile respective să fie păzite şi se plănuia să fie ferite de stricăciunile duşmanilor. Cu toate acestea, ostaşii arătaţi mai sus fugiseră de cîteva ori din lupte şi erau o ceată timidă
104 cu ochii înfricoşaţi. De aceea ei căutau mereu să se ferească de lupte şi formau un bazar de gîlcevitori. Mai mult decît atît, ei erau gata de ceartă şi de scandal pentru orice pretext, cît de mic, şi se obişnuiseră să fugă mereu fără ruşine şi fără a fi strîmtoraţi. În părţile acelea nu se afla nici un viteaz care să fie capabil să-i folosească pe aceşti oameni porniţi la intrigi şi care să înţeleagă voia lui Allah şi binefacerea padişahului. De aceea, în cele din urmă, ei s-au unit pentru răutăţi şi au devenit o ceată de răufăcători.

---

[70] *15 cemazi I 1184* = 6 septembrie 1770.

[71] *Iskenderiyeli*, în sensul de „originar din Alexandria" (Shkodra din Albania).

Astfel, Mustafa paşa, luînd pe arnăuţii aflaţi sub comanda lui, a pornit spre Akkerman, după ce a prădat unele lucruri. Vestea acestei fugi a afurisitului sosind la oastea împărătească, a fost numit la Chilia Abdi paşa, starostele conacciilor [72], aflat la oastea împărătească, pentru a-i folosi pe ostaşii rămaşi şi pentru a se ocupa de apărare, în cazul apariţiei duşmanilor. Pornirea lui a fost uşurată şi prin acordarea a cincisprezece pungi de bani. Înainte de sosirea mai sus menţionatului paşă la Chilia, generalul Repnin, care ocupase Ismailul, desemnase un număr oarecare de ghiauri ⟨împotriva Chiliei⟩, iar după zece zile de asediu, unii răufăcători, dornici de a-şi salva viaţa, s-au unit cu muftiul şi, în a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate, au predat cu aman inamicilor răi din fire acea cetate fortificată, fără a fi văzut un asediu puternic. Cetatea aceea era puternică şi fortificată, iar ostaşii aflaţi în interiorul ei erau capabili de apărare. De aceea, dacă ar fi rezistat la asediu timp de vreo douăzeci de zile şi s-ar fi sprijinit pe Allah, atunci s-ar fi putut ca, din pricina apropierii anotimpului de iarnă, vînturile şi ploile să-i întoarcă pe duşmani. Numai că Adanalî, care avea titlul de muhafîz, precum şi muftiul şi ceilalţi afurisiţi, neputînd răbda douăzeci de zile, au predat fără dificultate cetatea padişahului şi au meritat ura celor tineri şi bătrîni.

DESCRIEREA NEÎNŢELEGERILOR ŞI CERTURILOR DIN MEDJLISUL CONVOCAT

105 ... Unii, la rîndul lor, cunoscînd toate cele petrecute mai înainte, au spus că „este necesar să se treacă în grabă la pregătirea armelor de apărare pentru cetăţile Akkerman şi Oceacov şi, fiind posibil ca duşmanii să treacă pe partea de dincoace a Dunării, este important să se dea poruncă pentru apărarea deosebită a malurilor".

La sfîrşitul acestor discuţii, arătîndu-se importanţa pe care o prezenta braţul Sulina, s-a discutat chestiunea asedierii de ruşi şi s-a socotit potrivit ca el să fie cercetat şi întărit cu palisade. Încercîndu-se să se dea această sarcină cuiva din medjlis, nici unul nu a primit-o. Fiecare a arătat că, fiind în drum spre Poartă, îi este cu neputinţă să facă aceasta. În felul acesta, ei au împiedicat îndeplinirea importantei porunci. În cele din urmă, această sarcină a fost aruncată pe grumazul lui Eyubi-Ahmed aga, care făcea parte dintre ghediklii. Cu o jumătate de pungă ⟨de aspri⟩ pentru cheltuială, el a fost îndreptat într-acolo. A doua zi după sosirea lui la locul amintit, el s-a întors iarăşi la oaste şi a arătat că, împrejurimile Sulinei fiind nisipoase, este cu neputinţă să fie transportate acolo tunurile. Atunci s-a cerut ca Abdi paşa, care fusese mai înainte numit pentru paza Chiliei şi care acum şedea la Tulcea, să stea la palanca aflată la braţul ⟨Sulina⟩, pînă la sosirea oştii de iarnă. I s-a emis firman în această privinţă, iar la oastea împărătească a sosit vestea că paşa cel arătat mai sus a ajuns la palancă, însoţit de cei vreo şaptezeci de oameni aflaţi sub comanda sa.

106 Presupunîndu-se că el va şedea şi va sta la locul mai sus arătat cel puţin pentru a cheltui cele 15 pungi ⟨de aspri⟩, ce-i fuseseră date din partea împărăţiei mai înainte, cînd i se încredinţase sarcina de a apăra Chilia, s-au încărcat într-o barcă şi i s-au trimis, cu un om destoinic, mult pesmet şi multe zaherele, precum şi alte lucruri. Cînd a ajuns la braţul Sulina, mai sus-arătatul paşă

---

[72] *Konakçı başı.*

s-a temut să stea acolo şi, uitîndu-se la cetate şi găsind-o goală şi cu lacătul pus, s-a întors şi a înapoiat zahereaua, explicînd totodată şi situaţia. De asemenea, au luat cele 15 pungi trimise mai înainte lui Arnabud Mustafa paşa, de la care se sperase că va apăra Chilia, iar el a fost trimis sub comanda muhafîzului de Bucureşti, Mehmed paşa, fiind îndepărtat de la ordia împărătească. În locul tuiului care i s-a luat, i s-a promis verbal că îi va fi ocrotit norocul ...

LUPTA HANULUI ŞI ÎNTOARCEREA LUI ÎN REGIUNEA CRIMEII

După ce duşmanii nenorociţi au intrat în stăpînirea Chiliei şi Ismailului şi după ce au trimis mulţi ostaşi şi la cetatea Bender, pămînturile Bugeacului, unde locuiau neamurile tătăreşti, au devenit locuri de trecere ale cetelor inamice.

Din cauza lipsei forţelor de apărare, ‹tătarii› se gîndeau că vor fi împiedicaţi să mai locuiască, de azi înainte, în acele părţi. Afară de aceasta, după cum s-a arătat şi mai înainte, s-a răspîndit vestea că cei din tribul Iedisan, provenind, la origine, din ruşi, se înţelegeau, de la un timp încoace, cu aceştia şi, neîntrerupîndu-se legăturile lor, se hotărîseră să rămînă la locuinţele lor sub protecţia duşmanilor. Această situaţie fiind aflată de han şi de alţii, ilustrul han luase triburile *(kabail)* supuse şi pornise cu ele spre Akkerman ca să nu se molipsească şi celelalte neamuri tătăreşti. Unele din triburile acelea porniseră la Akkerman, iar altele se îndreptaseră cu hanul cel arătat spre Oceacov.

De aceea, duşmanii aflînd că în părţile Bugeacului nu se găsesc ostaşi sau altfel de oşti, s-au adunat vreo 6 000 de puşcaşi în împrejurimile cetăţii Oceacov. Această oaste venind acolo tocmai în momentul sosirii hanului în acele părţi, el a pornit la luptă cu ostaşii aflaţi sub comanda sa de han. Din ambele părţi s-a început lupta şi măcelul şi cei mai mulţi dintre inamici au

107 fost ucişi. Ceilalţi au apucat calea înfrîngerii. Aflînd că peste cîteva zile afurisiţii duşmani, organizînd oastea lor numeroasă, vor porni din nou la atac spre Oceacov, hanul cel măreţ a scos de aici trei tunuri şi vreo 300 de pedestraşi, adunînd totodată la această oaste şi pe fugarii din Cartal şi Ismail. În felul acesta, el s-a ciocnit cu duşmanii şi, la primul atac, urmele duşmanilor au dispărut. Ei se îndreptaseră în grabă spre locul de unde veniseră. Această purtare neobişnuită a duşmanului i-a întărit şi i-a îmbărbătat pe musulmani, care au pornit la un atac mare cu scopul de a-i urmări pe vrăjmaşi. Dar, deodată, o ceată de inamici, meşteri în mînuirea săbiilor şi îmbrăcaţi în zale, a început să tragă dintr-un loc ferit; se întorseseră şi fugarii. Ei au început astfel să-i asedieze din două părţi pe musulmani şi să-i forţeze. În orice caz, i-au întors ‹pe musulmani› din cîmpul de bătălie; unii au căzut prizonieri, iar ceilalţi, intrînd în cetate, s-au legat de nenorociri şi suferinţe.

După aceasta, hanul a trecut spre Crimeia. O parte din oastea de sub comanda sa a intrat în Crimeia, iar o altă parte s-a îmbarcat în corăbiile flotei împărăteşti. De asemenea, o altă parte a oştii, slăbite, a preferat, de nevoie, să stea în cetatea Oceacov.

UNELE EVENIMENTE

Cînd oastea islamică se îndreptase în linişte de la Cartal spre Isaccea, serdarul suprem, cu ajutorul lui Ahmed Resmi efendi, care era întîiul ruznamegi [73], îi numărase pe cei răniţi în zilele de bătălie.

Potrivit expresiei: „Să tămăduieşti suferinţele răniţilor cu drahme albe", el a acordat tuturor ⟨celor răniţi⟩ 10 000 de guruşi bacşiş, alinînd cu dinari durerea rănilor lor. Prin nenorocirea dată de Allah, după ocuparea Ismailului şi a Chiliei de către duşmani, s-a şubrezit tăria de şedere a ostaşilor la Isaccea.

⟨**Fuga oştii turceşti de la Chilia la Isaccea şi cererea de ajutoare de la Poartă**⟩.

ACORDAREA RANGULUI DE VIZIR LUI DEGHESTANI ALI AGA

Aşa cum s-a arătat şi mai înainte, vreo 3000 de ostaşi rătăcindu-se şi îngrozindu-se, fără şefi şi fără comandanţi, prin părţile Akkermanului şi Oceacovului, demnitarii împărăţiei şi cei chemaţi la sfat arătaseră şi-şi exprimaseră părerea să se acorde titlul de vizir unuia dintre cei cunoscuţi de prin părţile Bugeacului, iar acesta să fie numit comandant pentru ca să adune pe cei rătăciţi de acest fel şi să îndepărteze pe cît posibil pagubele duşmanilor, depunînd eforturile cuvenite pentru paza ţinuturilor care nu au intrat încă în stăpînirea inamicilor.

109

Se spunea că unul dintre capugibaşiii Înaltei Curţi, Daghestani Ali aga, care era intendentul *(emin)* hambarelor de la Isaccea, arătase bravuri în luptele care avuseseră loc îndeosebi cu ocazia evenimentelor de la Ismail. În timp ce vizirii şi comandanţii se refugiaseră, el rămăsese în acele ţinuturi şi pornise să se apere de inamici.

În privinţa lui, la urechile serdarului suprem veneau din toate părţile mărturii sincere. De aceea, potrivit cererii şi dorinţei arătate mai înainte, el fusese înălţat la rangul de vizir, iar actul lui de numire ca vizir fusese trimis pe partea cealaltă [74] printr-unul dintre cei din suita marelui vizir. Dat fiind faptul că trecătorile erau închise de către duşmani, purtătorul actului de vizir se întorsese, explicînd care este situaţia. De aceea s-a renunţat la intenţia arătată mai sus, totul fiind lăsat pe seama voinţei lui Allah. Sus-numitul agă, necunoscînd nimic din favoarea care i se acordase, sosise la Oceacov *(Ozu)*, devenind călăuza ostaşilor din acele ţinuturi. Împrăştiaţi pe drumuri şi luptîndu-se cu duşmanii, ostaşii arătaţi, neavînd încotro, şi-au lăsat caii şi s-au îmbarcat pe vasele aflate în părţile Ozu şi Akkerman. În felul acesta, ei s-au retras într-o parte. Între timp şi aga-paşa, la rîndul său, sosind la oastea împărătească, a ajuns la limanul ferit ⟨de primejdie⟩.

Sus-numitul agă, rătăcind încă o vreme în acele ţinuturi, s-a urcat în cele din urmă şi el într-o corabie, îndreptîndu-se spre schela Varnei. Abia după aceea el a fost onorat în oastea împărătească.

Duşmanii îşi stabiliseră corturile lor pe şesul Cartal şi intenţionau să treacă dincoace. Afară de acestea, serdarul suprem se gîndea ca ostaşii ordiei împărăteşti să pornească spre locul de iernare şi voia să numească un vizir pentru apărarea Isaccei şi îndeosebi pentru paza hambarelor. Rangul de vizir

---

[73] *Ruznamçe-i evvel.*
[74] A Dunării în nordul fluviului.

fiind propus de mai înainte pentru cel amintit mai sus, el a fost înălţat la înaltul rang de vizir în ultima decadă a acestei luni djemazi-ulevvel [75], iar viziratul lui a fost întărit şi prin titlul de serascher de Isaccea ...

110

TRIMITEREA LUI ABDI PAŞA PENTRU PAZA MĂCINULUI ŞI A LUI ABAZA ⟨MEHMED⟩ PAŞA PENTRU PAZA HÎRŞOVEI. MOARTEA LUI IBRAHIM PAŞA ŞI ACORDAREA DE VIZIRATE

Deoarece se presupunea că duşmanii nenorociţi, trecînd în partea de dincoace a fluviului Dunărea, se gîndesc să provoace perturbări printre musulmani, a fost necesară paza hotarelor islamice.

Valiul de Rumelia, vizirul Abdi paşa, fusese ales de mai înainte pentru serascherlicul de Isaccea, dar pînă acuma el stătuse liniştit, cu funcţia de comandant, la oastea împărătească. .

.. Sosirea lui Daghestani Ali paşa a înlăturat gîndul de serascherlic şi a trebuit ca cel amintit mai sus să fie trimis în altă parte. De aceea Abdi paşa a fost numit la paza Măcinului, iar mutasarrîful de Içil [76], vizirul Abaza paşa, a fost trimis în partea Hîrşovei. Dar li s-au dat cîte 10 000 de guruşi, grăbindu-i totodată, să pornească spre localităţile pentru care au fost desemnaţi. Mai sus arătaţii au fost înzestraţi cu arme distrugătoare de inamici, cu tobe şi cu zurnale şi cu cîte 50—60 de supuşi în suită, fără a li se da titlul de vizir.

Vizirul Sarî-Ibrahim paşa, a cărui situaţie fusese descrisă mai înainte şi căruia i se ceruse să şadă acum la Silistra, fiind măcinat de boala care dăduse peste el, şi-a dat sufletul pe la mijlocul lui djemazi-ul-ahîr [77], prin porunca Creatorului, care l-a trimis în ceruri. Eialetul Sivas, aflat în stăpînirea lui, a fost dat vizirului Hazinedar-Ali paşa care era muhafîz de Silistra *(Ozu)*, 111 iar eialetul Silistra a fost acordat vizirului Daghestani Ali paşa, serascher la Isaccea. În felul acesta, rangurile lor au fost înălţate ...

INTRAREA GHIAURILOR ÎN CETĂŢILE BENDER ŞI AKKERMAN ŞI SOSIREA SOLULUI MOSCOVIT

Încă înainte de evenimentele de la Cartal, ruşii pregătiseră şi trimiseră o tabără şi asupra Benderului, începînd să-l asedieze din depărtare. După 112 înfrîngere, duşmanii s-au apropiat de cetatea Bender şi, asediind-o din toate părţile, au început s-o forţeze cu focuri de bătălie. Atunci musulmanii asediaţi au pornit la apărare şi, răbdînd zi şi noapte în faţa ghiaurilor, s-au străduit să apere interiorul şi exteriorul cetăţii. Dat fiind că, din porunca lui Allah, musulmanii au fost cuprinşi de pestă, neavînd timp să-i îngroape pe musulmanii morţi, această boală a apărut şi în familiile lor. Dar chiar şi în această stare ei au depus tot sufletul pentru apărare. În timpul acela s-a îmbolnăvit de ciumă şi serascherul lor, vizirul Mehmed paşa, şi murind ca martir, toate cetele de ostaşi l-au propus ca serascher pe vizirul Abduldjelil-zade Mehmed Emin paşa şi au predat în mîinile lui treburile importante ale populaţiei. Duşmanii nenorociţi au dat cîteva atacuri cu gîndul de a ocupa cetatea şi la fiecare atac s-au întors ruşinaţi din faţa musulmanilor, care au depus sforţări.

---

[75] *Evahır-ı-cemazi I 1184* = 12—21 septembrie 1770.

[76] *Içil*, provincie în Anatolia.

[77] *Evasıt-ı cemazi II 1184* = 2—11 octombrie 1770.

Cu toate acestea, dat fiind faptul că le soseau necontenit ajutoare, ei nu au renunţat la asedierea cetăţii, iar asediul continuînd de vreo trei luni, căile de ajutorare erau închise şi muniţiile pentru salvare erau pe terminate. Afară de aceasta, unii dintre ostaşii aflaţi în cetate au pierit de pestă, iar alţii au murit ca martiri în iureşurile care au avut loc. De aceea, duşmanii împărţindu-şi ostaşii în două cete şi plănuind să dea într-o noapte, pe neaşteptate, iureş, pe la orele patru [78], un grup de ostaşi a pornit să-i prindă pe musulmani, iar celălalt grup s-a dus spre Istanbul-Kapusu [79], lipsită de apărare. Punînd scări, ei au pătruns în cetate şi, oricît de multe eforturi s-au depus, nenorocirea şi soarta au zădărnicit străduinţele luptătorilor musulmani. De aceea, neavînd încotro, ei şi-au salvat sufletele prin predare. Demnitarii şi femeile din cetate au trecut peste Nistru şi, încărcîndu-se în harabale, au pornit spre părţile leşeşti.

În iureşurile din Bender ruşii au pierdut foarte mulţi ostaşi. Din această cauză, comandantul lor nenorocit, Panin, fratele primului ministru, a fost urmărit de către împărăteasă [79a]. S-a răspîndit printre ei vestea că ea i-ar fi spus: „Era mai bine să fi părăsit cetatea decît să fi făcut să piară atîţia ostaşi !". Cînd inamicii aflaţi prin părţile Akkermanului au început asediul cetăţii, cei din cetate, lipsiţi de străduinţă, zicînd că: „în caz că Benderul va intra în stăpînirea <inamicilor>, s-a sfîrşit cu Akkermanul", s-au înţeles între ei, consolîndu-se cînd şi cînd. În momentul ivirii situaţiei de la Bender, ei au predat cetatea fără gîlceavă şi şi-au salvat vieţile ...

113

Cei din tribul Iedisan încheiaseră pact cu ruşii ca să rămînă pe loc, neatinşi, cu copiii şi cu avuţiile lor. Prin schimb de seneturi, întăriseră angajamentele dintre ei. De asemenea, au cerut şi au insistat astfel, în momentul ocupării Benderului: „Cei mai mulţi dintre locuitorii Benderului fiind rude cu noi, în pact să fie cuprinşi şi cei care ne sînt apropiaţi prin sînge". Cu chiu cu vai, ei au salvat din robie vreo 1 700 de musulmani, pe care, trecîndu-i peste apa Bug, i-au scos la Oceacov şi de acolo i-au trimis în Crimeia. Acestea au fost auzite de la nişte oameni de încredere.

De la un timp încoace nu mai soseau ştiri de la Bender, iar trimiterea de ajutoare era complet cu neputinţă. De aceea serdarul suprem era cuprins, zi şi noapte, de griji şi necazuri. Deodată, din oastea inamică, aflată prin părţile Cartal, au ajuns la urechile oştii nenumărate salve de tunuri de bucurie. Obţinerea de informaţii era cu neputinţă, iar acest eveniment a provocat tulburare în popor. Marele vizir şi-a exprimat teama pentru Bender şi această presupunere a lui a împărtăşit-o unora dintre cei de lîngă el. Piri efendi, unul dintre scribii Contabilităţii generale [80], pornise spre Bender, cu suita lui Tayyib efendi, defterdar de Bender. La 22 djemazi-ul-evvel [81] sosise vestea că moscoviţii au dat lîngă Piri efendi pe maiorul *(binbaşı)* numit Ivan Petrov, un rus cunoscător de limbă, şi că acesta doreşte să vină la oastea împărătească, după ce va sosi la Ismail.

---

[78] „Orele 4 turceşti" corespund cu orele 22.

[79] *Istanbul-Kapusu:* „Poarta dinspre Constantinopol".

[79a] Ecaterina a II-a.

[80] *Başmuhasebe kâtibi.*

[81] *22 cemazi I 1184* = 13 septembrie 1770.

Motivîndu-se că venirea acestuia la oastea împărătească ar putea produce nelinişte şi tulburări, fusese trimis spre Tulcea Nazif Ibrahim efendi, muhasebegi de Anatolia, ca să afle situaţia şi ca să se informeze. Efendiul mai sus arătat s-a întîlnit aci cu Piri efendi, întrebîndu-l asupra motivului venirii sale. Acesta, la rîndul său, a descris situaţia căderii Benderului în mîinile duşmanilor răufăcători, arătînd totodată că a fost trimis în această parte de Emin paşa cu cerere de bani pentru cheltuieli. După aceasta a fost întrebat binbaşiul ⟨Ivan Petrov⟩, iar acesta a raportat efendiului mai sus arătat, cu amănunte, că vine din partea mareşalului [82] cu scrisoare în cuprinsul căreia se află propunerea de reînnoire a tratatului dintre cele două state. Cel arătat mai sus, ⟨adică Nazif Ibrahim efendi⟩, a scris că e necesar ca ⟨Ivan Petrov⟩ să fie prezentat ⟨marelui vizir⟩, iar acesta, în urma ştirilor primite, i-a scris 114 să-l aducă împreună cu el. Ei au sosit la oastea împărătească în a 25-a zi a lunii mai sus arătate [83], descinzînd în cortul pregătit în locuinţa lui reis-efendi. Scrisoarea mareşalului fiind tradusă, din cuprinsul ei rezulta că el avea depline puteri pentru încheierea păcii. Nesocotindu-se potrivit ca cel arătat mai sus să rămînă la oastea împărătească pînă la sosirea răspunsului de la tronul împărătesc asupra situaţiei respective, el fusese trimis înapoi spunîndu-i-se că „de acum încolo scrisoarea de răspuns poate fi scrisă către prietenul nostru mareşal". Totodată, situaţia fusese raportată în scris şi la Poartă. În scrisoarea sosită de la Poartă, se arăta că Austria şi Prusia ceruseră mai înainte să mijlocească, iar Înaltul Devlet înclinase mereu pentru aceasta, dar nu se acceptase mijlocirea lor, ceea ce ar putea să-i jignească. Potrivit acestei depeşe, i s-a scris mareşalului o scrisoare de răspuns. Neamul frîncesc se călăuzea după ideea: „În timp de război să fii pentru pace, iar în timp de pace să te porţi ca pentru război". De asemenea, ziceau că „de vreme ce sfîrşitul războiului nu este încă cunoscut, să nu pierzi ocazia atît timp cît eşti victorios". De aceea cei care se aflau la oastea împărătească atribuiau cererea de pace a ruşilor slăbiciunii lor. Este clar că, în felul acesta, ei nu făceau altceva decît să moară în fiecare zi alţi demnitari şi să se distrugă avuţii ...

115 Vieţile pierdute cu prilejul evenimentelor de la Cartal şi Ismail, precum şi cei slăbiţi, care nu aveau putere să fugă, erau în număr mare. Dacă s-ar 116 fi căzut de acord în momentul cînd duşmanul arătase dorinţă pentru pace, este sigur că Devletul cel veşnic ar fi avut foloase de cîteva ori mai mari decît atunci cînd s-a încheiat pacea la sfîrşitul războiului. Soarta depinde de atotştiutorul cel scump!

TRIMITEREA LUI MES'UD GHIRAI SULTAN CU MISIUNE ÎN PARTEA BUCUREŞTILOR

Aşa cum s-a descris mai sus, se împrăştiaseră ilustrele fetvale date în vederea robirii şi pedepsirii raialelor rebele. De aceea pîlcuri de oşti islamice, adunîndu-se pe malurile Dunării, cereau să treacă pe partea cealaltă. De asemenea, şi prinţul Mes'ud Ghirai, din neamul lui Ginghiz, venind la Nicopole cu vreo 6 000 de ostaşi, ceruse răspuns, dorind să plece şi el dintr-o parte la atac. Pe atunci, hanul Crimeii, Devlet Ghirai [83a], arătase şi el gîndul său de a prăda oraşul Iaşi şi de a-i nimici pe duşmani, în înţelegere cu triburile tătare

---

[82] Petru Alexandrovici Rumeanţev.

[83] *25 cemazi I 1184* = 16 septembrie 1770.

[83a] Autorul se referă la evenimentele de pînă în februarie 1770.

(kabail) şi cu celelalte categorii de oşti ale sale. El ceruse totodată ca susamintitul ⟨prinţ⟩ să fie mazilit, deoarece, nerespectînd porunca hanului, făcea de capul său, aruncînd totul pe seama învoirii din partea împărăţiei. De aceea lui nu i se permisese să treacă pe malul celălalt şi fusese întors, necăjit, la ciftlicul său, spunîndu-i-se să stea la Căuşani, care era locul său de şedere, şi că trebuie să respecte hatîrul hanului. De astă dată, o parte din neamul tătarilor pornise spre Crimeia împreună cu hanul, iar unii, la cererea lor, rămăseseră să locuiască mai departe pe pămînturile Bugeacului. Unii dintre aceştia, trecînd dincoace de Dunăre, îşi făcuseră corturi la Isaccea, Babadag şi în altă părţi. În felul acesta, ei se asiguraseră de ocrotirea împărăţiei. Ostaşii aflaţi la oastea împărătească au pornit în grabă, cete după cete, în vilaietele lor, iar atacul năpraznic al iernii arăta că e timpul ca oastea împărătească să se retragă la locul de iernare. Toţi întăreau această părere şi-şi manifestau îngrijorarea. Înainte de pornire, era necesar însă să se dea porunci de apărare a malurilor ⟨Dunării⟩. Ivirea acestei griji cerea şederea armatei, iar oştile desemnate din partea tronului nesosind încă, demnitarii statului au discutat că şederea la Isaccea ar fi primejdioasă. De aceea li s-au cerut celor din sfat să propună măsuri, dar fiecare îşi ascundea gîndul. În cele din urmă, cei cunoscători ai situaţiei s-au înţeles între ei, iar ceilalţi li s-au alăturat lor, zicînd că „este bine ca mai sus arătatul Mes'ud Ghirai să vină încoace cu oştile pe
117 care a putut să le pregătească şi, luînd sub comanda sa şi pe tătarii trecuţi dincoace de Dunăre, să respecte porunca de pază, întărindu-şi totodată oastea".

⟨Marele vizir s-a opus acestei păreri, zicînd că de el dispune hanul⟩.

Măria-sa padişahul credinţei, auzind însă de dorinţa şi de entuziasmul pentru lupta sfîntă a celui arătat mai sus [84], a emis din partea tronului imperial o poruncă şi i-a trimis-o, însărcinîndu-l în partea Bucureştiului. Conformîndu-se îndată înaltei porunci, el a adunat multe oşti şi s-a grăbit să treacă în partea Giurgiului şi a apărat acele ţinuturi de eventuale stricăciuni ale inamicilor răufăcători ...

119

DESCRIEREA ASEDIULUI BRĂILEI ŞI MISIUNEA DATĂ MEKTUPCIULUI ELHADJ-ABDURREZAK ⟨BAHIR⟩ EFENDI

Ruşii, punînd mîna, fără cerere, pe cele mai multe din cetăţile şi ţinuturile aflate pe partea cealaltă a Dunării, şi-au manifestat dorinţa de a ocupa în acelaşi fel şi cetatea Brăilei. De aceea, ataşînd un număr mare de soldaţi celor doi generali cu numele de Kivo (?) şi Podgoridjan (?), aceştia au trecut peste rîul Prut şi, trecînd prin oraşul Focşani, în a 16-a zi a lunii djemaziulahîr [85], care corespunde cu 25 septembrie [86], au început să asedieze cetatea mai sus arătată, Brăila. A doua zi, duşmanii atacînd cu iureş cetatea, vizirul Suleiman paşa din Djanik, care era apărător *(muhafız)*, i-a scos de la poarta fortăreţei pe soldaţii musulmani, pe care-i pregătise mai din timp şi, necă-
120 jindu-i pe duşmani din toate părţile, a luat vreo şaptezeci de tigve şi vreo doisprezece ostaşi vii, silindu-i pe inamici să se întoarcă. Se auzeau bubuiturile de tunuri de pe cîmpul de luptă şi se vedeau luminile la oastea împărătească.

[84] Prinţul Mes'ud Ghirai.
[85] *16 cemazi II 1184* = 7 octombrie 1770.
[86] 25 septembrie 1770 corespunde cu *4 cemazi II 1184* (diferenţă de stil).

Se presupunea că e vorba de asediul Brăilei. Cei care doreau binele împărăţiei au considerat potrivit ca cineva cunoscător al acelei părţi să fie trimis pentru a afla ceva despre situaţia cetăţii şi pentru a cunoaşte cele ce se petreceau. Pentru această misiune importantă a fost numit Abdurrezak efendi, mektupciul marelui vizir. Lui i s-a încredinţat să depună eforturi pentru a cerceta posibilităţile de întărire a cetăţii, lărgindu-se astfel sfera misiunii sale. Mai sus amintitul, la rîndul său, pornind de la Isaccea, se îndreptă în direcţia în care fusese trimis. Tigvele şi prinşii de la inamici sosiseră la oastea împărătească, împreună cu Mehmed bei, fiul lui muhafîz-paşa, care scria totodată că, afară de poarta dinspre apă a cetăţii, toate celelalte porţi sînt barate, asediaţii nu au, în prezent, greutăţi şi nu au deloc o situaţie şubredă şi că duşmanul slăbeşte şi se nenoroceşte, iar musulmanii sînt din zi în zi mai aproape de victorie. El dădea veşti îmbucurătoare pentru cei din oaste. Dintre prinşi, au fost ferecaţi în lanţuri cei care erau ruşi, iar cei care făceau parte dintre raiale au fost pedepsiţi cu sabia. Mai sus-arătatul s-a întors lîngă tatăl său, după ce a fost onorat aşa cum trebuie de către serdarul suprem. Ajutorarea cetăţii mai sus arătate era o obligaţie pentru luptători, iar marele vizir se gîndea zi şi noapte la aceasta. De aceea au fost pregătiţi un număr oarecare de oameni dintre ostaşii seraschierului de Isaccea, Daghestani-Ali paşa, precum şi din alte ogeacuri, care au fost trimişi la Brăila, pe uscat şi pe apă. Pînă atunci şi efendi-grămăticul ajungînd la Măcin, el şi vizirul Abdi paşa, apărătorul Măcinului, au introdus împreună în cetate pe ostaşii sosiţi acolo. Duşmanii au observat că cetatea este întărită încontinuu. Ei se aflau la o distanţă de o oră şi jumătate de cetate. Apărătorii cetăţii au aflat că ei intenţionează să intre, într-o noapte întunecoasă, sub bătaia tunurilor. De aceea locurile presupuse au fost apărate de eventualele lor atacuri. De asemenea, au mai fost pregătite tunuri, hambrale şi alte arme de foc, spre a fi folosite în momentul trecerii lor la atac. În felul acesta, s-a cercetat dacă toate împrejurimile cetăţii şi porţile pe unde s-ar gîndi să intre ei au fost sau nu închise din toate părţile.

121 După aceea, ostaşii au aşteptat la locurile lor, iar această situaţie a durat cîteva zile. Gaziii nu cunoşteau dacă duşmanii vor trece la atac sau nu şi, neştiind ce vor face aceştia şi ce vor mai născoci de azi înainte, au fost cuprinşi de îngrijorare cu acest gînd. De aceea, în a 25-a zi a lunii mai sus arătate [87], pregătind armele de foc aflate în cetate şi deschizînd porţile cetăţii, au atacat meterezele duşmanilor şi, după ce au trimis în iad mulţi ghiauri, s-au întors din nou în cetate şi au trecut la pază. Duşmanii credinţei, socotind întoarcerea musulmanilor drept înfrîngere, i-au urmărit, iar cînd s-au apropiat de bătaia tunurilor, ceilalţi au împroşcat din tunuri, după cum se plănuise. Atunci unii din ei au fost trimişi în infern, iar ceilalţi s-au întors la meterezele lor. Mareşalul, aflînd că cei amintiţi mai sus sînt necăjiţi la fiecare atac, a ales şi a trimis un număr suficient de ostaşi din oastea lui, aflată la Cartal. El le-a scris şi i-a sfătuit drastic pe cei doi generali amintiţi în privinţa salvării cetăţii. În momentul sosirii ostaşilor în ţinutul Brăilei, muhafîz-paşa, cu voia lui Allah, s-a îmbolnăvit de ciumă şi a scăpat de necazurile lumeşti [87a]. Atunci comandanţii din cetate au făcut cunoscută această situaţie vizirului Abdi paşa, aflat la Măcin. Acesta, la rîndul său, a înştiinţat oastea împărătească. De asemenea, mektupci-efendi s-a alăturat, în scrisoarea sa, lui Abdi paşa, comunicînd astfel: „Ar fi folositor ca, trimiţîndu-se ajutoare proaspete la Brăila,

---

[87] *25 cemazi II 1184* = 16 octombrie 1770.

[87a] La *28 cemazi II 1184* = 19 octombrie 1770.

să fie încurajaţi cei din cetate. Afară de aceasta, s-a început construirea unor forturi la promontoriul Măcinului [88] şi în alte locuri, a căror construire e foarte importantă, şi instalîndu-se tunuri, e bine să se depună eforturi în vederea apărării părţii numite Su-Kapusu [89] a Brăilei". De asemenea, el susţinea că: „Dacă Abdi-paşa ar fi numit muhafîz ⟨de Brăila⟩, atunci oastea adunată la Măcin, cu multe cheltuieli, s-ar risipi şi s-ar împrăştia. Afară de aceasta, el avînd atribuţia de a trece ⟨la Brăila⟩ şi alte oşti şi de a săpa alte forturi, o singură persoană nu ar fi în stare să îndeplinească cele două sarcini importante. De aceea este sigur că desemnarea lui pentru o poruncă duce la eliberarea lui de cealaltă misiune. De aceea Abdi paşa să rămînă, ca şi mai înainte, la Măcin şi este potrivit, din toate punctele de vedere, să se pregătească un alt muhafîz". De asemenea, şi cei din oastea ⟨împărătească⟩ au confirmat şi au întărit cele prezentate de el.

122 Dar vizirii din împrejurimi erau desemnaţi pentru unele treburi şi mutarea din locurile lor ar duce la perturbări. De aceea s-a emis ordin către serascherul de Isaccea, Ali paşa, ca, trecînd pe la Hîrşova, să depună eforturi din afară în vederea ajutorării asediaţilor.

Atunci, mai sus numitul s-a îndreptat în partea aceea cu vreo 2 000 de oameni. Duşmanii afurisiţi, renunţînd la sforţările lor, s-au ridicat şi au pornit să îndepărteze armele de foc şi de luptă aflate în toate părţile cetăţii, precum şi pe pedestraşii trimişi pentru ocuparea locului numit Su-Kapusu, ca şi pe cei de la tunuri. Ostaşii musulmani, fortificînd toate părţile aşa cum trebuie, se opuneau duşmanilor în oricare parte porneau ei. Su-Kapusu fiind în faţa fortului nou construit la Măcin, au fost distruşi şi în această parte cu tunuri mulţi ghiauri, tăindu-li-se astfel legăturile. De aceea, ei au stat liniştiţi la locul lor de mai înainte.

DESCRIEREA ACORDĂRII UNOR FUNCŢII ŞI FAVORURI ...

⟨Se arată că, în urma propunerii lui Abdi paşa, de la Măcin, a fost numit ca muhafiz de Brăila Sadík paşa din Alaiye, cu titlul de vizir⟩.

123 ... Şi, într-adevăr, mai sus-arătatul ⟨Daghestani Ali paşa⟩ şi beilerbeiul cel pomenit, Hasan aga, chehaiaua lui Moldovandji Ali paşa, din Silistra, trecînd în ziua de 13 regeb [90] pe la trecătoarea Hîrşovei, cu oaste numeroasă, s-au îndreptat spre Brăila, grăbindu-se să ridice steagul pentru nimicirea duşmanilor.

ATACUL GHIAURILOR ŞI NIMICIREA NEAMULUI CEL VICLEAN

Duşmanii, aflînd de misiunea oştilor mai sus arătate în părţile Brăilei şi gîndindu-se că, după întîlnirea celor două oşti ⟨otomane⟩, situaţia lor se va îngreuia şi că s-ar putea chiar să fie distruşi cu toţii, şi-au trimis în luptă cavaleria, împreună cu cei veniţi în ajutor, iar ei şi-au vînturat poalele în jurul cetăţii, îngrijindu-se de ea.

---

[88] *Maçin Burnu*, locul numit azi Ghecet *(Geçit)*.

[89] *Su-Kapusu*, înseamnă „Poarta dinspre apă" (Dunăre).

[90] *13 receb 1184* = 2 noiembrie 1770.

În noaptea de duminică, a 16-a zi a lunii regeb, ei au început să atace de cu seară cu tunurile populația cetății, iar ostașii musulmani, la rîndul lor, trimițînd în toate părțile cîte un pîlc, se îndemnau unii pe alții la apărare. Ei au împrăștiat rîndurile inamicilor cu focuri de tunuri și de hambrale. Această situație a durat vreo trei-patru ceasuri. În urma încetării schimbului de focuri, au fost astupate spărturile care se făcuseră în zidurile cetății, iar după aceea oastea a stat pregătită, așteptînd să vadă la ce mijloace de viclenie vor recurge dușmanii.

Cînd au împresurat cu oaste zidurile și toate colțurile cetății, precum aureola înconjură puternic luna, inamicii vicleni, pregătind vreo 400 de scări, au atacat tunurile, ieșind și restul de o treime din meterezuri. Deși ostașii islamici, întîmpinîndu-i, uciseseră pe mulți dintre ei, totuși, sosindu-le mereu ajutoare din spate și fiind în număr mare, ⟨dușmanii⟩ au ajuns cu mare viclenie la șîrampouri. De nevoie, oastea musulmană, la rîndu ei, s-a apărat, intrînd în cetate. După ce inamicii au isprăvit cu șîrampourile, au înălțat scările și au început să urce. Oastea islamică, la rîndul ei, se străduia să lupte din toate părțile, din cetate. Deși au ucis pe mulți dintre ei cu hambrale de mînă și cu alte arme de luptă, totuși vreo 200 de ghiauri, găsind loc liber spre cetate, au atacat fortificațiile. Cînd ostașii, purtători de victorie, au aflat aceasta, 124 s-au grăbit să meargă în partea aceea și au trecut prin focul săbiilor trupurile nenorocite ale ghiaurilor amintiți. Ceilalți ghiauri nu s-au mai uitat la cadavrele, îngrămădite ca penele, ale celor morți și strigătul ofițerilor lor i-a tulburat. Cei mai mulți dintre ei fiind turmentați de băutură, nu puteau să treacă în nici un chip peste zidul cetății, ceea ce i-a uimit foarte mult pe musulmani. În cele din urmă, trăgînd lovituri ucigătoare de săbii și deschizînd porțile cetății, ei au dus lupta și măcelul cu ghiaurii aflați în jurul cetății.

Acest curaj și această străduință a musulmanilor viteji i-au uimit pe dușmanii credinței și, împrăștiindu-se îndată oastea lor nenorocită, sufletele unui număr neînchipuit de ghiauri răi din fire au fost nimicite și au fost trimise în iad. De aceea ei au fugit spre meterezele lor, părăsindu-și scările. Necredincioșii scăpați de săbii s-au speriat de atacul musulmanilor, iar în a doua zi a victoriei strălucite puterea de ședere a acestora s-a zdruncinat cu totul. Astfel, pornind ca păsările, ei au dispărut din fața gaziilor și luptătorilor ...

COMPLETARE

Înfrîngerile suferite pe celelalte maluri ale Dunării se datorau lipsei de rezistență a oștii și contrazicerilor dintre comandanți. Aceste stări semănaseră groază în tot poporul și duseseră la căderea unor cetăți în mîinile inamicilor. De aceea era greu să se strîngă oaste pentru paza cetăților și apărarea granițelor. Oricîte favoruri s-au dat și oricît de multe avuții s-au irosit, a fost totuși imposibil să fie stăpînite inimile populației, ceea ce îi întrista pe cei care voiau binele împărăției. Dintre toți, iamacii cetății Brăila, precum și alți apărători umblau în toate părțile. Nici cetatea respectivă, la rîndul ei, nu era întărită și era o cetate mică. Dar cu toate că un mare număr de ghiauri, făcînd cîteva iureșuri, se urcaseră pe înălțimile cetății, totuși, ca rod al unirii și rezistenței ostașilor, dușmanii au fost înfrînți și nimiciți și au fost împiedicați de către musulmani, care au trecut prin greutăți ca nicăieri în altă parte.

Cinci sau zece mii de ostaşi ⟨de ai ruşilor⟩, precum şi mulţi partizani de ai lor, orînduiţi dintre raiale, au fost trecuţi prin sabie. Pentru paza cetăţii intervenise şi Mektubi-Abdurrezak efendi, care participase cu hotărîre la salvarea ei. Astfel, el a trecut necontenit oaste în cetate, a construit fortificaţii la Măcin şi, instalînd în ele tunuri aduse de la ordie, a ferit Poarta dinspre apă, din Brăila, de stricăciunile inamicilor, depunînd sforţări ca gazii să nu aibă 125 necazuri. După aceasta, efendiul cel mai sus arătat, intrînd în cetate, i-a îmbărbătat şi i-a încurajat în diferite feluri pe gazii purtători de victorie şi, pornind la locul de bătălie pentru a constata numărul inamicilor ucişi, a observat că între fortăreaţa de zid şi fortificaţii *(şirampo)* erau scăldaţi în sînge vreo 2 000 de crezători în cruce, iar în afara şanţului se afla un număr mare de morţi de-ai răufăcătorilor, care nu putuseră să treacă peste şanţul săpat de ostaşi. El a mai aranjat şi treburile în legătură cu buna întărire a cetăţii şi, după o şedere de o lună, s-a întors la oastea împărătească şi a început să povestească grozăviile evenimentelor.

Victoria obţinută fiind raportată cu amănunte la tronul împăratului, asemănător lui Alexandru [91], şi aceasta determinînd bucuria şi voia bună a padişahului, inimile musulmanilor s-au înveselit, iar vestea a fost răspîndită trimiţîndu-se felicitări în diferite părţi.

PĂRĂSIREA CETĂŢII BRĂILA ŞI TRECEREA POPULAŢIEI ÎN PARTEA MĂCINULUI

Cetatea mai sus-arătată fusese salvată de pacostea duşmanilor, iar musulmanii se obişnuiseră cu succese şi victorii. Erau şase luni încheiate de cînd oastea împărătească şedea pe şesul Isaccei, iar din pricina şederii îndelungate, cei de la şes îşi pierduseră răbdarea. Între cei mari şi mici se luase hotărîrea ca, după sosirea lui Daghestani Ali paşa la Isaccea, corturile să fie ridicate şi să se pornească spre locul de iernare. Mai sus numitul ⟨Ali paşa⟩ a pornit din partea Brăilei în ziua de marţi, 24 regeb [92], trecîndu-i, prin faţa cortului serdarului suprem, pe cei vreo 2 000 de ostaşi ai săi cu mare fast şi pompă. După aceea a început pregătirea celor necesare în vederea pornirii oştirii împărăteşti, aşa cum se plănuise. Totuşi, muhafîzul de Brăila, vizirul Sadîk paşa, precum şi ceilalţi comandanţi, scriseseră că între ostaşii aflaţi în cetatea Brăilei s-a ivit o răscoală, a cărei potolire nu era cu putinţă, iar duşmanii, de asemenea, erau aşezaţi în locurile din apropiere şi că, de aceea, era clar că se va întîmpla ceva neaşteptat, în cazul cînd nu s-ar trimite, în termen de trei-patru zile, 12 000 de ostaşi. Toată oastea împărătească nu depăşea 3 000 de ostaşi, deci era foarte puţină. Chiar şi dintre aceştia unii se preocupau de cîştiguri şi tîrguieli. De aceea s-a trimis ştirea că vor fi expediaţi într-acolo ostaşii care vor fi recrutaţi dintre cei plecaţi pentru iernare. După aceea, ţinîndu-se un medjlis, s-a pus întrebarea: „Care este ieşirea din această situaţie grea?" Atunci unii dintre cei prezenţi la medjlis au dat din 126 umeri, iar alţii au tăcut, schimbîndu-se la faţă ca taftaua. În cele din urmă, s-a pus capăt medjlisului, hotărîndu-se ca ogeacul ieniceresc să pornească la Măcin şi să îndepărteze pericolul, înlăturînd revolta apărută în oaste. Pe

---

[91] *Iskender*. Alexandru Macedon.

[92] *24 receb 1184* = 13 noiembrie 1770.

de altă parte, oastea din acele părţi fiind deja grupată, s-a luat hotărîrea să se depună eforturi şi în vederea numirii de ostaşi din alte părţi. Dar cînd ofiţerii de ieniceri s-au dus la corturile lor, au discutat între ei precum că îndepărtarea revoltei este ceva cu neputinţă de rezolvat şi s-au îndoit de foloasele acestei acţiuni. Într-adevăr, unii oameni simpli au spus că cei din ogeacul Curţii nu vor să se separe de oastea împărătească. În urma acestei situaţii s-a convocat medjlisul şi s-a analizat chestiunea înlăturării revoltei. După multe certuri, s-a discutat între cei mari ca şi ilustrul sangeac cel aducător de fericire să fie îndreptat tot într-acolo. Această părere a fost primită de toţi şi s-au luat măsuri ca cei din cgeacuri, potrivit legii, să pornească înainte, iar după ei să urmeze oastea împărătească. În acest timp însă, ostaşii adunaţi la Brăila au scris că ei nu curăţaseră încă leşurile duşmanilor aflaţi în şanţurile şi întăriturile lor şi că, neavînd pîine îndeajuns pentru nevoile lor, se risipiseră spre Sinope şi în alte locuri de adăpost ca acesta. Ei arătaseră îndeosebi că unii fuseseră satisfăcuţi cu favoruri multe, iar alţii erau necăjiţi şi supăraţi, neobţinînd nimic din aceste privilegii.

Ei aruncau pe seama nesosirii ⟨oştii de ajutor⟩ ivirea tulburărilor şi neînţelegerilor, precum şi discuţiile lor contradictorii, care se iscau din pricina apropierii duşmanului. În cele din urmă, părăsind cetatea, ei au trecut cu toţii în partea Măcinului. După aceasta, duşmanul răufăcător, care urmărea mereu starea cetăţii, a intrat în cetate fără piedici şi fără greutăţi şi s-a bucurat, punînd mîna pe ea.

MĂSURĂ NECHIBZUITĂ

⟨Se arată că neajutorarea la timp a celor din Brăila sau a lui Abdi paşa din Măcin a dus la pierderea acestei cetăţi cu toate muniţiile din ea. Mai departe se descrie luarea de măsuri în vederea trimiterii lui Mektubi Abdurrezak efendi, care participase la luptele din Brăila, la Poartă spre a arăta cele petrecute şi a descrie suferinţele îndurate doi ani de zile⟩.

127

Dar, după cîteva ore, cei care părăsiseră cetatea, căindu-se şi încurajînd şi pe alţii, au trecut iarăşi Dunărea, iar comandanţii de oşti au scris şi au semnalat că ei sînt pe punctul de a începe să aibă în pază cetatea, ca şi mai înainte. La sosirea acestei veşti neaşteptate, inimile oamenilor au fost cuprinse de bucurie. De aceea efendiul mai sus arătat, fiind întors din drum, a fost îndreptat spre Măcin, aşa cum se plănuise mai înainte. În sufletul serdarului suprem fierbea gîndul de a întări cetatea şi el a dat numaidecît firman ca cei din ogeacuri să se pregătească şi să pornească. De aceea, în a treia zi a lui şaban [93], neţinîndu-se seamă de vînt şi viscol, oastea de ieniceri fusese grăbită spre Măcin. Şi oastea împărătească se pregătise de plecare. Dar tocmai atunci a sosit ştirea că, din cauza deosebirilor de păreri ale comandanţilor, s-a aprins din nou focul revoltei între ostaşi şi, deşi afară nu exista picior de duşman, ei au renunţat totuşi la ideea şi la gîndul lor, de teama repetării asediului cetăţii şi au trecut iarăşi la Măcin. Această ştire a produs necazuri în sufletul marelui vizir.

128

Duşmanul, la rîndul lui, aflînd această situaţie, a pătruns în cetate şi a pus mîna, fără greutăţi, pe nenumăratele muniţii, ca şi cum ele ar fi fost dăruite. În felul acesta, a fost nevoie ca efendiul mai sus arătat să fie pornit spre tronul împărătesc în a cincea zi a lunii amintite [94].

[93] *3 şaban 1184* = 22 noiembrie 1770.
[94] *5 şaban 1184* = 24 noiembrie 1770.

PLECAREA OŞTIRII ÎMPĂRĂTEŞTI SPRE LOCUL DE IERNARE

Pe şesul Isaccei se poposise timp de şapte luni, iar evenimentele petrecute în acest interval de timp au fost arătate şi semnalate la locurile lor.

Drumurile din împrejurimi fiind ocupate, se presupunea că va fi lipsă de zaherea, iar odată cu sosirea iernii, şederea în corturi va fi grea. De aceea unii oameni de vază, aflaţi în oastea împărătească, explicau serdarului suprem să pornească spre locul de iernare. Dar el insista să mai rămînă, aşteptînd răspuns la cererea trimisă mai înainte către tronul imperial în privinţa rămînerii la Bazargic în timpul iernii. În acest timp de aşteptare au avut loc evenimentele de la Brăila. Atunci, marele vizir, înţelegînd că şederea pe mai departe în şesul Isaccei va duce la pierderea de vieţi, a lăsat treburile acelui ţinut pe seama vizirului Daghestani Ali paşa, serascher de Isaccea, şi, dîndu-i 100 000 de guruşi, l-a onorat pe cel amintit mai sus şi i-a acordat favoruri. După aceea, în a şasea zi a lunii şaban [95], corturile au fost desfăcute, iar după o noapte de mers, steagurile au fost înfipte pe şesul Babadagului. Cu trecerea anilor, vakufurile celor nouă cişmele, construite cu sprijinul lui Halil-efendi, 129 care în iarna anului ⟨11⟩51 [96] fusese mutbah-emini, se ruinaseră, iar apele acestor cişmele se opriseră. Cînd serdarul suprem onorase cu prezenţa sa Babadagul, cercetase mai întîi starea acestor cişmele şi i se arătase că au nevoie de reparaţii. El scosese din vistieria *(hazine)* sa 10 000 de guruşi şi numise pentru repararea lor pe Sa'adullah efendi, unul dintre scribii Defterhanelei. La întoarcerea lui la Babadag, cu suita imperială, el a văzut personal cum curgeau aceste cişmele, fiind construite aşa cum fuseseră înainte, iar această operă de binefacere i-a mărit bucuria şi satisfacţia.

ANULAREA VIZIRATULUI LUI ABAZA-MEHMED PAŞA ŞI MAZILIREA AGĂI DE IENICERI ŞI ALTE EVENIMENTE

⟨Se arată că Abaza Mehmed paşa a fost mazilit la 8 şaban [97], nefiind capabil de nici o ispravă în timpul luptelor.

De asemenea, a doua zi după sosirea marelui vizir la Babadag, a fost înlocuit şi aga de ieniceri prin Suleiman aga⟩.

130 ... În ordie se răspîndise vestea că, după îngheţarea Dunării, inamicii se vor întinde în părţile de dincoace şi se socotea potrivit ca oastea împărătească să pornească spre Istanbul sau spre Adrianopol. Serdarul suprem, aflînd această stare de lucruri, s-a opus tuturor în ceea ce priveşte iernarea. Mai mult chiar, el arătase încă de mai înainte la tronul cel măreţ că, în cazul cînd s-ar porni de la Babadag, aceasta ar pricinui spaimă între locuitorii aflaţi pe partea de dincoace a Dunării şi ar face ca ei să pornească spre părţile Adrianopolei. Atunci, de la tron se arătase ca, pînă la sosirea ilustrului han la oastea împărătească, chestiunea iernării să fie amînată, iar fixarea locului să se facă în urma unei discuţii. De aceea, pe şesul Babadagului, toţi răbdau şi aşteptau, îmbrăcaţi cu mantii, sosirea hanului [98]. Asprimea iernii şi lipsa unui loc de iernare fiind însă pretexte pentru cei care aşteptau ⟨sosirea hanului⟩, s-a renunţat la respect şi la politeţe. Această situaţie fiind auzită de serdarul suprem, acesta a convocat îndată un medjlis.

---

[95] *6 şaban 1184* = 25 noiembrie 1770.
[96] *1151 H.* = 21 aprilie 1738—9 aprilie 1739.
[97] *8 şaban 1184* = 27 noiembrie 1770.
[98] *Kaplan Ghirai.*

Toţi îşi dădură părerea asupra fixării locului de iernare şi, în acest fel, îşi susţineau punctele lor de vedere. Cu toate acestea, serdarul suprem a anunţat iradeaua de a nu se trece la iernare pînă ce nu va sosi hanul şi a strigat cu voce tare: „Cei care au de spus ceva în corturile lor să o spună la medjlis!".

⟨Marele vizir şi-a impus voinţa la acest medjlis⟩.

MAZILIREA HANULUI CRIMEII

În locul hanului Kaplan Ghirai, care nu făcuse nimic în acest timp, 131 a fost numit Selim Ghirai, care se afla la Poartă. După înfrîngerea de la Gölbaşî, Kaplan Ghirai venise la Ismail, de acolo la Isaccea, cu doi-trei oameni, iar în urma discuţiilor avute cu serdarul suprem, se întorsese din nou la Ismail, de unde pornise apoi spre Crimeia ...

132 MAZILIREA MARELUI VIZIR HALIL PAŞA
ŞI NUMIREA LUI SILAHDAR MEHMED PAŞA [98a]

... Din pricina revărsării Dunării şi a neputinţei de a se construi poduri, ⟨Halil paşa⟩ stătuse la Isaccea, gîndindu-se la greutăţile trecerii cu bacuri la Cartal. El se gîndea să dea ajutor ⟨celor de dincolo⟩ prin trecerea continuă de zaherele şi de oşti pe malul celălalt. Dar insistenţele hanului şi cererile din alte părţi îl făcuseră să renunţe la acest gînd şi, de nevoie, el trecuse pe malul de dincolo. Luase legătura cu ostaşii care fuseseră întorşi de cîteva ori cu feţele înroşite şi cu necazuri şi îi încurajase pentru apărare în faţa duşmanilor. 133 Dar, aşa cum s-a descris şi mai înainte, nevrînd soarta şi din pricina lipsei de rezistenţă a ostaşilor, apăruse boala înfrîngerii ...

Pînă la sosirea de la tronul împărătesc a unui nou mare vizir fusese nevoie de numirea unui caimacam. De aceea se trimisese cu aga cel arătat mai sus [99] hatt-i-şeriful de caimăcămie vizirului Ahmed paşa care, din fost bostangibaşî, fusese onorat cu rangul de vizir şi care, şezînd la Adrianopole cu misiunea de a expedia oşti, urma să fie numit pentru apărarea Tulcei.

⟨Mai sus arătatul a primit hatt-i-humaiunul la Adrianopol⟩.

Aflînd taina, ei au pornit împreună spre Babadag. Mergînd înainte, el l-a văzut pe aga de ieniceri, i-a povestit în taină despre ce este vorba şi s-au îndreptat pe ascuns spre cortul lui chehaia bei.

135 ⟨Urmează înlocuirea marelui vizir⟩.

136 SOSIREA ILUSTRULUI HAN ŞI SFATUL PENTRU STABILIREA LOCULUI DE IERNARE

Unii au arătat neajunsul iernării la Babadag, socotind mai potrivit Bazargicul. Această părere fusese respinsă de mai sus numitul han, motivînd-o ca fiind dezavantajoasă. Atunci, marele vizir, începînd să răspundă, a arătat că, în cazul cînd s-ar rămîne la Bazargic, atunci e sigur că locuitorii Babada-

[98a] La 25 octombrie 1770. Mehmed paşa (Silhadar) a fost mare vizir între: 25 octombrie 1770—28 noiembrie 1771.
[99] Capugibaşiul Ali aga din Vidin.

gului s-ar împrăştia îndată şi, prin molipsirea celor din alte ţinuturi mărginaşe, se va produce împrăştierea acestora. În cele din urmă s-a hotărît să se ierneze la Babadag. De aceea, în a douăzecea zi a lui ramazan [100], serdarul suprem a intrat cu alai în Babadag. Ceilalţi, la rîndul lor, pregătindu-şi cîte un loc potrivit, s-au preocupat de cele necesare pentru iarnă. Vizirul Elhadj-Ahmed paşa a fost caimacam timp de trei-patru zile şi, odată cu sosirea măriei-sale marelui vizir, misiunea lui s-a terminat. El a cerut marelui vizir să i se acorde vechea lui misiune în partea Tulcei. Rugămintea lui fiind trimisă spre aprobare, el a fost însărcinat cu paza împrejurimilor Silistrei. După cîteva zile, devenind necesară şi paza ţinuturilor Nicopolei, s-a emis înaltă poruncă să pornească într-acolo.

SITUAŢIA HANULUI CRIMEII [100a]

... Pentru a-şi apăra sufletul <de viscol>, hanul solicitase pregătirea unei locuinţe la Babadag. Din pricina lipsei de case, fiind cu neputinţă pregătirea unui loc mai mare sau mai mic, a ieşit atunci din locuinţa sa chehaia bei şi a preferat să stea pe şes, ca să facă loc ilustrului han. Hanul, refuzînd aceasta, a preferat, de nevoie, să stea în satul Kanber [101], aflat la o distanţă de două ceasuri de Babadag ...

UNELE ÎNTÎMPLĂRI

139 ... Unii dintre oştenii mai sus arătaţi, ostaşi trimişi spre Oceacov, s-au dus la schelele Constanţa [102] şi Varna sub pretextul de a-şi procura cele necesare şi, temîndu-se de asediu, s-au împrăştiat în împrejurimi. Ajungînd la urechile serdarului suprem ceea ce au început ei să facă, cei care s-au opus în felul acesta angajamentelor luate şi au renunţat la lupta sfîntă, au fost, de aceea, pedepsiţi de căpeteniile lor şi, fiind îmbarcaţi în corăbiile lor, au fost duşi spre locul unde fuseseră desemnaţi să meargă. Duşmanii legii ocupaseră cea mai mare parte a malurilor Dunării şi, trecînd uneori în părţile de dincoace, populaţia mărginaşă era cuprinsă de nenorociri.

Aflînd aceasta, padişahul a pregătit 40 de vase în care încap vreo 10 000 de ieniceri viteji. Urma ca aceştia să ia poziţie într-un loc potrivit de pe malul
140 celălalt, spre a împiedica pe cît posibil nenorocirile mai sus amintite. Trecînd pe la braţul Sulina[103], urma ca ei [104] să meargă la Tulcea şi Isaccea, cu gîndul de a împiedica planurile amintite <ale inamicilor>. În felul acesta, locuitorii de pe acolo prinseseră curaj. Cînd marele vizir a aflat că în luna aprilie *(abril)* a anului <11>85 [105] ei s-au adunat pe apele de lîngă Kara-Harman [106], s-a emis înalta poruncă, adresată căpeteniilor lor, ca zece dintre corăbii să meargă pentru a păzi Gura Portiţei [107], iar restul, pătrunzînd prin Gura Sulinei, să ocupe un loc de pe malurile Dunării. Voievodul Ţării Româneşti, Manolache <Giani-Ruset>, apărînd, după putinţa lui, oraşul Bucureşti, urma să împiedice

---

[100] *20 ramazan 1184* = 7 ianuarie 1771.
[100a] Selim Ghirai al III-lea (1770—1771).
[101] *Kanber*, Camber, azi Mihai Bravu.
[102] *Köstence*, denumirea turcească a oraşului Constanţa.
[103] *„Sünne Boğazı"*.
[104] Ienicerii.
[105] *Abril 1185* = aprilie 1771.
[106] *Kara-Harman*, localitate în Dobrogea, la nord de Constanţa, azi Vadu.
[107] *Purteçe-Boğazı*.

pătrunderea duşmanilor prin hotare, avînd totodată şi misiunea de a îndepărta nenorocirile provocate de raialele răzvrătite. Dar lipsa de sprijin şi ajutor din partea vizirului Mehmed paşa, serascherul din Ţara Românească, a adus pagube celui arătat mai sus. Afară de aceasta, slujba sinceră şi dreaptă a celui mai sus-amintit, faţă de Înaltul Devlet, rănise inimile duşmanilor legii. De aceea se gîndeau să-l prindă, cu fel de fel de vicleşuguri şi înşelăciuni, şi să-l pedepsească.

Mai sus arătatul, aflînd aceasta, a părăsit, de nevoie, părţile Ţării Româneşti şi s-a dus la Craiova. Dar, nefiind sigur, nu a putut să stea nici acolo şi s-a aflat că a intrat în cetatea Vidin. Duşmanii, la rîndul lor, ocupînd locurile părăsite, au pus mîna pe zaherelele pregătite şi, în felul acesta, întărindu-se, au pornit la atac.

Deoarece se presupunea că inamicii credinţei, punînd mîna pe o fortăreaţă de pe malul cestălalt, vor putea provoca pagube în împrejurimi, a fost nevoie de paza Insulei Mari [108] şi era o sarcină importantă ca, avîndu-se grijă de tunuri şi muniţii, ea să fie întărită cu oaste şi în alte privinţe.

De aceea au fost aleşi vreo 500 de ostaşi şi au fost trimişi împreună cu Emrullah aga, unul dintre locuitorii din Prizren, căruia i s-au dat două tuiuri cu condiţia să depună sforţări pentru paza şi apărarea cetăţii, completîndu-i-se totodată şi ceea ce îi lipsea în alte privinţe ...

... Padişahul, aflînd că în momentul intrării la Babadag se vor ivi greutăţi din pricina lipsei de zaherea, a poruncit să se transporte pe ţărmul Mării Negre cantităţi suficiente de zaherele pentru oastea împărătească şi pentru cetatea Oceacov. Totuşi, acestea nesosind la timp, proviziile celor care iernau la Babadag s-au isprăvit şi ei au consumat tot ce aveau, începînd să aducă zaherele şi din locuri îndepărtate.

⟨Se arată, mai departe, necesitatea adaptării tunurilor la noile condiţii de luptă, urmînd ca ele să fie mai uşoare⟩.

... Fiind din nou construite şi aranjate, ele au fost încărcate în corăbii, împreună cu muniţiile şi cele necesare. Vreo 60 dintre ele fuseseră aduse pe uscat la oastea împărătească. Aflîndu-se că ele sosesc, cu ajutorul vîntului, la schela Kara-Harman, au fost îndată transportate cu harabale la ordia împărătească şi au fost distribuite în locurile unde era nevoie ...

142 ... Dată fiind nevoia ca la Yeni-Kaleh, din ţinutul Crimeii, să fie numit un vizir de vază, mai sus arătatul ⟨Abaza-Mehmed paşa⟩ a fost grăbit să plece în partea aceea, din schela Constanţa *(Köstence)*, cu vreo 80 de supuşi ...

143

UCIDEREA VIZIRULUI MEHMED PAŞA, SERASCHER ÎN ŢARA ROMÂNEASCĂ

... ⟨După evenimentele de la Hotin⟩ el fusese numit comandant peste oastea adunată în vederea salvării Bucureştilor. El fusese sfătuit şi rugat să plece cît mai repede. Dar, după evenimentele de la Ghiolbaşî şi Cartal, presupunînd că duşmanii vor veni asupra Bucureştilor, el îşi transportase şi îşi trecuse treptat avuţiile în părţile Rusciucului şi Silistrei. Stînd cu oastea sa, gata adunată, aştepta să vadă ce se va naşte din aceste încurcături şi certuri ...

---

[108] *Ada-i-Kebir*, Ada-Kaleh.

144 Vestea ocupării împrejurimilor Bucureştilor ⟨de către trupele ţariste⟩ sosise mai întîi la voievodul din Bucureşti. Intrînd în oraş, Mehmed paşa se ocupase de pregătirea celor trebuincioase pentru a se opune. După ce şi Brăila trecuse în mîinile afurisiţilor, aceştia trimiseseră un număr oarecare de oşti la Bucureşti, care era ţinta lor principală. Atunci, fără să aibe loc cel mai mic măcel sau război, mai sus arătatul ⟨vizir⟩ trecuse dincoace, iar voievodul plecase la Craiova.

Mes'ud Ghirai, cu oastea adunată de el, trecînd la Giurgiu, pornise de cîteva ori la luptă cu inamicii, obţinînd succese asemenea revărsării Nilului. Cetele ostăşeşti atrăseseră atunci atenţia serascherului-paşă şi-i ceruseră să-i folosească pe ostaşii musulmani, trecînd el însuşi pe malul celălalt. Zicînd că el încercase şi examinase nestatornicia şi lipsa de rezistenţă a oştirii, nu socotise potrivit să treacă la fapte, cerînd sprijin şi ajutoare de la Rusciuc. El plecase cu scuze şi cu pretexte, străduindu-se să aducă oastea spre locuri ferite. De aceea duşmanii se întăriseră datorită numărului lor mare, iar musulmanii se moleşiseră datorită numărului lor mic. Ostaşii insistaseră să intervină, iar el îi trecuse pe malul opus, cu mii de viclenii şi înşelăciuni. Situaţia ciudată a acestuia, de a trece ziua la Giurgiu, iar noaptea la Rusciuc, a dus la o tulburare totală şi ostaşii îi şoptiseră la ureche că „dacă această stare se va menţine aşa, atunci vom goli cetatea Giurgiu, trecînd cu toţii la Rusciuc". Atunci el, luîndu-se după vorbele lor, s-a îndreptat spre Giurgiu, temîndu-se să părăsească cetatea şi chiar bănuind că ar putea avea urmări rele.

⟨La descindere pe malul celălalt, el a fost ucis de loviturile de săbii ale ostaşilor⟩.

145 ... În momentul în care ostaşii răufăcători îl atacară, agaua de ordie, Ahmed aga, şi agaua de Giurgiu au încercat să-i împiedice cu suitele lor. Atunci ei s-au năpustit cu săbiile asupra agalei de ordie şi l-au făcut bucăţi cu lovituri puternice. De asemenea, lovindu-l grav, din cîteva locuri, şi pe agaua de Giurgiu, au atins demnitatea lui şi i-au potolit mînia ...

146 ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR CHEHAII MARELUI VIZIR ŞI NUMIREA LUI RESMI AHMED EFENDI CA CHEHAIA (KETHUDA)

Din pricina evenimentelor tragice din Bucureşti, treburile au fost tulburate de-a binelea, iar buna dispoziţie a oştirii a fost zdruncinată. De aceea marele vizir presupunea că duşmanii, considerînd că e un prilej, vor putea încerca să-şi întindă mîna lor răufăcătoare asupra Giurgiului. Dat fiind că în părţile Rusciucului nu se afla un vizir priceput şi prevăzător, care să fie capabil să conducă serascheratul de Rusciuc, de aceea, în ziua de sîmbătă, şapte zilka'de [109], a fost numit ca serascher al părţilor Rusciucului, cu titlul de vizir, chehaia-bei [109a], care era priceput pentru aşa ceva şi merita această importantă slujbă. Organizîndu-şi în cîteva zile suita sa, el s-a îndreptat cu glorie în direcţia mai sus amintită ...

---

[109] *7 zilka'de 1184* = 22 februarie 1771.
[109a] Izzet Ahmed paşa.

147 INTRAREA GHIAURILOR ÎN CETATEA GIURGIU ŞI NUMIREA BAŞCEAUŞULUI (SERÇAVUŞAN) ÎN PARTEA NICOPOLEI

Rebeliunile care avuseseră loc prin părţile Giurgiului fuseseră un prilej 148 de întărire şi consolidare pentru duşmanii porniţi la răutăţi. De aceea ei puseseră în mişcare un număr oarecare de oşti, cu gîndul de a salva cetatea mai sus arătată. De asemenea şi Izzet Ahmed paşa, la rîndul său, care, în urma revoltei şi tulburărilor, fusese numit din nou serascher în acele părţi, cînd cei mai mulţi dintre ostaşii lui trecuseră spre Rusciuc, se gîndise că aceste tulburări vor pricinui căderea Giurgiului în mîinile inamicilor. De aceea, spre a împiedica acest rău, el trecuse, de nevoie , la acţiune. Duşmanii îndărătnici apăruseră pe neaşteptate din partea Bucureştiului în ziua de vineri, 14 zilka'de [110], cu tunuri şi cu alte muniţii. Atunci, ostaşii islamici, la rîndul lor, întîmpinîndu-i, în afara cetăţii, s-au luptat cu ei timp de cîteva minute şi au ieşit apoi din metereze, neputînd rezista în faţa focului duşmanilor. Deşi ei intraseră în cetate, totuşi, dat fiind că duşmanii îşi fixaseră mai dinainte ţintele asupra cetăţii, ei au făcut martiri prin lovituri de tunuri pe mulţi dintre acei viteji, omorîndu-l şi pe agaua de Giurgiu, care deja era rănit la mîini încă din timpul evenimentelor cu Mehmed paşa. În cetate se aflau provizii pentru un an, precum şi muniţii de luptă, De aceea, cetatea fiind în stare să lupte, ostaşii musulmani întăriseră pe cît posibil unele locuri ale cetăţii şi porniseră la bătălie cu ghiaurii. De fapt, cetatea era şubredă şi nerezistentă la lovituri de tunuri. Cu toate acestea, ea a rezistat timp de trei zile de luptă, dar în acest timp cetatea a fost zdruncinată de loviturile de tunuri şi hambrale ... De aceea, neavînd încotro, ei au predat cetatea duşmanilor, cu angajament şi înţelegere. Trecînd apoi la Rusciuc, ei au făcut cunoscute serdarului suprem evenimentele care au avut loc ...

149 ATACUL DUŞMANILOR ASUPRA TULCEI

Caraulele au făcut arz beilerbeiului Feraşelizade Mehmed paşa şi căpeteniei sansongiilor [111], Halil aga, care se aflau la pază, că ghiaurii afurisiţi, adunaţi la Ismail, au trecut cu bărcile în noaptea de 18 zilhidjdge [112] pe malul de dincoace, într-un loc cunoscut sub numele de Deghirmen-Bogazî [113], la o distanţă de o oră de Tulcea.

Aceştia, la rîndul lor, se pregătiseră pentru luptă cu vreo 1 500 de călăreţi şi pedeştri, care formau suita lor toată. Afară de aceasta, ei mai trăseseră, la ora şapte noaptea [114], şi trei tunuri, făcînd astfel cunoscută situaţia, spre a primi ajutoare de la oastea împărătească şi de la han. Duşmanii legii,

[110] *14 zilka'de 1184* = 1 martie 1771.

[111] *Ser-sansoni.*

[112] *18 zilhicce 1184* = 5 aprilie 1771.

[113] *Değirmen-Boğazı*, „Vadul morii.

[114] Spre ziuă.

---

8. *Cronica lui Vasîf.* Atacul armatelor ruseşti asupra Tulcei în 1771 (partea a II-a, p. 149).

برکسنه نك مأموريتنى تصويب وچاوشباشى اغانك اقدام وغيرتى تجربى اولديغندن مومى اليهى بوخدمته تقريب ايلدى بوراى رزين حضار مجلس طرفندن تحسين وبرقاچ نفر زعيم وطورناجى وبشر اون قدر تللى چاوش اغاى مومى اليهك معيتنه تعيين والندى (مقتول كنج على) صدر سابق وقتنده مشتا ترتيباتندن اوله رق بولى حوالیسندن بيك نفر ميريلو عسكر تحريرى وبوده سى يوسف بكه فرمان ولازم كلان مبالغى نقدا ارسال اولنوب بران اقدم جمع وتسييرى افاده وبيان اولنمشيدى مير مومى اليه امر عاليه امتثال وتوزيع ميرى ايله جمع ابطال رجال ايدوب كنج على نامنده برشخصى اوزرلرينه باش وبروجه اوفى تخصيص معاش ايله اثناى راهده قرداقريده يه تعدى ظهورنده مظهر جزا وپاداش اوله جغنى رازنى مرقومه فاش ايدوب ع لقد ناديت لواسمعت حيا مفهومى اوزره مرقومك پند ونصيحتنى عدم قبول وسير اطى ايله يوللرده فقرايى يازده سبيل خبول ايلديكى حوادثى سمع سردار اكرى يه وصول بولوب اردوى همايونه كلدكده سر نحوست اثرنه حواله سيف سياست ومحل عبرت ارباب ظلم وغوايت قيلنوب بيك باشيلق مصلحتنى اداره ايچون باش اغاسى احضار وخلعت الباسيله ضبط نفرات ايتمك تنبيهى ايله انذار اولندى (هجوم دشمن بطولیچى) اسما عبلده احتشاد ايدن عسكره دنها ذى الحجه نك اون سكزنجى كيجه سى قايقلر ايله طولیچى يه برساعت مسافه دكرمن بوغازى ديمكله معروف محلده عرض سواد ايلدكلرى قره غوللر طرفندن محافظه ده بولنان ميرميران قراشه لى زاده محمد پاشايه وسرسكصونى خليل اغايه اخبار وآنلردخى موجود معيتلرى اولان بيك بشيوز قدر سوارى وپياده ايله اماده جنك وپيكار اولدقلرندن غيرى اردوى همايون وخان طرفندن استمداد نيتى ايله ليلا ساعت يدىده اوچ طوپ اتوب كيفيتى ضمنا اشعار ايتمشلرايدى دشمن دين عسكر خبيث اثرنى اوچ قول ايدوب شب تارده طوپ اتمقسزين تفنك صدالر يله مسلمانلرى تخديش وطولیچه قصبه سنه هجوم ايله توليد تشويش ايدوب ظلام ليل كيت اعدايى فرقه مانع اولديغندن كثرت اعدا خلياسيله اهل اسلام پاشا طابيه سنه تحصن ومدافعه اعدا ضمننده ابراز شرط تثبت وتمكن ايتمشيدى دشمن عسكرينك زمقدارى حربه قيام و برمقدارى مصطفى پاشا طابيه سنى ضبطدن عسكره

* *

împărţind oştile lor răufăcătoare în trei pîlcuri, îi speriaseră noaptea pe apărători cu focuri de puşti, fără să tragă din tunuri. Atacînd în felul acesta oraşul Tulcea, ei dăduseră naştere la tulburări. Întunericul nopţii nu îngăduia aflarea numărului duşmanilor, iar din cauza bănuielii că inamicii ar fi mulţi, musulmanii se întăriseră în meterezul paşei şi se stabiliseră acolo cu condiţia de a se apăra împotriva duşmanilor. O parte a ostaşilor duşmani a pornit la
150 luptă, iar o altă parte, după ce a ocupat fortificaţia lui Mustafa paşa, a intrat în oraşul Tulcea, pornind după prăzi şi devastări. Ei au pus raialele în bărci şi au transportat la Dunăre tunurile pe care le-au găsit în fortificaţie. Hanul a făcut arz serdarului suprem despre bubuitul tunurilor şi marele vizir, la rîndul său, aflînd despre situaţia creată, a trimis îndată hanului, cu ajutorul unor oameni apropiaţi, vestea că i se va da ajutor. De aceea a fost trimis într-acolo chehaiaua de oaste, fiind numit comandant peste un număr oarecare de osteni aleşi dintre luptătorii aflaţi la locul de iernare. Dar pînă la sosirea la destinaţie a oştirii pregătite, ghiaurii îşi ispráviseră treburile şi, presupunînd că va veni un ajutor, plecaseră încărcaţi spre Ismail. Cînd această veste plăcută a ajuns la marele vizir, atunci el a făcut cunoscută iradeaua sa ca, pînă la întărirea oraşului respectiv, chehaiaua de oaste şi aga de spahii să stea la Tulcea ...

151

EVENIMENTELE DIN ANUL 1185 [115]

152 ... Ocuparea de către ghiauri a pămîntului de la Isaccea şi şederea serdarului suprem pe şesul Babadagului erau pricini pentru a căror discutare sosise timpul, fiind nevoie să se treacă la fapte. De aceea, la medjlisul convocat, aceste probleme au fost luate în discuţie, fiecare expunînd ceea ce ştia. În cele din urmă, s-a luat hotărîre în privinţa pazei podului care urma să fie construit pe Dunăre.

De asemenea, aflîndu-se cu bucurie că oastea pregătită pentru zilele de vară, fiind îmbarcată pe vase, este pe cale de a ajunge la Dunăre prin Sulina, toţi au spus că: „în acest caz este foarte important ca oastea împărătească să-şi aşeze corturile pe şesul Babadagului şi să se străduiască pentru procurarea celor necesare în vederea trecerii pe malul celălalt".

Această măsură chibzuită fiind primită de către cei de la sfat, demnitarii îşi propuseseră ca în termen de trei-cinci zile să treacă la îndeplinirea acestei porunci. Dar, după două-trei zile de la convocarea medjlisului, s-a constatat, prin nişte prinşi, că duşmanii vor ataca fie Tulcea, fie Isaccea ...

Ei îşi aşezaseră tabăra într-un loc cunoscut sub numele de Isaccea Veche[116], distrugînd şi nimicind pe cei care erau desemnaţi pentru paza podului. Ei au incendiat şi o parte a podului. Oastea nu se aştepta la răutăţile inamicilor. De aceea cusurul care a avut loc, de nevoie, în misiunea lor, ei l-au atribuit neglijenţei şi lipsei de prevedere, pornind la intrigi şi gîlcevi. Nu numai că nu s-au opus, dar nici nu s-au uitat măcar spre duşmani. Ei au străbătut distanţe, unii refugiindu-se la Babadag, iar alţii la Tulcea. Alţii, urcîndu-se pe dealuri, au privit cum duşmanii provocau stricăciuni la Isaccea şi şi-au pătat astfel, prin fugă, actele lor de vitejie.

---

[115] *1185 H.* = 16 aprilie 1771—3 aprilie 1772.
[116] *Eski Isakci.*

153 Cînd mărinimosul mare vizir a aflat despre acest eveniment, tristeţea şi necazul lui s-au înălţat în ceruri, fiind foarte necăjit din cauza urmărilor pe care le-ar putea avea aceste evenimente. Mintea lui era zdruncinată de teama de a nu se abate cumva asupra lor o mare nenorocire, deoarece, dacă ghiaurii vor ocupa cetatea Isaccea şi dacă, în urma aşezării lor acolo, vor porni spre Babadag, nu se găsesc ostaşi îndeajuns pentru apărare.

Buimăcit, în cele ce urma să facă, şi neavînd răbdare să aştepte timpul stabilit la medjlis, în a 11-a zi a lunii mai sus arătate [117] el s-a ţinut de urmele coloanei care purta ilustrul steag şi, astfel, s-a luat angajamentul ca, peste cîteva zile, să se iasă la şes. Din scrisorile celor pricepuţi, s-a constatat că ghiaurii care veniseră asupra Isaccei nu depăşeau numărul de 3 000. Deşi musulmanii aveau putere să reziste şi să-i stăpînească, totuşi, părăsindu-i puterea credinţei, au luat-o la fugă. Aceasta a rănit inimile celor care erau dotaţi cu zelul credinţei, pricinuindu-le multă întristare şi multe necazuri. Duşmanii au incendiat şi au distrus Isaccea, precum şi podul, iar palanca ei au aruncat-o în aer cu pulbere. Apoi, încărcînd raialele, cîte au putut lua, în bărci, ei au trecut în partea Ismailului. Această stare de lucruri i-a întristat pe musulmani, pricinuindu-le necazuri. După aceasta, s-a poposit timp de şapte zile pe şesul Babadagului şi, în a 18-a zi a lui muharrem [118], serdarul suprem, precum şi cei din ogeacuri şi slujitorii, mergînd la corturile aşezate spre Isaccea, au aşteptat adunarea oştilor musulmane.

154 **<Sultanul a aflat de evenimentele de la Tulcea>.**

ÎNSĂRCINAREA LUI DEGHESTANI ALI PAŞA CU PAZA TURTUCAIEI [119]

Evenimentele petrecute la Isaccea fiind atribuite lipsei de prevedere şi măsurilor rele ale celui mai sus-arătat, el fusese chemat la oastea împărătească cu iradeaua de a fi pedepsit ...

... Deşi au fost acceptate motivele lui, totuşi el a fost mazilit din funcţia de serascher şi a fost pedepsit, fiind numit pentru paza părţilor Turtucaiei.

155 **<Valiul de Rumelia şi muhafîzul de Măcin, vizirul Abdi paşa, precum şi muhafîzul de Hîrşova, Sadîk paşa, au fost sfătuiţi să caute posibilităţi de trecere în nordul Dunării>.**

156 DESCRIEREA VICTORIEI MUSULMANILOR ŞI SALVAREA CETĂŢII GIURGIU

... Serascherul de Rusciuc, vizirul Izzet Ahmed paşa, propunîndu-şi să salveze Giurgiul, care căzuse în mîinile duşmanilor, se gîndea şi cerceta, împreună cu căpeteniile de oşti de sub comanda lui, precum şi cu ceilalţi oameni cunoscători ai situaţiei, cum anume să realizeze mai uşor acest lucru.

... De asemenea, aprinzîndu-se dorinţa şi străduinţa şi a musulmanilor care se aflau prin părţile Rusciucului şi înflăcărîndu-se zelul şi puterea lor de luptă, au trecut şi ei cu bărcile pe insulă [120], iar cînd numărul lor s-a apropiat de cel al nenorociţilor, ei au pornit de la insulă. Serascher-paşa l-a numit pe aga de oaste spre a ocupa ciftlicul cunoscut sub numele vestit de Slobo-

---

[117] *11 muharrem 1185* = 26 aprilie 1771.
[118] *18 muharrem 1185* = 3 mai 1771.
[119] *Tutrakan*, localitate în apropiere de Silistra.
[120] Insulă aflată între Giurgiu şi Rusciuc: *Mokan-Adasi* (?).

157 zia [121], aflat la o distanţă de un ceas şi jumătate de Giurgiu. Acesta, la rîndul său, mergînd la ciftlic, a pornit la luptă distrugîndu-i pe duşmanii legii aflaţi în el.

De asemenea, inamicii, care începuseră lupta şi măcelul pe insulă cu mai sus arătatul ⟨paşă⟩, fiind înfrînţi cu voia şi cu puterea lui Allah, au început să fugă spre meterezele din apropierea cetăţii, desfăcînd poduiile lor. Atunci ei s-au străduit să nu-i apropie pe ostaşii musulmani, cu ajutorul tunurilor pe care se bizuiau. Dat fiind că în oastea islamică, afară de puşti, nu se aflau alte arme de luptă, atunci serascherul mai sus arătat, ca să ferească ostaşii de pericol şi de pierderi şi să-i încurajeze, i-a expediat spre ciftlic, iar el, la rîndul său, urcîndu-se într-o barcă uşoară, s-a repezit asupra ciftlicului mai sus arătat, ca un leu care cere pradă. Cînd s-au întîlnit cele două oşti, au pornit la săparea de metereze, iar după două ore, făcuseră deja spaţii suficiente, în stare să ţină loc de metereze.

A doua zi, spre zorii zilei, afurisiţii şi crezătorii în cruce, pregătindu-şi taberele lor, au pornit la atac ca să pătrundă în meterezurile ostaşilor credincioşi. Dar, din această parte răspunzîndu-se vitejeşte şi intervenindu-se cu arme de luptă, cei din metereze au stat pe loc şi s-au menţinut acolo. Luîndu-i la ţinta armelor pe cei din ceata aceea de nenorociţi, ei au fost îndată împrăştiaţi şi nimiciţi. De aceea duşmanii s-au întors în cetate şi au început să-i apere porţile cu focuri de tunuri.

... Evenimentele care au avut loc prin părţile Giurgiului răspîndindu-se în toate părţile, prinţul Mes'ud Ghirai a trecut cu oaste numeroasă pe la trecătoarea Şiştov [122] şi a sosit la locul de bătălie în a treia zi a luptelor. Atunci, 158 în inimile credincioşilor s-a format cheagul puterii şi ei au discutat felul în care vor da iureş asupra cetăţii. Acest scop fiind cu neputinţă de atins pe uscat şi considerîndu-se că atacul pe fluviu este oricum mai uşor, au fost recrutaţi ostaşi de sacrificiu *(dalkılıç)*. Cînd s-au hotărît, să îndeplinească astfel porunca mai sus arătată, s-a rupt deodată lanţul podului aflat în dreptul meterezelor, din pricina loviturilor de tunuri aruncate din partea musulmanilor, iar acesta s-a dus cu totul în şanţurile cetăţii. Cei mai mulţi dintre afurisiţii aflaţi înăuntru au fost trecuţi prin sabie, iar cei rămaşi, cerînd iertare, au făcut cunoscut că vor preda cetatea în termen de o zi sau două. Li s-a trimis un om cu ştirea că li se va acorda iertare dacă vor evacua cetatea dis-de-dimineaţă şi vor pleca la locul unde se află oastea lor. Neavînd încotro, ei au acceptat această cerere şi, ieşind din cetate, au pornit, ruşinaţi şi umiliţi, spre oastea lor. Vestea salvării Giurgiului a sosit la oastea împărătească, împreună cu cheile cetăţii, trimise de mai sus arătatul ⟨paşă⟩ ...

159

VICTORIA OŞTILOR ISLAMICE LA TURNU (KULE)

Inamicii care prădaseră Craiova ceruseră ajutoare de la oastea lor nenorocită din Giurgiu, cu gîndul de a ocupa Turnul. Astfel, cu un ajutor de vreo 1 500 de ghiauri, ei veniseră asupra Turnului şi începuseră, prin surprindere, atacul, pricinuind răutăţi şi tulburări. Această situaţie fusese adusă la cunoştinţa vizirului Elhadj-Ahmed paşa, aflat la paza Nicopolei. Acesta, grăbindu-se

[121] *Islobozi*, localitate în jud. Ialomiţa e vorba de altă localitate.
[122] *Ziştovi*, azi: Sviştov.

pe cît posibil să vină în ajutor, în a 20-a zi a lui safer cel norocos [123] a început lupta. Timp de vreo patru zile ambele părți și-au încercat puterile, iar cei din ceata credincioșilor au arătat de vreo două-trei ori rezistență, ocupînd meterezele și întăriturile dușmanilor legii. Ei nimiciseră și trecuseră dincolo
160 mulți ghiauri și pe mulți dintre ei îi nenorociseră cu vaiete, rănindu-i de moarte. Ghiaurii, văzînd această situație și convingîndu-se că vor pieri cu toții, și-au ridicat îndată corturile, pornind cu semne de fugă spre București ...

ȚINEREA UNUI SFAT

⟨La început se arată că trupele rusești au provocat o serie de pagube, trecînd chiar și spre Isaccea și Tulcea⟩.

161 S-a hotărît ca flota dunăreană să fie trimisă la Ismail, iar dacă, prin înțelepciunea lui Allah, acesta va fi salvat, atunci, pe malul celălalt găsindu-se un cap de pod, să se procedeze după nevoi. Unii au mai spus la medjlis că după aceasta nu mai este nevoie să se țină seama de știrile și vociferările sosite de la serhaturi, în care se spunea că „de vreme ce dușmanii părăsesc Craiova și alte localități și fug, de ce se mai stă?". Aceasta, pentru că munițiile și zaherelele nu erau de ajuns și nici nu existau oști suficiente ca să se dea lupte cu dușmanii, trecîndu-se de la serhaturi pe malul celălalt. Unii ziceau că simpla apropiere a lui Muhsinzade de acele părți, cu oști numeroase, ar înspăimînta oștile dușmanilor, obligîndu-le să se întoarcă de la maluri. Alții au spus că, chiar dacă ar fi cu putință trecerea oștilor islamice în partea cealaltă, ostașii ar suferi totuși din pricina cantității reduse de zaherea. Unii din cei aflați la medjlis au mai spus că „potrivit experienței cu dușmanii, ostașii noștri se vor împrăștia, pretextînd cantitatea puțină de zaherea, ceea ce va duce, fără îndoială, la risipirea lor și la unele schimbări". În sfîrșit, după multe certuri și gîlcevi și după înfățișarea multor planuri și posibilități, s-a hotărît la medjlis ca oastea de marină, aflată în fața Tulcei, trecînd spre Ismail, să-i nimicească pe ghiaurii de acolo și să supună localitatea respectivă. De aceea s-a poruncit comandanților oștii de flotă și li s-a expus și prin viu grai această situație.

TRECEREA GHIAURILOR LA TULCEA ȘI ÎNFRÎNGEREA VASELOR ⟨TURCEȘTI⟩

Oștile aflate în cele vreo 60 de corăbii din fața orașului mai sus arătat
162 fuseseră ajutate și din partea oștii împărătești. De aceea marele vizir aștepta să vadă cum anume vor trece ele pe malul de dincolo.

Dar atunci căpeteniile oștii de flotă s-au despărțit de oastea împărătească și, aflîndu-se sigur că dușmanii vor pricinui pagube cetății Ismail, pînă la Tulcea, s-a produs la început oarecare împrăștiere ⟨a oștii⟩, iar în noaptea zilei de 16 rebi-ul-evvel [124], ⟨rușii⟩, scoțînd tunuri și ostași pe insula aflată între Tulcea și Ismail, au întărit împrejurimile ei. Serdenghecitiii de ieniceri au constatat că ei începuseră să adune și bărcile islamice care se aflau în acele părți. Atunci, fără să judece urmările faptelor, ⟨serdenghecitiii⟩ s-au suit în bărci și au trecut pe insulă, unindu-se cu dalkîlicii de lîngă ei.

[123] *20 safer 1185* = 4 iunie 1771.

[124] *16 rebi I 1185* = 29 iunie 1771.

La primul atac, ocupînd cîteva metereze de ale lor, ei au nimicit pe loc şi un general, precum şi peste 200 de ghiauri. Duşmanii s-au prefăcut că fug şi aceştia, la rîndul lor, au socotit că e bine să-i urmărească, gîndindu-se că ar putea să treacă prin sabie şi pe ceilalţi. De aceea ei îşi pregătiseră săbiile şi hangerele. Duşmanii, la rîndul lor, atrăgîndu-i pe musulmani spre tabăra lor bine pregătită mai dinainte, au început deodată să-i necăjească şi să-i împroaşte pe ostaşii credincioşi cu focuri de tunuri şi alte arme de război, aruncate din tabără. Neavînd încotro, ⟨turcii⟩ s-au aruncat repede în bărci şi s-au întors la Tulcea. Din cele petrecute s-a adeverit că duşmanii vor ataca Tulcea. De aceea, muhafîz-paşa a explicat situaţia măriei sale serdarului suprem. Atunci, dintre cei încercaţi în lupte şi bătălii au fost adunaţi vreo 8 000 de viteji şi trimişi la Tulcea, pregătindu-li-se şi zaherele, precum şi alte lucruri necesare. Ghiaurii, ieşind cu bacurile la Taşlî-Burun [125], aflată la o jumătate de oră de Tulcea, şi-au orînduit tabăra lor de vreo şase mii de ostaşi. Musulmanii au aflat că ei sînt gata să atace oraşul de pe uscat. De aceea, au fost numiţi vreo cinci-şase sute de cavaleri ca să-i întîmpine.

⟨Mai departe se arată căderea unor ploi mari care au inundat părţile respective. Se descrie bătălia⟩.

... În urma luptei de pe insulă, răniţii care veneau de acolo povesteau despre numărul mare al duşmanilor şi despre puterea focului lor. Astfel, ei au semănat groază printre ostaşii de dincoace, găsind un pretext ca să se adăpostească şi să se salveze. Din această cauză şi unii dintre ostaşii înscrişi ca levenzi pe vase, părăsindu-şi vasele, s-au ascuns în codri, iar alţii au avut grijă să iasă la ţărmul salvator, ducîndu-şi vasele în sensul cursului fluviului Dunărea.

163

Această stare a trecut şi în rîndurile celorlalţi ostaşi, în ale căror inimi au pătruns, cu voia lui Allah, spaima şi groaza. De aceea, fugind de pe cîmpul de bătălie, s-au dus cu toţii şi s-au împrăştiat în toate părţile. Oricît de mult s-au străduit comandanţii de oşti, nu au putut să-i întoarcă şi să-i facă să pornească din nou la luptă.

Duşmanii, la rîndul lor, şi-au împărţit oastea. O parte se apăra, iar o altă parte încărca în bărci corturile şi alte obiecte aflate în oraş. În acest moment a sosit avangarda oştirii, pregătită şi expediată de la oastea împărătească. Întîlnindu-se cu muhafîz-paşa, această unire a întărit oarecum străduinţa lor. De aceea, vreo cinci-şase sute de cavaleri şi pedeştri i-au atacat de cîteva ori pe duşmani, distrugînd şi nimicind pe cei mai mulţi dintre ei. Atunci, au început să vină, la locul de bătălie, cîte cinci sau cîte zece dintre musulmanii care se risipiseră. Astfel, adunarea lor a început să sporească, iar puterea şi rezistenţa lor au început să crească.

Ghiaurii, văzînd aceasta, după ce au stat 20 de ore în partea ceastălaltă, au trecut în întunericul nopţii la Ismail.

---

[125] *Taşlî-Burun* sau *Taşburun*, deal lîngă Tulcea.

APARIŢIA DUŞMANULUI ŞI LUPTA

La Beş-Tepe [126], aflată la o distanţă de trei ceasuri de Tulcea, fuseseră trimişi şi aşezaţi, ca raiale tributare, o sută de oşteni cazaci de la Don. În luptele care avuseseră loc, se constatase sprijinul şi devotamentul acestora faţă de oastea islamică. Afară de aceasta, ei umblau cu bărci micuţe şi iscodeau starea duşmanului. În felul acesta, ei anunţau pe ostaşii credincioşi, punîndu-i să ia măsuri de înlăturare a gîndurilor rele ale duşmanului. De aceea căpetenia lor fusese adusă la oastea împărătească unde, fiind îmbrăcat cu caftan *(hi'lat)*, fusese răsplătit prin acordarea de cîte 30 de guruşi lunar din partea miriei. Ruşii, aflînd de această situaţie, au vrut să împiedice faptele lor, să le pună capăt şi să-i distrugă. De aceea, în a optsprezecea zi a lunii rebi-ul-ahîr [127], ei au apărut în localitatea respectivă cu vreo cinci-şase sute de ostaşi. Datorită numărului mare, ei au obţinut victoria asupra cazacilor. Această situaţie a fost anunţată şi expusă la oastea împărătească de către delibaşi al marelui vizir, care stătea în acele părţi de caraulă. Atunci, serdarul suprem i-a numit îndată pe binbaşiul Suleiman aga din Kütahya şi pe sansongibaşi, 164 cu 2 000 de cavaleri şi pedestraşi, precum şi pe Moravi Ahmed aga. Pînă la sosirea oştii respective la locul mai sus arătat, duşmanii distruseră locuinţele cazacilor şi prădaseră lucrurile aflate în locuinţele lor. Apoi, luînd tunurile din şanţuri, ei se hotărîseră să pornească în grabă în direcţia din care veniseră. Deodată apărînd însă, ca un torent ce curge de pe dealuri şi de pe munţi, oastea purtătoare de victorie numită din ordie, ea a început să întindă săbiile şi lăncile asupra inamicilor răufăcători. Cînd duşmanii au aflat aceasta, s-au urcat ruşinaţi şi înfrînţi în bărcile lor şi au fugit pe malul de dincolo. Vreo trei sute de viteji din oastea credincioasă, convingîndu-se că duşmanii s-au urcat în bacurile lor, au fost nevoiţi să treacă dincolo dintr-un loc ferit. La apariţia bacurilor, au tras deodată toţi cu puştile lor, lăsîndu-i în foc şi fum pe cei din ceata aceea rătăcită. Focurile de armă nimerind peste cei mai mulţi dintre ei, aceştia s-au căit că au venit. Într-adevăr, casele cazacilor, precum şi căminele lor fuseseră distruse, iar lucrurile lor fuseseră luate cu forţa de duşmani. Numai că mai mult de jumătate din adversarii nenorociţi pieriseră în această bătălie, plecînd în infern. În timp de cinci-şase luni duşmanii au atacat de cîteva ori Tulcea, Isaccea şi Beş-Tepe, iar din pricina cusururilor în apărare şi a lipsei de stăruinţă a oştii acest întins pămînt a fost despuiat de orice fruct al prosperităţii, rămînînd vitreg ca un cuib gol şi zdruncinîn-164 du-se ca inima unui îndrăgostit ...

UNELE EVENIMENTE

Presupunîndu-se că întîmplările triste care s-au petrecut la Tulcea se datoresc lipsei de conducere din partea muhafîzului Ahmed paşa, s-a considerat necesară mazilirea lui. Pînă la numirea unui alt muhafîz în acele ţinuturi a fost însărcinat Moravi Ahmed aga, dîndu-i-se în mînă actul cuvenit.

<Mai departe se arată dezavantajele luptelor izolate, fuga în masă din oastea otomană, precum şi măsurile luate>.

---

[126] *Beş-Tepe*, „Cinci coline", localitate în apropiere de Tulcea.

[127] *18 rebi II 1185* = 31 iulie 1771.

170 ÎNFRÎNGEREA INAMICILOR ÎN FAȚA GIURGIULUI

Se arătase, în paginile anterioare, felul cum seraschierul Izzet Ahmed
171 pașa salvase cetatea Giurgiului din mîinile dușmanilor. Succesul cuceririi se răspîndise în împrejurimi, iar în inimile credincioșilor dorința de luptă rămăsese fermă. De aceea, adunîndu-se ostași numeroși din împrejurimi, mai sus arătatul ⟨pașă⟩ ataca necontenit cetele inamice din părțile Țării Românești și, în cele mai multe cazuri, obținînd victorii, îndepărta necazurile. În felul acesta el îi bucura pe ostași, care se felicitau. Această stare de lucruri rănea inima dușmanului, cauzîndu-i griji, zi de zi. De aceea, cu gîndul de a lua înapoi cetatea Giurgiului, așa cum făcuseră mai înainte, ei își adunaseră oastea, formată din cete care nu valorează nimic și, luînd împreună și peste 20 000 de raiale rebele, precum și oastea lor organizată, își aranjaseră tabăra în locul numit Baglar-Tepesi [128], în ziua de marți, 2 djemazi-ul-evvel [129], pregătind totodată și scări, precum și alte unelte necesare pentru asedierea de cetăți. Săpînd metereze și șanțuri, ei întăriseră împrejurimile. Sub comanda seraschierului-pașă aflîndu-se încă vreo 10 000 de viteji, el a întărit cetatea în urma discuției cu căpeteniile de oști. De asemenea, au socotit și au considerat nimerit să se apere de inamici între cetatea de pămînt și noul șanț din afara cetății.

Mai sus arătatul ⟨pașă⟩ s-a întărit în metereze cu oastea de pedestrași, în timp ce călăreții și tătarul Mes'ud Ghirai sultan au fost orînduiți la luptă directă. Călăreții, neputînd rezista și răbda în fața focului dușmanului, au fugit spre cetate fără să dea pe la locul de adunare a oștirii, rușinîndu-se de lipsa lor de curaj.

Dis-de-dimineață, dușmanii au pornit din locul lor și, înconjurîndu-i pe musulmani, au început să împrăștie foc. Atunci ostașii credincioși, fără să țină seamă de oboseala și de suferințele pe care le îndurau din pricina ploilor care nu conteneau de cîteva zile, apărîndu-se bine, arătaseră dușmanilor cum se nimicește și-i făcuseră să bea din cupa veninoasă. În a șaptea zi a lunii mai sus arătate [130], dușmanii legii și-au adus scările și au dat iureș din trei locuri asupra șanțurilor în care se aflau întăriți musulmanii. Dîndu-și seama că dacă nu vor suferi și nu se vor strădui să reziste din toate puterile atunci vor fi nimiciți cu toții, ⟨turcii⟩ s-au unit și s-au pregătit de luptă. Inamicii răufăcători, depunînd toate eforturile, s-au năpustit asupra șanțurilor, iar gaziii, purtători de victorie, văzînd această situație, s-au străduit din toate puterile
172 lor și, trăgînd săbiile asupra dușmanilor veniți peste ei, au ieșit afară din metereze și s-au luptat corp la corp vreo cinci ceasuri, implorînd victorie și succes din partea preaînaltului Allah și sprijin din partea trimisului său cel scump [131]. Dușmanii, neputînd rezista în fața atacurilor musulmanilor, au început să fugă împreună cu cei care aduseseră scările în vederea urcării lor la înălțimile cetății. Atunci musulmanii, urmărindu-i, au tras asupra lor lăncile și săbiile și s-au răzbunat așa cum trebuie. În felul acesta, dușmanii au fugit, apucînd calea înfrîngerii și a nimicirii. Necredincioșii inamici uciși se ridicau la 2 000, dar luptătorii pentru cauza sfîntă au mai pus mîna pe șapte tunuri și pe trei care de muniții lăsate pe cîmpul de luptă. Ghiaurii

---

[128] *Bağlar Tepesi*, „Colina viilor".
[129] *2 cemazi I 1185* = 13 august 1771.
[130] *7 cemazi I 1185* = 18 august 1771.
[131] Profetul Mahomed *(Muhammed)*.

rămaşi, precum şi cei îndărătnici, ascunşi prin văi, au fost nimiciţi. Comandantul afurisit al duşmanilor nenorociţi, trimiţînd serascherului paşă o scrisoare, un fel de poruncă, îi ceruse să predea cetatea fără luptă, făcîndu-i cunoscut că, în caz de refuz, îi va ucide pe toţi. Din partea aceasta ei fuseseră trataţi cu dîrzenie, dîndu-li-se răspuns contrar şi spunîndu-li-se că vor fi pedepsiţi, prin năpustirea asupra lor cu săbiile fulgerătoare.

... Cavalerii, împreună cu Mes'ud Ghirai, trecuseră la Şiştov, dar, neputînd rezista dojenilor şi blestemelor populaţiei din oraş, au trecut din nou în partea cealaltă. Venind la Giurgiu, au văzut că toiul luptei întrecuse orice închipuire şi nu se distingeau nici pămîntul şi nici calea. Ei au vrut îndată să intre în cetate. Dar, în momentul trecerii peste pod, care era gata să se năruie din pricina loviturilor de tunuri, acesta s-a prăbuşit din cauza greutăţii. De aceea prinţul şi fratele lui, precum şi alţi însoţitori de-ai lui au căzut cu toţii în Dunăre şi sufletele lor s-au zbătut acolo. Scăpînd însă Çadîrdjizade, acesta a venit şi a povestit această întîmplare serascherului paşă.

175 176 ⟨Mai departe se arată că, deşi s-au luat unele măsuri, totuşi ei s-au înecat. În paragraful următor se descrie grija comandanţilor otomani în faţa dezertărilor în masă din oaste, a lipsei de provizii şi a măsurilor care trebuiau luate pentru iarnă. Se plănuia ca la Babadag să fie numit un serascher capabil⟩.

⟨Prima corespondenţă între Înaltul Devlet şi Rusia şi trimiterea de bani către fostul serascher de Crimeia⟩.

178

SOSIREA PRIZONIERILOR ŞI TUNURILOR TRIMISE DE SERASCHERUL DE GIURGIU

179 Vizirul Izzet Ahmed paşa, luptătorul viteaz ca un tigru, a luat în lupta de la Giurgiu şapte tunuri mari, 160 de puşti cu baionete, trei harabale pline cu muniţii, cinci trompete, precum şi un maior *(binbaşı)*, doi căpitani şi 15 soldaţi prinşi vii, totul fiind adus la oastea împărătească de gloriosul său fiu, capugibaşiul Abdullah bei.

⟨Discuţii la Poartă pentru stabilirea locului de iernare; Babadag sau Bazargic⟩.

180

ATACUL RUŞILOR ŞI ÎNFRÎNGEREA OŞTII. ÎNTOARCEREA MARELUI VIZIR LA BAZARGIC

Starea oştirii împărăteşti era cunoscută de ruşi, din clipă în clipă, cu ajutorul iscoadelor ... În noaptea de joi, 20 a lunii regeb [132], duşmanii aflaţi în oraşele Ismail şi Brăila, venind la un loc, au trecut Dunărea, obligîndu-i pe ostaşii islamici, aflaţi la Măcin şi Tulcea, unde umpleau şanţurile să fugă. Cei care erau orînduiţi la maluri au făcut cunoscut că, după aceasta ⟨duşmanii⟩ au trimis tabăra lor înainte şi că nu era nimeni care să li se opună. 181 De asemenea, ei au arătat că cei din ordie se tem de mari nenorociri. Oricum, el[132a] a socotit potrivit să pregătească un număr oarecare de ostaşi la Tulcea, aflată în apropierea oştirii ⟨otomane de acolo⟩. S-a constatat însă că duşmanii, îndată ce au trecut încoace, s-au îndreptat spre Tulcea şi, legînd unele de altele bărcile cu care veniseră, au început să-şi prepare muniţiile, iar după ce au fost gata, împărţind în şase tabere pe cei vreo mie de cavaleri şi 5 000

---

[132] *20 regeb 1185* = 29 octombrie 1771.
[132a] Marele vizir Mehmed paşa.

de pedestraşi, se pregăteau să atace a doua zi oastea împărătească. Atunci Djafer paşa, care se afla la paza Tulcei, precum şi Abdurrahim paşa şi căpeteniile de ogeacuri s-au luptat cu ei corp la corp, cu cîte cei cinci sau zece oameni de ai lor, şi apoi, fugind, au venit lîngă podul [133] aflat la o distanţă de trei ceasuri de Babadag. În felul acesta, ei au pornit încoace, ca după bătălie, iar duşmanii, la rîndul lor, nemaidînd un nou atac, s-au ocupat cu săparea de metereze la capătul celălalt al podului. Cei care se aflau pe maluri, neputînd să reziste atacurilor inamicilor, fugiseră cu mare îngrijorare. Această stare de lucruri neliniştise inimile demnitarilor. Cu toate acestea, cei mari se gîndeau că duşmanii, care, trecînd de cîteva ori încoace, se mulţumiseră mai înainte cu prăzi şi cu devastări, vor ocupa cetatea Tulcea, care era pustie, o vor întări şi-şi vor orîndui aci oastea, iar după cîteva zile de şedere vor merge asupra ordiei împărăteşti. Ei se gîndeau ca, în aceste zile libere, să fie pregătite cele necesare în vederea apărării. Totuşi, trecerea continuă a duşmanilor în părţile de dincoace a provocat groază mare. În orice caz, pentru întîmpinarea duşmanilor au fost expediaţi un număr oarecare de soldaţi, împreună cu sansongibaşi. Ce măsuri anume trebuiau să fie luate după aceasta, despre ele începuseră să fie duse discuţii la medjlisul convocat. În acest moment intrînd la medjlis muhzîr aga, acesta a şoptit, pe ascuns, la urechea marelui vizir că duşmanii au sosit lîngă pod. Pe atunci, unii dintre ostaşi erau duşi după afaceri, iar comandanţii se aflau la sfat. Ceilalţi ostaşi, discutînd în corturi despre atacul duşmanului, se gîndeau să fugă şi să dispară. De aceea, neexistînd nici un om dispus pentru luptă, au rămas uimiţi cu toţii.

Afară de faptul că nu au putut lua nici o măsură de folos, marele vizir a rămas şi el mirat de urmările care le-ar putea avea această stare aducătoare de nenorocire. El îşi pipăia gîtul, căci se sufoca, şi începu să se neliniştească de tot. Unii dintre cei aflaţi la sfat au propus ca podul, care este o piedică pentru trecerea inamicilor, să fie păzit prin numirea lui ceauşbaşî-aga drept comandant peste oastea aflată la ordia imperială, iar pentru paza oştirii să se aducă un număr oarecare de oameni şi din Babadag. 182

În felul acesta, strigătele de „mobilizare totală" [134] ale telalilor s-au înălţat în văzduhuri, iar ceauşbaşî-aga s-a îndreptat spre inamic cu vreo 70—80 de oameni. Locul pe unde urmau să treacă duşmanii era un teren drept, fără dealuri şi fără munţi. Oamenii din oastea împărătească au observat mişcările şi înfăţişarea taberei lor. Atunci ei au pornit-o la fugă, aruncînd tot ce aveau mai valoros şi părăsindu-şi corturile şi poverile lor.

Din pricina unor noi neînţelegeri şi tulburări care se răspîndiseră, oastea se afla împrăştiată, iar aianii şi cei mari, la rîndul lor, fiind în cea mai mare parte cuprinşi de teama robiei şi avînd inimile zdrobite de gîndul asupra celor ce vor urma, nici nu au putut lua măsurile trebuincioase pentru întîmpinarea duşmanilor, deşi ostaşii ordiei erau de două ori mai numeroşi decît inamicii, şi nici nu au putut depune eforturi ca să-i întoarcă pe cei care fugeau. Această stare de lucruri fiind aflată de inamici, ei au început să-l mîne din urmă pe ceauşbaşî-aga, care venise să-i întîmpine, precum şi pe binbaşi Battal bei, care avea vreo 100 de oşteni. Cînd au ajuns la o distanţă de o aruncătură de tun [135], marele vizir, care se străduia să-şi salveze viaţa din această nenorocire, luînd steagul cel dătător de fericire, a pornit la drum cu cinci sau zece

[133] *Köprü-Başı.*
[134] *Nefir el-nefir.*
[135] *Top menzili.*

demnitari ai împărăţiei. Lăsînd pe loc corturile, tunurile şi muniţiile, s-au grăbit cu toţii spre Bazargic. Locuitorii Babadagului, avînd încredere în oastea împărătească, credeau că ea ar putea să reziste cel puţin cîteva zile. Cu acest gînd, ei îşi îndepărtau grijile şi spaima. De aceea nu au avut timp să-şi transporte lucrurile şi poverile în ziua aceea şi s-au preocupat de salvarea fiilor şi familiilor lor. Raialele, rămînînd la locurile lor, au ieşit în întîmpinarea duşmanilor. Din pricina învălmăşelii care s-a produs la marginea oraşului sus-amintit, ostaşii căutau să iasă spre locul de salvare, călcîndu-se unii pe alţii. Deşi duşmanii erau de zece ori mai puţini decît ei şi deşi n-ar fi fost nevoie să fugă, ei fugeau totuşi, spunînd unii altora că ei înşişi au provocat această înfrîngere, de care se va supăra şi Allah. Duşmanii procedau potrivit cerinţelor iscusinţei în război. Ferească Allah, dacă i-ar fi urmărit pe ostaşi, ar fi luat prizonieri pe foarte mulţi. De asemenea, era în afară de orice îndoială
183 că ar fi provocat pierderi foarte mari Înaltului Devlet. Numai că Allah cel măreţ se gîndeşte mereu, cu veşnicia lui, la acest neam care a obţinut iertarea lui şi-l va păzi pînă-n ziua de apoi de răutăţile necredincioşilor.

De aceea, după ce au străbătut o distanţă de o jumătate de oră de la trecătoare [136] şi au înlăturat pe cît posibil teama, serdarul suprem a ţinut un sfat cu cei prezenţi acolo, întrebîndu-i: „în ce direcţie anume este mai potrivit să se îndrepte".

S-a socotit potrivit ca de acum încolo să se pornească spre tîrgul Hadjioglu. Unindu-se în această părere, ei au pornit în grabă într-acolo.

Carul cu ilustrul sangeac mergea pe căi ocolite, iar arabagiii care se aflau împreună cu sangeacul erau bolnavi cu toţii. De la oricine s-a cerut căruţă, toţi au spus că sînt bolnavi. Atunci, de nevoie, sangeacul a fost înfăşurat într-o boccea şi pus într-o manta de ploaie. Apoi, fiind aşezat şi legat pe un cal, a fost predat sangeactarilor. Cînd ei au sosit în localitatea numită Osman-Fakih [137], i-a ajuns din urmă o căruţă. Această scumpă amintire profetică fiind pusă în căruţă, s-a îndeplinit ceremonia de respect. Şi cînd s-a ajuns în satul Alibei [138], marele vizir a raportat şi a expus tronului împărătesc evenimentele petrecute.

DESCRIEREA ÎNFRÎNGERII SERASCHERULUI DIN VIDIN

Aşa cum s-a descris şi mai înainte, seraskerul de Vidin, fostul mare vizir Muhsinzade Mehmed paşa, sosise prin părţile Turnu *(Kule)*, iar caimacamul Elhadj-Ahmed paşa, care, aflîndu-se în misiunea de pază a Nicopolului, arătase vitejie în cele cîteva lupte care avuseseră loc cu ruşii, ataşîndu-se oştii mai sus amintitului Muhsinzade Mehmed paşa, aşezase corturile sale pe şesul Giurgiului. De asemenea, i se trimisese poruncă, la care se închină toată lumea, şi lui Hasan paşa, mutasarrîf de Teke-Ili [139] şi muhafîz de Silistra, ca să adune pe cei capabili de luptă din acele ţinuturi şi să-i treacă pe malul celălalt, aşteptînd porunca şi părerea serascherului mai sus arătat. În felul acesta, pe şesul Giurgiului se adunaseră aproape 30 000 de ostaşi. Totuşi, cea mai mare parte a acestei oşti fiind formată din călăreţi şi avînd gîndul de

[136] De la Babadag.
[137] *Osman-Fakih*, localitate în sudul Dobrogei.
[138] *Alibey-Köy*, localitate în R. P. Bulgaria, în apropiere de Negru-Vodă.
[139] *Teke-Ili*, ţinut în Anatolia.

a merge spre Bucureşti, se simţea nevoie de pedestraşi. De aceea serascher-paşa trimisese oameni în împrejurimi ca să adune pedestraşi. Mai sus amintitul ⟨serascher-paşa⟩ era de obicei încetinel în treburi şi, fiind convins de tulburarea care exista în firea ostaşilor, nu era bucuros să se îndrepte, fără măsuri, asupra Bucureştiului cu o astfel de oaste nesupusă, care nu acceptă să pornească îndată şi care nu prezintă garanţie. Dar ostaşii, simţind aceasta, s-au năpustit asupra agalei de ordie, plîngîndu-se de şederea îndelungată ...

184 ... Petrecînd încă timp de cîteva zile cu astfel de certuri, în cele din urmă, s-a ţinut sfat şi s-a hotărît ca mai sus-arătatul ⟨Mehmed paşa⟩ să stea la Giurgiu şi să-i întărească pe cei plecaţi înainte. De asemenea, Izzet Ahmed paşa şi caimacamul Elhadj-Ahmed paşa, în calitate de serascher şi de ⟨conducător de oaste⟩ de ariergardă, au fost trimişi împotriva duşmanilor din oraşul Bucureşti. Oastea lor a fost întărită cu pedestraşii şi călăreţii existenţi, dar din pricina numărului redus de pedestraşi, precum şi din cauza contrazicerilor dintre comandanţi, a suferit înfrîngere pe cîmpul de bătălie. Atunci, cavalerii musulmani au fugit spre Turnu şi Vidin, iar pedestraşii au fugit spre Giurgiu. În felul acesta, în oastea sus arătatului ⟨Mehmed paşa⟩ nu a rămas nici un om, iar el s-a urcat, de nevoie, într-o barcă şi a trecut la Rusciuc ...

185

SERASCHERATUL VIZIRULUI ABDI PAŞA LA KARASU [140] ŞI NUMIREA LUI DAGHESTANI ALI PAŞA LA CONSTANŢA (KÖSTENCE)

Se dăduse firman ca oastea împărătească să-şi petreacă iarna la Adrianopol. De aceea se socotea potrivit ca încă de pe acum să se ia măsuri pentru paza împrejurimilor. În acest scop, au fost atraşi ostaşi din Deliorman şi din alte locuri. Pe măsură ce ei veneau, comandanţii lor erau îmbrăcaţi cu hilate şi onoraţi cu favoruri. După aceea erau trimişi cete după cete sub comanda vizirului Abdi paşa, care şedea la Karasu. Potrivit hotărîrii de a ierna la Adrianopol, s-a luat măsură şi s-a emis poruncă pentru ca Abdi paşa să stea la Bazargic, iar Daghestani Ali paşa la Karasu. Pentru ca aceste gînduri să nu fie ascunse, iar locuitorii Bazargicului să nu fie speriaţi, se făceau pregătirile de iarnă în oraşul respectiv. Aşa cum se va descrie cu amănunte în cele ce vor urma, manifestările şi cererile populaţiei de a se ierna la Bazargic anulaseră în aparenţă plecarea la Adrianopole.

Dar, cînd cei arătaţi mai sus, la rîndul lor, au sosit în acel moment la ordia imperială, li s-au expus adevăratele lor misiuni. S-a declarat acum, de formă, că Abdi paşa este desemnat să stea la Karasu, iar Daghestani Ali paşa la Constanţa. După aceea, în a noua zi a lui şaban [141], cei amintiţi mai sus au fost onoraţi cu hilate şi fiecare a plecat în direcţia în care fusese trimis.

EVENIMENTELE DIN BAZARGIC

⟨În acest paragraf se tratează neînţelegerile dintre populaţie şi ordia marelui vizir. Marele

186 vizir dorea să ierneze la Adrianopol, dar populaţia refugiată de pe malurile Dunării se opunea plecării lui din Bazargic. El e nevoit să accepte şederea la Bazargic⟩.

---

[140] *Karasu*, „Apa neagră", vechea denumire a oraşului Medgidia şi a văii dintre Medgidia şi Cernavoda.

[141] *9 şaban 1185* = 17 noiembrie 1771.

MARELE VIZIRAT AL LUI MUHSINZADE MEHMED PAŞA[1418]

Din ziua venirii la postul de mare vizir şi pînă la mazilirea lui, marele vizir Silahdar Mehmed paşa nu a fost în stare să folosească pentru oaste hambarele de zaherele, pe care le-au distrus inamicii, împreună cu rămăşiţele podului, trecînd de cîteva ori în părţile Tulcei şi Isaccei, cu voia lui Allah. De asemenea, el nu fusese capabil să folosească cele vreo 60 de vase încărcate cu oşteni şi pregătite la Poarta fericirii.

De aceea unele dintre aceste corăbii au fost incendiate de duşmani, iar altele au fost duse în oraşul Ismail. În felul acesta, era clar că el a adus pagube mari Înaltului Devlet. Odată cu obţinerea victoriei prin părţile Giurgiului, apăruseră toate semnele unei redresări. Dar, la apariţia ghiaurilor de prin părţile Tulcei şi Măcinului, el a presupus că, după prădarea acelor ţinuturi, ei se vor întoarce îndată pe malul celălalt, ca şi în alte dăţi. De aceea neglijase să ia din timp măsurile de apărare a oştirii împărăteşti sau să pregătească metereze şi alte mijloace de întărire. În orice caz, el părăsise preocupările de respectare a atenţiei şi precauţiunii, atît de importante pentru serascheri.

⟨El a fost mazilit şi înlocuit cu Muhsinzade Mehmed paşa⟩.

190 PEDEPSIREA ŞI NIMICIREA UNOR NERUŞINAŢI

Unii dintre locuitorii din Deliorman, Hadjioglu-Bazarî, Şumla, Hezargrad şi din alte cadiate, care, la origine, erau răi şi tulburători şi înclinaţi spre ambiţie şi îndîrjire, ieşiseră din supunere odată cu sosirea expediţiilor şi înşelau pe sărmani şi pe pribegi cu fel de fel de zvonuri. Afară de acestea, ieşind de sub ascultarea celor cu barbă căruntă şi a comandanţilor lor şi neacceptînd sfaturile lor, ei se îngîmfau şi nu se temeau de pedeapsa cea mai mare şi mai aspră. Persecuţiile lor, zi şi noapte, întrecuseră orice închipuire. De aceea marele vizir s-a gîndit să ia măsura cea mai bună de a nimici acţiunile lor tulburătoare prin condamnare la sabie a celor care îndrăzneau să facă răutăţi, aşa cum s-a arătat mai sus, prin ţinuturile Giurgiului, Bazargicului şi ale Dunării şi, în felul acesta, să pună capăt faptelor rele care se înălţaseră pînă în văzduh. Pe astfel de răufăcători şi persecutori el i-a nimicit pe ascuns sau pe faţă şi, condamnîndu-i la moarte pe tulburătorii care, în timpul expediţiilor, nu făceau altceva decît să se răscoale sau să facă răutăţi, el a salvat ţărmurile şi serhaturile de tulburări şi de revolte. Deliormanul şi Albania *(Arnavud)* fiind nişte izvoare de răutăţi şi de tulburări de acest fel, împuterniciţii marelui vizir, cu scopul de a pune ordine, îi nimiceau odată la cîţiva ani pe răufăcători, salvîndu-i de tiranie şi persecuţie pe sărmani ...

196 ... Pentru paza Turtucaiei a fost trimis Halil paşa din Amasia.

În luptele care avuseseră loc de cîţiva ani încoace se pierduseră toate posesiunile, vechi şi noi, bune şi rele, ale vizirului Abdi paşa. De aceea, acum fiind însărcinat pentru paza împrejurimilor Bazargicului, Hîrşovei şi Babadagului şi eforturile sale, de orice fel, fiind cerute de marele vizir, grijile lui au fost înlăturate, pe cît a fost posibil, prin acordare de sprijin. El se temea de schimbarea postului său. De aceea, la acordare de posturi, i s-a lăsat mai departe eialetul Rumeliei, pe care îl stăpînea, şi, în felul acesta, teama schimbării din funcţie a fost înlăturată din inima sa.

[1418] Muhsinzade Mehmed paşa, mare vizir (28 noiembrie 1771 – 4 august 1774; al doilea vizirat).

SOSIREA UNUI OFIŢER (FUÇIYAL) PRUSAC DE LA PETERSBURG ŞI A SCRISORII MAREŞALULUI

⟨La început se vorbeşte de suferinţele pricinuite de războaie, apoi de ivirea unor semne de înţelegere între Poartă şi Rusia⟩.

197 ... Amănuntele constau din aceea că ruşii puneau izbucnirea acestui război pe seama intrigilor şi minciunilor Franţei, iar Înaltul Devlet nu avea încredere în Anglia, motivînd că ajutase cu corăbii pe duşmanii lui [142]. Austria făcuse cunoscut că în această privinţă, rămînînd neutră, cerea să mijlocească. De asemenea, şi Prusia înclina spre împărăţia ⟨otomană⟩, asociindu-se, în această privinţă, cu Austria. Ele făcuseră cunoscut ambasadorilor lor de la Poartă precum că vor depune toate eforturile ca să respecte cu hotărîre şi cu stricteţe pacea.

Ele ceruseră să aranjeze chestiunea unui armistiţiu cu menţinerea onoarei Înaltului Devlet şi rugămintea lor fusese primită. De aceea se hotărîse la Petersburg acceptarea unui armistiţiu începînd cu prima parte a anului ⟨11⟩86 [143] şi pînă la ultimele trei luni ale anului respectiv şi depunerea săbiilor de către cele două părţi. Cu această noutate un maior prusac a venit la oastea mareşalului, spre a pleca la Poartă. De asemenea, el a primit scrisoare şi din partea celui arătat mai sus [144] şi, venind la ordia împărătească şi aflîndu-se despre ce este vorba, a fost trimis la Poarta fericirii ...

199

ÎNTOARCEREA OFIŢERULUI PRUSAC

200 Omul care, sosind la oastea împărătească cu veşti privitoare la pace, fusese trimis în grabă la Poartă, s-a întors de acolo şi s-a dus la locul de iernare ⟨a marelui vizir⟩, împreună cu un ofiţer rus care fusese eliberat la rugămintea sa [145]. Pregătindu-se cheltuielile de drum pentru el şi pentru însoţitorul său, ei au fost înapoiaţi la mareşalul Rusiei, trimiţîndu-se totodată şi o scrisoare de a marelui vizir către mareşalul amintit mai sus ...

203

ÎNCHEIEREA ARMISTIŢIULUI

După cum s-a scris şi mai înainte, statele Prusiei şi Austriei rugaseră Înaltul Prag ca ele să mijlocească încheierea păcii iar intervenţia lor fusese aprobată, prin înţelegere, numai pentru liniştea oştirii şi a raialei. Ele, la rîndul lor, discutînd chestiunea respectivă cu împuterniciţii Rusiei, raportaseră şi făcuseră cunoscute la înaltul tron cele hotărîte şi puse la cale. De aceea sosise un hatt-i-humaiun, din partea celui căruia toată lumea i se supune, conţinînd învoirea, în primul rînd, cu privire la încheierea clauzelor armistiţiului şi, în al doilea rînd, pentru stabilirea clauzelor păcii prin adunarea delegaţilor şi mijlocitorilor.

---

[142] **Este vorba de furnizare de corăbii engleze către Rusia, ceea ce a dus la înfrîngerea flotei otomane la Ceşme (6 iulie 1770).**

[143] ***1186 H.* = 4 aprilie 1772 — 24 martie 1773.**

[144] **Din partea feldmareşalului P. A. Rumeanţev.**

[145] **Rusul era întemniţat de turci.**

Rușii au spus: „Statele mijlocitoare nu sînt lipsite de intenții și, în orice caz, doresc ceva în schimb, precum și despăgubiri. De aceea nu pot fi așteptate foloase de la statele care vor ca pacea să se încheie prin mijlocirea lor și este neîndoielnic că ele vor putea aduce pagube ambelor părți. De aceea, în cazul cînd cele două state [145a] ar începe discutarea armistițiului și păcii numai cu delegați numiți de ele, în acest caz discuțiile comune și legăturile directe ar putea feri pierderile materiale de ambele părți și, în orice caz, ar fi util pentru ambele state ca pacea să fie dusă, în felul acesta, la bun sfîrșit. De asemenea, au făcut cunoscut că au numit delegați care să discute între cele două părți problemele ca neamul tătăresc să fie liber, iar Țara Românească și Moldova să fie înapoiate Înaltului Devlet, după încheierea păcii, în schimbul unor despăgubiri.

Oricît de grea ar fi fost chestiunea tătărească, totuși cărturarii și demnitarii împărăției s-au unit și au dat învoire ca împuterniciții să se întîlnească 204 și să înceapă convorbirile, după cum va fi nevoia. De aceea, hatt-i-humaiunul prevedea ca armistițiul să fie încheiat, iar chestiunile ce vor decurge de aici să fie lăsate, de acum încolo, pe seama corespondenței și a consultărilor dintre serdarul suprem și feldmareșalul Rusiei. Deoarece Înaltul Devlet era strîmtorat de beleaua cheltuielilor, iar raialele și beraialele suferea u pierderi și pagube, din cauza cererilor pentru expediție, și întrucît firea ostașilor se tulburase, iar lipsa de rezistență și nesupunerea oștii pe cîmpul de bătălie se constataseră de cîțiva ani încoace de cei încercați în lupte, era o cerință a împărăției ca ostilitățile să înceteze un timp, ceea ce s-a cerut cu hotărîre și de către oaste. De asemenea, și rușii, oricît de mult s-ar mîndri cu victoriile lor, aveau și ei multe pierderi de bunuri și de ostași. De aceea, înclinînd și ei pentru pace și dorind să-și organizeze afacerile dinăuntru și din afară, au silit statul lor. Astfel, ei scriseseră mareșalului lor că șeful împuterniciților ⟨ruși⟩ a fost numit Orlov [146], care era unul dintre sfetnicii împărătesei [146a] și supraveghetorul tuturor treburilor ei, iar ca al doilea împuternicit a fost numit Obreșcov [147], care, de douăzeci de ani încoace, era capuchehaiaua lor la Poartă. Acesta, la rîndul său, anunțase situația respectivă la oastea împărătească, cerînd ca armistițiul să se încheie o clipă mai repede.

Condițiile armistițiului fiind scrise la oastea împărătească, ele fuseseră trimise mareșalului de către serdarul suprem. Acesta, la rîndul său, adăugînd cîteva cuvinte, a făcut cunoscut în grabă ca actul de armistițiu să fie încheiat la Giurgiu sau la București. Răspunzîndu-se și din această parte și arătîndu-se bunăvoință, situația a fost confirmată.

Olacii lui Maksud Ghirai han [147a], trecînd pe malul celălalt, simțiseră că se va încheia pacea, iar marele vizir se străduia să ascundă acest fapt important cu gîndul de a nu provoca tristețe îndelungată în oaste. Dar a sosit pe neașteptate o scrisoare din partea hanului, în care scria și semnala că el va porni din Rusciuc cu cei 300 sau 500 de oameni aflați sub comanda lui și, atașînd la ceata sa și oastea de la Nicopole, va trece pe malul celălalt ca să semene acolo teamă și groază și că, în cazul cînd nu va fi cu putință să se întîlnească cu dușmanii, va nimici și va prăda raialele răzvrătite.

[145a] Imperiul otoman și Rusia.

[146] Contele Grigorie Orlov.

[146a] Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei.

[147] *Obrazcov;* Alexei M. Obreșcov, diplomat rus.

[147a] Maksud Ghirai (1771—1772: a doua domnie).

Curajul arătat de acesta tocmai în momentul încheierii armistiţiului fiind ceva ciudat şi de mirare şi, mai mult decît atît, fiind socotit ca o faptă care ar tulbura chestiunile deja luate în discuţie, a fost trimis în grabă la mai sus arătatul ‹han› scribul de silihdari. Ataullah bei-efendi, ca să-i explice în taină că se va încheia armistiţiul şi să-l întoarcă într-un loc potrivit, în
205 cazul cînd ar fi pornit de la Rusciuc. Pînă la sosirea celui amintit mai sus, hanul, împrăştiind lumina focului, căpătase faimă şi renume şi devenise arogant în ţinutul Nicopolei. Mai sus arătatul, ajungîndu-l din urmă, i-a explicat această taină şi, întorcîndu-l, l-a făcut să accepte cererea marelui vizir ...

207 EVENIMENTELE DIN ANUL 1186[148]

MISIUNEA LUI ABDULKERIM EFENDI PENTRU ÎNCHEIEREA ARMISTIŢIULUI

Discutîndu-se şi hotărîndu-se, între cele două părţi, ca armistiţiul, care însemna un început pentru pacea care urma să fie stabilită între cele două împărăţii, să se încheie cu succes şi cu o clipă mai devreme, se terminase schimbul de corespondenţe privitoare la adunarea împuterniciţilor celor două părţi la Giurgiu, pentru ca, începînd convorbirile respective, luptele şi certurile să ia sfîrşit.

În misiunea de încheiere a armistiţiului a fost numit Abdulkerim efendi, care era controlor financiar de cavalerie[149]. Dîndu-i-se în mînă actul de învoire, toate proviziile lui au fost asigurate din partea împărăţiei. Afară de faptul că toate treburile lui au fost înlesnite, lîngă el a mai fost numit şi Dürri efendi, chisedarul Divanului, care avea experienţa tratatelor şi clauzelor ce se încheiau între Înaltul Devlet şi statele creştine. Ei au pornit spre Giurgiu în a cincea zi a lui muharrem[150] cel venerat ...

ÎNCHEIEREA CONVORBIRILOR DE ARMISTIŢIU

Abdulkerim efendi, care fusese împuternicit pentru încheierea armistiţiului, precum şi Dürri efendi şi Scarlat[151], dragomanul Divanului, care se aflau sub conducerea lui, venind la Rusciuc, au înştiinţat partea cealaltă de sosirea lor. Venind îndată om din partea persoanei cu numele de Simolin[152],
208 care era numit din partea ruşilor, acesta ceru trecerea lor. Efendiul mai sus arătat l-a întors pe omul acestuia, făcîndu-i cunoscut că va trece pe malul celălalt în a şaisprezecea zi a lunii mai sus arătate[153]. În ziua respectivă el a trecut la Giurgiu şi, după ce a descins în cortul destinat pentru el, la o oră distanţă de oraş, i s-au făcut ceremoniile de bun sosit din partea generalului

[148] *1186 H.* = 4 aprilie 1772 — 24 martie 1773.
[149] *Suvari mukabelecisi*
[150] *5 muharrem 1186* = 8 aprilie 1772.
[151] Scarlat Caragea, dragoman (1770—1774; a doua oară).
[152] Simolin; Smolen (cf. Hammer, *op. cit.*, XVI, p. 315).
[153] *16 muharrem 1186* = 19 aprilie 1772.

9. *Cronica lui Vasîf.* Misiunea lui Abdulkerim efendi pentru încheierea unui armistiţiu între Rusia şi Turcia în primăvara anului 1772 (partea a II-a, p. 207).

* وقایع سنه ست وثمانین ومائة والف مأموریت عبد الکریم افندی بعقد متارکه) بین الدولتین رابطه بند نظام اوله جق مصالحه یه مقدمه اولان متارکه نك بران اقدم پذیرفته حسن ختام اولمسی طرفیندن بالمخابره قرار کیر مذاکره اولوب ایکی طرف مرخصلری برکوکیده اجتماع ومکالمه یه شروع ایله دفع جنك ونزاع ایتمك مجاوبه سی دخی انقطاع اوزره اولوب لاجرم سواری مقابله جیسی اولان عبد الکریم افندی متارکه خدمتنه تعیین وبدینه رخصت نامه ویریلوب کافهٔ موثنی طرف میریدن رؤیت ومصلحتی تهوین اولنددیغندن بشقه دولت علیه ایله دول نصاری میاننده رشته بند استحکام اولان عهود وشروطه بالممارسه اکتساب علم اجمالی ایدن دیوان قلمی کیسه داری دری افندی دخی مومی الیه همدوش مرافقت ومحرم الحرامك بشنجی کونی برکوکی طرفنه عنانتاب توجه وعزیمت اولدیلر (حقه) بقای شان سلطنت
* سنیه ایله عقد شروط مهادنت اکرچه منوی ضمیر ارکان دولت اولوب انجق نتیجهٔ مکالمه مجهول مطلق وحصول مصالحه بازبستهٔ امر جناب حق اولوب زا ژخایان اعدادن تکلیف مالایطاق معاملاتیله انعقاد صلح مقدر اولمدیغی تقدیرده لامحاله اعادهٔ حرب اقتضا ایدوب بوصورتده جمع عسکرده اظهار کسل وتوانی باعث ندامت وپشیمانی اوله جغندن بشقه اوازهٔ متارکه عواقب اموردن غافل اولان عسکرینك دهلیز سامعه لرینه داخل اولمغله ضروری ترك سرعت واستعجال ووقتیله معسکر همایونه عدم وصوللری من اغلب الاحتمال اولوب بنابرین اولبهاره ترتیب اولنان جنود موحدینك بران اقدم موکب سردار اکرمی یه التحاقلری بابنده هر طرفه امر عالیشان شرفصدور وسلانیك متصرفی وزیر ابراهیم پاشا سوق عساکره مأمور اولدی بوندبیر دلپذیردن عسکره تاکیدا للحال نوع آصنی دخی قانون اوزره اخراج واغرای عسکری طریقه سنه انتهاج اولندی (ختام امر متارکه
* متارکه یه مرخص تعیین اولنان عبد الکریم افندی ومعیتنده اولان دری افندی ودیوان ترجمانی اسکرلت روسجقه وصول بولوب وصوللرینی قارشو طرفه اخبار وروسیه لو طرفندن تعیین اولنان سیمولین نام شخصدن فی الحال ادم کلوب وقت

aflat la Giurgiu, precum şi a delegatului Simolin. Ei şi-au îndeplinit îndatoririle lor de respect, trimiţînd în serviciul lui 40 de cătane şi un maior. După două-trei zile, întîlnindu-se cu delegatul Rusiei, s-au purtat prieteneşte între ei şi şi-au schimbat actele de împuternicire. În ziua următoare, ei au început tratativele.

Timp de vreo treizeci de zile s-au dus discuţii contradictorii. Modificînd şi ameliorînd în mod abil, cu serdarul suprem, articolele care constituiau punctele de divergenţe, precum şi clauzele, iar cererile care nu puteau fi acceptate fiind îndreptate, cu argumente, în sensul păcii, s-a ajuns la o formulă de înţelegere.

În a şaptea zi a lui safer [154] cel norocos s-au scris şi s-au completat documentele care au fost predate dintr-o parte şi alta. De asemenea, scriindu-se acte de confirmare atît din partea serdarului suprem, cît şi a mareşalului, chestiunea armistiţiului a fost isprăvită. După aceasta a început ceremonia schimbării de daruri. Efendiului mai sus arătat, precum şi celor de sub conducerea lui li s-au dat trei dolmane de samur strălucitoare. De asemenea, şi din partea aceasta i s-a acordat delegatului rus un cal împodobit, secretarului lor general i s-au dat o mie de guruşi, iar tălmaciului lor şapte sute de guruşi. Îndeplinindu-se apoi ceremoniile de plecare, au rostit şi unii şi alţii urări de întoarcere cu bine.

DESCRIEREA CLAUZELOR ARMISTIŢIULUI

Clauza întîi: Cele două oşti să înceteze războiul acolo unde se găsesc ele.

Clauza a doua: Comandanţii de oşti aflaţi la Giurgiu şi Rusciuc să fie anunţaţi despre aceasta, după semnarea actelor. De asemenea, să li se explice situaţia şi oştilor din Anatolia şi Rumelia, potrivit distanţei la care se află ele.

Clauza a treia. În timpul armistiţiului, oştile celor două părţi să rămînă aşa cum se află în momentul de faţă. Pentru oştile celor două părţi aflate pe malurile Dunării să se considere Dunărea ca hotar, pînă la fixarea hotarelor de către cele două împărăţii. Să nu se facă construcţii noi, iar locurile distruse, îndeosebi Babadagul, Tulcea, Isaccea, Măcin şi Hîrşova, să nu fie reparate, ci să fie lăsate în starea în care se află.

209 *Clauza a patra:* Să se dea învoire delegatului rus, care a fost însărcinat pentru semnarea armistiţiului, să anunţe încheierea armistiţiului la Poartă şi de acolo comandanţilor flotei ruseşti, aflată în Marea Mediterană, pentru ca comandanţii aceia să respecte porunca privitoare la armistiţiu, împreună cu flota Înaltului Devlet.

De asemenea, să se trimită ştire din partea Înaltului Devlet către ţărmuri şi în Crimeia, pentru ca vasele musulmane să nu pătrundă pe gurile Dunării şi ale Nistrului. Afară de condiţiile arătate mai jos, vasele 〈turceşti〉 să nu apară deloc nici în porturile Crimeii, dacă nu este nevoie. Să nu se pună piedici în călătoria, în lung şi în lat, a vaselor aflate pe fluviul Dunărea, care a fost fixat ca graniţă. Neînţelegerile ivite între populaţia celor două părţi să fie aplanate cu justeţe prin mijlocirea căpeteniilor lor, dîndu-se pedepsele necesare.

Clauza a cincea: După ce armistiţiul va fi anunţat la cetăţile Oceacov şi Kîlburun, să nu se mai trimită acolo ostaşi şi muniţii, însă să fie permisă trimiterea de zaherele.

---

[154] *7 safer 1186* = 10 mai 1772. După alte izvoare, armistiţiul s-a încheiat la *27 safer 1186* (30 mai 1772), ceea ce este corect.

Clauza a şasea: În cazul că vase încărcate cu zaherele vor nimeri, din pricina timpului sau a altor nenorociri, pe ţărmurile Crimeii sau vor nimeri, pe uscat, prin părţile Basarabiei, aflată în faţa ⟨Crimeii⟩, atunci ele să fie ajutate spre a fi salvate, fără să fie împiedicate în trecerea lor.

Clauza a şaptea: Dacă şi corăbiile ruseşti, încărcate cu zaherele pentru părţile Dunării, Crimeii şi Basarabiei, vor nimeri, în urma unor nenorociri, la hotarele Înaltului Devlet, populaţia să depună eforturi pentru salvarea lor şi pentru a le înlătura greutăţile, dîndu-le liberă trecere.

Clauza a opta: În momentul cînd oştile celor două părţi, aflate prin părţile Gruziei [155], Cubanului şi în alte locuri ale Anatoliei, vor primi vestea armistiţiului, populaţia şi oştile să respecte armistiţiul, iar oraşele şi cetăţile, precum şi alte locuri să rămînă aşa cum sînt, în mîinile cui s-ar afla; acolo unde este nevoie de fixarea graniţei [156] să se ia în considerare clauzele armistiţiului.

Clauza a noua: Termenul înţelegerii de faţă să ţină, fără excepţie, pe pămînturile ambelor părţi: Moldova, Ţara Românească, Bugeac, Crimeia, Kuban şi în alte părţi, pînă la întrunirea delegaţilor pentru pace. Tot aşa să fie şi pe apele Mării Negre, prin înţelegerea seraschierilor ambelor părţi. Întrucît nu este cu putinţă ca această ştire să ajungă în acelaşi timp şi la depărtări, de aceea, fără a se compara cu ţinuturile apropiate, termenul armistiţiului să ţină pînă la 1 octombrie al acestui an ⟨1186 H.⟩ [157] ...

218 SOSIREA DELEGAŢILOR ÎNALTULUI DEVLET LA ORDIA ÎMPĂRĂTEASCĂ

În urma încheierii armistiţiului, Abdulkerim efendi se întorsese, iar delegaţii desemnaţi din partea ruşilor plecaseră în oraşul Iaşi (Yaş). Scrisoarea mareşalului, pentru grăbire [158], fusese prezentată mai înainte de aceasta la tronul cel măreţ al aceluia căruia toată lumea i se supune [158a]. Din partea tronului imperial a fost ales ca împuternicit-prim [159] Osman efendi din Ieni-şehir, care era nişangiu. Ca al doilea delegat a fost numit şeihul de Aya-Sofya [159a], care cunoştea ţinuturile, spre a rezolva chestiunile importante care s-ar ivi. După aceea au fost aranjate toate treburile privitoare la problema aceea, iar pentru administrarea cheltuielilor lor, care urmau a fie suportate de împărăţie, a fost numit pe lîngă ei, cu funcţia de defterdar, Küçük-Ibrahim efendi, dintre scribii Divanului împărătesc. Pentru ambasadorii Austriei şi Prusiei [160], care plecaseră cu aceştia, spre a mijloci, s-au repartizat cîte 25 000 de guruşi. Astfel, în ziua de duminică, 12 rebi I [160a], ei au pornit de la Poartă şi a sosit ştirea că în a patra zi a lui rebi-ul ahîr [161] vor sosi la oastea împărătească ...

---

[155] *Gürdjistan*, Georgia, Gruzia (U.R.S.S.).

[156] Adică locuri a căror stăpînire era nedecisă.

[157] *1 teşrin-i evvel 1186* = 1 octombrie 1772.

[158] A tratativelor pentru pace.

[158a] Mustafa al III-lea, sultan otoman (1757—1774).

[159] *Murahhas-ı evvel*; pentru convorbirile de pace.

[159a] Yasini *(Yasincizade)* Osman efendi, cu rangul de cadiu de Istanbul.

[160] Thugut (Franz-Maria) şi, respectiv, Zegedin.

[160a] *12 rebi I 1186* = 13 iunie 1772.

[161] *4 rebi II 1186* = 5 iulie 1772.

220 **PLECAREA DELEGAŢILOR ÎMPĂRĂŢIEI PENTRU CONVORBIRI ⟨LA FOCŞANI⟩**

Cei arătaţi mai sus au poposit şi s-au odihnit la ordia împărătească timp de vreo trei zile, iar după aceea marele vizir a făcut cunoscut ca delegaţii Prusiei, mergînd la locul de convorbiri, să cerceteze dorinţele ruşilor. De aceea, mai întîi delegatul prim şi apoi delegatul al doilea au primit drept daruri cîte o blană de samur şi cîte un cal împodobit. În al doilea rînd, aceeaşi atenţie s-a arătat şi delegaţilor Austriei şi Prusiei. Totodată şi altor persoane, precum şi dragomanilor lor, li s-au acordat caftane şi alte obiecte bine lucrate. După aceea, el i-a îndemnat şi i-a rugat ca în a unsprezecea zi a lunii mai sus arătate [162] să pornească spre locul unde trebuiau să meargă. După trei zile, ei au sosit la Rusciuc şi au descins în cîte un loc [163], după ce serascherul Ali paşa le-a pregătit un mare alai cu oaste. De asemenea, au fost pregătite şi completate sumele de bani, precum şi alte lucruri de care aveau nevoie. Această ştire ajungînd pe malul celălalt, generalul ⟨rus⟩ din Giurgiu a trimis răspuns în sensul că: „în caz dacă delegatul principal nu are titlu de mare sol, atunci urmează el să ne onoreze mai întîi cu vizita".

Osman efendi, la rîndul său, a arătat că posedă acest titlu şi a explicat cu claritate că padişahul are puterea de a acorda şi altora acest titlu. Dragomanul aflat în slujba sa a arătat aceasta clar, cu hîrtie sigilată, generalului. 221

Astfel, după unele discuţii contradictorii cu cel arătat, ei au trecut la Giurgiu, de pe un mal pe celălalt, iar după ce s-au prezentat în cortul destinat pentru ei, generalul arătat mai sus a făcut pasul de bun sosit, fiind onorat la întoarcerea lui cu un cal împodobit. În ziua următoare şi delegaţii Înaltului Devlet, mergînd la cortul generalului, l-au onorat pe acesta,...

⟨Acordarea titlului de cadiu de Istanbul lui Yasinizade Osman efendi, pentru a putea participa la convorbirile de pace cu Rusia⟩.

222

CONVORBIRILE

⟨În acest paragraf se arată că, în urma sfaturilor date de ambasadorul Prusiei, marele vizir a iniţiat unele manevre militare spre a impune încheierea grabnică a tratativelor, făcînd să dispară ideea că Poarta şi-ar fi epuizat toate forţele. Cei de la medjlis şi-au exprimat convingerea că, în cazul cînd va fi nevoie de război, Poarta ar fi gata⟩.

ÎNCEPEREA DISCUŢIILOR ÎNTRE DELEGAŢI ⟨LA FOCŞANI⟩

În timpul convorbirilor avute la Giurgiu cu Abdulkerim efendi, durata armistiţiului fusese lăsată la aprecierea delegaţilor. Întîlnindu-se, împuterniciţii au discutat ca armistiţiul să fie prelungit pînă la 10 septembrie [164] şi fiecare parte să respecte străduinţa celeilalte părţi, iar dacă va fi nevoie, să se întîlnească cu toţii sau numai unii dintre ei. De asemenea, s-a discutat 223 ca, afară de secretarii principali *(serkâtib)* şi de dragomani, să nu se apropie nimeni de locul unde se ţin convorbirile, ca să nu afle taina şi să nu obţină veşti şi informaţii. Totodată, trebuiau sfătuiţi toţi, afară de delegaţi, să nu plece din locurile lor după apusul soarelui, iar în cazul cînd pacea nu va reuşi, trebuiau să pregătească cele necesare pentru asigurarea întoarcerii ⟨delegaţilor

---

[162] *11 rebi II 1186* = 12 iulie 1772.
[163] E vorba de locuinţe separate.
[164] 10 septembrie 1772; mai sus s-a vorbit de: 1 octombrie 1772

turci〉 pînă la graniță. De asemenea, s-a discutat, înainte de convorbiri, și s-a căzut de acord ca, în cazul cînd, în zilele de convorbiri, se va constata că unii răufăcători încearcă să tulbure lucrurile prin intrigi și zîzanii [164a], aceste cazuri să nu fie ascunse de nici una din părți, ci să le anunțe reciproc pentru a înlătura bănuielile. În a șaptea zi a lui djemazi I [165] s-a discutat această chestiune și delegații celor două părți, adunîndu-se la locul de convorbiri, au comunicat unii altora întîmplările de acest fel. După aceea s-au ivit divergențe în privința participării și neparticipării mijlocitorilor la medjlisurile de convorbiri. Oricum, actele de armistițiu, conținînd clauzele de care s-a amintit, au fost redactate, semnate și sigilate de ambele părți. După schimbarea lor, îndată ce au sosit la Înalta Poartă, actele expediate [166], durata zilelor de armistițiu a fost înștiințată la serhaturi, precum și în alte locuri unde trebuia și, emițîndu-se firman în această privință, ostilitățile au fost înlăturate.

REZUMATUL CONVORBIRILOR ȘI ÎNTOARCEREA DELEGAȚILOR

Împuterniciții celor două părți adunîndu-se, așa cum s-a explicat, la locul de convorbiri, s-a luat în discuție mai întîi chestiunea participării ambasadorilor Austriei și Prusiei la medjlisul de tratative. Atunci, șeful delegației ruse, Orlov, a arătat pe scurt: „Mai înainte de aceasta, cînd statul austriac a cerut să mijlocească, cu scopul de a se face pace, atunci împărăția noastră, fiind o țară puternică, nu s-a înjosit să accepte mijlocirea altora, făcînd cunoscut Austriei că 〈Rusia〉 își va rezolva singură treburile ei. Dată fiind și nevoia de a respecta și hatîrul 〈statului vostru〉, împărăția noastră a respins prezența austriecilor, în consecință și a prusacilor, tocmai ca să înlăture greutățile care ar veni de la alții și pentru a analiza articolele mai grele".

El a făcut să se înțeleagă, pe scurt, că, în acest caz, se interzice ambasadorilor lor să participe la ședințele de convorbiri. La început, ei au ascuns și n-au precizat celelalte dorințe ale lor. La medjlisul următor, ambele părți au lăsat nelămurite chestiunile puse în discuție, făcînd doar aluzii și referiri. După aceea s-a trecut la explicarea lucrurilor neclare și la precizarea aluziilor. Atunci, rușii au luat în discuție cauzele războiului și, aruncînd pe seama Înaltului Devlet călcarea tratatului de pace, s-au apucat să ceară despăgubiri. De asemenea, din partea aceasta li s-a arătat că ei au început războiul și au fost enumerate încălcările și persecuțiile săvîrșite de ei în țara leșească și la Balta.

224

Atunci ei au lăsat la o parte, pentru moment, această problemă, punînd în discuție chestiunea independenței tătarilor, care era vechea lor dorință. Atunci delegații Înaltului Devlet au arătat clar motivările justificate, în chestiunea independenței tătarilor și au explicat, de asemenea, cu claritate și cu autoritate că e cu neputință de acceptat. Apoi, delegații ruși au luat iarăși cuvîntul, zicînd: „Tătarii au semănat totdeauna intrigi între cele două state [167], fiind, astfel, cauza războaielor și dușmăniilor. În cazul cînd ei ar fi

---

[164a] Se face aluzie la ambasadorii Austriei și Prusiei.

[165] *7 cemazi I 1186* = 6 august 1772.

[166] Cu privire la termenul armistițiului.

[167] Între Rusia și Turcia.

independenţi, speranţa lor fiind tăiată în privinţa ajutorului din partea statului pe care ei se sprijină, nu vor mai avea putere să provoace tulburări şi este evident că îşi vor vedea de treburile lor." Atunci, din partea ceastălaltă li s-a răspuns şi li s-a explicat că: „Chestiunea independenţei presupune formarea a două Califate şi, în acest caz, Înaltul Devlet va fi nevoit să ducă război, iar roadele convorbirilor de pace vor rămîne neclare ..."

Astfel, discuţiile contradictorii s-au adîncit tot mai mult, iar certurile şi neînţelegerile s-au înteţit foarte mult. În cele din urmă, delegaţii ruşi au spus că chestiunea independenţei ⟨tătarilor⟩ fiind baza păcii şi punctul de plecare pentru celelalte articole, în cazul cînd ea nu va fi acceptată, atunci nu vor primi discutarea şi fixarea celorlalte articole şi, suspendînd mejdlisul, au lăsat pe seama destinului cele ce vor urma. După cîteva zile, Orlov, mergînd singur, după apusul soarelui, în cortul lui Osman efendi, a insistat mult în privinţa acceptării chestiunii independenţei ⟨Crimeii⟩. Osman efendi, răspunzînd la orice întrebare a acestuia, l-a uimit pe acesta şi l-a invitat să renunţe la chestiunea independenţei pentru aranjarea căreia făcuse promisiuni în faţa împărătesei din Petersburg.

Ei au făcut aluzie ca, a doua zi, pregătindu-se căruţele, delegaţii Înaltului Devlet să se întoarcă. Aceştia, la rîndul lor, fără să ia învoire, au pornit şi s-au îndreptat spre Rusciuc, iar Orlov a plecat spre Petersburg cu gîndul de a explica, chipurile, scuza lui în chestiunea independenţei ⟨tătarilor⟩, pe cînd Obreşcov a rămas lîngă mareşal.

Osman efendi era un om unic în discuţii complicate şi în conversaţii, dar totodată era o mare nenorocire în privinţa certurilor şi a gîlcevei. De 225 aceea, neliniştit peste măsură, el a fost cuprins de gîndul că ar putea să-i obosească cu vorbe pe delegaţii ruşi şi s-a gîndit să aranjeze chestiunea cu bani. Numai că ruşii nu s-au lăsat convinşi cu vorbe şi nici să fie răsplătiţi în schimbul pretenţiilor lor. De aceea delegaţii ⟨turci⟩ s-au convins că, în cererile lor, ⟨ruşii⟩ au ales întîi calea răbdării, iar cînd şi-au pierdut speranţele, s-au îndîrjit mereu, arătînd rezistenţă şi perseverenţă. Osman efendi, la rîndul său, se frămînta de teamă, zicîndu-şi că „dacă aş aranja într-un fel oarecare chestiunea independenţei ⟨Crimeii⟩, atunci, intrînd în gura ulemelelor, ei ar putea, în cele din urmă, să mă ducă la vreo nenorocire şi să mă omoare".

De aceea nu a avut curajul să aranjeze o treabă care ar fi fost uşoară pentru el şi absolut folositoare pentru împărăţie. Ca urmare, reluîndu-se războiul, au pierit foarte multe suflete şi foarte multe avuţii, iar duşmanii au obţinut treptat şi Crimeia, unde s-au grăbit să-şi întindă din zi în zi afacerile lor negustoreşti.

E îndeobşte cunoscut că la şedinţele de convorbiri delegaţii ruşi, ori de cîte ori ascultau strigătele efendiului [168], ziceau: „Dacă am spune că acest om e nebun ar fi o lipsă de conduită; să zicem că are minte, dar atitudinea lui este în afara oricăror fapte ale unui om cu cap. Numai că această minte nu este dintre acelea despre care noi ştim şi auzim".

Marele vizir era foarte necăjit de nearanjarea treburilor şi întristat de împlinirea termenului de armistiţiu, care fusese un timp oarecare un prilej pentru odihna oştirii.

---

[168] Osman efendi.

Cu toate acestea, sosind o scrisoare a mareşalului rus, acesta îi blama pe delegaţii ambelor părţi şi scria serdarului suprem astfel: „Ei şi-au petrecut timpul cu certuri şi cu discuţii asupra unor chestiuni, aducînd, în felul acesta, prejudicii armistiţiului, pe care l-au stabilit cu deosebite greutăţi, ca şi clauzelor păcii, care este scopul final".

Ţinîndu-se îndată un medjlis în cortul serdarului suprem, s-a spus, rînd pe rînd: „Oastea este puţină şi nu avem posibilitate să acoperim toate părţile. De asemenea, se apropie iarna şi nu pot fi pregătite în trei luni cele necesare unei oşti rînduite pentru iarnă. De aceea, dacă duşmanii vor apărea din toate părţile, vom fi lipsiţi de apărare. În acest caz, renunţarea la armistiţiu nu este deloc potrivită pentru interesele de război ale împărăţiei. De fapt, şi mareşalul doreşte pace. Încă de pe vremea lui Halil paşa [169] el înclină pentru aranjarea acestei chestiuni. De aceea, dacă, înainte de trecerea lui Osman efendi în partea ceastălaltă [170], i s-ar trimite mai sus arătatului [171] o scrisoare din partea marelui vizir şi dacă s-ar înclina pentru reluarea convorbirilor, cu scopul de a prelungi armistiţiul, atunci s-ar îndeplini cele necesare pentru 226 cinstea împărăţiei. Dacă se va face ceva, va fi bine, iar dacă nu se va face nimic, atunci am arăta şi noi puterea împărăţiei veşnice, rezistînd şi depunînd eforturi pentru aranjarea situaţiei de pe maluri [172], prin adunare de oşti şi zaherele".

Astfel, demnitarii împărăţiei aflaţi la sfat au căutat să-l convingă pe marele vizir să ia o hotărîre potrivită cu această părere şi au hotărît cu toţii să fie trimis unul dintre scribii care cunosc aceste situaţii. În urma acestei păreri, s-a scris o scrisoare de răspuns la scrisoarea sosită din partea mareşalului, conţinînd scuzele de mai înainte. Apoi, alegîndu-mă pe mine, sărmanul cronicar Vasîf [172a], măria-sa serdarul suprem mi-a spus: „Să te văd! Atît timp cît este armistiţiu, acesta este un serviciu mare şi un folos sigur pentru împărăţie. Cînd vei ajunge acolo ce ai putea oare spune? Şi în ce fel vei putea oare să aranjezi această misiune grea?". Iar eu i-am răspuns: „Nu ştiu ce va spune adversarul. În orice caz, cu ajutorul lui Allah, voi depune toate străduinţele de care dispun, în faţa situaţiei pe care o voi constata la faţa locului".

În momentul cînd ieşeam, Resmi <Ahmed> efendi, chehaiaua vizirului, care era şi el prezent la medjlis, sculîndu-se mai înainte, m-a aşteptat la marginea cortului şi mi-a spus: „Să faci în aşa fel ca să întăreşti, într-un fel oarecare, armistiţiul. Chiar dacă am avea răgaz de zece zile tot ar fi bine, deoarece, după răspîndirea ştirii despre întoarcerea lui Osman efendi, o treime din ostaşi a fugit. Dacă şi ceilalţi s-au strecurat cu cîte un pretext şi de vreme ce serhaturile sînt goale, în acest caz se vede clar ce drum au apucat treburile noastre!".

---

[169] Halil paşa, fost mare vizir (12 decembrie 1769—25 octombrie 1770.

[170] Spre Rusciuc.

[171] Feldmareşalul Rusiei, P. A. Rumeanţev.

[172] Ale Dunării.

[172a] Ahmed Vasîf, autorul cronicii de faţă.

Atunci, cu ajutorul lui Allah, am pornit la drum și am ajuns la Rusciuc în al șaptelea ceas de la pornirea din Șumla. Serascherului Daghestani Ali pașa i se trimisese mai înainte un olac ca să pregătească un bac. El a pregătit bacul, iar la întîlnirea mea cu mai sus arătatul, i-am expus discuțiile de la sfat și i-am făcut cunoscută porunca verbală ca, pînă la întoarcere, să nu apară incidente. Atunci el, bătîndu-și joc de părerea mai sus arătată, a spus: „De ce să fie respectat armistițiul? Eu am lîngă mine oaste nenumărată care poate să ia cu forța totul. Să-mi dea voie măria-sa serdarul suprem și eu pot să trec dincolo și să cuceresc pînă la Kiev!". Atunci i-am spus: „Această măsură a fost hotărîtă cu consimțămîntul demnitarilor împărăției. Să dea Allah, dacă armistițiul nu se face așa cum sperăm, atunci, nedezicîndu-te de acest gînd de vitejie, ai putea deveni renumit prin nimicirea inamicilor!"

Sfîrșind astfel vorba, trecusem deja pe malul celălalt. Întîlnindu-mă cu comandantul Giurgiului, ne-am urcat într-o caleașcă pregătită, care era compusă doar dintr-o jumătate de trăsură. După parcurgerea unei distanțe de trei ceasuri, l-am găsit pe Osman efendi pe drum, întorcîndu-se. Am tras lîngă căruța lui și i-am predat în mînă scrisoarea marelui vizir. I-am explicat și i-am arătat totodată și verbal scopul misiunii mele. Atunci el a spus: „Mareșalul Rumeanțev nu e împuternicit să încheie armistițiu nici pe zece zile. De aceea v-ați obosi în zadar. Mai mult decît atît, cererea de armistițiu, care este cu neputință de realizat, este o rușine pentru Înaltul Devlet și o pierdere de timp".

Efendiul fiind vestit prin dușmănia sa față de cei care i se împotrivesc, i-am zis: „Dat fiind faptul că este un moment important, mă supun acum părerii și poruncii voastre. Dacă îmi spuneți să mă duc, atunci mă duc, iar dacă îmi ziceți să nu mă duc, atunci nu mă duc!". Rămînînd mulțumit de această supunere a mea, el și-a arătat dorința de a ne întoarce și, astfel, ne-am întors împreună. Pe drum, el s-a plîns foarte mult de Yasindjizade, zicîndu-mi: „La convorbiri, el nu ne-a sprijinit deloc; de aceea ele nu au fost mai bune decît o adunare de găini. Dacă nu mă crezi, privește aceste cotețe!" El arătă cu mîna corturile din fața Giurgiului. În această stare am descins în corturi. Fiind cuprins de griji, mă cufundasem în gînduri. După o oră, efendiul mai sus arătat m-a chemat în cortul său. Acolo erau prezenți și ambasadorii desemnați pentru ușurarea clauzelor păcii. El s-a adresat ambasadorului Austriei în felul următor: „Acestuia i se spune Vasîf efendi și e unul dintre scribi [178]. El spune că a fost trimis de la oaste pentru armistițiu. Nu e în zadar? Rumeanțev e capabil de armistițiu?". Ambasadorul Austriei, la rîndul lui, i-a răspuns îndată: „Rumeanțev fiind reprezentantul Rusiei, nu pot spune că el nu poate încheia armistițiu". Îndată după el și ambasadorul Prusiei a zis: „Bre efendi, pînă cînd această opinie separată, ambiție și îndîrjire? Statul vostru a numit, prin înțelegere, un om, iar a-l întoarce din drumul lui ar fi o situație care ar aduce pagube. Afară de aceasta, dacă e sortit să fie armistițiu, atunci se va încheia, iar dacă nu e sortit, atunci nu este, cel puțin, util ca omul care se întoarce să aducă la cunoștința statului vostru care anume este starea dușmanului?".

[178] *Hodja (Hoca)*, aici în sens de „scrib la Divan".

Atunci Osman aga s-a schimbat la față și, îndată după aceea, schimbîndu-și înfățișarea, mi s-a adresat astfel: „Efendi, în acest caz e necesar să pornești!". Iar eu, ca să-l necăjesc și mai tare, i-am răspuns: „Eu m-am întors potrivit poruncii voastre. Să dea Allah, s-ar putea ca norocul să fie în asta. Nu vă uitați la cuvintele încurcate ale ambasadorilor, ci încercați să vă convingeți". El, la rîndul său, mi s-a adresat astfel: „Efendi, tu vrei să ne bagi în belea! De vreme ce ambasadorii au zis așa, trebuie să pleci numaidecît!". Atunci, după multe discuții aprinse, am pornit, îndreptîndu-mă spre Iași.

228 În orașul Iași m-am întîlnit cu mareșalul rus Rumeanțev și i-am predat scrisoarea serdarului suprem. După ce a aflat cuprinsul ei, manifestîndu-și bucuria și veselia, a grăit: „Delegații celor două părți, petrecîndu-și vremea cu discuții inutile, au vrut să tulbure acest noroc și au vrut să nenorocească cele două state, împingîndu-le din nou în catastrofa războiului. Noi vom discuta problema cu marele vizir și o vom aranja". Atunci i-am răspuns: „Preaînaltul Allah să dea ce este mai bun pentru statul nostru". Am descins apoi într-o casă pregătită de el, iar după cîteva ceasuri de odihnă, ne-am întîlnit, noaptea, cu Rumeanțev și cu Obreșcov. Cînd am început să discutăm despre actul de armistițiu, Rumeanțev, luînd cuvîntul, a spus: „Fie ca Înaltul Devlet, alegînd această cale, spre surprinderea noastră, să nu ne împiedice din treburile noastre! Fie ca înclinația și dorința lui de pace să se dovedească a fi tot așa de sincere ca și ale noastre!". Atunci i-am spus: „Intenția Înaltului Devlet este de a încheia o pace adevărată, potrivit gloriei și intereselor lui, și nu are alte pretenții". Atunci el a zis: „Pretenția lui poate fi atît cît poate să cîștige timp pentru a aduce oastea de iarnă". Sărmanul de mine i-am răspuns în felul următor: „Nu e necesar să vină oastea de iarnă. Dacă am fi dorit ⟨război⟩, avem cîte 40—50 de mii de soldați la Rusciuc și la Silistra, iar la oastea împărătească se află vreo optzeci de mii de ostași pregătiți. Bacurile lor stau gata la mal, iar ei sînt în așteptarea unei porunci. La cel mai mic semn, trecînd încoace, ei ar fi început lupta. Serascherul de Rusciuc s-a și supărat pe faptul că noi am venit încoace. E sigur că aceasta împiedică zelul său. De aceea l-am rugat în mod special să stea pînă ce mă duc și mă întorc. De asemenea, și seraschierului de Silistra i s-a trimis știre în acest sens. Dacă nu s-ar fi dorit o clarificare, atunci nu s-ar fi recurs la aceste cereri". Zicînd astfel, eu am terminat cuvîntul meu. Atunci Obreșcov, fiind un om cu experiență și un om clarvăzător, a zis: „Să nu se piardă vremea cu astfel de discuții. Se cunoaște situația ambelor părți; să trecem îndată la chestiune". Iar eu am spus: „Noi, la rîndul nostru, am venit ca să facem treabă. Cercetînd gîndurile voastre, dacă vom simți că aveți dorință sinceră pentru pace, atunci armistițiul îl vom socoti rezonabil".

Cînd au întrebat cam de cîte zile să fie armistițiul, li s-a arătat astfel: „Este una din chestiunile importante ca zilele de armistițiu să aibă o limită largă, deoarece unele din probleme au nevoie de aprobare, iar din pricina distanțelor mari, pînă la ducerea și întoarcerea scrisorilor delegaților, termenul

229 armistițiului se va împlini și va fi nevoie să înceapă din nou războiul". Atunci el a spus: „Nu am împuternicire să prelungesc armistițiul; doar să scriu împărătesei și s-o cer. Pînă la sosirea știrii trec patruzeci de zile. După ce am curajul și iau aprobare pentru aceste patruzeci de zile, atunci pot să-l aranjez și pe încă alte cîteva luni". Atunci eu i-am răspuns: „Înaltul Devlet nu s-ar învoi pentru un armistițiu de patruzeci de zile; el s-ar mulțumi cu cel puțin un termen de șase-șapte luni. Și acest lucru vi s-a arătat. Afară de

aceasta, nici nu știm dacă împărăteasa vă va acorda permisiune". Atunci el a răspuns îndată: „Pot să-ți dau act sigilat și iscălit că va aproba. Dar dumneata poți, la rîndul domniei-tale, să-mi dai act în această privință?". Simțind că ei doresc rezolvarea chestiunii, deși nu aveam aprobare să dau dovadă, totuși, prinzînd curaj, i-am spus: „Dacă așa stau lucrurile, atunci pot să dau și eu dovadă!".

Rumeanțev a spus: „Nu știu dacă statul tău va accepta sau nu, dar, pentru a nu amîna treburile celor două părți, poți să aduci în cîteva zile răspuns dacă se aprobă sau se respinge?".

Eu i-am zis: „Pot să primesc în zece zile". Atunci Obreșcov a zis: „Nu e posibil în zece zile, hai să fie 12 zile!". Iar eu am spus: „Nu mă dezic de cuvîntul meu; cu ajutorul lui Allah, știrea poate să sosească la voi în zece zile!". Atunci ei au zis: „Dă dovadă și pentru aceasta!". Le-am dat dovadă și în acest sens. Preaînaltul Allah nescoțîndu-mă mincinos, știrea de aprobare a sosit în zece zile la ruși. Aceasta face parte din faptele neobișnuite crezute de toată lumea.

În timp ce mergeam la Iași, văzusem că ostașii ruși porniseră valuri după valuri spre mal[173a] și, din cauza mișcărilor lor, mă convinsesem că ei au de gînd să treacă pe malul de dincolo și să provoace pagube. De asemenea, constatasem că ostașii noștri, la rîndul lor, începuseră să fugă cete după cete, serhaturile rămînînd astfel pustii de tot. De aceea mi-a trecut prin gînd ideea că, pînă la întoarcerea noastră[174], s-ar putea să se ivească vreo nenorocire. Cu scopul de a-i împiedica pe ruși de la atac, după ce am luat dovada de la mareșalul rus, m-am adresat lui și i-am spus: „În momentul plecării încoace, mergînd la serascherii de la granițele islamice, le spusesem și le explicasem să nu atace hotarele pînă la întoarcerea mea și le spusesem să se apere doar dacă vor veni rușii. Socot că ar fi potrivit ca și domnia voastră să transmiteți această știre ostașilor voștri".

Atunci au fost trimiși numaidecît, în grabă, olaci la cei care se aflau în drum, precum și la cei care se aflau dincoace de Dunăre, atrăgîndu-li-se atenția ca să aibă grijă de această știre. Eu, la rîndul meu, terminînd treburile, am pornit la drum și am sosit a doua zi la Giurgiu, iar de acolo am trecut la Rusciuc.

230

Ce să văd? Lumea se schimbase și rînduiala ce o văzusem se modificase. Cînd m-am întîlnit cu serascher-pașa[175], acesta m-a întrebat: „Efendi, spuneți repede, cum ați aranjat?". Eu i-am răspuns cam prefăcut: „S-a hotărît război! Așa cum ați spus acum cîteva zile, depuneți îndată eforturi ca, în timp de trei sau cinci zile, să treceți pe malul celălalt și să-i îndepărtați pe dușmanii din acele părți". Atunci, îngălbenindu-se la față și tresărind, el a spus: „Efendi, nu avem nici un fel de posibilitate de a duce război. Ostașii din Bosnia, care se aflau sub comanda mea, îmbolnăvindu-se de diaree, cei mai mulți dintre ei au murit. Astfel, pe malul de acolo a apărut un nou cimitir. Ceilalți ostași, la rîndul lor, zicînd că a sosit iarna, au început să dezerteze, iar dacă întrebi de bani sau de zaherea, nici una din acestea nu există. În această situație, lăsînd atacul la o parte, sînt incapabil chiar și de apărare. Să explicați amănunțit această situație măriei-sale serdarului suprem ca să depună eforturi pentru adunare de ostași și pentru procurare de zaherele și bani. Altfel, Rusciucul rămîne pe seama lui Allah!".

[173a] Adică spre Dunăre.
[174] De la convorbirile pentru prelungirea armistițiului.
[175] Daghestani Ali pașa.

Atunci i-am zis: „Unde v-a rămas vitejia de altădată? Cum aţi renunţat aşa de repede la strădania voastră? Eu admirasem mult de tot comportarea domniei-voastre, demnă de un vizir. Care a fost pricina acestei delăsări?". Iar el mi-a răspuns: „Şi atunci cînd aţi trecut spre Giurgiu-Iaşi, situaţia era tot ca acum, dar arătasem curaj şi exagerasem foarte mult doar ca să vă îmbărbătez!", În cele din urmă, a trebuit să afle care anume este situaţia dar i s-a atras atenţia ca, pînă la sosirea ştirii, să nu o divulge nimănui,

Osman efendi, după sosirea lui la oaste, răspîndind vestea că ruşii sînt foarte slabi şi că, intrînd boala în ei, sînt pe calea nimicirii totale, ceruse tuturor să se ia măsuri pentru trecerea pe malul celălalt. De asemenea, el a mai spus: „Mareşalul rus nefiind împuternicit nici pentru un armistiţiu de cinci zile, cel care e trimis cu misiune se va întoarce, fără îndoială, cu un răspuns de jale. Dacă ostaşii ar ataca puţin malul celălalt, sînt convins că duşmanul va fugi pînă la Hotin". Spunînd astfel, el făcuse să fie trimişi oameni în toate părţile ca să îndemne la luptă.

Toţi se temeau de răutatea celui mai sus arătat [176] şi, dat fiind faptul că el voia să meargă la Poartă, demnitarii statului se fereau de îndîrjirea acestuia, zicînd: „Din pricina tăriei sale, el ar putea să tulbure, într-un fel oarecare, lucrurile". Ei vorbeau de uşurinţa minţii sale şi de posibilitatea lui de a face greşeli. În timp ce ei erau trişti şi necăjiţi, comandantul oştirii ruseşti din faţa Silistrei, Potemkin, scrisese o scrisoare muhafîzului Seid-Husein paşa şi-l întrebase pe acesta: „Vă facem cunoscută vestea noulul armistiţiu. Şi la voi există oare această ştire?" Acesta, la rîndul său, a transmis prin doi tătari [177] ştirea respectivă la oaste. Demnitarii împărăţiei s-au buimăcit la auzul că armistiţiul a fost încheiat [178] şi nu ştiau ce să facă. De 231 aceea au aşteptat sosirea mea pentru a afla dacă vestea era adevărată sau falsă.

Sărmanul de mine, la rîndul meu, plecînd de la Rusciuc, am sosit noaptea la Hezargrad. Atunci m-au anunţat că în oraş se află Bekir bei, fratele lui Naili paşa. Îndată ce a auzit de mine, el a venit pe jos la locul unde mă aflam

Cînd l-am întrebat: „Bei-efendi, de ce umblaţi?", el mi-a răspuns: „Osman efendi, venind la oaste, a răspîndit zvonul că „nu va fi cu putinţa să se încheie armistiţiu; trimisul poate să vină îndată întristat. Întăriţi serhaturile!". De aceea, schimbîndu-se tactica, demnitarii statului au fost numiţi în cîte o parte, iar pe mine m-au trimis la Rusciuc. Dacă voi putea să trec ostaşi pe malul celălalt, îi vor trece, iar dacă nu, atunci voi întări Rusciucul. Dumneavoastră ce veşti aveţi?". Atunci eu i-am dat oarecum de înţeles, zicîndu-i: „Eu nu am nici un leac, dar du-te liniştit la Rusciuc; s-ar putea ca ulterior misiunea voastră să se schimbe". După aceea, tot noaptea, am şi sosit la ordia împărătească. Rugăciunea de dimineaţă am îndeplinit-o în cortul unde se afla ilustrul steag şi apoi, împreună cu chehaia-bei şi reis-efendi, m-am dus în cortul de dormit al marelui vizir. Cînd i-am expus pe larg cum stă situaţia, el mi-a spus mai întîi că e foarte mulţumit de întîrzierea lui Bekir bei şi de faptul că, venind mai întîi înapoi cu Osman efendi, am pornit apoi, la cererea lui [179]. După aceea, neştiind cum să mă onoreze mai repede pentru vestea armistiţiului, mi-a dat tot aurul care se găsea în buzunarele lui...

---

[176] Osman aga (efendi).
[177] *Tătar*, aci în sens de olac, curier.
[178] E vorba de prelungirea armistiţiului.
[179] Spre Iaşi.

În cortul marelui vizir ținîndu-se un sfat mare, s-a citit scrisoarea mareșalului și senetul lui, precum și procesul-verbal al convorbirilor. Toți au spus că azi pentru Înaltul Devlet nu e altă afacere mai bună decît aceasta. Aga-pașa [180] a spus chiar că: „în timp de două zile au fugit dintre ieniceri vreo 1 500 de oameni și acum a sosit vestea că ei au trecut munții, dezorganizînd și oastea muhafîzului de Çalîk-Kavak. Este potrivit să se scrie îndată și să se trimită, cu un ceas mai devreme, actul de confirmare a senetului mai sus arătat". (232)

Cuvîntul lui a fost aprobat de toți. De aceea, scriindu-se numaidecît senetul amintit, acesta a fost trimis mareșalului, printr-un olac iute de picior.

Deși procesele-verbale ale convorbirilor, acestor tratative importante se aflau în original, totuși ele au ars în timpul incendiilor. De aceea, dat fiind că sînt convorbiri de acum treizeci de ani, am scris aici tot ce mi-a rămas în memorie ...

(235) SFATUL ȘI NUMIREA REÎS-EFENDIULUI [181] ABDURREZAK <BAHIR> EFENDI CA DELEGAT

Potrivit înțelegerii, actul de confirmare a armistițiului, asupra căruia se ajunsese la un acord, sosise din partea feldmareșalului rus Rumeanțev la oastea împărătească în a noua zi a ilustrei luni regeb [181]. Printr-o scrisoare separată, el arăta că delegatul rus, Obreșcov, va merge la București, care fusese stabilit ca loc de convorbiri, și cerea ca și din partea Înaltului Devlet să fie numită o persoană cu rang. Chestiunea respectivă fiind foarte importantă pentru Înaltul Devlet, s-a ținut îndată un medjlis unde au fost chemați înalții demnitari ai împărăției. Atunci, serdarul suprem, adresîndu-se celor prezenți, i-a întrebat care anume este părerea cea mai bună în această privință. Cei de acolo au spus: „Dat fiind faptul că armistițiul a fost aranjat relativ ușor, se simte că și pacea poate să fie încheiată așa cum sperăm. De aceea este bine să ne ocupăm de această treabă, numind delegați cu un ceas mai devreme". Atunci, marele vizir a spus: „Întoarcerea delegaților Înaltului Devlet cere timp și, dat fiind că pacea se încheie încă din trecut de către cel care este reis-efendi, socotim, după părerea noastră, că e bine să fie numit ca delegat reis-efendiul Abdurrezak efendi, care a călătorit mult și știe multe și care, în orice caz, este un om de încredere al Înaltului Devlet. Voi ce spuneți de asta?". Cei prezenți la medjlis au acceptat din toate punctele de vedere părerea marelui vizir cel ocrotitor și au descris una cîte una calitățile și priceperea celui amintit mai sus. În consecință, în a unsprezecea zi a lunii regeb [183], mai sus arătatul a fost numit, cu înțelegerea tuturor, ca sol și ca delegat. Afară de faptul că el a fost îmbrăcat cu samur împodobit, au mai fost atașați lîngă el ca sfetnici: baș-muhasebegiul Suleiman Penah efendi și scribul silahdarilor Ataullah bei-efendi. De asemenea, a fost ales și beilikciul Esseid-Mehmed Hayri efendi ca șeful scribilor *(serkâlib)*, iar sărmanul de mine [184] am luat parte la convorbiri ca scrib ...

---

[180] Aga de ieniceri.

[181] *Reis-ul-küttab*

[182] *9 receb 1186* = 6 octombrie 1772.

[183] *11 receb 1186* = 8 octombrie 1772.

[184] Vasîf efendi, autorul cronicii de față.

236 PLECAREA REIS-EFENDIULUI SPRE BUCUREŞTI

Pregătindu-se cele necesare efendiului mai sus arătat şi distribuindu-se cheltuielile de drum efendiilor de sub supravegherea lui, i s-a predat şi actul de împuternicire, dat din partea padişahului, astfel că, în a 25-a zi a lunii regeb [185], după ce au îndeplinit ceremonia de rămas bun de la măria-sa marele vizir, ei s-au urcat în trăsura împodobită şi pregătită de marele vizir, pornind spre menzilul destinat. În a cincea zi de la pornire, el ajunse la Rusciuc şi aşteptă în oraşul respectiv timp de şase zile pentru pregătirea celor necesare în vederea trecerii pe malul celălalt. În a şaptea zi a lui şaban [186] cel ilustru, ei s-au urcat în şăici, cu alaiul pregătit şi cu mehterhanele, iar cînd au trecut dincolo, au descins în cortul pregătit pentru ei la o distanţă de jumătate oră de oraş.

După aceea, venind comandantul Giurgiului, a îndeplinit ceremonia de bun sosit, fiind, la rîndul lui, întrebat de cei din ceastălaltă parte despre sănătate. În ziua următoare, au pornit spre Bucureşti şi, după patru zile, intrînd în oraş, au terminat cu greutăţile <călătoriei>.

După ce, prin mijlocirea tălmacilor, s-a îndeplinit de ambele părţi ceremonia de bună-întîlnire, Obreşcov a venit în persoană în locuinţa lui reis-efendi şi l-a felicitat pentru noul rang, arătîndu-i cinstea şi onorurile cuvenite. A doua zi, i s-a trimis delegatului rus, Obreşcov, din partea efen-
237 diului arătat mai sus, un cal împodobit, iar din partea fiului său, Ahmed Hamid efendi, a fost trimis un cal împodobit pentru fiul mareşalului, aflat în delegaţia condusă de Obreşcov. Ei, la rîndul lor, au răspuns, trimiţînd, drept mulţumire, blăni de samur şi de hermină. După o zi, şi delegatul Înaltului Devlet a mers la locuinţa lui Obreşcov şi, după o scurtă discuţie prietenească, s-a pus problema începerii tratativelor. S-a căzut de acord ca discuţiile să înceapă în ziua următoare. Atunci secretarii principali, precum şi tălmacii ambelor părţi s-au întors ca să pregătească locul unde urmau să fie duse tratativele.

PRIMA ÎNTÎLNIRE A DELEGAŢILOR

În a treisprezecea zi a lui şaban [187], delegaţii celor două state au intrat în acelaşi timp la locul unde urmau să se ducă convorbirile, iar după terminarea ceremonialului obişnuit, medjlisul a fost evacuat, rămînînd acolo doar Hayri efendi şi sărmanul de mine [188], iar din partea cealaltă doi oameni, secretarul principal, precum şi tălmacii celor două părţi. Hayri efendi a început să înregistreze discuţiile celeilalte părţi, iar sărmanul de mine discuţiile cesteilalte părţi. Mai întîi de toate, potrivit vechiului ceremonial, ambele părţi au vorbit despre evenimentele importante, iar apoi s-a trecut la convorbiri. Cînd Obreşcov a pus întrebarea: „Ce durată să aibă armistiţiul?", reis-efendi i-a spus: „Să fie cel puţin de şase luni". Atunci Obreşcov, găsindu-l exagerat, a zis: „Înţelegerea noastră cu acest efendi [189] a fost să prelungim cele 40 de zile

[185] *25 receb 1186* = 22 octombrie 1772.
[186] *7 şaban 1186* = 3 noiembrie 1772.
[187] *13 şaban 1186* = 9 noiembrie 1772.
[188] Ahmed Vasîf, autorul cronicii de faţă.
[189] Este vorba de Ahmed Vasîf, care obţinuse prelungirea armistiţiului (vezi mai sus).

pînă la şase luni. Nu ne dezicem de cuvîntul nostru. Dacă la zilele pierdute între timp s-ar adăuga încă trei luni, ne-am apropia de angajamentul de mai înainte". Atunci reis-efendi a zis: „Este evident că termenul scurt al armistiţiului nu i-a satisfăcut pe cei care fuseseră însărcinaţi înaintea noastră cu această problemă. Uneori, unele chestiuni, care au nevoie de definitivare sau care trebuie puse în discuţie, au nevoie de timp pentru aprobare. Pentru o singură dată s-a pierdut atîta vreme [190], pînă ce omul s-a dus şi s-a întors de la Petersburg. Este ştiut că în acest caz va fi nevoie din nou de armistiţiu. Or, numărul mare sau mic al zilelor de armistiţiu cred că este important pentru noi toţi, deopotrivă". Atunci el [191] a arătat şi a expus categoric că permisiunea lui este pentru patru luni şi că nu este în stare de mai mult. S-au dus multe discuţii din ambele părţi şi, în cele din urmă, partea ceastălaltă a acceptat ⟨prelungirea⟩ armistiţiului cu încă o lună, avîndu-se în vedere distanţa pînă în Gruzia *(Gürcistan)* şi alte ţinuturi îndepărtate. În felul acesta, au fost înlăturate problemele care, la început, aduceau neplăceri. Cele două părţi acceptînd condiţiile armistiţiului încheiat de Abdulkerim efendi, au scris şi au sigilat seneturile cuvenite, schimbîndu-le apoi dintr-o parte şi alta După schimbul de documente cuvenite, o copie a fost expediată la oastea

238 împărătească. Atunci, prelungirea ⟨armistiţiului⟩ pînă la Nevruz a prilejuit bucurie şi satisfacţie în inima marelui vizir. El a răspîndit numaidecît la serhaturi vestea armistiţiului pentru ca cetele de ostaşi să aibă timp pentru linişte şi odihnă şi a lăsat uitării armele de război ...

241 REZUMATUL CONVORBIRILOR ŞI ÎNTOARCEREA DELEGAŢILOR

La al doilea medjlis, delegatul Înaltului Devlet întîlnindu-se cu cel al Rusiei, partea adversă a expus chestiunea despăgubirilor, formulînd unele pretenţii şi arătînd îndîrjire în acest sens. Atunci reis-efendi le spuse: „Dacă despăgubirile se cer pentru cheltuielile de expediţie, atunci cheltuielile Înaltului Devlet sînt îndoite şi, potrivit acestui drept, dacă el ar pretinde despăgubiri, atunci această cerere din partea lui ar fi justificată. Iar dacă se face aluzie la faptul ca despăgubirea să fie o piedică pentru expediţie, atunci se ştie că ruşii au fost cei care i-au persecutat pe leşi, care se află sub supravegherea tuturor statelor, şi tot ei au mai provocat foarte multe pagube şi la Balta [192], aflată în ţinuturile otomane. Potrivit vechiului obicei, statele care au de gînd să facă război îl declară după ce şi-au pregătit cel puţin cu trei ani înainte cele necesare pentru expediţie. Toată lumea ştie că, în urma cîtorva luni de certuri cu leşii, s-au pierdut cu voi mai multe zile la Poartă şi, ori de cîte ori vi se spunea că provocaţi tulburări la serhaturile noastre, nu aţi dat un răspuns satisfăcător, pentru ca treburile să fie aranjate într-un fel oarecare. Înaltul Devlet a pornit la expediţie fără să-şi aranjeze treburile şi fără să-şi pregătească cele necesare. Chiar şi atunci cînd s-a ajuns la Bender, din pricina cantităţii reduse de zaherele oastea a început să ţipe astfel: „Dacă vroiaţi să faceţi expediţie, atunci de ce nu aţi construit hambare şi nu aţi pregătit zaherele multe?".

---

[190] 40 de zile.

[191] Alexei M. Obreşcov.

[191a] Pînă la 21 martie 1773.

[192] Balta, se referă la evenimentele care au precedat începerea războiului.

După multe discuţii controversate, Obreşcov, fiind neputincios să răspundă, a trecut la alt articol, aşa cum se făcuse şi la convorbirile de la Focşani. În felul acesta, se adunau de două ori pe săptămînă şi discuţiile contradictorii nu luau sfîrşit între cele două părţi. Uneori prin intermediari, alteori prin convorbiri directe, se făceau paşi înainte şi încurajări care să ducă la uşurarea păcii. Dar, în cele din urmă, delegatul rus, Obreşcov, le-a întrerupt şi a propus cîteva articole cu scopul de a afla şi celelalte pretenţii ale Înaltului Devlet. Se scriau de ambele părţi documente şi se sigilau, iar prin schimbarea lor la medjlisuri se înlăturau certurile. Astfel, s-a scris că vor fi iertate vinovăţiile şi păcatele celor din Ţara Românească şi Moldova, precum şi ale raialelor care în timpul războiului s-au împotrivit Înaltului Devlet şi s-au aliat cu ruşii şi că vor fi trataţi cu blîndeţe. Toate cetăţile aflate în Gruzia vor fi înapoiate şi predate Înaltului Devlet. În acest caz, gruzinii *(Gürcü)* nu vor mai fi duşi, de azi încolo, în robie şi sclavie şi se va interzice vînzarea şi cumpărarea lor. De asemenea, ambasadorii ruşi, la intrarea lor la Înaltul Divan, vor fi respectaţi atît la sosire, cît şi la plecare, după rang, iar tălmacii şi slujbaşii lor vor fi scutiţi de gizia şi de alte dări, cum se face cu cei de o seamă cu ei. Dacă din suita ambasadorului vor fi unii care vor primi religia islamică, atunci, pentru înlăturarea bănuielilor, ei vor fi întrebaţi de cîteva ori în faţa tălmacilor lor. Cînd se va stabili că, renunţînd la religia creştină, ei acceptă religia mahomedană, atunci nu vor fi ceruţi cu sila de ruşi. Dar dacă vreunul din ei a furat şi a jefuit anumite lucruri şi bunuri de-ale ambasadorului, toate vor fi luate înapoi ..⟩

243 ⟨Mai departe se înşiră şi alte clauze asupra cărora se căzuse de acord. Pretenţia Rusiei în privinţa cetăţilor Kerci şi Ieni-Kale. Propunerea lui Obreşcov privind cîteva articole: 1) Garantarea de către Rusia a independenţei Crimeii. 2) Cetăţile Kerci şi Ieni-Kale să rămînă la ruşi⟩.

⟨Celelalte articole erau⟩:

Articolul 3. Să nu se împiedice călătoria pe Marea Mediterană şi pe Marea Neagră atît a vaselor de război, cît şi a celor de comerţ.

Articolul 4. Cetăţile Crimeii să rămînă în mîinile tătarilor, iar lui Grigore ⟨Ghica⟩, care se află de partea Rusiei, să i se acorde Moldova pe vecie. Atunci cînd postul de voievod va rămîne vacant, să-l moştenească fiii acestuia şi, întocmai ca şi raguzanii *(Dubrovnik)*, să predea haraciul *(miri)* Moldovei către Înaltul Devlet la trei ani o dată. De asemenea, să i se dea voie să aibă un capuchehaia la Poartă. Totodată, Kîlburun să fie predat ruşilor, iar Oceacovul să fie distrus.

Atunci, reis-efendiul i-a răspuns: „Înaltul Devlet nu va accepta nici unul din aceste articole şi, în consecinţă, este clar că va trebui să reînceapă războiul. În orice caz, ar fi mai bine pentru noi să pierim pe drumul credinţei şi împărăţiei noastre decît să le acceptăm pe acestea".

Atunci ⟨Obreşcov⟩ a spus: „Cu toate acestea, să se facă arz către Înaltul Devlet din partea voastră cu privire la aceste lucruri ca să vedem ce răspuns va sosi".

Atunci, dat fiind faptul că întoarcerea fără învoire contravenea bunei-cuviinţe, s-a considerat potrivit ca Ataullah bei să fie trimis la oastea împărătească spre a explica prin viu grai situaţia şi spre a prezenta scrisoarea cu articolele cerute de delegatul Rusiei.

La sosirea emirului mai sus arătat la oaste, au fost chemaţi în faţa serdarului suprem înalţii demnitari, precum şi toţi cei din ogeacuri. Scrisorile

date de el au fost explicate tuturor <de la medjlis>. Atunci, toţi l-au îndemnat pe marele vizir să accepte, zicînd că: „Pretenţia ruşilor este să ia cetăţile Kerci şi Ieni-Kale. Celelalte sînt doar vorbe de gîlceavă, temeri şi sofisme, ca să-şi obţină mai uşor pretenţiile. În privinţa navigaţiei pe mări, şi acest articol pare că va fi aranjat uşor. Cele 50 000 de pungi cerute de duşmani, ca despăgubire, par ceva simplu, dar achitarea lor este cu neputinţă. Şi tătarii vor fi de sine stătători. Acum ei nu sînt puternici din pricina asupririi ghiaurilor. 244 Cu timpul e posibil să se întoarcă la starea lor de dinainte. Chiar dacă războiul s-ar prelungi, de azi încolo, cu încă zece ani, tot nu se poate încheia o pace mai bună ca aceasta". De aceea, pregătindu-se hoget, s-a arătat că toţi sînt de acord, iar cele spuse au fost prezentate la Curtea ilustrului padişah prin Ataullah bei efendi, care cunoştea toate stările de lucruri. La sosirea lui la Poartă, au fost convocate de cîteva ori medjlişuri şi toţi au socotit nepotrivite părăsirea cetăţilor şi navigaţia pe mare. De aceea au fost enumerate diferitele neajunsuri, dacă ele ar fi acceptate. Îndeosebi Osman efendi a încurcat minţile tuturor. El a amestecat şi a încurcat toată treaba, făcîndu-l astfel pe măria-sa padişahul să se teamă. De aceea articolele mai sus arătate au fost scrise în aşa fel încît nu puteau fi aprobate de partea duşmană, iar padişahul a fost sfătuit să ceară ca efendiul împuternicit să vină înapoi. Marele vizir, la rîndul său, i-a scris împuternicitului cele întîmplate, spunîndu-i, totodată, în taină, să nu caute pretext pentru întreruperea convorbirilor.

Cînd reis-efendiul i-a arătat lui Obreşcov o formulă cu neputinţă de acceptat, în privinţa întrunirii delegaţilor şi a discutării articolelor respective, certurile s-au reînnoit şi au ţinut timp de vreo trei ceasuri. Cele două părţi au adus argumente şi dovezi tari, fiecare susţinînd problemele cu fermitate şi cu severitate, în interesul său. După aceea delegatul Rusiei a fost obligat să se scuze în această privinţă, zicînd: „În cazul cînd toate articolele prezentate de mine nu vor fi acceptate de către Înaltul Devlet, atunci este departe de mine să mai pot pronunţa, de azi înainte, cuvîntul: convorbire".

În ziua următoare, reis-efendiul, luîndu-l pe beilicki-efendiu şi pe sărmanul de mine şi mergînd la locuinţa lui Obreşcov, a început să discute chestiunile de mai înainte.

Atunci delegatul Rusiei a spus: „În cazul cînd Înaltul Devlet acceptă articolele prezentate mai înainte, atunci pot fi aranjate şi celelalte articole care prezintă motive de divergenţă. Pentru asigurarea voastră, vi se dă voie să construiţi o cetate lîngă Taman. Peste acestea, discuţiile vor fi inutile şi obositoare şi, expirînd termenul armistiţiului, va trebui să înceapă din nou războiul. Bucureştiul fiind locul de îngrămădire a zaherelelor noastre, mă tem foarte mult ca hambarul să nu ia foc şi, în felul acesta, printr-o nenorocire, 245 să nu vă punem într-o situaţie care ar aduce prejudicii onoarei voastre". Atunci reis-efendi a zis: „Mîine să organizăm un ultim medjlis în locuinţa mea". A doua zi, cînd au început din nou discuţiile cu Obreşcov, s-au depus eforturi ca să se pună capăt divergenţelor cu una din variantele sfaturilor date de la Poartă.

Dat fiind că nici la acest medjlis nu s-a putut ajunge la o înţelegere, s-a socotit necesară despărţirea delegaţilor. La ultimul medjlis, cu învoirea celor două părţi, s-a ajuns la un acord ca să se înregistreze şi să se confirme articolele divergente şi cele apropiate, referitoare la pace, iar dacă chestiunile vor fi aranjate, atunci actele de confirmare să fie schimbate dintr-o parte şi alta pe insula aflată între Giurgiu şi Rusciuc sau în altă parte.

După aceea, în a 28-a zi a lui zilhidjge [193], reis-efendiul a plecat din Bucureşti şi, venind la oastea împărătească, a povestit în faţa marelui vizir cele întîmplate.

Atît eu, cît şi toţi ceilalţi, care am fost trimişi acolo, am constatat că ultimele pretenţii ale ruşilor erau distrugerea cetăţii Kîlburun, chestiunea comerţului, navigaţia în apropiere de frontiere, precum şi salvarea cetăţii Kerci şi Ieni-Kale, iar celelalte pretenţii nu erau decît gîlcevi. Afară de acestea, măria-sa padişahul vremii făcuse cunoscut împuternicitului, în mare taină, printr-un hatt-i-humaiun, ca să se promită 15 000 de pungi, dacă ruşii vor renunţa la Ieni-Kale şi la coasta Kerciului.

Cînd chestiunea aceasta i s-a propus lui Obreşcov, el a spus: „Mă angajez în mod oficial ca statul pe care-l socotiţi că a dat faliment să vă poată oferi atîta lucru. Voi să acceptaţi doar cele patru articole". Îndată ce el a spus aşa, reis-efendiul, Hayri efendi şi sărmanul de mine, care eram prezenţi la medjlis, fiind cuprinşi de mirare, ne-am pierdut speranţa în încheierea păcii ...

246 Allah a sortit ca, în această problemă, să se schimbe gîndurile şi măsurile oamenilor de stat şi, în cele din urmă, s-a încheiat o pace cu pierderi mai mari la Kainardji *(Kaynarca)*, care a produs mii de necazuri şi a fost un motiv de supărare pentru musulmani ...

Cînd delegatul Rusiei a spus: „Noi avem nevoie de Ieni-Kale şi de coasta Kerci din două puncte de vedere şi anume: scopul salvării cetăţii Ieni-Kale este de a supraveghea treburile tătarilor, iar scopul pentru care cerem Kerciul este de a lărgi comerţul", atunci reis-efendi i-a grăit: „Ocuparea cetăţii de către voi va ştirbi siguranţa împărăţiei noastre şi va determina ca Înaltul Devlet să aibă mereu grija de a fi gata de război în orice moment". Atunci el a spus: „Pentru siguranţă şi pentru a supraveghea orice atitudine şi mişcare, atît a noastră, cît şi a neamului tătăresc, Înaltul Devlet, la rîndul său, se construiască o cetate puternică şi solidă în faţa cetăţii Ieni-Kale, putînd astfel să se apere îndeajuns". Iar reis-efendi i-a răspuns: „A construi o cetate într-un loc lipsit de apă curgătoare şi de orice urmă de prosperitate ce folos ar putea aduce decît acela de a închide acolo un număr oarecare de oameni?". Atunci el a zis: „Dacă e vorba de apă, aceasta se poate procura cu sacale". Reis-efendiul, la rîndul său, i-a răspuns: „Dacă, cu voia lui Allah, s-ar isca din nou un război între cele două state, atunci ruşii, fiind aproape, la prima poruncă vor ataca cetatea, iar pînă la sosirea ajutoarelor vor opri apa şi ocuparea cetăţii s-ar uşura mult". Cu astfel de argumente puternice şi simple el îl învingea totdeauna pe Obreşcov, punîndu-l în imposibilitate de a-i răspunde ...

249 **EVENIMENTELE DIN ANUL 1187 [194]**

⟨Porunca padişahului Mustafa al III-lea de a se depune ultimele eforturi⟩.

250 TRECEREA DUŞMANILOR PRIN BALIA [195] ŞI TULCEA

Aşa cum s-a arătat mai înainte, în urma eşuării tratativelor de pace, devenise clară reluarea ostilităţilor din ambele părţi. De aceea serdarul cel zelos a aflat că duşmanii răufăcători încercau să tulbure şi să descurajeze

---

[193] *28 zilhicce 1186* = 22 martie 1773.
[194] *1187 H.* = 25 martie 1773 — 13 martie 1774.
[195] *Balia*, localitate în apropiere de Silistra.

inimile musulmanilor, trecînd cu vreo cîteva zile înainte de prima zi a [primă]verii *(Nevruz)* în părţile acestea, prin Tulcea şi Gura-Balia, aflată între Silistra şi Hîrşova. Atunci, emiţîndu-se înalte porunci severe către serascherul de Silistra, vizirul Osman paşa, precum şi către ceilalţi muhafîzi, aflaţi pe la maluri, duşmanii răufăcători fuseseră îndepărtaţi şi respinşi în partea de unde veniseră. De asemenea, îndepărtarea răutăţilor duşmanilor nenorociţi de prin părţile Tulcei, care era punctul lor de atac, fusese dată pe seama serascherului de Bazargic, Abdi paşa, şi, în mod special, a muhafîzului de Babadag, beilerbeiul Cerkez paşa. Dar norocul şi soarta serascherului mai sus arătat fuseseră întoarse de cîteva ori de inamicii răufăcători, iar averea sa fusese devastată de cîteva ori de către mutesellimi. Afară de acestea, şi ostaşii eialetului de Rumelia, care se aflau sub comanda lui, socoteau, din pricina prelungirii armistiţiului, că pacea e încheiată. De aceea cei mai mulţi dintre ei erau plecaţi în vilaietele lor ca să-şi procure bani de cheltuieli. Astfel, el nu a avut posibilitatea să meargă în ajutor <la Babadag>, cu oastea puţină aflată lîngă el. Pe de altă parte, distanţa dintre Babadag şi Bazargic fiind de 40 de ceasuri şi lipsită de orice prosperitate, nu a avut cum să pornească şi să ajungă acolo. De aceea Cerkez paşa, la rîndul lui, pierzîndu-şi speranţa de a fi ajutat, socotise potrivit să scoată familiile şi copiii care se aflau în oraşul Babadag şi să-i trimită pe toţi la Bazargic, iar el, cu oastea eialetului de Sivas, precum şi cu ceilalţi ostaşi numeroşi, care se aflau lîngă el, aşteptase în şanţuri să se ciocnească. Duşmanii, la rîndul lor, pregătindu-şi tabăra, s-au apropiat de vitejii islamici pregătiţi pentru luptă în faţa Babadagului. Atunci s-a dat o luptă de vreo patru-cinci ore şi, folosindu-se muniţii de război din ambele părţi, tocmai în momentul cînd ostaşii musulmani erau gata să 251 devină norocoşi şi să obţină victoria, unii laşi au părăsit bătălia, împreună cu Terkemeoglu (?), fugind spre Bazargic.

De asemenea ceilalţi ostaşi, alăturîndu-se acestora, şi-au pierdut eforturile pentru credinţa lor. Baht Ghirai sultan, care se afla la iernare prin părţile Karasu, aflînd că duşmanii credinţei urmăresc căruţele familiilor şi copiilor scoşi din Babadag şi că au pus mîna pe o parte din ei, i-a oprit pe unii dintre ostaşii risipiţi din Babadag şi a pornit îndată cu grijă, căutîndu-i pe ghiaurii răufăcători împrăştiaţi prin sate după prăzi. El şi-a făcut datoria faţă de binefacerea padişahului, salvînd o parte din căruţele care intraseră în mîinile lor.

Marele vizir, Muhsinzade <Mehmed paşa> spunînd că va hotărî pacea care va fi sortită de Allah şi folosind o înţelepciune rar întîlnită, întorsese în vilaietele lor pe locuitorii Babadagului, care scăpaseră din evenimentele de pe vremea fostului mare vizir. De asemenea, el îi sfătuise şi le explicase să se ocupe de agricultură. Dar nu se gîndise ca, în cazul reînceperii ostilităţilor, să pornească la apărarea lor sau să-i ducă în alte părţi. Astfel, în această întîlnire cu duşmanii, el lăsase pe cei mai mulţi dintre nenorociţii aceia fără apărare şi pradă vrăjmaşilor.

DIGRESIUNE

Distanţa dintre duşmani şi Babadag fiind de 4—5 ceasuri, iar încheierea păcii fiind încă necunoscută, era într-adevăr o măsură de slăbiciune şi o părere lipsită de temei să duci la nenorocire atîtea familii de musulmani ...

... Întîmplările de la Babadag ajungînd la urechile marelui vizir, el s-a întristat şi s-a necăjit de această chestiune supărătoare şi a trimis îndată 252 lîngă Abdi paşa pe ceauşbaşî Esper aga, cu oastea din Deliorman, şi pe bostangibaşî, cu oastea aflată sub comanda lui. Dar tocmai cînd ei erau pe punctul să ajungă cu aceste oşti la Babadag, duşmanii au distrus şi au prădat acele părţi şi, lăsînd Kara-Harmanul, pe care-l ocupaseră, au apucat drumul spre Tulcea şi s-au întors într-acolo. După aceasta, ceauşbaşî s-a înapoiat la oaste, iar bostangibaşî s-a dus la Adrianopol, fără noroc şi fără victorie. El se lăuda zicînd: „l-am izgonit pe duşman" ...

ÎNFRÎNGEREA DUŞMANILOR LEGII LA RUSCIUC

253 Fiindcă se dăduseră înalte porunci drastice să se trimită oşti musulmane din toate părţile asupra duşmanilor cei îndîrjiţi, serascherul de Rusciuc, la rîndul lui, fusese desemnat cu ostaşii aflaţi sub comanda lui să salveze cetatea Giurgiu. În această privinţă lui i se trimiseseră porunci în cîteva rînduri.

Într-adevăr, în urma acestor porunci, mai sus arătatul trecea ostaşi pe malul celălalt, iar aceştia se războiau cu duşmanii aflaţi în afară şi se întorceau din nou la Rusciuc, care era baza lor. Dat fiind că ghiaurii cei răi întăriseră puternic, cu şanţuri şi metereze, împrejurimile cetăţii, era cu neputinţă să se obţină victorie asupra lor. Aflîndu-se că duşmanii, la rîndul lor, cu scopul de a răspunde la aceste atacuri repezi, atacă din două părţi Rusciucul, ostaşii musulmani au stat pregătiţi, aşteptînd apariţia duşmanilor. Ei au sosit în localitatea numită Martin [196], aflată la o distanţă de trei ceasuri de Rusciuc, şi, aşezînd afară tunurile şi celelalte muniţii, au pornit să ocupe localitatea mai sus arătată. Cetele de oşti însărcinate cu paza, unindu-se cu zaimii şi cu timarioţii din Bosnia, au deschis focul asupra inamicilor şi au pornit la măcel. Atunci bubuiturile de tunuri au fost auzite şi de serascher-paşa. Acesta, luînd îndată tunurile de cerha şi pe ostaşii purtători de victorie, aflaţi sub comanda lui, s-a grăbit să pornească pe uscat şi pe apă spre locul bătăliei. Dintr-un singur atac, i-au nimicit pe inamici şi, distrugîndu-i şi luîndu-i, din toate părţile, prizonieri pe duşmani, au făcut ca unii dintre ei să-şi găsească sfîrşitul zilelor, înecîndu-se în fluviu, iar alţii să meargă la oastea lor de la Giurgiu. Vreo 200 dintre ei au căzut prizonieri şi au fost ferecaţi în lanţuri. Au fost luate şi trei tunuri, precum şi multe bacuri [197] de-ale lor. Afară de acestea, cei mai mulţi dintre ofiţerii lor s-au dus în focul infernului, iar fratele generalului Repnin a căzut prizonier, fiind rănit. Toate acestea au fost raportate şi scrise de către mai sus arătatul ⟨serascher de Giurgiu⟩ măriei-sale serdarului suprem, care şi-a arătat numaidecît veselia şi bucuria. El a trimis serascherului-paşă o blană de samur şi o sabie împodobită, iar beilerbeilor şi comandanţilor de oşti, aflaţi în suita lui, de asemenea, le-a trimis hilate şi coroane de flori, satisfăcînd astfel dorinţele şi străduinţele lor.

MAZILIREA SERASCHERULUI DE KARASU ŞI NUMIREA ALTUIA

Oastea de sub comanda vizirului Abdi paşa, care era valiu de Rumelia şi serascher de Karasu, se împrăştiase şi, din cele întîmplate pînă acuma, se constatase că el nu făcuse nici o ispravă, deşi avea pe seama lui un post atît de mare, cum era acela al eialetului de Rumelia.

---

[196] *Martin* (?), localitate lîngă Rusciuc.
[197] *Açık* (*üstü-açık*).

254 Marele vizir aflase că el nu-şi făcuse datoria mai cu seamă în privinţa îndepărtării duşmanilor care veniseră, de astădată, asupra Babadagului. Afară de acestea, şi ceauşbaşiul Esper aga a făcut gălăgie, arătînd aceste lipsuri şi spunînd că „dacă nu va fi mazilit, este foarte posibil ca duşmanii să atace părţile de dincoace".

⟨Se arată, mai departe, că Abdi paşa a fost mazilit la 16 safer [198] şi înlocuit cu Nu'man paşa⟩.

... Abdi paşa întărise aşa cum trebuie părţile Karasu şi le fortificase, săpînd metereze şi construind întărituri, Pentru ca acest aranjament ⟨făcut pe Abdi paşa⟩ să nu sufere modificări pînă la sosirea lui Nu'mn paşaa, a fost numit beilerbeiul Eşbozlu Abdullah paşa ca vechil al ⟨noului⟩ serascher-paşa, iar apărarea Varnei a fost dată pe seama beilerbeiului Seid-Ahmed paşa".

255

EVENIMENTELE DE LA KARASU

Fostul serascher ⟨Abdi paşa⟩ a pornit spre paza oraşului Misivri [199] şi cei mai mulţi ostaşi care se aflau în oastea lui i-s-au supus, iar unii din ei au rămas la oastea de la Karasu. Pînă la sosirea lui Nu'man paşa trebuia să-i ţină locul, aşa cum s-a scris şi mai înainte, Eşbozlu Abdullah paşa. De aceea fiecare se pregătea să fugă, din cauza numărului mic de ostaşi, urmărind şi aşteptînd ivirea duşmanilor. Informîndu-se totdeauna, prin mijlocirea raialei, de starea musulmanilor, duşmanii erau siguri că noul serascher se va stabili abia în timp de o lună.

De aceea ei considerau un prilej binevenit aceste zile libere. Dar, comandanţii de oşti aflaseră şi constataseră că ei au de gînd să nimicească oastea de la Karasu şi să distrugă şi să prade tot ce vor găsi. Această stare de lucruri fusese arătată serdarului suprem de către prinţul Baht Ghirai care stătea în acele ţinuturi. Deoarece distanţa dintre Varna şi Karasu nu era mai mare de 25 de ceasuri şi trecuse destul de mult timp de cînd fusese dată misiunea de serascher pe seama celui mai sus amintit [200], el ar fi trebuit să plece cu un ceas mai devreme ca să fortifice acele părţi. Dar el dădea dovadă de moleşeală şi nimeni nu ştia încă nimic despre purtarea şi conduita lui ⟨în această privinţă⟩. De aceea i s-a trimis poruncă împărătească pentru a se grăbi. În a 18-a zi a lunii mai sus arătate [201] duşmanii răufăcători au apărut, iar cei din ceata gaziilor, punînd mîna pe săbii, au umplut faţa pămîntului cu sîngele necredincioşilor. Comandanţii duşmanilor au văzut puterea de luptă a adversarilor lor, dar cînd erau pe punctul de a fi învinşi şi tocmai cînd toate tunurile şi muniţiile erau să fie ale musulmanilor, ostaşii care se aflau în partea dreaptă, neopunînd rezistenţă şi neavînd răbdare, care este una din condiţiile victoriei, au început să fugă. Cuprinzîndu-i panica şi pe ceilalţi, ei au lăsat lupta şi au fugit care încotro. Serascher-paşa, întîlnind pe drum oastea dezorganizată, s-a ferit să meargă înainte în această situaţie şi a socotit că ar fi dăunător să-i atace pe duşmani înainte de a aranja cele necesare unui serascher, De aceea el s-a întors spre Bazargic, Cînd locuitorii oraşului au aflat aceasta, nu au

---

[198] *16 safer 1187* = 9 mai 1773.
[199] *Misivri*, Mesembria; azi. Nesebar.
[200] Nu'man paşa.
[201] *18 safer 1187* = 11 mai 1773.

socotit deloc potrivit ca el să se întoarcă. I-au mai făcut cunoscut ca el să stea la opt ceasuri departe de oraş, promiţîndu-i că îl vor susţine şi îl vor ajuta cu zaherea şi cu alte lucruri, pe cît va fi posibil. Afară de acestea, ei au mai făcut
256 cunoscută la oastea împărătească şi situaţia jalnică în care se găseau. Discutînd cu toţii, au hotărît să recruteze un număr oarecare de ostaşi de sacrificiu *(dalkılıç)*. Astfel, au fost înscrişi 5 000 de voluntari şi, după ce au fost organizaţi, au fost expediaţi sub comanda celui arătat mai sus. Comandanţii acestei oşti au fost onoraţi cu caftane *(hil'at)* şi cu daruri ...

257 TRECEREA INAMICILOR SPRE BALIA, ÎMPRĂŞTIEREA OŞTIRII ŞI ASEDIUL SILISTREI

Pe cînd ⟨turcii⟩ erau ocupaţi cu aranjarea oştii la Karasu, inamicii au trecut la Gura-Balia, aflată la şase ore distanţă de Silistra, atrăgîndu-i de partea lor pe ghiaurii care erau împrăştiaţi în împrejurimi. Şerascherul Osman paşa a constatat că ei au risipit oştile lui Djafer paşa şi Mustafa paşa, însărcinaţi cu paza acelor hotare. Atunci el a numit în calitate de cerhagii pe călăreţii în a căror vitejie, rezistenţă şi curaj avea încredere. De asemenea, el a scris şi marelui vizir despre aceste evenimente, cerîndu-i ajutorul. Afară de aceasta, sosind o scrisoare de la vizirul Hasan paşa, muhafîz de Silistra, acesta scria în mod hotărît: „Din faptele şi mişcările duşmanilor s-a simţit că ei au de gînd să risipească mai întîi oastea serascherului, pentru ca după aceea să asedieze Silistra. De aceea să trimiteţi cu o clipă mai devreme ajutoare la Silistra, precum şi muniţii şi ostaşi ca să feriţi de stricăciunile inami-
258 cilor acest mare serhat". De aceea au fost trimişi şi spre Silistra: Ieghen ⟨Mehmed⟩ aga, chehaia de oaste, fiind numit serdar, prin înţelegere, peste douăzeci de ortale, precum şi puşcaşii care se aflau în suitele dregătorilor şi vreo două sute de agale de curte, împreună cu ceauşbaşî aga. De asemenea, au fost aleşi un număr de ostaşi şi din oastea vizirului Ibrahim paşa, cerhagiul ordiei împărăteşti, pregătindu-li-se aşa cum se cuvine şi zahereaua necesară.

Tocmai cînd se întărea, în felul acesta, oastea serascherului ⟨Kelledji⟩ Osman paşa şi se organizau cei aflaţi sub comanda lui, mareşalul Rusiei, Rumeanţev, luîndu-i înainte, a trecut de la Balia, în grabă, şi a atacat oastea lui serascher-paşa, ca să întreprindă ceva înainte de adunarea oştilor şi ca să nu permită întîlnirea nici măcar a doi ostaşi. Cînd mai sus arătatul Osman paşa a aflat că cerhagiii musulmani au început lupta cu cătanele ghiaurilor, atunci el i-a întărit pe pedestraşi în meterezele săpate şi pregătite mai dinainte, sfătuindu-i să nu înceapă iureşul înainte de momentul potrivit, iar el, împreună cu restul călăreţilor, s-a grăbit să meargă personal pe cîmpul de bătălie. Îndemnînd şi încurajînd pe ostaşi, ei s-au luptat cu foc timp de vreo patru ore şi vreo două mii de ghiauri au fost trecuţi prin focul sabiei. Tocmai cînd urmau să se bucure de victorie şi glorie, netrebnicii din Deliorman, care se aflau pe aripa dreaptă, au fugit fără ruşine de pe cîmpul de luptă, în loc să reziste şi să se menţină mai mult ca alţii pe cîmpul de bătălie, pînă la pierderea sufletelor, spre a-şi apăra familiile şi copiii. Această nenorocire a însemnat un pretext pentru zdruncinarea rezistenţei celorlalţi. De aceea aceştia, la rîndul lor, au fugit spre metereze. De asemenea, şi cei din metereze, văzînd acest hal, s-au alăturat fugarilor, pierzînd astfel muniţii şi arme de luptă peste măsură. Serascher-paşa, pedestraşii, precum şi unii călăreţi, intrînd în Silistra, s-au preocupat de apărarea cetăţii.

În ziua cînd dușmanii legii ocupau meterezele musulmanilor, din ordia împărătească sosea în apropierea Silistrei o oaste de războinici, gata de luptă și aranjată. O parte din oaste s-a oprit la Mustafa-Köşkü din apropierea orașului, iar o altă parte, intrînd în Silistra, i-a sprijinit pe locuitori, înlăturînd frica din ei. De asemenea, venind la locul arătat și vizirul cerhagi, Ibrahim pașa, el s-a întîlnit cu serascher-pașa. Tocmai cînd ei se străduiau să reziste,
259 prin săpare de metereze și alte întărituri, în a treia zi a lunii rebi-ul ahîr[202], ghiaurii răufăcători și-au pus în gînd să asedieze Silistra cu un număr foarte mare de călăreți, pedestrași, cu tunuri puternice, cu hambrale, precum și cu alte arme de foc și de supunere de cetăți. Ostașii islamici, la rîndul lor, intrînd în meterezele săpate de ei în fața cetății mai sus arătate, se pregătiseră din tot sufletul pentru rezistență și arătaseră străduințe în acest sens. Cerhagiul Ibrahim pașa, împreună cu vreo 8 000 de călăreți și cîțiva beilerbei, pornise cu cîteva ceasuri mai înainte la atac asupra ostașilor dușmani. Începînd lupta, el avea de gînd să-i atragă pe dușmanii legii spre metereze. Dar tocmai atunci, cetele de ostași au rupt-o la fugă, împrăștiindu-se care încotro, iar călăreții dușmanilor, urmărindu-i pe cavalerii musulmani, și pedestrașii lor, mergînd spre metereze, au deschis foc din toate părțile.

Într-adevăr, gaziii purtători de victorie nu se speriaseră de atacul dușmanilor și se ridicaseră pe cît posibil ca să se apere. Numai că, după cîteva înfrîngeri, armele lor de luptă și munițiile lor au început să se împuțineze de tot și nu le-au mai ajuns pentru îndepărtarea atacurilor inamicilor. De aceea, pedestrașii au intrat în orașul Silistra, împreună cu serascher-pașa, cu chehaia de oaste și cu cîțiva beilerbei, iar cavalerii au apucat fiecare cîte un drum. Cînd această știre a ajuns la urechile marelui vizir, el a emis îndată aspră poruncă împărătească, adresată lui Nu'man pașa, serascher de Karasu, sfătuindu-l să sară în ajutorul Silistrei ca un fulger și ca un vînt puternic, împreună cu ostașii de sacrificiu *(dalkılıç)* care se aflau sub comanda lui, precum și cu ceilalți ostași pe care-i avea. De asemenea, se ceruse obținerea victoriei și cu ajutorul unor demnitari din oastea împărătească...

260 La începutul asedierii Silistrei de către dușmani, în fața Turtucaiei au apărut noaptea vreo 4 000 de ghiauri, care l-au atacat pe Kesriyeli Omer aga, aflat în metereze. Deși s-a încercat din partea aceasta să se opună rezistență prin luptă, totuși, dat fiind că nu au fost ajutați din alte părți, ei au părăsit meterezele și au început s-o ia la fugă.

Feizullah pașa, vistiernicul lui Abaza ⟨Mehmed⟩ pașa, muhafîz de Turtucaia, văzînd aceasta, s-a aruncat asupra dușmanului, zicînd: „La ce va duce oare această fugă continuă din fața ghiaurilor și la ce ne mai trebuie viața de acum încolo?". După ce a ucis pe cîțiva dintre ei, el însuși a fost rănit în cîteva locuri, iar acel viteaz ca un leu și-a ales, după cîteva ceasuri, ca loc de odihnă raiul cel scump ...

CELELALTE EVENIMENTE DE LA SILISTRA ȘI ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR]

În urma victoriilor de care s-a amintit mai sus, mareșalul rus, bucurîndu-se și devenind orgolios, a pornit în persoană, cu ghiauri nenumărați
261 și cu generali renumiți și nenorociți ca: Potemkin și Weissman [203], cu gîndul de a ocupa Silistra. Astfel, ei au umplut șanțurile și, cu gînduri rele, au pregătit

[202] *3 rebi II 1187* = 24 iunie 1773.
[203] *Visiman* sau *Veisman.*

500 de căruţe de nuiele şi foarte multe zdrenţe băgate în ulei şi au început să forţeze cetatea. Ei foloseau la atac nişte tunuri care aveau ţevi largi ca obuzierele. Acestea erau nişte tunuri ciudate, fiind căptuşite cu postav. Vreo cinci tunuri din acestea ei le ţineau ascunse. Aducîndu-le pe toate la Silistra, au pricinuit oraşului multe nenorociri. În ziua de marţi, a opta zi a lunii mai sus arătate [204], dis-de-dimineaţă, mareşalul mai sus amintit şi-a împărţit oastea în cinci pîlcuri şi, organizîndu-şi taberele, a împresurat mahalalele oraşului. Unii dintre călăreţii musulmani se luptau în afara zidurilor ca să provoace pagube celor amintiţi mai sus. Duşmanii, la rîndul lor, trăgînd deodată din tunuri şi puşti, au pornit valuri după valuri asupra meterezelor.

Ostaşii musulmani, de asemenea, s-au străduit din toate puterile să li se împotrivească. Cînd ghiaurii s-au apropiat la o distanţă de o aruncătură de glonte, seraschier-paşa, precum şi ceauşbaşî Esper aga şi chehaia de oaste i-au îndemnat pe ostaşii purtători de victorie şi i-au îmbărbătat, aţîţîndu-i la lupta sfîntă şi la vitejie. Sfaturile lor au pătruns în inimile ostaşilor, făcîndu-i curajoşi ca nişte lei. De aceea ei au atacat numaidecît rîndurile duşmanilor şi, forţînd timp de vreo şase ore ceata aceea nenorocită, au scăldat în sînge foarte mulţi ghiauri, iar pe mulţi alţi dintre ei i-au slăbit cu lovituri de săbii. Doar numărul mare al duşmanilor, precum şi aflarea felului de luptă a ostaşilor islamici şi convingerea lor hotărîtă cu privire la lipsa de rezistenţă a ostaşilor musulmani i-au făcut să nu se descurajeze şi i-au trimis pe ostaşii lor în metereze cu forţa. De aceea ostaşii musulmani, nemaiputînd să stea în metereze, au intrat cu toţii în oraş, împiedicînd atacurile duşmanilor. După o odihnă de două ceasuri, comandanţii de oşti au început să înscrie ca ostaşi de sacrificiu pe cei vreo 6 000 de pedestraşi aflaţi în oraş. În acest timp duşmanii nu încetară presiunea lor cu obuze şi cu hambrale. Atunci comandanţii au zis: „Dacă am pierde vremea cu înscrierea acestora, este evident că duşmanii, atacînd din toate părţile, ar găsi prilejul să pătrundă în oraş. De aceea este mai bine să se pună strigători precum că toţi vor fi ostaşi de sacrificiu". În felul acesta, au fost puşi strigători să anunţe aşa, iar toată lumea a auzit de luarea acestei măsuri.

262 Astfel, cei 8 000 de pedestraşi şi 500 de cavaleri, încingîndu-se cu brîul străduinţei, au jurat şi şi-au luat angajamente, după care au deschis porţile oraşului. Chehaia oştii devenind căpetenia lor, ei au avut curajul să pătrundă în rîndurile duşmanilor. Văzînd acest curaj, duşmanii legii şi-au arătat toată priceperea în arta focului şi au pornit să facă rău din toate părţile. Totuşi, gaziii purtători de victorie, netemîndu-se deloc şi nearătînd nici o şovăială, au tras săbiile şi au aruncat foc şi săgeţi, invocînd ajutorul preaînaltului Allah şi bunăvoinţa sfinţilor profeţi. În cele vreo patru ore, cît a durat lupta aducătoare de nenorociri, foarte mulţi şi-au pierdut capul şi sufletul sau au fost răniţi, rămînînd fără puteri şi fără putinţă de a rezista. Astfel, răbdarea musulmanilor a dus la victoria credincioşilor şi la înfrîngerea duşmanilor legii, încît şederea lor s-a transformat în fugă, iar măreţia lor s-a prăbuşit ...

263 Sînt vestite şi cuvintele actualului prim-consul francez, Bonaparte, care a spus: „Am constatat că pe şes sînt de ajuns 10 000 de ostaşi organizaţi în faţa a 100 000 de ostaşi musulmani, dar în cetate la 10 000 de ostaşi <musulmani> nu pot face faţă nici 100 000 de ostaşi bine rînduiţi" ...

---

[204] *8 rebi II 1187* = 29 iunie 1773.

264

ÎNFRÎNGEREA OŞTII LUI NU'MAN PAŞA

La începutul expediţiei lui asupra Silistrei, feldmareşalul rus Rumeanţev adunase lîngă el pe ostaşii lui împrăştiaţi. De aceea el invitase la această oaste şi pe generalul neamţ numit Weissmann, care se afla prin părţile Ismailului. Dar în urma înfrîngerii pe care au suferit-o [205], aşa cum s-a descris şi mai înainte, generalul respectiv, despărţindu-se de feldmareşal, a pornit spre Ismail. Pe drum el s-a întîlnit la Kainardji cu oastea lui Nu'man paşa, fiind astfel nevoit să dea luptă. Ostaşii aflaţi sub comanda lui Nu'man paşa fiind vreo 20 000, dintre care vreo 6 000 erau ostaşi de sacrificiu, şi constituind astfel o forţă, el era sigur că ei nu-şi vor întoarce faţa de la duşmani. Nimeni nu a aflat nimic pînă ce duşmanii nu s-au apropiat de metereze. Atît cei din faţă sau din urmă, cît şi cei din dreapta sau din stînga, nebănuind nimic, erau turmentaţi de băutură şi nesiguri pe ei. La apariţia neaşteptată a duşmanilor, s-au zăpăcit cu toţii, dar au început totuşi lupta, venindu-şi în fire. Ostaşii de sacrificiu, neputînd să rabde, au prins curaj ca să dea iureş tocmai cînd distanţa dintre ei şi duşmani era de vreo jumătate de ceas, dar îndată ce au ajuns la locul unde se dădea bătălia, cei mai mulţi dintre ei n-au vrut să-i atace şi duşmanii, la rîndul lor, trăgînd cu armele, i-au obligat să fugă. Seraschcr-paşa, neştiind despre ce este vorba şi aflînd abia după aceea care anume este situaţia, a pornit înfrînt spre Bazargic, părăsindu-şi poverile şi lucrurile.

〈Mai departe se arată că generalul Weissmann murise în timpul luptelor, dar acest eveniment fusese ţinut ascuns de către partea rusească. După aceea Nu'man paşa a fost trimis spre Karasu în vederea respingerii inamicilor din acele părţi〉.

265 ... Dîndu-se tunuri şi ostaşi pe seama lui 〈Daghestani〉 Ali paşa, fostul serascher 〈de Rusciuc〉, acesta a fost totodată sfătuit şi a primit şi poruncă pentru ca, stînd în satul Hadji-Köy [206], din apropiere de Karasu, să fie atent în toate părţile ...

266 ... În popor se răspîndise vestea că duşmanii vor ataca oastea aflată la Karasu. Se ştia, de asemenea, că seraschcrul din acele părţi, Nu'man paşa, în urma evenimentelor de la Kainardji, nu mai avea nici o putere. Chiar dacă ar mai avea, demnitarii împărăţiei erau convinşi că de acum încolo el nu va mai putea face nici o ispravă. De aceea s-a considerat potrivit ca, pentru moment, în părţile Bazargicului să pornească vizirul Omer paşa. Astfel, el s-a îndreptat într-acolo în această lună a lui djemazi II [207] ...

267

ACORDAREA DE VIZIRAT LUI CELEBIZADE ESSEID-HASAN AGA

Esseid-Hasan aga, care era un aian din Rusciuc şi unul dintre capugibaşîii Înaltei Porţi, fusese adus, mai înainte de aceasta, la oastea împărătească şi cercetat asupra cauzelor care au făcut să întîrzie pînă acum eliberarea Giurgiului, deşi se adunase la Rusciuc o oaste numeroasă. Aşa cum s-a spus şi mai înainte, el dorea să obţină titlul de serascher, dar, ferindu-se să-l ceară deschis, spera să-l obţină de la sine. El făcea aluzie la aceasta prin cererea ca ceata lui de ostaşi să nu se amestece cu cea a seraschcrului Daghestani Ali paşa. Demnitarii, aflînd care era pretenţia lui, nu socotiseră potrivit

---

[205] La Silistra.

[206] *Hacı-Köy*, Hagilar, localitate în Dobrogea.

[207] *Cemazi II 1187* = 20 august — 17 septembrie 1773.

pentru el acest post, din pricina tinereții și lipsei lui de experiență. De aceea fusese trimis în acele părți, cu titlul de serascher, vizirul Ismail pașa. Venind la oaste Mehmed efendi, fratele mai sus arătatului ‹Hasan-aga›, acesta făcea aluzie la această chestiune, dar totuși o ascundea, neputînd s-o spună pe față. În cele din urmă el a spus: „Dacă se consideră potrivit să se acorde fratelui meu rangul de vizir, atunci ne angajăm la cucerirea cetății Giurgiu". Această formă fiind acceptabilă pentru demnitari, mai sus arătatul ‹Esseid-Hasan aga› a fost onorat chiar în ziua aceea cu rangul și cu alaiul de vizir, devenind superior celor de seama lui cu titlul de muhafîz de Rusciuc ...

268

TRIMITEREA ÇEAUȘBAȘIULUI (SERÇAVUȘAN) SUB COMANDA SERASCHERULUI DE KARASU

Nu se luaseră în seamă greutățile și suferințele mari pe care le înduraseră de cîteva zile ostașii musulmani ocupați cu urmărirea dușmanilor înfrînți în luptele de la Silistra. Ghiaurii, la rîndul lor, se împărțiseră în trei cete. O ceată îi trecuse pe răniți pe malul celălalt, o altă ceată mersese spre Babadag, prin Kainardji, iar un alt pîlc, întărindu-se în Hîrșova, care în cea mai mare parte fusese ruinată, se fortificase în ea, reparînd-o. Din acțiunile ghiaurilor se aflase că ei intenționau și se gîndeau să meargă după aceasta spre Hadjioglu Bazarî. Știindu-se în mod sigur că serascherul Nu'man pașa nu va putea să opună rezistență, s-a socotit potrivit să fie trimis împreună cu el la Karasu și Elhadj-Esper aga, ceaușbașiul Divanului imperial, cu scopul de a folosi oastea și a-l încuraja pe mai sus arătatul ‹serascher›, știindu-se că oastea din acele părți se supunea părerilor sale [208]. De aceea, tunurile și munițiile care fuseseră predate în mîinile dușmanilor la Kainardji fiind înlocuite la oastea împărătească, el a fost trimis în partea aceea [209]. Cea mai mare parte a ostașilor aflați în oastea împărătească erau soldați în a căror putere de rezistență nu se putea avea încredere, la nevoie. Dar cei care erau înscriși ca ostași de sacrificiu *(dalkılıç)* stăteau acolo unde erau trimiși, pînă la îndeplinirea misiunii lor. De aceea aga de ieniceri primise firman cu o lună mai înainte să recruteze un număr oarecare de dalkîlîci.

269 Acesta, la rîndul său, arătase și raportase marelui vizir cel generos precum că a înscris și a pregătit vreo 2 000 de viteji. De asemenea, sosiseră la oaste și unii dintre ostașii de sacrificiu aflați la Kainardji și ceata lor se ridica la vreo 3 000. Aceștia, la rîndul lor, fiind numiți să meargă la oastea din Karasu, s-au depus eforturi ca să li se completeze cele necesare.

MAZILIREA SERASCHERULUI DE KARASU

După evenimentele de la Kainardji, Seid-Nu'man pașa, care era serascher în acele părți, trebuia să ia asupra sa vindecarea rănilor [210] pe care le căpătase cu prilejul evenimentelor dezastruoase de la Kainardji. El însă își pierdea timpul în zadar, și cu mare greutate numise cîteva mii de ostași de sacrificiu ca să smulgă Hîrșova din mîinile dușmanilor. Ostașii au atacat Hîrșova fără să cunoască situația, fiind de bună-credință că cetatea era lipsită de fortificații. Dar în momentul în care erau pe punctul de a ocupa unele

[208] Ale ceaușbașiului.
[209] Spre Karasu.
[210] E vorba de înfrîngerea lui.

întărituri, duşmanii legii, fiind ascunşi prin colţurile cetăţii, au tras din tunurile pe care le aşezaseră bine în toate părţile. Duşmanii, ivindu-se din toate părţile ca pulberea, i-au împresurat pe oştaşii musulmani şi s-au grăbit să-i prindă. Numărul redus de tunuri la oastea islamică, precum şi lipsa de arme perfecţionate de luptă şi bănuiala că duşmanii nu erau în număr mare au pricinuit înfrîngerea ostaşilor musulmani. Astfel, cei mai mulţi dintre ostaşii credincioşi au devenit martiri, iar ceilalţi, salvîndu-şi sufletele, s-au îndepărtat de la locul de bătălie. La sosirea lor la Karasu, Nu'man paşa, în loc să-i liniştească pe voluntarii rămaşi, dîndu-le acte sigilate, şi să-i atragă şi să fie binevoitor şi cu ceilalţi ostaşi, i-a tras cu severitate la răspundere, repezindu-se chiar şi cu sabia asupra unora dintre ei. De aceea, părăsind localitatea Karasu, ei au venit cu toţii la Bazargic. Această situaţie fiind adusă la cunoştinţa ceauşbaşiului aflat la Bazargic, el i-a adunat pe cei împrăştiaţi, precum şi pe ostaşii de sacrificiu şi pe ceilalţi ostaşi aflaţi sub comanda lui şi s-a grăbit să pornească la oastea de la Karasu, luînd cu el şi pe valiul de Anatolia, care se afla la paza Bazargicului. Rămînerea celui mai sus arătat [210a] în localitatea amintită mai sus [210b] făcuse, într-adevăr, ca oastea să se întoarcă într-acolo. Cu toate acestea, situaţia creată a adus daune prestigiului şi influenţei lui şi, cu voia lui Allah, oastea condusă de el a fost înfrîntă în cîteva rînduri. De aceea el a început să fie pomenit în popor ca un om lipsit de noroc. De asemenea, şi lipsa lui de sinceritate se adăuga la motivele care cereau mazilirea sa. De aceea, în a 26-a zi a lunii regeb [211] cel unic el a fost mazilit, iar la postul de serascher a fost urcat Daghestani Ali paşa, care stătea la Hadji-Köy.

SOSIREA VISTIERIEI ŞI ACORDAREA UNOR RANGURI

270 ... Fostul serascher Nu'man paşa, care era desemnat să stea la Turnu *(Kule)*, a fost mutat pentru paza Misivrei, eialetul Rumelia a fost acordat serascherului de Silistra, Osman paşa, iar eialetul Bosnia a fost dat lui Daghestani Ali paşa, numit serascher la Karasu. Cu eialetul Oceacov [212] a fost onorat Esseid-Hasan paşa, muhafîzul de Silistra ...

DESCRIEREA ÎMPRĂŞTIERII OŞTIRII DE LA KARASU ŞI CĂDEREA ÎN PRIZONIERAT A LUI OMER PAŞA ŞI ESPER AGA

271 Serascherul acelei părţi, Daghestani Ali paşa, precum şi cei daţi sub comanda lui, ca: vizirul Omer paşa, valiu de Anatolia, şi Esper aga, ceauşbaşi, venind la Karasu, i-au adunat pe toţi ostaşii risipiţi şi s-au asigurat.

De asemenea, ei au fortificat localitatea mai sus arătată, completîndu-i întăriturile cu metereze şi cu alte tranşee. Dar, din pricina tulburărilor care continuau în rîndurile ostaşilor încă de pe timpul lui Nu'man paşa, fapt care nu a putut fi schimbat, cu toate sfaturile date şi cu măsurile luate, echipamentele au fost expediate la Bazargic, fiind evident că ostaşii sînt gata s-o ia la fugă în orice clipă. Tocmai cînd ei hotărîseră să depună eforturi şi să se apere de duşmani, cu echipament uşor, în a douăsprezecea zi a lunii şaban [213]

[210a] Nu'man paşa.
[210b] Karasu.
[211] *26 receb 1187* = 13 octombrie 1773.
[212] Adică Silistra.
[213] *12 şaban 1187* = 29 octombrie 1773.

au apărut de prin părţile satului Kara-Murad[214] duşmanii plini de orgoliu şi, trimiţînd înainte pe cătanele căzăceşti, au aflat despre starea musulmanilor. În rîndurile ostaşilor ⟨musulmani⟩ continuau neînţelegerile şi ei nu erau uniţi. De aceea nimeni nu a îndrăznit să meargă înainte sau să se apere de cavalerii inamici care atacau. Astfel, duşmanii s-au apropiat de metereze şi, în cele din urmă, un număr oarecare de călăreţi islamici, care se luptau la margine, au pornit scoţînd săbiile şi baionetele de la brîu ca să obţină biruinţă asupra adversarilor. Dar numărul mare al duşmanilor şi motivele arătate mai sus în partea ceastălaltă, au făcut să apară boala înfrîngerii, care era vizibilă încă de la început, ele fiind cauze temeinice pentru lipsa de rezistenţă. În felul acesta, armata care fusese organizată în ultima vreme cu cele mai mari eforturi s-a risipit într-o clipă, plecînd fiecare în cîte o parte, la adăpost, fără a fi avut dificultăţi. Omer paşa, bătrîn şi neputincios, şi ceauşbaşiul, la rîndul lui, ruşinîndu-se să fugă, îi îndemnau pe ostaşi la luptă şi astfel, neputînd să scape, au căzut amîndoi prizonieri, iar corturile şi toate muniţiile au fost norocul duşmanilor răufăcători.

Odată cu aceste schimbări, locuitorii satelor şi oraşelor din acele părţi şi-au transportat copiii şi familiile lor la Hadjioglu Bazarî. Seraschérpaşa, la rîndul său, venind într-o localitate din apropierea oraşului Hadjioglu Pazarî, a făcut cunoscut marelui vizir situaţia creată. Şi această înfrîngere fiind pusă pe seama destinului, dat de Allah, i s-a emis în grabă celui arătat mai sus o înaltă poruncă de consolare, fiind sfătuit să păzească acele ţinuturi ⟨unde se retrăsese⟩, să adune oastea împrăştiată şi să afle care anume este situaţia duşmanului.

⟨În paragraful următor se arată că aga de ieniceri a fost onorat cu titlul de vizir pentru bravura arătată în trecut la Giurgiu şi la Silistra⟩. 272

ATACUL GHIAURILOR ŞI ÎNFRÎNGEREA SERASCHERULUI DE BAZARGIC[215] ŞI TRIMITEREA REIS-EFENDIULUI ⟨ABDURREZAK BAHIR EFENDI⟩

Duşmanii vicleni, ocupînd malurile de lîngă Tulcea şi Isaccea, umpluseră dreapta şi stînga lor cu ostaşi, începînd de la Babadag şi pînă la Karasu, şi nu lăsaseră nici o prosperitate.

Demnitarii aflaseră că ei au de gînd să prade în mod sigur părţile Bazargicului. De aceea, se depuseseră eforturi ca părţile acelea să fie întărite cu orice preţ, iar Daghestani Ali paşa fusese înştiinţat în repetare rînduri ca, lăsînd neglijenţa la o parte, să fie prevăzător. Duşmanii legii au împărţit în două pîlcuri oastea lor nenorocită; un pîlc a fost desemnat să meargă asupra Varnei, iar celălalt să meargă asupra Bazargicului. Locuitorii oraşului mai sus arătat erau convinşi, încă de la început, de atacul duşmanilor şi îşi pierduseră speranţa în oastea Înaltului Devlet. De aceea se îndemnau unii pe alţii să-şi părăsească patria, fiind, într-adevăr, cuprinşi de acest gînd. Astfel, cu vreo zece ore înainte de atacul duşmanilor asupra Bazargicului, aproape jumătate din locuitori şi-au transportat avuţiile şi familiile în cetatea Varna, iar cealaltă jumătate s-a stabilit în satele şi oraşele aflate la poalele munţilor Balcanici.

---

[214] *Kara-Murad*, azi M. Kogălniceanu, jud. Constanţa.

[215] *Hadjioglu Pazarî (Hacioğlu Pazarı).*

Duşmanii, la rîndul lor, s-au apropiat de Hadjioglu Bazarî, iar seraschèr-paşa i-a întîmpinat cu oastea aflată sub comanda lui, precum şi cu ostaşii care sosiseră lîngă el, dintre ostaşii de iarnă veniţi la ordia împărătească, şi s-a luptat şi s-a războit cu cătanele şi cu cazacii. Deşi uciseseră şi răniseră mulţi ghiauri, provocînd panică şi oarecare schimbare a norocului, totuşi, din pricina pedestraşilor şi a tunurilor mari ale duşmanilor, precum şi din cauză că se temeau de focul inamicilor, ei s-au întors la Kozludja,înştiinţînd pe marele vizir de evenimentele petrecute. Seraschèrul mai sus arătat, părăsind multe tunuri, muniţii şi corturi la Karasu, pornise pe calea înfrîngerii. Astfel, norocul lui fiind încercat în cîteva rînduri, marele vizir al timpului se gîndea 273 să-l mazilească şi să-l pedepsească. Cu toate acestea, hotărîse să-l ţină mai departe, gîndindu-se că ar putea să adune oastea risipită şi să apere acele ţinuturi. Dar, neputînd nici de astă dată să folosească oastea care se afla în număr îndestulător lîngă el, pentru a se opune, fuga lui de duşmani i-a întristat pe demnitarii împărăţiei şi le-a spulberat orice speranţă în el. De aceea s-a ţinut un sfat în cortul serdarului suprem, cerîndu-se repede de la cei pricepuţi un leac pentru această boală care apăruse [216].

Atunci reis-efendi, luînd cuvîntul, a spus: „De azi înainte, neaflîndu-se nimic în calea duşmanilor, e cu putinţă ca ei să vină de-a dreptul asupra oştirii <împărăteşti>. De aceea este potrivit, din toate punctele de vedere, ca, fixîndu-se încă de pe acum un loc potrivit pentru bătălie, oastea împărătească să fie pusă în mişcare. Dacă se consideră potrivit, supusul de mine aş porni, la nevoie, cu suita şi cu steagurile mele spre Ieni-Bazar, i-aş aduna pe ostaşii islamici de prin părţile Karasu şi Bazargic şi, mergînd asupra duşmanului, mi-aş sacrifica trupul şi sufletul pe drumul credinţei şi al împărăţiei".

Marele vizir a socotit bună această măsură, iar cei aflaţi la medjlis şi-au exprimat mulţumirile şi felicitările lor cu voce tare, zicînd: „Allah să-ţi dea sănătate!". În urma terminării pregătirii muniţiilor necesare, precum şi a adunării de oşti alese, efendiul cel arătat mai sus a pornit spre Ieni-Bazar cu trei-cinci sute de oameni, desfăcîndu-şi steagurile de pînză cu semne de cucerire.

După aceea oastea împărătească a fost dusă pe şesul Makak (?), aflat la o jumătate oră distanţă de Şumla, şi s-a strigat peste tot ca toată lumea, lăsîndu-şi lucrurile şi poverile, să se pregătească pentru a merge la luptă împotriva duşmanilor.

REZUMATUL MĂSURII CHIBZUITE A LUI REIS-EFENDI ŞI FUGA DUŞMANILOR DIN BAZARGIC

Efendiul cel mai sus arătat, sosind la Ieni-Bazar, i-a adunat pe ostaşii împrăştiaţi în împrejurimi, precum şi pe cei din eialetul Rumeliei şi pe mulţi alţii, capabili de luptă şi ciocnire, îndemnîndu-i la lupta sfîntă, iar după ce, săpînd metereze, a transformat împrejurimile oraşului într-o cetate fortificată, a trimis vreo trei-cinci sute de oameni la Kozludja [217] cu gîndul de a cerceta starea inamicilor. Deşi duşmanii, aflînd aceasta, o luaseră la fugă, totuşi, cavalerii musulmani, ajungîndu-i din urmă, au ucis o parte din ei, iar pe cei mai mulţi i-au făcut prizonieri. La sosirea acestei veşti reis-efendiul>, invocînd ajutorul lui Allah, a pornit în persoană spre Kozludja, iar duşmanii aflaţi la

[216] E vorba de înfrîngerile repetate ale oştirii otomane.
[217] *Kozludja*, localitate în apropiere de Bazargic—Varna.

Bazargic, presupunînd că s-a pus în mişcare ordia împărătească, nu au mai putut să şadă pe loc şi au luat-o îndată la fugă. Reis-efendi, neaflînd nimic despre această situaţie, a pornit de la Kozludja. Abia cînd s-a apropiat de Bazargic, caraulele au răspîndit această veste.

274 Sărmanul de mine [218] am văzut eu însumi că, din cauza grabei, unele lucruri ale ghiaurilor rămăseseră la marginea oraşului şi chiar mîncarea pregătită de ei rămăsese pe jumătate în cazane.

Am intrat în Bazargic împreună cu Daghestani Ali paşa şi cu alte cete de ostaşi şi, numind caraule, am căutat să aflăm veşti cu privire la starea duşmanilor. Am constatat că duşmanii se vor ridica de pe locul aflat între Varna şi Bazargic. De aceea s-a hotărît ca în ziua următoare să se meargă asupra lor. În noaptea aceea, pe la ceasurile patru, sărmanul de mine şi muftiul de Filipopoli, Nasuhi efendi, precum şi reis-efendi începusem să vorbim despre starea duşmanilor, iar după ce Nasuhi efendi s-a dus la locuinţa sa, noi am rămas amîndoi. Cînd continuam această discuţie, a venit, pe neaşteptate, un om necăjit de prin părţile Varnei, care i-a înmînat lui reis-efendi o hîrtie. Atunci el s-a buimăcit numaidecît, iar hîrtia mi-a dat-o sărmanului de mine. Cînd m-am uitat în ea, am aflat că populaţia din Varna anunţa că se găseşte în mare strîmtoare din pricina asediului şi cerea ajutor de la ⟨reis⟩ efendi.

Atunci i-am zis: „Dacă duşmanii se află la distanţă de două ceasuri, nu e cu putinţă ajutorarea cetăţii care este asediată. Dacă în lupta de mîine vom reuşi să-i respingem pe duşmani, atunci Varna poate fi ajutată. Dar dacă ostaşii din Bazargic vor afla această stare, se vor risipi cu toţii şi va fi cu neputinţă să mai fie adunaţi din nou. Afară de aceasta, este evident că ei îi vor tulbura şi pe cei din oastea împărătească". De aceea, aşteptînd să se facă ziuă, ne-am despărţit la ceasurile cinci [219] ca să ne odihnim cîtuşi de puţin. Tocmai atunci însă toată lumea s-a deşteptat din cauza unui bubuit puternic care a cuprins văzduhul, răspîndindu-se în toate părţile strigătul: „A năvălit ghiaurul!". Cei care au auzit acest bubuit, încălecînd cu mii de greutăţi pe caii lor, au ieşit în afara oraşului; unii au fugit spre oaste, iar alţii au mai stat o oră-două pe loc, ca să afle care este situaţia. Reis-efendi, la rîndul lui, aflînd cu o jumătate de oră înainte despre asedierea Varnei, fusese cuprins de fel de fel de gînduri, zicîndu-şi: „S-ar putea să se fi întors ghiaurii fugiţi din Bazargic".

De aceea, singur-singurel, striga de pe piatra de încălecat a casei unde locuia, cerînd cal, iar ingraţii aflaţi în suita sa nu l-au ajutat, avînd grijă de ei înşişi.

Sărmanul de mine, pregătind caii împreună cu cei doi grămătici, aflaţi în suita mea, le-am zis: „Voi staţi aici, iar eu mă duc să văd în ce stare se află reis-efendi!". Din cauza clădirilor înghesuite, am venit repede ocoliş, şi ce să văd! Din pricina ţipetelor, vocea efendiului se stinsese cu totul. Am încercat

275 îndată să-l liniştesc, zicîndu-i: „Dacă duşmanul a pornit la un atac nocturn nu este de ajuns o singură aruncătură de tun balimezza, iar dacă cineva are de gînd să te zăpăcească, atunci nu stă, ci trage mereu din puşti şi din tunuri. Trebuie să fie ceva în asta! Să vedem ce se va mai întîmpla". Dar, tocmai atunci venind în grabă un om din eialetul Rumeliei, a zis: „Nu este adevărat

[218] Ahmed Vasîf, autorul cronicii de faţă.

[219] Spre orele 23.

că ar fi venit duşmanul, ci s-a prăbuşit bolta geamiei, unde duşmanul, cu scopul de a distruge geamia, săpase treptat o subterană, şi zgomotul ei a cuprins lumea". Aceasta fiind singura ştire, ne cam îndoiam de ea, dar sosind tocmai atunci şi Ali paşa, el a confirmat ştirea celui de mai sus. Dar oastea se risipise. Oricum, o parte din ostaşi a fost adunată cu ajutorul strigătorilor şi al curierilor călări. Unii dintre ei însă, mergînd repede, ajunseseră la oaste, unde provocaseră neîncredere şi bănuieli prin răspîndirea veştii că „inamicii au atacat peste noapte şi toată oastea a fugit!". Reis-efendiul explicînd măriei-sale serdarul suprem cele întîmplate, l-a sfătuit să-i pedepsească pe fugari. Pe cei care, aflînd adevărul, s-au reîntors la Bazargic, i-a ocărît şi i-a înspăimîntat el însuşi.

ÎNTÎMPLARE CIUDATĂ

În momentul ocupării Bazargicului de către duşmani, o femeie, neputînd să fugă, se ascunsese pe acoperişul casei. Deşi duşmanii prădaseră totul din oraş timp de cinci sau zece zile, cercetînd toate colţurile caselor, totuşi prea înaltul Allah o ferise de mîna duşmanului pe acea prea curată femeie cinstită. Cînd reis-efendi a intrat în Bazargic, mai sus amintita a venit şi a arătat care anume era situaţia ei. Dîndu-i-se un om de încredere, a fost trimisă la Varna cu unele daruri.

După ce am pus la cale treburile ostaşilor şi alte lucruri, ne-am întors la ordia împărătească mulţumiţi de strădania noastră. În urma unui schimb de ştiri, marele vizir a reînnoit şi a propus şederea la Bazargic a lui Daghestani Ali paşa. Acesta, prin măsuri juste şi impunătoare, reuşise să ia multe iscoade şi multe tigve, atunci cînd duşmanul trecuse podul de la Karasu, iar reuşita lui într-o astfel de misiune în care seraschierii se dovedeau neputincioşi îl bucurase pe serdarul suprem. De aceea el a fost onorat cu un samur foarte bun şi cu alte favoruri, cu care rangul şi puterea lui erau înălţate.

ÎNFRÎNGEREA GHIAURILOR LA VARNA

276 Aşa cum s-a arătat şi mai înainte, o parte a oştii duşmane plecase să asedieze Varna şi drumul ajutorării celor din cetate fusese astfel închis. Marele vizir şi ceilalţi demnitari ai împărăţiei fuseseră cuprinşi de spaimă. Această situaţie fusese anunţată peste tot şi se trimiseseră înalte porunci în vederea sosirii ajutoarelor pentru Varna. A sosit deodată ştirea că bostangibaşi Mehmed aga a venit la Provadia *(Pravadi)*. Atunci el a fost pornit în grabă în ajutorul Varnei. De asemenea, şi vizirul Kelledji Osman paşa, care era seraschierul oştirii din Marea Neagră, se afla tot la Varna, împreună cu vasele de sub comanda lui. De aceea el a scos la tranşee *(şiranpo)* pe chehaia al său, împreună cu cinci-şase sute de marinari *(kalyoncu)*; împărţindu-i totodată în locuri importante şi pe ienicerii, precum şi pe ceilalţi ostaşi însărcinaţi cu paza oraşului. Afară de acestea, a fost închisă cu cîteva corăbii şi calea spre mahalaua ghiaurilor, care era locul de trecere a duşmanilor.

După ce toate părţile au fost întărite şi fortificate, chehaia cel arătat mai sus, ieşind din tranşee mai în faţă, s-a convins că duşmanii aveau vreo 6 000 de pedeştri şi 3000 de călăreţi. După aceea el a venit şi a spus că ei se grăbesc, la o distanţă de trei ceasuri, să-şi pregătească muniţiile în vederea unui atac prin surprindere.

Mai sus arătatul ⟨Osman pașa⟩, la rîndul său, pregătindu-se pentru a-i întîmpina, a scos din corăbii 1 500 de marinari *(levend)* și i-a pregătit pentru bătălie. Deși mai sus arătatul nu era în stare de vreo acțiune, totuși, depunînd eforturi și așezînd un cort într-una din fortificații, s-a străduit să-i încurajeze pe gazii.

277 ⟨Urmează descrierea luptelor de la Varna și respingerea rușilor. Fuga lor spre Karasu și Babadag după 21 octombrie 1773⟩.

EVENIMENTELE DIN ANUL 1188[220]

289 ... Vizirul Osman pașa, serascher de Silistra, a fost numit să petreacă iarna într-un sat aflat la două ceasuri distanță de Silistra, iar Daghestani Ali pașa a fost desemnat să ierneze la Kozludja ...

290—296 ⟨Descrierea unor bătălii de prin părțile Rusciucului și Silistrei. Trimiterea chehaiei lui Dagestani Ali pașa în părțile Karasu, Babadag și Hîrșova pentru cercetarea acestor locuri. Se constată că pe acolo nu se aflau ruși. Pregătiri pentru salvarea Hîrșovei⟩.

298—305 ⟨Descrierea pregătirii unor oști otomane prin părțile Kozludjei, în vederea întîmpinării inamicului. Înaintarea rușilor spre Șumla. Schimb de corespondențe pentru pace⟩.

306—308 ⟨Se descriu tratativele pentru pace și încheierea păcii de la Küciük-Kainargi, fără a se reproduce clauzele ei⟩.

---

[c] *1188 H.* = 14 martie 1774 — 3 martie 1775.

VII

AHMED ASÎM EFENDI

Cunoscut și sub numele de *Mütercim* (Traducătorul), Ahmed Asîm s-a născut la Ayintab (Asia Mică) pe la anul 1755. Tatăl său, Seid-Mehmed Djenani efendi, lucra la judecătoria din acea localitate. Bunicul său se numea Hulusi efendi și a fost cărturar și poet. Ahmed Asîm a studiat, printre altele, filologia arabă și literatura persană. El a stat un timp oarecare, în calitate de secretar de divan, pe lîngă mutasarrîful de Ayintab, Battal pașa-zade Seid-Mehmed Nuri pașa. În urma uciderii acestui guvernator în 1788 *(1203 H.)* și în urma unor tulburări din Ayintab în 1789 *(1204 H.)*, Ahmed Asîm a fost nevoit să pribegească în alte părți, pierzîndu-și averea, precum și biblioteca rămasă de la bunicii săi, care a fost incendiată.

După ce se reîntoarce la Ayintab, Ahmed Asîm își lasă familia acolo și pleacă la Istanbul (1789), unde caută să cîștige încrederea unor oameni influenți. El reușește să intre sub ocrotirea cadiaskerului Tatardjik-Abdullah efendi, prin intermediul căruia prezintă în 1796 *(1211 H.)* sultanului Selim al III-lea o parte din traducerea marelui dicționar enciclopedic persan *Burhan-ı-Kati*, la care lucrase pînă atunci. Bucurîndu-se de favorurile sultanului, a scăpat oarecum de griji, dar, din pricina invidiei tagmei ulemalelor și îndeosebi a șeih-ul-islamului Șerif-zade Ataullah efendi, Asîm n-a putut să-și îmbunătățească prea mult condițiile de trai.

În 1802 a plecat la Mecca, în pelerinaj, iar la întoarcere, trecînd prin Damasc, Alep și Ayintab, și-a adus familia la Istanbul.

Obținînd pînă la urmă încrederea deplină a sultanului Selim al III-lea, Ahmed Asîm a fost numit în 1806—1807 *(1222 H.)* ca istoriograf oficial *(vak'a nüvis)* al Imperiului otoman, în locul lui *Amiri*, care se retrăsese din această funcție. El s-a menținut în acest post pînă la sfîrșitul vieții, dar după detronarea lui Selim al III-lea (1807), fiind socotit printre partizanii acestuia, i-au fost anulate toate privilegiile. Numai după urcarea pe tron a lui Mahmud al II-lea (1808), Asîm a reușit din nou să-și recîștige prestigiul de cărturar, mai cu seamă că principalii lui adversari, ca șeih-ül-islamul Ataullah efendi și alții, fuseseră înlăturați.

Astfel, pe la 1813 *(1229 H.)* a devenit cadiu de Salonic, dar apoi a fost mazilit. Asîm a murit la Istanbul la 21 ianuarie 1815 *(9 safer 1230)*; după alții, el s-ar fi stins din viață în anul 1819.

*

Asîm a desfășurat o bogată activitate cărturărească, atît ca filolog, cît și ca istoriograf. El a tradus în limba turcă una din cele mai grele opere persane

şi anume marele dicţionar persan *Burhan-i-Kati*, pe care l-a intitulat: *Tibyan-i nafi der terceme-i Burhan-i-Kati* (Traducerea şi comentarea operei *Burhan-i Kati*) şi pe care l-a terminat în anul 1797 *(1212 H.)*. A doua traducere importantă a lui Asîm, din îndemnul fostului său dascăl Nedjib, este dicţionarul arab al cărturarului Firuzabadi (m. 1416), numit *Al-Kamus al-muhit* (Dicţionarul enciclopedic), a cărui traducere în limba turcă a început-o în 1807 *(1222 H.)* şi a terminat-o în 1810 *(1225 H.)*, sub titlul: *Al-Okyanus al-basit fi tarcimat ul-Kamus al-muhit* (Oceanul mic al traducerii Dicţionarului enciclopedic).

Una din cele mai de seamă opere originale ale lui Asîm este, fără îndoială, cronica sa intitulată *Tarih*, care a fost tipărită în Istanbul în două volume, fără a fi menţionat anul apariţiei. Din numeroasele manuscrise ale acestei cronici, care au diferenţe sensibile între ele, un exemplar se află şi la Biblioteca Academiei R. S. România (ms. oriental nr. 239).

Traducerea extraselor privind ţările române a fost făcută atît după manuscrisul din Biblioteca Academiei R. S. România, cît şi după ediţia menţionată mai sus, care se bazează pe un alt manuscris, mai cuprinzător decît cel din Biblioteca Academiei. Unele consideraţii istorice ale lui Asîm au fost descoperite ulterior şi publicate sub formă de fragmente de Nedjib Asîm, sub titlul: *Unele pagini istorice inedite, atribuite lui Asîm Efendi* [1].

Cronica lui Asîm tratează evenimentele dintre anii: 1787 şi 1808. Deşi a fost scrisă de Asîm în calitatea lui de istoriograf oficial *(vak'anüvis)*, totuşi cronica este plină de consideraţii personale, precum şi de critici la adresa politicii otomane în perioada domniei sultanului Selim al III-lea.

Asîm atacă cu vehemenţă pe toţi adversarii săi, ca şi pe demnitarii statului care, din punctul lui de vedere, nu se îngrijeau de treburile imperiului. De aceea, pe lîngă descrierea evenimentelor interne şi externe, pe lîngă rezumatele unor documente importante privind relaţiile Porţii cu o serie de state europene, în primul rînd cu Rusia şi Franţa, cronica conţine şi ideile proprii ale autorului despre cauzele decăderii Imperiului otoman, despre felul cum trebuia dusă politica statului, despre relaţiile cu popoarele creştine ş.a. Toate acestea reprezintă, în ultimă instanţă, concepţia social-politică a istoriografului Asîm efendi.

Astfel, el luptă din toate puterile împotriva încercărilor de a se introduce în aparatul de stat otoman unele reforme după model european şi mai cu seamă după cel francez. De asemenea, socotind că popoarele creştine sînt în general unite între ele, Asîm contestă foloasele pe care le-ar putea avea Imperiul otoman de pe urma alianţelor cu diferite state europene. El cere ca imperiul să fie organizat pe baza principiilor şeriatului, iar suveranul să aibă autoritatea deplină asupra supuşilor săi şi să aplice şeriatul cu cea mai mare hotărîre. Aceste vederi teocratice-absolutiste ale lui Asîm sînt atribuite în general influenţei exercitate de operele lui Ibn-i Haldun şi Naima. Dar manifestarea lui Asîm ca adept al absolutismului îşi are desigur originea tocmai în condiţiile social-politice ale vremii sale, cînd sultanii erau foarte des schimbaţi, cînd demnitarii statului acţionau independent, cînd dezorganizarea internă cuprinsese toate domeniile, iar pe plan politic şi militar turcii sufereau înfrîngeri unele după altele.

---

[1] *Müverrih Asim Efendinin metrûkât-i tarihiyyesinden birkaç parça* (Quelques pages historiques inédites attribuées a Assim Effendi), în T.O.E.M., nr. 33—34 (1915) şi 39—40(1916).

În ceea ce priveşte organizarea statului după principiile şeriatului islamic, aceasta îşi găseşte explicaţia în neîncrederea lui Asîm în popoarele creştine, neîncredere pe care i-o inspirase îndeosebi politica duplicitară a Franţei în acea perioadă faţă de Imperiul otoman. Din această cauză el cerea să nu se facă nici o reformă după model european, ci, dimpotrivă, să se menţină şeriatul, sperînd să se redeştepte, în felul acesta, vechiul spirit războinic care să ducă la restabilirea prestigiului Imperiului otoman în politica europeană. Tocmai din aceste motive, istoriograful Asîm apare ca duşmanul înverşunat al reformelor iniţiate în perioada aceea, mai ales în domeniul organizării militare şi financiare.

Cronica lui Asîm se caracterizează prin descrierea minuţioasă a evenimentelor, deşi cuprinde o perioadă relativ scurtă, de vreo două decenii, din istoria Imperiului otoman. Autorul revine adeseori asupra unor evenimente, comentîndu-le şi străduindu-se să găsească o explicaţie cauzală în succesiunea lor.

Stilul cronicii sale este greoi, dar conţine o serie de imagini plastice privind evenimentele şi diferitele persoane, descrise de autor cu mult spirit de observaţie şi cu mult spirit critic.

Pentru toate acestea Ahmed Asîm poate fi socotit printre puţinii cronicari care, nemulţumindu-se cu descrierea aridă a evenimentelor, le-a completat cu consideraţii proprii. Asîm şi-a îndeplinit astfel într-un fel deosebit misiunea sa de istoriograf oficial al Curţii otomane.

Şi cronica lui Ahmed Asîm se caracterizează prin relatări ample cu privire la trecutul poporului român, mai ales că ea se referă la două războaie care s-au desfăşurat mai mult pe teritoriul Moldovei şi Ţării Româneşti: războiul ruso-austro-turc dintre anii: 1787—1792 şi războiul ruso-turc care a început în 1806. El face totodată o serie de consideraţii asupra ciocnirilor de interese ale marilor imperii, ca şi asupra politicii statelor europene, de multe ori în legătură cu soarta Moldovei şi a Ţării Româneşti.

BIBLIOGRAFIE:

O.T.M., p. 65—67; *O.M.*, vol. I, 1333 H., p. 375—377; *G.O.W.*, p. 339—340; *E.I.*, vol. I, 1908, p. 493—494; *I.A.*, vol. I, 1950, p. 665—673 (art. *Asîm Efendi*, de M. Fuad Köprülü); Ömer Asîm Aksoy, *Mütercim Asım* (Asîm Traducătorul) (1755—1819), Ankara (1962), 60 p.

TARIH

Istanbul (f.a.)

Volumul I (384 p.)

2 ⟨Se arată că, în fața pregătirilor de război ale Rusiei și în fața pretențiilor Austriei în părțile Bucovinei *(Bukanya)*, demnitarii statului otoman au ținut un sfat. Unii au susținut
3 amînarea expediției, dar marele vizir a insistat pentru declararea războiului atît împotriva Rusiei, cît și a Austriei⟩.

De aceea, la 1 zilhidjge a anului Hegirei 1201 [1] internunțiului Austriei [2] i s-a arătat drumul, iar ambasadorul Rusiei a fost trimis la Yedi-Kule, potrivit obiceiului vechi; după aceea s-a pornit la orînduirea armelor de luptă și la completarea celor trebuincioase.

SCOATEREA ILUSTRULUI STEAG

⟨Plecarea marelui vizir [3] spre Sofia la 9 djemazi II 1202 [4] și răscoala ienicerilor. Sosirea
5 pe șesul Vidinului la 8 șevval 1202 [5]. O nouă răscoală a armatei în legătură cu plata soldelor⟩.

6 Serascher-pașa [6] a trecut de prin părțile Vidinului spre Calafat. Fiind dat sub comanda sa și Laz-Memiș pașa [7], s-a căutat ca acesta să primească cît mai mult ajutor ... Sosind pe neașteptate la cortul serascherului ..., ⟨marele vizir⟩ [8] le-a dat tuturor haine și hilate, după cum se cuvenea fiecăruia, iar cetelor de ostași li s-au acordat diferite feluri de favoruri. De asemenea, el i-a îndemnat să pornească la un atac asupra Mehadiei și, în felul acesta, i-a trimis spre Mehadia pe ostașii care se aflau sub comanda serascherului [9]. Apoi s-a întors la oastea împărătească ...

⟨Sosirea veștii despre cucerirea Mehadiei [10]. Intenția turcilor de a ocupa cetatea Inlek, precum și alte cetăți de pe malul drept al Dunării⟩.

---

[1] *1 zilhicce 1201* = 14 septembrie 1787.
[2] Baronul Herbert Rathkeal (el a plecat din Constantinopol în februarie 1788).
[3] Kodja-Iusuf pașa (25 ianuarie 1786 — 28 mai 1789).
[4] *9 cemazi II 1202* = 17 martie 1788.
[5] *8 șevval 1202* = 12 iulie 1788.
[6] Cerkez-Hasan pașa, zis și „Cenaze" sau „Meyyit" (Cadavrul). A fost mare vizir (28 mai — 3 decembrie 1789).
[7] Era muhafîz la Cladova *(Feth-ül-Islam)*.
[8] Kodja-Iusuf pașa.
[9] Despre luptele din timpul acestui război vezi și B. Surdu, *Desfășurarea războiului austro-turc din 1788—1790 pe teritoriul Banatului, descrisă de un contemporan*, în *Anuarul Institutului de istorie din Cluj*, tom. X (1967), p. 55 și urm. (anexe).
[10] Turcii au intrat în Mehadia în jur de 18/20 august *(Ibidem*, p. 73).

---

10. *Cronica lui Asîm*. Cauzele declarării războiului de către Imperiul otoman în 1787 împotriva Rusiei, iar ulterior și împotriva Austriei (vol. I, p. 2).

عاصم تاریخی

حکمت حقله برطرفدن مسقولو خارج بارای قدرت تکالیف بارده ایله اعصاب
صبره مورث رخاوت و برطرفدن نمچه لو دخی مضافات بعداندن بوقانیه
قطعه سنه مدایادی طمع وآز وطونه نك اوته یقه سنده اولان اماکن و بقاعه
دیده حرص وشرهی باز ومسقولو کبی بحرینده اجرای سفاین دعواسنه
آغاز ایلدیکی اندام سکون وارامه تزلزل نمای حیرت اولمغله ارکان دولت عقد
انجمن مشورت ایدوب نمچه لوایله روسیه متفق وهر قنغیسنه اعلان حرب اولنسه
خرلك رفع لوای خصومت ایده جکی متحقق اولوب بو یله ایکی دشمنه بردن جواب
ارکات قویه یه محتاج ایدوکی بی ارتیاب اولمغله ترتیب لوازم سفریه وتجهیز
طوائف عسکریه یه وفا ایده جك نقودك موجود اولمدیغی مشهود اولدیغندن
قطع نظر وفاداری عسکر اقدم لوازم سفراولوب سفرسایقده ایسه عسکرك
حالی مضبوط و پای مقابله وثبا تلری سلسله قرارایله مربوط اولمدیغی معلوم
دشمنلرك اجناد اطاعت اعتیادلری کوندن کونه فن حربده اکتساب
مهارت ایلدکلری مجزوم اولمغله سمدیلك سمت مدارا مسلوك و عنایة الله تعالی
انتقام خصوصی تکمیل عده و تنظیم تمام ایدنجه یه قدر متروك

7 „... După ce cetatea mai sus amintită [11] a fost supusă prin capitulare *(vire)*, marele vizir s-a întors de la Inlek și, după ce a sosit la cortul împărătesc, a trecut Dunărea împreună cu ordia împărătească, devenind astfel un sprijin puternic pentru serascherul care își avea cortul la Mehadia. De aceea, pentru a se răzbuna, așa cum trebuie pe dușman, oastea musulmană de la Mehadia a fost desemnată să meargă spre Sebeș [12], iar marele vizir s-a întors ca să ducă la Mehadia ordia împărătească. Cînd serascher-pașa s-a îndreptat spre locul unde fusese trimis, atunci împăratul Austriei [13], pregătind personal munițiile trebuincioase, a pornit la fapte și a dat pinteni calului său pentru a se opune osmanlîilor. Trecînd prin Sebeș, cînd a ajuns și s-a oprit în localitatea numită Daragadji [14], a aflat vestea înspăimîntătoare a luării Mehadiei ⟨de către turci⟩. De asemenea, știrea plecării oștii islamice spre Sebeș i-a zdruncinat curajul. De aceea el s-a urcat pînă la mijlocul muntelui aflat la Daragadji și, săpînd în jurul lui șanțuri, ca la cetăți, a făcut acolo o fortăreață puternică, liniștindu-și astfel tabăra și socotind această măsură drept o cale de salvare pentru el. De aceea, cînd serascher-pașa, trecînd prin trecătoarea Sebeșului, a sosit în fața taberei austriece de la Daragadji, aflată la trei ceasuri depărtare, cele două părți și-au pus coloanele în mișcare și au început bătălia [15]...

8 **⟨Descrierea nesiguranței turcilor la început și fuga austriecilor peste cîteva zile⟩.**

De aceea gaziii cei viteji au fost trimiși din Daragadji ca să-i urmărească pe dușmanii fugari. Serascher-pașa, ridicînd steagurile de expediție de lîngă Sebeș, aflat la cinci ceasuri depărtare de Daragadji, a pornit împreună cu ostașii purtători de victorie și, luptîndu-se cu ostașii dușmani pe care-i întîlneau, orașul Sebeș a intrat în mîinile musulmanilor. S-au săturat de cai, de oi, de vite și de alte animale. Ei au agitat sîngele înspăimîntat al celorlalți dușmani și dînd foc din toate părțile orașului mai sus amintit, l-au incendiat, iar Cerkez ⟨Hasan⟩ pașa a călcat și a devastat pînă la Lugoj satele și localitățile aflate în ambele părți. Neluînd în seamă Lugojul, a devastat și a prădat pînă la o adîncime de vreo trei-patru ceasuri, după care s-a întors, îndreptîndu-se apoi spre Mehadia.

9 Au fost desemnați arhitecți pentru repararea părților distruse ale Mehadiei, care intrase în mîinile gaziilor, iar pentru paza ei a fost numit Memiș pașa. De asemenea, s-au depus sforțări și în privința cheltuielilor de bani pentru completarea armelor necesare, cerîndu-se totodată să fie înscriși din ogeac șase sute de ostași ca iamaci *(yamak)*, cu cîte cincisprezece guruși cheltuială și cîte cinci aspri solde mărite *(terakki)*.

10—11 **⟨Răscoala oștii din Mehadia pentru solde și trecerea la Rusciuc pe la 13 safer 1203 [16]. Se mai motivează că se apropiase și iarna, din care cauză șederea în nordul Dunării ar fi fost cu neputință. Se arată că, deși austriecii fuseseră nimiciți pînă la Lugoj și fusese luată cetatea Mehadia, totuși ținuturile mai sus amintite au fost părăsite. Numirea lui Gazi-Hasan pașa [17] ca serascher la Ismail⟩.**

---

[11] *Inlek.*

[12] *Sebeș*, Caransebeș.

[13] Iosif al II-lea (1780—1790).

[14] *Daragadji*, Teregova.

[15] Vezi și B. Surdu, *op. cit.*, p. 78 și urm.

[16] *13 safer 1203* = 13 noiembrie 1788.

[17] Aflîndu-se un timp în Algeria *(Cezayir)*, este cunoscut ca Djezairli Gazi-Hasan pașa. A fost amiralul flotei otomane și mare vizir (3 decembrie 1789—30 martie 1790).

11

... Astfel, austriecii au pornit să ocupe Ţara Românească ...

⟨Numirea lui Cerkez-Hasan paşa ca mare vizir şi ca serdar în prima decadă a lunii ramazan⟩[18]

... La începutul lunii muharrem din anul 1204[19] ⟨marele vizir Hasan paşa⟩, trecînd de la Măcin la Brăila şi, apoi, trecînd şi peste apa numită Buzău *(Buza)*, îşi aşezase corturile pe malul rîului Rîmnic *(Rinemlik)*, aflat la o distanţă de treizeci şi două de ceasuri. Cînd porniseră la răzbunare, scoţînd săbiile împotriva duşmanului, şi cînd trecuseră deodată rîul şi se năpustiseră cu săbiile purtătoare de foc asupra duşmanului, tocmai în acest moment oştile neastîmpărate, aflate sub comanda lui Cerhadji-Abdi paşa, s-au împrăştiat şi s-au risipit şi au fugit fără să se fi ivit vreun motiv[20].

⟨Fuga armatei otomane spre Buzău⟩.

12

... Această nenorocire a rămas vestită cu numele de „Dezastrul de la Buzău"[21] şi a zdruncinat inimile celor zeloşi ...

13

⟨Mazilirea marelui vizir Cerkez-Hasan paşa şi numirea lui Djezairli-Hasan paşa, serascher de Ismail, ca mare vizir la începutul lunii rebi I 1204[22]. Forţarea Akkermanului de către ruşi şi predarea lui de către turci. Ruşii ocupă Benderul. Moartea lui Djezairli-Hasan paşa şi numirea lui Şerif-Hasan paşa la postul de mare vizir, după mijlocul lunii receb 1204⟩[23].

13

... Cînd cel care era mare vizir îşi petrecea vremea în neştire, s-a făcut cusur în ajutorarea dreptcredincioşilor asediaţi la Ismail.

14

... Deşi era clar că duşmanii vor ataca cetatea Ismail şi-l vor călca în picioare şi cu toate că ajutorarea la vreme ar fi fost uşoară, totuşi marele vizir, căzînd la unele bănuieli şi procedînd în neştire, şi-a petrecut timpul fără să facă ceva, iar cînd s-a aflat că duşmanii au atacat Ismailul şi că, în felul acesta, cetatea se găseşte în strîmtoare, tocmai atunci i s-au îngrămădit pe cap toate viespile aducătoare de nenorociri şi s-a gîndit să trimită oşti abia după ce nu se mai putea face nimic.

Negăsind însă vreo cale şi neputînd trimite ajutoare, el s-a socotit vinovat şi a devenit robul gîndurilor sale încurcate, înţelegînd că pierderea cetăţii Ismail va duce la pedepsirea şi la uciderea sa.

⟨El a fost ucis, iar Kodja-Iusuf paşa a devenit pentru a doua oară mare vizir, la 18 cemazi II 1205[24]⟩.

21

DESPRE ÎNCHEIEREA PĂCII CU AUSTRIA

... Delegaţii celor două părţi au semnat ⟨la Şiştov⟩ documentele necesare şi ele au fost aprobate pe la începutul lunii zilhidjge din anul 1205[25]. Articolele tratatului de pace *(ahidname)*:

⟨Tratatul cuprinde 14 articole şi o încheiere⟩.

---

[18] *1—10 ramazan 1203* = 26 mai — 5 iunie 1789. A fost numit la 28 mai 1789 şi a stat pînă la 23 noiembrie al aceluiaşi an. Fiind suferind, el a primit şi porecla de „Cenaze" (vezi nota 6).

[19] *Muharrem 1204* = 21 septembrie — 20 octombrie 1789.

[20] La 22 septembrie 1789.

[21] *Buza Bozgunu*. Armatele ruse erau conduse de generalul A.V. Suvorov.

[22] *Rebi I 1204* = 19 noiembrie — 18 decembrie 1789. Schimbarea a avut loc la 3 decembrie 1789.

[23] *Evasıt receb 1204* = 24 aprilie — 3 mai 1790.

[24] *18 cemazi II 1205* = 22 februarie 1791.

[25] *1—10 zilhicce 1205* = 1—10 august 1791; mai precis, la 4 august 1791.

Rezumatul articolului doi: ... Să se respecte întocmai şi să fie valabile, ca şi cum ar fi fost trecute cuvînt cu cuvînt în acest articol, ahidnamelele din ⟨11⟩89 [26] în care se află condiţiile părăsirii Bucovinei *(Bufania)* ...

Rezumatul articolului patru: ... Toate ţinuturile Ţării Româneşti care 22 intraseră în mîinile lor, ⟨ale austriecilor⟩, şi unele judeţe *(kazâ)* din Moldova, precum şi toate palăncile şi cetăţile şi ţinuturile ⟨de acolo⟩ vor fi lăsate pe seama Înaltului Devlet ...

Rezumatul articolului cinci: ... Hotinul va rămîne amanet în mîinile oştilor austriece pînă la încheierea păcii cu Rusia, fără ca ele să dea ajutoare, direct sau prin mijlocire, împotriva Înaltului Devlet ...

Rezumatul articolului şase: Evacuarea şi predarea întregii Ţări Româneşti şi a celor cinci cazale din Moldova să se facă în termen de 30 de zile de la schimbul ⟨de documente⟩ ...

23 Scris în ziua de douăzeci şi două a ilustrei zilhidjge din anul o mie două sute cinci [27].

25

STAREA RUSIEI

Moscoviţii ocupaseră de astă dată Benderul şi Akkermanul, precum şi ţinuturile aflate într-acolo. De asemenea, ei ocupaseră şi Gura-Sulinei [28], împiedicînd astfel trecerea dintr-o parte în alta. Ei au trimis totodată în grabă ostaşi la insula aflată între Tulcea şi cetatea Ismail, punînd mîna pe Tulcea, şi au îndrăznit să forţeze şi cetatea Ismail. De aceea se zdruncinase siguranţa chiar şi în părţile de dincoace ale Balcanilor, iar cei mai mulţi dintre ostaşii aflaţi în partea cealaltă au apucat calea răutăţilor ...

⟨Autorul comentează obligaţiile Prusiei faţă de Turcia în privinţa declarării războiului 26 împotriva Rusiei şi continuarea lui pînă la recucerirea Crimeii de către turci. Se discută la medjlis cauzele pierderii cetăţilor Ada-Kaleh, Bender, Chilia, Akkerman, Ismail etc. Respingerea de către sultanul Selim al III-lea a propunerii marelui vizir de a se fixa ca hotar Nistrul *(Turla)*. Sfatul ţinut de marele vizir pe şesul Măcinului la 5 zilhidjge 1205 [29] pentru a se aduce la cunoştinţă căpeteniilor militare hotărîrea sultanului. Refuzul comandanţilor turci de a porni împotriva Rusiei din cauza dezorganizării oştirii. Se cere aprobare de la sultan pentru a se încheia pace cu Rusia⟩.

29

ÎNCHEIEREA ARMISTIŢIULUI (MÜTAREKE) ŞI SURETUL TRATATULUI DE PACE (AHIDNAME)

⟨Armistiţiul s-a încheiat la 11 djemazi I 1206 [30] pe timp de opt luni. Delegaţii s-au adunat apoi la Iaşi pentru încheierea păcii. Tratatul cuprinde 13 articole⟩:

Rezumatul articolului trei: Graniţa să fie stabilită la locul unde Nistrul *(Turla)* se varsă în Marea Neagră. Partea cealaltă să rămînă Rusiei, iar partea de dincoace să fie înapoiată Înaltului Devlet.

---

[26] *1189 H.* = 1775.

[27] *22 zilhicce 1205* = 22 august 1791, data confirmării păcii semnate la 4 august 1791.

[28] *Sünne-Boğazı*, Braţul Sulina.

[29] *5 zilhicce 1205* = 5 august 1791.

[30] *11 cemazi I 1206* = 6 ianuarie 1792 — la Galaţi. De fapt la *10 zilhicce 1205* = 10 august 1791.

Rezumatul articolului patru: Se pune condiţia ca Bugeacul şi Benderul şi Chilia şi Akkermanul şi cetatea Ismail şi Moldova, care au fost ocupate de către statul Rusiei, să fie înapoiate şi predate Înaltului Devlet, aşa cum se află ele. Condiţiile existente în ahidnamelele din optzeci şi opt [31] şi nouăzeci şi trei [32] şi nouăzeci şi nouă [33] despre privilegiile Moldovei să fie valabile şi pentru ţinuturile restituite din Moldova. Astfel, fuseseră iertate socotelile
30 vechi, dinainte de expediţie, ale raialelor din Moldova şi se trăsese cu condeiul peste ele. De asemenea, nu se ceruseră dări în timpul războiului. Măsura aceasta să se menţină încă doi ani şi de acum încolo. De asemenea, cei care şi-au părăsit patria şi s-au stabilit în alte ţări să fie liberi să-şi transporte lucrurile lor ...

Rezumatul articolului opt:

<Despre eliberarea prizonierilor aparţinînd Poloniei, Ţării Româneşti, Moldovei etc. din ambele părţi, afară de cei care s-au creştinat în Rusia sau care au primit islamismul în Imperiu otoman>.

31 *Rezumatul articolului doisprezece:* Delegaţii celor două părţi să semneze acest tratat şi, după aceea, documentele să fie schimbate în oraşul Iaşi în termen de cincisprezece zile între vechilii cu împuterniciri absolute ai celor două împărăţii ...

... Scris în a cincisprezecea zi din luna djemazi-ul-evvel din anul o mie două sute şase [34].

ÎNTOARCEREA SERDARULUI SUPREM

<El a pornit de la Măcin şi a sosit la Istanbul în ziua de 10 şaban 1206 [35]. Enumerîndu-se ţinuturile supuse Imperiului otoman în preajma anului 1000 [36] al Hegirei, se aminteşte şi de Transilvania, Ţara Românească, precum şi de Moldova>.

41

MOTIVUL LUĂRII TIMARELOR CELOR DIN EIALETUL ANATOLIA PENTRU OGEACUL CEL NOU

Cauza luării în stăpînire pentru „Venituri noi" [37] a timarelor celor din Anatolia este în general faptul că timarioţii eialetului mai sus amintit fuseseră desemnaţi cu toţii pentru paza cetăţii Ismail, dar posesorii aceia de timaruri plecaseră de acolo în vilaietele lor cu cîte un pretext oarecare ...

<Cetatea căzuse în mîinile Rusiei, iar timarioţii fuseseră găsiţi pe la feudele lor. De aceea ele au fost confiscate în favoarea „Veniturilor noi", înfiinţate la începutul domniei sultanului Selim al III-lea>.

---

[31] *1188 H.* = 14 martie 1774 — 3 martie 1775. Tratatul de la Küciük-Kainargi (1774).

[32] *1193 H.* = 19 ianuarie 1779 — 7 ianuarie 1780. Convenţia explicativă din 1779 *(Aynalı Kavak)*.

[33] *1199 H.* = 14 noiembrie 1784 — 3 noiembrie 1785. De fapt, tratatul de comerţ din 1783 sau Senedul din 1783 privitor la Moldova şi Ţara Românească.

[34] *15 cemazi I 1206* = 10 ianuarie 1792.

[35] *10 şaban 1206* = 3 aprilie 1792.

[36] *1000 H.* = 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.

[37] *Irad-i Djedid (Irad-ı Cedid).*

78
8 ms.

DESPRE SOLIA LUI MUHIB EFENDI[38] ÎN FRANȚA

⟨Se descriu motivele numirii lui Muhib efendi ca sol. Se face mai întîi un scurt istoric al Revoluției franceze din 1789, pînă la intitularea lui Napoleon Bonaparte ca împărat al Franței. 9 ms. **Apoi se arată dorința lui Napoleon de a avea la Paris un reprezentant de seamă al Porții. În felul acesta, a fost numit ca sol în Franța Muhib efendi care a pornit repede la drum, deoarece în luna mai Napoleon urma să plece din Paris. Muhib efendi a pornit de la Poartă la 10 muharrem din anul 22[39]. Așa cum spune Muhib efendi însuși în raportul său de ambasador, el a sosit la granița austriacă trecînd prin Țara Românească. Mai departe se descriu unele sfaturi primite** 81 **de ambasador privind raporturile dintre Poartă și Franța și atitudinea lor comună față de Rusia** 9 ms. **și alte puteri europene⟩.**

... La expediția anterioară[40], trădătorul și răufăcătorul cu numele de Fodjo[41], care era căpetenia sîrbilor, alăturîndu-se austriecilor, își luase angajamentul să le predea acestora cetatea Belgradului. Dar în luptele și ostilitățile care au avut loc pe atunci, afurisitul arătat, precum și aghiotantul său au căzut prizonieri. Cînd a fost cercetat, el a promis, pentru a-și salva viața, că va preda vistieriei oștirii împărătești 10 000 de pungi *(kise)* de bani *(hizmet)* și va face ca Timișoara să fie anexată la ținuturile padișahului cel puternic ca Alexandru ⟨cel Mare⟩. Or, în privința supunerii cetății Timișoarei și a anexării ei în rîndurile ținuturilor sale binepăzite, Înaltul Devlet nu avea nevoie de ajutorul celui amintit mai sus. De asemenea, era evident că și banii pe care trebuia să-i predea urmau să fie procurați din avuțiile aflate pe pămînturile Înaltului Devlet.

⟨Aceste chestiuni au fost raportate de solul Muhib Efendi primului ministru austriac la Viena, deoarece acesta îi ajuta pe sîrbii de pe șesul Zemlinului *(Zemun)*, din dreptul Belgradului, lucru pe care ambasadorul otoman îl observase în timpul călătoriei⟩.

104
20—
21 ms.

⟨Se amintește de răscoala lui Pazvantoglu *(Pasbanzade)* la Vidin, de a lui Tirsiniklioğlu, demnitar de Rusciuc, precum și de răscoala lui Dağdevirenoğlu din Adrianopol⟩.

22 ms.
107

... Răufăcătorul cu numele de Tirsiniklioğlu, care era căpetenia cetei de răsculați djelalii, era de origine joasă, ducînd o viață nenorocită, și era de neluat în seamă. Cu prilejul expedițiilor, fiind sprijinit și de voievodul Țării Românești, numit Mavrogheni[41a], el căpătase, într-un fel oarecare, funcția de capugibașî al Înaltei Curți, iar prin titlul de aian de Rusciuc, îi crescuse rangul și depășise pe cei de o seamă cu el. În felul acesta, își făcuse faimă și devenise cunoscut în acele ținuturi întinse ...

24 ms.

⟨Se arată că Agribozi-Ibrahim pașa zade Ebubekir pașa care, plecînd din eialetul Silistra, pornise spre Anatolia, s-a întors și a potolit cu mare greutate răscoalele din Adrianopole și Rumelia⟩.

---

[38] Muhib efendi, demnitar otoman și sol în Franța.

[39] *10 muharrem 1222* = 20 martie 1807. Tot la p. 9 ms. se arată că el a fost numit în *zilhicce 1220* = 20 februarie — 20 martie 1806. De fapt, este vorba de *10 muharem 1221* = 30 martie 1806.

[40] Războiul dintre anii: 1787 și 1792 (cu Austria și Rusia).

[41] *Fodjo* (?), Gheorghe Petrovici, zis și Kara-Gheorghe, fondatorul dinastiei sîrbești Karagheorghevici și căpetenia răsculaților sîrbi (1804—1813).

[41a] *Mavroyani*, Nicolae Mavrogheni (1786—1790).

---

11. *Cronica lui Asîm* (manuscris). Solia lui Muhib efendi în Franța în 1806 (Bibl. Acad., ms. oriental 239, f. 8).

[illegible]

26 ms. 116

ÎNTÎMPLARE CIUDATĂ

... Trădătorul și necredinciosul cu numele de Dumitrașcu [42], care era fratele lui Moruzi-beizade [43], voievodul Moldovei, pornise într-o noapte întunecoasă la plimbare cu trei bărci pline numai cu femei. În timp ce se plimbau în largul mării și în timp ce femeile împodobite se distrau fără teamă cu muzică și cu cîntece de ale lor, zicînd: „asta-i viața", deodată, într-un loc din apropierea coastelor anatoliene, au ieșit înaintea lor, înarmați și gata de luptă, peste douăzeci de oameni care se aflau în două bărci, așteptînd la pîndă apariția unui prilej oarecare. Ei s-au aruncat ca niște balauri asupra acestora, băgînd spaimă și teamă în ei. Barcagiii, crezînd că fapta acestora (117) se datorește greșelii și necunoașterii situației, au început să strige: „Măi oameni buni, acestea sînt femeile din haremul lui Moruzi-bei", Ei au încercat totodată să se apere și să-i împiedice ⟨pe cei care îi atacau⟩. Atunci, zicînd: „asta e ce dorim noi", ei și-au înăsprit atacul și gîndurile și, liniștindu-i cu lovituri și cu amenințări, i-au dus cu forța la locul numit Umur-Yeri de pe coasta Anatoliei. După ce i-au scos din bărci pe toți, au reținut bărcile, iar pe ei i-au transportat într-un loc ascuns din pădure, pe care și-l aleseseră.

După ce i-au legat și pe barcagii într-un loc îndepărtat, au pus în fața lor lucrurile scumpe ale celor două cete și au cîntat și au jucat horă. Spre zorii zilei, cînd stelele erau încă acoperite, ei au dat drumu barcagiilor, apoi, aducînd iarăși femeile, le-au pus din nou în bărcile lor. După aceea s-au despărțit de Dumitrașcu-zade, întrebîndu-l de hatîr și cum se mai simte ...

28 ms. 118—119 ⟨Mai departe se arată că această întîmplare a ajuns de pomină prin cafenele și prin alte părți⟩.

Zabiții strigau în gura mare: „Cum să săvîrșești asemenea fapte rușinoase față de haremul lui Moruzi-bei?"...

152

ACORDAREA UNOR POSTURI DE VIZIRI

În prima decadă a onoratei luni regeb din anul 1221 [44], eialetul Silistra a fost acordat vizirului Mehmed pașa, fost muhafîz de Hotin, iar sangeacul (153) *(liva)* Hotinului a fost dat lui Seid-Iusuf pașa, fost valiu de Silistra ...

UNELE EVENIMENTE DIN EUROPA

În acest timp, atît Austria, cît și Rusia, potrivit instrucțiunilor sosite (45 ms.) ambasadorilor lor, făceau rînd pe rînd cunoscut Înaltei Porți documentele lor, cu gîndul de a mijloci în chestiunea potolirii sîrbilor. De aceea ei au fost întrebați. Intenția Austriei era ca de azi încolo neamul sîrbesc să fie un principat, iar Kara-Gheorghe, actualul lor conducător, să fie numit prinț și să li se stabilească un tribut fix, așa cum în trecut craii Transilvaniei îl plăteau către Înaltul Devlet, iar atunci cînd va fi nevoie să fie schimbat sau dacă va fi nevoie de succesiune, în momentul sfîrșitului vieții unuia, atunci să se depună eforturi comune pentru rezolvarea acestei chestiuni. Rusia cerea ca Serbia să fie un beilic întocmai ca și Țara Românească și Moldova și să fie numit acolo un voievod din familia lui Ipsilanti, care era de-al lor.

[42] Dimitrie Moruzi.
[43] Alexandru Moruzi.
[44] *Evail receb 1221* = 14 — 23 septembrie 1806.

Gîndurile ambelor părţi erau formulate în scopul intereselor lor proprii. Era îndeosebi evident faptul că Rusia voia să ducă şi aici, fără întîrziere, aceeaşi politică pe care o avea faţă de cele două ţări amintite: Ţara Românească şi Moldova. Aceste propuneri au fost respinse categoric, zicîndu-se că: „atunci cînd Ţara Românească şi Moldova au fost luate mai înainte prin lupte şi prin pace de la Înaltul Devlet, ele erau conduse, ca şi pînă azi, sub formă de voievodate, pe cînd la ocuparea cetăţii Belgradului de către Înaltul Devlet sau de către Austria, neamul sîrbesc, la rîndul său, intra sub formă de raia în sfera de stăpînire a celor două părţi, iar de la pacea din ⟨11⟩52 [45] încoace, stăpînirea şi administrarea raialei de aici revine Înaltului Devlet. Atunci ce nevoie s-a ivit ca azi să i se acorde independenţă acestui pămînt cu atîta populaţie şi să fie înzestrat cu administraţie sub formă de principat sau voievodat?". Mai cu seamă că aceste propuneri ale duşmanilor nu erau exprimate într-un limbaj prietenesc ...

47 ms. MAZILIREA ŞI NUMIREA VOIEVOZILOR ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI MOLDOVEI

157 De la un timp încoace, voievodul Ţării Româneşti, Constantin Ipsilanti [46], îndrăznise să comită anumite fapte potrivnice purtării sale oficiale. O zicală spune: „Cînd spui grec, se ştie despre cine este vorba!". Răutăţile neamului căruia îi aparţinea el erau multe. Trădarea şi crimele sale începură să prindă viaţă şi să coacă în acel ghiaur lipsit de caracter. Prin pompa şi fastul pe care şi le organizase răufăcătorul ghiaur, fiu de ghiaur, sub corotirea binevoitorului sultanat, el domnea ca într-o împărăţie, iar prin înfiinţarea de noi vistierii, an de an, el devenise un fel de Karun [47] al timpului, Dar adevărul stabilit arată că în persoana lui de ghiaur s-au reunit răutatea de fiară cu trădarea grecului. De aceea a ieşit din sufletul lui crud otrava trădării, care îi clocotea în sînge, dîndu-se totodată pe faţă şi răutatea lui. Izbucnind cu aceste răutăţi, 158 el a început să blesteme veşnicul Înalt-Devlet care era binefăcătorul său. Afară de faptul că a început să-şi ridice capul ca un şarpe încolăcit la drumul mare, el aţîţa totodată pe ascuns şi raiaua sîrbească.

De asemenea, devenise, pe de altă parte, evident că el nutrea gînduri de a-i sluji şi pe ruşi, spre care înclina. Toate acestea i-au inspirat padişahului cel generos ideea mazilirii lui, căci din ziua numirii încoace el întrecuse cu mult motivele care puteau să-l facă să fie mazilit.

De asemenea, şi voievodul Moldovei, Alexandru Moruzi, din trecut şi pînă acuma înclina spre Franţa. Din cauza unor pretexte, poate din pricina unor bănuieli de trădare, el era ca şi demisionat, de la un timp încoace, din funcţia de voievod. De aceea a fost şi el mazilit, trimiţîndu-i-se poruncă să stea în locuinţa sa. Astfel, în prima decadă a acestei luni şaban [48], cu funcţia de voievod al Moldovei a fost onorat şi cinstit Scarlat Calimachi [49], care era dragomanul Divanului. De asemenea, cu funcţia de voievod al Ţării Româneşti a fost luminat şi onorat Dracu-zade Alecu [50], fostul voievod al Moldovei [51],

---

[45] *1152 H.* = 10 aprilie 1739 — 28 martie 1740. Pacea de la Belgrad din 1739.
[46] Constantin Ipsilanti (18 august 1802 — 12 august 1806).
[47] *Karun* sau *Harun*, personaj legendar; în Orient avea şi sens de „om foarte bogat".
[48] *Evail şaban 1221* = 14 — 23 octombrie 1806. De fapt la 12 august 1806.
[49] *Iskerlet Kalimaki* (12 august — octombrie 1806).
[50] Alexandru Şuţu, la 12 august 1806.
[51] În 1801—1802.

48 ms. iar cu slujba de dragoman al Divanului, care rămăsese vacant, a fost onorat Hangerli-beizade Alecu [52], care era apreciat de Poartă şi care obţinuse răsplată în urma învinuirilor născocite mai înainte pe seama lui ...

48 ms. 160

ÎNTOARCEREA FLOTEI IMPERIALE, MAZILIREA AMIRALULUI <ELHADJ MEHMED PAŞA> ŞI NUMIREA ALTUIA

49 ms. ... La începutul lui ramazan [53], flota împărătească a tras în faţa Înaltei Porţi şi cînd mai sus arătatul a intrat la Sublima Poartă, el a fost mazilit din funcţia de capudan, dat fiind dovedirea crimei sale. Chiar din spusele lui rezulta că el minţea şi înşela într-o măsură oarecare. Pe seama sa a fost acordată paza Hotinului ...

168—171 52 ms.

ALTE EVENIMENTE DIN EUROPA

<Se descrie o cuvîntare a ambasadorului Franţei, Sebastiani, la Poartă, în scopul de a se alia cu turcii împotriva înţelegerii ruso-prusace. Napoleon se afla în Polonia. Sebastiani a spus:>

171 54 ms. „Dar împăratul nostru a auzit că Înaltul Devlet i-a numit din nou pe Ipsilanti [54] şi pe Moruzi [55], care fuseseră mai înainte mazilţi, fiind voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei. El nu va încheia pace şi nu va lăsa arma din mînă pînă ce voievozii mai sus amintiţi nu vor fi mazilţi şi în locul lor nu vor fi numiţi oameni devotaţi din rîndurile raialelor. Ca urmare, atît timp cît Ţara Românească şi Moldova nu vor intra cu desăvîrşire sub stăpînirea Înaltului Devlet, spaniolii, olandezii *(Felemenk)* şi francezii nu se vor înapoia, pînă atunci, din pămînturile îndepărtate. De asemenea, nu se va încheia nici pacea generală, iar oastea franceză nu-şi va părăsi locul pentru nimic".

Atunci demnitarii statului au rămas mulţumiţi de acest raport şi au fost de părere să se trimită din partea padişahului cel ilustru, către împăratul <Napoleon Bonaparte>, în grabă, o scrisoare specială, cuprinzînd necesitatea înlocuirii din nou a voievozilor mai sus menţionaţi. De aceea, în urma obţinerii 172 permisiunii, s-a scris o scrisoare împărătească din partea Înaltului sultanat către împărat şi o scrisoare din partea marelui vizir către primul ministru <al Franţei>. Ele au fost expediate în grabă la Paris, lui Muhib efendi. Cuprinsul rezumativ al scrisorilor mai sus arătate era următorul: „Mai înainte de aceasta, datorită abuzurilor peste limită ale voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei, precum şi datorită cererilor şi insistenţelor de la Poartă ale generalului Sebastiani [56] pentru mazilirea acestora, voievozii respectivi fuseseră mazilţi, iar în locul lor fuseseră numiţi Alecu [57] şi dragomanul Divanului [58]. Totuşi, în urma acestui fapt, ambasadorul Rusiei [59] şi, după el, ambasadorul Angliei [60], unindu-se între ei, au început să ridice pretenţii

[52] *Hangerli-beizade Alecu*, Alexandru Hangerli.
[53] *1 ramazan 1121* = 12 noiembrie 1806.
[54] Constantin Ipsilanti e numit din nou în Ţara Românească la 3 octombrie 1806.
[55] Alexandru Moruzi revine în Moldova la 5 octombrie 1806.
[56] *Sebesten*. Horace-François-Bastien, Sebastiani, general francez şi ambasador la Poartă (1806—1808).
[57] *Alifer*, în loc de *Aleku*. Alexandru Şuţu, numit în Ţara Românească, la 12 august 1806.
[58] Scarlat Callimachi, numit în Moldova la 12 august 1806.
[59] Andrei Iacovlevici Italinski, diplomat rus (1743—1827), ambasador la Constantinopo (1802—1806; 1812—1816).
[60] Charles Arbuthnot, ambasadorul Angliei la Poartă (1805—1807).

aprinse şi au îndrăznit să facă fel de fel de greutăţi, zicînd că această schimbare va duce fără îndoială la declaraţie de război. Deşi se duseseră tratative de nenumărate ori, ele nu au fost totuşi de nici un folos. Ambasadorul Rusiei şi-a luat pe toţi negustorii săi şi toate rudele sale şi, împachetîndu-şi toate actele, socotelile şi documentele, a pus să strige telalii în locul numit Beyoğlu în vederea întoarcerii în ţinuturile lor. El însuşi, încărcînd în corabie tot ce avea, s-a prefăcut că se întoarce spre vilaietul său, împreună cu membrii ambasadei".

55 ms. De asemenea, şi ambasadorul Angliei, dat fiind înţelegerea lui cu cel din Rusia, a avertizat categoric precum că flota engleză va pătrunde în Marea Mediterană. În acele zile sosind la Poartă ştirea neratificării documentului încheiat între timp între Rusia şi Franţa, situaţia revenise la vechea stare de lucruri. Cînd s-a recurs la legea şeriatului, cel îndreptăţit cu sentinţele a dat fetva în sensul că: „Înaltul Devlet a dat Rusiei documente care prevăd condiţii şi clauze în privinţa Ţării Româneşti şi Moldovei. De aceea legea şeriatului nu îngăduie ca pentru mazilirea a doi creştini să se pornească o expediţie". De aceea, pentru îndepărtarea răului de mai sus, s-a preferat numirea din nou a foştilor voievozi [61]. Vestea prezentării scrisorilor respective de către mai sus amintitul ⟨Muhib efendi⟩ în faţa împăratului ⟨Bonaparte⟩ în oraşul Berlin va fi descrisă, împreună cu alte evenimente, în relatările ce vor urma de acum încolo.

173

ACORDĂRI DE POSTURI

... În ziua aceea [62] s-a făcut, de asemenea, şi numirea cîtorva viziri mari. Paza Hotinului, ca anexă la eialetul Silistrei, a fost acordată vizirului Mehmed paşa, fostul mutasarrîf, iar sangeacul Ilbasan, ca anexă la sangeacul Avlonia, a fost dat vizirului Ibrahim paşa, iar sangeacul Kîrşehir a fost acordat beilerbeiului *(mirimiran)* Kasîm paşa, fost mutasarrîf de Kodja-Ili, cu condiţia pazei Ismailului. De asemenea, sangeacul Aksaray, ca anexă la sangeacul Karasî, a fost dat lui Tahir paşa, cu condiţia pazei Akkermanului ...

55 ms.
174

PORNIREA LUI VAHID EFENDI ÎN FRANŢA CA SOL

⟨Se arată, la început, că la cererea lui Esseid-Muhib efendi, acesta a fost eliberat din funcţia de ambasador al Porţii la Paris, fiind înlocuit cu Esseid-Mehmed Emin Vahid efendi, la 12 şevval [63], cu titlul de nişangi. Cronicarul îşi exprimă convingerea că adevăratele cauze ale acestei schimbări se datoresc politicii lui Napoleon de a atrage Poarta otomană de partea lui împotriva Rusiei şi Angliei. În această privinţă se arată şi rolul lui Sebastiani, ambasadorul Franţei la Poartă, care spunea printre altele⟩:

56 ms.
175

„Iată că din partea şahului Iranului a fost numit sol special ⟨în Franţa⟩ în vederea încheierii unei alianţe şi înţelegeri. De aceea, este necesar ca şi din partea Înaltului Devlet să fie numit un nou împuternicit. Împăratul nostru a obţinut victorii în luptele pe care le-a dus cu prusacii. De aceea, în urma luptelor şi bătăliilor pe care le va duce cu ruşii, e cert că, introducînd la pace şi Înaltul Devlet, el va da toate asigurările faţă de Înaltul Devlet.

---

[61] La 13 octombrie 1806.

[62] *4 şevval 1221* = 15 decembrie 1806.

[63] *12 şevval 1221* = 23 decembrie 1806.

De asemenea, este necesar ca împuternicitul care va fi numit, mergînd repede în capitala regelui Prusiei, orașul Berlin, să aranjeze chestiunea alianței împreună cu solul Iranului. Pot să dau act în scris că ⟨Napoleon⟩ nu va încheia pace cu Rusia atît timp cît nu va fi asigurată întru totul eliberarea Țării Românești și a Moldovei, care formează vechea graniță a Înaltului Devlet".

⟨Cronicarul detestă activitatea diplomatică dusă atît de Sebastiani, ambasadorul Franței, cît și de politicienii statului otoman de atunci, care nu au făcut altceva decît să încurce și mai mult lucrurile prin apropierea de Franța, care prin alianță cu Poarta nu urmărea decît să arunce praf în ochii adversarilor ei⟩.

57 ms.
177

CĂLCAREA TRATATULUI DE CĂTRE RUSIA ȘI DECLARAȚIA DE RĂZBOI A ÎNALTULUI DEVLET

⟨La început, se face un scurt istoric al politicii Rusiei față de Poartă și față de evenimentele din Europa acelei vremi. Se arată sprijinul dat de ruși sîrbilor și altor popoare din Balcani. Despre politica Rusiei față de țările române se spun următoarele⟩:

180 ... Acordînd patente în Țara Românească și Moldova, ⟨rușii⟩ devin stăpînii raialelor prin diferite feluri de pretexte...

De aceea nenorocitul lor de consul *(Konsolos)*[64] se amesteca în administrarea acestor țări. Voievozii nu se puteau schimba fără să treacă șapte ani, (181) iar ori de cîte ori se cerea, de nevoie, schimbarea lor, se arăta mai întîi rușilor necesitatea schimbării lor și li se făcea cunoscut. El se plîngea totdeauna și îi acuza pe toți voievozii numiți din partea Înaltului Devlet, dacă aceștia nu i se supuneau și nu-i erau pe plac, dar sprijinea deschis pe acei voievozi care înclinau în partea lui și i se închinau.

De aceea hotărîrea și numirea de voievozi din partea Înaltului Devlet ajunsese ceva cu neputință de îndeplinit. Potrivit necesităților, demnitarii împărăției căutau să se apropie de Franța, dar ambasadorul rus împiedica această apropiere de Franța cu rușfeturi și crea confuzii în realizarea acestei prietenii între cele două părți. Mai mult decît atît, el avea gînduri rele ca să împiedice și eforturile Înaltului Devlet de a-și instrui oastea, socotind că aceasta este contrară scopurilor lor de tulburare.

Punînd în aceeași situație și pe aliații lor englezi, el recurgea la fel de fel de viclenii și ardea și întrista inimile înalților demnitari. Într-un cuvînt, el proceda contrar angajamentelor și clauzelor. Aceste clauze, la care statul mai sus arătat se angajase, erau în mod evident niște perdele de acoperire ...

Astfel, devenise necesară pregătirea unei expediții. Cu toate acestea, așteptîndu-se perfecționarea instruirii oștii pînă la limita propusă, precum și pregătirea munițiilor de expediție în cantități îndestulătoare, au fost suportate, de nevoie, toate necazurile pricinuite de ei ...

---

[64] Mai departe se referă și la ambasador.

---

12. *Cronica lui Asîm* (manuscris). Călcarea tratatului de pace de către Rusia și declarația de război a Porții otomane în 1806 (f. 57).

رنکی ایکی دشمن کندولر اوزره تسلط ایلمك کبی بر معنا اولدیغی دقایق اشنا یه
روشنادر وبالجمله بزم فرانچه لو طرفی پولیتیقا اجراسی حقیقی غرض اولمیوب بلکه
قصد صحیحی اولان روسیه لونك مدافعه بلیه سی ایچون ۲ قالوا عجبین الکلی
معامله سی اوزره مراجعت ایده رز دیور ایسه برایام جهت وحدت التیامیله
کاربند انجام اولمشیکن اول بد عهد وسست پیمانلرك مصرحادثه سنی احداثلری
رینه زانوی پاك نظر ایدرهله بو محلده سوزیلك جوقدر لکن زمان ومکانك تحملی
یوقدر همان هر زمان بنا زمز بودر که حق سبحانه وتعالی حضرتلری دولتعلیه یه دستکیر
ومعین ونصیر اوله امین بالاده جا بجا مناسبتله نقش بسته زمین ثبت واملا
اولندیغی اوزره مجلای ظهورده عرض دیدار ایدن زشت چهرکان نواشز اوضاع واطوار
انجام کار روسیه لو ایله مستبعا انکلتره لو ایله فتح بازار وضرب معامله کیرودار ه
سرداده اولجغی ارباب الباب وجدانلرنده شایه شبهه در ازاده اولوب بو جهتله
تحریری صددنده اولدیغمز نقض عهد پیمان برله فتح دروازه عدوان اسبابنی بیان
وتفصیل همان بلاطائل تطویل قبیلنده اولوب لکن فصل مخصوص صورتنده
ترقیم لیته مستلزم کما لتفهیم اولدیغندن بشقه درسعادتده بر وجه سابق دوست
اولان دولتلره نشر اولنان بیاننامه صورتلرینه بو بنده بی تاب بر برتقریبله ظفریاب
اولنغله بیان اساسی اکا اقتدا اولنرق وجه اتی اوزره قید واملا اولندی
[illegible] . اوته دنبرو بین الدول ملل مختلفه نك
یکدیکردن امنیتی وترك جدال وقتال ایله اسایش واستراحتی میانه لرنده
منعقد ومربوط اولان عهود وشروطك وقایه سنه منوط ونقض عهد فی ذاته
مشئوم امر ملوم ومذموم اولدیغی جمیع ملتلر عندنده مجزوم ومضبوط اولمغله
اولکونه پذیرای پیوند اولان رابطه ضابطه نك انفساخنه باعث وغدر
وخیانتی مورث اولنلر اختلال احوال عالمه سبب وشور شغب وفتنه انکیز
اولنلر دخی ظالم اولمغله مبغوض حضرت رب اولوب اولوجهله بر دولت بلاموجب
نقض عهدی ایجاب ایدر برحالت ابراز ایلسه بالجمله حکمدارن حقانیت عنوانك
اشبو اداب مرعیه یه رعایت اولنمسی خصوصنه کمال اعتنا ودقتلری درکار

S-au depus pînă în prezent eforturi ca fiecare pricină să fie discutată şi rezolvată prieteneşte, respectîndu-se, potrivit noilor împrejurări, tratatul şi angajamentele asumate. Dar cînd, ceva mai înainte, Înaltul Devlet, potrivit necesităţilor cerute de treburile ţării, i-a mazilit şi i-a schimbat pe voievozii Ţării Româneşti şi ai Moldovei, rusul şi-a ridicat glasul doar sub pretextul 59 ms. de a nu fi fost informat. Afurisitul cel viclean şi şiretul cel ascuns, adică Constantin Ipsilanti, care se afla voievod în Ţara Românească şi care era un trădător necredincios, fusese mazilit şi schimbat în grabă de la postul de voievod, deoarece trădarea lui se dăduse pe faţă şi se constatase că el însuşi aduna şi pregătea oşti, îndemnînd şi raialele. De aceea orice întîrziere ar fi fost dăunătoare, iar dacă ambasadorul Rusiei ar fi fost anunţat, e sigur că cel care nutrea gînduri rele [65] s-ar fi tulburat. Această situaţie fusese în grabă făcută cunos- 182 cut prieteneşte şi consulului [66] Rusiei. Atunci consulul rus a pretins de la Înaltul Devlet ca, în scurt timp, voievozii amintiţi să fie reinstalaţi la locurile lor. El a mai afirmat că este însărcinat să se întoarcă cu toate lucrurile ambasadei, dacă în această privinţă nu se va trece la îndeplinirea grabnică a cererii, fără nici un fel de modificări sau alte aranjamente. El a spus şi a scris toate acestea, făcîndu-le cunoscut cu o purtare pentru care ar fi meritat să fie pedepsit cu hangerul. După aceea a declarat că la Poarta fericirii el stă vremelnic şi că va pleca în curînd, făcînd cunoscute toate acestea şi negustorilor, precum şi altora prin telalii pe care i-a pus să strige la Beyoğlu. El a mai declarat în mod oficial: „Să nu se creadă că statul Rusiei, pe care-l reprezint, are de gînd să ducă război cu Înaltul Devlet şi că de aceea ar socoti această chestiune drept un pretext. Nu există nici o altă dorinţă decît cea arătată mai sus. În cazul emiterii unei iradele din partea măriei sale padişahului padişahilor în sensul menţinerii mai departe a voievozilor ⟨Ipsilanti şi Moruzi⟩, nu vor mai rămîne nici un fel de divergenţe între cele două state". El a mai spus că în cazul respingerii acestei cereri, precum şi în cazul rezolvării ei sub altă formă, el este însărcinat să facă cunoscute toate acestea la hotare. Atunci demnitarii împărăţiei şi-au dat seama că Rusia va socoti, de fapt, această chestiune doar un pretext pentru a declara război şi că astfel îşi va realiza gîndurile rele de a strica prietenia, cu pretenţii neîndreptăţite, legate de această pricină măruntă, aruncînd totodată asupra Înaltului Devlet răspunderea pentru cauzele atacului ei. De aceea, presupunîndu-se că Rusiei îi va rămîne un motiv de scuze în faţa statelor europene, Poarta fericirii, ca să înlăture acest fum întunecos, a acceptat, fără voie, menţinerea foştilor voievozi. Astfel, trimiţîndu-se înaltă poruncă, noii voievozi care fuseseră numiţi, au fost schimbaţi. Cu aceasta se presupunea că cel puţin, statul cel arătat, de ruşine faţă de celelalte state, nu numai că nu va întreprinde vreo 60 ms. expediţie împotriva Înaltului Devlet, dar se va feri totodată să-l privească chiar şi cu coada ochiului. Într-adevăr, după două luni şi jumătate de la evenimentele arătate, între cele două părţi se aşternuse într-o măsură oarecare pace şi prietenie, divergenţele fiind acoperite prin înţelegere. Dar, tocmai în aceste zile oastea rusească a început, pe neaşteptate, să atace hotarele musulmane, pătrunzînd acolo ca oile. Ei încercau să înşele continuu şi să şubrezească, prin tratat şi prin clauzele acestuia, încrederea populaţiei împărăteşti aflată în acele ţinuturi, precum şi a muhafizilor şi dizdarilor din cetăţile

---

[65] Constantin Ipsilanti.

[66] În sensul de „ambasador" al Rusiei, care era A. I. Italinski.

Bender și Hotin. Comandanții oștilor mai sus arătate, încercînd să transforme asemenea stări de liniște și repaos într-un adevărat incendiu al dușmăniei, 183 recurgeau la fel de fel de șiretlicuri și viclenii. În realitate, ei încercau să ocupe și să supună acele cetăți[67]. Cînd aceste știri triste și otrăvitoare au fost scrise și raportate, una cîte una, la urechile demnitarilor înalți de către apărătorul Hotinului, Kara-Mehmed pașa, ambasadorul amintit a fost întrebat asupra situației respective. El afirma însă mereu, cu insistență, că a făcut cunoscută statului său problema menținerii foștilor voievozi ⟨din Țara Românească și Moldova⟩ și că afară de aceasta, potrivit însărcinărilor primite, a mai scris și a mai făcut cunoscută această situație și în părțile Nistrului *(Turla)* și că, de aceea, trecerea oștirii rusești nu s-ar datora misiunilor pe care ea le avea în trecut. De asemenea, el afirma cu insistență că nu există nici un motiv, mic sau mare, pentru gîlceavă și că, în această privință, nu i s-a dat din partea statului său nici un fel de știre. Cînd cuprinsul scrisorii mai sus arătate [68] a ajuns la urechile demnitarilor statului, ar fi trebuit ca ambasadorul să fie izgonit de la Poarta fericirii ca un răufăcător. Cu toate acestea, ei s-au ferit la început de a recurge la acest procedeu, iar el, declarînd că nu știe nimic, și-a exprimat uimirea și părerea de rău.

⟨Mai departe se arată că sosind scrisoare de la Alemdar Mustafa aga, aian de Rusciuc și capugibașî, acesta scria că rușii pătrund în teritoriile din Rumelia sub pretextul că ar fi învoiți din partea padișahului, inducînd astfel în eroare pe demnitarii de aici, precum și pe cei din ceata ienicerilor⟩.

60 ms. 184

DESCRIEREA OCUPĂRII CETĂȚII HOTINULUI DE CĂTRE DUȘMANII EGOIȘTI

Potrivit celor scrise de muhafîzul de Hotin, vizirul Kara-Mehmed pașa, așa cum s-a descris mai înainte, precum și potrivit celor povestite mie, sărmanul cronicar, de către un om demn de încredere dintre locuitorii Hotinului, care a fost prezent la evenimentele mai sus arătate, în a treia zi a veneratului ramazan [69] sosiseră pe neașteptate foarte mulți ghiauri în localitatea numită Izvandja [70], de pe malul fluviului Nistru, care era hotarul rușilor. Cînd vizirul mai sus menționat a auzit că aceste oști se înmulțesc mereu, l-a chemat îndată pe tălmaci și l-a întrebat asupra cauzelor pentru care oastea mai sus amintită a călcat hotarele acelea. Atunci tălmaciul cel viclean, fără să se schimbe măcar la față, a zis: „Aceasta nu este o chestiune care să trezească temeri sau îngrijorări. Aceasta este o urmare a tuturor tulburărilor care se iviseră între cele două părți din pricina schimbării voievozilor Țării Românești și Moldovei, mai înainte de aceasta. Acum fiind puși din nou la locurile lor și nemulțumirile create fiind înlăturate ca și în trecut, va trebui, fără îndoială, să se treacă în scurt timp la înapoierea acestei oștiri. Dar, afară 61 ms. de aceasta, în momentul de față, Franța a bătut oastea austriacă și a umilit steagurile ei înalte. Așa că e foarte posibil ca ⟨francezii⟩ să calce în părțile acestea pentru a pricinui pagube. De aceea este o necesitate naturală să se găsească oști suficiente în unele părți ale hotarelor și să se depună toate eforturile și să se ia toate măsurile în vederea apărării și pazei. Tocmai de aceea se plănuiește și se stabilește numirea de oști la granițele austriece ca,

[67] Bender și Hotin.
[68] Raportul ambasadorului Rusiei, A. I. Italinski.
[69] *3 ramazan 1221* = 14 noiembrie 1806.
[70] *Izvandja, Zwaniec,* localitate lîngă Hotin.

185 în caz de nevoie, ele să treacă de aici spre Anapolitan [71]. Dealtfel, nu ne trece deloc prin gînd să neliniştim ţinuturile binepăzite <ale Imperiului otoman> ferească sfîntul, nici măcar cu cea mai mică privire de răutate. Potrivit păcii veşnice dintre cele două state şi, îndeosebi, potrivit alianţei şi unirii dintre ele, nu trebuie să vă neliniştiţi deloc şi nu trebuie să vă îngrijoraţi sufletele pentru nimic. De aceea e mai bine să nu vă necăjiţi din pricina a fel de fel de zvonuri".

Dar peste două zile, ei au început să construiască un pod între satul cu numele de Aga-Gölü [72], aflat pe malul de dincoace al fluviului Nistru, şi satul numit Herkob [73], care este situat pe malul celălalt. Această veste a fost adusă şi transmisă celui mai sus arătat [74] de către vameşul care stătea la locul numit Pod-Başî [75]. Atunci tălmaciul mai sus amintit a fost din nou chemat repede şi cu zarvă mare şi i s-a cerut socoteală, zicîndu-i-se: „Din toate plîngerile cadiilor, muftiilor, precum şi din cele ale tuturor celorlalţi ostaşi şi comandanţi rezultă că toate aceste fapte nepotrivite ale ruşilor nu înseamnă altceva decît acoperirea jocului trădării. În primul rînd, dacă sosirea oştii ruseşti în aceste părţi ar fi fost autorizată şi permisă din partea Înaltului Devlet cel veşnic, în acest caz trebuia, fără îndoială, să ni se scrie şi să ni se facă cunoscut şi nouă. În al doilea rînd, acum francezii intenţionează, după cum se spune, să pornească spre părţile nordice ale ţării leşeşti, De aceea este evident că e foarte departe de adevăr gîndul de a vă apăra pornind din părţile acestea. Potrivit zicalei: „După rătăcire e greu să te orientezi", adunarea şi strîngerea acestora în număr aşa de mare cuprindea, fără îndoială, o înşelăciune şi o intrigă. Încă din trecut şi pînă acum s-a constatat că ei depun toate eforturile şi străduinţele şi caută în mii de feluri să provoace, potrivit obiceiului lor, din nimic, tulburare şi vicleşug.

Cerîndu-i-se astfel să spună adevărul cu privire la stările de lucruri, tălmaciul cel viclean, după ce a repetat cele afirmate şi mai înainte, a mai spus: „În momentul acesta a sosit scrisoare de la ţar *(kıral)* precum că oştile ruseşti, aflate între Hotin şi Iaşi, sînt trimise să treacă prin părţile Neapolului *(Anapolitan)*. Cu acest scop se construieşte podul. Ele îşi iau angajamentul că se vor muta îndată de acolo, trecînd mai departe. Afară de aceasta, nu mai cunosc alte ştiri adevărate cu privire la alte planuri". Astfel şi-a încheiat el vorbele despre o scrisoare plăsmuită [76].

61 ms.

În aceste momente încurcate, întîmplările mai sus amintite au fost aduse şi la cunoştinţa noului voievod, Scarlat, care sosise în Ţara Românească [77]. Astfel, vizirul mai sus amintit i-a scris o scrisoare, întrebîndu-l totodată următoarele: „Ştiţi sau vă amintiţi cumva că oastea rusească se va apropia de serhaturi potrivit recentelor tratate ale Înaltului Devlet cel veşnic?". Cînd i-a expediat această scrisoare, printr-un curier, voievodul mai sus arătat, care era supusul Înaltului Devlet şi grijuliu şi priceput, exprimîndu-şi mirarea despre evenimentele mai sus arătate, a făcut cunoscut că nu ştie şi că nu a auzit nimic cu privire la chestiunile acelea şi că faptele intri-

186

[71] *Anapolitan*, Neapole (Napoli).
[72] *Aga-Gölü*, „Lacul agăi".
[73] *Herkob* (?).
[74] Vizirului Kara-Mehmed paşa, muhafîz de Hotin.
[75] *Pod-Başı*, „capătul podului" sau „lîngă pod".
[76] *Müzevvir-name.*
[77] Scarlat Callimachi era în drum spre Moldova.

gante de acest fel ale afurisiților, răi din fire, sînt nelalocul lor. El a mai insistat să se acorde foarte mare atenție măsurilor de pază și prevedere și să nu se arate neglijență și nepăsare și să nu se lase duși de vorbele înșelătoare ale acestora [78].

Vizirul mai sus amintit a mai aflat că rușii se adună și în fața Benderului. De aceea sufletul său s-a umplut cu fel de fel de gînduri înspăimîntătoare. Intențiile rele ale afurisiților necredincioși s-au adeverit prin numeroase probe și a devenit clar că aceste fapte sînt provocate de unele gînduri rele și nedrepte. Unul dintre oamenii bogați din Hotin, care avea legături de prietenie din trecut cu cineva din rîndurile raialei, a fost informat de acesta, pe ascuns, în numele prieteniei dintre ei, astfel: „Ceea ce trebuie făcut îndată este să depuneți toate eforturile ca pînă în ziua de Paști *(Paskalya)* să nu mai rămîneți în aceste părți, ci să vă grăbiți să mergeți repede spre locuri ferite și adăpostite. M-am simțit obligat să vă mărturisesc această taină fiindcă am fost în slujba voastră". Spunînd astfel, acesta și-a arătat recunoștința față
62 ms. de bunăvoința din trecut a bogătașului și gîndul său de a-i face un bine. Acesta, la rîndul său, a venit și a spus în taină toate acestea vizirului.

⟨Se mai arată că înclinarea Porții spre Franța crease răceală între ruși și turci⟩.

187 Apoi, era clar că și schimbarea voievozilor Țării Românești și Moldovei trebuia să fie un motiv pentru punerea lor în mișcare.

Dar demnitarii statului ⟨otoman⟩, cel veșnic măreț, erau complet nepăsători în privința întăririi și consolidării serhaturilor, precum și în privința pregătirii și aranjării treburilor de pază sau ale armelor de apărare. De aceea oastea și hambarele de zaherele ale unui loc de adăpost ca Hotinul, care era una din fortărețele cele mai de seamă ale serhaturilor mărginașe, erau lipsite de muniții și de alte lucruri. Hotinul era gol ca și sufletele lor, lipsite de griji, iar suita lui Kara-Mehmed pașa, care se afla de pază, era egală cu zero. De asemenea și slujbașii care trebuiau să-i servească erau puțini la număr, ca și monedele de dinari, iar agalele lor își petreceau timpul fără griji în diferite colțuri, împreună doar cu cîțiva slujbași. Toate aceste neglijențe, precum și necunoașterea împrejurimilor de către cei de pe malul de dincoace, îi atrăgeau pe dușmanii legii, pe vechii adversari plini de ură, care iscodeau continuu situația pînă la amănunte, îndemnîndu-i pe ghiaurii răufăcători la diverse lăcomii ...

62 ms. ... Între timp, în ziua de miercuri, a 13-a zi a lunii mai sus amintite [79], cînd, dis-de-dimineață, atmosfera era plină de aburi, toți ghiaurii, pornind din locurile lor ca niște răufăcători, s-au grăbit ca o apă curgătoare să treacă
188 de pe malul de dincolo peste podul construit de ei. După trecerea lor, ei au început să construiască ici-colo întărituri și fortificații pentru tabăra lor, înălțîndu-și steagurile răufăcătoare. Cîntînd apoi din trompetele și instrumentele lor și legănîndu-se ca o mare neagră, au venit de-a dreptul și s-au așezat în fața porților de la Zwaniec *(Izvança)*, murdărind acele pămînturi curate. Locuitorii orașului ⟨Hotin⟩ au rămas buimăciți de aceste evenimente neașteptate, pierzîndu-și mințile aproape cu totul. Atunci ei l-au invitat pe muhafîzul-pașă cel fericit și au început să astupe și să baricadeze intrările și trecătorile. Dar era în zadar. Chiar dacă comandantul ținutului se afla afară, totuși ghiaurii nenorociți au început, pe de altă parte, să ocupe unele dintre metere-

---

[78] Ale rușilor.
[79] *13 ramazan 1221* = 24 noiembrie 1806.

zele răposatului sultan Osman [80], aflate în locul numit Koru altî [81], în timp ce înăuntru, în cetate, tot poporul a fost cuprins de o spaimă tremurătoare, iar paşa-muhafîzul, precum şi ceilalţi comandanţi de oşti erau cuprinşi de un ocean de uimiri în tot trupul şi în tot sufletul lor. Atunci l-au chemat pe tălmaciul cel afurisit spre a-l întreba despre adevărul cu privire la această comportare a ruşilor, precum şi cu privire la trădarea într-o manieră urîtă de toate neamurile şi care contravine tuturor obiceiurilor. Atunci, afurisitul necredincios şi-a aruncat otrava şi a ameninţat, adresîndu-se cu ironie: „Potrivit poruncii împăratului nostru [81a], dacă azi veţi preda cetatea, veţi putea primi în mîinile voastre actele de iertare pentru toate avuţiile şi sufletele voastre şi veţi scăpa, iar în caz contrar, s-a hotărît să fiţi călcaţi cu toţii şi nimiciţi". Atunci, mai sus arătatul ⟨paşă⟩, precum şi ceilalţi s-au buimăcit în faţa glasului ridicat al acelui nenorocit. Tocmai atunci a apărut şi un slujbaş din partea generalului ⟨rus⟩, care a repetat şi a întărit cele spuse de tălmaci şi i-a sfătuit cu severitate să se ferească de întîrziere în privinţa predării cetăţii, exagerînd şi mai mult porunca înspăimîntătoare şi drastică. Acesta a mai adus ştirea că s-ar putea să nu se admită amînare mai mult de o zi.

Atunci mai sus arătatul ⟨paşă⟩ i-a întrebat pe cadiu, pe muftiu *(müftü)* şi pe ceilalţi demnitari şi comandanţi prezenţi şi le-a cerut părerea. El şi-a 63 ms. exprimat regretul că nu se poate gîndi la rezistenţă şi că ar trebui să se renunţe la ideea depunerii unor eforturi şi străduinţe în privinţa apărării cetăţii. Atunci toţi s-au simţit ca străpunşi de săgeţi şi, unindu-se cu toţii, au rostit zicala că „e mai bine să baţi toba decît să mori pe cîmpul de bătălie". Astfel, 89 au fost de acord cu toţii să semneze pentru predarea cetăţii, zicînd că nu există nici o altă cale. De aceea, a doua zi, joi, în urma încheierii unor condiţii şi angajamente, acel oraş frumos a fost călcat de picioarele ghiaurilor, devenind reşedinţa duşmanilor afurisiţi.

Vizirul mai sus arătat şi toţi ceilalţi locuitori, transportîndu-se cu toţii în oraşul ⟨cetăţii⟩, au stat cîte trei sau cîte cinci într-o casă. În timp ce ei îşi căutau adăposturi, nu le-a rămas timp de altceva, dar nu se îndoiau de faptul că, potrivit obiceiului, toate lucrurile şi avuţiile lor vor fi în siguranţă.

Dar tocmai atunci, datorită unor evrei şi altor raiale lacome şi răufăcătoare, ⟨trupele ţariste⟩ au călcat tratatul, iar obiectele localnicilor au intrat în mîinile lor prădalnice ...

Afurisitul de general [82] trimisese vizirului mai sus amintit ştirea că, pe timp de 90 de zile, va ocroti plecarea copiilor şi femeilor musulmane în ţinuturi liniştite pentru ca, la sfîrşitul termenului mai sus arătat, ei să ajungă în părţile liniştite şi dorite. Atunci vizirul mai sus amintit a ţinut sfat cu mai marii populaţiei ca să le ceară părerea. Ei au fost de părere ca de azi încolo să nu rămînă şi să nu mai stea nici măcar o zi. Această ştire i-a fost transmisă generalului, făcîndu-i-se totodată cunoscut să pregătească şi să aranjeze îndată căruţe şi alte mijloace care le sînt necesare. Acesta, la rîndul său, a pregătit cele de trebuinţă, numind totodată lîngă ei un comandant, împreună cu un număr oarecare de ostaşi cazaci. Apoi i-a expediat spre părţile ferite şi 63 ms. liniştite dinspre Galaţi. Atunci, Kara-Mehmed paşa, suita de sub comanda lui, precum şi populaţia şi copiii şi femeile s-au îndreptat spre părţile adăpostite şi ferite ale Galaţiului, jelind şi privind cu ochi îndureraţi la căminele lor.

---

[80] Osman al II-lea (1618-1622). Fortificaţiile făcute cu prilejul expediţiei de la Hotin din 1621.
[81] *Koru altı:* „Marginea pădurii" sau „lîngă pădure".
[81a] Alexandru I, ţarul Rusiei.
[82] Ivan Ivanovici Michelson, general în armata rusă (1740—1807).

Dar afurisitul cel răufăcător căruia i se spunea feldmareşal, împărţindu-şi oastea în trei cete, de mărimea celei de la Hotin, mai trimisese cîte o tabără, 190 sub comanda a cîte unui general, şi asupra Benderului, precum şi la Ismail. Atunci, afurisitul de general, fiind îngrijorat că în urma răspîndirii în ţinuturile islamice a ştirilor cu privire la evenimentele de la Hotin ⟨turcii⟩ vor sări în ajutorul cetăţii Ismailului, se grăbise să-i împiedice pe locuitorii Hotinului, sub pretext de ocrotire. Nelăsîndu-se însă induşi în eroare de bunăvoinţa făţarnică a acelor afurisiţi, ei preferară să pornească urmînd inspiraţia dată de măria-sa cel binevoitor. De aceea, nemaiavînd motive să-i reţină şi să-i împiedice, îi lăsase să meargă şi-i trimisese prin părţile Galaţilor.

Dar, potrivit instrucţiunilor şi sfaturilor date comandantului numit pe lîngă ei, acesta i-a istovit pe sărmani şi i-a chinuit, abătîndu-i în fiecare zi din drum şi sucindu-i în toate părţile. El a făcut astfel ca ei să se scîrbească de viaţa lor, iar foarte mulţi sărmani şi copii au pierit în dureri şi suferinţe. Într-un cuvînt, el i-a transportat în 45 de zile la Galaţi, care se afla la o distanţă de vreo 18—20 de popasuri. Astfel, musulmanii s-au grăbit să treacă încoace, în timp ce afurisiţii ghiauri s-au îndreptat spre Hotin [83].

DESPRE OCUPAREA CETĂŢII BENDER DE CĂTRE DUŞMANII CEI RĂUFĂCĂTORI

După cum s-a semnalat mai înainte în scris, feldmareşalul cel orgolios şi plin de rătăciri, după ce a expediat o tabără nenorocită asupra Hotinului, a pornit cu o oaste de 35 000 de nenorociţi demni de infern. Pe la mijlocul lunii ramazan *(Sıyam)* [84] s-a instalat, bucurîndu-se de nenorocirile altora, în localitatea numită Dubăsar *(Tombasar)*, din faţa fluviului Nistru, la o distanţă de opt ceasuri de Bender care a fost un tîrg înfloritor şi o cetate importantă a credincioşilor în toate timpurile. După aceea s-au grăbit să treacă numaidecît pe malul de dincoace [85], începînd să calce hotarele ţinuturilor 64 ms. bine păzite. După aceea ⟨feldmareşalul⟩ a numit o tabără de 6 000 de oameni şi, pregătind-o, a trimis-o spre Bender. Cînd vizirul Hasan paşa, care se afla acolo ca muhafîz, a auzit de sosirea neaşteptată a oştii amintite, a chemat la el pe cadiu, pe muftiu şi pe toţi zabiţii şi agalele, făcîndu-le cunoscută apariţia oştirii moscovite; pe neaşteptate .... Atunci, fiecare a tălmăcit acest fapt în felul său. Unii au amuţit de prea mare uimire, iar alţii s-au buimăcit de prea multă teamă şi groază. Apoi, potrivit hotărîrilor luate de cei prezenţi, s-au apucat să scrie o scrisoare din partea vizirului mai sus-arătat către comandantul ghiaurilor, întrebîndu-l despre această faptă 191 rea. Pe cînd ei scriau o asemenea hîrtie ca s-o expedieze, a apărut din faţă tabăra nenorocită, lipsind de prosperitate locul din apropierea cetăţii. După aceea, generalul care era comandant şi care merita să fie pedepsit, trimiţînd în cetate un ghiaur dintre ai săi, a transmis ştirea că, dat fiind faptul că sînt autorizaţi din partea Înaltului Devlet să treacă din aceste ţinuturi spre Neapoli *(Anapolitan)*, ar dori ca oastea lui să stea în afara oraşului, iar el, singur, să stea şi să se odihnească în cetate timp de trei zile ca musafir şi ca om ales. Această ştire amară a deranjat stomacul muhafîzului paşă, precum şi al celorlalţi demnitari ai ţinuturilor de pe acolo. Un astfel de magiun otrăvit şi îmbibat cu înşelăciune şi viclenie i-a făcut să-şi piardă cunoştinţa şi judecata.

---

[83] Unii istorici arată că Hotinul a căzut la 8 decembrie 1806.
[84] *Evasit ramazan 1221* = 22 noiembrie — 1 decembrie 1806.
[85] Al Nistrului.

De aceea ⟨și vizirul de la Bender⟩, întocmai ca și muhafîzul de Hotin, Mehmed pașa, i-a trimis un om, atașîndu-l trimisului ⟨generalului rus⟩, și i-a dat răspunsul următor: „Era, desigur, necesar ca această situație să ne fi fost adusă la cunoștință, mai întîi, de către Înaltul Devlet. Dar pînă acum nu a sosit absolut nici o știre și nici o veste din partea Porții eterne cu privire la această situație. De aceea aceste fapte și purtări ale rușilor cuprind înșelăciune și viclenie, pentru ca, în felul acesta, să provoace intrigă și stricăciuni... Acestea sînt clare. Afară de acestea, în prezent este limpede ca inima unui credincios că prietenia dintre Înaltul Devlet și statul rusesc continuă ca o apă curgătoare și este clar ca lumina soarelui că ea nu poate fi tulburată". În felul acesta, el a arătat o formă de prietenie, acoperind prietenește cele ce se întîmplau.

Atunci afurisitul mai sus arătat a prezentat o înaltă poruncă falsă, potrivit căreia oastea rusească ar fi, chipurile, învoită să treacă spre Franța prin ținuturile Bender și Hotin și că de aceea ⟨oastea rusească⟩ este învoită din partea Imperiului cel veșnic să împiedice încercările de opresiune ⟨ale francezilor⟩ și să nu fie împiedicată în drumul ei, iar potrivit textului convenției încheiate între cele două părți, muhafîz-pașa, precum și ceilalți demnitari ai ținuturilor respective erau însărcinați, chipurile, să depună eforturi și să aibă grijă în privința îndeplinirii ceremoniilor importante și că, potrivit poruncilor padișahului musulmanilor, să dea ascultare [86] acestor dispoziții și că nici nu ar putea fi altfel. De aceea el a înapoiat trimisul mai sus arătat zicînd că: „nu trebuie, deci, să vă înspăimîntați și să vă prăpădiți cu fel de fel de zvonuri și presupuneri". El s-a grăbit să răspundă astfel cu asemenea motive false de intrigă și gîlceavă.

64 ms. 192

În acel moment, locuitorii Benderului, răscolindu-se ca furtuna mării, s-au pus în mișcare cu țipete și strigăte. Cei din oraș își transportau avuțiile și lucrurile lor în interiorul cetății, căutînd să intre în ea, iar locuitorii cetății ⟨propriu-zise⟩, avînd grijă de sufletele și de capetele lor, erau complet tulburați în dosul porților de nepătruns.

Apărătorul pașa, precum și ceilalți dregători din rîndurile populației și-au dat seama că faptele de acest fel ale rușilor cuprind gînduri rele și tulburătoare împotriva granițelor împărăției. De aceea, părăsind graiul nepăsării, s-au apucat să se pregătească pentru a se opune. Cu toate că și cetatea Bender, ca și Hotinul, datorită nepăsării și cusururilor demnitarilor Devletului, era goală ca sufletul unui neștiutor, atît în privința oștii sau zaherelei, cît și în privința armelor și munițiilor, datorită faptului că nimeni nu se gîndea la viclenia dușmanului, totuși, neavînd încotro, cei din cetate au depus sforțări pentru pază și apărare. De aceea, luîndu-și fiecare arma în mînă, au început să numească ostași în șanțuri și la porțile cetății, pregătind totodată și arme și muniții. Tocmai atunci, cînd ei se aflau în această stare de nenorocire, a apărut însă un alt ghiaur din partea generalului, aducînd o scrisoare în care se spunea: „Feldmareșalul, potrivit instrucțiunilor mareșalului, a trecut cu o tabără de 35 000 de soldați, de la Dubasari pe malul de dincoace, iar acum stă și se odihnește la locul amintit mai sus. Din milă pentru populația Benderului, el a numit și a trimis aici un general cu o tabără de 6 000 de soldați. Dacă, fără ceartă și fără gîlceavă, veți renunța la rezistență și nu veți zăbovi în

[86] Muhafizul Benderului și ceilalți demnitari.

65 ms. predarea cetăţii ⟨Bender⟩, atunci, potrivit bunăvoinţei lui, toţi locuitorii Benderului vor obţine cu siguranţă aman şi vor pleca în ţinuturile liniştite, preferate de ei, împreună cu avuţiile şi cu lucrurile lor vechi sau noi, bune sau rele. Dar dacă, refuzînd predarea cetăţii, vă veţi ridica s-o apăraţi, atunci 193 el va ataca personal, iar dacă urechile mele vor auzi din cetate doar un singur bubuit de tun sau de puşcă, atunci, nemaiţinînd seamă de regulile capitulării, care se respectă pentru raiale încă din trecut şi pînă acuma, veţi fi nimiciţi cu toţii fie mici, fie mari. De aceea să procedaţi aşa cum va fi mai bine pentru voi şi, avînd milă pentru copiii şi familiile voastre, să renunţaţi la luptă şi la măcel".

Scoţînd această scrisoare cu cuprins de jale şi care loveşte inimile, solul rusesc a întristat şi a mişcat gîndurile ca picătura de mercur. Atunci, înainte ca vizirul mai sus arătat [87] să fi apelat la cei prezenţi, toţi au fost de acord în privinţa predării cetăţii, dorind să iasă la liman cu averile şi cu sufletele lor. De aceea, în a 27-a zi a lunii ramazan [88] şi acest scump loc de refugiu a intrat în mîinile ghiaurilor rătăciţi fără nici un fel de împotrivire şi luptă. Această ştire a pîrjolit ca un foc inimile musulmanilor şi i-a întristat foarte mult pe toţi credincioşii.

Urmau nenorociri după nenorociri şi necazuri după necazuri. După ocuparea ⟨Benderului⟩, generalul cel afurisit i-a scos şi pe aceştia, întocmai ca şi populaţia din Hotin, la margine şi a smuls şi a acaparat avuţiile şi lucrurile lor, deşi, potrivit înţelegerii, ele nu puteau fi luate, iar lor le-a arătat bunăvoinţă formală, îngăduindu-le să stea acolo timp de 90 de zile şi chiar pînă la sosirea iernii.

În felul acesta, el i-a transformat în adevăraţi prizonieri pe oamenii aceia neştiutori şi simpli. Toţi au primit să stea pînă la expirarea termenului pentru care se dăduse promisiune, ocupîndu-se cu vînzarea lucrurilor şi avuţiilor lor, ca să-şi mai uşureze poverile şi bagajele.

194—195 **⟨Mai departe se arată că acele două cetăţi, Hotin şi Bender, le-au luat ruşii datorită neglijenţei şi nepăsării demnitarilor de la Poartă⟩.**

66 ms. ... Să revenim iarăşi la povestirea noastră. Aşa cum s-a descris şi mai sus, răutăţile şi provocările de stricăciuni ⟨în părţile Hotinului şi Benderului⟩ au fost auzite de Bayraktar [89] Mustafa paşa prin ştirile aduse de iscoade. Fiind unul dintre aianii de Rusciuc, el a fost onorat, după Tirsiniklizade, cu titlul de capugibaşî, avînd şi rangul de primul imbrohor *(mirahor)*. Acesta, la rîndul său, a trimis ştire vechiului său prieten din timpul şederii la Poartă şi eroului timpului care era Pehlivan Ibrahim aga, aflat pe atunci în localitatea numită Kuzgun [90], de pe malul Dunării, împreună cu vitejii lui şi cu luptătorii renumiţi în întreaga lume, cerîndu-i, totodată, să se grăbească a numi un număr oarecare de oşti şi să meargă personal la cetatea Ismail şi 195 să aibă grijă de porunca de pază şi de apărare a acesteia. De aceea ⟨Ibrahim aga⟩, la rîndul lui, sosind cu iuţeala vîntului lîngă cetatea respectivă, a intrat în ea aşa cum pătrunde sufletul în trup.

---

[87] Muhafizul de Bender.
[88] *27 ramazan 1221* = 8 decembrie 1806.
[89] *Bayraktar* sau *Alemdar*.
[90] *Kuzgun*, o localitate cu acest nume se află şi lîngă Adam-Clisi, azi: Ion Corvin (dar este situată în interiorul Dobrogei). Aici este vorba de o localitate din nordul Dobrogei (?).

Din întîmplare, feldmareşalul, după ce aranjase cu fel de fel de vicleni şi ameninţări şi treaba Benderului, numise după aceea şi trimise un general doar cu o tabără nenorocită formată din 16 000 de cavaleri şi peste 10 000 de pedestraşi, în vederea supunerii cetăţii Ismail. El însuşi se îndreptase spre Moldova [91] cu vreo 30 000 de ostaşi. Afurisiţii numiţi împotriva Ismailului, poposind la vreo patru ore distanţă de cetate, în apropierea unei localităţi cu numele de Sahib-Karyesi [92], trimiseseră în cetate un ghiaur dintre ostaşii aleşi în care aveau încredere, intenţionînd, ca şi la Hotin şi Bender, să inducă în eroare populaţia cetăţii şi să pună mîna lor cea înşelătoare şi pe acea fortăreaţă întărită. Dar tocmai atunci a pătruns în cetate, ca lumina credinţei, viteazul Ibrahim aga, care avea aceeaşi forţă de distrugere. Cînd această ştire s-a răspîndit ca un fulger, afurisitul mai sus amintit s-a zăpăcit întocmai ca un cîine pribeag, deoarece ⟨Ibrahim-aga⟩ a amestecat apă rece în ciorba pe care afurisiţii, cu ochii înroşiţi de răutate, o preparaseră cu atîta dibăcie în gîndurile lor. De asemenea şi mirimiranul Kasîm paşa, care pe atunci se afla ca muhafîz al cetăţii ⟨Ismail⟩ şi care, fie în calitatea lui de aga însoţitor, fie de agă de turnagibaşî, fiind căpetenie la Damasc, Bagdad şi la alte serhaturi, umblase mult timp prin ţinuturile de şes şi devenise un om ales şi plin de vitejie, a întărit părerea lui Pehlivan ⟨Ibrahim⟩ aga. De aceea, trimiţînd îndată iscoade în împrejurimi, ei au început să cerceteze situaţia şi să ia măsuri de prevedere. Cînd spionul trimis s-a întors şi a povestit despre sosirea ghiaurilor, 196 precum şi despre numărul mare de oşti, atunci Pehlivan aga, luînd cu el vreo 600 de cavaleri viteji, a ieşit cu ei din cetate ca cerhagi. Mergînd ca vîntul dimineţii în împrejurimile satului respectiv, au început să se uite cu grijă în împrejurimi. Tocmai atunci a apărut, ridicînd praf şi nisip în urma lor, o tabără de 4 000 de oameni numiţi din partea ghiaurilor în calitate de caraule.

⟨Se descriu, mai departe, ciocnirea dintre cele două trupe şi retragerea turcilor în cetate, din pricina sosirii de ajutoare în tabăra rusească. Ruşii îi urmăresc pe turci şi asediază cetatea Ismail. După lupte de vreo şapte ore, care s-au dat acolo, ruşii au trebuit să se întoarcă⟩.

Cei mai mulţi dintre ghiauri, demni de infern, fiind trecuţi prin sabie au fost trimişi în prăpastie, iar cei scăpaţi de loviturile săbiilor s-au ascuns prin vale împreună cu serdarul lor cel necurat, salvîndu-şi în felul acesta sufletele lor de ghiarele tinerilor viteji.

⟨Trimiterea, de către Kasîm paşa cel menţionat, a acestei veşti îmbucurătoare la Poarta fericirii a înveselit inimile tuturor credincioşilor. Această nouă izbîndă i-a liniştit pe musulmanii care erau necăjiţi de evenimentele din Bender şi Hotin⟩.

---

[91] În ms. grafiat greşit: *Bagdad*, în loc de *Bogdan* (Moldova).

[92] *Sahib karyesi* (?).

---

13. *Cronica lui Asîm* (manuscris). Despre situaţia domnilor Ţării Româneşti şi Moldovei în vara lui 1806 (f. 68).

سلطان مصطفى خان حضرتلرينك زمان سلطنتلرنده اندرون همايون
داخل وزمرهٔ اغايانه دائرهٔ زاهده سنه متصل اولوب دفعة خزينه
وكيلى رتبه سنه قدمنهاد ارتقا وبرمدت دخى خزينه دار اغا اولدقدنصكره
دار السعادة الشريفه اغالغيله كامروا اولمشيدى تاريخ مرقومده حلول
اجل مسما ايله عازم دار البقا اولدى مشار اليهك سواد ذات پاكيزه نهادى
نور خلوص وصلاحله نماينده النور فى السواد متدين ومستقيم ومتصلب
وصاحب اعتقاد اولوب خيرات ومبراته ساعى وحقوق سابقه يه مراعى
ارباب استحقاقه دلالتى ارزان وبالنفس اكرام وانعامى فراوان طرف
سلطنتده جلب دعاى خيره راغب وحسنات اسلافنك تعمير واحياسنه
طالب ونظارتنده اولان اوقاف شريفه يى حمايه وايدى جناتلرى وقفه
جنايت اولان اهل خيانتدن وقايه خصوصنده مقدم الرعايه ايدى ونظارتنده
اولان جوامع سلاطينك دخى بالجمله قناديل زجاجينى بلور ايدوب
ساحهٔ حرم محترملرينى دائما تجديد بوريا ايله زيبا وبرنور ايلمك عادت
سعادتلرى ايدى الحاصل مرحوم قوجه بشير اغايه ثانى بر وجود بيهمال
ايدى رحمة الله عليه ذكر سرانجام ويوودهٔ افلاق وبغدان ان
خامه كذار بيانه واشعار اولنديغى اوزره اراضئ افلاق وبغدانه پاى نهادهٔ
اعداى بدپيمان اولمغله ياورئ رب لايزال ايله بنده ممالك محروسه
عدادينه ادخال اولنجه قدر ويووده لرى سواحل طونه سرعسكرى مصطفى
پاشانك معيتنده مكث واقامت ايلملرى بابنده ارادهٔ باهرالسعاده
شرفظهور وهر برينه جانب ميريدن ايكيبيك بشر يوز غروش ماهيه تعيين
اولنمق جهتيله مسرور ودائرهٔ تعيشلرى موفور اولندى وفات سيد
محمد قدسى افندى قاضئ مكه سابق مومى اليه مكهٔ مكرمه دن عودت
خلالنده مصادمهٔ نزلهٔ وجود شكن ايله ازدردهٔ بدن اولمغله اوائل رجب
شريفده استانهٔ سعادته كلوب خانه سنده برمدت تن دادهٔ وسادهٔ
درد ومحنت ايكن اواسط شهر الحرامده طاير جان قدس اشيانى نجم الوداع

67 ms.

ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR LUI KASÎM PAŞA

198 ... După cum s-a descris mai înainte, în lupta care avusese loc la cetatea Ismail, mai sus arătatul Kasîm paşa luase măsuri bune, iar în privinţa pazei cetăţii şi apărării ei faţă de duşmani, el depusese eforturi şi se străduise în mod curajos şi vitejeşte. De aceea cusururile lui au fost iertate de către stăpîni. De asemenea, sperîndu-se că şi de azi înainte va face slujbe potrivite pentru credinţă şi pentru Înaltul Devlet şi într-un mod eroic, ca în poveşti, soarta şi renumele lui au fost înălţate la întîi ale lunii zilka'de [93] cu înaltul rang de vizir şi cu titlul de erou *(gazi)* şi a fost înălţată faima de viteaz a acestui vizir curajos...

DESCRIEREA CĂDERII ÎN CAPTIVITATE A MUHAFÎZULUI <DE BENDER> ŞI A POPULAŢIEI BENDERULUI ŞI AKKERMANULUI

68 ms. Aşa cum s-a arătat pînă aici, moscoviţii, — speriind serhaturile cu strigătele nenorocite ale ostaşilor lor, şi-au pus de gînd să calce din trei direcţii ţinuturile islamice. Pentru a obţine ştiri, ei încercau, sub pretextul iernii puternice, să respingă populaţia musulmană, pe care ziceau că o sprijină. De aceea, generalul, care îşi întinsese mîna asupra cetăţii Hotin, nu putuse să pună mîna pe Kara-Mehmed paşa şi pe locuitorii din Hotin, care, oricum, cu mii de greutăţi şi dificultăţi, şi-au transportat sufletele lor necăjite la limanul salvării de la Galaţi. Dar afurisiţii plini de viclenie încercau să-l înşele pe 199 muhafîzul de Bender, precum şi pe demnitarii şi pe aianii de acolo cu promisiune de ocrotire şi de apărare a copiilor şi femeilor de greutăţile iernii. După cum plănuiseră ei, afurisiţii răspîndiseră ştirea că se cuvine ca <turcii> să mai stea în oraş timp de vreo 90 de zile. Dar cînd tabăra lor nenorocită, pe care au trimis-o spre Ismail, a fost umilită şi înfrîntă cu loviturile de săbii islamice şi a fugit pe văi şi cînd ei şi-au salvat sufletele lor nenorocite, fugind spre feldmareşal, atunci afurisitul demn de infern s-a necăjit ca un cîine care a înghiţit un ac. El s-a necăjit mult că, dintre atîţia afurisiţi, unii au apucat drumul iadului, cu lovituri de săbii, iar alţii au fost prinşi şi făcuţi prizonieri.

În urma acestor evenimente triste şi după acest foc, ei l-au făcut prizonier pe Hasan paşa cu familia sa, care stătea în oraşul Bender, precum şi pe toţi aianii, copiii şi femeile de acolo. De asemenea ei au luat prizonieri şi pe locuitorii Akkermanului, pe care-l ocupaseră în momentul acela. Ei i-au luat prizonieri şi i-au trimis în ţinuturile lor nenorocite. Această situaţie s-a aflat dintr-o scrisoare a celui arătat mai sus, pe care el a trimis-o prin başciohodarul său. Cînd demnitarii împărăţiei au aflat aceasta, credincioşii s-au întristat şi s-au necăjit cu toţii.

DESCRIEREA SITUAŢIEI VOIEVOZILOR ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI MOLDOVEI

După cum s-a scris mai înainte, dat fiind că afurisitul, necredinciosul şi trădătorul şi nenorocitul voievod al Ţării Româneşti, Constantin Ipsilanti, fusese corupt cu apa sărată a intrigii, mazilirea şi pedepsirea lui deveniseră de neînlăturat [94]. De asemenea şi voievodul Moldovei, Alexandru Moruzi,

---

[93] *1 zilka'de 1221* = 10 ianuarie 1807.
[94] Înainte de 12 august 1806.

68 ms. fiind mîndru şi dibaci în politică, ceruse mereu să fie mazilit [95]. De aceea demnitarii Devletului avuseseră un prilej în această privinţă. Atunci îi sosise ambasadorului de la Poarta fericirii, cu numele de Sebastiani, o scrisoare din partea împăratului Franţei, Napoleon, care, ceva mai înainte, trimisese oaste în Polonia şi era pe punctul de a porni un război nou împotriva Rusiei. Ea cuprindea şi ştirea că Rusia cerea pace şi prietenie cu el şi că pentru aceasta el [96] va fi recunoscător faţă de bunătatea Înaltului Devlet şi că, potrivit
200 tratatului şi angajamentului, demne de încredere, ce se vor încheia între cele două părţi [97], una din clauzele păcii ⟨cu Rusia⟩ va cuprinde integritatea teritorială a Înaltului Devlet şi că de azi înainte se va pune capăt chestiunii supravegherii de către ruşi a Ţării Româneşti şi Moldovei. Potrivit celor arătate în scrisoare, demnitarii Devletului se bucuraseră că ei vor dispune de mazilirea şi de schimbarea celor doi voievozi mai sus amintiţi. De aceea, fără şovăială şi fără nici o întîrziere, mazilindu-i pe amîndoi deodată, dăduseră Moldova lui Scarlat [98], iar Ţara Românească lui Alecu [99].

Potrivit acestei hotărîri, fiecare dintre aceştia se îndreptaseră la posturile lor, iar predecesorii lor fuseseră invitaţi, potrivit înaltei porunci, să se întoarcă la Înalta Poartă. Cînd afurisitul Constantin Ipsilanti află de sosirea ilustrei porunci, potrivit vechiului exemplu al fratelui său, plecă îndată din Bucureşti şi, luîndu-şi toată suita şi toate lucrurile lui, se grăbi să treacă în Rusia, prin Austria. În felul acesta devenise clar că „cei de acelaşi neam se atrag".

Astfel, devenise clar că ghiaurul acela era, pur şi simplu, rus, iar Alexandru ⟨Moruzi⟩ se grăbise să vină numaidecît spre Poarta fericirii. De asemenea, noii voievozi, la rîndul lor, urmau să plece la reşedinţele lor şi începuseră să-şi pregătească cele necesare. Dar tocmai în momentul cînd erau pe punctul de a termina pregătirile de plecare, la intervenţia ambasadorului Rusiei de la Poarta fericirii, posturile de voievozi au fost lăsate mai departe tot pe seama celor dinainte. Astfel, Constantin urma să se întoarcă din nou, iar Alexandru ⟨Moruzi⟩ s-a înapoiat şi el. Afurisitului de Constantin i s-a trimis o poruncă privind menţinerea domniei. Scarlat şi Alecu nu apucaseră să guste încă din
69 ms. norocul lor şi, pe neaşteptate, numirile lor au fost anulate. De aceea, ei au fost nevoiţi să revină la Înalta Poartă. Înalta poruncă trimisă pentru Constantin ⟨Ipsilanti⟩ i-a fost înmînată mai sus amintitului la Cameniţa. Acesta a renunţat s-o primească. Cînd această ştire rece a ajuns la urechile demnitarilor, Scarlat a fost din nou oprit şi reţinut lîngă cei din Rusciuc, iar cînd Alexandru ⟨Moruzi⟩ a ajuns în localitatea numită Focşani, care se află în apropiere de oraşul Iaşi, reşedinţa Moldovei, a sosit la urechile lui ştirea că ruşii au trecut Nistrul şi că feldmareşalul a călcat în ţinutul Moldovei. Atunci, el a stat în localitatea mai sus arătată. După ce s-a gîndit cam cum să proce-
201 deze şi aflînd apoi de apropierea oştii ruseşti de localitatea respectivă, s-a grăbit să se întoarcă spre Poarta cea ocrotitoare. Cînd voievodul Scarlat a ajuns la Rusciuc, atunci evenimentele de la Hotin şi Bender au fost auzite de către Alemdar⟨Mustafa⟩ aga. Atunci, voievodul cel mai sus arătat a fost înştiinţat în taină despre situaţia lui. Acesta, la rîndul său, i-a povestit despre cele scrise lui de către valiul de Hotin şi că îndată după aceea el a trimis la Poarta fericirii scrisoarea mai sus arătatului, împreună cu un arz de-al său.

---

[95] Tot înainte de 12 august 1806.
[96] Napoleon Bonaparte.
[97] Între Franţa şi Poartă.
[98] Scarlat Callimachi (la 12 august 1806).
[99] Alexandru Suţu (la 12 august 1806).

Atunci, fără să piardă vremea, şi mai sus amintitul aga a scris şi a raportat numaidecît la Înalta Poartă situaţia care se ivise. După aceea, echipîndu-se în persoană şi pregătind ostaşi şi muniţii, s-a străduit şi a depus eforturi în vederea apărării malurilor Dunării. Potrivit veştii menţionate mai sus, dorinţele voievozilor respectivi nu se realizaseră şi demnitarii împărăţiei au socotit potrivit ca, pînă la clarificarea acestor stări confuze, ei să stea la Rusciuc.

De aceea fiecăruia dintre ei li s-a trimis din partea padişahului cel măreţ ca Alexandru ⟨cel Mare⟩ cîte cinci pungi de aspri lunar şi ei au rămas acolo pînă la limpezirea vremurilor tulburi ...

⟨Autorul arată mai departe că două lucruri nu se pot uita şi anume: cuvintele spuse de ambasadorul Rusiei în legătură cu schimbarea voievozilor Moldovei şi Ţării Româneşti fără consimţămîntul Rusiei şi cuvintele lui Napoleon Bonaparte despre Imperiul otoman⟩:

69 ms. 202

... Primul se referă la cuvintele urîte ale ambasadorului Rusiei în urma schimbării voievozilor mai sus amintiţi. Acesta, venind la Marele Vizirat [100], se aşeza în fiecare zi acolo ca o cămilă nebună şi ţipa şi striga în gura mare în toate părţile. El stătea pe un scaun în faţa Reisatului [101] şi spumega, zicînd: „Cu ce drept i-aţi schimbat pe voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei fără să fi cerut învoirea noastră? Ce înseamnă asta? Acum trebuie să le daţi posturile lor de dinainte. În caz contrar, atacînd pe uscat şi pe mare, în cincisprezece zile putem emite firmane în toate ţinuturile, chiar şi prin părţile de la Konya şi Damasc *(Şam)*, pe care le consideraţi din ţara voastră! Acest lucru e mai uşor pentru noi chiar decît să bei apă! Noi v-am lăsat să vă menţineţi doar din milă şi pentru că sînteţi trebuincioşi pentru unele aliş-verişuri. Altfel, vă facem aşa şi pe dincolo ...".

⟨Se arată, mai departe, că el venea în fiecare zi în faţa Ministerului de Externe şi vorbea acolo, fără să intre înăuntru. Autorul menţionează că a fost martor ocular la aceste întîmplări⟩.

...Celălalt lucru se referă la vorbele nenorocite ale lui Napoleon ⟨Bonaparte⟩, care a spus: „Eu sînt acela care ţin Imperiul otoman ca îngerul Gavril! Altfel, de mult ar fi fost distrus şi ar fi fost dat peste cap!". Iată, aceste două feluri de vorbe rod încă sufletul meu ...

70–75 ms. 203—212

⟨În paragraful următor se arată că ostilităţile cu Rusia au început din cauza asigurărilor date Porţii de către Napoleon, care a determinat schimbarea domnilor Moldovei şi Ţării Româneşti. Deşi, ulterior, turcii i-au lăsat pe foştii voievozi, totuşi ruşii au trecut la acţiune prin părţile Hotinului. În urma acestor evenimente, la Poartă se ţine un Divan la 10 şi 11 şevval 1221 [102], în care se declară război Rusiei, iar ambasadorului şi negustorilor li se pun în vedere să părăsească repede ţara. Turcii fac pregătiri intense de război. Despre declaraţia de război este înştiinţat şi ambasadorul Angliei la Poartă⟩,

75 ms. 214

SCOATEREA TUIULUI CEL PURTĂTOR DE VICTORIE ⟨A COINCIS CU ZIUA ÎN CARE AU SOSIT ŞI PRIZONIERII LUAŢI PRIN PĂRŢILE CETĂŢII ISMAIL⟩. OMORÎREA TATĂLUI FUGARULUI CONSTANTIN CEL RĂUFĂCĂTOR

Cu o zi înainte, tatăl cel nenorocit al fugarului Constantin ⟨Ipsilanti⟩, voievodul Ţării Româneşti, fusese trimis în iad, fiind condamnat la moarte prin sabie.

76 ms.

⟨Se spune că el săvîrşise multe trădări în trecut. Mai departe se descriu luptele date pe la Hotin de Alemdar-Mustafa aga, care a fost beilerbei de Silistra şi apoi a devenit vizir⟩.

---

[100] *Bâb-ı-Ali*, are sensul de Înalta Poartă.
[101] Adică Ministerul de Externe otoman.
[102] *10—11 şevval 1221* = 21 — 22 decembrie 1806.

... Îndeosebi, trimiţîndu-l pe Pehlivan ⟨Ibrahim⟩ aga, el făcuse ca cetatea Ismail să fie ferită de atacurile ghiaurilor răufăcători. Afară de aceasta, el întărise şi fortificase interiorul şi exteriorul cetăţii Giurgiu. El a săpat acolo şanţuri şi metereze şi a întărit-o cu mijloacele de fortificaţii aflate acolo ...

De aceea, în ultima decadă a acestui ilustru zilka'de [103], fiind onorat din partea Înaltului Devlet cu marele rang de vizir, el a fost numit serascher

216 pentru malurile Dunării, acordîndu-i-se totodată şi eialetul Silistra. De asemenea şi prinţul Bahadîr Ghirai, fratele lui Ginghiz-Ghirai sultan, fiind unul dintre renumiţii viteji ai neamului lui Ginghiz, a depus de astă dată, în luptele care s-au dat prin părţile Ismailului, mari sforţări şi s-a menţinut pe loc, meritînd din plin titlul de viteaz. Padişahul a auzit că, luptîndu-se cu ghiaurii cei afurisiţi, el şi-a ascuţit sabia. Atunci, în ultima decadă a acelei luni, lui, de asemenea, i s-a acordat din partea înţeleptului padişah rangul de calgai

76 ms. de Bugeac, fiind onorat şi fericit cu această favoare.

⟨Mai departe se descrie fuga din Constantinopol a ambasadorului Angliei şi zvonul că Rusia s-ar învoi la pace cu Poarta dacă turcii ar renunţa la prietenia cu Napoleon⟩.

77–80 ms.

MOARTEA LUI PASPANZADE OSMAN PAŞA [104], VALIU DE VIDIN

218—223 ⟨Se arată că el ceruse unele domenii feudale din Nicopole şi Cladova [105] şi că, refuzîndu-i-se, s-a răsculat. Despre răscoala lui se spune că turcii „au ars o plapumă pentru un purice". Se dau şi unele date biografice despre Pazvantoglu⟩.

223

SOSIREA UNOR VEŞTI ÎMBUCURĂTOARE DIN PARTEA SERASCHERULUI DE DUNĂRE

Valiul de Silistra şi serascherul de Dunăre, ⟨Bayraktar⟩ Mustafa paşa, aşezase o oaste vitează în afara Bucureştiului pentru a se apăra de atacurile inamicilor.

Peste 4 000 de afurisiţi voiseră să treacă pe acolo. Ei atacaseră prin surprindere pe ostaşii credincioşi. Ostaşii islamici, la rîndul lor, au rezistat şi, scoţîndu-şi săbiile, au pornit la luptă şi la măcel. Lupta a fost crîncenă din ambele părţi, dar în cele din urmă, cu ajutorul lui Allah, scînteia norocului fiind de partea musulmanilor, foarte mulţi ghiauri au fost trecuţi prin sabie, fiind trimişi ca oaspeţi în lumea cealaltă. Foarte mulţi au fost răniţi, iar o parte au căzut prizonieri. Această veste a sosit la Poarta fericirii în ziua de

90 ms. Bayram [106] şi credincioşii lui Mahomed s-au bucurat ca la un al doilea bairam *(Bayram)* ...

244

SOSIREA PRIZONIERILOR

⟨Se descrie trimiterea la Poartă a unor prizonieri ruşi, precum şi a altor capturi de război, obţinute în luptele din satul Măgura [107], de către Alemdar-Mustafa paşa⟩.

La o distanţă de vreo patru ore de cetatea Ismail, în localitatea numită Sahib (?), sosise din nou o tabără rusească de peste 4 000 de oameni. Vreo mie de ghiauri, aleşi caraulă, porniseră să facă răutăţi. De aceea iscoadele

---

[103] *Evahır zilka'de 1221* = 30 ianuarie — 8 februarie 1807.

[104] *Pasbanzade Osman paşa*, Osman Pazvantoglu. A murit în februarie 1807.

[105] *Feth-ül-Islam*.

[106] *10 zilhicce 1221* = 18 februarie 1807.

[107] *Măgura*, localitate în judeţul Ilfov.

lui Kasîm paşa, muhafîzul cetăţii, aflaseră mai înainte de intenţiile ghiaurilor. Atunci ⟨Kasîm paşa⟩ numise şi trimise un număr oarecare de cavaleri sub comanda lui Pehlivan aga. Ei plecaseră şi se aşezaseră înaintea lor [108] în localitatea mai sus arătată. După ce cavalerii au trecut prin sabie pe cei nenorociţi care veniseră drept caraule, ei s-au îmbrăcat cu hainele ghiaurilor nimiciţi şi s-au aşezat, deghizaţi, în faţa satului spre care venea tabăra cea nenorocită. Cînd tabăra cea nenorocită a apărut din urmă, pe şes, oastea islamică a intrat în sat ca o caraulă ⟨rusească⟩ şi tabăra, la rîndul ei, crezînd că în faţă se află caraula lor, cu hainele şi cu steagurile lor, s-a apropiat de satul mai sus menţionat fără grijă şi fără teamă şi în dezordine.

⟨Se descrie, mai departe, bătălia din acel sat şi înfrîngerea taberei ruseşti de acolo⟩.

91 ms. DESCRIEREA SITUAŢIEI VOIEVOZILOR ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI MOLDOVEI

246 După cum s-a descris şi în paginile de mai sus, dat fiind faptul că pămînturile Ţării Româneşti şi Moldovei au fost călcate de picioarele inamicilor 247 afurisiţi, a apărut ilustra iradea împărătească în sensul ca, pînă la reintrarea acestora, cu ajutorul lui Allah, în rîndurile ţinuturilor binepăzite, voievozii lor să stea lîngă ⟨Bayraktar⟩ Mustafa paşa, serascherul de la Dunăre. Fiecăruia dintre ei i s-au împărţit din partea împărăţiei cîte 2 500 de piaştri pe lună şi, în felul acesta, ei au fost fericiţi, iar întreţinerea lor a fost asigurată.

96–97 ms. MOARTEA LUI AHMED VASÎF EFENDI, FOSTUL REIS ⟨EFENDI⟩.

255–259 ⟨Se arată că în timpul tratativelor din anul 1208 [109] el se opusese introducerii a două clauze cu privire la voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, clauze dăunătoare împărăţiei otomane. Nu se arată în ce constau aceste clauze. Se mai afirmă că în chestiunea schimbării voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei, Ahmed Vasîf efendi, fost reis-efendi şi autorul unei cronici, sprijinise propunerile lui Bonaparte⟩.

98 ms. 260 EVENIMENTELE DIN ANUL 1222 [110]

99 ms. 261 ⟨Fostul valiu de Silistra, Elhadj-Ali paşa, a fost numit în avangarda oştii otomane. Despre moartea sultanului Osman [111] şi testamentul lăsat de el pentru sultanul Orhan [112]⟩.

99 ms. 263 ⟨La punctul trei se arată că pînă la anul Hegirei 1000 [113] statul otoman a fost mereu în creştere şi s-a întins în toate părţile⟩.

În Europa, pe lîngă altele, ţinuturile ⟨Imperiului otoman⟩ se întindeau prin toată Rumelia, Moreea, Marea Veneţiană, Dalmaţia, cu ţărmurile, prin ţinuturile sîrbeşti, Bosnia, Transilvania, Ungaria, Bucovina, Ţara Românească, Moldova, Bugeac, pînă dincolo de Cameniţa ...

⟨Mai departe se descrie decăderea statului otoman, situaţia Austriei, Prusiei, Rusiei şi Suediei, amintindu-se şi de luptele de la Ţuţora din Moldova în anul 1711/*1123 H.*⟩.

---

[108] A ruşilor.
[109] *1208 H.* = 9 august 1793 — 28 iulie 1794.
[110] *1222 H.* = 11 martie 1807 — 27 februarie 1808.
[111] Osman I (1299—1326).
[112] Orhan I (1326—1359/1360).
[113] *1000 H.* = 19 octombrie 1591 — 7 octombrie 1592.

103 ms. 269

... În anul 1123 [114], cînd Baltadji-Mehmed paşa, pornind de la Poarta fericirii, cu oaste şi cu steaguri fîlfîitoare, îşi aşezase corturile sale în faţa oştii moscovite, a cărei tabără stătea în localitatea numită Ţuţora, de la trecătoarea Fălciu de pe malul rîului Prut din Moldova, atunci, aşa cum descriu în mod amănunţit cronicile şi documentele, moscoviţii ajunseseră în starea de a mînca coji de copaci şi alte lucruri asemănătoare şi, de aceea, fugeau ca turmele de oi de vitejii musulmani, iar craiul [115] lor ceruse aman. Dar, potrivit bunăvoinţei Înaltului Devlet, ⟨Baltadji⟩ nu profitase de slăbiciunea lui, ci acceptase rugăminţile şi umilinţele acestuia.

270

⟨Se arată, mai departe, că se încheiase pace, cu anumite condiţii. Se descriu şi luptele ulterioare dintre Rusia şi Imperiul otoman din cauza Poloniei, de unde mulţi oameni trecuseră în Imperiul otoman⟩.

104 ms. 271

... Dintre oamenii renumiţi din ţara leşească, cel cu numele de Potocki [116] şi mulţi alţii ca el s-au refugiat la Înaltul Devlet şi au cerut ajutorul lui. Mai sus arătatul, la rîndul său, venind, a descris intrarea moscoviţilor în Polonia, raportînd la Poarta fericirii că ⟨ruşii⟩ vor pătrunde pas cu pas în Ţara Românească şi Moldova... şi, după ce vor lichida necazurile aduse de leşi şi de tătari, se vor apuca să atace şi să provoace pagube în ţinuturile bine-păzite ⟨ale Imperiului otoman⟩. El a mai spus că aceasta face parte din marele testament al lui Petru cel Mare [117], lăsat ruşilor, şi că, în orice caz, ei vor depune eforturi în vederea atingerii acestui scop.

273—276 106 ms.

⟨Mai departe se trec în revistă: războiul ruso-turc (1769—1774), pacea din 1188 [118] şi apoi cea din 1206 [119]. Mulţi demnitari turci nu doreau aceste războaie. Se insistă asupra rolului Franţei în instigarea Imperiului otoman împotriva Rusiei. Se analizează diplomaţia epocii, inclusiv eforturile Austriei de a lua Bucovina⟩.

107 ms. 108 ms.

⟨În momentul înaintării generalului Potemkin, voievodul Moldovei refuzase să i se supună [120]. Ambasadorul rus [121] fusese prins şi închis la Yedi-Kule. Turcia declarase război Rusiei, iar ulterior şi Austria declarase război Turciei. Dragomanul Austriei, Baron de Testa, venise şi îi spusese reis-efendiului următoarele⟩:

109 ms. 279

„Înaltul Devlet s-a grăbit să declare război Rusiei. Întrucît unele purtări ale Rusiei nu erau pe placul Devletului ⟨otoman⟩, atunci s-ar fi putut găsi o dezlegare prin mijlocirea statului nostru sau a altui stat. S-a arătat adeseori că în timpul războaielor ruşii şi austriecii se înţeleg totdeauna. De aceea, iată că şi acum Austria a declarat război Înaltului Devlet. Făcînd şi acum declaraţii de război, ea trimite asemenea declaraţii scrise la Insulă [122], la Belgrad, la Bogürdelen, precum şi la serhaturile Bosniei şi voievodului Ţării Româneşti".

El a mai făcut cunoscut că ⟨austriecii⟩ începuseră să atace pe unde puteau.

---

[114] *1123 H.* = 19 februarie 1711 — 8 februarie 1712.

[115] *Kral*, în sens de ţar; Petru cel Mare.

[116] *Potoski*, contele Potocki, familie de magnaţi poloni.

[117] *Deli Petru*, „Petru cel Nebun".

[118] *1188 H.* = 14 martie 1774 — 3 martie 1775. Pacea de la Küciük-Kainargi (1774).

[119] *1206 H.* = 31 august 1791 — 18 august 1792. Pacea de la Iaşi (1792).

[120] Autorul revine asupra unor evenimente descrise mai înainte, comentîndu-le (aici e vorba de războiul dintre 1787 şi 1792).

[121] Iacov Ivanovici Bulgakov, ambasador rus la Constantinopol.

[122] Ada-Kaleh. În 1787.

⟨Baronul de Testa arătase textul declarației de război a Austriei. Se descrie, mai departe, înaintarea rușilor și austriecilor⟩.

... Padișahul auzise că ⟨austriecii⟩, transportînd dincoace de Dunăre populația orașului Orșova, au ocupat acel oraș, atacînd pe neașteptate și cetățile din Bosnia.

⟨Se propusese să se pornească asupra austriecilor, numindu-se un serascher și împotriva rușilor. Moartea sultanului Abdul-Hamid I și urcarea pe tron a sultanului Selim al III-lea, în aprilie 1789⟩.

109 ms-280 Sigiliul împărătesc, luîndu-se din mîna lui ⟨Kodja⟩ Iusuf, pașa [123], a fost acordat muhafîzului de Vidin, Hasan pașa [124], fost chehaia al lui Melek-Mehmed pașa [125]. Apoi, ivindu-se înfrîngerea totală, vestită sub numele de „Dezastrul de la Buzău", musulmanii rămași s-au străduit să ajungă oricum la cartierul de la Șumla *(Șumni)* [126].

281 De astă dată, sigiliul împărătesc fiind acordat serascherului de Ismail, numit Djezayirli-Hasan pașa [127], nici acesta nu a făcut decît să-și realizeze ura care zăcea în inima lui împotriva unor demnitari ai oștirii și, în felul acesta, nu a fost de alt folos decît să predea inamicilor și celelalte pămînturi care mai rămăseseră din Țara Românească și Moldova. Deși austriecii au pus mîna pe Belgrad, pe cetatea insulară [128], precum și pe unele cetăți din Bosnia, totuși, în anul trecut, ei suferiseră foarte mari pierderi la Mehadia, la Inlek și prin părțile Panciovei. Îndeosebi la înfrîngerea din localitatea numită Daragadji [129] fusese prezent însuși craiul cel nenorocit [130]. El văzuse acolo cum au fost risipiți vreo 80 000 de ostași de ai lui, precum și raiaua lui.

110 ms. 282 ⟨Atunci Prusia s-a aliat cu Turcia, iar Austria a cerut pace. Prusia se angajează să lupte pînă la înapoierea Crimeii către turci. Sosirea unui sol prusac și încheierea unui armistițiu cu Austria cu condiția ca toate ținuturile ocupate de austrieci să fie predate turcilor, iar Hotinul li se va lăsa pînă la încheierea păcii cu Rusia. Discuții de pace la Șiștov⟩.

111 ms. ... Între timp, rușii ocupaseră toate ținuturile de prin părțile Ismail, Chilia și Akkerman. Nefiind acordate ajutoare din partea oștii, s-au pricinuit pagube foarte mari ...

111 ms. 284 ⟨Pacea cu Austria se încheie la Șiștov la 12 zilhidjge 1205 [131]⟩.

288 ... În sfîrșit, în a douăsprezecea zi a lunii zilhidjge din anul 1205 s-au obținut pacea și prietenia cu Austria, iar în a cincisprezecea zi din anul ⟨120⟩6 [132] s-a realizat pacea și cu Rusia, închizîndu-se astfel ușile războiului ...

---

[123] Kodja-Iusuf pașa, mare vizir (25 ianuarie 1786 — 28 mai 1789).

[124] Kethuda-Hasan pașa, mare vizir (28 mai — 3 decembrie 1789). Era poreclit „Cenaze" sau „Meyyit" (Cadavrul), precum și „Cerkez" (vezi și notele 6 și 18).

[125] Melek-Mehmed pașa, mare vizir (4 mai 1792 — 19 octombrie 1794).

[126] Autorul se referă din nou la evenimentele de la sfîrșitul anului 1789 (vezi și mai sus).

[127] *Djezayirli*, „din Algeria". A fost mare vizir între: 3 decembrie 1789 — 30 martie 1790.

[128] Ada-Kaleh.

[129] *Daragadji*, Teregova, în 1788.

[130] Împăratul Austriei, Iosif al II-lea (vezi și mai sus).

[131] *12 zilhicce 1205* = 12 august 1791. De fapt la 4 august 1791.

[132] *15 muharrem (?) 1206* = 14 septembrie 1791. Este vorba doar de armistițiu (10 august 1791), pacea încheindu-se la 9 ianuarie 1792.

114 ms. 291—292 ⟨Se fac considerații asupră politicii marilor puteri din Europa. Rusia se străduia să supravegheze Moldova și Țara Românească și ajuta pe sîrbi și pe greci⟩.

114 ms. Sub pretextul confirmării și recunoașterii titlului de împărat al lui Bonaparte[133] și motivînd schimbarea voievozilor Țării Românești și Moldovei[134], ⟨rușii⟩ au ocupat treptat cetățile Hotin și Bender, așa cum plănuiseră, și au silit Înalta împărăție la expediție ...

... Ceva mai înainte fuseseră trimise oști sub comanda muhafîzului de Ismail. De asemenea, și în partea lui Alemdar-Mustafa pașa au fost desemnate oștile din împrejurimi și au fost trimise multe tunuri și muniții. După aceea, în a optsprezecea zi a lunii muharrem [135], sîmbătă, potrivit obiceiului osmanesc, aga de ieniceri, Pehlivan Husein aga, arătînd un alai orînduit cu ceata de ieniceri, a trecut prin fața măriei-sale padișahului cel măreț și a pornit pe drumul Topkapu spre cortul său așezat pe șesul de la Davud-Pașa.

119 ms. 300

PORNIREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI DIN ȘESUL ADRIANOPOLEI

Prin pregătirea și completarea munițiilor și prin strîngerea de numeroase oști purtătoare de victorie, părțile Ismailului, Brăilei și Giurgiului au fost întărite și fortificate.

⟨Reprimarea răscoalelor din Serbia și numirea de comandanți prin părțile Rumeliei. Oastea islamică a stat timp de vreo 15 zile pe șesul Adrianopolei și apoi a pornit de acolo⟩.

301 În timpul acela soseau de prin partea Ismailului scrisori, unele după altele, cu știrile că pînă la data aceea ostașii ghiauri, foarte mulți la număr, au atacat cetatea mai sus arătată de 17 ori și că, în felul acesta, ei provocau pierderi și forțau oastea islamică. Se mai arăta că ⟨turcii⟩ se străduiau să salveze cetatea cînd cu forța, cînd cu viclenie sau cu oarecare bunăvoințe, depunînd astfel toate sforțările lor. Dar vitejia gaziului Kasîm pașa s-a răspîndit ca epopeea lui Rustem [136] și ca atacurile vitejești ale lui Pehlivan aga. De aceea, eroismul lui a făcut ca fiecare atac al dușmanilor să se termine cu umilire și cu pierderi pentru ei, iar mai mult de jumătate din ei au fost trecuți pînă acuma prin tăișul sabiei.

Obținerea de victorii de fiecare dată de către ostașii musulmani constituia un motiv de îmbărbătare a inimilor lor și de creștere a speranțelor lor. 119 ms. După această scrisoare, au sosit scrisori și din partea lui Alemdar-Mustafa pașa. În ele se spunea că ghiaurii afurisiți s-au luptat de nenumărate ori cu oastea vitează pe care el o trimisese în interiorul Țării Românești sub comanda unui brav și că, cu ajutorul înaltului Allah, de fiecare dată, norocul victoriei fiind de partea musulmanilor, veșmintele jerpelite ale dușmanilor afurisiți au fost făcute bucăți. Se mai arăta că, îndeosebi cînd vizirul amintit mai sus a auzit că vreo 25 000 de afurisiți răufăcători, care stăteau adunați la București, au asediat pe neașteptate cetatea Giurgiului și au început s-o forțeze cu tunuri și cu hambrale el s-a grăbit îndată să meargă în ajutor cu o oaste foarte mare, iar cînd a ajuns acolo s-a ciocnit cu ei, începînd lupta.

---

[133] În 1804 Napoleon Bonaparte se intitulase „împărat al tuturor francezilor". Poarta îl recunoscuse.

[134] La 12 august 1806 (vezi și mai sus).

[135] *18 muharrem 1222* = 28 martie 1807.

[136] *Rustem*, personaj legendar în lumea musulmană.

După ce s-a făcut din ambele părţi un schimb de focuri timp de cinci ore, cu ajutorul lui Allah, potrivit zicalei „credincioşii devin biruitori asupra celor cu credinţa falsă", cavalerii necredincioşilor au fost nimiciţi de săbiile credincioşilor. Aproape jumătate din cei din tabăra aceea nenorocită au fost trecuţi prin săbiile musulmanilor, iar ceilalţi şi-au aruncat sufletele prin părţile viilor din Taba [137], dar, neputînd să se menţină nici acolo, au fugit spre Bucureşti. Cu această bucurie musulmanii s-au felicitat ca de Bayram *(Iyd)*.

⟨Aceste evenimente au avut loc între 27 muharrem şi 10 safer 1222 [138]⟩.

⟨Se vorbeşte de măsurile de aprovizionare, precum şi de construirea de hambare pe malurile Dunării⟩.

120 ms. 304

MAZILIREA AGĂI DE IENICERI PEHLIVAN ⟨HUSEIN⟩ AGA ŞI MENŢINEREA LUI MAI DEPARTE

121 ms.

⟨Acesta îi insulta pe demnitarii împărăţiei, dar îi fuseseră tolerate ieşirile de pînă atunci⟩.

Oricum, după ce ordia împărătească purtătoare de victorie împodobise şesul de la Silistra, aga cel amintit mai sus trecuse de cîteva ori, fără teamă, cu un număr oarecare de oşti, pe malul celălalt. Apoi fusese însărcinat să treacă cu foarte multă oaste, împreună cu cerhagi Ali paşa şi cu cei din suita sa. În momentul acela, pe cînd umbla, într-o zi, travestit prin Silistra, el a fost mazilit pe neaşteptate ...

⟨Dar de teama răscoalei oştii, din care o parte trecuse deja în nordul Dunării, s-a revenit asupra mazilirii lui, dîndu-i-se şi titlul de vizir⟩.

155—156 ms. 364

⟨Se arată că Pazvantoglu *(Bazvandzade)* se opusese aplicării Noului Regulament⟩ [139].

Din cauza partizanilor săi numeroşi dintre credincioşi şi creştini şi dat fiind că el însuşi provenea din rîndurile celor din oaste, a ridicat pe faţă steagul revoltei, fiind sprijinit şi instigat de tulburările continue ale ostaşilor de la Poartă.

⟨Se arată, mai departe, că încercările demnitarilor de a-l potoli nu dăduseră rezultat iar răzvrătirea sa luase proporţii⟩.

365

... Trimiţînd, din cînd în cînd, bulucuri spre voievozii din Moldova şi Ţara Românească, el lua şi procura, prin hăinie, bani şi zaherele fără plată. În felul acesta, el adunase o ceată de răufăcători ...

157 ms. 367

... Ca urmare, partea Vidinului trecuse sub stăpînirea lui Pazvantoglu *(Paspanoğlu)*, ţinuturile Şumlei şi Rusciucului în mîinile lui Tirsiniklioglu, părţile Serresului *(Siruz)* în mîinile lui Ismail bei, părţile Albaniei şi Moreei încăpuseră în mîinile lui Ali paşa [139a], iar ţinuturile Adrianopolei *(Edirne)* trecuseră în mîinile lui Dagdevirenoglu, la Silistra devenise stăpîn Yîlîkoglu *(Yınbıkoğlu)*, părţile Brăilei trecuseră sub stăpînirea nazîrului de acolo, Ahmed aga. De asemenea, şi alte oraşe şi tîrguri trecuseră sub stăpînirea a cîte unui uzurpator puternic ...

---

[137] *Taba (?)*.
[138] *27 muharrem — 10 safer 1222* = 6 — 19 aprilie 1807.
[139] *Nizam-i Djedid (Nizam-ı Cedid)*.
[139a] Din Ianina *(Yanlalı)*.

162—168 ms. 375

⟨Autorul condamnă politica Franței față de Poartă⟩.

... Trebuia ca, mai întîi, să fi fost salvată Crimeia, iar apoi, supunîndu-se în întregime și țara leșească, ea să fi fost anexată Înaltului Devlet, întocmai ca și Țara Românească și Moldova.

⟨Autorul condamnă și politica dregătorilor otomani, pentru faptul de a se fi lăsați induși în eroare de înșelătoarele intenții de bunăvoință ale francezilor⟩.

165 ms. 381

... De asemenea, și Hangerli-oglu [140], care pe atunci se afla voievod al Țării Românești, prin scrisoarea unuia dintre oamenii săi, care stătea anume la Paris cu leafă pentru legături, bazîndu-se pe știrile acestuia, se grăbise să scrie și să facă cunoscut la Înalta Poartă că francezii au gînduri rele în privința Egiptului. El atrăsese pe drept cuvînt atenția ca Alexandria *(Iskenderiyye)* să fie întărită ...

168 ms.

⟨Se iau unele măsuri de întărire. Se vorbește despre rolul grecilor în politica otomană, datorită deținerii diferitelor posturi și ca voievozi ai Moldovei și Țării Românești. Unii dintre greci erau de partea rușilor, iar alții de partea francezilor. Fiecare afla secrete și le transmitea celor de partea cărora se afla⟩.

[140] Constantin Hangerliu (noiembrie 1797 — februarie 1799).

Volumul al II-lea (260 p.)

33—38 DETRONAREA SULTANULUI SELIM AL III-LEA ȘI ÎNTRONAREA SULTANULUI MUSTAFA AL IV-LEA

221ms. ⟨Această schimbare a avut loc la 21 rebi-ul-evvel 1222[1]⟩.
⟨Se amintește de înfrîngerea cerhagiului Ali pașa în nordul Dunării⟩.

101

222ms. ÎNCHEIEREA ARMISTIȚIULUI CU MOSCOVIȚII

103 ⟨Pacea de la Tilsit[2] dintre Franța și Rusia a fost adusă la cunoștința Porții prin ambasadorul Franței la Poartă numit Sebastiani⟩.

104 Ca urmare, a fost desemnat din partea ordiei împărătești Tevkii ⟨Mehmed⟩ Galib efendi în vederea încheierii armistițiului ⟨cu Rusia⟩. Atunci, prin mijlocirea delegatului însărcinat din partea Franței[3], au început tratativele de pace. În ziua de 20 djemazi-ul-ahîr[4], încheindu-se, în vecinătatea Giurgiului[5], actul de armistițiu, după ce s-a efectuat schimbul de documente cuvenite, clauzele armistițiului au fost aranjate și scrise, fiind apoi aprobate și ratificate de către serdarul suprem și de către generalul Rusiei. În felul acesta, oștile celor două părți au oprit războiul. Aici s-a copiat actul de confirmare, scris din partea serdarului suprem, cuprinzînd articolele actului de armistițiu încheiat, așa cum s-a arătat mai înainte, între Rusia și Înaltul Devlet.

SURETUL ACTULUI ADUS SPRE CONFIRMARE

⟨La început se arată că acest armistițiu s-a realizat prin mijlocirea împăratului Franței. La convorbiri au participat: Mehmed Galib efendi, din partea Imperiului otoman, generalul Serghiei Lascarov *(Laș'ar)*, din partea Rusiei, și colonel-adjunct Guilleminot *(Gelemnu)*, din partea Franței⟩.

105 *Articolul 1* ⟨Ambele părți vor anunța încetarea ostilităților pe uscat și pe mare⟩.

---

[1] *21 rebi I 1222* = 29 mai 1807.
[2] Din 7 iulie 1807.
[3] Generalul Guilleminot.
[4] *20 cemazi II 1222* = 25 august 1807.
[5] La Slobozia, de lîngă Giurgiu, între S. Lascarov și Galib efendi.

---

14. *Cronica lui Asîm.* Actul de confirmare a clauzelor armistițiului dintre Rusia și Imperiul otoman din august 1807 (vol. II, p. 104)

وفرانسه او متعهد اولدیغی خبر بی تعیین ایلدیکی متوسطه معرفتیله اردوی همایونه ایصال واستانه ده مقیم ایلچیسی سبستیان دخی بالتقریر عرض درگاه مخلد الاقبال ایلمکله بر موجب معاهده حقدر بقیهٔ متارکه ابلاغ ایچون اردوی همایوندن توقیعی دیوان همایون غالب افندی تعیین اولندیغنه بناء یرکوکی جوارنده فرانسه لودن مأمور ومرخص معرفتیله ماه جمادی الاخره نك یکرمنجی کونی مقدمهٔ صلح وصلاح اوله رق امر متارکه رابطه پذیر واقتضا ایدن تمسکلر بعد المبادله شروط متارکه اوزره جانب سردار اکرمیدن وروسیه جنرالی طرفندن قبول وتصدیق برله تنظیم وتقریر اولنوب اولوجهله طرفین عسکریسی آسودهٔ مشغلهٔ دار وکیر اولدی وجه مذکور اوزره دولت علیه ایله روسیه دولتی بیننده عقد اولنان متارکه موادینی مشتمل سندی وطرف سردار اکرمیدن تحریر اولنان تصدیقنامه نك صورتی بعینها بو محله قید واملا اولندی

❊ صورت تصدیقنامه ❊

باعث تحریر کتاب حقیقت نصاب اولدرکه دولت علیهٔ ابدی القرار ایله روسیه دولتی بیننده بوندن اقدم تکون ایدن مخاصمه وشقاقك متبدل مسالمه ووفاق اولمسنه حشمتلو فرانسه ایمپراطوری وایتالیا قرالی جنابلرینك دولتین بیننده قبول اولنان توسطیله بو دفعه طرفیندن حسن نیت ورغبت سنوحنه مبنی مقدمهٔ صلح وصلاح اولان متارکه نك بالخیر والمیمنه عقد وتمهیدینه جانب معالی مناقب سلطنت سنیه دن حالا توقیعی دیوان همایون عزتلو مودتلو سید محمد غالب افندی ترخیص وروسیه دولتی طرفندن حشمتلو روسیه ایمپراطورینك مستشار خاصی رعایتلو جنرال (سرجیو لاسقلرد) بارخصت تخصیص اولنمغله فرانسه ایمپراطوری مشار الیه طرفندن اشبو متارکه یه دائر مجلس مکالمه یه مأمور قلنان قولونل اژونان قوماندان رغبتلو کلمنسو حاضر اولدیغی حالده بالمکالمه ذکری آتی یدی مواد اوزره شروط مکالمه یی ربط ایدوب (برنجی ماده) اشبو سندمتارکه نك امضا وختمی عقبنده بحر وبرونهرده وکافهٔ مواضعده دولت علیه وروسیه عسکری بیننده جمله حرکات خصمانه ترك ورفع اولنه وبو بابده جمیع امورده جانب صدر اعظمیدن وروسیه دولتی جنرالی

انشف

223 ms. *Articolul 2* ⟨Se cere ca după armistițiu să se treacă imediat la pregătiri pentru tratativele de pace. Armistițiul va ține pînă la 1 safer 1223[6], adică pînă la 3 aprilie a anului 1808, după data creștină⟩.

Articolul 3. Rușii să se retragă la hotarele ei de dinainte, începînd încă de pe acum. În urma încheierii acestui armistițiu, să se ia lucrurile, tunurile și munițiile din timpul ocupației din cetățile și din toate ținuturile Înaltului Devlet, pe care oastea rusească le ocupase în timpul acestei expediții, precum și din Țara Românească și Moldova. Astfel, Țara Românească și Moldova să fie evacuate încă de pe acum, iar evacuarea cetăților și a altor locuri să se încheie în termen de 35 de zile de la data semnării prezentului act de armistițiu. În aceste zile, adică pe măsură ce se va face evacuarea ținuturilor mai sus arătate, să se trimită din partea Înaltului Devlet comisari, adică slujbași, pentru primirea cetăților. Pînă la pace, nici oastea Înaltului Devlet, la rîndul ei, să nu stea fără rost în cele două țări mai sus menționate [7], ci să se retragă și ea în dreapta Dunării în intervalul arătat. De asemenea, pînă la pace să nu rămînă mai mulți ostași decît e necesar nici în cetățile Ismail, Brăila și Giurgiu. În primul rînd, cînd oastea rusească se va retrage din Țara Românească și Moldova, cele două părți să comunice între ele pentru ca, simultan, să se retragă și oastea otomană.

Pînă la sosirea delegaților pentru încheierea păcii să nu se intervină în administrarea Țării Românești și Moldovei.

106 223 ms. Potrivit acestei clauze, în cetățile care urmează să fie evacuate de către oastea rusească să nu se introducă, afară de populația lor, ostași musulmani pînă la încheierea păcii.

Articolul 4 ⟨Potrivit conținutului articolului 3, rușii să evacueze și insula Bozdjaada [8] și toate locurile pe care, eventual, le-au ocupat, pînă la Marea Mediterană. Schimb de prizonieri din Marea Mediterană. Condițiile întoarcerii flotei rusești din Marea Mediterană⟩,

Articolul 5. De asemenea, pentru a nu se împiedica circulația vaselor la Sulina [9], precum și la alte trecători din acele părți, ca și pentru navigația vaselor Înaltului Devlet, toate bărcile flotei ușoare ale statului rusesc să fie scoase în afara gurilor ⟨Dunării⟩, iar Înaltul Devlet să poruncească celor de trebuință ca ele să nu fie atinse în afara ⟨zonei gurilor Dunării⟩. Iar dacă trag la liman, de nevoie, ele să fie primite.

224 ms. *Articolul 6* ⟨Se referă la schimbarea tuturor prizonierilor dintr-o parte și alta, exceptînd pe acei musulmani care s-au creștinat în Rusia și pe acei creștini care s-au islamizat în Imperiul otoman. Toți apărătorii de cetăți și locuitorii lor, aflați în Rusia, să fie îndată eliberați cu toate lucrurile lor⟩.

---

[6] *1 safer 1223* = 29 martie 1808.

[7] Moldova și Țara Românească.

[8] *Bozdja-Ada (Bozcaada).*

[9] *Sünne*, Canalul Sulina (din Delta Dunării).

---

15. *Cronica lui Asîm.* Actul de confirmare a clauzelor armistițiului dintre Rusia și Imperiul otoman în 1807 (vol. II, p. 105).

انشف جنرالی طرفندن عجالة اولاقلر آخراجیله تنبیهنامه‌لر ایریشدیریله‌رك شویله که بوندن صکره طرفین عسکری میاننده مغایر سلم وصفوت برکونه حرکت وخصومت اولنیوب معامله دوستی اجرا اولنه (ایکنجی ماده) دولت علیه ایله دولت روسیه بیننده موالات تامه‌نك مجدداً بطی طرفین معاهدینندن نیت خالصه درکار اولمقدن ناشی اشبو متارکه‌نك امضاسندن صکره وقت کچمکسزین مصالحهٔ خیریه‌نك دخی عقد وتمهیدی ضمننده جانبیندن مرخصلر ومحل مکالمه تعیین ایله اجتماع ومذاکره وصلح وصلاحك عقدینه ممکن مرتبه تعجیله طرفین متعهد وبعدازین مغایر حالت تکون اتمامسنه جانبین مقدم ومجدداً اولوب لکن احتمال بعید اوله‌رق شاید برطرفدن صعوبت وقوعیله مصلحته خلل کلورایسه بین الدولتین متارکه اول بهاره یعنی سنهٔ هجریه‌نك بیك ایکیوز یکرمی اوچ سنه‌سی شهر صفری غره‌سنه وتاریخ عیسوینك بیك سکز یوز سکزنجی سنه‌سی نیساننك اوچنجی کوننه قدر ممتد اوله (اوچنجی ماده) دولت علیه‌نك روسیه عسکری طرفندن اشبو سفرده استیلا اولنان بالجمله قلاع وممالکنی وافلاق وبغدان مملکتلرینی شمدیدن اشبو متارکه‌نك عقدی عقبنده حین استیلاده بولندقلری هیئت واشیا وطوب ومهمات ایله تخلیه‌یه باشلیوب اولکی حدودینه چکیله شویله که افلاق وبغدان مملکتلری وقلعه‌لر وسائرلرك تخلیه‌سی اشبو سند متارکه‌نك امضاسی تاریخندن اوتوزبش کون ظرفنده تکمیل اولنه وایام مرقومه ظرفنده محال مذکوره تخلیه اولندقجه قلعه‌لر تسلیمی ایچون دولت علیه طرفندن قومیسر یعنی بعض مأمور تسییر اولنه وقت مصالحه‌یه قدر دولت علیه عسکری دخی مملکتین مرقومتینده بیهوده طورمیوب ایام مرقومه ظرفنده طونه‌نك صاغ جانبنه چکیله کذلك حین مصالحه‌یه قدر اسمعیل وابرائیل ویرکوکی قلعه‌لرنده دخی مقدار کفایه‌دن زیاده عسکر قالمیه واول امرده افلاق وبغداندن روسیه عسکری چکیلور ایکن طرفیندن محاربه اولنوب دولت علیه عسکری دخی برابر چکیله ومصالحه مرخصلری ورودینه دك افلاق وبغدانك اداره‌سنه مداخله اولنمیه واشبو شرط مقتضاسنجه روسیه عسکری طرفندن تخلیه اولنه‌جق

Articolul 7 ⟨Se referă la ratificarea documentelor între marele vizir Mustafa Celebi [10] și generalul Michelson [11] la 21 djemazi-ul-ahîr din anul 1222 [12], în urma actului de armistițiu încheiat la 20 djemazi-ul-evvel [13] în satul Slobozia [14] din ținutul cetății Giurgiu. Marele vizir a scris din șesul Silistra⟩.

„Pentru ca documentele cuvenite de ratificare a acestui act de armistițiu să fie trimise fără întîrziere, atît din partea serdarului suprem, cît și din partea generalului superior al statului rusesc, Michelson, cel cu rang și respectat, exemplarul turcesc și cel frîncesc *(efrenc)* au fost semnate și sigilate de noi, precum și de delegatul statului Rusiei, ca și de mijlocitorul mai sus arătat [14a]. Ele fiind schimbate dintr-o parte și alta, s-a consemnat ca și actele de confirmare, menționate mai sus, să fie schimbate în termen de o săptămînă și, dacă va fi cu putință, chiar și mai devreme.

În felul acesta, făcîndu-se schimbul de acte, care s-au întocmit în ziua de 20 djemazi-ul-evvel al acestui an ⟨12⟩22 [15] în satul Slobozia, din ținutul cetății Giurgiului, potrivit însărcinării din partea măriei sale, conducătorului lumii, noi (marele vizir), de asemenea, am aprobat toate clauzele mai sus menționate și, dat fiind că ele vor fi respectate, s-a scris acest act de confirmare și a fost expediat spre a fi schimbat.

Scris la 21 djemazi-ul-ahîr din anul 1222 [16], în șesul Silistrei, cu ajutorul lui Allah, de către marele vizir, generosul Celebi Esseid-Mustafa".

224 ms. Un document asemănător s-a dat și pentru părțile Serbiei, în vederea retragerii trupelor rusești de prin părțile Vidinului și Cladovei, dacă cumva au pătruns și acolo.

108 ÎNTOARCEREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI DIN INSULĂ ȘI SOSIREA LA SILISTRA

⟨În momentul tratativelor⟩, potrivit regulilor de prevedere, presupunîndu-se că ar putea să înceapă din nou ostilitățile și starea de război, oastea împărătească, împreună cu oastea norocoasă, trecuseră pe insula aflată între Silistra și Călărași [17]. De aceea, după încheierea actului de armistițiu ele au fost înapoiate din nou la tabăra din Silistra și astfel s-a descins la vechiul loc ...

---

[10] Celebi Mustafa pașa, mare vizir (18 iunie 1807 — 28 iulie 1808).

[11] *Mikelson;* vezi nota 82 din vol. I al Cronicii lui Asım (lucrarea de față).

[12] *21 cemazi II 1222* = 26 august 1807.

[13] *20 cemazi I 1222* = 26 iulie 1807 (în textul tipărit: *20 djemazi-ul-ahîr*=25 august 1807).

[14] *Isladjuzi (Islacuzi).*

[14a] Generalul Guilleminot (Franța).

[15] Vezi notele 4 și 13.

[16] Vezi nota 12.

[17] *Karalaș*, localitate în nordul Dunării, în fața Silistrei.

---

16. *Cronica lui Asîm.* Actul de confirmare a clauzelor armistițiului dintre Rusia și Imperiul otoman din august 1807 (vol. II, p. 106).

قلعه‌لر اهالیسندن ماعدا عقد مصالحه‌یه دکین دولت علیه عسکری ادخال اولنمیه (دردنجی ماده) ذکر اولنان اوچنجی شرط مفهومی اوزره روسیه دولتی بو وجهله اطه‌یی واشبو متارکه‌نك خیریه‌نك خبری اق دکزه وارنجه قدر سائر استیلا اولنمش محل وار ایسه انلری دخی تخلیه وتسلیم ایده‌جکی مثللو اق دکز بوغازینك اطرافنی کشاد ایچون اوطرفده اولان کمیلرینی قالدیروب کندی لیماننه کیدر ایکن اق دکزده شدید فورطنه ویاخود اخر کونه اشد احتیاج ایله حاجت مس ایدوب برمحله اوغرادقده دولت علیه مأمورلری طرفندن اثنای محاربه‌ده روسیه‌لو طرفنده قلان دولت علیه قالیونی واسیرلری وسائر بومقوله طوتلمش سفینه واشیا وار ایسه انلردخی رد ومحاربهٔ مرقومه‌ده طرف دولت علیه‌دن النمش روسیه سفینه‌سی وار ایسه کذلك اعاده اولنوب ذکر اولنان روسیه دونغاسی کیدر ایکن اق دکزده دولت علیه رعایاسندن کسنه‌یی استصحاب ایلیه (بشنجی ماده) کذلك سنه واول طرفده واقع سائر بوغازلر طریقنده دخی موانع اولمامق ودولت علیه‌نك سفائنی کشت وگذار ایتمك ایچون اوحوالیده روسیه دولتنك ایچه طاقمدن معدودقایقلری وار ایسه جمله‌سنی بوغازدن طشره چقاروب خارجده طوتلمسنی دولت علیه لازم کلنلره تنبیه ایلیه وحاجت مس ایدوب برلیمانه کیررلر ایسه ممانعت اولنمیه (التنجی ماده) حقوق افراد بشرده رعایت لازمهٔ نصفت اولمغله طرفین معاهده‌دن نقدار اسرا وار ایسه تأخیر اولنمیوب روسیه‌لو طرفندن دولت علیه‌ده دین اسلامی قبول وعثمانلولردن روسیه طرفنده تنصر ایدنلر اولور ایسه بالتحقیق انلردن ماعدا ذکور واناث ودولت علیه وروسیه رعایاسندن قنغی رتبه‌دن اولور ایسه اولسون بلاثمن ولاعوض تماما سبیللری تخلیه اولنه والیوم روسیه دولتی طرفندن اولان دولت علیه قلعه محافظلری ومأمورلری وسائر جمله اهالیسی اشبو متارکه عقبنده بولندقلری یرلردن بلانقصان اخراج وکوچ واشیالریله طرف دولت علیه‌یه ارسال قلنه (یدنجی ماده) اشبو متارکه سندینك جانب سرادر اکرمدن روسیه دولتی

طرفندن

225ms ✝

ÎNTOARCEREA OȘTII ÎMPĂRĂTEȘTI LA IERNARE

109

Dat fiind că, în urma încheierii armistițiului, nu era potrivit ca oastea împărătească să stea în ținuturile Silistrei, de aceea, în urma învoirii obținute de la tronul împărătesc, în ziua de doi regeb [18], sîmbătă, corturile au fost ridicate din acel loc și s-a pornit spre Adrianopole, care fusese desemnat ca loc de iernare.

226ms. 110

⟨Se amintește de mirimiranul Mehmed Selim pașa ca muhafiz de Isaccea⟩.

130

EVENIMENTELE DIN ANUL 1223 [19]

239ms.

UNELE EVENIMENTE PRIVIND RĂZBOIUL

246ms. 143

Cînd, așa cum s-a scris mai înainte, în a douăzecișiuna zi a lunii djemazi-ul-ahîr s-a încheiat, prin mijlocirea Franței, armistițiul cu rușii, lîngă Giurgiu, iar în momentul cînd cele două părți și-au arătat dorința ca și pacea să fie încheiată cu un minut mai devreme, ambasadorul Franței, Sebastiani, care se afla la Poartă, a cerut și a insistat astfel: „E absolută nevoie ca pacea să se încheie la Paris, deoarece atît timp cît această pace este urmărită de împăratul nostru ⟨Napoleon Bonaparte⟩, fără îndoială că ea va fi în folosul Înaltului Devlet. El va face să fie aranjate toate chestiunile supărătoare pentru Înaltul Devlet și va încheia pacea restabilind granițele vechi ⟨ale Imperiului otoman⟩, precum și independența sa totală. De aceea să fie trimise ⟨în Franța⟩ toate textele angajamentelor și clauzelor supărătoare, care au fost date mai înainte pentru Rusia. Dacă vă veți împotrivi în această privință și dacă chestiunea păcii nu va fi anunțată la Paris, atunci eu îmi ridic ancora de aici".

⟨La insistențele lui, Poarta a trimis instrucțiuni lui Muhib Efendi, ambasador al Porții la Paris⟩.

247 ms. 144

UNELE PURTĂRI NEPOTRIVITE ALE LUI SEBASTIANI

⟨Se arată că, la un moment dat, el a început să spună fel de fel de lucruri și să se amestece în treburile interne, amenințînd și cu plecarea din țară⟩.

248 ms. 146

De asemenea și de astă dată, venind pe neașteptate în fața caimacamului, i-a spus: „Reisul Halet efendi îl va omorî pe Costachi, capuchehaia Țării Românești. Or, el fiind sub ocrotirea Franței, a-l ucide înseamnă să tragi cu condeiul peste prietenia cu Franța".

⟨Se spune că toate aceste intrigi proveneau din dușmănia dintre el și Halet efendi, care, în cele din urmă, a trebuit să fie mazilit⟩.

---

[18] *2 receb 1222* = 5 septembrie 1807.

[19] *1223 H.* = 28 februarie 1808 — 15 februarie 1809 (în textul editat).

---

17. *Cronica lui Asim.* Actul de confirmare a clauzelor armistițiului dintre Rusia și Imperiul otoman din august 1807 (vol. II, p. 107).

طرفندن جنرال انشف رتبتلو رعايتلو ميكلسون طرفندن اقتضا ايدن تصديق تمسكاری بلا امهال كوندرلمك اوزره ترکی وفرانكجه سی طرفزدن وروسيه دولتی مرخص ومتوسط مومی اليهما جانبلرندن ختم وامضا ومبادله اولنمغله ذكر اولنان تصق تمسكاری دخی برهفته ظرفنده وممكن ايسه دها اولجه مبادله اولنه و بوسند اولمق اوزره طرفيندن كتب واملا واشبو يكرمی ايكی جمادی الاخره سنك يكرمنجی كونی بركوكی قلعه سی حواليسنده اسلا بوزی قريه سنده مبادله واعطا اولنمش اولغين جانب شوكتمناقب حضرت تاجداريدن وكالت مطلقه ورخصت كامله مز مقتضاسنجه طرفزدن دخی شروط مرقومه تماما قبول ايله رعايت اولنه جغی حسبيله تصديقا للمقال اشبو تمسك تحرير ومبادلة اعطا وتسيير اولندی حرر فی الحادی والعشرين من جمادی الاخره لسنه اثنين وعشرين ومأتين والف فی صحرای سلستره (امضا) (المستمد من الله الاكرم چلبی سيد مصطفی الوزير الاعظم)

❊ كذلك دولت عليه ايله روسيه دولتی بيننده منعقد اولان متاركه ماده سنده صرپلويه دائر اولان سنده طرف سردارا كرميدن تحرير اولنان تصديقنامه صورتيدر ❊

باعث تميقه اولدركه دولت عليه ايله روسيه دولتی بيننده متاركه عقدی ضمننده جانب دولت عليه دن مرخص اولان حالا توقيعی عزتلو مودتلو سيد محمد سعيد غالب افندی وروسيه دولتی طرفندن مرخص رعايتلو جنرال سرچيو لاسقارت ميانلرنده اشبو يكرمی ايكی جمادی الاخره سنك يكرمنجی كوننده امضا ومبادله اولنان برماده الحالة هذه دولت عليه ايله روسيه دولتی بيننده عقد اولنان متاركه شروطی مقتضاسنجه ممالك صربيه طرفيندن ترك اولنمق اقتضا ايلديكنه مبنی اليومه دن وفتح الاسلام بيننده تجاوز ايتمش اولان صرپلو ايچنده بولنان روسيه عسكرينك اوطرفده بولنمسی جهتيله اوحالده دخی ترك حركات خصمانه اولنمق لازمه دن اولنمغله مصالحه مرخصلری وارديغنه قدر اول سمتده دخی متاركه اولنمق وزره تعهد اولنوب ديو تحرير اولنمغله تصديقا للمقال طرفزدن دخی اشبو تمسك كتب واملا واعطا اولندی حرر فی اليوم الحادی والعشرين

250 ms. 149

Deşi, în urma semnării actului de armistiţiu cu Rusia, trebuia ca oştile ruseşti să înceapă evacuarea din eialetele Ţării Româneşti şi Moldovei, precum şi din celelalte cetăţi şi teritorii, şi să se retragă la hotarele lor vechi, şi cu toate că, potrivit condiţiilor armistiţiului, trebuia ca în 30 şi trei [20] de zile chestiunea evacuării să se termine, totuşi, nu numai că nu le-au evacuat, dar, dimpotrivă, au mai expediat, pe de o parte, oşti şi le-au introdus acolo. De asemenea, nu a apărut nici un mijlocitor din partea Franţei şi nu s-au ivit semne de discutare a preliminariilor păcii ...

⟨Se arată că ruşii făceau pregătiri intense de război, iar turcii nu dispuneau de forţe ca să se opună⟩.

În acest timp, sosind de la Paris o altă scrisoare a lui Muhib efendi, cuprinsul ei era astfel: „Sosind în aceste clipe la Paris un sol din partea Rusiei[20a], cînd am auzit că se va întîlni cu Samiyani [21], m-am dus, înainte de întîlnire, la locuinţa sus-numitului şi, după ce i-am spus că am auzit de sosirea solului ⟨Rusiei⟩, i-am explicat apoi că, deşi condiţiile actului de armistiţiu semnat cu Rusia, ca urmare a mijlocirii, acceptată de excelenţa-sa împăratul, potrivit păcii de la Tilsit, prevedeau evacuarea Ţării Româneşti şi a Moldovei, precum şi a celorlalte teritorii şi cetăţi, totuşi, nu numai că ele nu au fost evacuate, dar, dimpotrivă, ⟨ruşii⟩ introduc în ele mereu alte oşti noi. De asemenea, am mai zis că împăratul nu a desemnat încă mijlocitor pentru binecuvîntata pace, care ar fi o urmare a armistiţiului, iar sultanul şi demnitarii împărăţiei aşteaptă îndeplinirea acestor clauze.

150

250 ms.

Atunci, sus-numitul prim-ministru *(başvekil)*, răspunzînd, a zis aşa: Cred că solul acesta, care a venit din Rusia, nu este împuternicit, deoarece cînd el a pornit de la Petersburg *(Peterburg)*, nu se ştia încă acolo că pacea va fi încheiată la Paris şi că domnia-voastră veţi fi însărcinat cu aceasta. El are poruncă să şadă la Paris, iar împăratul nostru nu va desemna mijlocitor pînă ce nu va fi numit împuternicit din partea Rusiei. Se spune că motivele pentru care Rusia nu evacuează Ţara Românească şi Moldova ar fi că împăratul Rusiei nu aprobă două articole cuprinse în actul *(sened)* de armistiţiu. Unul ar fi că a găsit exagerat termenul armistiţiului, iar celălalt că nu pot fi restituite corăbiile luate de ruşi ».

Cînd i-am zis: « Cum să nu se aprobe actul unui împuternicit? Ceea ce spuneţi, nu exclude mijlocirea de pace pentru care s-a angajat împăratul », atunci el a răspuns astfel: « Ruşii ne-au anunţat că, murind atunci generalul rus numit Michelson, care era împuternicit pentru confirmarea actului de armistiţiu, l-ar fi confirmat apoi careva dintre ruşi, fără învoire. De aceea împăratul nostru i-a scris despre această chestiune generalului Savary [21a], aflat la Petersburg ».

---

[20] Aşa e scris în manuscris. În textul tipărit apar 35 de zile, ca în actul de armistiţiu.

[20a] Ambasador era Piotr Tolstoi.

[21] În textul tipărit: *Şampani*, Jean-Baptiste Nompère de Champagny, om de stat francez, pe atunci ministru al afacerilor externe al Franţei (august 1807 — 11 aprilie 1811).

[21a] Era ambasadorul Franţei la Petersburg.

---

18. *Cronica lui Asîm*. Ultima filă din manuscris.

اولوب تسهیل جناب ربانی ایله بروجه اسانی اهل وعیالمزی
نخی ملاطیه طرفنه سبك خبز کرینا اولان برادرلریمزی طرفمزه جلب
وکلیسده سکز ماه قدر بسط حصیر پاره اقامت ایدوب لکن
مانیلرك تقاضاسی قضیهٔ ارام وقرارمزی سلب ایلمکله ناچار
برادر وقوم وتباری وطن اصلیلرینه اعاده واستمداد رجاسیله
بنده دلفکار درمراد طرفنه رونهاده اولدی نعبالوصول
درگاه مراحم دستگاه پادشاه مراحم دستگاه عرضحال
ایصالی جلوه نمای مجلای حصول اولمامغله ناچار اختیار
صبر جمیل ایله سپردهٔ بارگاه حسبنا الله قلندی ان شاء
الله تعالی زمان یمن اقترانه شاهانه لریله کب سعوده
وسایهٔ خلافتوایهٔ روزافزونلریله اسوده اسیب
چرخ کبود اولدیغمز پادشاه اعظم وشهنشاه معظم
خلیفهٔ بیجلال شهریار معدلت اتصاف خاقان
فریدون فرقان اسکندر ظفر سلطان محمود
محمدی السیر خاقان مرضی الشیم مرتضوی السریر
جعل الله عمره واقباله مزیدا ومجده واجلاله
مدیدا حضرتلرینك سایهٔ عاطفتوایهٔ
ملوکانه لرنده بارکران دیوندن رهایاب
اولدقده شکوه شبوه عجب اندازی
چرخ بوقلمونك کوریله وضع دیگر
کونلره مقابل مظهر الطاف
بیحد اولمغه مأمول وباب
حضرت مسبب الاسبابدن
مرجو ومسؤلدر وما ذلك

علی الله بعزیز

⟨Autorul consideră că încă de pe atunci au fost perturbate tratativele de pace⟩.

258 ms. 164 ⟨Numirea lui Mehmed Emin Behidj efendi ca vizir, dîndu-i-se eialetul Silistrei⟩.

260 ms. 168–169 ... Una din știrile neadevărate, răspîndite pe sub perdea, a fost aceea că oștile rusești care se întorceau din Ungaria *(Macar)* în țara rusească, schimbîndu-și drumul, și-ar fi grăbit pașii spre Moldova [22]...

235 ACORDAREA TITLULUI DE VIZIR ȘI A EIALETULUI SILISTREI LUI RAMIZ EFENDI[23] ⟨LA 21 CEMAZI II 1223⟩ [24]

ACORDAREA TITLULUI DE CAPUDAN LUI RAMIZ EFENDI ȘI ÎNTEMNIȚAREA LUI SEID-ALI PAȘA LA BURSA

237 ... În prima zi a veneratei luni receb [25], el [26] l-a numit pe cel pomenit mai sus [27] amiral al flotei [28].

[22] În manuscris: *Bagdad*, în loc de *Bogdan* (Moldova).
[23] Manuscrisul se încheie înaintea acestui paragraf.
[24] *21 cemazi II 1223* = 14 august 1808.
[25] *1 receb 1223* = 23 august 1808.
[26] Alemdar Mustafa pașa, mare vizir (29 iulie — 21 septembrie 1808).
[27] Abdullah Ramiz efendi (1774—1813), partizan al reformelor sultanului Selim al III-lea.
[28] *Kapudan-ı-derya*.

GLOSAR

Acik *(açık)*, deschis, descoperit, bac (vezi și *üstü açık*).

aga-pașa, denumire prescurtată pentru aga de ieniceri *(yeniçeriağası)*.

agalîk *(ağalık)*, titlul unui agă, senior, moșier, generozitate, orgoliu.

adh, angajament, obligație, pact, alianță, tratat, legămînt.

ahidname, pact, convenție, tratat de pace, legămînt, capitulație.

aian *(a'yan)*, notabil, titlu care se dădea în Imperiul otoman unei categorii sociale cu angajamente civile și militare; căpetenie de provincie; viceguvernator.

akce *(akçe)*, monedă divizionară otomană, bani, aspru (pl. aspri).

akingi *(akıncı)*, incursionist, atacant, corp de oaste otomană nepermanentă, formată, de obicei, din țărani (călări).

alai *(alay)*, trupă, pompă, cortegiu, regiment, ceremonie, paradă.

alem, steag, drapel (sinonim cu sangeac = *sancak*).

aman, iertare, cerere (sau acordare) de iertare, pace.

amanname, act de iertare, tratat de pace, legămînt.

Anadolu muhasebecisi, contabil cu treburile finanoiare ale provinoiei Anatolia.

arabagi *(arabacı)*, căruțaș, meșter de căruțe, chesonar.

arnăut *(Arnavud)*, albanez, ostaș albanez.

arpalik, feudă ce se acorda în Imperiul otoman unor categorii de slujbași (cărturari, pensionari ș.a.), drept seniorial, rentă.

arșin, unitate de măsură pentru lungimi = 0,711 m (vezi și *zira*).

arz, raport, cerere, petiție, jalbă.

arzumahzar, petiție, jalbă, cerere (de obicei colectivă) pentru chestiuni importante.

aspru, vezi **akçe**.

așağı-bölük, „bulucurile inferioare", ultimele patru bulucuri din cele șase bulucuri *(altı-bölük)*. Categorie în oastea otomană (cavalerie).

atoglani *(atoğlanı)*, îngrijitori de cai, rîndași la cai.

avaiet *(avaid*, pl. din *aide)*, venituri, beneficii, rente, dări.

a'yan, vezi **aian**.

Bab-i Ali, „Înalta Poartă", Sublima Poartă, Marele vizirat otoman.

balimezza *(balyemez)*, din ital. balliamezza, un gen de tun de calibru mijlociu.

baltadji *(baltacı)*, halebardier, vechea gardă din Harem.

ban, căpetenie, pan, voievod, domn.

barabaș, denumire dată de turci cazacilor (zaporojeni).

bașbug, căpetenie, comandant de oaste.

baș-căpitan *(başkapudan)*, comandant-șef (de oaste), căpetenie militară (de vază).

bașceauș *(başçavuş)*, prim-ceauș, ceaușul de frunte, starostele ceaușilor.

Bașmuhasebe, Contabilitatea generală; sector în administrația financiară otomană.

Bașmuhasebe kâtibi, scrib la Contabilitatea generală.

Bașmuhasebegi *(Başmuhasebeci)*, slujbaș la Contabilitatea generală.

bașserdar, serdarul suprem, serdarul de căpetenie, comandant suprem de oaste.

bașvekil, prim-ministru, primul împuternicit.

batakçi, mlăștinar, cel care nu dă înapoi (o datorie etc.).

bei *(bey)*, șef, senior, prinț, rege, domn, căpetenie militară. Titlu de distincție dat unor categorii sociale de frunte, titlu de noblețe (se dădea si boierilor români).

beilerbei *(beylerbeyi)*, guvernator de provincie mai mare; rang în oastea otomană.

beilic *(beylik)*, titlu de bei, noblețe, principat, guvernămînt, vasal, ceea ce aparține fiscului (statului).

beilikci efendi *(beylikçi efendi)*, șeful cancelariei de acordare a beratelor împărătești, de redactare a tratatelor și corespondenței imperiale.

beraia *(beraya)*, categorie de supuși otomani scutiți de dări (în contrast cu *raia)*.

berat, brevet, act împărătesc (pentru decorație etc.)

bezazistan, variantă din *bedestan*.

binbași *(binbaşı)*, „căpetenie peste 1 000 de ostași", maior.

boccea *(bohçà* sau *boğça)*, pînză în formă de pătrat, servind la înfășurarea unor lucruri; pachet, dar.

bogaz *(boğaz)*, gît, strîmtoare, vale, trecătoare, canal.

bostangibași *(bostancıbaşı)*, vechiul șef al gărzii Seraiului, prefectul capitalei otomane.

bostangibașîlîk *(bostancıbaşılık)*, funcția de bostangibași.

bölükbașî *(bölükbaşı)*, căpetenie de oaste de mărimea unei companii zise *bölük;* ofițer otoman de securitate publică.

bölük-halkı, oaste otomană formată din șase categorii distincte numite „Altî-bölük".

Cadiu *(kadı)*, judecător musulman.

caftan *(kaftan)*, mantie de preț oferită demnitarilor ca distincție. Poarta otomană acorda caftane și domnilor români ca însemn de domnie. Caftanele erau de mai multe categorii (vezi și *hilat = hil'at)*.

caic *(kayık)*, barcă, lotcă, luntre.

caimacam *(kaymakam)*, cel care ține locul cuiva, locțiitor, guvernator.

calgai-sultan *(kalgay-sultan)*, prințul calgai, locțiitorul hanilor tătari. De obicei era fratele hanului; calgai *(kalgay)*.

capuchehaia *(kapukehaya* sau *kapukethuda)*, intendentul unui dregător, agentul diplomatic al domnilor români la Poartă.

capudan, vezi *kapudan*.

capugibași *(kapıcıbaşı)*, șeful portarilor (din Serai).

capugibașî-aga *(kapucubaşı-ağa)*, căpetenia capugiilor (din Serai).

caraulă *(karavul)*, patrulă, sentinelă, pază.

ceaușbași *(çavuşbaşı)*, căpetenia ceaușilor, șeful ceaușilor.

cekdiri *(çekdiri)*, un gen de corabie cu vîsle.

cerha *(çerha)*, tun mic.

cerhagi *(çerhacı)*, oaste de avangardă, hărțuitor.

chehaia *(kehaya* sau *kâhya)*, intendent, administrator, starostele unei corporații (vezi și *kethuda*).

chehaiabei *(kethuda bey)*, intendent, administrator, starostele unei corporații, adjunctul marelui vizir.

chilă *(kile)*, unitate de măsură pentru capacități (= 18—24 ocale; 1 oca = 1,260 — 1,291 kg).

chindie *(ikindi)*, ora care împarte în două după-amiaza, momentul celei de-a treia rugăciuni musulmane.

chisedar *(kisedar* sau *kesedar)*, cel care ține banii, intendent financiar, perceptor, casier.

ciftlic *(çiftlik)*, teren arabil cu o pereche de vite *(çift)*, ogor, moșie, acareturi (la o moșie); suprafața varia după fertilitatea solului.

ciorbagiu *(çorbacı)*, căpetenie în oastea de ieniceri, notabil în sat, domn, stăpîn, bogătaș (de obicei creștin).

cîntar *(kantar)*, unitate de măsură pentru greutăți valorînd cca 56—57 kg.

cîșla *(kışla, kışlak)*, loc de iernare pentru vite, cantonament pentru iarnă, construcțiile de pe o moșie.

colomborna *(kolonborna)*, din ital. *colivrina;* o categorie de tun.

conakcibași *(konakçıbaşı)*, căpetenie de conace (popas) pentru poposirea oștii.

cucă *(kuka)*, un fel de coif cu panaș, purtat de căpeteniile ienicerilor; în semn de domnie (se acorda și domnilor români).

curuți, vezi **kors**.

çukadar, rcm. ciohodar.

Dalkîlîci *(dalkılıç)*, „cel care se năpustește cu sabia", ostaș de sacrificiu; categorie în oastea otomană.

Darbhane, Casa monetăriei (otomane).

Darbhane emini, intendentul monetăriei otomane.

darbzen, tun de asediu.

Dar-ul-djihad *(cihad)*, „Casa războiului sfînt". Astfel era denumit și orașul Belgrad sub turci; sinonim cu „Dar-ul-harb" (Casa războiului).

Darussaade agasi, şeful eunucilor din Serai.
defter emini, „intendentul de defter", cel care ţine registrele contabile.
defterdar, însărcinat cu finanţele otomane, perceptor de venituri.
defterdar-paşa, primul defterdar, ministru de finanţe (în Imperiul otoman).
Defterhane, „Casa de condici", administraţia de cadastre, arhivă.
delibaşi (sau *deliblaşı*), căpetenia categoriei de oaste otomană numită *delil* (viteaz, brav; vulg. *deli* = nebun).
devlet, stat, împărăţie, fericire, putere.
Devlet-i aliyye, Înalta împărăţie, Imperiul otoman.
dil, limbă, prins (pentru informaţii), om capturat în luptă pentru a da relaţii despre dispozitivul inamic.
Divan-efendi *(Divan-efendisi)*, secretar de Divan (pe lîngă domnii români etc.).
djelali *(Celâli)*, răsculat, răzvrătit, răufăcător.
Efendi, domn, stăpîn, senior, titlu de reverenţă; se dădea şi cărturarilor.
efrendj *(Efrenc)*, frînc, denumire dată de turci popoarelor europene în general şi venețienilor în special; european; venețian.
eialet *(eyalet)*, provincie mare (sin. cu *vilaiet* = *vilâyet*).
elciu *(elçi)*, sol, trimis, ambasador.
elviye (pl. din *liva*), sangeacuri, unităţi administrativ-teritoriale otomane (vezi şi *liva*, *sangeac* = *sancak*).
emin, intendent, administrator.
emir, comandant, prinţ, căpetenie.
emir-ül-ümera, „emir al emirilor", denumire persană pentru *beilerbei* (vezi şi *mirimiran*).
Erdel bani *(Erdel banı)*, „banul Ardealului", în sensul de principele Transilvaniei.
Erdel-oglu, „fiul ardeleanului", în sensul de principele Transilvaniei.
esir, prizonier, rob.
Fegyveres, „om înarmat", luptător.
feriadcii *(feryadçı)*, strigător (pentru ajutor), semnal de chemare în ajutor.
Fetihname, carte de cucerire; scrisoare de cucerire trimisă de sultanii otomani în urma unor expediţii victorioase; scurtă istorie a unei campanii (cronică).
fetva, sentinţă juridico-religioasă dată de autorităţile ecleziastice musulmane numite *müftü* sau *şeyh-ül-islam*.
fiküreş, filorsan, vezi fegyveres.
Gazavatname, „carte despre expediţii sfinte", cronica unor expediţii duse împotriva lumii creştine sau ereziilor islamice.
gazi, erou, viteaz, luptător pentru islam.
gebegi *(cebeci)*, armurier, ostaş din vechiul corp de cuirasieri din oastea otomană.
gebegibaşi *(cebecibaşı)*, şeful cuirasierilor, căpetenia oştii care avea grijă de muniţii.
gelalii, vezi djelali.
ghedik *(gedik)*, „lipsa unui dinte", gaură, breşă, rentă, apanaj acordat unor slujbaşi din Serai etc.
ghedikli *(gedikli)*, slujbaş din Serai (cu apanaj) etc.
ghiaur *(gâvur)*, forma populară de la *kâfir*, în sensul de necredincios, creştin.
gizia *(cizye)*, capitaţie, tribut (sin. cu haraci).

Haiduşak, haiduşag; populaţie maghiară recunoscută prin vitejie, curaj.
Halil Paşa Yurdu, „Vatra lui Halil paşa", teritoriu luat din Moldova de turci şi dat în folosul tătarilor din Bugeac.
hambra *(humbara)*, grenadă, bombă mică.
hambragi *(hambracı)*, grenadier, aruncător de bombe (de mînă), bombardier.
han, căpetenie la tătari, suveran, împărat; şi sultanii turci aveau acest titlu.
hanbar emini, intendent de hambare (de magazie).
haraba *(araba)*, car, căruţă.
Harem, parte din Serai rezervată femeilor; soţie, familie.
Haseki-sultan, sultana favorită, cadîna favorită (din Serai).
Hasoda, camera unde stăteau slujitorii de vază din Serai *(Saray)*.
hatip, orator, predicator la slujba musulmană de vineri.
havale, acţiune de a încredinţa, de a da, de a recomanda, a duce, a lăsa ceva pe seama altuia. Se folosea de obicei sub formă de *havalele* pentru a desemna sarcinile economice lăsate pe seama domnilor români, urmînd a fi scăzute din tribut.
havan, mortieră, un gen de tun.
hazine, vistierie, sumă de bani, tribut.
hazinedarbaşi, şeful vistiernicilor.

hilat *(hil'at)*, robă de onoare, mantie de cinste, caftan. Era de trei categorii (după preț și după rangul persoanei căreia i se acorda).

hodja *(hoca)*, preot musulman, cărturar, profesor, dascăl, scrib la Divan.

hoget *(hüccet)*, document oficial (încheiat cu prilejul unei pricini), act judecătoresc, probă, dovadă, argument.

Ialî-agasî *(Yalı-ağası)*, aga de litoral, căpetenie tătară de pe malul Mării Negre, dinspre Bugeac (vezi și *Yalı beyi)*.

iamac *(yamak)*, ajutor, ostaș de rezervă, recrut (categorie în oastea otomană).

arlîc, vezi yarlık.

iç-oğlan, tînăr valet, paj.

Iedi-kule *(Yedi-Kule)*, vestita închisoare (Șapte Turnuri) din Istanbul.

ienicer *(yeniçeri)*, „ostaș nou" sau „oaste nouă", categorie de oaste otomană formată din copii de creștini, islamizați.

imam, preot musulman pentru slujbele zilnice.

imbrohor, vezi mirahor.

iradea *(irade)*, voință, decret, poruncă (firman). Un gen de acte diplomatice în cancelaria otomană.

Irad-i-Djedid *(Irad-ı-Cedîd)*, „Venituri noi". Vistierie înființată pe vremea sultanului Selim al III-lea (1789—1807).

ischemle-agasî *(iskemle ağası)*, agă de înscăunare; trimis otoman pentru înscăunarea domnilor români (sinonim cu *iskemledji — iskemleci* sau *iskemle çavușu)*.

iurta *(yurt)*, vatră, cămin, țară.

iüzbașî *(yüzbașı)*, „căpetenie peste 100 de ostași", căpitan.

Iyd *(Iyd)*, bairam *(Bayram)*, sărbătoare. Erau două sărbători de acest fel: *Iyd-el-fitr*, sărbătoarea de după luna Ramazan *(Ramazan Bayramı* sau *Șeker Bayramı)*, și *Iyd-i-edha*, sărbătoarea sacrificiilor *(Kurban Bayramı)*, care vine la 70 de zile după *Ramazan Bayramı*.

Înaltul-Devlet, Înalta împărăție (otomană), Imperiul otoman.

Kadiasker *(kadıasker)*, „judecător de oaste", rang superior în organizarea ecleziastică otomană.

kandjabaș *(kancabaș)*, un gen de corabie.

kapîkulu *(kapıkulu)*, „oastea de poartă", oastea permanentă otomană, ienicerimea (vezi și *kapuhalkı*); oaste de gardă.

kapudan, amiral, comandant de marină otomană, căpitan (comandant) de cetate.

kapudan-i derya, amiralul flotei otomane, comandantul marinei otomane.

kapuhalki, vezi kapıkulu.

kethudabei *(kethudabey)*, intendentul (adjunctul) marelui vizir, intendent (al unei corporații etc.).

kise *(kese)*, pungă (de bani), sumă cuprinzînd 500 de piaștri (gurușı).

kîzlaragasî *(kızlarağası)*, „agaua fetelor", șeful eunucilor din Serai.

kiatib *(kâtib)*, scrib, diac, secretar, grămătic (vezi și pl. *küttab)*.

konakcibașî *(konakçıbașı)*, șeful conacciilor (cei care se ocupă de popasurile oștii).

kors, curuți, denumire dată unui grup de populație din Ungaria care a luptat împotriva habsburgilor.

Kubbe-veziri, vizir de boltă, vizir de Divan.

kul taifesi, „ceata de robi", oastea de ieniceri.

Kuloğlu, „fiu de rob", urmașii ienicerilor.

küttab (pl. din *kâtib*, cit. *kiatib)*, scribi, secretari, diaci, grămătici.

Levend, mercenar, marinar, ostaș, voluntar, om cu un aer cavaleresc.

lipcani, tătari lipcani.

Mahala *(mahalle)*, cartier, subîmpărțirea unei localități (sat, oraș etc.) purtînd o anumită denumire.

mahzar, cerere, petiție, plîngere, jalbă.

mal-i hums, „a cincea parte de avuție", 1/5 din robii (ce se cuvin fiscului); forma arabă a termenului persan *pendjik* (vezi).

medjlis *(meclis)*, adunare, întrunire, sfat, parlament.

mehterhane (rom. *meterhanea)*, muzica militară otomană; locul unde dădea concerte muzica militară otomană. Aveau și domnii români.

mektubi *(mektupçı)*, mektupciu, cel care se îngrijea de corespondența unui demnitar (mare vizir etc.).

Memalik-i mahruse, „țările binepăzite", Imperiul otoman.

menzil, locul de descindere, locul de popas, etapă, distanță parcursă într-o zi de mers.

mevacib, solde, salarii.

mihmandar, călăuză, cel care este însărcinat cu primirea oaspeților străini; ghid.

mihrab, nișa din peretele dinspre sud a unei moschei, unde stă preotul musulman (hodja, *hoca*), cu fața spre Mecca.

minber, treptele dinspre peretele din dreapta a unei moschei, de unde se ține predica în timpul slujbei de vineri, de *Bayram* etc.

mirahor *(emir-i-ahur)*, căpetenie peste staulele împărătești (rom. imbrohor).

miralem *(mir-i alem)*, căpetenie peste ostașii care aveau grijă de steagul profetului.

miri, mirie, fisc, ceea ce aparține statului, haraci.

mirimiran *(mir-i-miran)*, denumire persană pentru *beilerbei* (guvernator de provincie, mai mare decît sangeacbei).

mirliva *(mir-i-liva)*, denumire persană pentru *sangeacbei*.

mîrzac *(mırza)*, prescurtare din *emir-zade*, „fiu de emir", nobil tătar.

mubașir, comisar, delegat; însărcinat cu rezolvarea unei chestiuni.

muftiu *(müftü)*, cler autorizat cu acordarea de sentință juridico-religioasă numită *fetva*. Șeful clerului musulman. Vezi și *șeyh-ul-islam*.

muhafîz-pașa, pașă însărcinat cu paza unei cetăți, unui oraș etc.

muhasebegi *(muhasebeci)*, slujbaș însărcinat cu evidența unor chestiuni financiar-contabile, contabil.

muhassil, cel care produce, cel care percepe (taxă etc.), locțiitor de guvernator (al unei provincii), guvernator.

muhurdar *(mühürdar)*, slujbaș însărcinat cu aplicarea sigiliului unui demnitar otoman (marele vizir etc.).

muhzîr aga *(muhzır ağa)*, căpetenie peste aprozi.

mukarrer-name *(mukarrername)*, carte pentru ședere pe loc, act pentru menținere în post (slujbă).

mukataa, fermă, sursă de venit ce se dă în arendă.

murabaha, camătă, dobîndă, cîștig.

murahhas-ı evvel, împuternicit-prim, șeful unei delegații (îndeosebi la tratative pentru pace etc.)

musahib, însoțitor, sfetnic, curtezan.

mutasarrîf *(mutasarrıf)*, posesor, stăpîn, guvernatorul unei subdiviziuni dintr-o provincie mai mare *(vilâyet)*.

mutbah-emini, intendentul bucătăriei (imperiale).

mutesellim *(mütesellim)*, cel care trece la religia musulmană, viceguvernator, caimacam.

muvazzaf, cel însărcinat cu misiune, oaste permanentă în misiune, dare globală.

münedjgimbașî *(müneccimbașı)*, șeful astronomilor sau astrologilor din Serai.

münșe'at *(münșa'at)*, colecție de formule, de documente etc.

mütevelli, intendent pentru fundații pioase, epitrop.

müzevvir-name, scrisoare mincinoasă (plăsmuită etc.), scrisoare de învinuire nedreaptă.

Nakșibendi, sectă monahală musulmană.

naib, ajutor de cadiu (judecător), cadiu (musulman).

navlu, chiria plătită pentru folosirea unei corăbii aparținînd unui particular; costul transportului pe mare (al unor mărfuri etc.).

nefir-el-nefir, „mobilizarea mobilizării", ridicarea în masă, război mare.

nefir-i-am, „ridicarea poporului", mobilizarea populației pentru luptă.

Nevruz, prima zi a anului la persani (21 martie).

nișangiu *(nișanci)*, șeful biroului unde se desena monograma sultanului pe firmane imperiale. Se numea și *tevkii* (sau *tugrakeș*).

Nizam-i-Djedid *(Nizam-ı-Cedid)*, „Noua ordine", inițiată de sultanul Selim al III-lea (1789—1807).

nureddin, prinț tătar, care urma după calgai; era sfetnicul hanului Crimeii. Era din familia ghiraizilor.

nureddin-sultan, „prințul nureddin"; vezi nureddin.

Odjaklîk *(ocaklık)*, „pentru vatră", posesiune (apanaj) cu drept de moștenire; se acorda mai cu seamă ostașilor de la hotare.
ogeac *(odjak, ocak)*, vatră; denumirea oștii de ieniceri (în Imperiul otoman), mină.
ordie *(ordu)*, oaste, armată.
orta, mijloc, centru, subdiviziune a oștii otomane (între companie și regiment).
orta-kol, „brațul de mijloc", „calea de mijloc", drumul care mergea de la Istanbul spre Buda, trecînd prin Sofia-Niș-Belgrad.
osmanlî *(Osmanlı)*, otoman, cetățean al Imperiului otoman; curent de ideologie otomanistă.
Oturak, locul de ședere, locul de popas al oștii, repaos, ședere, invalid, pensionar, participant la expediție după voie, veteran.

Padalușka, un gen de tun.
padișah, denumirea suveranilor orientali în general și a sultanilor otomani în special.
Paskalya, sărbătoarea Paștelui (la creștini).
pendjik *(pencik)*, „o cincime", dare de o cincime ce se dădea, în natură sau în bani, de posesorii de robi fiscului otoman. Din cinci robi se dădea unul, iar dacă erau mai mulți se dădeau 25 de aspri pentru fiecare rob, evaluat la 125 aspri *(akçe)*.
povară, vezi **yük**.

Raia *(re'aya)*, denumire dată supușilor otomani care plăteau dări (către stat sau particulari), popor, supuși. La început cuprindea atît pe supușii creștini, cît și pe musulmani; în secolul al XIX-lea a început să desemneze numai pe creștinii din societatea otomană.
reis-efendi *(reis-ül-küttab)*, șeful scribilor desemnați pentru corespondența cu străinătatea; cu timpul, a devenit ministru al afacerilor externe al Imperiului otoman.
rubie *(rub'iye)*, un sfert (de piastru ș.a.).
ruk'a, scrisoare, jalbă, depeșă.
Ruz-i-Hîzîr *(Rûz-ı-Hızır)*, sf. Gheorghe.
Ruz-i Kasîm *(Rûz-ı-Kasım)*, sf. Dumitru.
Ruzname-i evvel, „primul jurnalier", căpetenia slujbașilor însărcinați cu notarea veniturilor și cheltuielilor sau a evenimentelor zilnice.
ruznamegiu *(ruznameci)*, jurnalier, slujbaș pentru ținerea evidenței zilnice a veniturilor și cheltuielilor sau a întîmplărilor zilnice.

Sağ kol, „brațul drept", „calea din dreapta"; se referă la drumul care ducea de la Istanbul spre Oceacov-Crimeia, prin Dobrogea.
sağ-kol agası, agă peste zona care trecea prin Dobrogea spre Oceacov (vezi și *sağ-kol*).
sakallübe, „bărboși", denumire dată de musulmani, inclusiv turci, popoarelor slave; ruși.
sangeactar *(sancaktar)*, purtător de steag, stegar (sinonim cu bairactar-*bayraktar*).
sansongi-bași, căpetenia sansongiilor (categorie de oaste otomană).
seimen, vezi **segban**.
segban (sau *sekban*, popular? *seymen*), categorie de oaste otomană; slujitori din Serai, care aveau grijă de cîinii de vînătoare.
senet *(sened)*, act, dovadă, document, probă.
serascher *(serasker)*, căpetenie de oaste, comandantul unei oștiri (în expediție).
serascher-pașa, pașă desemnat peste o oaste, comandantul unei oștiri.
serascherlic *(seraskerlik)*, funcție de serascher.
serçavușan *(ser-çavuşan)*, căpetenia ceaușilor (sinonim cu *çavuşbaşı*).
serdar, căpetenie de oaste, comandant peste un grup de oaste (în campanie).
serdar-i-ekrem, comandant suprem, generalissim; titlu dat și marilor viziri otomani în timpul expedițiilor militare conduse de aceștia.
serdenghecitî *(serdengeçti)*, „cel care își sacrifică capul", categorie de oaste selectată prin majorări de solde; oaste de sacrificiu.
serhat, hotar, graniță, margine (de țară etc.).
ser-sansoni, căpetenia sansongiilor, comandantul corpului militar al sansongiilor (vezi și *sansongi*).
ser-vezir, primul vizir, marele vizir, marele sfetnic (al sultanilor).
silahdar, purtător de armă, armaș; corp special în oastea otomană.
sinet *(sened)*, vezi **senet**.
sipahi, spahiu, cavaler, ostaș permanent cu soldă, spahiu cu feudă, zis și timariot.
surguci *(surguç)*, egretă, panaș, însemn de domnie (acordat domnilor români de Poartă); vezi și *süpürghe (süpürge)*.

suvari mukabelecisi, controlor financiar al oştii de cavalerie.

sülüs, o treime (de piastru ş.a.), tip de scris (otoman).

süpürghe *(süpürge),* „mătură", panaş în formă de mătură, însemn de domnie; se numea şi surguçi *(sorguç).*

Şahi, împărătesc, imperial; o categorie de tun (vechi) de asediu:

şahinşah, „şahul şahilor", supranume dat suveranilor orientali (perşi ş.a.), inclusiv otomani.

Şahnamedji *(Şahnameci),* autori de cronici pentru suverani; au reprezentat o perioadă în istoriografia otomană (secolele XVI—XVII).

şaică *(şayka),* barcă mare, corabie (folosită de obicei de cazaci).

şakloz, categorie de tun.

Şehzade-sultan, prinţ, fiu de sultan.

şeih-ul-islam *(şeyh-ül-islâm),* şeful clerului musulman; se numea şi *muftiu (müftü).*

şeriat *(Şer'),* legislaţie musulmană, totalitatea prescripţiilor islamului.

Şirin, trib de vază în Crimeea.

Şikk-i evvel *(Şıkk-ı-evvel),* slujbaş superior însărcinat cu administrarea finanţelor otomane, ministru de finanţe (sinonim cu *başdefterdar).*

şuhur (pl. din *şehr),* luni, denumire dată celor trei luni musulmane: regeb, şaban şi ramazan (considerate venerate).

Tabie *(tabi'a, tabiye),* fortificaţie, întăritură, bastion.

tabl, tobă, tambur.

Tarapana, vezi **Darbhane.**

tatar, tătar, poştaş, curier.

tekiye *(tekke),* lăcaş pentru dervişi (călugări musulmani).

telal *(tellâl, dellâl),* strigător public, curier public.

telhis, raport (scris), rezumat, expunere.

temessük, dovadă (scrisă), act, probă.

terakki, urcare, avansare, progresare, majorare (soldelor).

terakkili, ostaş cu soldă mărită (vezi **terakki**).

teşcheregiu *(tezkereci),* slujbaş însărcinat cu redactarea actelor numite *tezkire* (rom. *teşcherea).*

tevliyet, slujbă pentru administrarea fundaţiilor pioase numite *vakf;* epitropie.

timariot, posesor de feudă numită timar *(ehl-i timar, sipahi).*

tonbaz, tombaz, ponton, corabie specială pentru construirea de poduri.

topcibaşi *(topçubaşı),* şeful tunarilor, comandantul tunarilor.

tui *(tuğ),* smoc de coadă de cal; se folosea ca simbol al puterii; numărul tuiurilor desemna rangul în ierarhia militară otomană. Sultanii aveau cel mai mare număr de tuiuri. Domnilor români li se acordau, de obicei, două tuiuri.

turnagibaşi *(turnacıbaşı),* şeful şoimarilor, căpetenie în oastea otomană (sinonim cu *serturna'i*).

Ulu nogay, „nogaii mari", denumirea unui trib de nogai.

üsküf, „scufie", însemn de domnie (acordat domnilor români).

üstü-açık, „descoperit", bac, corabie (descoperită, pentru transportul de cai etc. pe apă).

Vak'anüvis, cărturar însărcinat pentru înregistrarea faptelor, cronicar, analist (oficial).

vakuf *(vakf),* fundaţie pioasă, instituţie de binefacere publică. (rom. *vacuf, vacîf*).

Valide-Sultan, „sultana-mamă", mama sultanului, femeie influentă în Serai.

varoş (magh. *varóş),* oraş, cartierele din jurul unei cetăţi.

vekayiname, „carte de evenimente", cronică.

vekil-i mutlak, împuternicit absolut; acest titlu îl avea marele vizir.

vire, predare, capitulare condiţionată.

vizir *(vezir)*, ministru, rang superior în ierarhia militară otomană; sfetnic.

voyvoda, căpetenie, voievod, domn, intendent pentru administrarea feudelor unor demnitari otomani.

Yalı beyi *(yalı ağası)*, ialîagasi, căpetenie tătară pe malul Mării Negre dinspre Bugeac; era omul hanului Crimeii (vezi şi Ialî agasî).

yarlık, iarlîc, acte importante emise de hanii tătari, poruncile hanilor Crimeii. Iarlîcuri au emis şi unii sultani otomani (de ex. Mehmed al II-lea: 1451—1481).

yük, povară, sumă de bani valorînd pînă la 100 000 aspri; greutate, responsabilitate.

Zagargibaşî-aga (zağarcıbaşı-ağa), agaua zagargiilor, căpetenia corpului de ostaşi numiţi zagargii. Aveau grijă de cîinii de vînătoare. Al 64-lea orta.

zaherea *(zahire)*, cereale, provizii, furnituri date de ţările române Porţii otomane.

zahire marazı, „boală de zaherea" (scorbut, pelagră).

zaim, posesor de feudă numită *zeamet*.

zeamet, feudă între 20 000 şi 100 000 de akçe venit anual.

zira, unitate de măsură pentru lungimi (0,711 m); arşin.

zurbagiu *(zorba)*, rebel, răsculat, cel care foloseşte violenţa.

TABLA DE MATERII

Redactor: HILDA MAZILU
Tehnoredactor: MELUŞ TUREAC

Bun de tipar 15.07.1980. Format 16/70×100 Coli de tipar 29
C.Z. pentru biblioteci mari 9(498), 15:18 (0:90(496), 90(496) (0:9(498), „15:18"). C.Z. pentru biblioteci mici: 9(498) (0:90(496):

Tiparul executat sub comanda nr. 737 la Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97 Bucureşti, Republica Socialistă România

Lei 37